ПI
53

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 26689

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ВЛАСНИК

ЗА СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРЕДСЕДНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ

ПОКЛОН
УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕЦИ
ОД
Г. Срп. Пољопр. Друштва

ГОДИНА XXXV.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1904.

ПРЕГЛЕД

САДРЖИНЕ „ТЕЖАКА“ ЗА 1904 ГОДИНУ

ОБЈАСЊЕЊЕ: (чл.) значи да је рад штампан у *Тежаку* као *чланак*; (бел.) као *белешка*; (гл.) као *гласник*; (подл.) као *подлистак*; (искр.) као *искрице*; (пит. и одг.) као *питања и одговори*.

А. ПО ПИСЦИМА

САРАДНИЦИ

Администрација. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1903 годину 1. — Предлог за Правилник Пољопривредног Музеја Српског Пољопривредног Друштва 24. — Записници Седница Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 26, 67, 91, 107, 131, 139, 147, 156, 163, 171, 179, 194, 210, 220, 236, 243, 264, 275. — Записник XXXV Главног Годишњег Збора Српског Пољопривредног Друштва, држаног 30 јануара 1904 године у Београду 46. — Нов Председник Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 90. — Нови чланови утемељачи (гл.) 90, 121. — Записник Ванредног Збора Српског Пољопривредног Друштва, држаног 14 марта 1904 године у Београду 98. — IX Конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Врању 121. — Народна Књига (књижев.) 121. — Програм рада Пољопривредне Крушевачке Подружине за 1904 год. (гл.) 147. — Обзнана за обласну изложбу говеди, изложбу живине и пољопривредних справа 158. — Исправка 170. — Ужичка, Медвеђска, Крушевачка, Жупска и Пиротска Подружина 171 и 172. — IX Конгрес Српских Земљорадничких Задруга (гл.) 194. — Похвално (гл.) 194. — Извештај изасланика Српског Пољопривредног Друштва, изасланог на Конференцију Обреновачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва, држане 2 маја ове године 195. — Одликовања (гл.) 219. — Пријам приватних ученика у Винодељско-Воћарску Школу (гл.) 219. — Нов члан утемељач (гл.) 228. — Продаја садница (гл.) 228. — Обзнана о Слави и поучној изложби (гл.) 258. — Члан Добротвор Српског Пољопривредног Друштва Подружине Нишке (гл.) 242. — Издавање стоке за приплод (гл.) 264. — Овогодишња Слава и Изложба (чл.) 285.

Анђелић М. Павле. — Липсавање пернате живине (бел.) 83.

Бајић Ј. Милан. — Мане нашег сирарства (чл.) 197. — Лисник и његова хранљива вредност (чл.) 254. — Кукурузовина и кочаника (чл.) 260.

Буринчић Димитрије. — О ланарству (чл.) 94. — Гајење конопља ради добијања семена (чл.) 95. — Неговање цвећа (бел.) 97. — Невен цвеће — погађач времена (бел.) 105. — Оскоруша (чл.) 112. — Коломаз (бел.) 194. — Пепео као ђубре (бел.) 194. — Ђубрење воћака (бел.) 295.

Валента Венцеслав. — Употреба чисте стеље при прављењу вина (чл.) 181.

Васић С. Миливоје, Др. — Природни и шумарски односи у Краљевини Србији с погледом на будуће уређење шума од Д-ра Ђорђа Ст. Јовановића (књижев.) 59. — Шуме у Србији (чл.) 69. — Приход из државних шума Краљевине Србије (гл.) 130. — Приход из шума за 1903 годину (гл.) 130. — Ресултат ограничавања државних шума у овој години (бел.) 275.

Влајинац З. Милан, Др. — Жетва стрнина (чл.) 110. — Заоравање стрњике (чл.) 133. — Засејавање стрништа биљкама за сточну храну (чл.) 135. — Употреба јечма за храњење свиња (бел.) 163. — Ђубрење стајским ђубретом с јесени (чл.) 198. — Задружна продаја јаја у Данској (чл.) 217. — О значају ваљка по рационално обрађивање земље (чл.) 222. — Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева) (чл.) 246. — Производња шећерне репе у главним произвођачким земљама у Европи (бел.) 251. — Утицај старости на издашност крава у млеку (бел.) 251. — Утицај доброг и лошег мужења на издашност крава у млеку (бел.) 251. — Против јаловости код крава (чл.) 275.

Гавриловић Љ. Светозар. — Притке за пасуљ (бел.) 58. — Пчеле у предсказивању времена (бел.) 83. — Знаци бремености у стоке (чл.) 127. — Какву храну и негу изискује пловка? (бел.) 130. — Противу вашију кокошијих (бел.) 130. — Која јаја ваља узимати за извод? (бел.) 130. — Храњење бикова (бел.) 130. — Остава воћа и поврћа за зимницу (чл.) 151. — Избор бикова за запат (чл.) 183.

Глигоријевић Андра. — Утицај јаких ветрова на усеве (чл.) 117. — Окопавање (чл.) 127.

Грковић Т. Милан. — Преглед награда које је издало Министарство Народне Привреде за правилно подигнуте винограде према расписаном стечају од 18 фебруара 1903 годину ПБр. 3472 и према извршеном прегледу винограда од 1—10 септембра 1904 год. ПБр. 13678 и ПБр. 15042 (гл.) 251.

Драгашевић Јован. — Српским сељацима (чл.) 22.

Јанковић Ј. Богдан. — Рода, буљина и кукавица (подл.) 30. — Златна брзонога (златни трчуљак), лешњиков жижак, грашкар, огњар или јабучна пипа, лозар или винова пипа, житни жижак и гундељ (мајска буба, кокица, жук, мољ) (подл.) 54. — Отровне змије, слепић (ужак) и краставa жаба (подл.) 78. — Пужеви, глисте, стоноге и прегљи (подл.) 94. — Лептири и лептирићи (подл.) 222.

Јекић М. Јован. — Шуме у округу подринском од Д-ра Миливоја С. Васића (књижев.) 51.

Јовановић Г. Александар. — Hospodařský slovnik naučni (књижев.) 83. — Ливадарство у Чешкој (гл.) 243.

Јовановић Сг. Ђорђе, Др. — Багрен (багрем, акација) (чл.) 31.

Јовановић Кузман. — Грешке које се чине при подизању винограда на подлози америчке лозе (чл.) 168.

Јовановић Никола. — Улога жене на селу почетком двадесетог века (чл.) 118. — Орах (чл.) 202.

Јосимовић Димитрије. — Потреба да се плетарство развије као споредно занимање наших пољопривредника (чл.) 203.

Ковачевић Милисав. — Врло рана пролетња пића за стоку (бел.) 264.

Кремић Илија. — Неколико речи о нези живине (чл.) 144. — Добра кокош носиља (чл.) 159. — Чување јаја (чл.) 175. — О нези говеди (чл.) 224. — Одгајивање живине за месо (чл.) 229. — Гојење живине (чл.) 247. — Гајење ћурака (чл.) 257. — Пролив код прасади (чл.) 261. — Резултат овогодишњег откупа свилених мехурака у Нишу (допис) 262. — Гајење гусака (чл.) 277.

Кремановић Душан. — Резидба винограда (чл.) 50. — Упут на који начин да се затвори цурење сока код виновог чокота приликом орезивања и одговор да ли је цурење сока штетно или не? (пит. и одг.) 57. — Лачење (проређивање) ластара и везивање лозе (чл.) 105.

Лапчевић Драгиша. — Пчеларски Речник од Добросава М. Ружића (књижев.) 107. — Пољопривредник треба да чита (чл.) 222. — † Арношт Ј. Храдецки, руковалац Државне Плетарске Школе у Тончидеру (чл.) 241.

Лукићевић Н. Милош. — Приплодни бик (чл.) 33. — Искрице 40, 57, 75. — Маховину на ливадама треба уништавати (бел.) 41. — Против пролива код телади (бел.) 41. — Храњење коња (бел.) 41. — Нов Министар Народне Привреде (гл.) 42. — Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 42, 51. — Нова Управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 42. — I Конгрес српских лекара и природњака (чл.) 42. — Колика је била жетва жита на целоме свету прошле, 1903 године? (гл.) 42. — Нове књиге 43, 52, 60, 83, 91, 122, 131, 147, 171, 179, 210, 219, 243, 295. — Дрвени угаљ је врло добро давати пернатој живини за другу храну (бел.) 51. — Председник Српског Пољопривредног Друштва поднео оставку (гл.) 51. — Пажња пољопривредницима који набављају пољопривредне машине са стране (гл.) 51. — Детелина је врло добра храна за кокоши (бел.) 58. — Сејање луцерке (плаве вије) (чл.) 62. — Производња раних кромпира (бел.) 65. — Како треба чувати и шиљати јаја одређена за насад? (бел.) 65. — Распоред пастува Државног Сточарског Завода за опасивање државних и приватних — народних — кобила на пастувским Станицама и ергелским Заводима у 1904 години (гл.) 66. — Бројно стање коња на целоме свету (гл.) 66. — Потрошња меса у Паризу (гл.) 66. — Прошлогодишња жетва у Мађар-

ској (гл.) 66. — Америкаиско воће у Европи (гл.) 66. — Избор јаја за насађивање (чл.) 71. — Првени патлиџан (бел.) 74. — Врстачна или редомична сејалица (чл.) 82. — Пчеларство у Аустрији (гл.) 83. — Овогодишња изложба Немачког Пољопривредног Друштва (гл.) 83. — Прашач и отртач (чл.) 103. — Како се најлакше могу уништити муве у сточним стајама (бел.) 105. — Кукуруз скорозрелац звани „Пећанац“ (бел.) 105. — Нова сорта кромпира (бел.) 120 — Вештачко оплођавање домаћих сисара (бел.) 120. — † Живко Давидовић (гл.) 121. — „О исхрани“ од Д-ра Доб. Гер. Поповића (књижев.) 130. — Кад треба које воће брати? (чл.) 134. — Ново и врло старо сено (бел.) 138. — Раздавање семена од свилобуба одгајивачима у 1904 години (гл.) 138. — Измене и допуне у Закону о дову од 16 јула 1898 године (гл.) 139. — Добро средство за уништавање мрави на ливадама (бел.) 147. — Једно просто средство противу колике код коња (бел.) 147. — Какву вредност имају измети наше домаће пернате живине за пољску привреду? (бел.) 155. — Курс за сеоанчице на пољопривредној школи у Андрицу (гл.) 155. — Доњо-аустријски млекарник у Бечу (гл.) 155. — Установљење треће ниже Пољопривредне Школе у Шапцу (гл.) 170. — Сточна храна и сушна година (чл.) 190. — Основна правила којих треба да се држиш, па да од својих крава музара имаш обилате користи (чл.) 192. — Помоћ у оскудици сточне хране (бел.) 193. — Стална Пољопривредна Изложба у Осеку (гл.) 194. — Практични савети за свакога који се бави добивањем млека, прерадом млека или трговином млеком (бел.) 207. — Мрква као храна за коње (бел.) 207. — Да ли је јаребица пољопривредна штеточина? (бел.) 207. — Прекрупа од грахорице — вике — као сточна храна (бел.) 208. — Неколико напомена из овчарства (бел.) 208. — Кад крава задржава млеко (бел.) 208. — Процена овогодишње светске жетве (гл.) 209. — Продајна цена појединим врстама и категоријама лозе која ће се на лозних расадника издавати у јесен ове године и у пролеће 1905 године (гл.) 219. — Које је земљиште најбоље за ружу? (бел.) 218. — Кокошије јаје, његов састав, постанак и развиће (чл.) 226. — Какве користи има пољопривредник од употребе савршенијих пољопривредних машина? (бел.) 235. — Бројно стање парних вршалица у Краљевини Србији (гл.) 235. — II Међународни Конгрес за Млекарство у Паризу октобра месеца 1905 године (гл.) 282. — Чување црног лука (бел.) 294.

Луковић Михаило. — Упоредни преглед прегледаних сувих шљива на шљиварским тржиштима у Краљевини Србији у 1903 и 1902 год. (гл.) 59.

Марковић Јован. — Уређење детелвшта (Практична предавања ученицима Пољопривредне Станице округа моравског) (чл.) 39.

Мијоковић Александар. — Шта је досад рађено и шта би се још имало радити на унапређењу нашег живинарства (чл.) 30. — Такса за опасивање кобила (гл.) 43. — Потрошња коњског меса (гл.) 51. — На који се начин може храна која заудара на буђ, тако да дотера, да се задај не осећа (бел.) 58. — Напомене пред сетву јарих усева (чл.) 62. — О азотном ђубрењу (чл.) 81. — Прелаз са суве хране на зелену (чл.) 102. — Побацивање код крава и кобила (чл.) 126.

Миљковић Мирко. — Пред сејидбу овса (чл.) 53.

Милошевић Ђ. Сима. — Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији (чл.) 174.

Милутиновић Никола, Др. — Још неки податци о сунцокрету (бел.) 242.

Непознат. — Како треба поткресивати украсно шибље (бел.) 58. — Да малине добро иснесу (бел.) 58. — Јапански и руски краставци (бел.) 66. — Да ли је боље сечку и јарму давати стоци квашену или суву (бел.) 163

Нешић А. Радомир. — Како треба поступати са јајима за продају (бел.) 25. — Да ли се држање старих крава исплаћује или не? (чл.) 35. — Правила којих се треба придржавати приликом подвођења кобила под пастуве (чл.) 35. — Пепео као средство за ђубрење (бел.) 40. — Важност и потреба гајења сочива (чл.) 86. — Косидба ливада (чл.) 90. — Утицај хране на каквоћу сланине (чл.) 112. — О говеђем обаду (чл.) 158. — Како ћемо да одбранимо стоку у стајама од муха и других инсеката (чл.) 169. — Важност и значај избора семена за усев (чл.) 182. — Какве користи имамо од истеривања свиња на пашу (чл.) 184. — Какву важност има простирка, из чега се састоји и како ју треба припремати и полагати? (чл.) 206.

Петковић С. Драгутин, Др. — Дифтерија код тица (чл.) 144. — Колера код живине (чл.) 150. — О беснилу (чл.) 230.

Петковић Светолик. — О важности каламљења шљива (чл.) 214.

Пешић М. С. Ранко. — Јесењи беди лук (бел.) 185. — Лисници (чл.) 193. — Важност ријања (бел.) 208.

Поповић Гер. Добривоје, Др. — Богатство и здравље (чл.) 96. — Како се храни наш сељак? (чл.) 115. — Дечије млеко (подл.) 270.

Поповић Срета. — Друштва за обезбеђење од грађа у Аустро-Угарској (гл.) 83. — Прва Пољска Земљорадничка Изложба (гл.) 83. — Пољопривредне Школе у Моравској (гл.) 91. — Заједничко обделавање пољских добара у Румунији (гл.) 98. — Пољопривредни зборови у Русији (гл.) 106. — Пошумљавање руских стена (гл.) 106. — Друштва за обезбеђење земљорадника у Француској (гл.) 179. — Извоз сибирског масла (гл.) 186. —

Радић Ђорђе, Др. — На који ћемо начин моћи имати највеће и трајне користи од наших градина? (чл.) 36. — Тиквица „Лабудова шија“ (чл.) 57. — О црвеном патлиџану, парадајзу, помидору (чл.) 78. — Како се добијају крупне јагоде? (чл.) 87. — Лисне вашице (чл.) 137. — Зашто су неке воћке неплодне, и шта нам је из искуства о томе познато? (чл.) 142. — Обрађивање земље у повртњаку с новим алаткама (чл.) 150. — О мужи „пре“ храњења, „за време“ храњења и „после“ храњења (чл.) 160. — О лески и лешњицима (чл.) 166. — О каламљењу брескве на кајсију (чл.) 183. — О пиревини и њеној употреби (чл.) 184. — О справљању доброг ђубришта — компоста (чл.) 204. — Хељда (ељда) за подоравање (бел.) 208. — О семену уопште (чл.) 214. — Јеж (подл.) 256. — Упутство за гајење добре пшенице (чл.) 271. — Овогодишња Слава и Изложба (чл.) 285. — О каламљењу коштичавог воћа (чл.) 294.

Радовановић Вића. — Земљорадници употребите наступајуће слободно време на побољшање својих њива (бел.) 178.

Радосављевић Милош. — Мисли о поправци наше крупне стоке (чл.) 153.

Ранојевић Никола. — Позив на заштиту јабука од крваве ваши (чл.) 62. — Црвоточина на шљивама (пит. и одг.) 74. — Напомене о справљању бордоске чорбе и прскању винограда (чл.) 101. — Гљивица Sphaerotheca pannosa (Wallr.) Lév. (пит. и одг.) 129. — Цигараш на виновој лози (Rhynchites betuleti Fabr.) (чл.) 143. — Ваш на шљиви — Aphis pruni — и на јабукама — Aphis mali — (пит. и одг.) 146. — Врста осице на воћкама (Eriocampa adumbrata Klug.) (чл.) 161. — Врста мољца на виновој лози (Grapholita или Tortrix botrana) (чл.) 177.

Ружић М. Жарко. — Десет сточарских заповести (чл.) 168. — Сточне ваши (бел.) 170. — Горко млеко (бел.) 170. — О плетарству (бел.) 186. — Ретка плодност (бел.) 186. — Млекарство у Швајцарској (гл.) 209. — Распознавање чистог воска (бел.) 219. — Важност сунцокрета (бел.) 228. — Натерати вола да устане (бел.) 228. — Кисело и упшште рђаво сено употребити за храну (бел.) 235. — Напредак Сточарства у Хрватској (гл.) 235. — Производња вина у Грчкој (чл.) 235. — Чување меда (чл.) 241. — Цене врбовог прућа у Чешкој (гл.) 242. — Козје млеко (бел.) 263. — Смрзнута јаја употребити (бел.) 263. — Поправити масло (бутер) (бел.) 263. — Пчелин убод (бел.) 263. — Светлост и биљке (бел.) 263. — Какви треба да су запушачи (бел.) 264. — Да кокоши и зими носе (бел.) 264. — Растерати мишеве (бел.) 264. — Извоз чешког пива за Италију (гл.) 264.

Савић Миљко. — Главније погрешке које наши земљорадници чине у својим радовима на њивама (чл.) 191. — Суша и борба против ње (чл.) 201.

Савић М. Милутин. — Крупна кокош и крупна јаја (гл.) 23. — Поводом стогодишњице првог српског устанка (гл.) 25. — Друштво за унапређење Свиларства (чл.) 80. — Прве напомене одгајивачима свилобуба (чл.) 95. — Нови периодички листови и списи за пољску привреду — „Зборник Земљеделски“ (књижев.) 98. — Први Конгрес лекара, природњака и привредника у Београду (чл.) 109. — Сурлаш или кљунар (Otiorhynchus sulcatus) (пит. и одг.) 120. — Мужеви заслужни за унапређење пољске привреде у Србији — Чедомиљ Мијатовић (чл.) 142. — Добротвори Српског Пољопривредног Друштва (чл.) 270.

Спасојевић Младен. — О неговању ливада у јесен (чл.) 238.

Спасовић Радослав. — Пред сађење кромпира (чл.) 71. —

Стајић М. Урош, Др. — О припремању земље с јесени за озиме и јаре усеве (чл.) 216. — Житни жижак или гагрица (чл.) 259. — О одгајивању телади с обзиром на храњење њихово (чл.) 273. — Врисак као сточна храна (чл.) 274.

Стаменковић И. Никола. — Како да се поступа са водоплавним ливадама? (чл.) 33. — Спољни знаци на биљкама о недостатку калија у земљи (бел.) 41.

Стојковић Велимир. — О бистрењу вина (чл.) 113. — Разређивање бистрећих материја у вину (чл.) 239. — О мужи крава (чл.) 248.

Тодоровић Т. Павле. — Производња вина у Грчкој (гл.) 42. — Ветеринарски Гласник (књижев.) 43. — Једна особена сорта лозе (бел.) 74. — Задужбина пок. Д-ра Љубомира Радивојевића (гл.) 75 — Лозни расадници и буџет (чл.) 77. — Плетарски курсеви у Богатићу (гл.) 90. — Предлог за Закон о промету вина (гл.) 91. — Колико је у години 1902 увезено плетарских израда у нашу земљу (гл.) 106.

Филиповић Таса. — Побацивање код крава (чл.) 201.

Ћатић Душан. — Мацаликов Оодензиметар за одређивање старости јаја (чл.) 259.

Б. ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

I Од општег значаја

СТРАНА

Америкаиско воће у Европи (гл.) 66
Беснило (чл.) 231
Богатство и Здравље (чл.) 96
Бројно стање парних вршалица у Краљевини Србији (чл.) 235
Дечије млеко (подл.) 270
Добротвори Српског Пољопривредног Друштва — † Живко Давидовић (чл.) 271
Друштво за унапређење свиларства (чл.) 80
† Живко Давидовић, члан добротвор Срп. Пољ. Друштва (чл.) 270
Задружна продаја јаја у Данској (чл.) 217
Задужбина пок. Д-ра Љубомира Радивојевића (чл.) 75
Записник XXXV Главног Годишњег Збора Српског Пољопривредног Друштва, држаног 30 јануара 1904 године у Београду (чл.) . . 46
Записник Ванредног Збора Српског Пољопривредног Друштва, држаног 14 марта 1904 године у Београду 98
Записници седница Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 26, 67, 91, 107, 131, 139, 147, 156, 163, 171, 179, 194, 210, 220, 236, 243, 264, 275

СТРАНА

Здравље и богатство (чл.) . . . 96
Извештај изасланика Српског Пољопривредног Друштва изасланог на Конференцију Обреновачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва држане 2 маја ове године . . . 195
Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1904 годину (чл.) . . . 1
Искрице . . . 40, 57, 75
Исправка . . . 170
Како се храни наш сељак (чл.) . . . 115
Конгрес, први, српских лекара и природњака (чл.) . . . 109
Конгрес IX, Српских Земљорадничких Задруга (чл.) . . . 121, 194
Курс за сељанчице на Пољопривредној Школи у Андрицу (чл.) . . . 155
Лозни расадници и буџет (чл.) . . . 77
Млеко дечије (чл.) . . . 271
Мужеви заслужни за унапређење пољске привреде у Србији — Чедомиљ Мијатовић (чл.) . . . 142
Нов Министар Народне Привреде (чл.) . . . 42
Нов Председник Српског Пољопривредног Друштва (чл.) . . . 90
Нови чланови утемељачи (чл.) . . . 90, 121 228
Обзнана о слави друштвеној и поучној изложби . . . 238
О ланарству (чл.) . . . 94
Пажња пољопривредницима који набављају пољопривредне машине са стране (чл.) . . . 51
Поводом стогодишњице првог устанка (чл.) . . . 26
Пољопривредник треба да чита (чл.) . . . 222
Потрошња меса у Паризу (гл.) . . . 66
Помоћ у оскудици сточне хране (бел.) . . . 193
Похвално (гл.) . . . 194
Предлог за Правилник Пољопривредног Музеја Српског Пољопривредног Друштва . . . 24
Председник Српског Пољопривредног Друштва поднео оставку (чл.) . . . 51
Продајна цена појединим врстама и категоријама лозе, која ће се из лозних расадника издавати у јесен ове и у пролећа 1905 године (гл.) . . . 219
Процена овогодишње светске жетве (чл.) . . . 209
Распоред пастува Државног Сточарског Завода за опасивање државних и приватних — народних — кобила на пастувским станицама и ергелским заводима у 1904 год. (гл.) . . . 66
Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и подвозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији (чл.) . . . 174
Слава и изложба, овогодишња . . . 285
Сељак наш како се храни? (чл.) . . . 115
Српским сељацима (чл.) . . . 22
Сточна храна и сушна година (чл.) . . . 190
Сушна година и сточна храна (чл.) . . . 190
Улога жене на селу почетком двадесетог века (чл.) . . . 118
Упоредни преглед прегледаних сувих шљива на шљиварским тржиштима у Краљевини Србији у 1903 и 1902 години (гл.) . . . 59
Установљење треће Ниже Пољопривредне Школе у Шапцу (чл.) . . . 170
Члан Добротвор Српског Пољопривредног Друштва Подружине Нишке (гл.) . . . 242
Чедомиљ Мијатовић, члан оснивач Српског Пољопривредног Друштва (чл.) . . . 142

II Земљорадња

1. Уопште.

Буњишта доброг справљање (чл.) . . . 204
Важност ријања (бел.) . . . 208
Важност и значај избора семена за усев (чл.) . . . 182
Ваљка значај за рационално обрађивање земље (чл.) . . . 222
Ветрова јаких, утицај на усеве (чл.) . . . 117
Врстачна или редомична сејалица (чл.) . . . 82
Врстачном сејалицом нов начин сејања . . . 246
Главније погрешке које наши земљорадници чине у својим радовима на њивама (чл.) . . . 191
Ђубрење стајским ђубретом с јесени (чл.) . . . 198
Жетва стрнина (чл.) . . . 110
Заоравање стрњике (чл.) . . . 133
Засејавање стрништа биљкама за сточну храну (чл.) . . . 135
Земљорадници употребите наступајуће слободно време на побољшање својих њива (бел.) . . . 178
Значај ваљка за рационално обрађивање земље (чл.) . . . 222
Какве вредности имају измети наше домаће пернате живине за пољску привреду? (бел.) . . . 155
Какву корист има пољопривредник од употребе савршенијих пољопривредних машина? (бел.) . . . 235
Коломаз (бел.) . . . 194
Компоста доброг справљање . . . 204
На који се начин може храна која заудара на буђ, тако да дотера, да се задај не осећа (бел.) . . . 58
Напомене пред сетву јарих усева (чл.) . . . 62
Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева) (чл.) . . . 246
О азотном ђубрењу (чл.) . . . 81
О пиревини и њеној употреби (чл.) . . . 184
О семену уопште (чл.) . . . 214
Обрађивање земље у повртњаку с новим алатками (чл.) . . . 150
Окопавање (чл.) . . . 127
Пепео као ђубре (бел.) . . . 194
Пепео као средство за ђубрење (бел.) . . . 40
Пиревина и њена употреба (чл.) . . . 184
Прашач и огртач (чл.) . . . 103
Припремање земље с јесени за озиме и јаре усеве (чл.) . . . 216
Редомична или врстачна сејалица (чл.) . . . 82
Процена овогодишње светске жетве (гл.) . . . 209
Ријања важност (бел.) . . . 208
Семена за усев, важност и значај избора (чл.) . . . 182
Општи знаци на биљкама о недостатку калија у земљи (бел.) . . . 41
Стајским ђубретом ђубрење с јесени (чл.) . . . 198
Сточна храна и сушна година (чл.) . . . 190
Стрнина жетва (чл.) . . . 110
Стрњике заоравање (чл.) . . . 133
Стрниште, засејавање биљкама за сточну храну (чл.) . . . 135
Сушна година и сточна храна (чл.) . . . 190
Суша и борба против ње (чл.) . . . 201
Утицај јаких ветрова на усеве (чл.) . . . 117

2. Ратарство.

Бела слачица, врло рана пролетња пиња за стоку (бел.) . . . 264
Важност и потреба гајења сочива (чл.) . . . 86
Важност сунцокрета (бел.) . . . 228
Гајење конопље ради добијања семена (чл.) . . . 95
Засејавање стрништа биљкама за сточну храну (чл.) . . . 135
Још неки податци о сунцокрету (бел.) . . . 242
Конопља, гајење ради добијања семена (чл.) . . . 95
Кромпира нова сорта (Solanum Commersoni) (бел.) . . . 120
Кромпира раних производња (бел.) . . . 65
Кукуруз скорозрелац звани „Пећанац“ (бел.) . . . 105
Луцерке (плаве виње) сејање (чл.) . . . 62
Мрква као храна са коње (бел.) . . . 207
Нова сорта кромпира (Solanum Commersoni) (бел.) . . . 120
О ланарству (чл.) . . . 94
„Пећанац“ — кукуруз скорозрелац (бел.) . . . 105
Пред сејидбу овса (чл.) . . . 53
Пред сађење кромпира (чл.) . . . 71
Притке за пасуљ (бел.) . . . 58
Производња раних кромпира (бел.) . . . 65
Пшеница, упутство за гајење добре (чл.) . . . 271
Сочива важност и потреба гајења (чл.) . . . 86
Стрниште засејавање биљкама за сточну храну (чл.) . . . 135
Сунцокрета важност (бел.) . . . 228
Сунцокрет, још неки податци (бел.) . . . 242
Упутство за гајење добре пшенице (чл.) . . . 271
Хељда (ељда) за подоравање (бел.) . . . 208

3. Ливадарство.

Детелишта уређење (чл.) . . . 39
Добро средство за уништавање мрави на ливадама (бел.) . . . 147
Како да се поступа са водоплавним ливадама? (чл.) . . . 33
Косидба ливада (чл.) . . . 90
Ливада неговање у јесен (чл.) . . . 238
Ливаде водоплавне — како се с њима поступа (чл.) . . . 33
Ливадарство у Чешкој (чл.) . . . 243
Луцерке сејање (чл.) . . . 62
Маховину на ливадама треба уништавати (бел.) . . . 41
Мрави на ливадама уништавање (бел.) . . . 147
Неговање ливада у јесен (чл.) . . . 238
Сејање луцерке — плаве виње — (чл.) . . . 62
Уређење детелишта (чл.) . . . 39

4. Виноградарство.

Бордоска чорба и прскање винограда (напомене о справљању) (чл.) . . . 101
Бистрење вина (чл.) . . . 113
Важност ријања (бел.) . . . 208
Винограда резидба (чл.) . . . 50
Вина бистрење (чл.) . . . 113
Врста мољца на виновој лози (Grapholita или Tortrix botrana) (чл.) . . . 177
Грешке које се чине при подизању винограда на подлози америчке лозе (чл.) . . . 168
Запушачи, какви треба да су (бел.) . . . 264
Једна особена сорта лозе (бел.) . . . 74
Какви треба да су запушачи? (бел.) . . . 264
Лачење (прорећивање) ластара и везивање лозе (чл.) . . . 105
Лозни расадници и буџет (чл.) . . . 77
Мољца, једна врста на виновој лози (чл.) . . . 177
Напомене о справљању бордоске чорбе и прскању винограда (чл.) . . . 101
О бистрењу вина (чл.) . . . 113
Преглед награда које је издало Министарство Народне Привреде за правилно подизање винограда према расписаном стечају од 18 фебруара 1903 године ПБр. 3472 и према извршеном прегледу винограда од 1 до 10 септембра 1904 године ПБр. 13678 и 15042 (гл.) . . . 251
Предлог за Закон о промету вина (чл.) . . . 91
Продајна цена појединим врстама и категоријама, лозе која ће се из лозних расадника издавати у јесен ове и у пролеће 1905 године (гл.) . . . 219
Производња вина у Грчкој (чл.) . . . 42
Разређивање бистрећих материја у вину (чл.) . . . 239
Резидба винограда (чл.) . . . 50
Ријања важност (бел.) . . . 208
Стеље чисте, употреба при прављењу вина (чл.) . . . 181
Упут на који начин да се затвори цурење сока код виновог чокота приликом орезивања и одговор да ли је цурење сока штетно или не (пит. и одг.) . . . 57

СТРАНА

Употреба чисте стеље при прављењу вина (чл.) . . . 181
Цигараш на виновој лози (Rhynchites betuleti Fabr) (чл.) . . . 143

5. Воћарство.

Америкапско воће у Европи (гл.) . . . 66
Важност калемљења шљива (чл.) . . . 214
Ваш на шљивама — Aphis pruni и на јабукама — Aphis mali (пит. и одг.) . 146
Воћа остава за зимницу (чл.) . . . 151
Воћа коштичавог калемљење (чл.) . . . 294
Воћака ђубрење (бел.) . . . 295
Воће, кад треба које брати (чл.) . . . 134
Воће америкапско у Европи (гл.) . . . 66
Воћке неке за што су неплодне и шта нам је из искуства о томе познато (чл.) . . . 142
Врста осице на воћкама (Eriocampa adumbrata Klug) (чл.) . . . 161
Гљивица Sphaerotheca pannosa (Wallr) Lév (пит. и одг.) . . . 129
Ђубрење воћака (бел.) . . . 295
Кад треба поткресивати украсно шибље (бел.) . . . 58
Калемљење брескве на кајсију (чл.) . . . 183
Калемљење коштичавог воћа (чл.) . . . 294
Крвава ваш, позив на заштиту јабука (чл.) . . . 62
Леска и лешници (чл.) . . . 166
Малине добро да понесу (бел.) . . . 58
Орах (чл.) . . . 202
Оскоруша (чл.) . . . 112
Осице, једна врста на воћкама (Eriocampa adumbrata Klug) (чл.) . . . 161
Продаја садница (гл.) . . . 228
Ретка плодност (бел.) . . . 186
Садница продаја (гл.) . . . 228
Црвоточина на шљивама (пит. и одг.) . . . 74
Шљива каламљење (чл.) . . . 214

6. Градинарство.

Бели лук јесењи (бел.) . . . 185
Јоготде крупне, како се добијају (чл.) . . . 87
Јапански и руски краставци (бел.) . . . 66
Кромпира раних, производња (бел.) . . . 65
Кромпира нова сорта (Solanum Commersoni) (бел.) . . . 120
Кромпира сађење (чл.) . . . 71
На који ћемо начин имати највеће и трајне користи од наших градина? (чл.) . . . 36
Обрађивање земље у повртњаку новим алаткама (чл.) . . . 150
Поврћа остава за зимницу (чл.) . . . 151
Притке за пасуљ (бел.) . . . 58
Тиквица „Лабудова Шија“ . . . 57
Руски краставац (бел.) . . . 66
Црвени патлицан (парадајз, помидор) (чл.) . . . 78
Црвени патлицан (бел.) . . . 74
Црног лука чување (бел.) . . . 294

7. Цвећарство.

Које је земљиште најбоље за ружу? (бел.) . . . 218
Невен цвеће — погађач времена (бел.) . . . 105
Неговање цвећа (бел.) . . . 97

III Сточарство

1. Уопште.

Бела слачица врло рана пролетња пића за стоку (бел.) . . . 264
Времености знаци у стоке (чл.) . . . 127
Вриспак као сточна храна (чл.) . . . 274
Да ли је боље сечку давати стоци суву или квашену (бел.) . . . 163
Десет сточарских заповести (чл.) . . . 168
Знаци времености у стоке (чл.) . . . 127
Издавање стоке за приплод (гл.) . . . 264
Какву важност има простирка, из чега се састоји и како ју треба припремити и полагати? (чл.) . . . 206
Како се најлакше могу уништити муве у сточним стајама (бел) . . . 105
Како ћемо да одбранимо стоку у стајама од мува и других инсеката (чл.) . . . 169
Кукурузовина и кочаника (чл.) . . . 260
Лисник и његова хранљива вредност (чл.) . . . 254
Лисници (чл.) . . . 193
Мисли о поправци наше крупне стоке (чл.) . . . 153
Муве, како се најлакше могу уништити у сточним стајама (гл.) . . . 105
Напредак Сточарства у Хрватској (гл.) . . . 235
Помоћ у оскудици сточне хране (бел.) . . . 193
Прекрупа од грахорице — вике — као сточна храна (бел.) . . . 208
Прелаз од суве хране на зелену (чл.) . . . 102
Простирка, какву важност има, из чега се састоји и како ју треба припремити и полагати? (чл.) . . . 206
Сено ново и врло старо (бел.) . . . 138
Сено, кисело и уопште рђаво употребити за храну (бел.) . . . 235
Стрништа засејавање биљкама за сточну храну (чл.) . . . 135
Сточне ваши (бел.) . . . 170

2. Говедарство

Бик приплодни (чл.) . . . 33
Бикова храњење (бел.) . . . 130
Бикова избор за запат (чл.) . . . 183
Вола натерати да устане (бел.) . . . 228

СТРАНА

Говеда нега (чл.) . . . 224
Говеђи обад (чл.) . . . 158
Да ли се држање старих крава исплаћује или не? (чл.) . . . 35
Знаци времености у стоке (чл.) . . . 127
Побацивање код крава и кобила (чл.) . . . 126
Побацивање код крава (чл.) . . . 201
Приплодни бик (чл.) . . . 33
Против јаловости код крава (чл.) . . . 275
Телади одгајивање с обзиром на храњење њихово (чл.) . . . 273
Храњење бикова (бел.) . . . 130

3. Коњарство.

Бројно стање коња на целоме свету (гл.) . . . 66
Знаци времености у стоке (чл.) . . . 126
Једно просто средство противу колике код коња (бел.) . . . 147
Мрква као храна за коње (бел.) . . . 207
Побацивање код кобила (чл.) . . . 126
Потрошња коњског меса (гл.) . . . 51
Правила којих се треба придржавати приликом подвођења кобила под пастуве (чл.) . . . 35
Распоред пастува Државног Сточарског Завода за опасивање државних и приватних — народних — кобила на пастувским станицама и ергелским заводима у 1904 години (гл.) . . . 66
Такса за опасивање кобила (гл.) . . . 43
Храњење коња (бел.) . . . 41

4. Свињарство.

Какве користи имамо од истеривања свиња на пашу? (чл.) . . . 184
Пролив код прасади (чл.) . . . 261
Употреба јечма за храњење свиња (бел.) . . . 163
Утицај хране на квалитет сланине (чл.) . . . 112

5. Овчарство и Козарство.

Козје млеко (бел.) . . . 263
Неколико напомена из овчарства (бел.) . . . 208

6. Живинарство.

Гајење гусака (чл.) . . . 277
Гајење ћурака (чл.) . . . 257
Гајење живине (чл.) . . . 247
Гусака гајење (чл.) . . . 277
Детелина је врло добра храна за кокоши (бел.) . . . 58
Добра кокош носиља (чл.) . . . 159
Дрвени угаљ је врло добро давати пернатој живини уз другу храну (бел.) . . . 51
Живине гојење (чл.) . . . 247
Задружна продаја јаја у Данској (чл.) . . . 217
Јаја избор за насађивање (чл.) . . . 71
Јаја одређена за насад како треба чувати и шиљати (бел) . . . 65
Јаја, кување (чл.) . . . 175
Јаја, задружна продаја у Данској (чл.) . . . 217
Јаја, како треба поступати са јајима за продају (бел.) . . . 25
Кокошиње јаје, његов састав, постанак и развиће (чл.) . . . 226
Кокош добра носиља (чл.) . . . 159
Кокош, да и зими носи (бел.) . . . 264
Кокош мехелнска (чл.) . . . 56
Крупна кокош и крупна јаја (чл.) . . . 23
Липсавање пернате живине (бел.) . . . 83
Мацаликов Оодензиметар за одређивање старости јаја (чл.) . . . 259
Мехелнска кокош (чл.) . . . 56
Неколико речи о нези живине (чл.) . . . 144
Одгајивање живине за месо (чл.) . . . 229
Пловка, какву храну и негу изискује? (бел.) . . . 130
Противу вашију кокошијих (бел.) . . . 130
Ћурака гајење (чл.) . . . 257
Шта је досад рађено и шта би се још имало радити на унапређењу нашег живинарства (чл.) . . . 30
Чување јаја (чл.) . . . 175

7. Свиларство и Пчеларство.

Друштво за унапређење свиларства (чл.) . . . 80
Меда чување (чл.) . . . 241
Прве напомене одгајивачима свилобуба (чл.) . . . 95
Пчела у предсказивању времена (бел.) . . . 83
Пчеларство у Аустрији (гл.) . . . 83
Пчелин убод (бел.) . . . 263
Раздавање семена од свилобуба одгајивачима у 1904 год. (гл.) . . . 138
Резултат овогодишњег откупа свилених мехурака у Нишу (допис) . . . 262
Чување меда (чл.) . . . 241

8. Млекарство.

Горко млеко (бел.) . . . 170
Кад крава задржава млеко (бел.) . . . 208
Козје млеко (бел.) . . . 263
Мане нашег сирарства (чл.) . . . 107
Масло (бутер) поправити (бел.) . . . 263
Млекарство у Швајцарској (гл.) . . . 209
Млеко козје (бел.) . . . 263
Млеко, кад крава задржава (бел.) . . . 208
Млеко горко (бел.) . . . 170
Мужа крава (чл.) . . . 248

СТРАНА

Мужа „пре“ храњења, „за време“ храњења и „после“ храњења (чл.) · 160
Основна правила којих треба да се држиш, па да од својих крава музара имаш обилате користи (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 192
Поправити млсло (бутер) (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 263
Практични савети за свакога који се бави добивањем млека, прерадом или трговином млеком (бел.) · 207
Утицај доброга и лошег мужења на издашност крава у млеку (бел) · · 251
Утицај старости на издашност крава у млеку (бел.) · · · · · · · · · · 251

9. Сточно Лекарство.

Дифтерија код тица (чл.) · 144
Колера код живине (чл.) · 150
Колика код коња, једно просто средство противу ње (бел.) · · · · · · 147
Крава, кад задржава млеко (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 208
Липсавање пернате живине (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 83
О бесницу (чл.) · 231
Побацивање код крава (чл.) · 201
Побацивање код крава и кобила (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · 126
Пролив код прасади (чл.) · 261
Противу вашију кокошијих (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 130
Против пролива код телади (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 41
Против јаловости код крава (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 275

IV Шумарство.

Багрем (Багрен, Акација) (чл.) · 31
Измене и допуне у Закону о лову од 16 јула 1898 године (гл.) · · · · 139
Кад треба поткресивати украсно шибље? (бел.) · · · · · · · · · · · · 58
Леска и лешњици (чл.) · 166
Лисник и његова хранљива вредност (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · 254
Лисници (чл.) · 193
Орах (чл.) · 202
Пошумљавање руских степа (гл.) · 106
Приход из држ. шума Краљевине Србије (гл.) · · · · · · · · · · · · · 130
Приход из држ. шума Краљевине Србије за 1903 год. (гл.) · · · · · · 130
Резултат ограничавања државних шума у овој години (бел.) · · · · · · 275
Шуме у Србији (чл.) · 69

V Пољопривредна техника и примењене науке.

1. Агрикултурна Хемија, Фитопатологија и Ентомологија.

Ваш на шљивама — Aphis pruni, и на јабукама Aphis mali (пит. и. одг.) · 146
Ваши сточне (бел.) · 170
Винова пипа (подл.) · 54
Врста осице на воћкама (Eriocampa adumbrata Klug) (чл.) · · · · · · · 161
Врста мољаца или виновој лози (Grapholita или Tortrix botrana) (чл.) · 177
Глисте (подл.) · 94
Гљивица Sphaerotheca panosa (Wallr) Lév (пит. и одг.) · · · · · · · · 129
Говеђи обад (чл.) · 158
Грашкар (подл.) · 54
Гундељ (подл.) · 54
Житни жижак или гагрица (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 54, 259
Жук (подл.) · 54
Златна брзонога (златни трчуљак) (подл.) · · · · · · · · · · · · · · 54
Како ћемо да одбранимо стоку у стајама од муха и других инсеката (чл.)169
Кокица (подл.) · 54
Кључар Otiorhynchus sulcatus) (пит. и одгов.) · · · · · · · · · · · · 120
Крвава ваш, позив на заштиту јабука (чл.) · · · · · · · · · · · · · · 62
Лентири и лентирићи (подл.) · 222
Лисне вашице (чл.) · 137
Лозар или винова пипа (понд.) · 54
Љешњиков жижак (подл.) · 54
Мајска буба (подл.) · 54
Мољца врста на виновој лози (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 177
Муве, како се најлакше могу уништити у сточним стајама (бел.) · · · 105
На који се начин може храна која заудара на буђ, тако да дотера, да се задај не осећа (бел.) · 58
Огњар или јабучна пипа (подл.) · 54
Осице врста на воћкама (пит. и одг.) · · · · · · · · · · · · · · · · · 161
Пепео као средство за ђубрење (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · 40
Пепео као ђубре (бел.) · 194
Прегљи (подл.) · 94
Сено кисело и уопште рђаво употребити за храну (бел.) · · · · · · · · 235
Сурлаш или кључар (пит. и одг.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 120
Суша и борба против ње (чл.) · 201
Сточне ваши (бел.) · 170
Стоноге (подл.) · 94
Утицај јаких ветрова на усеве (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 117
Цигараш на виновој лози (Rhynchites betuleti Fabr.) (чл.) · · · · · · · 143
Црвоточина на шљивама (пит. и одг.) · · · · · · · · · · · · · · · · · 74

2. Технологија и Занати.

Бистрење вина (чл.) · 113
Воска чистог распознавање (бел.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 219
Воћа остава за зимницу (чл.) · 151
Јаја смрзнута употребити (бел.) · 263
Јаја чување (чл.) · 175
Колико је у години 1902 увезено плетарских израда у нашу земљу? (гл.) · 106
Масло (бутер) поправити (бел.) · 263
Мане нашег сиварства (чл.) · 197
Меда чување (чл.) · 241
На који се начин може храна која заудара на буђ, тако да дотера, да се задај не осећа (бел.) · 58
О плетарству (бел.) · 180
Плетарски курсеви у Богатићу (гл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 90
Плетарство де се развија, као споредно занимање наших пољопривредника, једна потреба (чл.) · 203
Поврћа остава за зиму (чл.) · 151
Разређивање бистрећих метерија у вину (чл.) · · · · · · · · · · · · · 239
Стеље чисте, употреба при прављењу вина (чл.) · · · · · · · · · · · · 181
Цене врбовог прућа у Чешкој (гл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 242

3. Игијена и Медицина.

Богатство и здравље (чл.) · 96
Беснило (чл.) · 231
Дечије млеко (подл.) · 270
Како се храни наш сељак (чл.) · 115
Пчелин убод (бел.) · 263

4. Природна Историја.

Буљина (подл.) · 30
Ваш на шљивама — Aphis pruni и на јабукама — Aphis mali (пит. и одг.) · 146
Ваши сточне (бел.) · 170
Гагрица (чл.) · 259
Глисте, пужеви, стоноге, прегљи (подл.) · · · · · · · · · · · · · · · 94
Гљивица Sphaerotheca pannosa (Wallr) Lév (пит. и одг.) · · · · · · · · 129
Говеђи обад (чл.) · 158
Грашкар (подл.) · 54
Гундељ (подл.) · 54
Житни жижак или гагрица (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 54, 259
Жук (подл.) · 54
Златна брзонога (златни трчуљак) (подл.) · · · · · · · · · · · · · · 54
Јабучна пипа или огњар (подл.) · 54
Јаребица, да ли је пољопривредна штеточина? · · · · · · · · · · · · · 207
Јеж (подл.) · 256
Кључар или сурлаш (Otiorhynchus sulcatus) пит. и одг.) · · · · · · · · 120
Кокица, жук, мајска буба (подл.) · 54
Крастана жаба (подл.) · 78
Крвава ваш, позив на заштиту јабука (чл.(· · · · · · · · · · · · · · · 62
Кукавица (подл.) · 30
Лентири и лентирићи (подл.) · 222
Лисне вашице (чл.) · 137
Љешњиков жижак (подл.) · 54
Лозар или винова пипа (подл.) · 54
Мишеве растерати (бел.) · 264
Мољ, мајска буба, гундељ (подл.) · 54
Мољца, врста на виновој лози (Grapholita или Tortrix botrana) (чл.) · · 177
Осице, врста на воћкама (Eriocampa adumbrata Klug) (чл.) · · · · · · · 161
Отровне змије, слепић и крастава жаба (подл.) · · · · · · · · · · · · · 78
Прегљи (подл.) · 94
Пужеви (подл.) · 94
Пчела у предсказивању времена (бел,) · · · · · · · · · · · · · · · · · 83
Рода (подл.) · 30
Слепић (ужак) (подл.) · 78
Стоноге (подл.) · 94
Сурлаш или кључар (пит. и одг.) · 120
Цигараш на виновој лози (Rhynchites betuleti Fabr.) (чл.) · · · · · · · 143
Црвоточина на шљивама (пит. и одг.) · · · · · · · · · · · · · · · · · 74

5. Пољопривредне справе и. т. д.

Ваљак, његов значај за рационално обрађивање земље (чл.) · · · · · · · 222
Врстачна или редомична сејалица (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 82
Какве користи има пољопривредник од употребе савршенијих пољопривредних машина? (бел.) · 235
Мацаликов Ооденземетар за одређивање старости јаја (чл.) · · · · · · 259
Нов начин сејања врстачном сејалицом (са Тепферовим котурима) (чл.) · 246
Обрађивање земље у повртњаку с новим алаткама (чл.) · · · · · · · · 150
Огртач (чл.) · 103
Парних вршалица бројно стање у Краљевини Србији (чл.) · · · · · · · 235
Поврћа и воћа остава за зимницу (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 151
Пажња пољопривредницима који набављају пољопривредне машине са стране (гл.) · 51
Прашач и огртач (чл.) · 103
Редомична или врстачна сајалица (чл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 82
Распространеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији (чл.) · · · · 174

6. Културна Техника.

Како са поступа са водоплавним ливадама (чл.) · · · · · · · · · · · · 33

VI Пољопривредно Законодавство и Установе

1. Пољопривредне Школе и Курсеви.

Курс за сељанчице на Пољопривредној Школи у Андрићу (гл.) · · · · 155
Плетарски курсеви у Богатићу (гл.) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 90
Пољопривредни зборови у Русији (гл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 106
Пољопривредне Школе у Моравској (гл.) · · · · · · · · · · · · · · · · 91
Установљење треће ниже Пољопривредне Школе у Шапцу (гл.) · · · · 170
Пријам ученика у Винодељско-Воћарску Школу (гл.) · · · · · · · · · · 219

СТРАНА

2. Удружења.

ње-аустријски млекарник у Бечу (гл.) 155
друштво за унапређење свиларства (чл.) 80
Друштва за обезбеђење земљорадника у Француској (гл.) 179
Друштва за обезбеђење од града у Аустро-Угарској (гл.) 83
Задужбина пок. Д-ра Љубомира Радивојевића (гл.) 75
Задружна продаја јаја у Данској (гл.) 217
Програм рада Пољопривредне Крушевачке Подружине за 1904 годину (гл.) 147
Ужичка, Медвеђска. Крушевачка, Жупска и Пиротска Подружина . 171 и 172

3. Извештаји, Закони, Правила, Расписи и Предлози.

Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва у 1903 години . . 1
Извештај изасланика Српског Пољопривредног Друштва изасланог на Конференцију Обреновачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва, држане 2 маја ове године 195
Измене и допуне у Закону о лову од 16 јула 1898 године (гл.) 139
Пажња пољопривредницима који набављају пољопривредне машине са стране (гл.) 51
Предлог за Закон о промету вина (гл.) 91
Продајна цена појединим врстама и категоријама лозе, која ће се из лозних расадника издавати у јесен ове и у пролеће 1905 године (гл.) 219
Распоред пастува Државног Сточарског Завода за опасивање државних и приватних — народних — кобила на пастувским станицама и ергелским заводима у 1905 год. (гл.) 66
Слава и изложба, овогодишња 285
Такса за опасивање кобила (гл.) 43

4. Изложбе и Конгреси.

Изложба овогодишња Немачког Пољопривредног Друштва (гл.) 83
Изложба говеди оваца и производа ових врста стоке; изложба живине и пољопривредних справа 158
Конгрес I. српских лекара и природњака (гл.) 26, 42
Конгрес I. » » » (чл.) 109
Конгрес Међународни II за млекарство у Паризу октобра месеца 1905 године (гл.) 282
Конгрес IX Српских Земљорадничких Задруга у Врању 121, 194
Прва Пољска Земљорадничка Изложба (гл.) 83
Слава и Изложба Српског Пољопривредног Друштва 285
Стална Пољопривредна Изложба у Осеку (гл.) 194

5. Статистика.

Бројно стање коња на целом свету (гл.) 66
Бројно стање парних вршалица у Краљевини Србији (гл.) 235
Жетва прошлогодишња у Мађарској (гл.) 66
Жетва жита, колика је била на целоме свету у 1903 години (гл.) . . . 42
Жетве светске овогодишње, процена (гл.) 209
Задружна продаја јаја у Данској (чл.) 217
Извоз сибирског масла (гл.) 186
Извоз чешког пива у Италију (гл.) 264
Колико је у години 1902 увезено плетарских израда у нашу земљу? (гл.) 106
Напредак Сточарства у Хрватској (гл.) 235
Потрошња коњског меса (гл.) 51
Потрошња меса у Паризу (гг.) 66
Приход из државних шума Краљевине Србије (гл.) 130
Приход из државних шума Краљевине Србије за 1903 годину (гл.) . . 130
Производња шећерне репе у главним производњачким земљама у Европи (бел.) 251
Производња вина у Грчкој (гл.) 42
Пчеларство у Аустрији (гл.) 83
Раздавање семена од свилобуба одгајивачима у 1904 години (гл.) . . . 138
Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији (чл.) . . . 174
Резултат овогодишњег откупа свилених мехурака у Нишу (опис) . . . 262
Резултат ограничавања државних шума у овој години (бел.) 275
Упоредни преглед прегледаних сувих шљива на шљиварским тржиштима у Краљевини Србији у 1903 години (гл.) 59
Шуме у Србији (чл.) 69
Цене врбовог прућа у Чешкој (гл.) 242

6. Аграрна Политика.

Заједничко обделавање пољских добара у Румунији (гл.) 98
Задружна продаја јаја у Данској (чл.) 217
Измене и допуне у Закону о лову до 16 јула 1898 године (гл.) 139
Лозни расадници и буџет (чл.) 77
Мисли о поправци наше крупне стоке (чл.) 153
Напредак Сточарства у Хрватској 235
Пољопривредни Зборови у Русији (гл.) 106
Предлог за Закон о промету вина (гл.) 91
Предлог за Правилник Пољопривредног Музеја Српског Пољопривредног Друштва 24
Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији (чл.) . . . 174
Резултат ограничавања државних шума у овој години (бел.) 275
Сточна храна и сушна година (чл.) 190
Установљење треће ниже Пољопривредне Школе у Шапцу (гл.) 170
Шуме у Србији (чл.) 69

СТРАНА

VII Књижевност

1. Нове Књиге.

Нове књиге 48, 52, 60, 83, 91, 122, 131, 147, 171, 179, 210, 219, 243

2. Прикази.

Ветеринарски Гласник (књижев.) 43
Народна Књига (књижев.) 121
„Зборник Земљеделски", уредник Б. Мацалик. Нови периодички листови и списи за пољску привреду (књижев.) 98
О исхрани од Д-ра Добривоја Гер. Поповића (књижев.) 130
О нези носа, уста, зуба и гуше од Д-ра Добривоја Гер. Поповића (књижев.) 130
Природни и шумарски односи у Краљевини Србији с погледом на будуће уређење шума од Д-ра Ђорђа Ст. Јовановића (књижев.) . . . 59
Пчеларски речник од Добросава М. Ружића (књижев.) 107
Шуме у округу подринском од Д-ра Миливоја С. Васића (књижев.) . . 51
Hospodařski Slvonik naučni (књижев.) 83

VIII. Личне Вести

Добротвори Српског Пољопривредног Друштва, †. Живко Давидовић (чл.) 270
Мужеви заслужни за пољску привреду (чл.) 142
Нов председник Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 90
Нов Министар Народне Привреде (гл.) 42
Нова Управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 42
Нови чланови утемељачи (гл.) 90, 121, 228
Нови чланови помажући 42, 51
Одликовања (гл.) 219
Председник Српског Пољопривредног Друштва поднео оставку (гл.) . . 51
Чедомиљ Мијатовић, члан оснивач Српског Пољопривредног Друштва . 142
Члан Добротвор Српског Пољопривредног Друштва Подружине Нишке (гл.) 242

IX Некрологија

†. Арноштъ Ј. Храдецки, руковалац Државне Плетарске Школе у Топчидеру (чл.) 241
†. Живко Давидовић (гл.) 121, 270

X Дописи

Резултат овогодишњег откупа свилених мехурака у Нишу 262

XI Стечаји, Обзнане, Позиви, Исправке, Огласи и Књижевни Огласи.

Стечаји 59, 67, 75, 123, 131, 139, 164, 172
Обзнане 44, 52, 60, 68, 90, 107, 123, 132, 148, 156, 164, 172, 180, 186, 196, 212, 220, 244. 252, 268
Исправке 170
Огласи 28, 44, 52, 60, 68, 76, 83, 84, 92, 99, 108, 124, 132, 140, 212, 220, 236, 252
Књижевни огласи 264, 276, 284, 269

XII Записници Седница Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

налазе се на стр. 26, 27, 91, 107, 131, 137, 147, 139, 156, 163, 171, 179, 194, 210, 220, 236, 243, 264, 275

Слике.

1. Кокош кокинка 24
2. Петао » 23
3. Ливадска дрљача 40
4. Ножице за резидбу винограда 50
5. Тестерица ла резидбу винограда 51
6. Златни тркуљак или златна брзонога 54
7. Лешњиков жижак — лешњикар — 55
8. Јабучни огњар или јабукова пина 55
9. Лозар или винова пина 55
10. Житни жижак 56
11. Мехелнска кокош 56
12. Тиквица „Лабудова шија" 57
13. Крава ваш на грančици од јабуке 63
14. Насеобине крваве ваши и чворуге произведене од крваве ваши . . 64
15. Бесполна крвава ваш са власастим израслима 64
16. Млада и развијена крвава ваш 64
17. Крилата крвава ваш 64
18. Мужјак и женка које рађа крилата крвава ваш 65
19. Гундељ и његова ларва 70
20. Патлицан „Факараци" 73
21. Патлицан „Талијански рани" 73
22. Патлицан „Дијадема" 73
23. Отровна змија 80
24. Врстачна или редомична сејалица 82, 281

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШКГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ 1

ЗА СРВИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИ ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТ ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРВИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ПАЈА Т. ТОДОРОВИЋ, А. Љ. ПОПОВИЋ, ЈОВАН ЈЕКИЋ, ИЛИЈА КРЕМИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛУТИН М. САВИЋ.
СТУДЕНИЧКА УЛ. БР. 26.

БРОЈ 1. 2. и 3. У БЕОГРАДУ, 1. 10 и 20 ЈАНУАРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1903 год.

Управа Српског Пољопривредног Друштва, изабрана на Главном Годишњем Збору друштвеном од 30 јануара прошле године, има част поднети Збору извештај о радовима друштвеним за 1903 годину у следећем:

I. Највиша Заштита.

На прво место у своме извештају, Српско Пољопривредно Друштво има да забележи радосан догађај, да га је *Његово Величанство Краљ Српски Петар I*, благоволео примити под Своју моћну Заштиту.

Значајан говор Његовог Величанства Краља, којим је благоволео саопштити изасланицима друштвеним, да прима Друштво под Своју моћну Заштиту штампан је у бр. 23 Тежака од прошле године и у Пољопривредном Календару за ову годину на страни 51.

II. Књижевни рад.

Књижевни рад Српског Пољопривредног Друштва у овој години састојао се у следећем:

Тежак је штампан и распростиран у 1000 примерака.

Одштампане су из Тежака чланци у виду књижица и то: „Из Спарства“ од г. М. Бајића, и „О трговини сировим воћем“ од г. М. Савића и ове раздавате посетиоцима Привредничког Збора, који је држан приликом изложбе друштвене приређене о слави. Поуке из Спарства разаслате су по нашим брдским сточарским крајевима где има услова за развитак спарства у већим размерама.

Прештампана је VII Практична пољопривредна „Поука о подизању винограда на америчкој подлози“ од г. М. Савића, пошто је прво издање распродато.

Друштво је и ове године издало свој Пољопривредни Календар за 1904 годину у 9000 примерака.

Пољопривредни Гласник није се могао ни ове године штампати због оскудице у новчаним средствима и због тога, што није био довољан избор таквих радова, који би се могли штампати у овом научном часопису.

Од дела, које је Друштво издало или од појединих писаца одкупило, унесено је у читалачке кругове путем продаје или поклонима и то:

Практичних Пољопривредних Поука 2199 примерака;
Осталих друштвених издања 2389 примерака; и
Приватних издања 340 примерака.

III. Расписивање награда за увођење напреднијих начина рада.

Друштво је поред осталих путева и начина којим се може потпомоћи напредак наше пољске привреде, нарочито последњих година имало у виду и расписивање награда, за извођење савршенијих и рационалнијих пољопривредних радова у појединим пољопривредним гранама. Овим начином пољопривреднику се пружа у изглед сигурна награда за уложени труд и капитал, па и оним пољопривредницима, који не располажу довољним физичким, материјалним и другим средствима за производњу, пружа се могућност, да на свом имању изводе рационалније радове макар у појединим гранама свога газдинства.

Расписујући овакве награде, Друштво је постигло читав низ успешних резултата у свима гранама пољопривредне радиности. Многи рационални пољопривредни радови у свима крајевима наше домовине на појединим сеоским имањима, имају да благодаре за свој постанак овим корацима Пољоприв. Друштва.

И данашња управа друштвена, свесна важности расписивања оваквих награда за унапређење наше пољске привреде и руковођена досадашњим искуством у том правцу, она је према ранијим одборским и зборским одлукама у овој години поновила и расписала стечај за ове награде:

1. Који се од одгајивеча коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артиљерију; награда I-ом пријавнику 500 динара, а 2-гом 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

2. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из вароши пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артиљерију награда 300 динара. Рок пријаве до конца 1904 године. Право овог такмичења оснива се на чл. 60 тачка 7 под б правила друштвених који гласи: Сви они, који се уз друго занимање баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму.

3. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок је до 1 Августа 1905 године.

4. За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је данашњи тврди сир, и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос.

рада 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења округа Крушевачког, Рудничког, Ужичког, Пиротског, Тимочког, Врањског и Крајинског. Рок пријаве до 1 Августа 1903 године.

5. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најподесније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу на правилност растојања воћака, а на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1 септембра 1904 године.

6. Ко подигне угледан живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада но, тако, да једна или две превлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује и према томе, шта се на најближем тргу највише тражи и плаћа. Награда 300 динара. Рок пријаве до 1 Септембра 1903 године. Могу се такмичити привредници округа Београдског, Смедеревског, Пожаревачког, Моравског, Крагујевачког и Крушевачког.

7. За рационално подигнуту стају, за приплодне свиње. Награда 200 динара. Рок пријаве до 1 јула 1903 године. За награду се могу такмичити привредници из округа Смедеревског Крагујевачког и Моравског.

8. За рационално подигнути рибњак за гајење шарана и сродне рибе која се заједно са шараном успешно гајити може Прва награда 200 динара а друга 150. Рок пријаве до 1 Септембра 1904 године. За награду могу се такмичити привредници и Манастири из Жичке епархије.

За рационално гајење хмеља на простору најмање од 20 ара. Прва награда 300 динара а друга 200 динара. Рок пријаве до 1 Септембра 1905 године. Могу се такмичити привредници из округа Тимочког и моравског.

10. За пошумљивање простора од 5 хектара и то оних, који се предвиђају чл. 81. закона о шумама. Пошумљивање да буде мешовитом шумом. За ову награду могу се такмичити општине и удружења склопљена за заједнички рад око пошумљивања. Награда 500 динара. Рок пријаве до 1 авг. 1906 год.

11. За стално произвођење доброг пресног масла (бутера) у већем размеру а по модерном начину, који би био трајаћнји и за пренос подеснији. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарске задруге из округа Београдског, Крагујевачког, Моравског и Нишког, а првенствено близу железничке пруге. Рок пријаве до 1 Септембра 1905 године.

12. За правилно подигнут јабучар од једне од ових сората јабака: Колачарка, Буле, Подринке или Шуматовке с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака, а на површини најмање од пола хектара. Награде 1-ом 250 динара, 2-ом 150 динара. Могу се такмичити пољопривредници из округа: Крагујевачког, Рудничког, Подринског, Нишког. Рок пријаве до 1 Септембра 1906 године.

13. Ко рационално засеје и одгаји простор земље од 20 ара сочивом или грашком. Награда, 1-ом 80 динара, 2-ом 60 динара и 3-ћем 40 динара. Могу се такмичити привредници из округа: Пиротског, Нишког и топличког. Рок пријаве до 1 Јула 1003 године.

14. За виноград засађен американском лозом, а окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 1-ом 200 динара а 2-ом 100 динара. Такмичити се могу виногадари из среза власотиначког и атара града Лесковца. Рок пријаде до 1 августа 1904 године.

15. Ко рационално произведе најмање 200 килограма семена од Луцерке (плаве вије), чистог од вилине косице. Такмичити се могу пољопривредници и удружења из Целе Србије. Награда 1-ом 150 динара, 2-ом 100 динара и 3-ћем 80 динара Рок пријаве до 1 Августа 1907 године.

16. У 1903 години расписана је једна награда и то ова: Ко подигне вештачку ливаду на површини најмање од једног хектара. Прва награда 300 динара, друга награда 200 динара трећа награда 100 динара и четврта награда 50 динара. Рок пријаве до 1 Маја 1905 године. Могу се такмичити привредници из целе земље.

Од ових расписаних награда у току године издате су две и то: за рационално гајење сочива из тачке 3. одељка под Б. расписаних награда.

Прву награду од 80 дин. нарочито за то одређена комисија, досудила је Ставри Манчићу екон. из Ниша, а другу од 60 дин. М. Радојковићу екон. из Сићева.

За остале награде није било пријава а и уколико их је било, извршени радови нису одговарали условима под којим се издају награде.

IV. Распростирање савршенијих пољопривредних справа.

Према своме задатку Друштво је и ове године улагало најживље старање, да се савршеније справе код нас што више уносе и примењују а у равној мери радило је и на томе, да се справе у нашој земљи израђују.

Ну како израђивање справа у нас није у толикој мери развијено, да може подмирити потребу привредника, а веће машине као што су вршалице, сејалице, косилице, жетелице итд. још се никако и не израђују, то је Друштво принуђено да посредује у набавци таквих справа из иностранства.

У овоме циљу Друштво ради, или саветима упућујући купце непосредно фабрикама, а нарочито оне, који имају прилике да сами фабрике посете или да преко својих познаника на месту справе купе. А свима који су желели да им Друштво набавку изврши, оно им је жељену услугу бесплатно указивало.

Преко Друштва набављено је и распрострто ове године:

А. Справе за Земљорадњу.

1.	Плугова система Саковог	76
2.	Делова ових плугова	46
3.	Плугова америчких — брдских	35
4.	Делова ових плугова	29
5.	Плугова за прашење и огртање	27
6.	Дрљача	28
7.	Вршалица са витлом и ручних	15
8.	Вршалица с паром	4
9.	Вејалица разних	9
10.	Тријера разних система	64
11.	Сецкалица за сено сламу и шашу	19
12.	Сецкалица за репу	6
13.	Круњача за кукуруз	9
14.	Прекрупача са витлом	4
15.	Сејалица (махина за сејање)	3
16.	Жетелица	4
17.	Ваљака	2
18.	Кајзорова центрифуга за сортирање семена	1
19.	Разних ситних справа	35
20.	Трупова плужних и делова ових	63

Осим ових справа Друштво је набавило и 11501 кгр. жице за ограду и шпалире:

Б. Алати и прибори за употребу у Сточарству.

1.	Ножева за сечење сена	10	ком.
2.	Трокара	11	„
3.	Прстенова носних за бикове	3	„
4.	Ножница за стрижење оваца	35	„
5.	Ланаца за говеда	35	„
6.	Сиришта вештачког — екстракта	138	литара
7.	Чашица за подмеравање сиришта	1	
8.	Млекомера	5	
9.	Гарнитура за мерење млека	1	
10.	Справа за разливање млека у флаше	1	
11.	Буњкалица	5	
12.	Чинија за разливање млека	8	

13. Гњечалица за масло	2
14. Сита за масло	2
15. Дашчице за масло	2
16. Канте за ношење млека	12
17. Цедила	12
18. Музлица	5

В. Алати и прибори за Воћарство и Виноградарство.

1. Маказа воћарских и виноградарских	304
2. Пругле (федери) за маказе	83
3. Ножица за скидање гусеничних гњезда	47
4. Ножева Кундеових и осталих за разне начине калемљења	1820
5. Тестерица воћарских	101
6. Огребала за чишћење воћа	3
7. Кашика за пресађивање воћа	4
8. Берила за воће	22
9. Термометара за сушнице	10
10. Калциметара	4
11. Апарата за запрашивање сумпором	45
12. Ламби за спаљивање гусеничних јаја	65
13. Прскалица Нехвилових	82
14. Прскалица „Србија“ Крајина	183
15. Разних делова за ове прскалице	1398
16. Четака за скидање маховине с воћа	15
17. Муљача за грожђе	3
18. Цедница за воће	1
19. Преса за грожђе	1
20. Широмера	15
21. Модела од воћа	10
22. Сита за сортирање сирових шљива	1
23. Филтрира за вино са азбестом	3

Г. Алати за градинарство

1. Мотичица градинарских	1
2. Ашова за риљање	46
3. Мотика	3
4. Ножница за живу ограду	11

V. Распростирање бољих врста семена.

Као што је познато, један од главних задатака друштвених састоји се у ширењу бољих врста семена а нарочито од оних биљака које се код нас не гаје у довољној мери, а међу тим, треба им културу у интересу нашег сточарства проширити.

Друштво не само што је посредовало у набавци бољих семена са стране, која се нису могла у довољној количини или никако наћи у нашој земљи, већ је посредовало између поручиоца и произвођача бољих семена и тиме омогућило рационалнију културу појединих усева пиљних биљака.

Тако је ове године набављено из унутрашњости и са стране и то:

Семена од Француске луцерке	13371	кгр.
„ „ црвене детелине	360	„
„ „ сточне репе	820	„
„ „ мухара	1522	„
„ „ разних ливад. трава	176	„
„ „ граорице	3067	„
„ „ од разног град. биља	50	„
„ „ гледичије и багрена	716	„
„ „ воћа разног	117	„
„ „ четинара	6	„
„ „ лана	110	„
„ „ сочива	160	„
Семена од јечма	1	
„ „ хељде	8	
„ „ чалије	5	½,
„ „ банатске пшенице	1000	
„ „ конопље	50	
„ „ кукуруза	220	„

Даље ради огледа набављено је 1000 кгр. кромпира „Меркер“ и послато у разна места ради огледног гајења. Кад буде Друштво прикупило податке о успеху њиховог гајења, објавиће у Тежаку заједно с њиховом анализом.

VI. Болести и штеточине биља.

Као што је познато чим се пероноспора појавила у Србији, Друштво је на стручној и рационалној основи организовало радњу на сузбијању ове најопасније болести винове лозе

Врховна привредна Управа, Министарство Народне Привреде, ценећи здраву основу и успешне резултате друштвеног рада на овоме пољу одређивало је с времена на време, поред сталне субвенције потребне потпоре Друштву за овај рад.

Набавка плавог камена у велико, створила је могућност, да Друштво по јевтину цену понуди виноградарима плави камен првог квалитета којим се водила не само успешна борба за одржање лозе него и створиле погодбе за умножавање њено подизањем нових винограда на место запарложених.

Ради сузбијања пероноспоре на виновој лози као и за натапање пшеничног зрна противу сњети, Друштво је ове године набавило потребну количину од 114·428 кгр. плавог камена и виноградарима и привредницима издавало по цени коштања.

Тако исто Друштво је набавило и виноградарима издало 2200 кгр. сумпорног прашка за сузбијање оидиума на виновој лози.

Поред овог набављено је и уступљено привредницима 14120 кгр. добре и здраве рафије за потребу виноградара и воћара.

А за сузбијање крваве ваши у округу београдском Друштво је поред поука и упустава путем штампе, ставило Министарству Народне Привреде и свога службеника г. Павла Петковића који је у Београду, београдској околини и срезу врачарском прегледао воћњаке, и где је нашао на воћкама крваву ваш, давао потребна упуства за сузбијање ове опасне заразе.

VII. Угледни живинарник у Роготу.

За угледни живинарник, који је Друштво прошле године подигло на државном имању у Роготу, набављена је потребна живина, и живинарник снабдевен другим потребама.

Простор око живинарника ограђен је високим плотом ради одбране живине од дивљачи, подељен на пет одељења и покривен плетеном жицом.

За овај живинарник Друштво се сагласило да не набавља много раса кокошију, но се задржало на *талијанкама, илимутроку и доркингу*; а ради огледа набавило је и орпингтон. Услед болести која је владала код живине на страни набавка и множење оригиналних талијанки није било допуштено, и Друштво се морало задовољити набавком јаја.

За заснивање *стабла од илимутрока* набављено је с пролећа 10 кокошака и 2 петла и 5 кокошака расе *доркинг. Илимутрок је* набављен из једног чистог стабла у Београду где добро успевају, а *доркинг* из Винодељско-Воћарске Школе у Букову.

У живинарнику највише пре овлађује раса плимутрок; за тим доркинг чист и мележен са плимутроком, и на послетку раса орпингтон.

На подизању живинарника за пловуше није ништа рађено рок овоме су разне сметње и оскудица новчаних средстава.

За производњу хране за живину, Друштво је добило од државе под закуп једну њиву од 7 хектара у Роготу и тиме је дата могућност за јефтинију исхрану живине.

VIII. Обласна сточна изложба у Ужицу.

По програму, који је благовремено обзнањен држана је ове године обласна изложба говеди, оваца коза и производа ових врста стоке у Ужицу.

Изложба је приређена на пољу званом „Крчагово“ 17 и 18 августа ове године.

У изложбену област ушао је цео ужички округ са околним срезовима из суседних округа и то: моравичког и драгачевског округа чачанског; рађевског и азбуковачког округа подринског и ваљевског округа ваљевског.

Српско Пољопривредно Друштво, бојећи се да ће се излагачи ове изложбене области, слабије одазвати позиву његову да у што већем броју изложе стоку своју и њене производе, оно је, на 20 дана пре заказане изложбе, изаслало свога нарочитог повереника, коме је стављено у дужност, да обиђе сва среска места изложбене области и да лично представи значај оваквих изложаба среским старешинама и да их умоли, да они то исто званично доставе својим општинама. Овај корак Срп. Пољопривредног Друштва имао је утолико успеха, што се после пута повереников, пријавило скоро још онолики број излагача, колико је до пре његовог путовања пријављено. Свега је по списку пријављено 295 излагача са 452 изложбена објекта. Овај број ипак казује да је одзив био врло слаб.

Узрок овако слабом одзиву треба тражити и у времену када је изложба приређена, а то је било пред изборе, када су држани на све стране политички зборови. Сем тога пространство саме изложбене области, па према томе удаљеност места за велики је број излагача било главни узрок што своју стоку нису приказали на изложби.

Један од важнијих узрока био је и тај, што је прошле године поготову сва стока ове изложбене области била неугледна због оскудице у храни, те су многи излагачи сматрали за боље да такву стоку и не доводе на изложбу.

Из свега досад реченог, први и општи утисак на целу изложбу био је мало утешан.

На изложби су била изложена поглавито говеда.

Угојених говеди није било, а према томе, награде које су за ову групу одређене, нису издавате. Ово долази отуда, што су угојена говеда која су товљена на онамошњим суватима, у то доба већ била одагната на пештански трг.

Од изложених крава са теладима или без телади, као и јунице, које су одвојили по свему од осталих и које су награђене, махом су мелези. А бољи теглећи волови беху пореклом из Колубаре.

Остала говеда, која су пореклом из изложбене области ситна су, но беху прилично храњена.

Што је сва онамошња стока ситнија, не долази отуда што је климат суровији, већ поглавито зато, што у раној младости нема никакве неге, а доцније кад порасте јунад слабо се храни Издашније хране стоку тек, пошто је употребе за рад и када се женска грла отпочну мусти, но у то се доба стока у порасту и костуру не да више поправити ни најиздашнијом храном.

Поред неумесне неге и неупутног начина храњења стоке, сточари ове изложбене области, немају задоста и добре хране преко зиме и с пролећа и стока им често гладује.

Стаја немају, и ако их по који увиђавнији домаћин има, обично су кровињаре од поплета, које стоку могу сачувати једино од кише, а од зиме и ветра никако.

За поправку говеда овога краја налазе спас у приплодним биковима колубарског соја и сличне пасмине овога соја, звана маљенска говеда. Немају вере у признатије расе, а нарочито не воле шарена говеда; међутим, поједини егземплари бернског и сименталског соја, који се налазе код одгајивача, који располажу бољим стајама и храном, тврде да и ова говеда тамо под бољом негом добро успевају.

Оваца и коза било је врло мало изложено, међутим се очекивало да ће се ова изложба баш овим врстама стоке јаче одликовати. По сазнању, због удаљености није доведено ни једно грло сјеничких оваца из околине Ивањице и Јавора где их има у приличном броју и лепих експемплара. Овце које су биле изложене махом су ситније и лошије вуне.

Јако је изненадио изложбени одбор један сељак са својим стадом рамбуље оваца, које је одржао у чистој крви. Он их стриже и музе као и остале своје овце и тврди да дају више млека него обичне домаће. Вуну употребљава за домаћу потребу. Овај је домаћин из Алина Потока именом Нећелко Николић, награђен је за своје стадо оваца наградом г. Мин. Народне Привреде и то приплодним бичићем.

Сточни производи: млеко, сир, кајмак, масло, вуна и козина, били су исто тако слабо заступљени, а каквоћа им је средња.

Врло су леп утисак учиниле награде, како на излагаче тако и на посетиоце изложбе, јер су награде како оне, које је одредио г. Министар Народне Привреде, тако и оне од Српског Пољопривредног Друштво од округа ужичког и пољопривредне ужичке Подружине, у сразмери према ономе што је на изложби изложено, врло богате па чак и раскошне.

Изложбу је отворио у име Друштва председник његов Милутин Савић говором у коме је истакао велику важност сточарства за целу нашу земљу, а нарочито за округ ужички и планинске срезове суседних округа, објаснив циљ, коме се тежи приређивањем оваких сточних изложаба.

Приплодних грла било је како од домаћег соја тако и мелеза, од колубарског, маљенског (колубарски нешто гојазнији) бернског, а нешто и од лаванталског и маријаховског соја.

По оцени оцењивачког суда награђени су излагачи;

I. Изложба говеди.

А. Одељење за краве са овогодишњим теладима.

I Наградом Министарства Народне Привреде у 400 динара, — бик „Мрамор“ расе маријаховско-лаванталске — Алекса Јовановић свештеник из Ариља, за изложену краву „Јулу“.

II Наградом Министарства Народне Привреде у 300 динара, — јунац „Нишор“ расе маријаховско-лаванталске — Миле Мутавџић земљод. из Ужица, за изложену краву „Дивуљу“.

III Наградом Министарства Народне Привреде у 250 дин., — бик „Змај“ соја колубарског — Драгољуб Остојић телеграфиста из Ужица, за изложену краву „Срндуљу“.

IV Наградом Министарства Народне Привреде у 250 динара, — бик „Златан“ соја колубарског — Симо Ковачевић земљод. из Добриња, за изложену краву „Ђерданку“.

V Наградом Министарства Народне Привреде у 250 динара, — бик „Зечево“ соја колубарског — Богосав Петковић земљод из Б. Баште, за изложену краву „Дану“.

VI Наградом Министарства Народне Привреде у 150 динара, — јунац „Невен“ расе маријаховско-лаванталске — Милан Јовановић земљод. из Ужица, за изложену краву „Буњу“.

VII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у вред. 150 динара, — буњалица, 4 чиније за разливање млека, гњеталица сито и дашчица за масло и новцу — Мујо Карадаревић трг. из Ужица, за изложену краву „Јулду“.

VIII Наградом Округа Ужичког у 120 динара, — сецкалица за сено, сламу и шашу и новцу — Миленко Продановић економ из Богданице, за изложену краву „Зорку“.

IX Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 100 динара, — ливадска дрљача и новцу — Мијаило Ђурчић земљод. из Смиљева, за изложену краву „Белку“.

X Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 80 динара, — канта за ношење млека од 10 литара с цедилком и новцу — Вељко Лазић економ из Стапара, за изложену краву „Цвету“.

XI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Антоније Марић економ из Севојна, за изложену краву „Катуљу“.

XII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 50 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Дамњан Чаћевић механџија из Ужица, за изложену краву „Белу“.

XIII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — музлица и новцу — Мића Вукотић земљод. из Збојштице, за изложену краву „Красуљу“.

Б. Оделење за јунце испод 2 године.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 120 динара, — сецкалеца за сено, сламу и шашу и новцу — Иван Станисављевић земљод. из Добриња, за изложеног јунца „Јаблана“.

II Наградом Округа Ужичког у 100 динара, — сецкалица за сено, сламу и шашу и новцу — Јеремија Пећинар земљод. из Љубиша, за изложеног јунца „Звездана“.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 80 динара, — ливадска дрљача и новцу — Миленко Продановић економ из Богданице, за изложеног јунца „Белу“.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динара — канта за ношење млека од 10 литара с цедницом и новцу — Милија Савић земљод. из Тврдиња, за изложеног јунца „Јелоњу“.

V Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Сима Ковачевић земљод. из Добриња, за изложеног јунца „Шароњу“.

VI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — канта за ношење млека од 10 литара с цедницом и новцу — Недељко Челиковић земљод. из Стапара, за изложеног јунца „Шароњу“.

VII Наградом Српског Пољопривредног Друштва 30 динара у новцу, Станко Петровић земљод. из Горобиља, за изложеног јунца „Сивоњу“.

VIII Наградом Српског Пољопривредног Друштва 20 дин. у новцу, Младен Божовић земљод. из Дражиновића, за изложеног јунца „Сивоњу“.

В. Оделење за јунице испод 2 године.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 100 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу и новцу — Милоје Пешић земљод. из Кремана, за изложену јуницу „Булу“.

II Наградом Округа Ужичког у 80 динара, — ливадска дрљача и новцу — Миле Мутавџић земљод. из Ужица, за изложену јуницу „Чедуљу“.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 50 динара, — канта за ношење млека од 10 лит. с цедницом и новцу — Тихомир Јокановић економ из Ужица, за изложену јуницу „Цвету“.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва 30 динара у новцу, Михаило Јелисавчић механџија из Ужица, за изложену јуницу.

V Наградом Ужичке пољопривредне Подружине 25 динара у новцу, Паун Митровић земљод. из Гостиља, за изложену јуницу „Белу“.

VI Наградом Ужичке Пољопривредне Подружине 25 динара у новцу, Радомир Смиљанић земљод. из Љубиша, за изложену јуницу „Мургу“.

VII Наградом Ужичке Пољопривредне Подружине 25 динара у новцу, Јока удова Пауновића из Ужица, за изложену јуницу „Гилу“.

VIII Наградом Ужичке Пољопривредне Подружине 25 динара у новцу, Алекса Јовановић свешт. из Ариља, за изложену јуницу „Шаруљу“.

IX Наградом Српског Пољопривредног Друштва 20 д у новцу, Јока удова Пауновића из Ужица, за изложену ју „Балу“.

X Наградом Српског Пољопривредног Друштва 20 дина у новцу, Милорад Ђурић економ из Ужица, за изложену јуниц „Ружу“.

Г. Оделење за биқове старије од 2 год.

I Наградом Министарства Народне Привреде у 200 динара, — крава „Милена“ расе маријаховске; стеона, — Степан Степановић земљод. из Здравчића, за изложеног бика „Белу“.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 200 динара, — буњкалица, 4 чиније за разливање млека, сито, дашчица за бутер и новцу — Војислав Ракић земљод. из Заглавка, за изложеног бика „Аира“.

III Наградом Министарства Народне Привреде у 150 динара, — јуница „Олга“ расе маријаховске — Радомир Милић земљод. из Тубића, за изложеног бика „Вилоњу“.

IV Наградом Министарства Народне Привреде у 150 динара, — јунац „Брђанин“ расе колубарске, — Станоје Бошњаковић земљод. из Качера, за изложеног бика „Зекоњу“.

V Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 150 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу и новцу — Недељко Петровић земљод. из Белотића, за изложеног бика „Јаблана“.

VI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 100 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу и новцу — Драгомир Боровић земљод. из Мачката, за изложеног бика „Белу“.

VII Наградом округа Ужичког у 90 динара, — ливадска дрљача и новцу — Веселин Ђукић земљод. из Јежевице, за изложеног бика „Белу“.

VfII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 70 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Милан Тодоровић земљод. из Мршеља, за изложеног бика „Јаблана“.

IX Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динара, — канта за ношење млека од 10 лит. с цедницом и новцу — Сима Драгићевић земљод. из Севојне, за изложеног бика „Зекоњу“.

X Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Илија Курцелић из Буара, за изложеног бика „Милоњу“.

XI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — канта за ношење млека од 10 лит. с цедницом и новцу — Вукадин Шобатовић земљод. из Шљивице, за изложеног бика „Белу“.

XII Наградом Српског Пољопривредног Друштва 30 дин. у новцу, Вукадин Јанић земљод. из Трипкове, за изложеног бика „Мургу“.

XIII Наградом Српског Пољопривредног Друштва 20 динара у новцу, Ђорђе Синђелић земљод. из Папратишта, за изложеног бика „Шуљкоњу“.

Д. Оделење за стеоне краве старије од 2 године.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 120 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу и новцу — Страхиња Љубичић свештеник из Лелића, за изложену краву „Плавуљу“.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 100 динара, — ливадска дрљача и новцу — Антоније Марић економ из Севојне, за изложену краву „Шаруљу“.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динара, — канта за ношење млека од 10 литара с цедницом и новцу — Вукоман Мутавџић земљод. из Ужица, за изложену краву „Милу“.

IV Наградом Округа Ужичког у 50 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Новак Милошевић свештеник из Сече Реке, за изложену краву „булу“.

V Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — музлица и новцу — Недељко Петровић земљод. из Каменице, за изложену краву „Вису“.

VI Наградом Српског Пољопривредног Друштва 30 динара у новцу, Ђорђе Микић земљод. из Б. Баште, за изложену краву „Цицу“.

Ђ. Оделење за теглеће волове.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 80 динара, — Саков плуг D 7 M N с колечкама и новцу — Ранислав Ђуровић земљод. из Дреноваца, за изложена два теглећа вола.

Употреба Цигараш

Амер Ваг Ва В

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 50 дина, — ковани плуг обртач и новцу — Страхиња Поповић земљод. из Дублића, за изложена два теглећа вола.

III Наградом Извозне Банке 50 динара у новцу, Веселин Варагић земљоделац из Тометина Поља, за изложена два теглећа вола.

IV Наградом Извозне Банке 50 динара у новцу, Петар Марковић земљод. из Каленића, за изложена два теглећа вола.

V Наградом Извозне Банке 50 динара у новцу, Паун Поповић земљод. из Кућана, за изложена два теглећа вола.

VI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Јаков Витезовић зем. из Белоперице, за изложена два теглећа вола.

VII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 30 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Крста Дивљаковић земљод. из Стапара, за изложеног једног теглећег вола.

Е. Одељење угојене стоке за трговину.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 80 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу — Паун Поповић земљод. из Кућана, за изложеног вола „Драгоњу".

II Наградом Округа Ужичког у 70 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу — Вучић Герасимовић трг. из Ужица, за изложена два угојена вола.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 50 динара, — ливадска дрљача — Веселин Букић земљод из Јежевице, за изложена два угојена вола.

II. Изложба оваца.

а, Одељење за стада од 10 оваца и једног овна.

I Награда Министарства Народне Привреде у 300 динара — јунац „Книћанин" расе сименталске — Недељко Николић земљод. из Алина Потока.

II Наградом Министарства Народне Привреде у 300 динара, — јунац „Шумадинац" расе сименталске — Веселин Терзић земљод. из Алина Потока.

III Наградом Министарства Народне Привреде у 300 динара, — јунац „Ресавац" расе сименталске — Кића Брковић земљод из Бураће.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 120 динара, — ливадска дрљача и новцу — Драгутин Никић земљод. из Чајетине.

V Наградом Округа Ужичког у 100 динара, — сецкалица за сено, сламу, шашу и повцу — Матија Миловић земљод. из Доброг Дола.

IV Наградом Округа Ужичког у 80 динара, — ливадска дрљача и новцу — Јовица Јевремовић земљоделац из Бранежаца.

VII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 60 динаре, — ковани плуг обртач и новцу — Сима Рајевац земљод. из Бранежаца.

VIII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 50 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Љубомир Миловановић земљод. из Збојштице.

IX Наградом Округа Ужичког у 50 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Лука Жиловић земљод. из Чајетине.

X Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — канта за ношење млека у 10 лит. с цедницом и новцу — Милорад Тебић земљод. из Крчагова.

Оделења: овнови за приплод, и угојени за трговину нису била заступљена.

III. Изложба коза.

а, Стадо од 5 коза и 1 јарца.

I Наградом Српског Пољопривредног друштва у 50 динара, — ковани плуг обртач и новцу — Благоје Грбовић земљоделац из Ужица.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 40 динара, — музлица и новцу — Товило Бонцулић земљод. из Каленића.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 20 динара, — маказе за стрижу и новцу — Милован Димитријевић земљод. из Засеља.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва 10 дин. у новцу, Радован Живковић земљод. из Крчагова.

Оделење јарчева није било заступљено.

IV. Изложба сточних производа.

а, Масло топљено.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 25 динара, — нож за сечење сена и новцу — Стана Мутавџићка из Ужица.

II Наградом Округа Ужичког у 20 динара, — маказе за стрижу и новцу — Драгутин Никић земљод. из Чајетине.

б, Масло нетопљено.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 25 динара, — нож за сечење сена и новцу — Станко Бошковић из Ужица.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 20 динара — маказе за стрижу и новцу, — Драгомир Грујовић земљоделац из Буара.

в, Сиреви, меки и тврди.

I Наградом Округа Ужичког у 30 динара, — канта за ношење млека од 10 литара с цедницом и новцу — Зарија Зарић земљод. из Сече Реке.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — музлица и новцу — Стеван Шишак земљоделац из Здравчића.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 25 динара, — нож за сечење сена, маказе за стрижу и новцу — Радомир Смиљанић земљод. из Љубиша.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 20 динара, — нож за сечење сена и новцу — Глигорије Петронијевић свештеник из Ужица.

г, Кајмак.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 30 динара, канта за ношење млека од 10 лит. с цедницом и новцу — Драгутин Никић земљод. из Чајетине.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 55 динара, — музлица и новцу — Јосифу Чумићу земљод. из Чајетине.

III Наградом Округа Ужичког у 20 динара, — нож за сечење сена и новцу — Ралко Жиловић земљод. из Чајетине.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 20 динара, — нож за сечење сена и новцу — Павле Милинковић земљод. из Кремана.

V Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — маказе за стрижу и новцу — Радомир Смиљанић земљоделац из Љубиша.

VI Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — маказе за стрижу и новцу — Мића Павловић земљод. из Љубање.

VII Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — маказе за стрижу и новцу — Малина Николић земљод. из Дубоког.

VIII Наградом Српског Пољопривредног Друштва 10 динара у новцу, Стеван Шишак земљод. из Здравчића.

д, Вуна неопрана.

I Наградом Српског Пољопривредног друштва у 20 динара, — нож за сечење сена и новцу — Драгутин Никић земљод. из Чајетине.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — маказе за стрижу и новцу — Сима Руевац земљод. из Бранежаца.

III Наградом Српског Пољопривредног Дррштва 10 динара у новцу, Јеремија Пећинар земљод из Љубиша.

IV Наградом Српског Сољопривредног Друштва 5 динара у новцу, Мића Павловић из Љубање.

ђ, Вуна прана.

I Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 20 динара, — нож за сечење сена и новцу — Радомир Смиљанић земљод. из Љубиша.

II Наградом Српског Пољопривредног Друштва у 15 динара, — маказе за стрижу и новцу — Драгутин Никић земљод. из Чајетине.

III Наградом Српског Пољопривредног Друштва 10 динара у новцу, Милош Смиљанић земљод. из Љубиша.

IV Наградом Српског Пољопривредног Друштва 5 динара у новцу, Вељко Жиловић земљод. из Чајетине.

У наградама издато је:

У готовом новцу	2135	дин.
12 грла приплодне стоке у вредности	3000	„
2 колекције справа за израду бутера	200	„
8 ливадских дрљача	400	„
14 ковани плугова обртача	350	„
12 канти за ношење млека од 10 литара с цедницом	240	„
6 сецкалица за сено, сламу и шашу по 70	420	„
4 сецкалица за сено, сламу и шашу по 80	320	„
5 музлица	75	„
1 саков плуг с колечкама	60	„
11 маказа за стрижу	55	„
8 ножева за сечење сена	80	„
Свега	7335	дин.

На име помоћи, за обилатије награђивање излагача добивено је:

Од Министарства Народне Привреде	3000	дин.
„ Округа Ужичког	800	„
„ Извозне Банке	150	„
„ Ужичке Пољопривредне Подружине	100	„

IX. Слава и VII поучна изложба.

Друштво је и ове године прославило своју славу Св. Краља Милутина по уобичајеном реду и утврђеном програму, и било је срећно да му Највиши Заштитник Друштва Његово Величанство Краљ Србије Петар I. славу походи и приређену изложбу отвори и разгледа. Приређену изложбу благоволела је својом високом посјетом одликовати и Њено Краљевско Височанство Књагињица Јелена.

Друштвену славу и изложбу походио је и г. Министар Председник, г. Министар Народне Привреде, Унутрашњих дела и многи државни великодостојници и представници разних корпорација.

Извештај о славској свечаности и о приређењу VII поучне изложбе штампан је у бр. 35 и 36 Тежака.

X. Привреднички Зборови.

У овој години Друштво је завело једну корисну новину, на име: држање *привредничких зборова приликом приређивања друштвених изложаба*, на којим се већа о мерама за унапређење оних привредних грана, чији су производи на дотичној изложби заступљени.

Први овакав Збор држат је у Ужицу приликом приређења Обласне ужичке изложбе. Збору је присуствовао велики број пољопривредника и пријатеља пољопривредног напретка, а саветовало се о унапређењу сточарства у изложбеној области.

На овом Збору чула се многа важна реч, како од стране друштвених чланова, тако и од стране пољопривредника тог краја. Чула се реч теоријске и практичне вредности и питање с обе ове стране претресано и расветљавано.

Саветујући се о мерама за унапређење сточарства Збор се сагласио у томе, да је за поправку како сточарства, тако и свих осталих привредних грана тога краја, у првом реду потребно извршити поправку саобраћајних средстава. Ђава комуникациона средства, отежавају пренос пољопривредних производа тога краја на домаће и стране тргове, услед чега пољска привреда и њени производи и не могу давати оне користи тамошњим пољопривредницима, које би могле онда кад би се олакшао брз и лак пренос. Услед тога Збор је указао потребу, да се спроведе железница у те крајеве.

У даљем договору, зборски се рад зауставио на питању о поправци стоке у изложбеној области, као најважнијој пољопривредној грани тих крајева. У овом питању Збор се сагласно у следећем:

У циљу поправљања домаћег соја говеда препоручује се, да се што пре приступи извршењу закона о унапређењу сточарства и то у свом пространству, даље, препоручује се укрштање домаћег говечета са колубарским сојем и то оним, познатим под именом маљенским, који је нешто јачи за теглење Од крупнијих културних раса да се узимљу само мелези, због њиховог брзог телесног развића, па и то тек онда, кад се подигну топле стаје и осигура боља храна. За ово последње Збор се сагласно да би било добро, да Пољопривредно Друштво распише награде за подизање бољих штала, даље да се оно заузме где треба, те да се усталачки тамани зверад која тамо много сатире стоку, како приређивањем хајки, тако и наградама за уловљену и утамањену зверад; а тако исто да Друштво олакша и у овом крају ширење чистог, доброг и здравог семена од луцерке, које би се могло и као награда излагачима давати, исто тако, као што се са највећим успехом као изложбена награда шире справе и боља приплодна грла.

Даље је Збор већао о мерама за ширење потребног пољопривредног знања у оним крајевима и указао потребу, да се, поред корисних поука, које земљорадник прима од својих економа, потпуним извођењем закона о нижим школама пољопривредним поради на томе, да се она за сточарство и планинско газдовање подигне на подесном месту овога округа, или барем да се овде установи преко зиме зимска пољопривредна школа, за одрасле пољопривреднике.

На послетку, г. Милан Бајић агрикултурни хемичар и редовни члан Друштва, пошто је прегледао изложени бели смок, држао је предавање из сирарства, у коме је упозорио на важност млечних производа и на недостатке и мане нашег данашњег сирарства, дајући у исто време савет, како треба сирити. Резиме предавања своди се на ово:

1. Да се употребљава само вештачко сириште;
2. Да се не подсирава кувано млеко;
3. Да се сир не налива сурутком;
4. Да се поправе млекари;
5. Да се води строгог рачуна о чистоти;
6. Да се подсирава (једну исту врсту сира) увек на исти начин;
7. Да се сир гради из нарочитих калупа; и
8. Да се произвођачи удружују у Млекарске Задруге.

Збор је пажљиво саслушао предавање г. Бајића и одлучио, да се ово предавање штампа у виду једног чланка и сточарима раздели, како би се у даљем раду могли тим користити.

По овим зборским одлукама друштвена Управа, а на предлог свих секција, одлучила је, да се Главном Годишњем Збору предложи, те да се у идућој години распише стечај и награде за подизање добрих стаја за стоку и за сејање луцерке и сточне репе у нашим брдским, сточарским крајевима. Предавање г. Бајића Друштво је прештампало у засебној књижици у 1200 примерака и раздало по сточарским крајевима Србије. А радило је и по осталим одлукама све што је могло.

Други привреднички Збор Друштво је држало 31. окт. ове године приликом VII инструктивне Изложбе друштвене, на коме се већало о унапређењу извозне трговине с воћем; даље, о унапређењу културе наших главних предивних биљака, конопље и лана, и о мерама за унапређење млекарства.

Записник рада овога Збора предат је јавности у 35 и 36 броју „Тежака“ од ове године, а стенографске беленке збор-

ског рада, заједно са поднесеним рефератима г.г. референата штампане су у засебној књизи, која ће се бесплатно раздати друштвеним члановима и учесницима овога Збора.

У питању о унапређењу извоза свежег воћа, поменути Збор доне- је ове одлуке:

1. Да се у среским расадницима одаберe и гаји што мањи број одабраних сората воћака и то нарочито оних за индустриске и трговачке потребе. Ради тога, требало би сорте по воћарским крајевима ревидирати и по сортама утврдити према савременој трговачкој потреби.

2. Да се у Закону о чувању пољских имања унесе одредба којом би се боље осигуравала имовна безбедност и подизање воћака.

3. Да се воће, одређено за извоз и употребу у свежем стању, бере, пакује и преноси до извозних тачака, и даље, на потрошачке тргове пажљиво и према усвојеним начинима у трговачком свету. У томе смислу треба да се пропишу упуства и правилници, према којима би се имали управљати како произвођачи тако и извозници.

4. Да се стави у дужност Српском Пољопривредном Друштву да поради код г. Министра Народне Привреде, да се Плетарска Школа унапреди и разграна, а поред ње оснују практичне радионице за ову индустрију, како би се потреба за паковање воћа за извоз могла покривати домаћим израдама, а сем тога да би се временом ова индустрија одомаћила у земљи и донела практичне користи српској привреди.

5. Да се на томе поради да се подижу сместишта за чување свежег воћа. као и прераду и удешавање помоћу вештачког одржавања воћа за пробитачнији промет и уновчавање.

6. Да се поради на стварању воћарско-трговачког реда и на оснивању Воћарских Задруга, заједница и извозничких група, којима би главни циљ био што активније суделовање и рад на извозу и преради воћа.

7. Да се поради на томе, да се поклони нарочита пажња настави за индустриску прераду и конзервисање воћа, изашиљући нарочите људе са потребном вишом спремом за изучавање овога у страним земљама, где су ове индустрије на гласу.

4. Да се поради да сви наши конзулати у местима где би се могло успешно радити на српској извозној трговини заиста узимају учешћа у пословима који се тичу ове трговине одржавајући сталне везе између наших извозника и онамошњих трговаца.

9. Да се од стране државних власти предузимају потребне мере стручног контролисања о извршењу свега што се односи на трговину воћем а што је наведено у претходним тачкама како би се све изводило правилно и по ову трговину корисно.

По овим зборским одлукама Друштво је урадило следеће:

Доставило је писмено г. Министру Народне Привреде све ове одлуке зборске, које се тичу унапређења производње и извоза свежег воћа и умолило га за наређење, да се учини све што је потребно, те да се од стране државне управе извозу воћа укажу све могуће олакшице и потпоре, које су одлукама зборским и предвиђене.

Доставило је писмено г. Министру Грађевина све одлуке које се тичу саобраћаја и мера за убрзање и олакшање преноса свежег воћа железницама и поштом и које гласе:

А. За поштански сабраћај.

1. Да се за пошиљке (пакете) воћа до 5 кгр. тежине и без означене вредности, кад се из земље извозе, не наплаћује више од 0·25 динара.

2. Да се конвенција са Аустро-Угарском од 1886. год. која не одговара савременим потребама, измени и то у смислу олакшица за поштанске пакете (Post collis); и

3. Да се у унутрашњем саобраћају таксе за мустре без вредности за воће и производе земаљске уопште до 1 кгр. појевтиње.

Б. За железнички саобраћај.

1. Да се за пренос воћа на пругама српских државних железница уведе нарочита заштатна тарифа, која неће важити за стране (пролазне или увозне) пошиљке преко Србије;

2. Да се из општих повластица што постоје на државним железницама искључе повластице за пренос страног воћа;

3. Да се за воће првенствено стављају на расположење преносна средства;

4. Да се на београдској станици, као најважнијој саобраћајној тачци, одреди нарочити колосек за воће, као и нарочита вага за исто; и

5. Да се на железничким пругама подигну потребна и подесна сместишта за чување свежег воћа, намењеног за извоз.

На основу овога Друштво је умолило г. Министра Грађевина за наређење, да се учини што је потребно, те да се према достављеним одлукама зборским уклоне сметње, које стоје на путу брзом и лаком преносу воћа и учине све могуће олакшице његовом извозу од стране железничке и поштанске управе.

Поред овога Друштво је сазивало седнице преставника привредних и трговачких установа, које је Збор за овај циљ ангажовао, и у низу неколико нарочитих седница третирано је питање о успешнијем извозу свежег воћа. У току ових саветовања дошло се до закључка, да је за сад најостварљивија мера, кад би се извоз свежег воћа ставио на солиднији основ, да се пропише нарочити правилник којим ће се тачно определити, ко може бити извозник, као и то, какво се воће и на који начин може извозити. Овај правилник готов је, и Друштво ће предузети потребне кораке да се исти на надлежном месту одобри, и да се према истом регулише наша извозна трговина с воћем.

Ну Друштво се у овом питању није зауставило само на предњем. У поменутим седницама поменуто је питање о стварању једног удружења, које би се осигурало и довољним материјалним средствима, и које би имало за задаћу, да наш извоз воћа унути бољим и рационалнијим правцем. Исто тако истакнуто је и питање о поправци и усавршавању радова, који претходе извозу, као што је брање, сортирање паковање итд. О свему овоме Друштво је прибрало драгоцен материјал, делом из писмених предлога, које су поједини учесници подносили, а делом из усмених говора и предлога, изнетих у тим седницама. Па како је потребно да се ова питања свестрано обраде и испитају, то по овоме нису донесене никакве коначне одлуке, већ ће се рад продужити у овој години.

О одлуци зборској за унапређење конопље и лана Друштво је такође примило на себе да сазива чланове сталне комисије, која је на Збору за овај циљ изабрана. Друштво је овој комисији у свему било на услузи у њеном раду. Оно је вршило сву преписку. Поред овога Друштво је известило комисију, да ће бити у сваком времену готово, да узме у оцену сваки њен предлог, који би се њему упутио и спадао у његову надлежност и који би се тицао унапређења производње, кућевне прераде и потрошње конопље и лана, тако и набавке бољег семена, давању поуке произвођачима итд.

Комисија ова држала је неколико седница, у дому, у којим је у начелу већано о мерама за унапређење културе лана и конопље. Коначне одлуке у овом питању нису донесене, јер се у току рада у овим седницама указала потреба да се цео реферат оштампа у стенографским белешкама те да га имају са свима појединостима при руци сви чланови, нарочито они који нису били присутни Збору, а ипак узети у њу, а тако исто и да референт у овим питањима, г. Буринчић који је и на Збору о истом реферисао, узме учешћа у раду комисије.

И у питању о поправци млекарске производње, Друштво је према зборској одлуци, предузимало проучавања и испитивања о начинима, којим би се ова производња могла увећати и побољшати. Но како је за темељно проучење овог питања потребно дуже време, то ће Друштво у току ове године на-

ставити рад у овом правцу и кад буде са тим готово, изнеће га пред нарочити Збор на решавање и предузети потребне кораке, да се и од стране државне управе предузму потребне мере за побољшање ове за Србију врло важне привредне гране.

XI. Проучавање наших привредних прилика.

У току ове године Друштво је помоћу својих нарочито одређених изасланика проучавало привредне прилике у оним источним крајевима наше Отаџбине, одакле наши пољопривредници иду у суседне земље ради тражења зараде (тако звана „печалба).“

Извештај изасланика предат је јавности у Тежаку (бр. 26) а питања истакнута за побољшање стања привредника тога краја Друштво је узело у студију шта би и како требало урадити па да се ова штетна појави спречи, и становници дотичних места на своме земљишту нађу потребне зараде.

Изасланици на обласној изложби у Ужицу нису пропустили прилику по свршетку изложбе изаћи и прегледати чувене златиборске сувате.

Према програму свог рада за прошлу годину, Друштво је имало у тој години предузети проучавање сточарства у изложбеној области и Копаонику с подгорјем, али се ово проучавање *није* могло извршити због редовних послова, којима су одређени чланови били оптерећени.

XII. Разни предлози.

Овде на првом месту имамо да напоменемо једну представку, која је резултат више годишњих студија, а на име „О мерама за спречавање поплава.“

Рад ужег стручног одбора, који је ове студије вршио, предат је јавности као додатак броја 29 Тежака, и на основу тога елабората поднесен је предлог Господину Министру Народне Привреде о државној организацији рада за мере противу поплава по којој би требало приступити:

1. Установљењу нарочитог хидротехничког[1]) одељења у Министарству Нар. Привреде коме би се поверило старање о свима нашим водама.

2. Да се установи пољопривредни одсек на нашој Великој Школи, или ако још то није могуће, да се уз технички факултет установе курсеви за спрему агрикултурних инжињера.

XIII. Учешће у раду разних корпорација.

Српско Пољопривредно Друштво старало се да својом сарадњом помогне и остале корпорације, које имају задаћу поправке нашег привредног стања и чији се рад с овим додирује.

Тако је друштво преко нарочитог делегата узимало учешћа у раду Српског Лекарског Удружења на припремама за држање конгреса лекара и природњака, који ће се држати у месецу септембру 1904 године поводом прославе стогодишњице Устанка за ослобођење.

Да се прими суделовања у овом раду, Друштво је руководило то, што ће на конгресу бити заступљени и пољопривредници и што ће се на истом читати разне пољопривредне расправе и претресати разноврсна пољопривредна питања. За овај циљ Друштво је предало Лекарском Удружењу списак својих чланова и пољопривредника из Србије и са стране из Словенских земаља, за које је мислило да ће присуствовати конгресу, и они су позвати.

И у раду Друштва за чување здравља, Срп. Пољоприв. Друштво узимало је удела. Ово у толико пре, што се рад овог Друштва у многоме додирује са радом Пољ. Друштва.

[1]) Који би се имао спојити с културно-техничким одељењем Минист. Нар. Привреде.

Тако исто Друштво је преко нарочитих изасланика било заступљено на конгресима Српских Земљорадничких Задруга у Србији и Угарској.

XIV. Бројно кретање чланова друштвених.

Као што је Збору познато из прошлогодишњег извештаја признати научник и многозаслужни пријатељ привредног напретка Србије Д-р. Никола Крстић за живота свога оставио је Друштву Легат од 500 динара. Овај легат исплатио је Друштву извршилац тестамента г. Алекса Фотић адвокат из Шапца и тако је пок. Д-р. Никола Крстић уврштен ове године у ред добротвора друштвених.

За добротвора уписао се и Срез Пчински.

За чланове утемељаче уписали су се и улог од 100 дин. положили Милован К. Трифуновић трг. из Пожаревца, Драгић Митровић економ из Јездине у срезу трнавском, Јакша Бл. Божић економ из Бадњевца, срез Бело-Паланачки и Алфред М. Маца ученик из Београда.

Г. Милош Х. Поповић агроном из Београда уписао је за члана утемељача свог пок. оца Николу Х. Поповића див. члана касационог суда, који је био познат као велики пријатељ наше пољске привреде. А г. Божа Удовичић порезник уписао је за члана утемељача свог пок. оца Нићифора Удовичића див. земљод. из Оџака у срезу Трстеничком који је био такође познат као вредан и добар привредник.

Првостепени суд за варош Београд известио је Друштво, да је поч. Сретен Благојевић див. чиновник овдашњи својим тестаментом оставио и Друштву легат од 100 дин. Кад овај новац буде примљен почивши Благојевић уврстиће се за члана утемељача.

Према томе Друштво има сада и то:

Добротвора	27
Утемељача	131
Почасних	68
Редовних	198
Помажућих	52

У реду својих чланова Друштво је у овој години од својих чланова изгубило: Алексу Стојковића члана оснивача; Димитрија Јовићевића економа из Табановића, Саву Г. Јовановића див срес. економа и Веселина Ћоћића редовне чланове, Митрополита Фирмилијана почасног члана Доктора Петра П. Куртовића војеног апотекара, Др. Ј. Хелиха санит. поручика и Љубу Момчиловића трг. из Ћуприје — чланове утемељаче.

XV. Рад подружина друштвених.

Друштво је и у овој години одржавало пословне и административне везе са својим подружинама и исте, уколико су се Друштву обраћале за помоћ и подносиле програм годишњега рада, у њиховом раду потпомагало материјално и стручним саветом.

У разним крајевима Србије Друштво има 40 својих подружина.

Друштво и благовремено тражило извештај о годишњем раду од свих својих подружина и у колико су ови поднети гласе:

Извештај Крушевачке Подружине

Српском Пољопривредном Друштву

На завршетку 21 године сталног подружинског рада на бољитку пољске привреде ове околине, част је управи подружинској поднети Друштву следећи

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању Крушевачке Пољопривредне Подружине за 1903. годину.

Према програму радова подружинских, који је утврђен био за 1903 годину, управа је подружинска развијала своје радове у границама програма, у главноме у два правца, и то:

I. У непосредним — практичним радовима, и

II. У посредним и административним радовима.

I.

У интересу бољитка пољопривреде своје околине, подружина је у овој години извршила више *непосредних и практичних радова*, а неке је напустила.

Пошто су вештине каламљења воћа и прскање винограда, помоћу путујућих калемара и прскача подружинских и среских курсева, толико распрострањене и одомаћене међу околне пољопривреднике овога округа, да је постало излишно шиљање путујућих калемара подружинских, то у овој години није ни рађено непосредно на калемљењу воћа. Са до сада окалемљеним и у народ протураним преко *100.000 стабала*, разног благородног воћа и дрвећа, ова је подружина учинила доста за воћарство ове околине. Она је положила пространи темељ воћарству у целом округу, унела је у народ доста одабраних сората воћа и вештину калемљења, прокрчила и показала најпрактичнији пут за унапређење воћарства, што се и по растућем извозу воћа опажа. Сада, када су срески воћни расадници примили тај посао на себе, подружина може свој рад окренути, на развиће које друге гране пољске привреде. Са тога је у овој години рађено:

1.) *Прскање винограда* и воћњака, вршено је ограничено, према програму, у вароши и најближој околини среза расинског, помоћу 2 путујућа прскача. И испрскано је *4822 чокота*, чардаклија и шпалира *и 27 мотика* винограда, по два пут, и на то је утрошено 69·35 динара, из одобреног кредита.

Пошто су прскање винограда против пероноспоре примили сви виногадари, и сада га врше редовно сами, то је подружина ограничила свој рад у прскању на најближу околину, и налази се на услузи виноградарима у набављању прибора за прскање и плавог камена, и ако су они већ ушли у трговину тако, поред других продаваца, подружина је ове године протурила *1600 килограма плавога камена*, (према лањском скоро 3000 кгр.) Усљед позних мразева пролећних, који опрљише све винограде и уништише све прве ластаре и род, и због сушнога лета, протурено је ове године у полак мање плавог камена, него лане, па је и берба винограда била знатно мања и познија него прошле године.

2.) *Испитивање земљишта.* У овој години испитано је 30 *мустара земљишта* за виноградарске цељи, која су већином била скоро сва глиновита, а реће кречна; према чему су упућивани виногадари у расаднике за набавку одговарајуће лозе и подлоге.

3.) *На шиљању курсиста за плетарство*, подружина је урадила следеће: Нашла је једног ваљаног и писменог младића, по имену Добросава А. Симића из села Љубаве среза расинског, који је самоучки доказао велики дар и вољу за плетарство, јер је сам по својем нахођењу отпочео израђивати и продавати сламне шешире, новије форме, по угледу, од сламе пшеничне, разно обојене, и концем добро и дупло преплетене, и тако укусно и чврсто израђене, још шта више из слободне руке и без икаквих алата и калупа, да се могу тачношћу израде и чистотом такмичити са најбољим шеширима ове врсте, који се у трговинама продају, па још лепше и чвршће израде, укусније преплетом и вентилацијама украшени, него фабрички шешири. Кад би још имали поставу и пантљике, надмашили би квалитетом и укусом фабричке шешире.

Такав један шешир, са мустрама материјала од ког је израђен, подружина је послала пољопривредном друштву за царински музеј.

Подружина је желела, да овога младића пошље — на плетарски курс у Топчидер, али, срез га није изабрао за питомца с тога, што је 1 годину старији, т. ј. има 19 место 18 година, како правилник за питомце прописује. Зато је овај младић од општине упућен на зимски плетарски курс у овдашњи срески расадник, за плетење обичних простих корпи, и ако је он својим радом доказао већи дар за финије плетарске радове.

Изасланик подружински, о изложби друштвеној, посетио је ову одличну школу плетарску у Топчидеру, инашао је сјајне успехе у изложеним и почетим радовима плетарским, који се могу одлично такмичити са свима радовима ове врсте који се са стране увозе, али скучену у простору и материјално, тако, да се и са оно мало питомаца (десетину) натеже, и место проширивања ове корисне и чисто привредне школе, поговара се, на жалост, о њеном укидању, у интересу некакве штедње!?

4.) *Набавка и услуживање збирком пољопривредних справа и алата.*

Ове године збирка подружинских справа и алата приновљена је, са једном дрљачом ливадском (лакеовом); 1 саковим плугом; троделним-гвозденим ваљком; збирком справа за испитивање млека, и оригиналном муљачом г. Виторовић, и још неким ситнијим алаткама. За идућу годину требало би попунити збирку са једном сејалицом и прописати правилник за руковање справама.

Збирком подружинских справа услуживали су се чланови и нечланови, из места и околине, и то: понајчешће тријером, а реће са крућачом, прскалицама, маказама, запрашачем, дрљачом и ваљком. Справама се услужило око 200 лица, и пало је прихода понајвише од тријера.

5.) *Подизање варошког шеталишта — парка.* Општинска управа града Крушевца решивши да у вароши подигне парк, позвала је ову Подружину, да она као стручно тело предузме посао око подизања и уређења његовог. Подружина се одазвала овом позиву и у току ове године радила на подизању парка. За овај циљ подружина је из своје средине изабрала нарочити „парковни одбор“, који је себи изабрао за председника г. В. Виторовића председника подружине,

6.) *На оснивању млекарске задруге*, урађено је следеће:

Набављена су правила млекарских задруга српских и страних, да би се проштудирало уређење и њихов рад. Набављене су најнужније млекарске справе за испитивање млека и дејствовано је код општине, да продавце млека у вароши подвргне контроли на чистоту и исправност млека, које се понајчешће квари досипањем воде и скидањем масла. Општим мерењем млека (градом) у општини нађено је: да у Крушевцу, (поред месних млечних грла) уносе и продају млеко око 70—75 продаваца и продавачица млека — махом из оближњег села Бивоља, у дневној количини 700—1000 литара, а у вредности 150—200 дин. дневно. То је годишњи унос 250—300.000 литара млека, у вредности 50—60.000 динара, у које није рачунато летње овче и месно млеко. Од 70 и неколико продаваца млека, првог дана прегледа, имали су 30 неисправно — водено млеко, остали исправно. При другом и трећем прегледу било је већ знатно мање лошијег млека. Дакле, Крушевац плаћа за унето млеко преко 60.000 дин. годишње, и, од тога, ако не $^1/_2$, а оно сигурно $^1/_4$ за млечну воду, која му се под млеко продаје, а то је најмање 10—12.000 дин. годишње — за чисту воду, а можда и нечисту.

Само то, било би довољно да се приступи оснивању једне акционарске, млекарске задруге, за производњу и продају чистог млека, али уз чешћу контролу свега млека и сузбијање несавесних продаваца.

Но, пошто је општина престала са контролисањем млека, и млекари опет окренули стару трговину са воденим млеком, то, поред овако несавесних конкурената и никакве контроле, тешко да би се рентирао заложени капитал у млекарску задругу, са финансијске стране, већ више са здравствене.

Управа подружине покушала је, да у селу Бивољу имаоце крава групише у једну млекарску задругу за производњу и продају чистог млека; на није могла успети, и ако би имали веће материјалне користи, јер сваки хоће, (— нарочито женске) да буде сам продавац свога млека, непосредно потрошачу, не рачунајући већу дангубу и друго фамилијарне и моралне штете домаће, с тога је ово остало за други пут да се уреди.

7.) *На уређењу и потпомагању пољопривредног кредита* и оснивању земљорадничких задруга, подружина није могла радити ништа, јер збор подружински није одобрио никакав кредит за то. Шта више, и предлог подружинске управе: да се околне земљорадничке задруге потпомажу давањем неког дела подружинског капитала на услугу и улог — одбачен је, па, због потрошачки оделења неких задруга, донета одлука: да се и до сада дати део капитала двема задругама — В. Шиљеговачкој

и Макрешанској откаже, и до конца године натраг узме без икаква ограничења и услова.

Према овоме управа је морала отказати задругама новац, и, једна — в. шиљеговачка вратила је подружински новац с капиталом, и нарочитим писмом којим је молила да се исто прочита у одбору и збору подружинском, на које управа скреће нарочиту пажњу.

8.) *О подизању угледне дударе и расадника дудова,* подружина извештава друштво и подружински збор: да је председник подружине, у интересу напретка свилодела ове околине, поднео представништву општине крушевачке предлог: да се онај део општинске утрине, који се находи (неупотребљив и барљив) између ново подижућег се варошког парка и села Бивоља, уступи „српском акционарском друштву за унапређење свиларства у краљевини Србији“ бесплатно на уживање за 30 година, ради уређења једне угледне дударе за производњу дудова и дудовог лишћа, ради бесплатног раздавања околним свилоделцима, за храњење свилених буба и јачу производњу свилених мехурака, с тим, да свиларско друштво о своме трошку подигне и уреди угледну дудару и њоме рукује; а после 30 година, да друштво свиларско врати општини крушевачкој сво примљено земљиште са дударом и осталим непокретностима, на даље руковање, с тим; да општина још за 10 година не сме уништити дудару, већ даје свиларима на уживање. О овом предлагач је известио и свиларско друштво, и сада се очекује одлука одборска.

Ако представништво града Крушевца прихвати овај општекорисни, привредни и здравствени предлог председника подружинског, онда би се још идућег пролећа одмах предузели радови на уређењу и подизању ове дударе, пошто је свиларско друштво дало реч, да ће га прихватити, ако га општина прими.

Оваква дудара знатно ће утицати на унапређење свиларства како ове околине, тако и осталих округа, јер на површини од 8 хектара, поред сталне и угледне дударе разних начина и система, да се производити милионима дудових садница из семена, и одгајити за раздавање свилоделцима, за расађивање и лакше одгајивање и одхрањивање свилених буба. То би био најсигурнији темељ за проширивање наше свиларске производње, пошто нам је свиларско друштво појачаним капиталом својим осигурало откуп и већих количина свилених мехурака, нег што их ми за сада производимо. Управа се подружинска нада посигурно, да ће овај посве корисан предлог бити радо прихваћен и од стране општине, као и од друштва, те ће се, за свилене мехурке, моћи уносити у нашу земљу милијони динара у злату, за ову прву, узгредну дво-месечну производњу свиларску.

То би био, у главноме извештај о више практичним радовима ове подружине за ову годину. А укупни издаци на ту цељ, били су у овој години 1460·75 динара; што са онима из ранијих година учињеним *износи 23.319·17 динара,* колико *је ова подружина издала на бољитак привреде своје околине.*

II

Администрација и посредовање.

1.) *Администрација подружинска* била је ове године, поред редовних послова, заузета јако пословима и радовима око уређења и подизања варошког парка, и руковођења тих послова.

Са пољопривредним друштвом одржавана је стална веза. И друштво је нашу подружину и ове године потпомогло поклоном пољопривредних справа у вредности преко 500 динара.

Наша подружина је и ове године учествовала о слави и изложби пољопривредног друштва 30. октобра, са више излога воћа, куделье, дувана и друго. Као изасланика на изложбу и привреднички збор подружина је послала свога председника Г. В. Виторовића, који је, као и многи други посетиоци изложбе, имао непријатности на жељезници, јер му је, поред дате повластице спуштеног подвоза насилно наплаћен повратак жељезницом, и ако је обећано у повластици, да се свако може бесплатно вратити, у одређеном року, који је на изложбу отишао, уз објаву или уверење о посети изложбе! Пошто ово није прва, да жељезничко возно особље изиграва дату повластицу и олакшицу за посећивање пољопривредне изложбе о слави друштвеној; — то је учињен званичан апел на Г. Министра грађевине, преко пољопривредног друштва и поднети документи за то.

Изложба друштвена била је богата излозима из воћа сировог и прерађеног, куделье, дувана и млечних производа. И била је одлично сређена и посећена. Поред изложбе одржан је збор привредника, на коме су расправљена врло важна питања из воћарства, кудељарства и млекарства, и донете врло умесне резолуције, у корист бољитка и напретка све три гране привреде, и изабрани нарочити одбори, који ће са пољопривредним друштвом водити бригу о извршењу тих одлука.

Поред тога одржан је и главни скуп „Пољопривредног Клуба“, као и конференције свију среских економа у Србији, где су се такође расправила врло млога привредна питања за напредак привреде и привредника.

2.) *Од посредничких радова* подружина је у овој години извршила следеће:

1.)	Протурила семена детелинског	1075	кгр.	у вред.	1840·55	дин.
2.)	» садница разних	8206	»	» »	271·—	»
3.)	» америчее лозе	3000	»	» »	45·20	»
4.)	» справи и алата	56	»	» »	1154·60	»
5.)	» књига и листова	95	»	» »	51·50	»
6.)	» плавог камена	1663	»	» »	1081·65	»
7.)	» бодљикаве жице и др.	1036	»	» »	779·06	»

Укупно извршили 67 нарука у вредности 5223.56 д.

А са онима из ранијих година, ова је подружина извршила свега 1119 набавака, у вредности 57.306·53 дин. А то, са оним сумама издатим на непосредне — практичне радове износи *укупно 80.626·70 динара.*

Ови бројеви најречитије говоре о повољном утицају подружинског рада на бољитак пољопривреде ове околине; — а сад да пређемо на:

Стање подружинско у 1903 години

У овој години подружина је имала:

I. *Чланова Добротвора* 2, са по 500 дин. улога у пољопривредни фонд, и то:

1.) Крушевачка Изложба од 1891 године, и

2.) Срез Расински.

II. *Чланова утемељача* 8, са по 100 дин. улога у Пољопривредни фонд; и то:

1. Ђока Маринковић трг. овд.
2. Поч.. Коста Ф. Јовановић б. трг. уписан од стрица му Филипа Јовановића трг. овд.
3. Крушевачка Задруга за помоћ и штедњу.
4. Франц Винтер столар овд.
5. Велимир Виторовић пензионар овд.
6. Анђелко Тајгацак трг. овд.
7. Драгослав Кедровић апотекар овд. и
8. Поч. Коста Таушановић див. Директор Извозне Банке, уписан од Крушев. Занатлијско-раденичке Задруге.

III. *Редовних и помажућих чланова*, са улогом по 4 дин. годишње: 25. који су улоге платили.

IV. *У Благајни* имала је:

1.	У примању · · · · · · ·	16621·55 динара.
2.	„ давању · · · · · · · ·	11332·41 „
3.	„ обрту · · · · · · · ·	27953·96 „
4.	„ готовини · · · · · · ·	5289·15 „

Ова готоина находи се под каматом код овд. новчаних завода, и код једне земљорадничке задруге, и од исте припада:

1.	Пољопривредном Фонду · ·	1800·— динара.
2.	Каси подружинској · · · ·	3489·14 „

V. *Кретности има:*

1.	У намештају · · · · · · ·	147.30 динара.
2.	„ књижници 286 ком. · · ·	194·— „
3.	„ збирки справа и алата ·	1236·80 „
4.	„ материјалу разном · · ·	105·— „
	Свега	1683·10 „

Укупна имовина подружинска у готовини и у стварима *износи 6972·24 динара.*

То је у главноме извештај о раду и стању подружине за 1903 годину.

Бр. 391:
31.—XI—1903. год.
у Крушевцу.

Благајник Подружине
Свет. С. Бабовић.

Председник Подружине
В. Виторовић.

Извештај Сићевачке Подружине

Српском Пољопривредном Друштву.

На основу члана 14 тач. 9. Правилника за извршење чл. 28. тач. 1. Подружинских правила. Управа Сићевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва има част да у понизности поднесе Друштву Пољопривредном: Извештај о раду и стању Подружинском у 1903 години.

Према Програму радова Подружинских за ову 1903 годину, Управа Сићевачке Подружине, развијала је свој рад у два главна правца, и то: *I Рад у расаднику* и II-го *рад на побољшању пољопривреде у околини.*

I. Рад у расаднику

1. У матичњацима америчке лозе, извршено је одгртање, побијање притака, попуњавање празних места, очењавање сувишних ластара и привезивање уз притке, преко целог лета замазани су заперци, који су из пазуха лишћа потерали; извршено је четири прашења ради уништавање корова по матичњаку и чишћење јаркова и путова.

Поред напред наведеног извршено је зелено калемљење гозе поред путева и окалемљено је 1036 комада; а после 30 дана исти су калеми одвезани и преко целог лета указивана је нега калемима у чистењу дивљих изданака на подлогама и везивању ластара од калемова уз притке и три пут прскани „бордовском чорбом“ и запрашаванн сумпорним прашком од којих је добивен задовољавајући успех.

У месецу Септембру ластари на калемима заломљени су у висини од 70—80 см. ради бољег сазревања калема а у месецу Октобру је орезано оно калема, гди на чокоту има више од једног а по један је спуштен у земљу ради подизања шпалира поред стаза. По свршеном потапању сви су калеми загрнути.

У другој половини месеца Октомбра када је прут на америчкој лози по матичњацима потпуно сазрео, отпочето је, резање по матичњацима. Орезана лоза сортирана је у две класе: I-ва класа искраћена је на дужини од 1 метар и повезана у снопове по 100 комада; а од II-ге класе искраћено је на дужини од 50 см. и повезана у снопове по 200 комада. Чим је сва лоза по матичњању орезана извршено је загртање матичњака.

2. У *винограду калемљене лозе* извршено је: одгртање винограда, резање ластара са чокота, попуњавање празних места са ожиљеним калемима, побијање притака. У месецу мају извршено је очењавање сувишних ластара, који су пошли на чокоту и привезивање истих уз притке. У месецу јуну извршено је зелено калемљење лозе на чокотима, који су од прошле године заостали. Извршено је (3) три прскања са бордовском чорбом а тако исто и три пут је запрашивано сумпорним прашком противу „Оидиума“ све са задовољавајућим успехом; и (4) четири прашења ради уништавање корова по винограду.

Поред наведеног извршена су два пут сасецање жилица из питомог дела калема и изданака из подлога.

У другој половини месеца септембра извршена је берба грожђа и нађено 464 кгр. а 256 кгр. остављено је за Подружинску употребу, које ће се утрошити о слави Подружинској мученику св. Трифуну; а у првој половини месеца новембра извршено је загртање чокоћа у винограду.

3. *У расадничком приришту* извршено је: риљање и поравњивање прпришта, прављење полу банкова на отстојању 1·30 метара, прпорење калемова, које је са курзистима извршено — окалемљено и упрпорено свега 8.870 комада а тако исто упрпорене су 2000 комада резница, које се нису могле да употребе за калемљење.

Калеми су ређени 10 до 12 см. један од другог а резнице 6—7 см. осим тога преко целог лета указивана је нега зрелим калемима, разбијањем коре на банковима, риљањем између банкова, чистењем од корова и трава и извршено је два пут сасецање жилица на калемима и два пут прскање борбовском чорбом противу „Пероноспоре.“

У другој половини месеца августа извршено је одгртање калемова ради бољег сазревања калуса на спојноме делу калема и сасецање жилица, који су били у земљи пустили.

Пошто је лист опао, извршено је вађење зрелих калемова и прпорака, а по свршеном вађењу повезани су у снопове од 50 комада а тако исто и прпорци повезани су.

Укупна количина произведене лозе на расаднику Подружинском за 1903 годину види се из под ·/₁ „Приложеног Табличног прегледа лозе.“

Од укупне количине произведене лозе у расаднику Подружинском задржато је за Подружинску употребу 5000 комада резница које ће се са курзистима калемити из руке и 200 комада ожиљених калема за попуњавање празних места по винограду, а осталих 1800 комада ожиљених и 200 комада зелених калема 1000 комада прпорака и 82.288 комада резница; што је било све за продају, Управни Одбор у својој седници од 26 Октомбра ове године Бр. 201 решио је те је иста лоза подједнако подељена на 74 члана Подружинска у одвојеним сортама с' поуком како да је сачувају преко зиме у њеној употреби.

в. *У воћњаку*, до ове године Подружина је имала само воћке, које се налазе поред стаза и ограда, а у овој години набавила је 1000 комада младица — дивљака од Јабука од Топчидерске Економије и засадила их у своме воћном растилу; које ће се окалемити и даље гајити и неговати у растилу да образују круну, па онда да се подигне какав Подружински воћњак или раздаће се подружинским члановима.

Како младицама у растилу тако и воћкама око стаза и ограде указане су највеће неге и пажње: као: Одгртање, копање, прашење, кресање, чување од разних болести, чистење гусеничних гњезда и кречење стабла.

ТАБЛИЧНИ ПРЕГЛЕД

Лозе, која је произведена на лозном расаднику Сићевачке Пољопривредне Подружине у 1903-ој години.

ТЕКУЋИ БРОЈ	НАЗИВ ЛОЗЕ	ПРОИЗВЕДЕНО					ЗА РАСАД. ПОТРЕБУ					ПРИМЕДБА
		РЕЗНИЦА	ПРПОРАКА	ЗЕЛ. КАЛЕМА	ЗЕЛЕНИ КАЛЕМА		РЕЗНИЦА	ПРПОРАКА	ЗЕЛ. КАЛЕМА	ЗЕЛЕНИ КАЛЕМА		
					БЕЗ ЖИЛА	СА ЖИЛАМА				БЕЗ ЖИЛА	СА ЖИЛАМА	
1	Рупестрис Монтиколе	38100	450	850	150	—	5000	—	200	—	—	I. 82.288 комада резница 1.800 комада зрелих калема 200 ком. зелених калема и 1000 ком. прпорака. Подружина је као што се из извештаја види раделила на својих 74 члана бесплатно.
2	» Металике	21200	350	670	50	—	—	—	—	—	—	
3	» Ганзена	12688	200	480	—	—	—	—	—	—	—	II. 500 комада резница и 200 комада зрелих калемов остало је за Подружинску употребу.
4	Хибрид Франа	15300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Свега	87288	1000	2000	200	—	5000	—	200	—	—	

КБр. 225.
9. Децембра 1902 године
у Сићеву.

Благајник
Мита Ђ. Илић

За Председника Подружине
члан управе
Марко Раденковић

За Деловођу, члан управе
Благ. Ђ. Павловић

Заступа настој. Подруж. расадника члан управе
Благ. Ђ. Павловић

У првој половини месеца августа све дивљаке које су биле јаче у растилу окалемљене су „Очењем на спавајуће око."

Воћке око стаза и ограде нису имале у овој години рода због пролетњег мраза и снега.

Сем напред наведеног рада у воћњачу у овој години Подружина засејала је разно семење од Јабучастог воћа. На семеништу такође указивана је нега: разбијањем коре, чистењем од корова и полевање с' водом јер су биле сувише велике суше.

5. *У шумском растилу.* У овој години Подружина је набавила 1000 комада садница од „Четинара" од Топчидерске Економије и то: од Смрча 500 комада, Јела 250 комада и Црнога Бора 250 комада; којима је указана нега копањем, чистењем од корова и полевањем с' водом ради бољег примања. И добивен је резултат примања: Од Смрча 80% од Јела 72% а од Црнога Бора једва 10% јер су осушени и дошли. Ових четинара Подружина је набавила ради опита и пошумљавање голих и каменитих места у овој околини.

Поред напред наведеног рада у овој 1903 години Подружина је држала (10) десетодневни курс на зрело калемљење лозе, на истом су били 37 курзиста од којих је Општина упутила 19 а 18 је дошло добровољно — приватних; а у Јуну месецу одржан је (5) пето дневни курс за зелено калемљење према чл. 5 Правилника за извршење закона о обнављању и унапређењу виноградарства. Курзисти су били из Општине Сићевачке и Ореовачке одакле су и чланови у овој Подружини; и то они који су посетили курс за зрело калемљење њих је било (19) деветнајес.

У месецу мају у овој години извршена је оправка Подружинске зграде у расаднику.

То су у главноме били важнији радови, које је Подружина извршила у овој 1903 години у своме расаднику.

Болести:

У овој години болести на виновој лози у подружинском расаднику није се приметила ни једна болест, јер више пута прскан „Бордовском Чорбом" и запрашиван „сумпорним прашком." Али у околини у приватним виноградима, у последње време појавила је се болест „Оидим" од чега је много грожђе опало, тако исто и „Пероноспора" је се у последње време појавила и доста штете донела али то само у оним виноградима где није прво прскање извршено.

Елементарне непогоде. У овој години није било никаквих непогода. Сем 29 маја у 8 сати и 6 минути по подне падао је град али штете није никакве било.

Имовно стање Подружинско

Осим расадника којим ова подружина располаже, и који је напред у овоме извештају описан, Подружина располаже са алатом и материјалима у вредности 200 динара, канцелариских ствари и намештај, пољопривредних књига и листова у вредности 110 динара. једну зграду у расаднику са 4 одељења у вредности 500 динара и један нужник у вредности 50 динара. Целокупна вредност имовног стања Подружинског 900 динара.

Финансија: Стање Подружинско види се из под ½ приложеног годишњег рачуна о приходу и расходу.

ГОДИШЊИ РАЧУН

Добивених прихода и учињених расхода Управе Сићевачке Пољопривредне Подружине у 1903-ој години.

Тек. број	ПРИХОДИ	примљено дин.	п.
1	Од 1902 год. остатак Подружинске готовине	355	57
2	„ Министарства Народне Привреде помоћ	400	—
3	„ Српског Пољопривредног Друштва помоћ	300	—
4	„ Улога чланова подружинских за ову 1903 год.	431	58
5	„ Продатих алата и материјала	77	60
6	„ протате лозе и грожђа	78	22
	Свега	1642	97
	По одбитку расхода у суми од	1345	03
	Подружини остаје готовина за ову 1903 годину у суми	297	94

Тек. број	РАСХОДИ	примљено дин.	п.
1	На рад у расаднику и уређење истог	460	45
2	За набавку притака и побијање истих	103	30
3	За оправку зграде (куће) расадничке	207	05
4	На плату једног сталног раденика, чувара расадника	136	60
5	За набавку алата и материјала	194	05
6	За канцеларијски материјал, осветљење и огрев	90	40
7	За набавку 1000 комада садница од Јабука	17	90
8	Српском Пољопривредном Друштву по признаници бр. 126	19	—
9	Топчидерској Економији за набавку 1000 ком. четинара	52	30
10	Српском Пољопривредном Друштву по признаници бр. 137	4	50
11	За кирију канцеларије и стана настојника расадника	30	—
12	За разне друге ситнице	29	40
	Свега	1345	03

КБр. 225
9 Децембра 1903 године
Сићево.

За Деловођа. члан Подружине
Благ. Павловић

Благајник Подружине
Мита Ђ. Илић

За председника Подружине
члан управе
Марко Раденковић

II. Рад на побољшању пољопривреде у околини:

Ради бољитка и развајање пољопривреде у овој околини Подружина је у овој години набавила разна семења, како за људску тако и за сточну храну. Сем тога посредовала је између пољопривредника и ове околине и Српског Пољопривредног Друштва и то набавком разних средства за сузбијање болести на виновој лози као: Плавог камена и сумпорног прашка а тако исто набавила је разне виноградарске материјале и алата као: рафију, прскалица, ножева, маказа и других пољопривредних справа. Укупна посредовања и набавке између пољопривредника из ове околине и Српског Пољопривредног Друштва ова Подружина извршила је 8 набавака а све у вредности од 194 динара.

Осим тога Подружина је преко свога настојника свуда и на свакоме месту давала потребна знања и поуке ономе, који јој је се обратио.

Стање Пољске Привреде ове околине у овој 1903 године.

1. *Ратарство* у овој околини и овој години било је добро, а прихода од истога било је средњег услед велике суше; али с погледом на савршеније начине рада, ратарство је у овој околини сасвим неразвијено.

2. *Сточарство* је такође неразвијено јер у овој околини нема ни једна чиста раса – соја од ни једне врсте стоке. Што се тиче здравља код стоке у овој години није се приметила ни једна болест код стоке.

3. *Виноделье* је у овој околини као најглавнија грана пољопривреде била пре филоксерне заразе, те су стога пољопривредници врло заузети и нагло раде на подизању винограда на америчкој подлози у овој околини.

У виноградима како на старим тако и на америчким новим рода — бербе у овој години било је врло мало усљед тога што је у првој половини месеца априла пао снег са мразом; тако да је све ластаре а и окца која су се била образовала на чокотима сва измрзла. Ова појава највише је шкодила спуштеним утопљеним калемима јер доста нису могли ни у лето да пусте већ су се посушили.

4. *Воћарство* је такође у овој околини неразвијено, тако да су тек у овој години почели да раде на подизању дивљака и калемљењу истих. Узрок је овоме пољска крађа, један по-

сади други украде и пресади или изгоре а овдашње власти слабо воде од тога рачуна.

5. *Пчеларство* је тако исто неразвијено тако да свега њих двоје раде са Берзонкама-сандуцима него услед рђаве паше из године у годину све их мање на броју. Код пчелара има прихода од пчела; у овој год. је био врло мали и незнатан усљед рђаве паше због велике суше.

То је у главноме било стање целокупне пољске привреде у овој околини и у овој 1903 години.

За све постигнуте радове како на расаднику Подружинском тако и на пољу ове околине, које је подружина постигла извршити у овој 1903 години, Управа Сиђевачке Пољопривредне Подружине има највише да заблагодари Господину Министру Народне Привреде, јер је од стране Министарства Народне Привреде потпомогнуто са 400 дин. и Настојника подружинског расадника, затим Српском Пољопривредном Друштву јер је од стране Друштва потпомогнута са 300 динара.

Благодареци Министарству Народне Привреде и Српском Пољопривредном Друштву за обилату помоћ у овој 1903 години Подружина се нада да ће исту добити и у идућој 1904 години. Ради чега и подноси у прилогу под ·/· Буџет за идућу годину а под ·/·/·/· Програм Подружинског рада за 1904 годину.

К.Бр. 22à4
9 Децембра 1903 год.
У Сиђеву

За Подпредседника Подружине,
Члан Управе
Марко Раденковић

За Деловођу
Благ. Павловић

Благајник Подружине
Мита Ђ. Илић

Одборници:

Вучко Ђорђевић Вучко С. Ристић Вучко Ранђеловић под деловођа.

Извештај Ужичке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву

Част је Ужичкој Пољопривредној Подружини поднети Српском Пољопривредном Друштву извештај о свом раду у овој 1903 години и свом имовном стању, а сходно акту друштвеном од 17-ог овог месеца Бр. 7789 у следећем:

I. Радови у подружинском расаднику и имању.

1, *У расаднику*. Изкалемљене су нове доспеле саднице и оне које су издале прошле године од јабука и шљива. Недорасли прошлогодишњи калеми јабука и матичњак крушака шљива и дудова очувани су и однеговани. Засађене су малине по крајевима расадника — око ограде а око стаза винова лоза Засејена једна леја јабуковог семена, однеговане саднице и пресађене у матичњак ове јесени. Посејано је јабуковог семена у семеништу један килограм за производњу будућих садница.

2, *У башти* сејан је грашак, сочиво, црни и бели лук, сточна репа, кромпир, пасуљ и кукуруз. Успех је био добар.

3, *У пчеланику* приновљена су 3 роја вештачким ројењем те сад има 8 кошница; а требало би да има 10, но 2 су роја угинула и то 1 рано с пролећа због метиља и што је био нејачак; а други што му је пред јесен (августа месеца) угинула матица. Приноса од чела ове године није било услед кишовитог и непогодног времена у времену медобрања.

4, Подружина је давала плугове, ветрењаче, крњаче, сецкалице, прскалице, требила и остале справе и алате појединцима и удружењима на послугу; већином бесплатно, ради препоруке и упознавања са справама или са незнатном наградом колико за поправку алата. Сушење воћа и ове године вршено је на подружинској сушници Главинићевог система у малом за домаћу потребу.

5, у намери увођења новијих савршенијих радова справљано је вештачко сађе; опробано је на подружинском имању прашење — окопавање репе и кукуруза америчким окопачем; бућкано је млеко помоћу данске и вашархељеве бућкалице; преројаване су челе вештачким начином; на субремен начин вршено је поткресивање и каламљење воћа и рађено је на одомаћивању извесних врста ране винове лозе, те да се опроба и сазна, у колико је Ужице и околина подесно за винодеље.

Сви ови радови обављени су јавно у присуству више позватих или по свом нахођењу дошавших лица, у виду предавања. За време каламљења један од г.г. учитеља из Ужице извео је у расадник своје ученике ради поуке и очигледне наставе. Осим тога, у току ове године расадник је посећивало из Ужице и са стране више одличних лица.

II. Посреднички радови подружине.

1 Председник Подружине који је и државни економ обишао већи део школских башти у округу и са г.г. учитељима споразумевао се о пољопривредним пословима, који се у обиму школског рада могу обављати и о уређењу школских башта. За ту потребу подружина је за 2 школе набавила и бесплатно издала калем гранчице и калемарски прибор; за једну школу набавила је воћарски алат; четворици привредника и за један сресни расадник набављене су калем гранчице; двојици привредника набављено је семе од луцерке и дато им упуство за подизање детелишта; за Српско Пољопривредно Друштво набављена је извесна количина лањеног семена; за једног привредника набављени су гвоздени делови за ветрењачу коју је сам начинијо и за једну сушницу набављен је топломер. Било је више поруџбина за семе од елде и кукуруза; но подружина ове поруџбине није могла извршити за то, што није имало доброг семена кукурузног због слане претпрошле јесени а семе је од елде било већ посејано кад је се набавка тражила; давала је обавештења на многа питања о набавци појединих пољопривредних производа, о цени, о врсти, о каквоћи производа, а нарочито воћа, пре а и за време брања прераде и извоза ових производа.

2 Од књига набављено је и распродато 100 комада пољопривредних календара за ову 1903 годину и једно упуство за гајење рибе и подизање рибњака. Осим тога за време обласне изложбе раздато је међу привреднике око 100 комада Управе добара и бесплатно раздато око 100 комада расправе о сточарству у Крушевачком округу. Подружина је примала ове године Тежак и Трговински Гласник.

III. Изложба.

Највећи део рада утрошила је Подружина на припремање обласне изложбе стоке коју је одржало ове године Српско Пољопривредно у Ужице 17-ог и 18-ог августа. За припремање ове изложбе образоват је нарочити Изложбени одбор и Одбор за дочек, у којима су поред чланова Подружине и чланови подружинске управе видног учешћа узели. Подружина је ову изложбу потпомогла са 800 динара коју је помоћ одредила била окружна скупштина за изложбу Подружине и од својих средстава дала је подружина 100, свега 900 динара.

Изложба је била добро посећена и успех је постигнут у колико се на Ужички округ односи; но из пет срезова околних округа који су позвати у изложбену област нису ни уколико узели учешћа у изложби. Опширан извештај о држатој изложби припада Српском Пољопривредном Друштву да га преда јавности; а тако исто и резолуције са договора „о мерама за унапређење сточарства“ који је држат по свршеној изложби.

IV. Имовно стање подружине.

1. У књигама и новинама има Подружина 82 примерка у вредности динара 206 и 60 пара.

2. У справама и алатима има по инвентару — првобитној вредности у динара 1281 и 20 пара и кад се овоме дода динара 250 вредност набављених справа у овој години онда целокупна сума износи динара 1531 и 20 пара.

3. Подружина има расадник са воћњаком на простору од 30 ара; на истом простору постоји пчеланик, једна кућица, сушница Главинићевог система и један кош. Осим тога има и једну њивицу од 40 ара на којој сеје највише поврће и појединe усеве ради опита.

4. У грађи спремљеној — купљеној за млекар који подружина намерава подићи има у вредности за 250 динара.

5. У канцеларискоm намештају има подружина у вредности за 147 динара. Свега у покретностима има за 2134 и 80 пара.

V. Новчано стање подружине.

1. По закљученом и надлежно овереном рачуну за прошлу 1902 годину пренето је у готовом новцу у ову 1903 годину свега динара *1032 и 99 пара.*

2. У овој години од свију облика примања унешено је у подружинску касу свега динара *299 и 57 пара*: што са горњом сумом из прошле године износи свега динара *1332 и 56 пара*.

3. Од ове суме кад се одузме целокупна сума издатака у овој години у динара *566 и 81 пара*; остаје у каси подружинској за идућу годину свега динара *765 и 75 пара*. Из рачуна који се уз овај извештај под ·/. прилаже види се, посебице колико је и у име чега примљено и колико је и зашта утрошено новаца у току ове 1903 године.

8. Децембра 1903 год.
Ужице

Председник Ужичке Пољопривредне Подружине,
Савко Кучпарић

Деловођа
Рај. Димитријевић

Благајник,
Милутин О. Тошић

РАЧУН

Примања и издавања Ужичке Пољоприв. Подружине Српског Пољопривредног Друштва у овој 1903 год.

ПРИМАЊЕ

ТЕКУЋИ БРОЈ	БРОЈ АКТА	НА ИМЕ ЧЕГА ЈЕ ПРИМЉЕНО	КОЛИКО дин.	КОЛИКО п.
1	Види улож. књижицу ужичке грађ. штедионице	По закљученом и надлежно овереном рачуну за 1902. год. пренето као готовина од изложбеног новца у ову годину	664	65
2	151	По закљученом и надлежно овереном рачуну за 1902. год. пренето као готовина подружинског новца у ову годину	354	49
3	—	Ресто изложбеног новца унето као готов.	13	85
4	188	Од продатих и изупотребљених алата	65	—
5	10, 172, 201	Примљено од чланских улога	22	—
6	8, 9, 19, 22, 76, 108, 149, 170, 173, 176, 179, 184, 187,	Од продатих производа са имања	112	87
7	62, 74, 102, 178, 186, 189	Кирија од куће и сушнице	28	—
8	30, 32, 45, 47, 51, 54, 61, 79, 105, 133, 139, 150, 207	Кирија од давати справа и алата на послугу привредницима	37	—
9	—	Од разних ситних приноса	34	70
		Свега	1332	56

ИЗДАВАЊЕ

ТЕКУЋИ БРОЈ	БРОЈ АКТА ПО КОМЕ ЈЕ ИЗДАТО	НА ИМЕ ЧЕГА ЈЕ ИЗДАТО	КОЛИКО дин.	КОЛИКО п.
1	62, 185, 183, 174, 177, 169, 48, 47, 157, 160, 143, 42, 41, 121, 114, 109, 103, 91, 93, 80, 68, 65, 57, 58, 20, 53, 40, 37, 36, 29, 27, 26.	По 32 квите издато за надницe на имању подружинском	77	15
2	56, 48, 23, 15, 13, 2.	За канцелариски материјал	12	60
3	180, 160, 104, 84.	» подвоз справа, грађе и другог	28	50
4	24, 63, 93	» оправку справа и алата	8	30
5	49, 52	» набавку разног семена	3	—
6	83	» израђену капију на башти	4	—
7	50, 106	» набавку притки	3	10
8	6	» штампање објаве	4	—
9	11, 28, 60	» књиге и новине	28	—
10	51, 52	» парничку таксу	4	76
11	97	Српском Пољопр. Друштву по рачуну за плави камен	19	65
12	205	За купљену лозу	17	—
13	12	» послугу момцима прил. год. збора	2	—
14	38	» једну повељу члана оснивача	2	35
15	158	» куповину грађе за млекар	250	—
16	159	Као помоћ за издржање обл. изложбе	100	—
17	—	За честитку славе Српском Пољоприв. Друштву и за друге ситнице	2	40
		Свега	566	81

Кад се сума утрошеног новца у динара 566 и 81 пара одузме од суме примљеног новца у овој 1903 години у динара 1332 и 56 пара остаје у подружинској каси готовине за 1904 годину динара 765 и 75 пара.

ДЕЛОВОЂА
Рајко И. Димитријевић

БЛАГАЈНИК
Милутин О. Тошић

ПРЕДСЕДНИК УЖИЧКЕ ПОЉОПР. ПОДРУЖИНЕ
Савко Кучпарић

Извештај Крајинске Подружине

Српском Пољопривредном Друштву

На акт ваш од 17. пр. месеца Бр. 7709. учтиво вам шаљемо следећи извештај:

1. У течају ове године Подружина се ова старала, да се у народ унесе што више савременијих справа за напредније радове као и за подизање и одржавање винограда.

2. Управа ове Подружине да би што више савременијих справа унела у народ, постарала се, те је код Окружног Школског Одбора израдила, преко Окружног Школ. Надзорника, те је одобрено; да се за 300 динара набаве пољопривредних справа за поклањање ђацима продужних школа о годишњем испиту, те је и овим начином унела доста справа у народ нарочито воћарских и виноградарских. Набавка ових справа извршена је преко Срп. Пољоприв. Друштва.

3. У овој години први пут је народ у овом крају почео употребљавати парну вршалицу. Исту је донео један из Т. Северина. Управа ове Подружине сматрала је за своју дужност, да народ упозна са овом справом, с тога су чланови ове Подружине г.г. Р. Нешић, Милићевић и П. Димитријевић, лично отишли у та места и упознали народ са практичном страном вршалице и начином како се могу најбоље набавити.

Исти странац за месец и по дана зарадио је преко 3000 динара.

Да би се за идућу годину набавила бар по једна вршалица и жетелица за свако веће село, Управа ове Подружине ставила је себи у задатак, да се у сваком већем селу држи по једно предавање о користи вршалица и жетелица и да се одмах гледа, да се бар задружно набави по једна вршалица и жетелица.

4. Ова Подружина има и своје имање, које је добила од општине неготинске. На овоме имању Подружина је подигла доста велики воћњак од јабука, крушака, шљива и трешања.

Како трешње, услед тога што је земљиште ниско и подводно, не напредују и пропадају; то ће овог пролећа заменити шљивама.

Услед слане, која је пала кад су воћке биле у цвету, воћњак ове године није ни родио.

На истом имању Подружина има и мали виноград од 500 чокота (већи не подиже јер је у низини) и расадник четинара, (смрче и јеле) које су сада у другој години, а такође и доста велико парче засејано дотелином и земљиште за обрађивање. Ове је године исто било засејано кукурузом.

5. На своме имању Подружина има и једнога приплоднога бика и 2 нераста, где народ доводи своје краве и крмаче. Може се рећи, да је овим начином Подружина унела у народ врло добар сој како говеди тако и свиња.

До прошле године Подружина је стално држала на свом имању по 2 бика и 3 нераста. Али како сада има у народу и добрих бикова и нерастова, то држи само 1 бика и 2 нераста.

6. Благајник ове Подружине г. П. Димитријевић учитељ држи на друштвеном имању своје кошнице ђерзонке, и сваком приликом обавештава сваког о практичној вредности ових кошница и како се са истима рукује. И може се рећи, да се рационално пчеларство доста развило у овом крају.

7. Имаовина подружинска у готовини износи до 800 дин.

То је у главноме извештај Управе ове Подружине за 1903 год.

Програм пак рада за идућу годину послаће вам се доцније.

2 Децембра 1903 год.
Неготин

За
Деловођу
Благајник Подружине
П. Димитријевић
учитељ

Председник
Неготин. Пољоприв. Подружине
Јов. Станојевић

Извештај Лужничке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву

Према акту друштвеном, од 17 овог месеца Бр. 7789, подружина ова има част поднети друштву годишњи извештај о свом раду за 1903 годину у следећем:

1. Да би што боље напредовало воћарство у овој околини, ова подружина, набављала је облагорођено воће из Топчидерске Економије и грађанству у срезу раздавала.

Воћарство у овоме срезу, за ове последње две минуле године, опажа се да јако напредује и грађани усљед јаког утицаја на развијању воћарства — од стране ове подружине почели су улагати много труда и радне снаге на подизање воћарства, јер су увидели, да од воћаретва — од свију других пољопривредних грана имају највише користи, а и место је за гајење воћарства у Лужници подесно.

Дивље крушке и јабуке по пољу и поред путева имућнијих грађана окалемљене су. У опште све воће у овом крају напредује онако како се пожелети може.

2. Подружина ова, да би упозорила своје грађане у околини, да пшеницу за сејање очисте па тек онда сеју, набавила је „тријер“ и свакоме грађанину стављен је на расположење да пшеницу за семе очисти. Грађани су се овом послу одазивали и може се рећи скоро је сваки грађанин пшеницу за сејање очистио, јер су из раније из предавања ове подружине увидели а и они се сами уверили, да само онај, који добро и једро семе сеје, добро жито и жање, ако пак уродицу сеје траву жање. И сад су тек дошли до убеђења, да она народна изрека не вреди, коју су између себе говорили. „Ја да семе посејем, па ће га Бог очистити од уродице.“

3, Подружина је давала поуке из свих грана пољске привреде.

4, Набавка семена и пољопривредних алата на захтев сваког грађанина вршена је брзо и тачно.

5. Из практичног рада и дугог објашњења грађанима, ова Подружина може са задовољством известити Пољопривредно Друштво, да су грађани ове околине набавили у већем броју плугове из унутрашњости и од овд. мајстора, који су почели плугове израђивати а тако и вејалице које такође овд. мајстори раде, а има изгледа да ће ове пољопривредне алате почети да купују и сиромашни становници.

Што се тиче имаовине, Подружина располаже како кретном тако и непокретном имаовином.

Непокретног имања има у Бабушницу, у величини од 0·40 хектара, на коме постоји и подружинска кућа од полу тврдог материјала.

Од покретног имања има, 1 тријер, 1 брдски плуг, воћарски алат, 1 астал, 1 центрифугу за цеђење меда, и још друге пољопривредне алате као и библиотеку у разним књигама.

Ето то је у главноме извештај о раду ове Подружине за 1903 год. —

26 Новембра 1903 год.
Бабушница

Деловођа,
Љуб. М. Ристић

За
Председника Подружине
Деловођа,
Љуб. М. Ристић

Извештај Жичке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву

У одговору на акт Бр. 7889 од 17. ов. месеца тога Друштва, Подружини је част послати годишњи извештај о раду у овој текућој години.

Од програма свога, који је Друштву послат у почетку ове године Подружина је испунила ово:

I. Предавање о *Воћарству* држато 14—III у селу Врби, предавање држао председник подружине г. Благ. Д. Тодоровић.

II. Предавање о плугу *Ратарцу*, Јованићева система: предавања држата 14—III у селу Врби, 16—III у селу Конареву и 19—III у Самаилама. Предавање држао члан подружинске управе Г. Влада Кушаковић*).

III. Припремила је калемарски курс, на који су дошли младићи из свих општина овога среза (по свршеном курсу сви су добили уверења). Потпомагала је и утицала да пољопривредници добију боље семе ратарских усева; а нарочито пшенице и кукуруза.

Изложбу воћа није приредила с тога, што воће није у овом целом срезу ни родило; а изложбу живине одложила је с тога што је и Друштво одложило.

22 Новембра 1803 год.
Краљево

Секретар,
Алек. Миланов. Петровић
свештеник

Председник
Жичке Пољопр. Подружине
Благ. Д. Тодоровић

Извештај Жупске Подружине
Српском Пољопривредном Друштву

На основу наређења Српског Пољопривредног Друштва од 17 тек. месеца и год. бр 7789, Жупска Подружина учтиво извештава Српско Пољопривредно Друштво: да је Подружина као и до сада тако и у овој години набављала преко Српског Пољопривредног Друштва плави камен, сумпорни прашак, рафију, прскалице, ножеве, маказе, разно имање за местне прилике и све друге потребе и алате и продавала пољопривредницима, у чему је учинила обрт преко 3000 динара у распродаји. — Међу тим чланови Управе Подружинске вршиле су неколико пута ескурзију у своме домашају и земљораднике и виноградаре поучавали у савршенијем раду.

Деловођа
Мил. Г. Лазовић.

Председник Подружине
Илија Новаковић.

Извештај Моравске Пољопривредне Подружине, о раду своме за 1903 год. и о своме имовном стању.

I. О раду.

Као и досадањих година, тако и ове године, Подружина ова радила је на задатку своме унапређивању и развијању пољске привреде у овом крају, према снази и средствима, колико је била у могућности: поучавала је пољопривреднике о бољем и савршенијем раду пољопривредном, подстицала их на набавку савршенијих справа и алата у своме раду, давала савете и упутства у питањима пољске привреде, и т. д., распростирала пољопривредне књиге и календаре, приновила пет плугова брдских обртача, ради пробе и угледа својој околини, и т. д.

Сиромашно материјално стање Подружине и рђаве и колебљиве политичке прилике у нашој отаџбини, које су биле у овој години, сметале су Подружини, да свој рад развије у јачем ступњу, но са наступањем бољих и нормалних политичких прилика, Подружина има наду, да ће од сада моћи више и јаче утицати у правцу свога рада.

---

* Овим предавањима давали су циљ политике а нарочито полиција која је увек ишла на предавање у лицу самог начел. среза. Секретар.

II. О имовном стању Подружине.

Подружина има:

4 плуга гвоздена у вредности	180	дин.
1 вејалицу гувнару у вредности	70	„
4 ралица гвоздених „ „	100	„
Књижницу у вредности	200	„
Свега у введн.	550	дин.

29 децембра 1903 год.
Иванјица.

Председник Подружине
М. Савић.

Извештај Књажевачке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву.

У одговору на писмо Ваше од 17 пр. месеца Бр. 7789, Управи је част послати извештај о раду Подружинском у 1903 г.

Старајући се да свој програм предвиђен у правилима према даним приликама што боље изврши, Подружина је ове године делала поглавито у следећим правцима:

I

Ценећи колико усмено обавештење утиче на боље и напредније начине рада, Подружина је у овој години приредила више јавних предавања из области пољске привреде, а нарочито винодеља која је најважнија привредна грана у овом крају. Предавања ова држала су следећа господа:

1, 13 марта тек. год. г. Цветко Цветановић учитељ о резидби винове лозе;

2, 23 марта 1903 год. г. Чедомир Урошевић помоћник економа о подизању винограда на америчкој подлози;

3, маја месеца ове год. г. Драгојло Обрадовић економ, о биљним болестима с нарочитим погледом на сузбијање пероноспоре на виновој лози.

II

Друга као најважнија привредна грана јесте сточарство. Од стоке узима привредник (овог краја) највише новаца, она му се добро плаћа и највише користи доноси, но поред свега стока му је слаба и кржљава, чему је најглавнији узрок хрђаво хранење. Подружина је настала стога да се у народ унесе гајење пићних биљака. Културне биљке ове врсте осем луцерне нису пре овде гајене, стога да би се успевање и рентабилност могла оценити потребно је било да се предходно изврше опити са гајењем ових биљака, и да се на овдашњем земљишту и под овдашњим климатским погодбама види њихово успевање. Подружина је ради тога набавила семење од разних пићних биљака и засејало их на парцелама од по 20 квадр. метара површине.

Ове биљке поглавито су из (фамилије) рода граминеја па пилионацеа, но нако су од ових многе вишегодишње то су у овој години слабо расле и њихов прави принос не може се оценити.

Од једногодишњих изгледа да могу добро успевати, гранарица (vicia sativa) грчко сено (trigonela foenum graecum) инкарнатска детелина (trifolium Incarnatum) и хељда. Долинама Тимока може добро успевати и сточна репа. Једно стога што су узете мале парцеле и што резултати добивени једне године немогу бити меродавни, Подружина сматра овогодишње опите као предходну пробу, а у идућој години постараће се да оних биљака које су се ове године понајбоље показале изведе опите у већем размеру, па ако се и онда као добре покажу добивено семе у народ растурити.

III

Подружина је и ове године као и прошлих вршила посредовање у раздавању семена и откупу мехурака свилобуба. Упоредивши ову годину са прошлим може се рећи да је откуп мехурака и зарада одгајивача два пут била већа.

У прошлој години растурено је у срезовима заглавском и тимочком 100 кутија семена, откупљено 1133 килограма мехурака, а исплаћено одгајивачима 2581 динар.

У овој години пак раздато је 250 кутија семена, откупљено је 2677 кгр. мехурака и за њих исплаћено одгајивачима 2602 дин. Овом приликом Управа има да захвали Краљевско Српској Повлашћеној Свилари из Лапова која је за ову станицу одобрила изузетно повољне цене за откуп мехурака, ова околност и савесност комисије за откуп мехурака учинила је те су одгајивачи у опште задовољни и по свему изгледа да ће се у идућој години производња повећати.

IV

Подружина је вршила посредовање у набавци плавог камена, рафије, прскалица. Но једно пропадањем старих винограда а друго што ово посредовање врше и земљорадничке задруге и приватна лица тражња ових артикала постала је знатно мања.

У овој години продато је 700 килограма плавог камена.

V

На послетку давањем својих справа на послугу: плуга, дрљаче, муљаче и тријера, које су у времену кад се могу употребити непрестано на раду, Подружина је доста допринела упознавању привредника са користи од употребе ових справа.

Што се оне пак више не купују узрок је и сувише хрђаво стање данашњих привредника који нису у стању да ове справе набављају. Али се може утврдити да употреба плуга и тријера и ако полако, узима све више маха.

Стање Подружинске имаовине види се из под ·/. приложеног биланса. (Види на стр. 18.)

5 децембра 1903 год.
Књажевац.

Секретар
Чед. М. Урошевић,
п. економа.

Председник Подружине,
Д. Обрадовић.

Извештај Грделичке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву.

Према друштвеном акту од 17 ов. мес. Бр. 7789, част је Подружини поднети Друштву годишњи извештај о своме раду.

I

Имаовина Подружинска износи:

а) у готовини	964·56	дин.
б) пољопривредне справе и алати	173·70	„
в) Непокретно имање нема	—·—	
Свега	1138 26	дин.

II

Са оваковим малим капиталом Подружина је радила:

1, на распростирању пољопривредних алата; и то највише на распростирању плугова обртача „ердељских“ и „балканских“ за тим прскалица и плавог камена. Подружина је све давала привредницима по цену коштања и на почек, а све је набављала преко Друштва.

2, на поучавању и обавештавању привредника да рационалније обрађују земљу, у чему је постигла прилично успеха.

Пссловођа
Цв. Љубеновић.

Председник Подружине
Т. Т. Стојковић.

Извештај Ореовичке Подружине
Српском Пољопривредном Друштву

По акту Пољопривредног Друштва од 17. тек. месеца, Бр. 7789. част је овој Подружини поднети извештај о своме раду и имовном стању у овој години — у следећем:

1. Подружина је ове године обрађивала свој окалемљени виноград, који износи на 2000 чокота. Поред тога, засађена су празна места а заостала неокалемљена места окалемљена су. Постојећи подружински виноград, који Подружина негује само за производ дивље лозе, брижљиво је обрађиван и у своје време лоза је обрезана, искраћена и утрапљена. Дивљих чокота има око 800 а од њих је добијено 30.600 резница. Од окалемљених чокота, Подружина је добила 500 одсечених калема, осим оних, који су потопљени.

2. Од окалемљеног подружинског винограда, који је ове године први пут обран, добијено је 909 килограма грожђа, што је одмах продато по 17·50 дин. и добијено свега: 159 динара.

29 Новембра 1903 год.
У Ореовици

Пословођа-Благајник,
Сима О. Николић

Председник
Моравске Пољопр. Подружине
Јова Бранковић

Стање Књажевачке Пољоприв. Подруж. на дан 30. новембра 1003 год.

ДУГУЈЕ	дин.	п.	дин.	п.
Рачун Справе и Алата	593	95	—	—
» Намеш. књига и прибора	118	90	—	—
» Робе	502	65	—	—
» Трошкова	185	30	—	—
» Повлашћ. свиларе	2	—	—	—
» Благајне	349	65	—	—
» Књажевач. Задруге	185	30	1937	75
Свега	—	—	1937	75

ПОТРАЖУЈЕ	дин.	п.	дин.	п.
Рачун Главнице	1250	05	—	—
» Чланс. улога	101	—	—	—
» Помоћи	200	—	—	—
» Општ. Винске	78	40	—	—
» Вапред. прихода	304	65	—	—
» Камате	3	65	1937	75
Свега	—	—	1937	75

Н. З. Од ове суме кад се одбије потраживање општине Винске у динара 78·40 и учињени трошак у 185·30 динара, остаје чиста имовина Подружинска 1674·05 динара.

30. новембар 1903 год.
Књажевац.

Благајник
М. Радосављевић

Председник
Д. Обрадовић.

Извештај о раду и имовном стању Подружине среза посавског.

Подружина ова установљена је 1890 год. и радила све до данас на развитку воћарства, пчеларства и свиларства у овоме месту и околини.

Највећи део рада поклоњено је воћарству, па се у томе види највећи успех у месту и околини од тога рада.

Тако пре постанка ове Подружине, у срезу и околини није се могло видети нових благородних воћних садница. У целом срезу није се могло наћи ни 200 ком. садница окалемљених, док данас има домаћина, који могу имати око своје куће у дворишту и воћњаку по 50 па и 100 ком. окалемљених младих дрвета. Данас је ретко наћи кућу земљорадника, а да нема око исте засађено и окалемљено бар по 20 дрвета. Од врста воћака, највише се сади јабука и крушка, јер је тој врсти воћа погодно поднебље а и само земљиште је тако да крушка и јабука најбоље на њему успева.

Подружински расадник давао је сваке године саднице накаламљене пољопривредницима у месту и околини, нешто за новац а нешто на поклон својим члановима (по 5 ком. сваком члану на годину), те је подоста утицало на развиће воћарства а рад сам у расаднику, а и приређивање курсева давао је пољопривредницима прилике да се поуче разноврсном каламљењу, те данас има доста пољопривредника који знају на више начина калемити воће.

То је све тако ишло, док је Подружина имала новчану помоћ од општине, среза па од саме државе, а од када ови фактори одрекоше помоћ од тога доба Подружина није могла да покаже толико успеха ни у расаднику своме нити у срезу. Она је се у последње време ограничила само на чување свога воћњака и одржање парка кога је ставила грађанству своме на уживање.

Ограничење свога рада потекло је отуда, што Подружина није имала довољно срестава да набави и издржава стручно лице, које би умело развијати рад у расаднику.

Тако је и ове године било. Док је био подружински економ Тасић, дотле је нешто рађено, (али ипак мање него прошле године), од како г. Тасић изненада напусти Подружину, од онога доба Подружина престаде са свим са својим радом и ако је узела за економа некога Јов. Димитријевића ђака Винодељско-Воћарске Школе, који није хтео поклонити нимало пажње према раду, те је с тога рад у расаднику остао на томе, кога је г. Тасић оставио.

Посађен је један део винограда од 1000 ком. америчанске лозе. Накалемљено је доста лозе и воћа али се нешто врло мало примило. Узрок истом или је од невештог калемљења или од рђавих калемова.

Подружина има 5—6000 ком. окалемљених садница и кад би имала прилике да ове коме прода, она би дошла до приличне суме новаца, са којим би могла боље развијати своју радњу.

Исто тако, ако би Подружина набавила доброг и стручног економа, она би могла са овим расадником учинити доста услуге месту и околини, а ако на овом остане како је до сад била са овако лошим срествима, Подружина ће и ово што има у расаднику изгубити и неће моћи користити себи ни другоме.

Како је стање Подружине види се из овога биланса који се овом извештају под ·/. прилаже.

Подружина има 26. чланова утемељача, који су и данас чланови Подружине.

Других чланова редовних и помажућих нема а на овоме се оснива цела подружина.

Управа ове Подружине да би створила мало боље стање себи за будући опстанак, тако мишљења је, да би требало приредити једну лутрију, којом би дошла до срестава да у идућој 1905 години приреди једну изложбу воћарску, пчеларску и свиларску.

План рада за идућу годину је по мишљењу управе ове Подружине овај:

1, да се изриља 50 ари земљишта за проширење подизања лозног расадника.

2, да се на изриљаном земљишту посади сталан виноград.

3, да се воћне саднице старије од 3 године пренесу у воћњак и да се исти у толико продужи.

Уарава ове Подружине ова је:

Председник Милош П. Марковић намесник, потпредседник Јоца Ж. Марковић, секретар Милан Лукић, благајник Владимир Савковић.

Одбор:

Митар Симоновић, Петроније Тешић, Милорад Васић, Васа Вуић, Драгољуб Ерић, Настас Тодоровић, Милутин Ковацић, Станко Канчовић, Миливоје Спасојевић и Никола Николић.

9 Јануара 1904 год.
Обреновац

Председник Подружине
намесник,
Мил. П. Марковић

Секретар,
Мил. С. Лукић

Благајник,
Влад. Н. Савковић

Члан Управног Одбора
М. С. Симовић

БЛАГАЈНА

Обреновачке Пољопривредне Подружине за срез Посавски и Околину

ПРИМАЊЕ	дин.	п.	дин.	п.
1 Јануар 1903 год. Готовина од прошле год. ·	—	—	428	25
31 » » » Приход од забаве · · · ·	74	70	—	—
1 Марта » » Примљено за продате саднице воће · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	180	60	—	—
30 Марта 1903 год. Кирија за малу кућу · · ·	24	—	—	—
5 Априла » » » » летњиковац · ·	50	—	—	—
24 » » » Примљено за продате саднице ·	31	50	—	—
24 Априла 1903 год. Кирија за малу кућу · · ·	6	—	—	—
30 Маја » » » » продато поврће ·	56	40	—	—
» » » » » малу кућу · · ·	6	—	—	—
30 Јуни » » » » летњиковац · ·	22	—	—	—
» » » » од продате детелине семе ·	72	—	—	—
20 Јули » » Кирија од летњиковца · ·	50	—	—	—
10 Августа » » » » · ·	38	—	—	—
10 » » » За детелиште са травом · ·	200	—	—	—
30 » » » » продато поврће · · · ·	7	60	—	—
25 Септембра » » » » грожђе · · · ·	50	—	—	—
30 » » » Кирија за летњиковац · ·	20	—	—	—
10 Октомбар » » » » малу кућу · ·	24	—	—	—
31 » » » За детелиште са травом · ·	100	—	—	—
30 Новембар » » » продато поврће · · · ·	17	75	1030	55
Свега · · ·			1458	80

ИЗДАВАЊЕ	дин.	п.	дин.	п.
25 Јануар 1903 год. исплаћено наднице · · · ·	4	—	—	—
» » » » за набављено семе · · · ·	24	—	—	—
31 » » » плата економу Свет. Тасићу	60	—	—	—
28 Фебруар » » » » » »	70	—	—	—
15 Март » » исплаћене наднице · · · ·	100	30	—	—
31 » » » Срп. пољоприв. друштву · ·	86	80	—	—
» » » » плата економу Свет. Тасићу	70	—	—	—
29 Априла » » исплаћене наднице · · · ·	131	50	—	—
» » » » оправка и набавка алата · ·	41	20	—	—
» » » » плата економу Свет. Тасићу	70	—	—	—
30 Маја » » за исплаћене наднице · · ·	29	50	—	—
» » » » плата момку и економу Јов. Димитријевићу · · · · · · · · · · · · · ·	80	—	—	—
30 Јуни 1903 год. за исплаћене наднице · · ·	27	80	—	—
» » » » плата момку и економу · ·	80	—	—	—
1 Јули » » плаћено по фракту Срп. Пољ. Друштва · · · · · · · · · · · · · · · ·	50	—	—	—
30 Јули 1903 год. за исплаћене наднице · · ·	7	50	—	—
» » » » плата момку и економу · ·	80	—	—	—
30 Август » » » » » » · ·	80	—	—	—
30 Септембар » » » » » » · ·	105	—	—	—
14 Октомбар » » оправка мале куће · · · · ·	23	10	—	—
30 » » » плата момку · · · · · · ·	25	—	—	—
30 Новембар » » » » · · · · · ·	25	—	1270	70
1 Децембар » » Готовина за изравнање · · ·	—	—	188	10
Свега · · ·	—	—	1458	80

31. децембра 1903. год.
у Обреновцу.

Благајник
Влад. М. Савковић.

Извештај Моравичке Подружине о раду у 1903 год.

I

Подружина је свим силама радила на извршењу свога програма као: да у околини и међу своје чланове унесе што више знања и умења у рационалнијем обрађивању пољске привреде у разумнијем неговању стоке; у пчеларењу, и гајењу свилене бубе; у распростирању савршенијих справа и алата и средстава за сузбијање разних болести и непријатеља воћа и лозе.

Због тога је у овој години преко српског пољопривредног друштва набавила за чланове и за околину 360 кгр. плавог камена; 100 кгр. рафије, 30 ком. разних маказа (воћарских), 50 ком. кундеових ножева, 4 прскалице, „крајина“, 1 мајеров тријер, 20 кгр. семена од детелине, 20 кгр. сумпорног цвета, 50 ком. пољопривред. календара, 6 ком. „Поуке за винодеље“ од М. Савића и разних других справа свега у вредности 959 дин.

II

У овој години подружина је приредила два калемарска курса; — за зрело у марту месецу који је био обилно посећен јер је било на њему 135 младића који су се обучили да калеме све начине, а особито сви су се добро обучили у стратификовању лозе. Том приликом предавано им је о спремању земљишта за воће и лозу, о неги воћа и лозе, као и о непријатељима и болестима воћа и лозе а и о сузбијању истих. Одличним слушаоцима раздаване су награде у „Пољопривред. календарима“. „Поукама из винодеља“ а и раздато је 2000 резница онима који немају своје расаднике лозе.

Курс зеленог калемљења био је одређен за 29, 30 и 31 мај, али догађајем од 29 маја био је одмах распуштен, и ако је био дошао повећи број младића.

По свршетку курса држати су испити и по том давата уверења о положеном испиту.

III

Подружина је на свом тријеру и ветрењачи велику количину пшенице и јечма очистила од разних родица, те су њиве чистим семеном засејане, а и пољопривредници по скупљу цену продавали очишћену пшеницу и јечам.

На свом прекрупачу такође, велику је количину кукуруза у клипу прекрупила, за гојење говеди.

Важност прскања винограда за сузбијање пероноспоре увидео је сваки виноделац па и ако скоро сваки има своју прскалицу ипак су све 4 подруж. прскалице радиле, а и за сузбијање ојидијума и др. болести употребљаван је подружин мех.

У овој години подружина је приредила и једну забаву на којој су држана три предавања, која су одлично саслушана, особито предавање о ђубрету које је држао овд. учитељ г. Мих. Б. Симић користећи се предавањем нашег академика г. Лозанића.

Ове је године подружина обрађивала и расадник америчке лозе који је на црквеном земљишту и нашла је 66.000 резница „Рипарије Порталиса и Рупестриса Монтиколе“ Резнице је распродала члановима по 3 дин. хиљаду, а не члановима по 5 динара.

Подружински калциметар испитао је земљишта преко стотине виноделаца.

Пошто благодетним утицајем подружине велики бр. овд. пољопривредника имају скоро све добре сорте воћа и грожђа подружина се је носила мишљу да приреди и једну изложбу воћа и грожђа; али пролетошња слана осујетила је ову намеру, те ако не буде у идућој години елементарних случајева приредиће идуће јесени, тврдо верујући да ће је и њена матица — Српско Пољопривредно Друштво у томе и морално и материјално помоћи.

У овој години било је 35 чланова.

IV

Стање касе

Приход:

1. Из прошле 1902 год. унета готовина · · ·	233·15
2. Од чланских улога · · · · · · · · · · · ·	75·00
3. Од забаве · · · · · · · · · · · · · · · ·	18·60
4. За продатих 4000 резница · · · · · · · ·	22·40
5. Од прекрупача, тријера ветрењаче и прскалица · · · · · · · · · · · · · · · · ·	84·65

6. Процент од продатих справа и алата и др. нечлановима	19·88
7. Од продате лозе у овој 1903 г. члан. и не-	172·00
Свега	626·28

Расход:

1. Канцеларијс. материјал набавка књига за награде курзистима и трошкови за курсеве	23·15
2. Оправке справа и алата	16·50
3. Трошкови око расадника	71·50
4. Други ситнији трошкови	38·50
5. Исплаћени календари и непродати	15·25
Свега	164·90
Кад се од прихода	626·28
Одбије расход у	461·38
Остаје готовине у каси	461·38

Председник Подружине
М. Рашковић

Секретар; учитељ
Мих. Б. Сипић

XVI. Друштвене финансије.

Буџетом друштвеним за 1903 годину, као што ⁄. рачун прихода и расхода гласи, предвиђено је примање у 236.429·12 д. а толико исто и издавање. (Види на стр. 21.).

Као што се из прегледа види, стварно примање било је за 2253·89 дин. *више*, а издавање пак било је *мање* за 9014·11 динара но што је буџетом предвиђено. По томе готовина за пренос у дневник касе за 1904 год. износи 11.268 дин.

Из прегледа види се, колико је више или мање и по којим буџетским партијама примљено или издато, но што је буџетом предвиђено, као и које су суме примљене и издате ван буџета.

Нека ће се примања по буџету непримљена у прошлој примити у току ове 1904 године, као на пр. остатак непримљене државне помоћи, а остала су дала мањак и поред најбоље жеље, да тога не буде.

Прекорачења Буџетска у издавању учињена су по овим партијама и то:

1. Пољоприврдном фонду	4.170·95 дин.
2. На приређење обласне изложбе стоке и сточних производа у Ужицу	4.101.70 „
3. На помагање Пољоприв. Подружина	1.100·— „
4. На електрично осветлење и телефон	8·09 „
Свега	9·380·74 дин.

Поред тога прекорачење је учињено и по партијама *за набавку семена и справа у суми* 7.152·20 + 16.667·98 = 23.820·18 динара.

Прве три позиције у ствари и нису никаква прекорачења Тако: по партији *Пољопривредном фонду* било је веће примање, па отуда је за толико и веће издавање, односно депоновања добивене суме на појачање овог фонда.

По партији поменуте изложбе у Ужицу Друштво је добило помоћи и то:

Од Министарства Народне Привреде	3.000 — дин.
„ Округа Ужичког	800 — „
„ Извозне Банке	150 — „
„ Ужичке пољопривредне Подружине	100 — „
„ Продате грађе са изложбених постројења	250 — „
Свега	4.300 — дин.
Којој суми, кад се дода и сума предвиђена буџетом друштвеним на ову циљ у	5.000 — дин.
Износи свега	9.300 — дин.

По томе, кад се од ове суме одбије стварно издата сума у 9.101·70 дин.

Онда је у ствари мање издато 198·30 дин,

По партији помагања *Пољопривредних подружина* благајна је имала депонованих 2800 динара на исту циљ, па је у току 1903 год. ову суму депозита морала вратити у примања по дневнику касе те појачати одобрену суму буџетом. пошто се неким Подружинама морала појачати а некима неиздата помоћ за ранију годину издати.

Тако исто ни издатак по партији *семена и справа* у 23.820·18 дин. не може се узети као буџетко прекорачење пошто није на штету друштвене касе, јер у колико је било веће издавање, у толико је по истим партијама било и веће примање, а то је допуштено и самим буџетом.

Стварно прекорачење учињено је само по партији *на електрично осветлење и телефон* у 8·09 динара. Оно је неминовоо морало бити па с тога се Управни Одбор нада да ће ово и Збор одобрити.

Пољопривредни фонд

На крају 1902 године. фонд овај имао је готовине:

а). у хартијама	6.945·50 дин.
б). у новцу	28.059·62 „
Свега	35.005·12 дин.
У току 1903 год. *Пољопривредни фонд* увећан је са	5.670·95 дин.
Према томе укупна, готовина овог фонда на крају 1903 год. треба да износи	40.676·07 „

Приновљена сума у 5.670·95 дин. добивена је:

а). Од чланова добротвора и утемељача	1.650 — „
б). Од неутрошене камате из 1901 год. по чл. 38 правила	2.722·26 „
в). Вредност књига добивених од Министар. Народне Привреде и продатих за рачун појачања фонда	41·— „
г). Приход 10% (чл. 35 прав.) по закљученим рачунима за 1903 год.	1.257·69 „
Свега	5.670·95 дин.

У току ове године амортизиране су 4 обвезнице локалне железничке пруге и тако на крају 1903 год. *Пољопривредни фонд је:*

у хартијама	6.549·50 дин.
у новцу	34.110·52 „

По одлуци Управног Одбора од 5 маја ове год. овај фонд, који је дотле био у сребру имао се постепено променити у злато. На основу овога решења, благајна је извршила размену и за 28.725 динара злата, издала је 891·20 дин. ажије и за оволику је суму фонд у сребру умањила. У току године примљено је у злату:

За наплаћене 4 обвезнице	400 дин.
Од 1 улога утемељачког	100 „
Од камате у злату	775 „

По томе овај фонд по закљученом рачуну 1903 године износи и то:

У злату	30.000·— дин.
„ хартијама	6.549·50 „
„ сребру	3.219·32 „
Свега	39.768·82 дин.

Кад се ова сума 39.768·82 динара упореди са напред поменутом сумом у 40.676·07 дин. и одбије издатак на ажију у 891·20 дин. показује се разлика као мањак 16·05 динара.

Ово долази отуда, што су наплаћене обвезнице биле раније извучене па по истима погрешно наплаћена камата која је при исплати истих одбијена. Каса овде у ствари не штети, јер је наплаћени новац раније већ унет на повећање камате.

Преглед јачања Пољопривредног Фонда. Минулих 8 год. *Пољопривредни Фонд* износио је и то:

РАЧУН

Прихода и расхода Српског Пољопривредног Друштва за 1903 годину

РЕД. БРОЈ	ПРИМАЊЕ	БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂ. дин.	п.	ПРИМЉЕНО дин.	п.	ВИШЕ ПРИМЉЕНО дин.	п.	МАЊЕ ПРИМЉЕНО дин.	п.
1	Остатак по днев. касе од 1902	6786	28	6786	28	—	—	—	—
2	Државна помоћ за 1903 годину	28000	—	18750	—	—	—	9250	—
3	Остатак непримљене државне помоћи у 1902 години	8000	—	8000	—	—	—	—	—
4	Од улога доброт. и утемељ.	1500	—	1650	—	150	—	—	—
5	» улога чланова помагача	400	—	210	—	—	—	190	—
6	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	1800	—	1614	60	—	—	185	40
7	Претплата на Тежак за 1903 и наплата дуга за раније године	4500	—	4190	52	—	—	309	48
8	Од продаје Пољопр. Календара за 1903 и наплату дуга за раније године	3000	—	3042	—	42	—	—	—
9	Од продаје књига	1500	—	1473	43	—	—	26	57
10	Од продаје семена и садница	20000	—	29509	45	9509	45	—	—
11	Од продаје справа рафије идр.	50000	—	68655	53	18655	53	—	—
12	Од продаје прскалица и плава камена	80000	—	75053	75	—	—	4946	25
13	Од продаје запрашив. и сумпора	2000	—	1106	80	—	—	893	20
14	Од наплата дуга за семе, справе и плавог камена	6000	—	7022	46	1022	46	—	—
15	Накнада Друштву од М. Н. П. за друштвено имање у Шапцу	18522	89	—	—	—	—	18522	89
16	Ванредни приход	4419	95	6095	93	1675	98	—	—
17	Раније депонована не издата помоћ Подружинама	—	—	2800	—	2800	—	—	—
18	Неутрошена камата за 1901 г.	—	—	2722	26	2722	26	—	—
	Свега	236429	12	238683	01	36577	68	34323	79

Више је примљено но буџетом предвиђено	36577	68
По одбитку суме мање примљено по буџету у	34323	79
Свега више примљено	2253	89
Додаје се сума предвиђена буџетом у	236429	12
Свега је дакле примљено	238683	01
По одбитку издавања у	227415	01
Остаје за пренос у дневник касе за 1904 г.	11268	—

т. ј. једанаест хиљада две стотине шесет осам динара

ГОТОВИНА:

19	Остатак по закљученим рачунима за 1903. годину	11268	—
20	Пољопривр. фонд Српског Пољопривр. Друштва у злату	30000	—
21	» » » » » хартијама	6549	50
22	» » » » » сребру	3219	32
23	Камата на новац и хартије Пољопривр. Фонда	3116	60
24	Фонд за поплављене	1054	50
25	Фонд за набавку плавог камена у злату	19294	80
26	Помоћ од окр. крагујевачког	2175	60
27	Депоновано за награде по расписаним стечајима за напредније начине рада	3550	—
28	Депоновано за приређивање повремених изложаба	966	71
29	» » земаљску изложбу живине	3000	—
30	» » огварање музеја пољопривредног	1000	—
31	» » штампање Практични Пољопривр. Поука	4386	25
32	» » » Пољопривредна Гласника	2890	97
33	Депозити приватних лица у хартијама 19620, у новцу 806·65 динара	20426	65
	Свега	112898	90

И словом: сто дванаест хиљада осам стотина деведесет осам дин. и 90 пара

РЕД. БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂ. дин.	п.	ИЗДАТО дин.	п.	ВИШЕ ИЗДАТО дин.	п.	МАЊЕ ИЗДАТО дин.	п.
1	Пољопривредном Фонду улози добротвора и утемељача	1500	—	5670	95	4170	95	—	—
2	Депонована камата на капитал Пољ. Фонда по чл. 38 правила	1800	—	1614	60	—	—	185	40
3	На награде по расписаном стеч. за напред. начине радње	1180	—	140	—	—	—	1040	—
4	На приређ. обласне изложбе и и сточни производа	5000	—	9101	70	4101	70	—	—
5	На прир. земаљ. излож. живине	3000	—	3000	—	—	—	—	—
6	На помагање Пољоприв. Подружина	2000	—	3100	—	1100	—	—	—
7	На издрж. друштв. питомаца и његову школарину	2200	—	1772	50	—	—	427	50
8	На трош. око славе и приређ. изложбе о слави	2000	—	1789	70	—	—	210	30
9	На набавку новина, књига, дворeза, повез Календара и осталих књига	3000	—	2595	40	—	—	404	60
10	На штампање Прак. Пољопривредних Поука и награда писцима	3000	—	3000	—	—	—	—	—
11	На нагр. сар. Тежака и Пољ. Кал. за 1903 и раније године	3000	—	2285	95	—	—	714	05
12	На експед. Тежака, Пољ. Календара и осталих књига	500	—	488	10	—	—	11	90
13	На елек. осветљење и телефон	500	—	508	09	8	09	—	—
14	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	2000	—	1580	90	—	—	419	10
15	На припреме за оснивање пољопривредног музеја	1000	—	1000	—	—	—	—	—
16	На проучевање пољске привреде и пољопривр. прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја и трошкове изасланика друшт. по овим радовима	6000	—	3743	38	—	—	2256	62
17	На оправку друштвеног дома, преправку магацина и одржавање врта	2600	—	1227	53	—	—	1372	47
18	На плату секретара	3000	—	2673	80	—	—	326	20
19	Хонорар благајнику	1200	—	1200	—	—	—	—	—
20	Хонорар уреднику Тежака	1000	—	960	—	—	—	40	—
21	Плата магационару	2000	—	1958	86	—	—	41	14
22	» писару	1500	—	1461	52	—	—	38	48
23	» архивару	1500	—	1461	52	—	—	38	48
24	» експедитору	1080	—	1069	65	—	—	10	35
25	» за три служитеља	3200	—	2745	32	—	—	454	68
26	Депоновано на појачање Фонда за набавку плавог камена	1000	—	1000	—	—	—	—	—
27	На набавку и експедиц. семена и садница	20000	—	27152	20	7152	20	—	—
28	На набавку и справа, рафије и др.	50000	—	66667	98	16667	98	—	—
29	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	80000	—	65779	71	—	—	14220	29
30	За набавку и експедицију запрашивача и сумпора	2000	—	914	30	—	—	1085	70
31	За подизање и издржавање живинарника у Роготу	6000	—	5866	10	—	—	133	90
32	Депоновати за набавку новог имања	18522	89	—	—	—	—	18522	89
33	На ванредне издатке	4146	23	3885	25	—	—	260	98
	Свега	236429	12	227415	01	33200	92	42215	03

Мање је издато но буџетом предвиђено	42215	03
По одбитку више издате суме по буџету у	33200	92
Стварно је мање издато	9014	11
Кад се овој суми дода стварно издата у	227415	01
Равна је суми буџетом предвиђена у	236429	12

Вр. 97.
4 јануара 1904 г.
Београд.

Благајник
Јов. М. Јекић

Председник
М. М. Савић

За 1896 год. у новцу	6.209 —	дин. у хартијама	—		Свега	6209·—	дин.
» 1897 » » »	13.752·—	» » »	2.959·30	дин.	»	16.711·30	»
» 1898 » » »	14.611.—	» » »	4.939.80	»	»	19.550·80	»
» 1899 » » »	17.751.24	» » »	7.539.50	»	»	25.290·74	»
» 1900 » » »	22.184.28	» » »	7.341.50	»	»	29.525·78	»
» 1901 » » »	25.191.34	» » »	6.945.50	»	»	32.136·84	»
» 1902 » » »	28.059.62	» » »	6.945.50	»	»	35.005·12	»
» 1903 у злату 30.000 у сребр. 3.219·32	33.219.32—	» » »	6.549.50	»	»	39.768·82	»

Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда.

На крају 1902 год. камата овог фонда износила је . . . . . 4.224·26 дин.
У току ове године добивено је . . . . 1.614·60 „
Свега . . 5.838·86 дин.

Пошто камата добивена у 1901 год. није утрошена, то је по чл. 38 друштвених правила унета у сталан капитал *Пољопривредног Фонда* у суми . . . . . 2.722·26 дин.
По томе камата за 1904 год. остала је 3.116·60 „

Фонд за поплављене.

Овај фонд на крају 1902 год износио је 1.200·05 „
Порасто је у току 1903 год. . . . . 54·45 „
Свега . . 1.254·50 дин.

Издато је од истог на име помоћи поплављеним у Жлну . . . . . 200 — „
Остаје за 1904 год. 1.054·50 дин.

Помоћ округа Крагујевачког.

Овај фонд на крају 1902 год. износио је 2.083·10 „
Порастао је у току 1903 год. . . . . 92·50 „
Тако сада износи . . 2.175·60 дин.

Фонд за набавку плавог камена.

На крају 1902 год. овај је фонд износио 18.000·— „
Повећан је по буџету за 1903 год. са 1.000 — „
Прирасто је каматом са . . . . . 294·80 „
Тако сада зноси свега . 19.294·80 дин.

И овај је фонд, по решењу Управног Одбора од 7 октобра ове год. размењен из сребрне у златну монету и ажија исплаћена на терет плавог камена. По томе је цела ова сума 19.294·80 дин. у злату.

Депоноване суме. Да би Друштво могло одговорити својим обавезама, оно је за извршење започетих радова изузело из кредита за 1903 год. потребне суме и депоновало их ради исплате дотичних радова у овој 1904 години.

Депозити се ови виде из прегледа друштвеног примања и издавања за 1903 год. Суме по овим депозитима, у колико не буду утрошене, унеће се у своје време у дневник касе примања.

Државна помоћ.

Буџетом за 1903 год. предвиђена је државна помоћ у 28.000 динара. Међутим решењем Господина Министра Народне Привреде Друштву је одређено на ову циљ 25.000 дин. Дакле 3.000 дин. *мање.*

Од одређених 25.000 динара, Друштво је у току 1903 године примило 18.750 дин. а остатак у 6.250 дин. остало је да се прими у овој 1904 год. како је и у пројеку буџета предвиђено.

Предвиђена сума у 18.522·89 дин. у име накнаде за своје имање у Шапцу од државе, није добивена, с тога се мора унети у буџет за 1904 год. и кад буде добивена, учиниће се потребан предлог Збору ради употребе исте.

Обрт по дневнику касе.

Примљено је до броја 3660 закључно 238.683·01 дин.
а издато је до броја 772 закључно · 227.415·01 „
По депозитнику примљено је до броја 375 у хартијама . . . . . 36.169·50 „
у новцу . . . . . 97.376·01 „
а издато је до броја 317 закључно и то у хартијама . . . . . 10.000·— „
у новцу . . . . . 21.914·61 „

По томе обрт друштвених финансија у 1903 год. износио је . . . . . 631.558·14 дин.

На послетку Управни Одбор налази за потребно известити Збор и о томе: да је Главна Контрола, поред тога, што јој се друштвени рачуни редовно шаљу на преглед, у току 1903 год. извршила и један ванредни преглед друштвене благајне и њених рачуна. Нађено стање тим прегледом, обзнањено је у бр. 32. *Тежака.*

XVII. Завршетак.

На завршетку овог извештаја, част је Друштву известити збор, да према чл. 21 друштвених правила иступају из Управе:

Г. г. Председник Милутин Савић, који је крајем године поднео оставку на тај положај а која му из ненадлежности Управног Одбора није уважена; потпредседник Александар Секулић, благајник Јован Јекић и чланови: Алекса Поповић, Аца Живановић, Милош Хаџи-Поповић и Мирко Миљковић.

Остају још годину дана чланови управе г.г. Паја Тодоровић, Д-р. Марко Леко, Коста Главинић, Александар Мијоковић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Милан Јованић и Димитрије Јосимовић.

Подносећи овај извештај Главном Годишњем Збору, Друштво налази, да ће погодити жељу свих његових чланова, ако исти заврши с узвиком:

Да живи Највиши Заштитник Друштва Његово Величанство Краљ Србије **Петар I!**

Да живи Његов Узвишени Дом!

Бр. 155. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 5 јануара 1904 год.

СРПСКИМ СЕЉАЦИМА

Браћо Срби,

Да је српски сељак прилично посрнуо материјално, то ми сви знамо, а ви и осећате.

Па има ли пута, да се тој невољи утук нађе?

Има!

Ви и ми сви знамо, јер и сами то радимо, и *радо* га радимо, — кад се која жена породи, а ми суседи и сељани њени, сви похитамо са **повојницом**. Неки пошље што од јела, и сваки то; ал многи и многи пошљу и по кошуљицу рођенчету, и по чарапице, и по аршин, два, платна за пелене и кошуљице, итд.

А шта тај дивни обичај значи?

Значи, да се *помогне* породиљи и кући њеној, јер она, као слаба, не може у својој кући да ради оно, што обично ради, па да ни она ни кућа неби трпеле оскудицу у оном без чега се не може бити.

Како је *илеменит* овај српски обичај, а који потпуно одговара језгри *Христове* науке: љубав спрам ближњег. —

Даље.

И ви и ми знамо, јер чинимо, и *радо* га чинимо, — кад се који наш сусед жèни, а ми на свадбу му шиљемо **част** наравно по најпре у јелу, те да му *помогнемо*, да може своје свате на тај радосни му дан угостити. Али увек пошљемо и по штогод од других потреба: неко тепсију, неко бакрач итд. а то све с мишљу и жељом, да му помогнемо кућу скућити.

Како је племенит овај српски обичај који одговара првој мудрости; *помажимо један другог.*

И још̂те.

И ви и ми знамо (сељани боље него варошани) и трећи диван обичај, кад ко себи кућу подигне, а ми, његови суседи, па макар и на крај села од њега били, похитамо, па му у кућу носимо **нáсêље**: неко столицу, неко котао, неко Боме и овцу или јуницу, а све у жељи да му *помогнемо* кућу снабдети са оним, без чега кућа не може бити.

Како је *илеменит* и тај српски обичај, да један другог *помажемо узајмице*, јер што ја данас чиним њему, то ће он сутра мени, или неком мом.

Ја би се смео опкладити, да ви, који ово читате, осећате се у души весели и раздрагани при сећању на ове дивне и племените наше обичаје, који нису гола и празна честитања, него љубавно и братско притицање у помоћ, своме ближњему, своме суседу, своме сељаку, са којим живиш, и добро и зло делити мораш.

Али — али!

Ти свети обичаји јако су попустили у нашем народу и уступили место туђима, сујетнима и себичнима!

Данас (молим немојте се срдити што искрено говорим) на много се мêста опажа, да се сусед радује, кад му сусед посрне.

Какав страховити грех према душама наших стâрих, и какав тежак грех брата спрам брата!

А сад слушајте.

Угледајући се на ове побројане *српске* обичаје, а којима нико не може одрећи племенитост, ваља покушати, да се тако штогод пренесе на *цело село*, те да оно *цело* притрчи у помоћ своме сељанину и у другој, за њега тешкој прилици.

Тако, ваљало би, и врло би и користио и племените било, кад који у ком селу ма због чега материјално посрне, онда цело село да му притрчи у помоћ, те да му неда пасти, већ да придржи и подигне.

Зато би мудро и племените било, да се то у сваком селу заведе као дужан обичај, онако исто, како су постали и напред споменути обичаји. Нека се сељани из једног села скупе, па нека се договоре, заветују и као сеоски закон заведу, да не допусте своме сељанину да падне и пропадне.

Чиме, како, и на који начин, да се то у народу заведе и уведе, то ће најбоље умети да смисле и уреде *сами сељани*, боље, погодније и човечније него они, који су велике школе учили.

Ето у томе би био *једини спас* нашему народу; и ваљало би *што пре* приступити завођењу тога тако користнога обичаја.

Оно село, које би *прво* код себе ово завело, ваља исписати златним словима, као углед и пример онима, која нису доспела да то ураде. А свако село, у коме би се тај обичај као завет завео, ваља објавити целоме свету, те да га свет поштује и хвали, онако исто, као што неупутност какву кудити ваља.

Помажимо дакле једни другог, па ће нам Бог свима помоћи. Ни у шта друго не треба се уздати, до у саме себе; јер ако сами себе нећемо помагати, нико, баш нико други нити може, нити хоће, да нам помогне.

Али ово *„сами себе“* не треба разумети онако, како се то до сад разумевало: *сваки сâм себе*, него *један другог* а *сви сваког свог*. И дренов прут слабији је од снопа, па ма и врбов био.

Кад се то буде завело свуда по селима, онда би и „љубав спрам ближњега,“ коју је Христост проповедао, засијала у пуној светлости својој, људи би се збратимили, и један другом пријатељ били, место што сада (руку на срце) живе у завади, и то због којекаквих разногласица, које народу ама баш никакве користи не носе.

Хајдмо, покушајмо!

Писац ових редова моли сва уредништва оних листова, која у народ улазе, ‘ва ову мисао или у целини или у изводу саопште својим читаоцима; па ако би ко нашао, да је ова мисао више куриозум или још и парадокс, опет нико јој не може одрећи *поштену намеру*. Међутим овај експеримент мање би нас коштао, него *сви*, апсолутно сви, до сада покушавани, ма у ком правцу били.

Nos quis sed quid.

КРУПНА КОКОШ И КРУПНА ЈАЈА

Наша живина и јаја извозе се из Србије и замашну суму новца добија земља за ту узгредну грану привредну.

Ми имамо већ неколико завода и усталачких људи који се тим послом баве.

Добит отуда делимо са Бугарском, која има на јевропској пијаци првенство због крупнијих јаја.

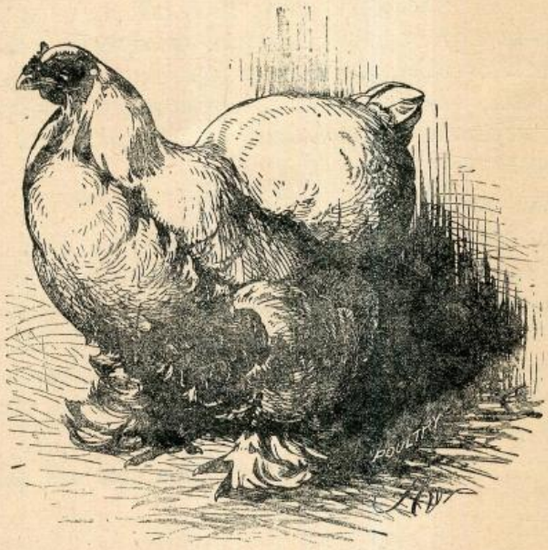
Колика је разлика у крупноћи кокошију и јаја то ће се најбоље видети на изложби коју ће у своје време приредити Срп. Пољопривредно Друштво, нарочито, ако још оно прихвати понуду и допусти да то буде међународна, као што неби стало никаквих засебних издатака, а могла би донети веће користи но да остане само домаћа изложба.

Нама је дошла до руке крупна кинеска кокош, која се зове *Кокинка* (и ако није из кокинкине, анама или задње индије, но из Кине).

Добилисмо и слику, те је радо приказујемо. Јаја која носе овде у Београду можемо такође приказати, па и уступити ко нарочита интереса имадне за ту кокош.

Радо ћемо саопштити домаћа искуства о овој кокоши, а и своја осматрања доцније ћемо предати јавности.

Једину замерку за сада имамо у томе што је кокош гаћаста, а петао има нешто мало већу кресту, те може од студи страдати, иначе је у сваком погледу одлична. Певање-кукурекање певца ове расе изазива дивљење и допадање.

На жалост не подноси наш начин преноћивања на дрвећу, но тражи заклона, али, мислим да то ни друге боље расе кокошију без штете по телесно развиће и ношење јаја не подносе

ПРЕДЛОГ ЗА ПРАВИЛНИК

ПОЉОПРИВРЕДНОГ МУЗЕЈА

Српског Пољопривредног Друштва.

I.

Установа и циљ.

Члан 1.

У циљу том, да би се нашим пољопривредним производима створила што већа и што сигурнија продаја, а купцима ових дала прилика, да непосредно и у што краћем времену дођу до што бољих производа наше пољске привреде, из свих крајева домовине и да би се произвођачима створила могућност за угледање на бољу и савршенију производњу пољопривредних производа и набавку потребних средстава и материјала за пољопривредну производњу, Српско Пољопривредно Друштво оснива у своме дому у Београду Пољопривредни Музеј.

II.

К р у г р а д а.

Члан 2.

Према намењеном циљу круг је рада Музеја овај:

1. Да прикупља и разгледању и проучавању излаже угледе мустре — свих врста и суврсти (варијетета) пољопривредних производа, који се у свима крајевима наше отаџбине гаје;

2. Да прима и јавном разгледању излаже угледе-мустре оних производа, који се на продају нуде од стране наших произвођача;

3. Да саставља збирке оних страних пољопривредних производа, који се на страним тржиштима траже и добро плаћају, а код нас их нема никако или у недовољној количини и траженој каквоћи, а могли би се с успехом производити; па да их нашим произвођачима приказује ради угледања и обавештења о њиховој тржишној тражњи.

4. Да саставља збирке модела, цртежа и описа, и да даје обавештења о начинима припремања за извоз пољопривредних производа у облицима, какви се на дотичним тржиштима траже;

5. Да саставља збирке пољопривредних справа, алата, прибора и осталих пољопривредних потреба, које су за наше прилике у опште и поједине местне прилике на по се подесне;

6. Да прибира и на углед износи планове пољопривредних зграда и осталих постројења за пољопривредне потребе;

7. Да прибира и нашим произвођачима и купцима наших производа на углед ставља потребне податке о томе: где се могу, у којим количинама и по коју цену наши производи набављати и продавати, као и све остале потребне податке о производњи и промету;

8. Да доводи у пословну везу наше произвођаче и купце наших производа;

9. Да на основу стеченог искуства извештава Друштво о производњи, потребним припремама или прерадама наших пољопривредних производа за извоз и домаћу потрошњу;

10. Да се стара о прибављању потребних података у погледу саобраћаја железницом и бродовима ради бржег, јевтинијег и лакшег промета наших производа и да чини потребне предлоге Друштву за постизавање саобраћајних и тарифних олакшица; и

11. Да посредује у набавци савршенијих справа и бољих врста семена.

III.

У п р а в а М у з е ј а.

Члан 3.

Пољопривредни Музеј својина је Српског Пољопривредног Друштва, које њиме и управља преко нарочитог директора, кога поставља Управни Одбор друштвени и плату му одређује

Члан. 4.

Као помоћни орган за послове музеја стоји Друштву на услузи *Музејски саветодавни Одбор*.

У овај одбор улазе 3 члана, које друштвена Управа из своје средине бира на 2 године, и по један изасланик г. Министра Нар. Привреде, Трговачког Удружења, Извозне Банке и свих оних новчаних завода и установа, које Музеј материјално потпомажу.

Директор Музеја је такође члан и референт овога одбора, а председник је одбора председник Срп. Пољопр. Друштва.

Члан 5.

Управа Друштва прописује пословник Музеја.

IV.

Унутрашње уређење.

Члан 6.

Према своме циљу и кругу рада музеј ће имати ова одељења:

1. Одељење за стално збирке наших и страних пољопривредних производа за проучење и углед;

2. Одељење за мустре пољопривредних производа нуђених на продају из наше земље;

3. Одељење за углед справа, прибора, који се препоручују за наше прилике и поједина места;

4. Одељење за повремено излагање пољопривредних производа из наше земље;

5. Одељење за описе, графичне преставе, статистичке податке и остали писмени материјал за упознавање наше пољске привреде и начина производње, који се у иностранству као корисни препоручују;

6. Одељење за производе пољопривредне индустрије и заната, који су потребни за развој пољске привреде и који се излажу ради угледа и као мустре ради продаје; и

7. Одељење за извештаје и обавештења, која ће се давати купцима и продавцима наших производа ради ступања у пословну везу.

V.

Опште одредбе за вршење послова.

Члан 7.

Произвођачи и купци који желе да се користе музејом за ступање у пословне везе изјавиће то усмено или јавити писмено Музеју, који ће им дати сва потребна обавештења о томе, где и пошто могу купити или продати наше производе.

Ну Музеј ће се ограничити у овоме само на то, да произвођаче и купце доведе у пословну везу, а у погодбе ни за чији рачун неће се упуштати.

Члан 8.

За посредовање музеј не прима никакве одговорности.

Члан 9.

Сви пољопривредни производи, који буду слати музеју као мустре ради угледа и ради понуде за продају, својина су музеја и неће се враћати пошиљаоцима.

Члан 10.

Пољопривредне справе, алати и остали предмети без вредности, који се музеју шиљу ради препоруке, враћаће се пошиљаоцима на њихов захтев.

Члан 11.

Оне семенарске радње које желе продавати семе од културних биљака у Србији помоћу Пољопривредног Музеја, дужне су благовремено послати Музеју угледе (мустре) семена, које ће се стручно испитати, па Друштву поднети извештај које ће решити: да ли је семе за препоруку или не.

VI.

Завршне одредбе.

Члан 12.

Правилник овај ступа у живот кад га одобри Збор друштвени.

Члан 13.

Чим се правилник потврди, Управни Одбор приступиће уређењу музеја по прописима овога правилника.

БЕЛЕШКЕ

Како треба поступати са јајима за продају.

На првом месту, треба да су јаја свежа, јер уколико су свежија утолико су укуснија. Због тога је потребно да се продаја врши бар два пута недељно, како јаја не би била старија од 3—8 дана кад дођу у руке потрошача. На ово треба нарочиту пажњу обратити лети, јер су тада јаја јаче изложена кварењу; док зими могу се чувати до продаје и на дуже време.

Произвођач јаја, дакле на првом месту пољопривредник, треба да скупља јаја из гнезда сваког дана с вечери и да их чува до продаје на хладном, сувом и промајном месту, а никако у влажним и загушљивим просторима; јер тада јаја губе много од свог укуса, а могу се врло брзо и укварити, те нису за потрошњу.

Пре него што се јаја изнесу на продају, треба их очистити од сваке прљавштине, а, по потреби, и опрати; јер ништа није непријатније за купца — потрошача, него кад види не чисто и убрљано јаје. Таква јаја нерадо се купују, или по знатно нижој цени. Из овога излази, да нечиста и упрљана јаја нетреба никад ни износити на пијацу. Да би се пак у газдинству могла производити чиста јаја, те да би се онај заметан посао око чишћења и прања избегао, потребно је нарочиту пажњу обратити на чистоту места (кокошињака, живинарника), где живина борави, и гнезда, у коме носи. На чистоту гнезда треба нарочиту пажњу обратити из најглавнијег разлога, да се јаја не прљају, а друго, да се у гнезду не запати гамад, те да се живина одбија од носења. Због тога је потребно да се унутрашњост гнезда (сено, слама и др.) почешће мења, а оквири чисте, па, по потреби, и перу. Најбоље је кад се за ово имају гнезда од жице, јер се оваква гнезда могу лако одржавати у чистоти, а и живина у њима радије носи.

Сакупљена и очишћена јаја треба остављати на полице или даске са отворима, у које јаја постављати врхом на ниже но може се и без овога, особито ако се јаја, као што напред наведосмо, још исте недеље износе на продају.

Исто тако треба строгу пажњу обратити, да међу јајима која су одређена за продају, не буде које кварно; јер ништа непријатније и одвратније није за потрошача, до да међу свежим јајима нађе и по које кварно. Тако једно јаје не само што одвраћа купца од даљег куповања, већ га нагна да посумња и у свежост осталих јаја, те и њих нерадо употребљава. Да би се и ова незгода избегла, потребно је да се води тачан рачун о томе: кад је које јаје снесено те да се старија јаја која су мање укусна и лако могу бити кварна, и не износе на пијацу; а најбоље је, кад се свако јаје, пре но што се на продају изнесе, подвргне испитивању. Испитивање то врши се на врло прост начин. Узме се једна обична лампа, па се мете у какав мрачан простор. По том се осмотри свако јаје према светлости, па сва јаја која нису провидна и имају садржину више мање мутну, издвајају се и остављају за домаћу потрошњу, а остала износе се на продају.

Све ове предострожности које напред наведосмо, а које су потребне, те да осигурамо продају јаја и добру цену, можемо свести на ових 6 тачака:

1. У свима местима где живина борави, нарочито у онима где носи — гнездима, треба одржавати што већу чистоту;

2. Сва јаја, која хоћемо да продамо, треба да су што свежија;

3. Снесена јаја треба скупљати из гнезда, сваког дана с вечери;

4. Сакупљена јаја треба чувати до продаје у хладним, сувим и промајним местима;

5. Јаја, пре него што се на пијацу изнесу морају бити потпуно чиста; и

6. Међу јајима, која се продају, не сме никада бити старих ни кварних.

Ако наши живинари и пољопривредници уопште обрате пажњу на ових шест тачака и у свему их испуњавају, осигураће не само продају јаја, већ ће их продавати и по знатно

већој цени, сем тога, одржавањем потребне чистоће где живина борави и носи, нагнаће живину да боље и редовније носи, а тиме ће повећати и годишњи принос од јаја — уопште имаће веће користи од гајења живине.

ГЛАСНИК

За 35. Главни Годишњи Збор. — Дневни је ред овај;

1. Председник или његов заменик отвара Збор;
2. Подноси се извештај о раду Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Подносе се на решење писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова, а за тим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе (чл. 20 и 21 друштвених Правила) на место оних који одступају;
5. Подноси се предрачун расхода за 1904 годину, која почиње 1 јануара исте године; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Г. **Сава Грујић,** пред. Мин. Савета дао је оставку која је и уважена. По томе ни досадањи Министар Народне Привреде није могао остати на своме положају.

Г. **Аћим Илић,** свештеник из Свилајнца члан утемељач нашег Друштва преминуо је.

Поводом стогодишњице првог српског Устанка који треба да се свечано прослави у целом српском народу, српски лекари, ветеринари, привредници и природњаци решили су да ову прославу увеличају заједничким *конгресом*, на који су позвати и сви пољопривредници осталих славенских народа Наши стари познаници обећали су не само долазак но и учешће у држању предавања. Конгрес ће се држати септембра. Дан ће се доцније објавити. Пријаву са улогом од 10 дин. треба послати Пољопривредном Друштву, које ће даље учинити што треба. Ову ретку прилику не треба да пропусте наши школовани економи, јер ће учествовањем одужити дуг прецима, а зближавањем на привредном пољу са осталом славенском породицом где има чланова много напреднијих но ми што смо, утире се пут привредном снажењу нашем, које нам не може бити на одмет. У коло дакле привредници.

ИСПРАВКЕ

Приликом прошлогодишње славе и изложбе друштвене, Друштво је добило знатан број честитака од својих чланова, пријатеља и поштоваоца, које су штампане у 35 и 36 броју Тежака од исте године.

Том приликом случајном омашком изостала је од штампања телеграфска честитка почасног и редовног члана друштвеног г. Милосава П. Куртовића, што се овим исправља.

* * *

При спремању записника седница Управног Одбора за штампу случајно испуштено је из вида, да се у седници од 1 септембра помене г. Нинко Јовановић а у седницама од 13 октобра и 13 новембра г. Илија Кремић чланови Управе који су овим седницама присуствовали.

У прегледу садржине „Тежака“ за 1903 стр. 4. погрешно стављено, да је писац чланка „Стратификовање калемова у јагодинском лозном расаднику“ г. Паја Тодоровић. Писац чланка је г. Никола Петровић пређ. калемар поменутог расадника.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 17 новембра 1903 године у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, чланови: г. Марко Леко, Милош Х. Поповић, Илија Кремић, Милан Јованић и благајник Јован Јекић.

I.

Прочитају се и усвајају се записници седница од 6, 7, 12, 20 и 27 октобра, 3 и 13 новембра.

II.

Саопшти се Одбору, шта је Друштво урадило на извршењу одлука привредничког Збора — Одбор прима к повољном знању.

III.

Председник извештава да је умолио члана Управе г. Д-р. Марка Лека, да руководи радовима за израду програма за друштвени рад у идућој години, у чему ће суделовати они чланови Управе, који у том положају остају и у идућој години — Одбор прима к знању.

IV.

Уредник „Тежака“ подноси оставку на уредништво из разлога што је оптерећен другим пословима, — Одбор решава, да се умоли уредник за уређивање листа до избора нове Управе.

V.

О начину предаје јавности рада привредничког Збора и извештаја о слави и VII поучној изложби — Решено, да се рад овог Збора по стеногр. белешкама и поднесеним рефератима штампа у засебној књизи. Реферат г. Буринчића да се награди са 60 дин. од штампаног табака, пошто је исти поднео по траженју Друштва. Извештај о слави и изложби са записником привредничког Збора, да се штампа у наредном бр. „Тежака.“

VI.

Прочита се оцена одређеног рецензента о делу г. Д-р. Ђорђа Радића „о пиварском јечму“ — Решено да се писцу саопште примедбе у изводу.

VII.

За оцену списа г. Лукићевића „плава вија“ — Одбор одређује за другог рецензента г. Светолика Петковића пошто се г. Вучко Богдановић није могао због службених послова тога примити.

VIII.

По реферату уредника "Тежака„ — Одбор решава да се радови у 28, 29 и 30 броју Тежака хоноришу по постојећој норми и предлогу Уредника.

IX.

По извештају администрације, да се многе књиге, узете из библиотеке, не враћају — Одбор рашава, да се понови тражење а ко не може вратити, да се изврши наплата вредности књига.

X.

Поводом реферата друштвеног благајника, да г. Светолик Петковић бивши управник друштвеног имања у Шапцу има право

на тантијему од продатог имања — Одбор решава, да му се за сад на рачун те тантијеме може издати 400 дин.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 8 децембра 1903 године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, чланови г. г. Др. Марко Леко, Милан Јованић, Александар Мијоковић, Нинко Јовановић и благајник Јован Јекић.

Бележио Р. Спасовић

I.

Прочита се оцена одређеног рецензента о спису г. М. Лукићевића „Плава вија“ — Одбор решава, да се писцу доставе оцене првог и другог рецензента.

II.

За отварање оферата за набавку плавог камена и рафије — Одбор одређује председника г. М. Савића и члана г. М. Х. Поповића и благајника г. Јов. Јекића.

III.

Прочита се предлог уредника „Пољопривредног Календара“ да се њему, извесним сарадницима, поштанско-телеграфском особљу, чиновницима друштвеним и др. штампарије и царинском особљу уступи укупно 100 примерака Календара — Одбор усваја предлог уредника.

IV.

По извештају благајника да се по књигама води 1 државни лоз 2% кога нема, а није заведен други, који Друштво има — Решено да се учини потребна исправка по књигама.

V.

О дану кад ће се држати Главни Годишњи Збор — Одбор решава да се држи 30 јануара идуће године.

VI.

Чита се и прима к знању извештај о стању благајне за месец новембар.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 15 децембра 1903 године у Београду

Били су: чланови г. г. Паја Тодоровић, Алекса Поповић, Милош Х. Поповић, Александар Мијоковић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Димитрије Јосимовић и благ. Јован Јекић.

I.

Прочитају се и усвајају записници седница од 17 новембра и 8 децембра.

II.

Према поднесеним понудама за лиферовање плавог камена и рафије — Решено да се лиферовање плавог камена уступи г. Милану Арсенијевићу по цени од 54.29 дин. у злату 100 кгр. а рафија по 90.44 дин. у злату од 100 кгр. Илији Милишићу, који су поднели најниже цене. С лиферантима да се закључи уговор о лиферовању и исплати.

III.

Прочита се нацрт извештаја годишњег који Одбор прима и решава, да исти пошто се разради и допуни читају чланови г. г. Александар Мијоковић и Илија Кремић.

IV.

Чита се одговор г. М. Лукићевића о примедбама рецензената о његовом спису „Плава вија“ — Решено да се упути Књ. Одбору.

V.

Према поднесеном реферату уредника — Решено, да се радови у 31, 32, 33, 34, 35 и 36 броју Тежака хоноришу по постојећој норми и предлогу уредника.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 22 децембра 1903 год. у Београду

Били су: г. г. председник Милутин Савић, чланови: Д-р, Марко Леко, Милош Х. Поповић, Милан Јованић, Нинко Јовановић и благајник Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић

Бележио Рад. К. Спасовић

I.

Прочитан и примљен записник седнице од 15 децембра.

II.

Прочита се штампани приказ у „Земљорадничкој Задрузи о друштвеној изложби и раду привредничког Збора — Решено да администрација исправи погрешне наводе поменутог приказа.

III.

О поднесеном пројекту Пољопривредног Музеја — Решено да се упути на оцену г. г. Бориславу Тодоровићу, Дамњану Бранковићу и Андри Љубинковићу.

IV.

Прочита се и усвоји записник конференције свих секција од 21 ов. м. у којој су обновљене и расписане награде за напредније начине рада и извршен избор кандидата за редовне чланове.

V.

По извештају администрације да су утрошене похвалнице којим би требало одликовати награђене излагаче овогодишње изложбе — Решено да се одликованим изјави писмено признање.

VI.

По молби слагача „Тежака“ — Решено да му се до краја године издаје одређена помоћ на основу решења одборског од 2. децембра 1895 год.

VII.

По реферату, да је прекорачен кредит одређен за штампање „Тежака“ — Решено да се измири из уштеда партије за набавку књига и новина.

VIII.

По молби стенографа, који је стенографисао рад Привредничког Збора, Решено да му се изда 100 дин.

IX.

Молбу Ћире Змијанца за службу у Друштву — Одбор одбија из разлога што зато нема буџетске могућности.

X.

По молби Бранислава Браловића за службу у Друштву — Решено, да му се за проведено време у друштвеној служби изда награда од 60 дин. а за службеника да се не може примити пошто нема буџетске могућности.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 29 децембра 1903 године у Београду

Били су: г. г. Д-р, Марко Леко, Паја Тодоровић, Алекса Поповић; Милош Хаци-Поповић, Александзр Мијоковић, Милан

Јованић, Нинко Јовановић, Димитрије Јосимовић и благајник Јован Јекић.

Председавао члан Управе г. Д-р. Марко Леко.

Бележио Рад. К. Спасовић.

I.

Прочитан и усвојен записник седнице од 22 децембра.

II.

Прочита се оставка председника г. Милутина Савића, коју је поднео на тај положај — Одбор прима к знању поднесену оставку и решава, да се на основу члана 24 друшт. Правила извести потпредседник и да се оставка прочита на Годишњем Збору. Г. Савић да се умоли да оверава благајничке рачуне до краја године.

III.

По поднесеним оригиналним рачунима за набављени фотографски прибор — Решено да се исти исплате а од г. Милана Бајића, који је набавку за рачун Друштва извршио, да се узме неупотребљени прибор.

IV.

Прочита се нацрт за програм рада друштвеног у 1904 год. — Одбор прима поднесени нацрт с тим да у исти уђе и то, да Друштво узме удела у прослави стогодишњице устанка за ослобођење. За ово питање изабрат је нарочити одбор, који ће предложити шта треба Друштво да учини и на који начин.

ОГЛАСИ

СИГУРНА СРЕДСТВА ПРОТИВ РАСПРОСТИРАЊА

Шарлаха, Дифтерије, Јехтике и осталих заразних болести јесу Dougall-ови безотровни препарати за дезинфекцију, који су испитани и у државној хемијској лабораторији Краљевине Србије како хемијски тако и бактереолошки.

Исти надмашују сва досада код нас употребљена средства ове врсте.

Сва ближа упутства односно употребе ових препарата, као и извештаји државне хемијске лабораторије Краљевине Србије, Д-р. Е. Михела (референта за јавну хигијену) одштампана су у засебној брошури која се може добити бесплатно код наших заступника за Србију.

БРАЋЕ М. АЛКАЛАЈА — БЕОГРАД

Нарочита пажња на ову брошуру обраћа се родитељима, пошто им се даје могућности да се бране противу разних заразних болести које сатиру наш подмладак.

M-c Dougall Bros

Б. М. Алкалај дају бесплатно и брошуре о Mc. Dougall-овом безотровном леку за стоку.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. астр. вредности) пола стране 10 динара (5 форинти) четврт стране 3 динара (2·50 форината).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара динарзки државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 1, 2 и 3 броја Тежака. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1903 годину. — *Чланци:* Српским сељацима. — Крупна кокош и крупна јаја. — Предлог за правилник Пољопривредног Музеја. — *Белешке* — *Гласник Исправке* — *Друштвени и Подружински послови.* — *Огласи, и Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЛНИЦИ СТАЛ. КАДРА, БАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ НМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 4. и 5. У БЕОГРАДУ, 1. и 10 ФЕБРУАРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

Шта је досад рађено и шта би се још имало радити на унапређењу нашег живинарства.

— А. Мијоковић —

Ради унапређења живинарства у земљи, Одељење за Пољску Привреду и Ветеринарство Министарства Народне Привреде отпочело је од неколико година на овамо у јачој мери да утиче на одгајиваче све врсте живине, а нарочито на одгајиваче кокошију, поглавито у циљу, да се за *извоз на стране тргове одгаји што крупнија живина*, као и да се у маси народа *запате добре носиље*, јер је извоз живине, а нарочито извоз јаја Србији за недогледна времена осигуран, пошто је потрошња на страним трговима толика, да је апсолутно немогуће ускоро подмирити светске тргове.

У том циљу Одељење је отпочело са оснивањем угледних живинарника по државним Пољопривредним Заводима.

Године 1898 на предлог Одељења, г. Министар Народне Привреде, наредио је свима Пољопривредним Заводима и Пољопривредним Школама, да уреде угледне живинарнике за све врсте домаће живине најбољих раса. Управа Државног Сточарског Завода, Управа Топчидерске Економије, Управа Ратарске и Управа Винодељско-Воћарске Школе подигли су ове живинарнике и гаје у њима ове врсте:

а. **Кокошију**: ланшан, браме, минорке, худанке, кревкерке, лафлештанке, ердељанке, плимес-рок и доркинг.

б. **Пловака**: пекиншке и ајлсбуршке.

в. **Гусака**: емденке и поморанке.

г. **Ћурака**: бронзане американке.

Продају грла живине народу, врше Управе Завода по ценама, које по предлогу Управа, одређује Министар Народне Привреде. На исти начин продају Управе и вишак јаја, уколико нису потребна за Заводе.

Претписом г. Министра Народне Привреде од 29 фебр. 1900 год. ПБр. 2099, одређене су цене живини преко целе године, а јајима цене од 1-ог јануара до 1-ог јула веће, а од 1-ог јула до 31-ог децембра мање.

Овим претписом одређене су ове цене:

Петао 4 динара, кокошка 2; плован 5, пловка 3, ћуран 4, ћурка 3, гусан 10, гуска 6 динара.

Јаја од јануара до јула;

кокошија	0·10	дин.
пловча	0·20	„
ћуреће	0·30	„
гушча	0·50	„

Јаја од јула до децембра:

кокошија	0·10	„
пловча	0·10	
ћуреће	0·10	„
гушча	0·20	„

* * *

По извештајима Управа, ове су се цене показале као доста велике, због чега је и народ мање тражио живину и јаја.

Ово је дало повода Министарству да год. 1902, марта 19 КПБр. 6198 распише нов ценовник живине и јаја са знатно спуштеном ценом, и још неке важне уступке за одгајиваче.

Тако, цена живини је сад:

Петао 3 дин., кокошка 1·50, ћуран 3, ћурка 2, гусан 6, гуска 4, плован 3, пловка 1·50 дин.

А цена јајима је:

Од јануара до јуна:

кокошија	0·10	дин.
ћуреће	0·20	„
гушча	0·30	„
пловча	0·10	

Од јула до краја децембра:

кокошија	0·05	дин.
ћуреће	0·15	„
гушча	0·15	„
пловча	0·05	„

Сем тога, Управе Завода овлашћене су овим претписом, да цене живини и јајима према добу године и ценама на дотичним трговима, могу повишавати и смањивати.

Затим, Управе су овлашћене да одгајивачима живине, који би се у гајењу живине одликовали, могу прекобројна грла живине и сувишна јаја са насаћивање, давати у *размену* за жива грла домаће живине или за свежа јаја домаћих раса и то килограм живе тежине или килограм јаја домаћих за кгр. благородних раса.

За овај уступак, одгајивачи примљене приплодне живине и јаја за насад имају се обвезати, да ће грла неговати и у приплоду држати бар годину дана и да ће примљену количину јаја употребити одмах за насад, па и о једном и другом у своје време извештавати Управе ради Годишњег Извештаја Министарству Народне Привреде.

Осим наведеног, Одељење је ради унапређења живинарства у земљи, поставило следећа питања свима Началствима, па да према њихову одговору чини даље потребне кораке:

1. Које се врсте пернате живине — кокоши, пловке, гуске или ћурке — највише гаје у томе округу и у којим местима нарочито?

3. Има ли купаца и шта они најрадије купују?

4. Колико се отприлике годишње прода живине и колику вредност у новцу преставља?

5. Да ли одгајивачи осећају потребу да *дохрањују мршаву живину и да ли им се у томе случају боље плаћа*, или купци теже само за што већим бројем живине, *без обзира на тежину*?

6. На који се начин врши превоз продате живине и јаја?

7. Ако је извозник поред пруге, има ли довољно вагона и јесу ли вагони подесни за превоз?

8. Треба ли радити на томе, да се у округу производе крупнији сој живине и које врсте, као и да ли је било каква покушаја у томе и са каквим успехом?

Но, главна тежња овога Одељења у погледу раде на овој привредној грани, састојала се у томе, да правац рада одгајивачима скрене на луктративну страну живинарства, а то је: *што већа производња и што јачи извоз јаја на стране тргове*, јер се овај артикал све више тражи и све боље плаћа, *а застоја у извозу не може никада бити*, као што то може бити и *као што ће насигурно наступити са живом живином.*

Поводом тим, Одељење је подејствовало, да Министарство изда распис свима окр. начелницима да преко својих економа, скрене што већу пажњу одгајивачима на гајење пернате живине *ради што јаче производње и извоза јаји*, јер једна кокош у обичним приликама може за годину дана да снесе 80 комада јаја, која рачунајући да их прода само по 3 паре динарске, представљају вредност од 2·40 дирара, коју суму никада за кокошку добити не може; међутим, та му кокош остаје и за две три наступајуће године, носећи му непрестано јаја.

Овај је распис Одељења, наишао на опште одобрење, јер је прештампан у неколико боље уређених наших дневних листова. У извозу јаја Бугарска нас је знатно претекла. Бугарска је извезла прошле године јаја у вредности 7,590.102 динара, *а живе живине само у вредности 83.593 динара.*

Напротив, Србија је извезла живе и заклане живине у вредности 2,565.429 динара, а *а јаја у вредности само* за 745.700 динара.

Из ових података јасно се види, који нам правцем ваља тежити, и да је досадањи рад Одељења погодио тај правац.

*

Ове године поручило је Министарство Народне Привреде из Немачке повећи број живине, коју је набавила Комисија одређена за набавку приплодних говеда, и та је живина већ приспела и разаслата нашим државним заводима.

Да би наши заинтересовани одгајивачи знали, којима је заводима живина упућена и које расе, да им се у случају потребе обрате за насад, ми ћемо редом показати, који су то заводи и шта су добили.

Државни Сточарски Завод добио је за *Добричево* 12 кокошију и 2 петла расе талијанске, 5 кока и 1 петла расе орпингтон, 6 пловака и 2 плована расе пекиншке, 5 пловака и 1 плована расе руанске, и 8 гусака и 1 гусана расе емдемске. За *Љубичево* послато је 10 кокошију и два петла расе лангшан, 6 пловака и 1 плован расе пекиншке, и 8 гусака и 2 гусана расе емдемске.

Окружној Пољопривредној Станици у *Ћуприји* послато је 10 кокошију и 2 петла расе плимесрок, 4 пловке и 1 плована расе пекиншке, 3 гуске и 1 гусана расе емдемске.

Окружној Пољопривредној Станици у *Лесковац* упућено је 12 кокошију и 2 петла расе талијанске, 6 пловака и 2 плована расе пекиншке, 3 гуске и 1 гусан расе емдемске.

Окружној Пољопривредној Станици у *Шабац* послато је: 5 кокошију и 1 петао расе плимес-рок, 4 пловке и 1 плован расе пекиншке, 3 гуске и 1 гусан расе емдемске.

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

РОДА, БУЉИНА И КУКАВИЦА

Рода. — Сви су просвећени народи, у свима временима, уздизали и славили роду због неких њених уображених лепих особина. Зар не сматрају чељад из куће као нарочити благослов кад се пар рода настани и направи своје гнездо на кућњем димњаку? Роде су сматрали стари Јелини као символ углађености, супружанске верности и материнске љубави.

Ну све ове моралне особине, придаване роди, исто су онако лажне као што је и њена корист по човека. Рода је врло неваљала и себична животиња. Као год оно окорели зликовац, она убија и онда кад је потпуно сита, она напада женку кад лежи на јајима или младунце своје сусетке и поред тако оглашене родитељске љубави...

Роду ћемо наћи поглавито по влажним ливадама, дуж шанчева, пуних водом, ну никад на местима сунчаним. Главну јој храну чине жабе, барске змије и кртице, које из земље веома вешто вади кљуном, када ове испод ње ријуг. Неки веле како она тамани и отровне змије. Међутим ово не стоји у истини, пошто се она никад не навраћа на узвишена места изложена сунчаној припеци, нити посећује камените обале изложене сунцу а то су поглавито места, на којима се отровне змије задржавају. Међутим су жабе, бабуре и кртице које она страсно тамани, баш нарочито човеку корисне, а и барске змије нису по њега опасне. Понеки миш, који претпоставља суха поља влажним ливадама, ретко кад наилази на роду на својему путу, док су међутим младе барске тице, које су врло укусна дивљач, често жртва ове прождрљиве штакаре.

И поред све воље да потражимо те користи, које рода чини човеку, нећемо моћи наћи ниједну од услуга, због којих би се ова тица могла препоручити његовој заштити.

Буљине. — Као и све ноћне животиње, и буљине имају против себе масу неоправданих предрасуда. Њихов нечујни лет, сличан оном у ноћних духова, о којима бајке причају, њихове округле, крупне и сјајне очи, уз то чудноват и необичан глас, од давнашњих времена су их на рђав глас изнели. Истина је, да су стари Јелини узимали буљину за символ мудрости, ну истина је и то, да су они појаву ове тице сматрали као предзнак несреће. Код лаковерних Римљана је појава буљине изазивала прави страх. Све ноћне тице, вели *Плиније*, са јаким канџама, као што су буљине и сове, увек су предсказивали несрећу у јавним пословима. Велика буљина или јејина нарочито воли усамљена и тешко приступачна места. То је једно чудовиште, које нити пева нити крешти; она издаје глас на плач и јецање. Ако ли је опазите дању у близини каквог града или на каквом другом месту, јамачно ће се десити каква несрећа.

А зар код нас свет и данас не мисли овако, како су мислили стари Јелини и Римљани пре толико векова? Зар смо се у том погледу и за корак од њих помакли? Зар и данас не сматра наш свет ове тице као гласнике смрти? На којој се веле кући појави буљина, ту мора неко умрети.

Управи Топчидерске Економије послато је: 8 кокошију и 1 петао расе талијанске, 10 кокошију и 2 петла расе плимес-рок, 5 кокошију и 1 петао расе орпингтон, 4 пловке и 2 плована Laufenten (пловке трчуљице), 5 пловака и 1 плован расе руанске и 8 гусака са 2 гусана расе ѐмдемске.

Расаднику среском у *Свилајнац* послато је 5 кокошију и 1 петао расе плимес-рок, 4 пловке и 1 плован расе пекиншке и 4 гуске са 1 гусаном расе емдемске.

Расаднику среза расинског у *Крушевац* упућено је 5 кокошију и 1 петао расе плимес-рок, 4 пловке и 1 плован расе пекиншке и 3 гуске са 1 гусаном расе емдемске.

Расаднику среза лепеничког у *Рачу* упућено је 10 кокошију и 2 петла расе мехелнер.

Расаднику среза ражанског у *Ражањ* 10 кокошију и 2 петла расе мехелнер и 4 пловке са 1 плованом расе пекиншке.

Расаднику среза јасеничког у *Паланку* 5 кокошију и 1 петла расе плимес-рок, 4 пловке и 1 плован расе пекиншке.

Расаднику среском у *Вел. Градишту* послато је 10 кокошију и 2 петла расе мехелнер.

Расаднику среском у *Петровац* послато је 10 кокошију и 2 петла расе лангшан.

Расаднику среза таковског у *Гор. Милановац* послато је 10 кокошију и 2 петла расе талијанске.

Расаднику среза жупског у *Александровац* 10 кокошију и 1 петла расе талијанске и 3 гуске са 1 гусаном расе емдемске; и

Расаднику среском у *Алексинац* послато је 10 кокошију и 2 петла расе мехелнер, 4 пловке и 1 плован расе пекиншке и 3 гуске са 1 гусапом расе *емдемске*.

*

Али, сем досадањег рада овога Одељења на унапређењу живинарства, могло би се још покушати да се живинарство наше крене још јаче унапред, а што је најважније да стекне ан страним трговима солидан глас.

На првом месту, треба још утицати да се *заснују Удружења* међу одгајивачима живине, а овим Удружењима да је циљ *заједничка продаја добро уређене живине*, као и међусобна контрола, да се за извоз пуштају јаја извесне старости. Пређе ли само одређени дан старости, да се такво јаје ни по коју цену не сме извести.

Напослетку, овим Удружењима могли би се држати и потребни курсеви, где би чланови научили како се штроји живина јер су Удружења јаче јемство да се изведе копуњење и пулардирање по упутствима добивеним на курсу, него ли што би се то могло постићи код појединих приватних лица.

БАГРЕН (БАГРЕМ, АКАЦИЈА)

— Др. Ђока Ст. Јовановић —

Постојбина багрена је у Азији. У Европу пренесен је отприлике у времену од 1601—1635 године, и данас га има свугде, где је поднебље благо, умерено.

Багрена има више одлика; но ми ћемо овде посматрати само обични дивљи, *Бели багрен*. То је дрво са наспрамним дугуљастим лишћем, обично по 11—15 листа на једној дршци. Залисци прелазе у бодље — трње. Цвет је бео и врло пријатно мирише. Расте по равницама и осредњим бреговима, а никако у планинским крајевима, јер тражи умерено топло поднебље, ма да с погледом на минералну храну коју црпе из земље, може успевати свуда, па и на живом песку и камену.

Багрен расте врло брзо, нарочито у младости и кад је изданак; али доцније расте све слабије, тако, да ретко буде велико и развијено дрво и не може дуго да траје, јер не достиже ни две трећине свога века (100 година), а почиње да труне и опада у расту. Не расте једноставно, већ се јако грана и необично радо рачва тако, да је увек криво дрво. Због овога, а и стога што тражи јаку светлост и не може у склопу са другим дрвећем да расте, не гаји се у мешовитој шуми, а и у чисто багреновој шуми, јер због своје мале круне, која је врло ретка, није у стању да земљиште пода се очува да не обрасте у корову, и да га својим лишћем довољно нагноји и одржи у јачини и свежини. Мразеви му много шкоде, док суша нимало, јер је у корену и жилама развијен и дубоко их пушта, те себи потребну влагу увек набави. Исто тако много му смета снег и иње, јер му је грање доста крто

Међу тим, поред оваких неоправданих оптужаба и потварања, буљине су најкорисније међу тицама и у истини су прави Божји благослов у крајевима, где се настане. Пошто буљина ноћу излази у лов, то су њена храна: ноћни инсекти и мишеви. *Чуди* наводи: како је један пар буљина за време само једне јунске ноћи донео својим младунцима једанаест мишева, и да је у желуцу једне сове нађено на седамдесет пет гусеница ноћних лептирова. Не само да треба заштићавати ове тице, него треба, шта више, водити старање о њима и подстрекавати их да праве своја гнезда у близини села и станова. Већина буљина се даје припитомити. Један Француз прича, како је имао у својој кући једну сову, коју су сви заволели, као врло красну и добру тицу. Допуштала је те су је преко дана сви миловали; и ако се задовољавала сваковрсном храном, ипак је протпостављала свеже месо, које је снажно бранила, кад су јој га хтели узети. У врту је ловила инсекте и тим чинила велику корист својим газдама.

Сове су праве крилате мачке по својим навикама и начину исхране. У пољима сове чине исте услуге, које чине мачке по кућама. Поред свега тога мачка, таманећи мишеве, хоће да напада и тичија гнезда, младе зечиће, а и да краде по кући месо, сланину и бели смок. Од сове имамо само користи а никако штете, па ипак њу гоне, презиру и сматрају је као предзнак несреће, док мачку заштићују као корисну домаћу животињу. Чудна ствар! Докле мачку, која има четири ноге, штите и чувају, дотле је, када има само две ноге, гоне и презиру!...

Кукавица. — И кукавица је нерадо гледана тица и ако је једна од најкориснијих, које ми познајемо. Ова се тица даје слабо видети, јер се доста вешто крије. Тај тајанствени њен живот, уз то чудан и тужан њен глас од којега јој и име долази, дали су материјала народном празноверју да за њу веже масу гатки и предања. У прилог овом нерасположењу иде и њен један природни недостатак, који се састоји у томе, што кукавица не излеже сама своје младунце, него снесена јаја подмеће у гнезда других тица, нарочито ситнијих певачица које се хране инсектима, да их оне својом топлотом излегу, и да им младунце исхране. Отуд и изрека: „подмеће као кукагица јаје“ за оног који несме да јавно призна своје дело, него а потура другоме до себе. Њено је име постало синонимно са плашљивицом и несмелицом. Па и у других народа не стоји боље у овом погледу. На неким местима су саме власти плаћале ономе ко убије кукавицу, сматрајући то као неко патриотско дело. Ова мисао о гоњењу кукавице у име пониженог морала датира још из давнашњих времена.

Кукавица у многих народа игра доста знатну улогу и у обележју верских неподобстава; тако она у неких народа својим именом означава нечастивог, те се у њих може чути и оваква изрека: „нека те кукавица однесе.“ Исто тако њен глас, поверовању народном, предсказује неку несрећу. О ономе, који пати од сушице веле с пролећа: „тај неће више чути кукавице.“ Млађе девојке, кад чују први пут с пролећа кукавицу, по томе колико пута кукавица закука, закључују: колико ће још година чекати на младожењу. Многи верују да смрад из уста долази отуда, што их је кукавица преварила, т. ј. чули су је први пут с пролећа, а нису ништа јели. Ако се има доста новца у џепу кад се први пут с пролећа чује глас кукавичин, остаће се богат за целу годину. Штета за богате варошане што се њен глас даје чути готово увек подаље од вароши у шуми и пољу, камо зе

и лако се ломи — одчепи. Не пати много од дивљачи и инсеката, ма да му зец радо нагриза кору и љушти је.

Као шумско дрво није, дакле, подесан багрен, а нарочито за гајење у *високој шуми*; једино може да послужи као привремена смеса другој врсти дрвета, пошто брзо расте и даје известан превремени приход, јер се може за грађу употребити.

У *средњој шуми* може багрен, да послужи као „горње дрвеће," јер брзо расте, а својом малом и ретком круном „доњем дрвећу" ништа не шкоди. Користан је утолико, што даје грађу за многостручну занатску употребу.

Најподеснији је у *ниској, изданачкој шуми*, због своје неограничене изданачке моћи у корену и жилама, јер се не да никако уништити, и у кратком времену даје сопственику лепе приходе. Истина, да га је тешко неговати, прерађивати и употребљавати, јер су његове бодље опасни непријатељи раденику, но то му је опет мана која се може и трпети.

Из изложенога видимо, да је багрен најкорисније подизати у *изданачкој шуми*; јер поред својих напред наведених мана има и својих врлина, које ћемо доцније видети. У овоме облику багрен је најподеснији за гајење и стога, што га могу гајити и мањи, сиротнији сопственици имања.

Сваки наш сељак, ако је оскудан у шуми и земљи, треба на једном малом и слабијем парчету земље, да подиже багренову шуму, како би своју личну потребу најлакше и најбрже могао да подмири. То треба да чини на овај начин:

Треба набавити свеже (ланско) багреново семе, а лако га је набавити, јер багрена данас скоро свугде има, и с пролећа један мали простор, у градини у лејама, засејати тим семеном Сејати треба упоредним врстама, на 20—25 см. далеко једну од друге, а може и ближе, што зависи од величине леја и количине семена, и покрити га земљом, за 3—5 см. дубоко. Ово ће семе, ако је добро и свеже било, скоро све нићи (80° ₀), и у првој ће години порасти до 30 см. висине; а ако је случајно ређе посејано, може достићи и висину од 60—80 см. Идућег пролећа треба све јаче младице да се поваде и засаде онде, где се хоће багренова шума да подигне; а све слабије младице треба у лејама оставити и расадити у растојању 20 до 30 см. једну од друге. Ове ће у току године достићи висину од 1—1·50 метара и биће подобне за пресађивање. Нарочиту пажњу треба обратити на зечеве, јер радо нагризају багренове младице.

Тамо, где се жели шума да подигне, треба багренове саднице садити у растојању 1·50—2 метра, па и више, јер багрен за своју круну тражи велику светлост, а за жиле велики простор. Идуће године попунити сва она места, на којима се саднице нису примиле или угинуле, новим садницама из леја. Земљиште, где се багрен сади не сме бити влажно, подводно, већ више суво и свеже.

После 4—6 година треба сав багрен — сву шуму — посећи што ниже тако, да из корена и жила избију изданци, које треба пустити да расту, јер смо овим постигли циљ, т. ј. однеговали багренову изданачку шуму. Кад је поново треба сећи зависи од тога, шта се хоће да има од ове шуме, т. ј. да ли дрва за огрев, или притке за винограде, или другу какву занатску употребу? Обично се узима обрт од 12—15 година, а за дрва за огрев довољан је и обрт од 3—6 година.

Исто овако подиже се изданачка багренова шума из изданака, кад се ови са жилама ископају и пресаде. Но ово је, разуме се, могућно само онде, где већ багренове шуме има.

Багреново је дрво боје жућкасте, често црвенкасте, доста тврдо, жилаво, издржљиво и фино дрво; стога га врло радо употребљавају столари и колари. Употребљава се и за грађевине на суву и води, за извесне машинске делове, где је дрво потребно, за израду дрвених клинаца, за притке у виноградима, вотњацима и градинама и друго. Изврсно и гори, и врло радо се употребљава као дрво за огрев.

У Румунији од багренова цвета цеде неку миришљаву и доста укусну воду, и са шећером праве шербет. А мед багренов, који пчеле најобилатије налазе у цвету багренову, познат је са своје изврсне каквоће.

Багреново лишће врло је добро као сточна храна, и радо се даје стоци: зелен, и сув као брст.

Поред тога багрен се корисно употребљава као *жива ограда*, јер својим бодљама свакоме спречава улаз у ограђени простор. У овом се случају сваке године превршује, да би ограда нижа и гушћа била. Дешава се, да се и крај њива, виноградa и других зиратних земаља сади по опкопима ради ограде; но на овим местима *не треба га никако сећи*, докле не достигне своју старост и почне да опада у порасту, јер, ако се сече, жиле, које се и иначе јако гранају и далеко пружају, набујају храном и истерају изданке тако, да постаје опасним за дотични зират, јер може да преоблада толико, да га је тешко искрчити, и да на прилику — од винограда буде багремар.

Сади се по градинама (баштама) и вртовима (парковима), но тада се калами *округлим питомим багреном*, те добије округлу и густу круну, и служи за украс и хлад. Не цвета и размножава се само изданцима.

Багрен се одликује својом скромношћу, јер не тражи јако, већ напротив мршаво земљиште, само да није влажно; и за то се с добрим успехом сади на живоме песку и каменљацима, стрмним, ронљивим земљиштима, крај друмских и железничких насипа итд., јер својим јако разгранатим жилама везује изврсно оваква земљишта и одржава их у целини, не да им да се роне и осипају. Јако се множи изданцима, те својим лишћем поправља свако мршаво земљиште.

Стога садимо багрен, јер је посве користан, нарочито за сељака, коме је поред огрева потребан за оправку кола, зграда и направу халатљика јер је сељак наш и добар занатлија. Потреба у добрим и трајашним приткама (тачкама) не може се ни једним другим дрветом тако добро и брзо задовољити као багреном.

мљорадници излазе без новца на рад! Отуд у ових последњих ваљда и нема много новаца!

И много још других неоснованих прича и празноверица наћићете о кукавици и међу сељанима и варошанима. По веровању неких је кукавица у јесен кобац а у пролеће кукавица; другима је она зими постала жаба-бабура, која се сакрива у шупљине дрвећа. Ретко когод из народа зна да је она тица селица, која нас напушта за време хладније сезоне и иде у топлије пределе.

Напослетку, после свих ових прича, предрасуда и празноверица о кукавици, у чему је, најзад, истина? Истина је цела, и несумњиво утврђена, да кукавица потамани силне гусенице по нашем шумском дрвећу. Она једе и друге инсекте, ну нарочито претпоставља оне чупаве и бодљикаве гусенице, које опале кожу када преко ње пређу, а које неће никаква друга тица да погледа. Кукавица овим гусеницама тако напуни свој желудац, да он од њихових длака и бодља изгледа као да је сав длакама и бодљама изнутра обрастао, пошто се ове длаке и бодље чврсто завуку у унутрашњу слузну кожу желучеву. Својом прождрљивошћу и силном похлапношћу на гусенице кукавица је веома корисно средство за утамањивање ових штеточина Ко хоће само да се сети колико штете нашем воћу и шумском дрвећу могу нанети гусенице кад се намноже, тај неће сматрати глас кукавичин као предзнак несреће, него као Божју благодат. Онде, где се чешће кукавица чује, нема гусеница.

(По француском) **Б. Ј. Ј.**

КАКО ДА СЕ ПОСТУПА СА ВОДОПЛАВНИМ ЛИВАДАМА?

Има ливада које вода редовно плави, а има их које су плавне само кад је ванредно велика вода. Последице поплаве и код једних и код других могу бити корисне а могу бити и штетне. Зависи од доба кад их вода плави и од тога да ли је вода са тињом или је са шљунком и крупним песком. Највећу штету наноси летња поплава кад наступи пре него што су ливаде покошене.

Како се поплављене ливаде после поплаве тешко косе, то се многи уздржавају од издатака и дангубе, око кошења неупотребљиве траве па оставе ливаду непокошену, рачунајући уз то да ће се трулењем непокошене траве ливада наћубрити и да ће услед тога дати бољи принос идуће године.

Такав је поступак погрешан. Ни у ком случају не сме се оставити да водом поплављена трава остане на ливади него је пошто по то ваља покосити. По себи се разуме да се таква трава не може употребити за храну стоке. Једино би се могла осушити и употробити стоци за простирку, ако недостаје сламе али и тада се мора пазити да стока од тога сена не једе. Најбоље је траву скупити на гомилу, оставити је да иструли и употребити је онда за ђубрење.

Кад река не носи само тињу (ило) него песак и шљунак, онда не само да се поплавом уништи прво кошење, него може засут слој песка и шљунка да угуши ницање траве уопште.

Ако је земља ливаде хумусна или глиновита, онда неће бити штетно кад се клице траве покрију једним танким слојем песка (од неколико сантиметара дебљине). Стога где је земља таква, може се нанешен песак подједнако развући по ливади, а крупан шљунак и облутци морају се покупити и однети са ливаде и то што пре, како не би трава угинула под њима. Ако је вода местимице издубила или разрила ливаду, онда се покупљен шљунак може употребити за испуну тих рупа. А може се бацити и на пут и тиме га поправити.

Кад се на ливади сталожи тиња у већој количини, онда је неопходно потребно да се ливада добро издрља и тиме да се тиња измеша са горњом површином земље и да се скине кора која се од сталожене тиње ухвати.

Има ливада где у тако званим полојима остане после поплаве вода, која не може нигде да отече. Ако није могуће прокопавањем оточити воду из полоја, онда треба поступно из године у годину полоје засути или их изравнити.

Ст.

ПРИПЛОДНИ БИК.

Сваки сточар зна да само од *добрих приплодних грла*, може имати и добро потомство, стога се и обраћа најозбиљнија пажња избору приплодних грла, од чије правилности и зависи успех. Ма колико да је важна опрезност за избор женских приплодних грла, која треба да буду и без мана и без икаквих телесних недостатака, а уз то и најлепши и најбољи представници своје расе, још је важније и далеко потребније обратити свеколику пажњу избору доброга *приплоднога бика*, који своје особине преноси на далеко већи број потомака но што то чини једно женско грло. Стога сваки добар сточар, који у истини свој посао с разумевањем ради, и тежи да има доброг, управо најбољег бика, који ће му запат поправити, освежити и појачати. За доброг бика плаћа се увек добро, али је врло велика незгода за сточара кад купи бика за приплод, добро га плати, па се после разочара, јер му бик или убрзо постане неспособан за приплод, или је његова употреба врло сумњива.

О томе и хоћемо неколико речи да проговоримо, јер претпостављамо да сваки добар сточар зна изабрати доброг приплодног бика.

Бикове за запат не купују сточари сваки дан. Али често пута принуђени су да их купују — и ако је много саветније да их сами одгајују, разуме се, кад су у могућности — и тада се често пута куповином разочарају и невероватно много изгубе.

Како наше општине често набављају бикове, а тако исто и задруге, могу доћи у незгоду да им бикови добро плаћени покажу *неподобност* за приплод или чак да буду и *неплодни*, те сматрамо за своју дужност да им укратко укажемо на узроке који ово изазивају и на начине како се ови немили случајеви могу отклонити. То ћемо, користећи се радовима чувеног професора *Д-р Л. Штајерта*, у неколико тачака показати.

1. *Дешава се, на пример, да млад бик не показује ни најмање воље за парењем.* — Млад бик, лепог спољњег облика, одличан представник и са свима особинама своје расе, не испуњава своју дужност као приплодно грло. Због чега то? Да ли се у томе случају може помоћи и како?, запитаће читалац...

Питања су на своме месту. Истина је, да млади бикови, а нарочито од раса које се брзо развијају, који никада не излазе на пашњаке, који се ни за какав рад не употребљавају, који по вас дуги дан стоје и леже у стаји, а притом се врло добро хране, — онда кад су потпуно стасали на снагу, кад су потпуно полно развијени, кад их, дакле, ваља отпочети употребљавати за приплод, често немају никакве воље за парењем. И ако се ово дешава, ипак срећом има начина и пута да се ово незгодно стање одстрани и бик сасвим расположи за парење, само средства, која ћемо овде препоручити, треба на време употребити.

Прво што треба да знамо, то је колико је стар наш бик. Рецимо да има 18 месеци. Он не показује воље за парењем, дакле скоро је неупотребљив, шта да се ради? Видимо у *каквом се стању ухрањености налази.* Ако видимо да је он угојен или полууугојен, а још га добро хранимо — *онда с места смањити му дневни оброк хране.* Таквом бику не треба давати сено најбоље каквоће, детелину никако, мекиње такође никако и уопште никакву снажну храну сем овса (или прекрупе овсене). Место ове хране лети му ваља давати траву, и детелину у зелено, а у зиму сечку — један део сена и један део овсене сламе, — а поред тога и по мало сточне репе. Овса не треба давати таквом бику никада више од један до један и по килограм дневно, а овас је неопходно потребан стога, што веома повољно утиче на полни нагон наших домаћих животиња, као што је то искуством утврђено.

Још има један начин да се воља за парењем код таквог бика пробуди, а тај је, *да се бик пушта у испусте са женским грлима, а још боље да се с њима изгони на пашњаке.* Бављење на чистом ваздуху, непрекидно кретање, и природна храна на пашњаку, утичу повољно на полни нагон младих бикова.

Често пута, и ако неоправдано, нађе се разлога да се бик не може са женским грлима изгонити на пашњаке, но се држи привезан за јасла у стаји, па се у томе случају ваља помоћи тиме, *што ће се поред њега везивати женска приплодна грла, а нарочито она која показују да хоће да воде.*

Најзад, успавани полни нагон и воља за парењем може се код младог бика пробудити и *додавањем у храну, невиних надражавајућих средстава*, али то ваља и сме се само онда употребити, кад првопоказани начини не показују успеха и кад бик радо и та средства узима. Тако може се, помешано са осталом храном, давати дневно по једна шака утуцаног конопљаног семена, мало ређичних погача или уситњених бобица од смрекиње (највише до 30 грама). Соли треба давати 25 до

30 грама дневно, јер и сб дражи жлезде на лучење, и потпомаже и измену градива у телу.

У већини случајева успех је сигурно постигнут.

Једно нам још остаје да напоменемо, да чим се примети, да приплодни бик, који је достигао праву старост, а не показује ни најмање воље за парењем, не треба пустити да иде како иде и чекати с уверењем, да ће се стање поправити, јер дужим чекањем стање се само погоршава а никако не поправља. Зна се, да јединке оних раса, које рано сазревају и које се рано гоје и које су навикнуте на искључиво стајско хранење — подлежу овом злу најпре.

Приплодна грла, која се природно гаје, често на пашњаке истерују, а сваки дан у ограђене исаусте, ретко ће кад показати младог бика са овом маном, стога на ово треба озбиљну пажњу обратити.

И *старији бикови* могу изгубити вољу за парењем само *ако се довољно не крећу, не употребљавају се за рад, и ако се хране таквом храном, да се почну брзо гојити.* У овоме случају *помаже кретање* врло много, а тако исто и употреба за лакше радове. У првом случају чини добро истеривање на пашњаке, а у другом презање. У Данској употребљавају бикове и за јахање, али се они на то још из младости привикавају. Важно је, дакле, за запрегу бикове још из ране младости навикнути, па ће се доцније увек за рад моћи употребљавати, нарочито на малим имањима, где сам домаћин запрегом рукује, и своју стоку пази и негује.

*

Може се десити, да се све претходно учини, а бик ипак да не покаже вољу за парењем, чак шта више да се плаши и постане ћудљив кад се поведе на место парења. У томе случају треба сточар да позове сточног лекара да бика прегледа, *јер ириврем ено — иролазно — губљење воље за парењем може бити ироузроковано и болесним стањем удова и шапака.* Тада ће сточни лекар дати упутства, којих се ваља строго придржавати док бик не оздрави, јер ништа није опасније но употребљавати болесног бика за парење, пре но што је сасвим оздравио и не осећа никаквих болова. Бик, који при заскакивању осети болове, дуго се уздржава од парења.

Кад већ о томе говоримо, онда да напоменемо, *да се на рочита пажња мора обратити на само место где се крава под бика подводи.* На томе месту не сме бити камења, шљунка итд. Кад бик скочи, онда му цео терет тешког тела пада на задње удове, стога он мора имати сигуран ослонац, да се не би исклизнуо и повредио, и за то се треба увек побринути.

И на висину краве и бика треба обратити пажњу, јер се деси, да бик при заскакивању несретно падне и тада се заплаши и изгуби вољу за парење.

*

Бикове не треба никада прекомерно употребљавати. Задругарски и општински бикови често се сувише употребљавају. И задруге и општине много издају док набаве добре бикове, али их увек имају у недовољном броју и за то се сувише употребљавају, често 3 до 4 пута дневно, а одмор који им је веома потребан немају, те убрзо онеспособе. Сувише употребљавани бикови или изгубе вољу за парењем сасвим или постану млакоње и треба им дуго времена док заскоче. Али и кад заскоче — често им је скок безуспешан, краве остају неоплођене, те се стога и појављују случајеви да краве више пута хоће да воде. У таквим општинама број крава које су водиле, па опет хоће да воде, све се више и више увећава, а способност бика умањава.

Исто тако има имања где се удешава да се краве у извесно доба теле. Бикови за то време не употребљавају се, па се наједном почну сувише употребљавати, што им само шкоди.

На једног бика, који би целе године имао посла, не треба да дође више од 40 крава и јуница, али тај бик мора бити снажан, штеђен и старији од две године. Напротив ако парење траје само, рецимо, два месеца онда ни на два бика не сме доћи више од 40 крава.

Бикови који се доста употребљавају морају се и добро хранити. Њима треба дати доста овса, а зелене хране мање. Уопште за бикове који се много употребљавају, најбоља је храна добро ливадско сено и овас.

Чим бик сувише употребљаван за парење, изгуби вољу, треба му дати одмора — поштеде — најмање 8—10 дана и хранити га већом количином овса. Одвећ дуга поштеда такође је шкодљива и слаби бика.

Никада не треба бика иуштати на краву, кад је мало раније напојен хладном водом (исиод 7°Р) или је преоитеретио органе за варење сувише великом количином кабасте хране, јер тада он нема воље за парење.

*
* *

Приплодни бикови могу бити и *неплодни* тј. они и при овоме болесном стању врше парење, али краве које воде *не остају стеоне.*

Узроци *неплодности бикова* у овоме су:

1. *Сувише рана и прекомерна употреба бикова, а нарочито врло младих.* Ако бик још у првој години покаже вољу за парењем, па га употребимо, учинили смо грешку врло велику, јер ће он пре но што напуни $1^1/_2$ до 2 године изгубити своју плодност и вредност као приплодно грло. Стога на то ваља највећу пажњу обратити.

Још је важно напоменути, да млади бикови, услед добре хране, показују вољу за парењем, а често не употребе се за то, па се привикну мана које моћ оплођавања брзо исцрпе или чак и сасвим униште. Добра храна, нерад и вечито бављење у стаји, узрок су овоме. Бикови који раде, који се крећу по пашњацима и испустима много ређе подлежу овим манама. Но и старији бикови, који се дуже време не употребљавају за приплод добију ове рђаве навике и упропашћују своју приплодну вредност.

Истеривање на пашњаке и у исаусте и употреба за рад — лек је овоме злу.

Бикове уопште не треба више од један пут, а највише два пута дневно пуштати на краве; за то време хранити их добро овсом, давати им дневно по 20 грама соли, а предвидети им у недељи бар два дана слободна тј. да се не паре.

Плодност бик може изгубити и услед сувише јаке хране, јер се тада угоји или полууГоји. Овде се помаже лако: смањити дневни оброк хране и не давати сувише јаку храну и употребљавати бикове за рад и изгонити на пашњаке где ће се довољно кретати.

Неплодност услед рђаве хране много је ређа.

Да завршимо:

Главни узроци неподобности за приплод и неплодност бикова леже:

1. У сувише раној употреби;
2. У прекомерној употреби при парењу.
3. У сувише доброј и обилној храни.
4. У непуштању бикова у испусте.
5. У неистеривању на пашњаке; и
6. У непрекидном нераду у стаји.

Отклонимо ли само ове узроке, ми ћемо увек имати доброг приплодног бика.

Разуме се, да овде не помињемо разне болести бикова за који сточни лекар указују помоћ, коме се разуман сточар и треба у сваком и најмање сумњивом случају да обрати.

ДА ЛИ СЕ ДРЖАЊЕ СТАРИХ КРАВА ИСПЛАЋУЈЕ ИЛИ НЕ

— Рад. А. Нешић —

У сточарској науци је већ позната ствар, да краве са старошћу показују слабију вољу за парењем и да дају слаб и кржљав подмладак — особито тамо и у оним приликама, где им се у прво доба њихова развића није обраћала особита пажња у погледу неге и употребе, што се нарочито може применити за наше прилике.

Но није само тај разлог, који нам казује да старе краве не треба држати и запату, већ се њихово држање не исплаћује још и из ових разлога:

1. Што ће грла утолико пре подлећи разним болестима уколико су старија. Па и подмладак који добијемо од таквих крава, биће слабуњав и кржљав, те ће се лакше и пре побопобољевати, него подмладак од младих крава.

Према овоме, сасвим је природно, да ће нам подмладак бити утолико олабији и пријемчивији за болести, уколико су старије краве, које за приплод употребљавамо;

2. Што је науком и искуством утврђено, да старија грла у много мањој мери искоришћавају храну, којом се хране, него млада грла; а сем тога и издаци су око хране и неге старијих грла много већи, него код млађих. Уосталом овде нам може послужити као доказ и сопствено искуство, да се краве утолико теже и спорије гоје уколико су старије, и да за гојење потребују особиту храну и по количини и по каквоћи;

3. Што се од продаје старих крава, као стоке за клање не може добити онолики приход као од младе стоке. То долази отуда, што је месо од старијих крава жилаво и тврдо и није сочно као код младих грла, због чега се и много јевтиније плаћа од меса млађих грла. Уочљива разлика у вредности, односно цени, по којој се плаћа месо старих и младих крава нарочито се огледа на страним трговима. Тако је на једном страном тргу прошле године плаћено за 50 килограма животне тежине:

а. За меснате и добро угојене краве, које нису биле старије од 7 година и мериле до 600 кгрма, 36·00 — 38.40 кр.

б. За старије краве од 7 година, а добро угојене 32·40 — 34·80 круна.

в. За старије краве неугојене 28·80 — 31·20 круна.

4. Што са старошћу опада млечност и то у јачој мери по садржају масних градива него сувих (минералних) састојака.

5. Што је укус млека од старијих крава лошији; сем тога, и масло, справљено од таквога млека, нема ону свежину и укус, као од млека младих крава. Тако се у једном рационално уређеном газдинству, коме је поглавити циљ био производња и прерада млека, приметило, да је млеко од извесног времена бивало више водњикавије и да је произведено масло губило из дана у дан све више од своје каквоће и укуса. И ако су предузимане све могуће мере и чињене разне измене у погледу начина храњења и неговања, као и у погледу саме прераде млека, ипак се нису могли постићи бољи резултати. Најзад би донесена одлука да се приступи освежавању крви, при чему је претходно требало извршити шкартирање најстаријих крава. Одмах после неколико дана, од како су најстарија грла била из запата уклоњена, при првој преради млека приметило се, да је масло и по свежини и по укусу боље. Ова околност била је довољна, па да се предузме шкартирање свих грла, која су била прешла извесну границу старости и замене младим. Од тога дана масло је бивало из дана у дан све боље и боље каквоће, а цена му је све више расла, те је, по себи се разуме, и чист приход у газдинству бивао из године у годину све већи. Ова појава дала је довољно доказа и потврде да је главни узрок лошем млеку био тај, што су се у запату налазило крава, које су биле сувише старе.

Из ових пет тачака, што их овде наведосмо, можемо закључити, да је за рационално држање крава потребно да се најпре обазремо на њихову старост, па да сва грла, која су прешла извесно доба старости, што пре из запата, односно газдинства, уклонимо. Према до данас учињеним огледима и добивеним резултатима, може се закључити, да ће се држање крава најбоље исплаћивати само онде и у оним случајевима, кад грла нису старија од 8 година. Кад грла пређу ово доба старости треба са мужом престати и ставити их на храну, па их као угојена, продати касапину и тада ће се постићи боља цена, јер грла неће бити одвећ стара, те ће им месо бити укусније и скупље се плаћати. Изузетака од овог правила може бити само онда, кад су краве благородне расе, а међутим дају одличан приплод. У тим случајевима било би штетно, кад би се грла, одмах по навршетку 8 године, предала касапину, јер се зна, да здрава и добро однегована приплодна грла могу да дају добар и здрав подмладак и у дубокој старости. Због тога такве краве, претпостављајући да су здраве и добро однеговане, треба задржати сва дотле док дају добар подмладак. Чим престану да дају добар подмладак, одмах их треба из приплода искључити (шкартирати) и с њима поступити онако као што је напред речено.

Знајући, да се код наших одгајивача стоке слаба пажња обраћа на доба старости крава, које у свом запату држе и гаје, нађосмо за сходно, да им скренемо пажњу на ову врло важну околност, топло им препоручујући, да се у свему придржавају горњих напомена о времену докле треба држати и гајити краве, као и до кога се времена њихово држање исплаћује.

Правила којих се треба придржавати приликом подвођења кобила под пастуве

— Рад. А. Нешић —

Кобиле треба подводити под пастуве, кад приметимо да се код њих појавио полни жар, или, како се то обично каже, кад се пасу.

Доба, као и јачина полног жара, зависи од телесног развића и доба старости грла; каквоће хране и неге; топлоте времена итд.

У нашим приликама показују кобило вољу за парење највише с пролећа и с јесени; јер се у то доба боље хране (с пролећа, поред зрнасте, и зеленом храном, с јесени више зрнастом храном) а сем тога и топлота времена је умеренија. Код других, напреднијих народа, који своја грла у свако доба боље хране и негују, овај однос између појаве полног жара и доба године није тако уочљив.

За распознавање полног жара служе спољашњи и унутрашњи знаци. Спољашњи се знаци појављују на дан два раније и испољавају се у томе, што се грла узнемире; јуре за мушким грлима и вриште; нестално се крећу (час у ходу, час у касу и галопу); пружају и грче леђа; шире задње ноге

и чешће се напрежу да мокре. Унутрашњи знаци: натекнуће и често отварање и затварање полних усмина, чија је слузокожа у ово време црвенкасте боје; цурење слузаве течности помешане с крвљу, са нарочитим мирисом.

Полни жар траје обично 2—3 дана. Искуство је утврдило да је најбоље подводити кобиле после 10—12 часова, од кад су се и последњи унутрашњи знаци приметили, јер се тада кобиле понајсигурније оплоде.

Парење треба вршити на мирном и заклоњитом месту, где нема узнемиравања од људи и животиња.

Парењу треба увек да претходи пробање, како се пастуви не би узалуд дражили. Пробање врше нарочити пастуви, који су због старости или каквих других мана, из приплода искључени.

По извршеној проби, треба кобили натаћи тзв. кожне папуче, на стражње ноге па је лако зауздану, а најбоље на улару без покривача, запреге и везивања ногу („ћустечења“) привести пастуву, који ће да је оплоди.

По извршеном парењу, кобилу треба оставити на миру, или је лагано вадати — у ходу. Сва друга средства, као: полевање крста хладном водом, јурење, напајање травама и разним напицима, треба као штетно избегавати.

Пред парење треба кобиле хранити мањом количином и лако сварљиве хране; са њима што блажије поступати и не заморавати их јако.

Кад се подводе младе кобиле треба поступати обазриво и стрпљиво; јер оне, и ако су се распасле, бране се у почетку да приме пастува. Исто тако треба обратити пажњу и на тзв. лажну распасеност, која се познаје по томе, што полне усмине нису црвенкасте боје и из њих не цури слузава течност, већ само мокраћа.

Ако кобила подведена под пастува није примила, полни жар се понови у року од 7—14 дана, а најчешће 9-ог дана. Због тога је потребно после овога времена понова је довести ка пастуву.

Кобиле које су ождребиле, треба подводити под пастува после 7—8—9 дана, јер оне тада у највише случајева приме пастува и оплоде се.

Ако се кобила ма из каквих разлога није могла подвести под пастува на време, полни жар ишчезне и појави се тек после 3—4 недеље, па и доцније; а младе кобиле често пута и „прегоре,“ те више и не траже пастува.

Ако полни жар и после подвођења под пастува не ишчезне, онда кобилу треба подвести под 2 пастува, који ће скокове извршити један за другим. Ако се ни онда ништа не постигне, онда такве кобиле треба искључити из приплода.

Најбоље је време за подвођење изјутра између 5—7 часова и кад је лепо и тихо време.

Сада је време кад се кобиле у нас најчешће пасу, ради чега ће се и пастуви из Државног Сточарског Завода ускоро разаслати по целој земљи; стога и нађосмо за сходно да ове кратке напомене изнесемо пред наше одгајиваче коња, које ће им бити, сумње нема, од користи.

На који ћемо начин моћи имати највеће и трајне користи од наших градина?

Пише Д-р. Ђ. Радић.

„Сваку груду земље мораш уситнити и у своју корист употребити, јер у земљи лежи благослов, који, марљивим радом подстакнут, даје средстава и моћи сваком живом створењу, да може да живи — рекао је *Пајкерт*.

Ова изрека биће нам основа, да на горње питање одговоримо.

Под „градином“ или „баштом“ разумемо уопште један комад ограђене земље, која се или у непосредној близини, или бар недалеко од дома домаћиновог налази, а која је одређена за производњу свега онога, што ће домаћину и његовим домаћима моћи послужити за храну и уживање, а вишак за продају. Питање је сад: *„На који ћемо начин моћи имати највеће и трајне користи од тога комада земље, од те градине?“*

На то питање треба одговорити. Али пре, но што би на њега одговорили, појављују нам се претходно још и многа друга основна питања, која се односе на земљиште, на положај тога земљишта које сачињава градину, па онда на простор истога; даље, на климу дотичног краја и места у ком се то земљиште налази, на воду коју можемо у близини имати, на продају произведеног вишка, на путове и т. д., што све од месних прилика зависи.

За *све* могуће прилике на пô се, баш и кад би хтели, не би *овде* могли дати упутства.

Наш је задатак овде уопште тај, да утврдимо оне *главне услове*, којима ћемо се моћи послужити у *свима* случајевима, а то су ови:

1. Да земљу целисходно и што дубље прекопамо, да ју за сејање и сађење *што боље спремимо* и да ју *непрестано* прерађујемо и у добром стању одржавамо.

2. Да земљу према потреби и према постојећим приликама а у своје време *ђубримо*, како ће посејане и усађене биљке *увек* имати довољно хране за своје *што потпуније* развиће.

3. Да у свакој години, ако је иоле само могућно, одредимо подесна места и за *воћке*, да засадимо и по неку племениту воћкицу, али тако да она не смета осталим биљкама у градини, а да опет ни остале биљке не сметају воћци.

4. Од воћа и осталих биљакā, на првом месту *поврћа*, да изаберемо само оне сорте, које су за извесна места *најподесније*, тј. оне, које ће се у градини извесног места моћи *најсавршеније* развити и које ће најбољим и најукуснијим плодом уродити.

5. Не треба оставити ни стопу празног, дакле незасејаног или незасађеног земљишта.

6. Баштенске *штеточине* треба по могућству да проналазимо и да их утамањујемо, а њихове природне сатираче, као што су птице, кртица, јеж и др., треба да штитимо; и

7. Да о дохотцима и издацима тачне *прибелешке* водимо; да се увек и у своје време побринемо за потребне *раднике* и да *истрајно* и целисходно започете радове у своје време посвршавамо.

Са овим главним условима, који су за *све* прилике основа свему успеху, било би просечно и одговорено на постављено наше главно питање; а сад нам остаје, да тих седам тачакā и мало јасније протумачимо, да нас могадне сваки пољопривредник боље разумети и по њима се управљати.

Дакле:

1. *Дубоким копањем, или још боље, риљањем, удобрава се земља трајно и то, не само физички, него и хемијски.* Уколико земљу дубље уситнимо и прерадимо, утолико ће она бити спремнија за отхрањивање на њој посејаног и засађеног поврћа и воћакā. Ко се овог условног средства при спремању своје градине тачно не придржава, тај греши; тај већ из основа греши, и он се тада ни у ком случају не може надати *трајној* користи од своје градине. Поглавито морамо у виду имати овај посао *при оснивању нове градине* на некој „новини,“ или неком иначе до сада необрађиваном, незираћеном земљишту. Од физичких и хемијских особинā неког земљишта, зависиће уопште и *облик обрађивања*, тј. колико и како ћемо га преко године морати обрађивати: плиће или дубље прекопавати, да се што боље ваздушном храном нахрани и освежи.

Ако баштина, коју мислимо у градину да претворимо, није великā, онда ћемо најбоље учинити да ју најпре *целу прерилāмо*, и то помоћу својих укућанā да нас што јефтиније стане. *То је најглавнији основни рад за трајни успех.* То исто треба да учинимо и код веће градине, само што ће у овом случају прерађивање бити спорије и скупље, јер ће се морати извршити с надничарима, али се ипак то *мора* извршити за осигурање трајне користи, коју од дотичног земљишта унапред предвиђамо на коју насигурно рачунати морамо.

Ако би земљиште било *подводно*, онда га морамо *пре риљања исушити* ма на који начин: разорима, отвореним или прикривеним јендецима итп., али ћемо у сваком случају изабрати онај начин којим ћемо циљ најпотпуније постићи, с обзиром на стање и количину влаге дотичног земљишта и на средства, с којима домаћин располаже, или их најподесније и најјевтиније набавити може. Подводна земљишта не треба никад риљати до оне дубљине, до које се вода стално задржава, јер би у том случају риљање било безкорисно.

Без обзира на таква земљишта, ми треба да риљамо просечно до 80 сантиметарâ дубоко, дакле за градину уопште, треба усвојити дубљину од 65 сантим., а за веће градине, у којима ћемо да садимо и високостабласте воћке, риљаћемо и дубље; што дубље, тим боље, али преко једног метра дубоко, неће бити потребно ни у ком случају.

Риљањем трошимо и ситнимо земљу, али ју и исто време и превртемо: да горња, плодна, дође доле, а доња, неплодна горе, да се и она оплоди ваздухом, доцнијим ђубрењем итд. Свакојако је пак боље, да при риљању одмах и измешамо горњу земљу са доњом; да ју изједначимо, јер у дубљину изједначене земље радије се и жиле пружају и шире, у ком ће случају и површје и воћке боље напредовати.

Овде претпостављамо, да ће сваком домаћину бити познато; да тешку земљу с лаком, а лаку с тешком треба мешати; тако на пример: глинушу треба с пескушом а пескушу с глинушом мешати; јер, ни тешка збијена земља, ни лака, трошна — не могу никад бити *добре* културне, зиратне земље, па их зато треба удобравати подесним мешањем и ђубрењем. Овако удобравање не може се извршити наједанпут, него поступно кроз више година, што ће много зависити и од средставâ за довоз потребног материјала, који, према приликама, буде потребан.

Кад се већ решимо на поправку, на трајно удобравање неке градине, онда морамо за тај циљ узети и добар матаријал; упротивном успеси ће бити слаби, и онда, жалибоже уложеног труда и трошка. А да успеси буду бољи онда треба свако риљање и мешање земљишта предузети пред зиму, како ће на удобравање моћи благотворно да утиче мраз и снег. Ако би уз мешање више врсти земаља било потребно још и ђубрење, онда и то треба извршити пред зиму.

Овако преиљану и удобрену баштину, треба сад с године на годину увек *чешће* прекопавати и земљу ситнити, и ни једну празну леју не треба непрекопану и неоплевљену остављати, — *па ће нам онда сваки комадић земље у градини бити спреман за успешно и трајно гајење сваковрсног поврћа и воћа.*

*

2. Свака биљка потребује за своје здраво развиће, осим топлоте, ваздуха, светлости и влаге, још и извесну количину хранљивих градива које јој ми дајемо *ђубрењем*. Свака је дакле, биљка упућена, да своју храну понајпре из земље црпи. Непосредним одузимањем потребних материјалâ из земље, за исхрану посејаног и засађеног биља, земља ослаби; ми јој, дакле, морамо одузете, исцрпљене материје повратити, ако желимо да на њој и даље трајно и с успехом сејемо и садимо.

Према томе: ми ћемо по потреби ђубрити. То ће ђубрење зависити од избора поврћа, које желимо да производимо. Јер, сва поврћа не захтевају једнако ђубрење; за нека се мора ђубрити *јаче*, као нпр. за разно зеље: *каруфол, купус, кељ, спанаћ, салату*, итд., а за неке опет *слабије*, као за разно корење: *мркву* (шаргарепу), *першун, паштрнак*, па онда за *пасуљ, грашак кромпир, цвеклу* итд. Према томе, дакле, ми ћемо неке лéје у градини ђубрити јаче, а неке слабије, па ћемо онда и одредити где ћемо шта сејати и садити. Дакле, нећемо и *не треба да ђубримо сваке године целу градину* јер то не би било ни корисно; али опет зато не смемо никако ни остављати, да се поједини одељци, односно поједине лéје у тој мери „испосте“, да ослабе, да се на њима не би могло, ма које поврће, с успехом изводити.

Без целисходног ђубрења, дакле не би могли рачунати на *трајне* и највеће приходе, па ма земља сама по себи по природи својој, и најбоља била. Стога је потребно, да се постарамо, да у свако доба имамо на расположењу и у приправности потребног материјала за ђубрење. Што год ђубри, што даје биљу храну и снагу, треба збирати, за употребу спремити и сходно употребити. А што тај материјал будемо јефтиније и лакше набављали, утолико ће нам онда и приходи бити већи.

На *ђубриште* и *буњиште* треба да обраћамо сву нашу пољопривредничку пажњу. *Стајско*, сточно ђубре, које на ђубришту збирамо, треба да чувамо да не ветри и да се не исплаче, а *буњиште* треба што јачим присмесама да снажимо. Стога треба за чување стајског ђубрета ђубриште тако направити, да се „осока“, мокраћа из њега, не може по околини разливати; а да не ветри, треба га повремено покривати сламом, или земљом. Буњиште пак, треба опет чешће преливати стајском осоком, да се снажи и буде пуније хране. Све то тако је важно при спремању материјала за ђубрење, да сву пажњу на то спремање обраћати морамо.

„*Буњиште*“ (компост, мешанац) је гомила и збир свега и свачега, што се из куће, из кухиње, из градине, са тавана, испод сена, сламе и плеве почисти и на „буњиште“ избаци. Осим тога баца се на ту гомилу и пепео, гар, чађ из оџака, стари малтер и леп зидовâ, блато из јендекâ, ђубре са сокака и с путовâ итд., једном речи све оно, што у себи има више или мање биљског хранљивог градива а не би могло свако за себе одмах и у оном виду да се за ђубрење употреби, док се претходно за тај циљ сходно не спреми, док се на гомили — на „буњишту“ — добро не измеша и заједнички не „сагоре“, не иструне. Још ће буњиште бити боље, јаче, кад се повремено осоком, сапуњавицом (кад се пере вёш) итп. прелива и бар 2—3 пута преко године претýра, да се што боље измеша и ваздуху изложи. На тај начин, ми ћемо у буњишту увек имати доброг материјала за ђубрење градине, а *чисто* стајско ђубре оставићемо за ђубрење, њива за пшеницу, кукуруз и друге пољске усеве, где је стајско ђубре потребније.

И *течно* ђубре, стајску осоку (мокраћу пиштевину), у довољној мери разблажену и преврелу, можемо, с врло добрим успехом, у свако доба употребити, па и за време самог пораштивања разноврсног поврћа.

Кад би се већ решили, да и у градини употребимо стајско ђубре, па још ако имамо на избору, онда је, за свако поврће, па и воћке, употребљивије говеђе, него коњско. Коњско ћемо оставити за влажније њиве.

Ако, дакле, будемо градину и добро ђубрили, ми ћемо и с те стране трајно осигурати највеће користи.

*

3. Само ако земљиште није подводно, ми ћемо у нашој градини усадити и по неку *племениту*, по избору *одабрану воћку* Воћке, на свом месту усађене, неће сметати површу, нити ће поврће сметати воћкама. У ограђеној градини и по себи је место за *најплеменитије* воћке; оне су ту заштићене од повредâ и на догледу су домаћину, који ће их непрестано чувати и неговати, али ће онда и трајне највеће користи од њих имати, као што је у отвореном и од домаћиновог ока удаљенијем воћњаку не би имати могао.

Од месних приликâ зависиће хоћемо ли само *ниске* воћке поред путовâ, по крајевима и уз ограду садити, или ћемо један део градање претворити у чист воћњак са *полувисоким* и *високим* воћкама. Према томе, у *мањој* градини садићемо *ниске*, а у *већој високе* воћке.

У мешовитој производњи, тј. где су воћке у крају путовâ усађене, а с једне и с друге стране се сеје и сади најразноврсније поврће, ми, обраћивајући и негујући једно, обраћујемо и негујемо и друго. На овај се начин и дотично земљиште, у нашу корист и трајно, много боље изупотребљава. У интересу је дакле, нашем сопственом, да у градини спојимо неговање воћакâ, са негом осталог културног биља, које ће, или послужити само нама за нашу домаћу потребу, или ћемо имати и вишка, који ћемо моћи продати.

Па и најмања градина, уступиће нам по неко подесно местанце за по неку племениту воћкицу. Ако нигде на другом месту, а оно ћемо усадити воћкице уз плот, уза зид — па ће нам оне и ту рађати прекрасне плодове: али тек — никако не треба да буде градина без и неке племените воћкице. У крај ужих путовâ усадићемо и неки чокот *винове лозе*, те божанствене рајске биљке. Воћкице и винова лоза тек, сачињавају праву целину добро уређене градине. Још може украј ужих путовâ и стазâ да се посади и по неки жбунић *огрозда* и *рибизле*, а уза саму ивицу и крупнороде *јагоде*, што такође доноси и уживања и користи.

4. Од положаја дотичног земљишта, дакле поглавито од *климатских* прилика једнога краја, па онда и од величине одређеног земљишта, зависиће: какво ћемо поврће по сортама у градини сејати и садити. Но, свакојако ће бити најподесније, да се у том погледу ограничимо само на известан, не велики број, али најплеменитијих сората. Исто ћемо тако учинити и с воћем. И од њега ћемо узети само најплеменитије сорте бресака‘ кајсија, шљива пољавара (рингловака) и трешања, неких изврснијих крушака итп. Тако племенитије сорте моћићемо с успехом гајити с југо-источне стране уза зид, плот итд.

Ми смо у прошлој тачци, истина напоменули, да су за мање градине најподесније *ниске*, у разним вештачким облицима формисане воћке. Али код ових воћака настаје једна врло озбиљна тешкоћа, а то је, што је, за неговање ниских воћака потребна нарочита вештина, која је нашим воћарима још посве неозната. Стога ћемо се, за сада бар, док се не обучимо нези ниских, формисаних воћкица, морати ограничити на негу *полувисоких* воћака, у ком се облику све врсте воћака дају успешно и трајно неговати. — Ако је пак у већој градини одређен сасвим засебан простор за воћњак, онда ћемо ту садити *високе* воћке, које су и најиздашније. То би, дакле, онда био *чист воћњак. Високе воћке најлакше се негују*: оне нам најмање посла задају; око њих се, према приликама, може с успехом неговати и разно подесно поврће; оне нам, обилатијим плодом и више прихода дају, а напослетку је од њих, у крајњем случају, и дрво употребљиво.

Воћке треба чешће прегледати, од времена на време окопавати и ђубрити, од гусеница и других штеточина бранити, од сувих грана, маховина и лишајева чистити, угусто и испрекрштане гране подесно проређивати; кржљаве и неразвијене воћке повадити, лошијим и бољим заменути, и уопште све чинити, да добијемо само лепе, чисте, здраве родне воћке. Треба још и на то пазити, да на оном месту, где је нека воћка извађена, не садимо другу *исте врсте*, него увек врсте друге; тако нпр. где је била јабука, не треба да дође јабука него кајсија, трешња, крушка итд.

При сејању и сађењу *поврћа*, пак, ми се не морамо толико обзирати на климатске прилике једног краја, колико *на подесност дотичног земљишта и на потрошњу извесне околине*. Према томе, дакле, ми ћемо видети: шта на дотичном земљишту може *најбоље да успева* и шта се у најближој околини *највише тражи и најбоље плаћа*. Уколико је земљиште влажније, утолико ће бити подесније за разноврсно *зеље*, као *карфиол, купус, кељ, рештањ* и *келерабу*, претпостављајући, да имамо и довољно ђубрета. на расположењу, јер довољно влаге, поменуто поврће тражи и довољно ђубрета. На таквом земљишту и под истим условима успева добро и *целер*, који се може и више година непрестанце на једно истом месту гајити, а што је најглавније, после целера сађено зеље не болује од „*хрњице*“ (болест на жилама од купуса, кеља итд., услед које не може зеље да се развије, него закржљави и пропада).

После ђубреног зеља, долази на исту леју следеће године: *першун, иразилук, роткве* и *ротквице*. *Мрква* (шаргарепа) *црни* и *бели лук*, боље успевају на сувљој земљи, која може бити и песковита. *Спанаћ* не бира земљу, само ако је ова довољно ђубрена. *Грашак* и *пасуљ* добро успевају на земљишту, које је пре три године ђубрено; дакле, треће године после ђубреног зеља на истој леји.

У близини већих градова, врло је корисно садити и производити *крупнороде јагоде*. Оне, истина, не подносе даљи пут, али скоро убране налазе *увек* добре купце и потрошаче. Јагоде захтевају јаку, али трошну, песковиту земљу; на једном месту не смеју никад дуже од четири године непресађене остати. Оне добро рађају и под вишим воћкама, што нарочито треба имати у виду. За време цватње, па док плодови не почну да рудe, треба их обилато заливати.

Па и *малине*, кад се добро негују, дају леп доходак. И оне не подносе далеке путове, али, на крају крајева, ако се у путу и изгњече могу се употребити за цеђење сока. Малина хоће, истина, добро земљиште, које је више изложено сунцу, где су јој плодови мирисниј, али она опет зато може још сигурније и од јагода у хладовини под воћкама обилито да рађа, само ако ју будемо добро ђубрили, од сувих грана и огранака чистили и у опште добро неговали.

Крупнороде огрозде (шмањак) дају, како у високом, тако и у жбунастом облику неговане, врло лепог дохотка, јер и оне налазе увек добре и сигурне купце по већим градовима. Оне захтевају отвореније положај и више збијену, јаку, влажнију земљу. На „смо̀родини“ (Ribes aureum) високо калемљене, лепше изгледају и крупније плодове рађају. Али оне добро рађају и у облику жбуна, као што се и обично негују, само ако се жбун од жбуна подаље усади, у своје време од прегустог шибља прореди и повремено ђубри.

То се исто може рећи и за *крупнороде рибизле* (бимбергрожђе). Њихов плод може се и сигурније продати, јер се, као и малине, и за со̀к прерађује, који се, не само за пријатан напитак, него и као лек употребљава. Од рибизла се и вино прави — Ни малине, ни огрозде, ни рибизле, и поред најбоље и најбрижљивије неге, не треба дуже од 8—10 година на истом месту оставити. После тога времена треба их на друго место пресадити, јер ће упротивном и мање и ситнијег рода рађати. Зато се треба за времена постарати за младе прпорке, односно изданке, којима ћемо старе жбунове заменути.

Да напоменемо овде и *лешнике*, који без икакве нарочите неге и пажње, у сваком кутићу у градини добро успева и обилато рађа, а на кога слабо ко̀ од наших домаћина и помишља. Нарочито су издане и вредно је неговати *крупне* сорте: сицилијанске и наполитанске.

На дубоко прекопаном али раније ђубреном, нарочито песковитом земљишту, прекрасно успева *рани кромпир*, и рађа као кестен суве крто̀ле. Њега треба у градини повише садити, јер се увек тражи и добро плаћа. На таквом земљишту, успевају и разне *репе* и *реаље, цвекле* и *бро̀скве*.

Кад хоћемо да рачунамо на *највеће* користи, онда морамо производити увек онакве плодове, *којима нико неће моћи манисати*, и то да их производимо у она времена, кад се највише траже и кад их најскупље можемо продати. Дакле у почетку *што раније*, а доцније онда кад су *уопште рѐђи*, јер се и у једном и у другом случају онда најбоље продају. То се најсигурније постиже, кад се најраније поврће изводи у „топлим лејама“. Али се ми морамо довијати, да и на отвореном пољу свако поврће што раније произведемо, уколико нам је то, према постојећим приликама, могућно. Зато треба за извођење ранијег поврћа да изберемо заклонитија, сунцу више изложена, топлија места но ако таквих места у градини не би имали, онда морамо за извођење ранијих производа одређена места заклонити од горњака (севера) асурама, еведром, плотом, зидом итп, па онда морамо за сејање и сађење изабрати најраније па онда по реду доцније и најдоцније, тако да у *свако доба* преко године имамо што лепше производе на продају, и то онда кад их други нема, јер се онда најскупље може продати.

Подизање *топлих леја* за производњу *најранијих* ротквица салате, краставаца, диња, пасуља, кромпира, карфиола и осталог поврћа, скопчано је с већим издатцима, па и са неопходним условима као што је набавка потребног коњског ђубрета у довољној количини идр. Па онда, треба се и осигурати за потрошњу у топлим лејама изведених производа, јер се за њих увек *мора већа цена тражити*, дакле, за тако скупе производе треба имати и сигурне потрошаче, па се тек онда можемо одважити на прављење топлих леја и на производњу само извесног поврћа у њима, јер се у том случају морамо ограничити увек само на оне сорте, које се траже и које ћемо увек и *сигурно* и *добро* моћи продати, — јер се на пијаце наших већих пограничних градова данас већ увелико доноси и јефтино продаје рано поврће из јужних земаља, много јефтиније, него што би га ми, у нашим топлим лејама произведено, продати могли; само је велика разлика у томе, што је код нас произведено свежије, па зато *укусније и боље од онога*, са далеког југа донешеног, које је у другом путовању и увело, и од своје доброте и укуса много изгубило.

То је за господу и за богатије, који наше добре производе скупље и плаћају; али се добро могу наплатити и они производи, које троши и сељачки сталеж као што је *лук, ране и позније сорте купуса, иразилук, паприка* идр.

За варошане треба производити и разно *цвеће*, од ког треба одабрати најлепше сорте, које се највише траже,и које се могу најбоље и најсигурније продати. За извођење *расада* од разног цвећа што се више и боље и скупље продаје од сеченог свежег цвећа, или цвећа у саксијама, треба изабрати од севера добро заклоњена места, да се производе *што раније расади*, јер се они најрадије купују и увек скупље плаћају.

5. *Не треба оставити ни стопу незасејаног, или незасађеног земљишта* — рекли смо. Свака стопа земљишта у градини, мора

или бар треба да нам донесе користи. Ми морамо употребити сваку прилику, да свако празно место засејемо или засадимо неком корисном биљком, па било то мâ којом само ако нам она може донети пристојне користи, било за наше лично уживање било за продају. Овде морамо имата у виду разне „*узроде*“ тј. оно поврће *које се између главног поврћа у једно исто време сеје или расађује*, као на пример, кад се између купуса расади *салата*, *целер*, или посеје *цвекла*, *ротква* идр., па се, обрађивајући и негујући „*главни усев*“: *купус*, обрађује и негује и „*узрод*“: *салата*, *целер цвекла* и *ротква*. Или, кад се неки усев раније с леје скине, да се *одмах* после њега иста леја прекопа и спреми па онда засеје или засади неким другим усевом, који ће до зиме стâсати и одмах се моћи потрошити или продати, или ће на истој леји као „другенац“ презимити, па нам с пролећа дати прво зеље, као на пример, кад после скинутог купуса, кеља, келерабе, или повађеног раније кромпира идр., посејемо на исте леје *спанаћ*, који ће ту презимити, па нам с пролећа чим снег окопни, дати прво зеље; а после њега ми ћемо ту леју прекопати и спремити за *грашак*, *першун*, *мркву* итд. Ето тако нам преко целе године никад не остаје земљиште празно. После *рâно* посејаног *грашка*, ког ћемо до Петровдана потрошити, треба леју нађубрити и прекопати, па расадити *позни* — зимски — *купус*, *кељ*, *карфиол* или посејати зимску *роткву* и др. На тај начин, повременим сејањем и сађењем „напзменце“, и као „узрод“, *неће нам у градини ни једна стопа земље остати празна*.

У циљу, да од наших градинâ имамо увек „највеће и трајне користи“, ми нећемо правити ни одвише широке *путеве* ни *стазе*, него ћемо се и у томе ограничити само на најпотребнију ширину.

*

6. *Баштенске штеточине ми ћемо приљежно потраживати и таманити.* Кад помислимо само на онај безброј ситних и крупних животињских штеточинâ, као што су разне и разне *бубе*, *гусенице* разних лептирова, *гљисте*, *пужеви*, *лисне вашице*, *гриње*, *роnци*, *гунделъи*, *мишеви* идр., који наше поврће, воћке и воће брсте, једу, штете и упропашћују; које се и на лишћу, и на стаблу и у стаблу под кором и на кори, на жили и у жили, на цвету и у цвету, на плодовима и у плодовима налазе — онда заиста морамо на све могуће начине и са свима могућим средствима поћи на уништавање тих наших непријатељâ, јер на коначно истребљење није могуће ни помишљати и ако нас у томе врло ревносно потпомажу и разне животиње, као њихови природни сатирачи, као што је, на пример јеж, кртица, ровка, ласица, твор, разне птице итд., које треба у највећој мери да штитимо и да их у размножавању потпомажемо.

Па осим тих *животињских* штеточињâ, ми имамо и *биљних* који се на свима побројаним деловима наших културних биљакâ налазе, у које штеточине спадају разне *травуљине*, *маховине*, *лишајеви* и *гљивице*. И од њих се морамо бранити: плевљењем чишћењем, прањем, прскањем с разним течностима, закречавањем и стругањем нападнутих биљакâ. Али при свем том, треба запамтити ово: уколико је биљка по саставу свом здравија и у свом порашћивању крепчија, уколико је она уопште снажније развијена утолико ће на њој бити мање и животињских и биљних штеточињâ. У *доброј нези*, дакле лежи и средство за сузбијање и једних и других штеточинâ и много је лакше пронаћи и употребити средства за сузбијање, него за савлађивање свију тих штеточињâ. Па и разне *болести*, које се услед елементарних непогодâ на биљкама појављују и правилном порашћивању биљака сметају, могу се ваљаним обрађивањем земље и добром, пажљивом негом биљакâ ако не сасвим отклонити, а оно умногоме сузбити или ублажити. И напослетку

7. *Да о издатцима и дохотцима тачне прибелешке водимо*, јер тачно прибележен и на хартију изведен „приход“ и „расход“, казаће нам: да ли смо у *добитку* или у *губитку*, и то ће нам бити основа за даљи наш рад. Даље треба да се за потребне *раденике*, а увек у своје време, побринемо — и да *истрајно* и *целисходно* започете радове и довршимо. Али језгро свега овога лежи у изреци Пајкертовој, с којом сам овај напис отпочео, а с којом ћу и да га завршим, а која гласи:

„*Сваку груду земље мораш уситнити и у своју корист употребити, јер у земљи лежи благослов, који марљивим радом, подстакнут, даје средства и моћи сваком живом створењу, да може да живи.*“

ПРАКТИЧНА ПРЕДАВАЊА

УЧЕНИЦИМА ПОЉОПРИВРЕДНЕ СТАНИЦЕ ОКР. МОРАВСКОГ

од управника
— Ј. Марковића —

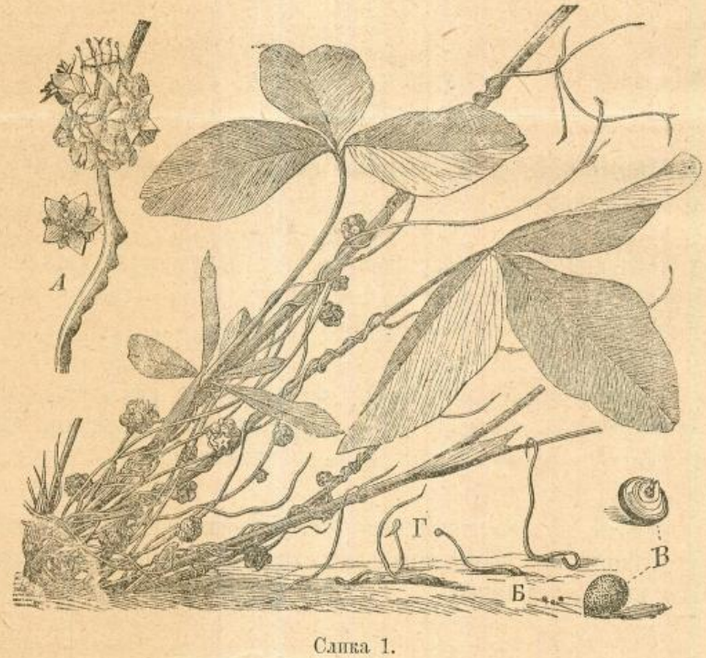
1. Уређење детелишта.

Наступили су суви и топли дани, раније него што се очекивало у ово доба године. Поред припреме за сејање јарина, упоредо, морамо главну пажњу обратити на детелишта, јер од њих очекујемо прву зелену пашу за спрежну и приплодну стоку, свиње па и пернату живину.

Данас отпочињемо са уређењем детелишта, стога вам претходно чиним ове напомене, како би боље радњу схватили и како би важност рада боље оценили.

Дрљање детелишта рано с пролећа, врло је потребно, а зашто? — казаћу вам доцније. Но, пре но што приступимо дрљању, ваља претходно друге врло важне радове извршити и то врло опрезно и пажљиво.

Први је рад испитивање детелишта, да се види да нису нека места заражена *вилином косицом* или као што је зову *самовилом* (сл. 1). Ми смо истина забележили прошле јесени заражена места, но ипак, потребно је да и сада, пред почетак уређења, поновимо са испитивањем. Почећемо са најнижег места и то у правцу противном од сунца, јер се тада боље виде заражена места.

Слика 1.

Видите ли онај круг вред нама што се по мало жути и што изгледа као жабокречина поред бара? То је сигурно вилина косица. Ајдмо ближе па ћу вам казати шта да се предузме, како би заражено место излечили и заразу предупредили.

Вилина косица је биљка, која живи на рачун детелине па и других биљака: — лана, конопље и хмеља — стога је и зову готованком (наметницом). Ми морамо настати да је уништимо јер би касније њеним семеном заразило се читаво детелиште.

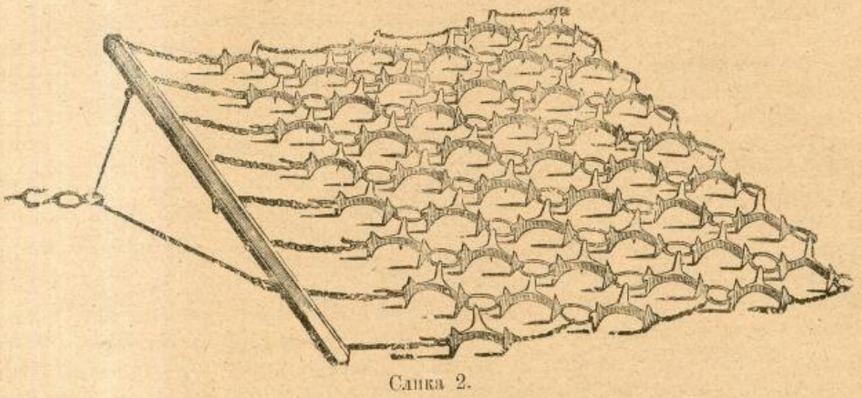
Добро смо учинили што смо понели ашов и мотику, а сада ћемо пажљиво заражено место прекопати и земљу згрнути на широке гомиле или умке. Ове гомиле оставићемо у овој години да престоје па ћемо на јесен или идућег пролећа земљу разгрнути и празно место поново са чистим детелинским семеном засејати. Стручњаци препоручују да се заражена места покрију сламом и попале а неки још поливају заражена места са рас-

твором 10% зелене галице, но, та се средства могу преко лета употребљавати, да се неби болест семеном ширила.

Други је рад *растурање кртичњака и мравињака.*

И ако нам је кртица присни пријатељ, ипак нам причињава на детелишту, својим рововима доста знатну штету, а да би злу доскочили, ваља да се хватамо за грабуље и да кртичњаке растуримо, како се неби на детелишту стварала ћелава места, и како се неби при косидби рад отежавао. Но ипак вам препоручујем да кртицу као корисну штитите, јер она не гризе биљке већ је бубождер.

Сад ћемо прећи на трећи и најглавнији рад на уређењу детелишта а то је: *дрљање.*

Слика 2.

Плуг је за њиву ашов а дрљача грабуље. Сад је најзгодније време да детелиште предрљамо, јер није сувише мокро а није ни суво. Да би се посао што потпуније извршио, треба да се дрљача што јаче покреће, тресе и цима, и да зупци сваку пукотину и рупу на детелишту попуне и изравњају. Ово се већ не може постићи оном дрљачом са којом дрљамо оранicу. Ми ћемо припрећи коње у *ливадску дрљачу*, (сл. 2.) јер једино са њоме можемо извршити рад како ваља.

Пустимо Милисава нека у брзом оду припрегнуте коње тера и дрља, а ја ћу вам објаснити важност дрљања детелишта а после ћете сви редом овим радом руковати.

Дрљача има задаћу да површину земље на коме је детелиште, раздробљава, да грудве разбија, коров и маховину чисти а и да утврђује земљину влагу и топлоту.

У киши нема чисте воде, него пуно материја, којима се биље храни — азота, азотне киселине и креча, зато је потребно да се да могућности киши, да зађе у све шупљике земљине, а ово се може постићи само добрим дрљањем детелишта.

Дрљањем се отвара пут ваздуху кроз земљу до корена биљака, а ваздух раствара храну и убрзава пораст детелишта. Кад настане суша, онда недрљања земља пуца, и што даље траје суша, тим су веће и дубље пукотине, а услед жеге, жилице детелине вену и не могу стабљици да дају храну.

Добра дрљача много вреди за сваки рад, а највише за уређење детелишта. Са доброг и на време уређеног детелишта две недеље раније, добиће се зелене пиће а од колике је то важности, казаћу вам други пут.

ИСКРИЦЕ

Нигде није тако потребно многоструких знања као у пољској привреди.

—

Вештина бити добар земљорадник почива тако исто мало на распикућству као и на бедном тврдичлуку — она се састоји у томе: *с мало, много постићи.*

—

Рад пољопривредников не састоји се из разломака, него из карика које повезане једна с другом стварају ланац, који непрестанце воду из дубине вади и у вис доноси.

—

Ми не радимо више онако као наши дедови; они, пак, нису радили као наши прадедови, а наши унуци неће радити овако како ми радимо.

—

Мудри Творац ставио је човека у зависност од животиња; Он га је обавезао, да се брине за одржавање и множење домаћих животиња.

—

Десет је пута боље ништа не радити, него погрешно радити.

—

Ништа није за онога незнатно, у чијим очима пољска привреда заузима прво место и стоји на највећој висини.

—

Само лењивац, недостојан плуга, може оставити недирнута добра, која се око његове колибе гомилају, али за то га вечни Бог Правде увек кажњава.

—

Човек сеје и негује; клима одгајује; земљиште дои (храни) своје питомце.

И код животиња и код биља никад није потребнија и природнија *нега* но у младости.

—

Пољопривредник сме се бавати с лепотама само онда кад их налази на корисном путу.

—

У пољској привреди веома је важно да свака ствар буде на своме правом месту.

—

Чувајмо се да кудимо оно, што не познајемо.

—

Пусти друге да мисле и говоре шта би хтели, а сам ради оно што треба.

—

Ко не почиње ништа да ради, за њ је најтеже први динар зарадити.

—

Марљивом човеку много што-шта се опрашта, што би за лењивца било казнимо.

—

Ништа није ситно и незнатно при великим радовима.

БЕЛЕШКЕ

Пепео, као средство за ђубрење. — Пепео ј врло добро средство за ђубрење њива и ливада, и баш та његова ђубрива вредност нарочито се огледа на влажним ливадским земљама, особито на онима, које су обрасле маховином и ситом. Поред тога, што пепео садржи у себи све минералне материје, које служе биљкама као храна, као што је калијум (6—10%), фосфорна киселина (2·5—3·5%) креч (30—35%) и магне-

зијум (5—6%), утиче он веома повољно и на растварање хранивих градива, који се налазе у земљи у нерастворљивом виду, поправљајући у исто време и физичке особине земље.

Пепелом треба ђубрити земљу с јесени; но у влажним годинама, нарочито кад је кишно време, најбоље је ђубрити с пролећа и тада је његово дејство утолико јаче. При ђубрењу може се пепео употребити сам за се, или у смеши са азотним и фосфатним ђубретима и тада је његово дејство утолико јаче.

Сем ливаде и детелишта, пепелом је добро ђубрити и земљишта, на којима се гаји: хељда, лан, мрква, салата, дуван, кромпир, овас и раж.

Поред свих наведених користи не треба, најзад, изгубити из вида и ту корист од ђубрења пепелом, што он служи као врло добро средство за спречавање размножавања разних инсеката и биљних штеточина.

На 1 хектар треба давати 2—3 товара пепела.

Из ово неколико редака, лако се може увидети какву вредност има пепео као ђубриво средство. Стога га треба брижљиво скупљати и у гомилама чувати на местима, која нису влажна, па га у даној прилици корисно употребити.

Маховину на ливадама треба уништавати. — Маховина је од врло велике штете на ливадама на којима се појави. Њена штетност долази отуда што јако исцрпљује земљиште, угушује добре траве и зеља и што ју ни једна врста стоке не једе. Ето, због тих мана, њу ваља с ливада чистити и никако не допустити да се сили и отима мах. Најлакше се она уклања и уништава кад се ливаде с јесени и с *пролећа* добро подрљају ливадским дрљачама. Стога земљорадник не треба никада дрљање ливада и у пролеће, и у јесен да изостави, а да ће на овај лак начин моћи уништити маховину и дати маха добрим травама и зељу да се сили, увериће се по самом приносу са својих ливада и по каквоћи добивеног сена. Ливадске дрљаче могу се увек набавити преко Српског Пољопривредног Друштва.

Против пролива код телади. — У „Journal d' Agriculture pratique" препоручује се ово средство, које свако може лако опробати, јер је јевтино и лако се може справити. Узме се два до три литра воде и у овој се кува 250 грама пиринча и неколико корена од купине. Одваром ове смеше ваља појити телад изјутра и увече. При употреби овога лека ваља телад држати у сувоти и топлоти и ваља их хранити свежим млеком.

Спољни знаци на биљкама о недостатку калија у земљи. — Професор Д-р. *Вилфарт* вршио је у Бернбургу опажања о утицају недостатака појединих важнијих хранљивих градива на спољни изглед биљака. Том је приликом опажено да недостатак калија показује и особене промене на биљкама.

Тако су опажена на ивицама лишћа оштро ограничена места, која постану жућкасто бела и затим угину, докле остали део биљке задржава свој природан изглед.

Утврђено је, да та промена на лишћу не долази ни од инсеката, нити од гљивица.

Та опажања професора *Вилфарта*, потврђена су и испитивањима чињеним у Шведској на ливади, која је подељена на четири деонице и то:

1. Деоница ђубрена је само са фосфорном киселином по моћу томасовог млива;

2. Деоница ђубрена је са фосфорном киселином и 100 килограма калија у 38 процентном калиђубрету;

3. Деоница ђубрена је фосфорном киселином и 100 килограма калија у „минералном ђубрету";

4. Деоница ђубрена је фосфорном киселином и 200 килограма калија у „минералном ђубрету".

Дејство тако названог минералног ђубрета (мливо фелдшпата) показало се веома слабо и несолидно.

Сама је земља пак била веома пријемљива за ђубрење калијем, јер додавањем 100 килограма лако растворљивог калија, постигнут је готово четири пута већи принос. Одма у почетку, чим је трава избила, опажено је да *мачица* (Timothee) добија сасвим особен изглед на деоници која није ђубрена калијем. Биљка је изгледала бољешљива, лишће је покуњено и бледо зелено, са овде онде жућкастим и беличастим пегама. На деоницама пак које су ђубрене са 38 процентним калијевим ђубретом, имала је (Timothee) *мачица* затворено зелену боју, изгледала је снажна, лишће је стајало усправљено и развијало се нормално.

И детелина је кињала на деоници без калија, имала је на лишћу беличасте и жућкасте пеге, које се брзо умножаваху. Пошав од ивице лишће се поступно сушило.

Из тих опажања изводи се, да на ливадама где се описане појаве примете, недостаје калија и да се додавањем калијевог ђубрета, може ливада излечити. То поглавито важи за мочарне ливаде.

(Из Kulturtechniker-a) **Ст.**

Храњење коња. Ако се жели, да се храњењем коња постигне прави циљ, онда се морају имати на уму многа правила која с њим у вези стоје. Коњ захтева, ради одржања свога здравља, да се три пута дневно храни и то у оброцима у размаку од 5—6 часова. Највише хране ваља увече дати. Неопходно је потребно коње од времена на време појити. Ако је икако могућно, ваља коња употребљавати за рад само са празним желудцом и празном бешиком. Коња, који се уморан, задуван и ознојен с рада у коњарник вратио, ваља нахранити тек после пола часа пошто је у коњарник дошао. Одвећ обилна оброци могу лако проузроковати неправилности у варењу и колику, а ако су оброци јако размакнути један од другог, онда коњи халапљиво храну гутају, а у међувремену су немирни, нестрпљиви, копају под, бацају се ногама, туку се међусобно и навикавају рђавим манама. Да се неби желудац преоптеретио новом храном, пре но што је раније потпуно сварена, потребно је да између оброка прође најмање 5 до 6 часова. Као што смо раније напоменули, вечерњи оброк треба да је највећи. Ово је за то потребно, што нас искуство учи, да коњи ноћу, кад је престао сваки рад, имају више времена да једу, лежу и лагано и мирно сварују поједену храну. Нарочито живи и топлокрвни коњи једу с вечера и ноћу, кад нема ларме, мирно онако како и приличи таквим грлима и како им најбоље прија. Службени коњи који врше тешке, заморне и дуготрајне радове, хране се из године у годину хранљивом и кабастом храном, стога треба правилно и на време да се поје. С јесени, кад отпочну мразеви, врло је добро давати коњима мркву с овсем. У пролеће врло је препоручљиво хранити коње, нарочито у вече, сеном помешаним са зеленом храном. Коњ који се одмах пошто је нахрањен запрегне или јаше, брзо се задува и ознојн стога се и плаши тешког рада и јахања после храњења. То што се нахрањен коњ, у запрези или под јахачем задува и ознојн, долази отуда, што напрегнут желудац притискује плућа Услед кретања и храна у желудцу не може да се свари, и неискоришћена одлази у црева и проузрокује пролив. Осим тога може несварена храна да проузрокује и друге болести органа за варење као колику, затвор, надун и т. д. Стога је од врло велике важности имати на уму ово правило: коња само с празним желудцем употребљавати за рад. Сваривање овса свршава се највише за два часа, а сена тек после три часа.

Зато што се сено свари тек после три часа, најбоље га је и давати тек после свршених напорних радова или најбоље у вече. Тако исто важно је, да се коњ напоји увек што је могућно раније пре него што се за рад употреби.

Пре рада не ваља коња сувише много појити. Ако се коњ пре јахања или напрезања добро напоји, задржи мокраћу све до повратка у коњарник, а то задржавање може имати тешких последица по здравље његово. Чим се коњ, јако заморен и ознојен, с рада врати у коњарник, не треба никад пропустити а да се добро не истрља и осуши и тек после једно пола часа треба га хранити. Ако се на ово не пази, но се заморен и ознојен коњ одмах нахрани и напоји, онда сваки сопственик нек сам себи припише последице, ако се, услед овога лакоумља појаве болести органа за варење и колика.

ГЛАСНИК

Нов Министар Народне Привреде. — Указом Његовог Величанства Краља од 26 јануара ове године постављен је за Министра Народне Привреде г. Др. *Светолик Радовановић*, проф. Велике Школе, редовни и почасни члан Српског Пољопривредног Друштва.

Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва. — Г. *Марко Трифковић*, начелник одељења за трговину, радиност и саобраћај Министарства Народне Привреде, изволео се уписати за члана помагача Српског Пољопривредног Друштва.

Нова Управа Српског Пољопривредног Друштва. — На XXXV Главном Годишњем Збору Српског Пољопривредног Друштва изабрана је нова Управа у коју су ушли: за председника г. *Душан М. Саасић*, економ и бив. Министар Народне Привреде; за потпредседника г. *Павле Т. Тодоровић*, инспектор Министарства Народне Привреде; за благајника г. *Јов. Јекић*, секретар Министарства Народне Привреде, и за чланове Управног Одбора: г. г. *Алекса Љ. Поповић*, главни марвени лекар, *Пера Тодоровић*, марвени лекар Управе града Београда, *Мирко Миљковић*, управитељ Топчидерске Економије, *Аца Живановић*, секретар Министарства Народне Привреде, и председник Српског Пчеларског Друштва, *Милош Н. Лукићевић* и *Др. Миливоје С. Васић*, писари Министарства Народне Привреде.

По друштвеним Правилима остали су још једну годину дана као чланови Управног Одбора: г.г. *Др. Марко Леко*, ректор Велике Школе, *Александар Мијоковић*, секретар Министарства Народне Привреде, *Нинко Јовановић*, шеф одсека за производњу дувана у Управи Државних Монопола; *Милан Јованић*, индустријалац из Београда, *Илија Кремић* и *Димитрије Јосимовић*, секретари Министарства Народне Привреде.

I Конгрес српских лекара и природњака. — Под највишом Заштитом Његовог Величанства Краља *Петра I*, држаће се ове године септембра месеца I Конгрес српских лекара и природњака. Организациони Одбор је решио, да се рок пријаве тема, које ће се на Конгресу расправљати, продужи до 1 априла ове године. Конгрес има ове секције: 1. *Лекарску и апотекарску*, 2. *Физичко-хемијску и математичку*, 3. *Биолошку*, 4. *Абиолошку и* 5. *Ветеринарско-агрономску*.

Дан за држање Конгреса одредиће се доцније. Члан Конгреса може бити сваки онај који се бави или интересује лекарским или природњачким наукама и ма којој народности Словенства припадао. Предавања се могу на Конгресу држати на ма коме од словенских језика.

Досада су се пријавили из Секције Ветеринарско-агрономске за предавање г.г. *Милутин М. Савић*, начелник Мин. Народне Привреде у пензији, *Освалд Репић*, марвени лекар и *Васил В. Мацагић* професор арг. школе из Прерове у Моравској. Први ће држати предавање: *Стогодишњица развијка Виноградарства и Воћарства у Србији;* други: *Свињска куга и њено сузбијање;* трећи: *Anatomicko Fysiologicky podklad pro posuzváni domácího zvirechva.*

Колика је била жетва жита на целоме свету прошле, 1903 године? — Приближно процењену жетву житâ у прошлој години на целоме свету, саопштавамо својим читаоцима, уверени да ће их ови податци занимати. Прошлогодишња светска жетва житâ сматра се као *добра*. Добивено је:

	милијуна товара (1 товар = 100 килгр.)
Пшенице	822·62
Ражи	384·53
Јечма	264·29
Овса	510·30
Кукуруза	720·31
Свега	2702·05

Кад се упореди прошлогодишњи жетвени резултат са жетвом од 1902 године, онда излази да је добивено *мање:* пшенице за 2·62 милијуна товара, ражи за 40·93 милијуна товара, јечма за 7·81 милијуна товара и кукуруза за 50·62 милијуна товара. Само је 1903 добивено *више* овса за 7·67 милијуна товара. *Укупно* пак излази да је 1903 мање добивено житâ за 94·31 милијуна товара.

Да видимо колико је сама *Европа* дала жита у прошлој години, а колико прекоокеанске државе. То се види из овога прегледа:

	1903 године: жетва жита у Европи	1903 године: жетва жита у прекоокеанским државама
	милијуна товара	
Пшеница	478·76	343·86
Раж	367·36	17·17
Јечам	206·17	58·12
Овас	342·48	167·82
Кукуруз	142·84	577·47
Свега	1537·61	1164·44

На међународним трговима било је на стоваришитима непосредно пред жетву 1903 године:

	милијуна товара
Пшенице	20·75
Ражи	15·95
Јечма	6·25
Овса	21·10
Кукуруза	23·65

По приближноме рачуну у овој години потрошиће се:

	милијуна товара
Пшенице	823·06
Ражи	400·85
Јечма	273·87
Овса	522·02
Кукуруза	725·20
Свега	2745·20

Таква је светска жетва житâ у 1903 година била и такви су приближни податци објављени од стране Аустријског Министарства за Земљорадњу.

Производња вина у Грчкој. — У Грчкој је површина под виноградима 125.000 хектара. Производи се 230 милиона

око вина (ока 1·25 кгр.), или 2,944.000 хектолитара. Осем тога производи се сувог грожђа на 150.000 до 170.000 тона.

Вино се поглавито извози из Коринта, Патраса, Цефалоније, Чубсо, Сенторина, Накеоса и т. д. Цена је вину између 35—40 лепта (пара динар.) ока (1·28 литра); а цена вину је за мешање (купирање) од 18—20 драхма (динара) хектолитар. За извоз (експорт) вино производи се у великим радњама (етаблисманима), међу којима су важније: 1. Винарско друштво у Заносу, Рош и Ком., које производи 85.000 хектолитара; 2. Друштво Солон и Син, у Атинама; 3. Немачко Друштво у Патрасу, које производи 3—4000 хектолитара; 4. Хамбуршко Друштво у Патрасу, које производи 6.400 хектолитара; Фабрика Толе у Аргосу, која производи 20—30.000 хектолитара. — **К. д. У.**

Такса за опасивање кобила. — Власник чувеног пастува Flying Flox, француз, Едмонд Бланк, који га је купио у Енглеској за равно милијун франака, повисио је ове године таксу и наплаћиваће скок 15.000 франака, а досада му је плаћано 10.000 франака.

Кад ли ће наши одгајивачи имати смелости да траже оволику таксу, да им бар покрије трошкове око издржавања приплодних грла? **А.**

КЊИЖЕВНОСТ

Ветеринарски Гласник. Лист за марвено лекарство и сточарство, орган Марвено-Лекарског Удружења. Уредник Петар Д. Тодоровић. — Београд, штампарија Петра Јоцковића. — Читаоцима *Тежака* биће познато, да је у првој половини децембра прошле године био у Крагујевцу скуп „марвених лекара Краљевине Србије," на коме је установљено Удружење марвених лекара. Тај је скуп донео одлуку да Удружење покрене свој стручни лист. Управа овог Удружења на првом свом састанку прихватила ја ту одлуку скупа, и учинила све што треба да лист почне излазити. И данас имамо већ у рукама први број тога листа који је назван „Ветеринарски Гласник." И да је задатак томе листу да само шири знање и науку из марвеног лекарства, па би он заслуживао пуну нашу пажњу, а кад је уз то узео и задатак да шири знање и науке из сточарства, заслужује и да га искрено поздравимо.

Ево садржине тога првог броја:

Прва реч. — О прикупљању података за упознавање сточарства у српским земљама. — Закони наслеђа. — Болести наше стоке. — Кокош Орпингтон. — Утицај топлоте на домаће животиње.

Поучне белешке: Лечење прострела карболном киселином; Лечење шугавих паса; Шећер као средство да краве што пре избаце постељицу; Кокошиње ваши; Авенин; Лечење брадавица; М. Фауер: између туберкулозе код људи, стоке и живине нема разлике.

Гласник: Размештај марвених лекара; Записник збора марвених лекара Краљевине Србије: Стање заразних болести на домаћој стоци за јануар; Статут удружења марвених лекара у Краљевини Србији; Правила помажућег фонда; Правила стручних седница.

Као што се из овога види, први број овога листа, и ако излази тако брзо после одлуке о његовом покретању, ипак обилује обилатом и важном садржином. У расправама налазе се питања која су од великог значаја за рационално сточарство и за здравље наше стоке. Осем тога, како у расправама тако и у белешкама свраћена је пажња савременим питањима која интересују у пуној мери пољопривреднике и марвене лекаре. „Гласник" су за сада заузеле понајвише службене ствари удружења, а то је и требало да буде. Убудуће пак та рубрика извесно ће се брижљиво попуњавати новостима које имају ширу вредност.

На кратко, ми можемо овај нови стручни и поучни лист, који на првом кораку већ казује да ће заузети достојно место у нашој привредној журналистици, свесрдно препоручити нашим читаоцима.

Ветеринарски Гласник излази у свескама једанпут месечно. Цена је листу годишње: за Србију 10 динара, за иностранство 12 динара (или 12 круна) у злату. Претплата се шиље благајнику Удружења г. Милану Цветковићу, војном марв. лекару — Београд (Добрачина ул. 17.)

— — **Ђ.**

НОВЕ КЊИГЕ[1])

Природни и шумски односи у Краљевини Србији, с погледом на будуће уређење шума од *Др. Ђорђа Ст. Јовановића*, Пожаревац 1903, 8° стр. 216. Цена 1·50 динар.

Наше шуме, написао Др. *Миливоје С. Васић*, Београд, 1904, 8° страна 40. Цена? Ово је књига I *Библиотеке Српског Економиста.*

Наша привредна политика, од *П. Ђорђевића.* Прештампано из *Трговинског Гласника* 1903.

Из Сирарства, предавање г. *Милана Ј. Бајића* хемичара, држано на конференцији привредника у Ужицу 18 августа 1903 године. Отштампано из *Тежака* за 1903 годину 8°, страна 11.

Гајење репице (Brassica napus oleifera DC) од М. Н. Лукићевића. Отштампано из *Тежака* за 1903 годину. 8° стр. 14 — Цена 0·20 динара.

Трговина свежим воћем, ланарство и конопљарство и унапређење млекарства. Стенографске белешке Привредничког Збора, држаног 31 октобра и 1 и 2 новембра 1903 год. под руковођењем М. Савића, председника Српског Пољопривредног Друштва. 1904, 8° стр. 161. Цена?

Записник треће конференције руковалаца лозних расадника, сазване 16 марта 1903 год. у Букову код Неготина. Београд 1903. Штампано у Државној Штампарији.

Упуство *за просто и доста тачно премеравање имања, без справа и помоћу справа, које се лако могу набавити. За учитеље, свештенике, општинске писаре и економе*, написао *Влајко Илић*, професор и дипломисани земљомер. Издање трговине Милана Арсенијевића и Компаније. Београд 1903, 8° страна 126, цена 1·50 динар.

Народно здравље у округу Ужичком за 1901 годину., по службеним податцима и сопственим посматрањима написао *Д-р. Алекса М. Стојковић*, физикус округа Ужичког. Београд. Штампарија Аце М. Станојевића, 1903 год. Штампано о трошку Округа, 8° стр. 96.

Уређење трговине сировим воћем и о сортирању воћа, уређењу воћног трга и изради јабуковаче, израдио *Милутин Савић*, Београд, 1903 године, 8° стр. 16, цена 0·20 дин. Отштампано из *Тежака.*

Списак семења прибраног у 1903 години које се нуди у замену Ботаничким Баштама. XIV година. Београд 1904. Издање **Јевремовца,** Срп. Крањ. Ботаничке Баште Велике Школе у Београду.

[1]) У овој рубрици доносиће *Тежак* редован преглед нових књига које буде добио на приказ од писаца. О њима ће се, по могућству, доносити опширан приказ, стога се сви пољопривредни и остали писци умољавају да уредништву шаљу бар по један примерак од својих издања.

Кратак извод из Јестаственице за Ниже Пољопривредне Школе у Краљевини Србији: I Део **Зоологија** са 84 слике у слогу израдио † *Владимир Ђорђевић*, бивши професор Ратарске Школе у Краљеву и бивши државни окружни економ 8° ст. 106. — II Део **Ботаника**,, са 116 слика у слогу, израдио † *Владимир Ђорђевић*. и т. д. 8° стр. 186, III Део **Познавање природних појава и важнијих ископа** са 128 слика у тексту израдио *Благоје Д. Тодоровић*, (друго издање) 8° стр. 177. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1903 год. — *Издање Министарства Народне Привреде.*

ОБЗНАНЕ

Уредништва *Тежака*, *Пољопривредног Гласника* и *Пољопривредног Календара*, налазе се у дому Српског Пољопривредног Друштва (Немањина улица бр. 2, Београд).

Моле се сви пољопривредни писци да своје радове упућују на адресу *Српског Пољопривредног Друштва*, које ће радове примити, завести у нарочито за то удешену књигу, и предати уредништву коме су намењени.

Семе од луцерке. — Српско Пољопривредно Друштво набавило је непосредно од произвођача из Француске семе од луцерке првог квалитета и продаје га пољопривредницима по 2 динара килограм.

ОГЛАСИ

СИГУРНА СРЕДСТВА ПРОТИВ РАСПРОСТИРАЊА

Шарлаха, Дифтерије, Јехтике и осталих заразних болести јесу Dougall-ови безотровни препарати за дезинфекцију, који су испитани и у државној хемијској лабораторији Краљевине Србије како хемијски тако и бактереолошки.

Исти надмашују сва досада код нас употребљена средства ове врсте.

Сва ближа упутства односно употребе ових препарата, као и извештаји државне хемијске лабораторије Краљевине Србије, Д-р. Е. Михела (референта за јавну хигијену) одштампана су у засебној брошури која се може добити бесплатно код наших заступника за Србију.

БРАЋЕ М. АЛКАЛАЈА — БЕОГРАД

Нарочита пажња на ову брошуру обраћа се родитељима, пошто им се даје могућности да се бране противу разних заразних болести које сатиру наш подмладак.

M-c Dougall Bros

Б. М. Алкалај дају бесплатно и брошуре о Mc. Dougall-овом безотровном леку за стоку.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног стунца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од стунца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 4 и 5 броја Тежака. *Чланци:* — Шта је досад рађено и шта би се још имало радити на унапређењу нашег живинарства. — Багрен (Багрем, Акације). — Како да се поступа са водоплавним ливадама? — Приплодни бик. — Да ли се држање старих крава исплаћује или не? — Правила којих се треба придржавати приликом подвођења кобила под пастуве. — На који ћемо начин моћи имати највеће и трајне користи од наших градина? — Практична предавања ученицима Пољопривредне Станице округа моравског: 1. Уређења детелишта. — *Искрице.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевност.* — *Нове књиге.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЗНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ, 20 ФЕБРУАРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ЗАПИСНИК
XXXV ГЛАВНОГ ГОДИШЊЕГ ЗБОРА СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

држаног 30 јануара 1904 године у Београду.

Збору је присуствовало тридесет редовних чланова и четири члана утемељача именованих у приложеном списку.

Председавао прво члан Управе г. *Паја Т. Тодоровић*, з затим изабрани председник г. *Душан М. Спасић*.

Бележио зам. секретара *Радослав Спасовић*.

I.

Најстарији члан Управе г. *Паја Т. Тодоровић* отвара Збор напоминьући, да је досадашњи председник друштвени крајем године поднео писмену оставку на тај положај. Извештен о овоме, потпредседник друштвени изјавио је писмено, да му је немогућно примити се руковођења друштвеним радом, те је на основу тога а према одредби чл. 24. друштвених Правила Управни Одбор у седници својој од 5 јануара ове године одлучио, да друштвеним пословима до избора нове Управе руководи најстарији члан Управе. Оставка г. председника и изјава г. потпредседника прочитане су у целини.

II.

Заступник председника позива учеснике Збора, да Збор, пре него што пређе на дневни ред, поздрави Највишег Заштитника Друштва Његово Величанство Краља Србије *Петра I.*

Збор је једнодушно и с највећим одушевљењем прихватио предлог заступника председника. За овим је прочитана депеша коју је Збор примио и пропратио једнодушним узвиком: „Живео Краљ!“

На поздрав Збора, Његово Величанство благоволело је најмилостивије одговорити овом депешом:

Збору Пољопривредника

БЕОГРАД

По налогу Његовог Величанства Краља, част ми је изјавити Збору Његову високу захвалност на поздраву и изразима оданости.

Секретар Његовог Величанства
Д-р. Ј. Ненадовић

Депеша којом је Збор поздравио Његово Величанство гласи:

Његовом Величанству Краљу Србије

ПЕТРУ I.

БЕОГРАД

Чланови Српског Пољопривредног Друштва и пријатељи наше пољске привреде сакупљени данас на XXXV Главном Годишњем Збору друштвном сматрају за прву и свету дужност, да Вашем Величанству, Највишем Заштитнику Друштва, поднесу изјаву непоколебљиве верности и дубоке благодарности на неизмерној пажњи, коју Ваше Величанство указује Српском Пољопривредном Друштву и Српској Пољској Привреди, кличући једнодушно:

Да живи Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва Његово Величанство Краљ Србије Петар I!

Да живи Његов узвишени Дом!

30 јануара 1904 год.
Београд

За председника
члан Управе
Павле Т. Тодоровић

III.

Према одредби чл. 42 друштвеног Правилника, заступник председника предлаже да Збор одреди три члана, који ће оверити записник зборског рада — Збор одређује за овереника записника г. г. *Александра Мијоковића*, *Милана Бајића* и *Душана Крсмановића*, редовне чланове друштвене.

IV.

Г. Милан Бајић пита заступника председника, је ли Одбор усвојио оставку досадашњем председнику друштвеном?

Заступник председника објашњава г. Бајићу, да ће се о томе донети одлука приликом избора нове Управе. Оставку г. председника изнео је у почетку само за то, да би се објаснило, за што он — заступник председника — руководи данашњим Збором.

V.

Подноси се Збору *Извештај о раду Друштва у 1903 год.* Како је целокупан овај извештај штампан у *Тежаку* и раније раздат друштвеним члановима — Збор одлучује да се чита само *финансијски део* извештаја.

Г. Александар Мијоковић пита благајника, како је могла остати иста сума у фонду за набавку плавог камена, кад је претворена у злато, која је била и раније у сребру?

Благајник објашњава г. Мијоковићу, да је ажија на злато подмирена из уштеда за набавку плавог камена.

Г. Милош Н. Лукићевић, пита: зашто и у овој години није издат *Пољопривредни Гласник*, кад је за то предвиђена сума буџетом и за 1902 и за 1903 годину? У извештају друштвеном за 1902 годину напоменуто је, да је било радова за овај часопис, али није било довољно средстава, а у овогодишњем извештају вели се, да поред средстава није било довољно ни радова!

Упозорава на то, да би у извештају друштвеном требало, кад се говори о набавци семена и справа у земљи и на страни, увек назначити понаособ, шта је у земљи и колико, а шта опет

на страни и у којој количини купљено. На тај начин знало би се шта имамо у земљи и шта производимо, те би се пољопривредници тиме могли користити. Из извештаја се то не види.

Даље примећује, да је за подизање угледног живинарника у Роготу утрошено за две године преко 8000 динара, а не означује се наштa је све то утрошено и какве су зграде подигнуте. Тако исто у извештају не износи се, наштa је утрошена жетва са простора од 7 хектара, који се засејава за производњу хране за живину, а није се могла утрошити на храну 17 грла живине, колико се по извештају у живинарнику налази. Осуђује што је тако велика сума новца утрошена а има свега 17 грла живине. Изгледа му чудновато, да Друштво није могло са стране набавити кокоши Талијанке због болести, а Министарство Народне Привреде скоро је набавило ову расу живине, а Друштво није нашло за потребно да се овом приликом користи.

Цитира из извештаја навод, да је приликом изложбе у Ужицу излагач оваца награђен приплодним биком сименталске расе. Налази да излагачу оваца није требало издати награду у овом облику. — Сматра да је неправилно у извештају означено, колико чланова иступају из Управе а колико остају, јер према Правилима сваке године иступа половина чланова а половина остају још годину дана, док је у извештају означено да иступају само четири а остају осам чланова. — Напомиње да друштвени изасланици на Конгресима Земљорадничких Задруга у Србији и Угарској и приликом приређења земаљске живинарске изложбе у Бугарској нису поднели никакве извештаје, јер они нису у Годишњем Извештају штампани, а налази да је ред, да сваки изасланик који о трошку друштвеном путује бар *извештај* напише, који ће му Друштво штампати, како би и они чланови добили могућност да се обавесте о Изложбама и Конгресима који на ове сами нису могли ићи.

Г. А. Мијоковић објашњава г. Лукићевићу, да је излагач оваца у Ужицу награђен бичићем стога, што поред оваца гаји и говеда, и да му стога није на одмет бичић којим је награђен.

Благајник г. Јован Јекић даје објашњење на прву примедбу г. Лукићевића и наводи, у колико се тиче материјалне стране, да је сума одређена на штампање *Пољопривредног Гласника* употребљена на издавање других књижевних издања друштвених, која су по нахођењу Управе била потребнија, јер им је тражња била већа.

Г. Милан Бајић предлаже да се установи Надзорни Одбор који ће контролисати рад Друштва. Мисли да би се тим начином спречили многи излишни издатци, као што је на пример хонорисање указа у *Тежаку*, који се прештампавају из других новина и др.

Г. Драгиша Лапчевић говори уопште о раду Друштва. У принципу се не слаже с његовим радом јер налази да се оно поглавито бави политиком и трговачким послом, а питањима практичне и стручне вредности поклања врло слабу пажњу. Овом последњем г. Лапчевић придаје највећу вредност и мисли да Друштво треба у том правцу да сконцетрише највећи део своје снаге и рада.

Прелази на поједине одељке извештаја и налази, да по истим није ништа правилно рађено, тако с књижевним радом друштвеним не може бити задовољан, јер се *Тежак* не уређује као што треба, а за неиздавање *Пољопривредног Гласника* не може примити никакво оправдање. Не налази за потребно да се Друштво бави посредовањем у набавци пољопривредних справа и семења, јер тиме спречава развитак производње ових у самој земљи. У сузбијању биљних болести налази да је Друштво врло мало учинило, јер за сузбијање и испитивање болести жита и других усевних биљака није предузимало никакве кораке, једино што је набавком плавог камена и сумпора рађено на сузбијању болести винове лозе.

Изложбе које је Друштво приређивало налази да нису имале никаквог успеха, те немају никаквог оправдања зашто се приређују. Наводи за пример изложбу у Ужицу и мисли, да у тим крајевима не треба потпомагати развитак Сточарства, пошто за ово нема потребних погодаба, а нарочито још и стога што се услед рђавих саобраћајних средстава сточни производи тих крајева не могу лако преносити на тржишта, те се и њихова производња не рентира. Мисли да би било упутније радити на развитку Воћарства у тим крајевима, јер су и климатске прилике за то подесне. Изложба, коју је Друштво приредило приликом своје славе, налази да је била по све слаба. Пред Привредничке Зборове сматра да је Друштво излазило неспремно и без одређеног правца и циља. Даље вели, да Друштво и иначе није радило по одредбама својих Правила, јер своје особље не узима путем конкурса. Изјављује да ће гласати за финансијски део, што благајника лично сматра за поштена човека.

Вршилац дужности секретара, г. Живко Шокорац одговара на примедбе г. г. Лукићевића и Лапчевића. На примедбе учињене о угледном живинарнику у Роготу одговара, да се о томе израђује нарочити извештај, који ће се предати јавности. Оно мало стабло набављено је стога, што са веће није било прибора и што се извесне жељене сорте према утврђеном програму као што су н. пр. Талијанке нису могле добавита стога, што је у дотичним местима владала заразна болест о чему постоје аутентични докази у друштвеној архиви. Већи простор земљишта, које је Друштво узело под закуп, потребно је за будуће проширење живинарника, а произведена храна у колико се не утроши продаће се на олакшање трошкова. Жали што повереник Друштва за руковођење организаторским пословима у оснивању живинарника г. Милутин Савић, који би могао и умео убедљивије и јасније представити основаност предузетих мера и свршених послова у живинарнику, није данас присутан Збору

Што се тиче приређења сточарске изложбе у Ужицу, вели да је посве умесан корак Друштва да овакву изложбу приреди у Ужицу. О корисности овакве изложбе баш за те крајеве не може бити сумње, то ће бити јасно за сваког, које ма и најмање верзиран у пољопривредним питањима и привредним приликама наше земље. А поучна изложба, коју је Друштво приредило приликом своје славе ни квалитативно није изостала од ранијих изложаба ове врсте. Објашњава циљ оваквих изложаба и указује на постигнуте успехе њиховим приређивањем, као што је подела Србије на воћарске крајеве и помолошки опис наших оригиналних сората, чега пре није било.

Да посредује у набавци пољопривредних справа и семена Друштво има довољно разлога. За успешан рад потребно је пољопривреднику пружити добру и савршену справу и добро семе, а како ових нема у довољној количини или никако у земљи морају се уносити са стране. Но вршећи овај посао, Друштво је с највећом готовошћу излазило на сусрет нашим произвођачима. Наводи пример са прскалицама, сецкалицама и другим справама, које се израђују у фабрици Гоћевца. Савршеније и компликованије пољопривредне справе и машине, као што су вршалице, жетелице, сејалице и т. д. морају се и мораће се још дуго са стране набављати.

У избору особља Друштво је радило према својим Правилима, тако је вршилац дужности секретара изабрат стечајем који је прописно обзнањен, а поред тога за овај циљ школовало је Друштво и нарочито лице за потоњег секретара. — Изасланици друштвени у разним приликама подносили су извештаје, тако он, — вршилац дужности секретара, кад је изаслат у Софију, приликом приређења земаљске живинарске изложбе, поднео је извештај, но овај није предат јавности.

Г. Милош Н. Лукићевић пита: зашто није приређена земаљска живинарска изложба, која је предвиђена програмом друштвеног рада за прошлу годину?

Г. Алекса Љ. Пошовић објашњава г. Лукићевићу, да сума одређена за овај циљ није била довољна, да се приреди изложба, каква треба да буде.

Г. Аца Живановић одговара уопште на примедбе, које су учињене о раду Друштва. Признаје и сам донекле, да би се могло учинити још више него што је Друштво у минулој години учинило, но при том не може пропустити да не напомене, да они, који критикују рад друштвени, испуштају из вида узроке, због којих се рад није могао у таквом правцу кретати, како би ми сви желели. Напомиње, да су чланови Управе иначе оптерећени и другим пословима, те им није било могуће посветити друштвеним пословима још већу пажњу, за то мисли, да би требало у Управу да уђу и млађи људи, који ће можда имати више воље и располагати већом енергијом, да друштвени рад крену на боље.

Г. Милан Јованић: Изгледа му врло чудновато Лапчевићево нападање на рад друштвене Управе. Оно би се могло разумети да је рад у Друштву такав, за који се сваки од чланова плаћа и награђује, али кад то није случај, кад је овде рад добровољан, рад преко свакодневног редовног рада, онда би ваљало другом мером мерити и друкчије обзире имати, а не нападати будзашто и овако безобзирно. Тим пре што ни замерке које чини, нити су истините, нити имају смисла.

Мишљење г. Лапчевића како нема смисла што се Друштво бави продајом семена и справа, посве је погрешно. Напротив, потреба разноврсног семена нарочито пићних биљака, на чијем увођењу треба беспрекидно радити, и савремена је и неизоставно потребна, јер производња семена код нас дуго неће моћи ухватити корена, пошто нема погодаба за то, нарочито самосталних појединаца са специјалним знањем, које ова важна грана пољопривредне производње изискује. У суседној нам Мађарској има врло мало истакнутих предузећа приватних, којима се може поклонити пуно поверење. Једини је готово Маутнер, па и он се бави производњом само извесних врста семена. Све остало повлачи од специјалиста са стране.

Производња семена није ни лака ни мала ствар, зато је потребно нарочитих справа, једне до крајњих граница интензивне културе. У садашњим нашим привредним приликама, овај би се посао могао још једино на државним доменама обављати, али какви појмови о таквим стварима владају код нас, ни од тога не може за дуго бити ничега, јер се стешком муком добијају за привредне установе и најстварнији и најпотребнији кредити.

Све дотле, док се код нас на оваквој основи не почне развијати производња семена, Друштво се мора бавити његовом набавком, не за то, што је то семе јевтиније, већ стога, што се има колико толико сигурности у његовом познавању и избору извора, и што га свестрано испита па тек онда растура.

На Лапчевићеву замерку да Друштво увозом справа наноси штету домаћој радиности, и кад оно не би имало своје повластице за слободан увоз, да би многобројне радионице, у земљи имале већег успеха у раду одговара, да у нас постоји једна једина радионица пољопривредних справа, која може претендовати на то име, и то је фабрика Гоњевца. И тој фабрици Друштво је дало иницијативу и подстрек за израду прскалица, које се много траже. Ово може посведочити и представник ове фирме који је Збору присутан. Али док се и у тој фабрици успело, да се ове справе производе фабрички, брзо и јевтино, требало је доста времена, проучавања, проба, преправљања и т. д. а Друштво је највећом предусретљивошћу прихватило продају и ширење те справе.

Други је такав случај с испитивањем врло важног питања о плугу за нашу земљу. Из дугогодишњег искуства, Друштво је дошло до уверења да ни страни ни домаћи плугови не одговарају стварној потреби, те је извршена комбинација разних система и створен тип новог плуга, који се може видети у друштвеном магацину, и који је без мана и притежава све добре стране ваљаног плуга за наше прилике, о чему најбоље сведочи његово нагло ширење у Србији а нарочито у Мачви. Уколико се ова ствар развија, утолико се смањује увоз са стране. Ако је г. Лапчевићу било стало до тога, да сазна, шта је Друштво у томе правцу радило и урадило, он о плугу, том основном и најважнијем оруђу земљорадничком, може наћи читаве елаборате у друштвеној архиви.

Нити има, нити може бити код нас погодаба за израду крупнијих, компликованијих пољопривредних справа и машина (као што су сејалице, жетелице, вршалице,) јер је круг потрошача врло ограничен, а то је једна главна погодба за развитак производње ових справа и машина.

На трећу, главну Лапчевићеву замерку, како је сточарска изложба у Ужицу била без успеха, одговара да се мора чудити, да то чује од онога, који је кад је тамо живио својом снагом радио да наведе Друштво на држање сточних изложаба. Он је рекао да је ужички округ неподесан за Сточарство, и да се сточарењем у тим крајевима не рентира! Те претпоставке прости су апсурди. Сасвим обратно, баш у крајевима где не постоје железнице и уопште где су ређава саобраћајна средства, једино су сточни производи а нарочито млекарски, који могу с рентом доспети на даљне пијаце. У томе нам може послужити за пример данашњи један производ — кајмак. Један његов транспорт у 1000 кгр. по 2 динара представља вредност од 2000 динара. Исти толики транспорт ужичких јабука по 0·10 дин. 1 кгр. преставља вредност од 100 динара. Очигледно је, да ће један транспорт који представља двадесет пута већу вредност лакше сносити преносне трошкове и моћи да достигне много даље тргове, но роба мање вредности а у истој количини или запремини.

Напослетку пребацује г. Лапчевићу што замера Друштву да „води политику.“ Не зна шта под тим он разуме, јер није био довољно јасан. Ако под тим разуме аграрну политику, онда нема места замерци; напротив Друштво је дужно да се занима и аграрном политиком. У том погледу оно је учинило сјајно дело, што није учинило ни једно привредно удружење у нас, а то је, г. Министру Финансија поднело исцрпан елаборат поводом питања о трговинским уговорима, којим су се неки обилато користили.

Г. Димитрије Путниковић баца општи поглед на рад Друштва. Одајући признање ономе што је Друштво учинило, вели да све то није довољно, да се стварно потпомогне развитак наше пољске привреде. Друштво неби требало да се заустављ у обиму свог досадашњег делања, већ да круг свога рада прошири и разграна. Напомиње, да је Друштво пропустило многу прилику, где је могло допринети неку корист нашој пољској привреди. За ово своје тврђење наводи примере. Тако, Друштво није чинило никакве кораке, да се раније укинуте гимназије замене пољопривредним школама, даље, није се старало, да се у продужним школама што више уведе пољопривредна настава. О свему овоме дужност је била Друштва, да води озбиљног рачуна.

Заступник председника објашњава г. Лукићевићу за што у овој години остају више од половине чланова у Управи. Напомиње да су у прошлој години изабрана и 2 члана Управног Одбора на место г. Бајића, који је поднео оставку и г. Милана Грковића, који је премештен из Београда; па како према Правилима мандат сваког члана Управе траје 2 године то изабрана господа одборници на прошлогодишњем Главном Збору остају и у овој години.

Г. Лапчевићу одговара на примедбу да Друштво „води политику,“ налазећи да тој замерци нема места. Политика друштвена је изражена у чл. 2. Правила, у коме је наведен круг рада друштвеног; све што је Друштво радило у минулој години одговара тим прописима његових Правила и мимо њих није ништа рађено.

После овога заступник председника пита Збор: прима ли поднесени извештај о раду Друштва у минулој години?

Драгиша Лапчевић гласа против оваквог извештаја а прима финансијски део.

Милан Бајић гласа за извештај с ранијом напоменом, да се установи Надзорни Одбор.

Пошто су сви остали присутни чланови изјавили да усвајају поднесени извештај, заступник председника објављује да је — Збор примио поднесени извештај о раду друштвене Управе за прошлу годину.

VI.

Приступа се читању извештаја о финансијама друштвеним и рачуна за прошлу годину. После краћих обавештења — Збор усваја и овај део друштвеног рада као и буџетско прекорачење по партијама на електрично осветлење и телефон у суми од *8·09 динара.*

VII.

Прочита се предлог Управе друштвене, која по усвојеном мишљењу свих Секција предлаже Збору, да се обнове и у роковима продуже награде којим је истекао рок и да се распишу нове награде.

Тако да се обнове следеће награде:

1. Награда за одгајивање рудних коња из тач. 1 Стечаја, да се обнови до конца 1906 године.

2. Награда за производњу сира из тач. 4 Стечаја, да се обнови до конца 1905 године с тим, да се поред Удружења могу такмичити и појединци. Награда прва 300, друга 200 и трећа 100 динара;

3. Награда за подизање живинарника из тач. 6 Стечаја да се обнови с роком до конца 1907. год. но број тражене живине да се смањи на 200 грла најмање. Награда прва 200, друга 150 и трећа 100 динара; и

5. Награда за производњу сочива и грашка да се обнови с роком до 1 јуна 1905 године. Право такмичења да имају привредници из округа пиротског топличког и београдског. Награда прва 80, друга 60 и трећа 40 динара.

Да се распишу следеће нове награде:

1. Ко од сточара из округа ужичког и срезова моравичког и студеничког округа чачанског, копаоничког округа крушевачког и рађевског и азбуковачког округа подринског, подигне удобну стају за најмање 10 грла говеда и 50 оваца, с потребним одељењима за приплодна грла, а по упуту, који ће издати

Српско Пољопривредно Друштво. Награда прва 300, друга 200 и трећа 100 динара. Рок пријаве до 1 октобра 1906 године;

2. Ко од сточара у срезовима именованим у предњој тачци засеје простор од најмање 25 ара биљкама за сточну храну, а нарочито луцерком или сточном репом. Награда прва 100, друга 80 и трећа 50 динара. Рок пријаве до 1 августа 1905 године;

3. За рационално прикупљање и чување ђубрета до његове употребе, као и за справљање мешанца (компоста). Награда прва 100, друга 80 и трећа 50 динара. Рок пријаве до конца 1905 године. Могу се такмичити привредници из округа: тимочког, пиротског, врањског, топличког, крушевачког, чачанског и ужичког;

4. Ко од привредника или школа, општина, цркава и манастира одгаји у времену од 3 године највише и најлепших орахових садница. Награда прва 200, друга 150 и трећа 150 динара. Рок пријаве до конца 1907 године. Право такмичења распростире се на целу земљу;

5. Ко од привредника из округа: подринског, смедеревског и пожаревачког произведе највише, најчистијег и најтежег семена пшенице за сејидбу. Награда прва 150, друга 100 и трећа 50 динара. Рок пријаве до септембра 1905 године;

6. Ко од привредника из округа пиротског, нишког, тимочког и крајинског сејањем или сађењем пошуми, било четинасте или храстове врсте дрвета, најмање пола хектара земљишта, које се предвиђа чл. 81. Закона о шумама. Награда прва 150, другу 120 и трећа 100 динара. Рок пријаве до конца 1907 године, но саднице које се цене, морају бити пре оцене најмање 2 године на сталном месту;

7. За правилно подигнуту дудару, засађену белим дудом, која треба да служи за исхрану свилених буба, с обзиром на негу и правилно засађивање, а на површини од пола хектара. Награда прва 250, друга 200 и трећа 50 динара. Пријаве за такмичење имају се поднети до 1 јуна 1904 год. а оцена и издавање награда извршиће се месеца маја 1907 год. Право такмичења имају привредници, школе, општине, цркве и манастири из целе земље.

8. Ко у својој окућници правилно засади и однегује најмање 80 дрвета од белог дуда са ниском круном. Награда прва сто, друга 60 и трећа 40 динара. Начин и право такмичења као и у тачци 7; и

9. За виноград правилно засађен америчком лозом, окаламљен са најбољим домаћим винским сортама, а на простору од најмање 40 ари с тим, да свака сорта буде издвојена. Награда прва 200, друга 150 и трећа 100 дин. Рок пријаве до 1 септембра 1907 године — Збор у целини усваја овај предлог.

VIII.

Прочити се предлог Управе друштвене, којим износи Збору на решавање Пројект Правилника Пољопривредног Музеја — Збор решава, да се овај предмет скине с дневног реда и да се оснивање оваквог музеја доведе у везу с изменама друштвених Правила.

IX.

Г. Милан Бајић предлаже да се измене и допуне Правила друштвена према савременим потребама — Збор решава, да Управа друштвена у току године размисли о потребним изменама и допунама друштвених Правила и о томе изнесе предлог друштвеном Збору.

X.

Приступи се избору председника, потпредседника, благајника и одборника, који у овој години према Правилима иступају.

Пре него што се приступило избору председника, заступник председника, на захтев г. Бајића, поново износи на решење оставку г. Милутина Савића, коју је поднео на положај председника друштвеног — Збор уважава оставку г. Савићу.

За овим је приступљено поименичном гласању за избор председника и од присутних 29 правних гласача гласало је:

За г. Душана М. Спасића 17
„ „ Јована Жујовића 7
„ „ Алексу Љ. Поповића 1
„ „ Аћу Живановића 1
Уздржали се од гласања 3

Према овоме заступник председника објављује да је — Збор за председника друштвеног изабрао г. Душана М. Спасића, практ. економа и бив. Министра Нар. Привреде.

Изабрани председних г. Душан М. Спасић предузео је руковођење Збора и захваливши Збору на почасти којом га је одликовао изором за друштвеног председника моли Збор да верује, да ће се заложити, да уз помоћ чланова Управе, друштвеног особља и сарадњу свих друштвених чланова и пријатеља, оправда поверење које му је Збор сада поклонио, а у корист унапређења пољске привреде у нас. Затим позва Збор да пређе на избор осталих часника друштвених.

За избор потпредседника гласало је:

За г. Пају Т. Тодоровића 20
„ „ Д-р. Живојина Ђорђевића 2
„ „ Милана Антића 1
„ „ Милоша Х. Поповића 1
„ „ Аћу Живановића 1
Уздржали се гласања 3

Председник објављује да је — Збор за друштвеног потпредседника изабрао г. Пају Т. Тодоровића, инспектора Мин. Нар. Привреде.

Изабрани потпредседник г. Паја Т. Тодоровић захваливши се Збору на овом одликовању изјавио је, да ће се трудити да своју дужност тачно врши по Правилима друштвеним и да ће председника својски потпомагати у пословима друштвеним.

За избор благајника друштвеног гласало је:

За г. Јована Јекића 20
„ „ Илију Кремића 4
„ „ Аћу Живановића 1
Уздржали се гласања 3

Председник објављује да је — Изабран за друштвеног благајника г. Јован Јекић, секретар Мин. Народне Привреде, досадашњи друштвени благајник.

Председник саопштава писмену оставку г. Косте Главинића, коју је поднео на положај члана Управе друштвене с мотивацијом, да је оптерећен другим пословима — Збор уважава оставку г. Главинића, и решава да се на место г. Главинића избере на овом Збору други за члана Одбора.

Пошто је досадашњи члан Управног Одбора, г. Паја Т. Тодоровић, изабран за потпредседника друштвеног а г. Кости Главинићу уважена оставка, то председник објављује, да се имају бирати *шест* одборника.

За избор одборника гласало је:

За г. Алексу Поповића 23
„ „ Аћу Живановића 19
„ „ Петра Тодоровића 18
„ „ Мирка Миљковића 22
„ „ Јована Жујовића 9
„ „ Живојина Јуришића 2
„ „ Јакова Марковића 1
„ „ Милана Бајића 24
„ „ Милоша Н. Лукићевића 25
„ „ Љубу Бирговића 3
„ „ Драгишу Ланчевића 9
„ „ Д-р. Миливоја Васића 7.
„ „ Милоша Х. Поповића 2
„ „ Андру Јовановића 1
„ „ Димитрија Путниковића 2

Председник објављује да је — Збор изабрао за одборнике г.г. Милоша Н. Лукићевића, писара Мин. Нар. Привреде, Милана Бајића, агрикулт. хемичара, Алексу Љ. Поповића, глав. марвеног лекара, Мирка Миљковића управн. Топч. Економије, Аћу Живановића, секретара Мин. Нар. Привреде и Петра Тодоровића, марв. лекара.

По свршеном избору г. М. Бајић подноси оставку на избор у Управни Одбор, коју Збор није хтео да уважи. Ну како је г. Бајић и даље остао при својој оставци, поведена је о овој жива дебата у којој је између осталог предлагано, да ако г. Бајић неће да се прими избора да се искључи из Друштва као недостојан. Због овога је г. Бајић изјавио да подноси оставку и на редовно чланство Пољопривредног Друштва.

Г. Александар Мијоковић примећује г. Бајићу, да предлог једног члана друштвеног, не може бити и мишљење целог Збора, и да то Збор не тражи.

Г. Милош Н. Лукићевић протествује против употребе таквих израза према појединим члановима, који не морају бити оба-

везни да се приме чланства у Управном Одбору и ако критикују рад друштвени. Критика може бити само од користи а никако од штете, а по Правилима друштвеним нико се не може као недостојан члан искључити за то што се неће да прими чланства у Управи а критикује рад друштвени на Годишњем Збору.

На крају саме дебате — Збор је уважио оставку г. Бајића на избор за члана Управног Одбора и на његово место једногласно изабрао г. Др. Миливоја С. Васића, писара Министарства Народне Привреде.

XI.

Износи се на решавање Пројект Буџета друштвеног за 1904 годину, којим је предвидио примање у 243.080·25 динара а издавање у истој суми 243.080·25 динара.

Г. Драгиша Лапчевић предлаже да се сума од 1500 дин. одређена зп подизпње Пољопривредног Музеја одреди на оснивање нових Пољопривредних Подружина и држање практ. пољопривредних предавања — Збор прима предложени буџет с изменом тач. 10 на страни издавања, коју је г. Лапчевић предложио.

Г. Драгиша Лапчевић предлаже да се сума, одређена на набавку књига у овој години утроши на тај циљ, те да се друштвена библиотека снабде новијим пољопривредним делима на језицима, којим се друштвени чланови служе — Збор решава да друштвена Управа у току године има у виду овај предлог.

XII.

Прочита се предлог Управе друштвене којим, по усвојеном мишљењу Конференције Секција, предлаже Збору за редовне члавове г.г.

БУЏЕТ

Српског Пољопривредног Друштва за 1904 годину, одобрен на XXXV Главном Годишњем Збору 30 јануара ове године.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИМАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Остатак по дневнику касе од 1903 године	11268	—
2	Државна помоћ за 1904 годину	25000	—
3	Остатак непримљене државне помоћи у 1903 години	6250	—
4	Од улога добротвора и утемељача	1000	—
5	Од улога помагача	200	—
6	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	1800	—
7	Претплата на Тежак за 1904 и наплате дуга за раније године	3000	—
8	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	2800	—
9	Од продаје књига	1000	—
10	Од продаје семена и садница	25000	—
11	Од продаје справа, рафије и др.	60000	—
12	Од продаје прскалица и плавог камена	80000	—
13	Од продаје запрашивача и сумпора	1000	—
14	Од наплате дуга за семе, справе и плавог камена	2000	—
15	Накнада од Министарства Нар. Привреде за друштвено имање у Шапцу	18522	89
16	Ванредни приход	4239	36
	Свега примања	243080	25

РЕДНИ БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Пољопривредном Фонду (улози добротвора и утемељача)	1000	—
2	Депоновати камату на капитал Пољопривредног Фонда по чл. 38. Правила (бр. 6. примања)	1800	—
3	На награде по расписаним стечајима за напредније радње	1500	—
4	На приређивање обласне изложбе стоке и сточ. производа и запрежног прибора	5000	—
5	На приређивање земаљске изложбе живине	3000	—
6	На помагање Пољопривредних Подружина и пољске привреде уопште	5000	—
7	На трошкове око друштвене славе и приређивања изложбе о слави	3000	—
8	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја трошкове изасланика друштвених по овим радовима	3000	—
9	На уређење и издржавање живинарника у Роготу, плату настојника и чувара	3000	—
10	На оснивање нових Подружина и држање практичних пољопривредних предавања	1500	—
11	На набавку и експедицију семена и садница	25000	—
12	На набавку справа, рафије и др.	60000	—
13	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	80000	—
14	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	1000	—
15	На набавку књига новина, дрвореза, повез календара и осталих издања	1500	—
16	На штампање Практичних Пољопривредних Поука и награде писцима	2500	—
17	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и ранијих година	2500	—
18	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	500	—
19	На електрично осветљење и телефон	600	—
20	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	1800	—
21	На оправку друштвеног дома, препокривање павиљона и одржавање врта	3000	—
22	Плата секретара	3000	—
23	Хонорар благајнику	1200	—
24	Хонорар уреднику Тежака	960	—
25	Плата економу	2000	—
26	Плата писару	1500	—
27	Плата архивару	1500	—
28	Плата експедитору	1080	—
29	Плата послужитеља	2000	—
30	Депоновати за набавку новог имања (бр. 15 примања)	18522	89
31	На ванредне издатке (евентуелно штампање Пољопривредног Календара)	5117	36
	Свега издавања	243080	25

т.ј. *Две стотине четрдесет три хиљаде и осамдесет динара и 25 пара у сребру.*

Примедба: Овлашћује се Управни Одбор, да уштеде по појединим позицијама може трошити на друге, по којима би кредити били недовољни као што су издатци под бр. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, но на личне издатке, на плате особља и служитеља, не сме се преко буџета трошити.

Бр. 456.
30 јануара 1904 године
Београд.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

Овај буџет оверавају овлашћеници Збора:
Александар Мијоковић, с. р., **Милан Ј. Бајић**, с. р., **Душ. С. Крсмановић** с. р.

Председник
Д. М. Спасић с. р.

Косту Бунарџића, свештеника из Дедојевца;
Милорада Драшковића, сопственика Угледног Млекарника из Смедерева;
Николу Ранојевића, проф. гимназије из Београда;
Др. Доброслава Кнез-Милојковића, држ. хем. из Београда;
Радослава К. Спасовића, зам. друштвеног секретара;
Милоја М. Ђорђевића, ср. економа из Пожаревца;
Митра А. Рајковића, ср. економа из Ниша;
Милисава М. Ђорђевића, ср. економа из Ражња;
Драгојла Обрадовића, ср. економа из Књажевца; и
Милана Дуњића, ср. економа из Вел. Градишта — Предложену господу Збор прима за редовне чланове.

XIII.

Председник објављује да је с изборомредовних чланова исцрпљен дневни ред Збора. Благодари присутним члановима на одзиву и сарадњи и оглашује да је рад Главног Годишњег Збора закључен у 1 час по подне.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
Д. М. Спасић.

Зам. секретара
Рад. К. Спасовић

Овлашћеници Збора:
А. Мијоковић, Милан Ј. Бајић, Душ. С. Крсмановић.

РЕЗИДБА ВИНОГРАДА

— Душан Крсмановић —
руковалац Топчид. Лозног Расадника

Од свију радња у винограду највише знања и практичне вештине тражи резидба винограда, јер резидба винограда има циљ: да повећа плодност чокота; да плодност буде правилна и сваке године постепено већа до извесних граница; да плод буде крупнији; и да осигура што дужи век чокоту.

Лоза нам доноси плод, на леторастима који се развијају из грана, које су прошле године развијене, и ако будемо оставили све пупољке на гранама, да се развију, добићемо велики број ластара и плода, који ће бити ситан, као што је то случај код вињаге, која дивља и без човекове неге расте по шумама.

Зато је потребно сваке године скратити прошлогодишње гране на дужи или краћи део, и према томе, да ли је прошлогодишња грана скраћена дуже или краће, орезивање се зове: кратко или дугачко, ниско или високо, а остављени део лозе зове се *резник* или *кондир*.

Ако на кондиру оставимо мање (2—3) пупољака, резидба се зове *ниска;* а ако оставимо више (3—5) пупољака, зове се *висока* резидба.

Да ли ћемо лозу орезати на кратке или дугачке кондире зависи: од сорте домаће лозе; начина како лозу гајимо, плодности земљишта, и доба (старости) чокота.

Све сорте домаће лозе не развијају плодне ластаре из доњих пупољака, већ неке сорте развијају плодне ластаре из горњих пупољака, те према томе треба и резидбу подешавати и на кондиру оставити оне пупољке који ће и понети плод.

Има сората домаћих лоза, код којих су сви пупољци плодни, те зато при резидби треба се придржавати горњих правила.

Но, колико ћемо кондира оставити на чокоту, зависи, као што је напред речено, од начина културе лозе, снаге земљишта и доба чокота.

При остављању кондира код каламљене лозе, на подлози америчких лоза, поред горе реченог, треба имати на уму и то: да је америчка лоза врло бујна подлога, и ако се орезује са малим бројем и кратким кондирима, добиће се више неплодних него плодних ластара, који ће и бити безкорисни.

За кондире, треба свагда изабрати на чокоту лозу средње дебљине, јер дебља лоза веће је бујности а мање плодна; танка и ситна лоза није за кондире.

При распоређивању кондира на чокоту треба пазити да кондири не буду на средини главе, — крље, већ, свагда на крајевима, те да плод који плодни ластари понесу буде изложен што већем утицају ваздуха и сунчане топлоте, а то утиче и на правилно прецветавање грозда, и не даје могућност развитку плесни на грожђу, нарочито онда, ако је положај винограда раван и у долини.

Сем тога треба пазити и на то: да кондири на крљи буду правилно распоређени, а не да на једном делу крље буде више а на другом мање кондира, јер на овај начин неће се добити правилан облик и изглед крље, и биће поједини делови јаче развијени а други слабије, што квари леп изглед чокота и ствара неправилно кружење сокова, на штету корена.

Колико на чокоту оставимо кондира, толико исто треба оставити и резника са по једним пупољком, да се из њих развију неродни ластари, који ће у идућој години заменити старе кондире; јер треба имати на уму да се кондири не смеју остављати из лозе која је непосредно из главе чокотове израсла, већ свагда из оне лозе која је избила из прошлогодишње гране, а за који је циљ при лачењу нарочито и остављена.

Да ли ћемо резник и кондир одсећи преко чланка или између чланкова, зависи од саме лозе; јер ако је лоза са гушћим чланцима, одсећи је треба преко чланака, упротивном између чланкова с тим, да изнад последњег чланка на кондиру остане 2—3 см. дрвета.

Када је време приступити резидби лозе, питање је које и данас занима практичаре. Но, углавном лоза се може резати: *у јесен и у пролеће*. У јесен орезана лоза даје мање плодних а више неплодних ластара, те се стога и препоручује, да се млади виногради до 3-ће године, а стари који су дугом резидбом исцрпљени, режу у јесен, те да се што боље оснаже за будућу резидбу.

Пролетње орезивање даје више рода, те зато је и боље да се лоза реже у пролеће. Но, како у пролеће више пута лоза јако сузи, те се деси да од јаког сузења вршни пупољци на кондирима повуку већу количину воде у себе те од прве хладноће измрзну и више не крећу, што знатно умањује принос, то је најбоље, да се лоза реже или *у пролеће рано, у месецу фебруару*, и орезана поново загрне, те да пресечена места засуше и да се спречи нагло сузење; или да се лоза реже доцно у пролеће, *крајем месеца марта* и почетком априла, кад се почну развијати пупољци, те да се избегне јако сузење.

Винограде у ниским положајима треба орезивати доцније, у пролеће, кад пређе бојазан од позних мразева.

Слика 1. *Нôжице за резидбу винограда.*

У резидби лозе служили смо се раније *косиром*. Како ова урутка има својих мâна, јер чокот дрма и тресе, што штетно утиче нарочито на млађе винограде, то се косир избацује из употребе, а његово место заузимају виноградске *нôжице* (маказе модел Кундеов). Нôжице су се показале за овај

посао као врло практичне, јер не само да секу лозу без икаквог потреса, него и пресечена лоза не прска.

За резидбу лозе праве се и нõжице са два дужа крака и пруглом (федером), и један је крак на врху удешен да се са њиме може чистити земља око чокота и суви делови лозе; ради се оберучке.

Главно је правило при употреби нõжица, да су добро наоштрене. Тупе нõжице могу начинити квара, не дају правилан пресек.

За уклањање дебљих и сувих делова на чокоту служимо се *тестерицом*. Њоме се око чокота пажљивије ради, не обијају се окца на крљи, као кад се удара секирицом.

Слика 2. *Тестирица за резидбу винограда.*

Без ове две урутке (алатке) не може се правилно резати. Који их још није набавио, може их одмах добити код Српског Пољопривредног Друштва или његових Подружина. Цене се могу видети на страни 187 овогодишњег Пољопривредног Календара.

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ [1])

Питање бр. 1. Из дугогодишње праксе увидоо сам, да је потребно, приликом орезивања винове лозе, да се обустави оно цурење воде од самог резника, услед чега сваки чокот, код кога цури вода, одбаци род приликом цветања.

Стога најучтивије молим Управу да ме упути на начин којим би могао да затворим цурење тога сока код виновог чокота и уопште да ли је и вама познато, да је од штете цурење тога сока?

Врање.

Јов. Т. Јовановић.
благајник Штедионице

БЕЛЕШКЕ

Дрвени угаљ је врло добро давати пернатој живини уз другу храну. — Дрвени угаљ одлично је, а при том нешкодљиво средство, које се домаћој живини уз другу храну даје, и служи за предохрану разним болестима органа за варење. Често пута живини се не може храна мењати, и онда је врло саветно, да се зрнаста храна испржи на ватри и њоме, поред друге хране, храни живина. У овоме случају испржено зрневље замењује дрвени угаљ. На овај начин справља се често овас, јечам, пшеница, па и мекиње, и кокоши их веома радо једу. Таква промена у храни добро је дошла живини, јер спречава пролив и друге болести органа за варење. Колико је важно да се дрвени угаљ додаје уз храну живини показује јасно овај оглед: Један живинар затворио је 4 ћурке у живинарник и хранио их је брашном, куваним кромпиром и овсем, а друге четири затвори у други живинарник и храњаше их истом храном којој је додао ½ литра иситњеног (истуцаног) дрвеног угља. Поред овога оставио је, код ових последњих, неколико комадића дрвеног угља, што је ћуркама било на расположењу. Кад је заклао ових 8 ћурака, нашао је разлику од скоро просечно једног килограма, која је ишла у прилог ћуркама које су уз храну добивале и дрвени угаљ; али није само то, но ове ћурке биле су не само дебље но и месо им је било нежније и далеко укусније.

ГЛАСНИК

Председник Српског Пољопривредног Друштва поднео оставку. — Г. Душан М. Спасић, председник Српског Пољопривредног Друштва, који је на XXXV Главном Годишњем Збору изабран за председника, поднео је оставку на председништво, коју је Управни Одбор примио к знању.

Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва. — Г. *Петар П. Пејић*, трговац из Београда, изволео се уписати за члана помагача Српског Пољопривредног Друштва.

Пажња пољопривредницима који набављају пољопривредне машине са стране. — Пољопривредне машине и машински делови уврштени су у број 278 Царинске Тарифе, *и на њих се при увозу са стране не плаћа никаква царина.* Но осим царине пољопривредне машине *могу се ослободити и плаћања обртног пореза*, на основу тачке 4 члана 70 Закона о непосредном порезу и то само онда, *кад их увозе пољопривредници за себе.* Царинарницама је потребно да увек знају: да ли је декларант доиста пољопривредник, стога расписом Господина Министра Финансија ЦБр. 9041 од 27 јуна 1902 године, наређено је царинарницама да увек од декларанта захтева и уверење надлежног општинског суда, из кога ће се видети, да је онај који увози машину доиста пољопривредник.

Пољопривредници ће примити ово к знању, а већ да треба све справе и машине за своју потребу да поручују и набављају преко Српског Пољопривредног Друштва, није потребно да се нарочито напоминье. Српско Пољопревридно Друштво препоручује земљорадницима само оне справе које је само, преко стручњака, опробало и утврдило да су за наше прилике и употребљиве, а стојећи у непосредној вези са многим страним фабрикама, увек је у могућности да набави брзо добре справе, ако их случајно неби имало на своме стоваришту.

За сав свој рад око набавке справа, машина и алата, Друштво не тражи никакве награде — оно то чини свима земљорадницима *бесплатно*, јер му то и његов сам позив налаже.

Ово неколико напомена нашим земљорадницима неће бити на одмет стога што се сваки час појединци обраћају било Министарству Народне Привреде, било Српском Пољопривредном Друштву с питањима: да ли се могу ослободити царине и обртне порезе при увозу машина са стране.

Потрошња коњског меса. — По великим градовима одавно се троши коњско месо, које купује сиротиња и њиме се редовно храни. Општина пештанска намерава ове године да подигне нарочиту кланицу где ће се клати само коњи и месо продавати. За овај циљ одобрено је за сада да се утроши 60.000 динара, којим ће се новцем подићи привремена кланица, а доцније, када се укаже потреба — у шта општина не сумња — одобриће се знатно већа сума, те да се сагради стална кланица.

А.

КЊИЖЕВНОСТ

Шуме у округу подринском. — Г. Др. *Миливоје Васић*, написао је и отштампао књижицу: *Шуме у округу подринском.* Књижица је три штампана табака на малој осмини, у којој су описане шуме у округу подринском и корисна је за познавање шума у овоме округу. Кад би и остали шумари сваки у свом крају приступили описивању шума по примеру г. Др-а Васића, нема сумње, да би то био драгоцен материјал за познавање свих шума у земљи.

БЕОГРАД

[1]) Сваки земљорадник, који жели да добије ма какво објашњење, *треба* да упути Српском Пољопривредном Друштву *писмено* питање, на које ће му се у наредном броју *Тежака* одговорити.

НОВЕ КЊИГЕ

Белешке о радовима у Воћарском Заводу г. Балте-а у Троа-ма (у Француској) од *Велимира Стојковића*, државног питомца, 8° страна 16, 1903.

Рударство и Шумарство од *П. А. Илића*, рударског инжињера. Прештампано из Рударског Гласника, Београд. Штампарија Савића и Комп. 1904.

ОБЗНАНЕ

Уредништва *Тежака*, *Пољопривредног Гласника* и *Пољопривредног Календара*, налазе се у дому Српског Пољопривредног Друштва (Немањина улица бр. 11, Београд).

Моле се сви пољопривредни писци да своје радове упућују на адресу *Српског Пољопривредног Друштва*, које ће радове примити, завести у нарочито за то удешену књигу, и предати уредништву коме су намењени.

Семе од луцерке. — Српско Пољопривредно Друштво набавило је непосредно од произвођача из Француске семе од луцерке првог квалитета и продаје га пољопривредницима по 1·90 динара килограм.

ОГЛАСИ

ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

1—10 **Браћа П. Радојловићи.**

СИГУРНА СРЕДСТВА ПРОТИВ РАСПРОСТИРАЊА

Шарлаха, Дифтерије, Јехтике и осталих заразних болести јесу Dougall-ови безотровни препарати за дезинфекцију, који су испитани и у државној хемијској лабораторији Краљевине Србије како хемијски тако и бактереолошки.

Исти надмашују сва досада код нас употребљена средства ове врсте.

Сва ближа упутства односно употребе ових препарата, као и извештаји државне хемијске лабораторије Краљевине Србије, Д-р. Е. Михела (референта за јавну хигијену) одштампана су у засебној брошури која се може добити бесплатно код наших заступника за Србију.

БРАЋЕ М. АЛКАЛАЈА — БЕОГРАД

Нарочита пажња на ову брошуру обраћа се родитељима, пошто им се даје могућности да се бране противу разних заразних болести које сатиру наш подмладак.

M-c Dougall Bros

Б. М. Алкалај дају бесплатно и брошуре о Mc. Dougall-овом безотровном леку за стоку.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 6 броја Тежака. Записник XXXV Главног Годишњег Збора Српског Пољопривредног Друштва. *Чланци:* Резидба винограда. — *Питања и одговори.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевност.* — *Нове књиге.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТО
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 7. У БЕОГРАДУ, 1 МАРТА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ПРЕД СЕЈИДБУ ОВСА

„Баци ме у блато, биће ти ка' злато!“
Народна изрека.

У газдинству свију народа, овас има врло великог економског значаја. Стога је и гајење овса распрострањено у данашње доба у свих пет делова света. Ово потврђују многобројна имена која овас има од Татарске до Египта, и од Италије до Сибира[1]). Овом пространству овса, као што поменусмо умногоме иде на руку: важност коју он има у модерној пољској привреди, поглавито као храна за стоку. Производња и гајење стоке у најтешњој вези стоји са гајењем овса. Границе географске ширине културе овса уједно су и границе рационалног Сточарства. — Овас има још једну одлику коју немају други стрмни усеви а то је: *што и на слабим и иосним земљама даје још добру жетву;* и, ако је земља толико неродна, да се на њој ништа не може сејати, овас је још једини усев који из сиротињских колиба гони глад. За то, ниједна врста жита није у стању да замени овас у свима а поглавито у брдским хладним крајевима наше Србије и то због његовог зрневља и сламе.

Овас најбоље успева и највећи доходак даје у умереним пределима (у које спада и Србија), благој но влажној клими. У сравњењу са јечмом, овсу треба више влаге и више топлих дана док сазри, и по томе велике врућине и суша не могу тако лако да му шкоде као јечму. Укратко: овас успева најбоље у оним влажним пределима у којима се највише засевају озиме стрмнине и у којима добро напредује винова лоза.

Време сејања овса. Наш народ верује да је право време сејања овса кад вивци почну долетати а у брдским крајевима кад бреза листа. То је веровање и у једном и у другом случају погрешно. И долетање вивака и листање брезе не бива скоро ниједне године у једно исто доба, већ то зависи какво ће нам бити пролеће, рано или позно. Међутим постоји, и то врло велика мана код наших пољопривредника, што овас после свију стрмних усева најдоцније засевају, и у томе тако далеко терају да га сеју кад и кукуруз, па чак и око Ђурђевог-дана. Ово они чине стога, што све друге стрмне усеве претпостављају овсу, па овас сеју кад доспу, и то на најмршавијим земљама. Зато је и принос овог тако важног усева код нас увек мањи од просечног приноса осталих стрмних усева.

Право време сејидбе овса за жупне пределе јесте друга иоловина месеца фебруара, а за брдске и хладне пределе прва иоловина марта, само ако нема јаких мразева и ако се земља откравила и мало провенула, јер што раније овас посејемо тим је и жетва поузданија и богатија. Отуда и постоји она оправдана изрека у народу: *Жито сеј у ирашину а зоб у блато.*“ Или: *„Баци ме у блато биће ти ка' злато,“* а све то стога, што је овсу за клијање и бокорење потребно много више влаге него другоме житу.

Поглавито се рано сеје позни овас, или ако је земљиште песковито, кречовито, плитко а клима уопште сувља; напротив, ако је земљиште тешко, хладно па се због тога спорије суши треба сејати доцније — у другој половини марта или почетком априла док се земља не загреје како би засејана зрна брже никла, и поникле биљчице бујније напредовале.

По времену сејања овас може бити: *озими и јари* — пролетњи.

1. *Озими овас.* То је обични овас који се гаји у северним крајевима Француске, Енглеске, Шотланду, Немачкој а највише у Ческој, јер врло добро издржава и савлађује зиму. Доходак озимог овса за једну трећину је већи од јарог, па стога је у поменутим земљама избачен из културе јари овас. И у Србији и у свима скоро крајевима нарочито брдским где раније пада снег, са успехом може да се гаји озимац. Само у том случају овас треба засејати на добро урађеној земљи у почетку септембра, а поретко, тада се добро убокори да доноси обилат принос у зрну и слами. Узима се просечно да једно зрно озимог овса засејано, даје 40—60 крупних, тешких и брашњавих зрна. На имању Топчидерске Економије гаји се озими овас у смеси са граорком за исхрану стоке и то са врло добрим успехом. Било да се отпочне гајење озимог овса, било пак да се отклоне мане и разумније гаји јари овас, несумњиво је да би се жетвени принос у најмању руку повећао за $^1/_3$ па и више. Колико је пак то штетно за државно газдинство уопште, види ће се из ових статистичких података: У 1900 години било је под овсем 85.236·47 хект. или 8·73 процента од целокупне зиратне земље под свима усевима. Са горње површине добивено је приноса 388.980 товара; по хектару 5·29 товара. Разумнијом културом и бољим обрађивањем земље, добили би принос ако не већи а оно онолики, колики се у суседним нам државама, Румунији и Мађарској, добива а то је 8 товара по

[1]) Панчић.

[1]) Статистика Крал. Србије за 1900 годину.

ектару. Тиме би се производња овса са горње површине попела на 681.891·76 товара, и у место 2,873.942 дин. колико смо у тој години добили, имали би 5,217.230 динара, код овако увећане производње. Највише се овса сеје у ужичком и рудничкоме округу а најмање у смедеревскоме и крајинскоме. Највећи пак принос по хектару био је у смедеревскоме окр. (7·58 товара).

2. *Јари овас.* Ово је онај обични овас, који се као јари усев у Средњој и Јужној Европи гаји најрадије, јер има тешко зрневље.

Земљиште. Овас успева добро на свима врстама земаљâ. Најбоље роди на плодној глини измешаној са кречном смоницом; но исто тако добар доходак даје на тешкој иловачи и пескуши. Даље, овас се може са успехом сејати и гајити на сасвим лаким пескушама, само ако у тој години буде довољно кише; на крчевинама, исушеним мочарним местима и на нôвинама; но у овом случају бирати врсте које раније сазревају. — Уопште што се тиче земље важи као правило ово: *Овас роди најбоље на оним земљама на којима се добро бокори, и зато за овас треба дубље орати увек но за друге стрне усеве.*

Плодоред. Овас је најбоље сејати после окопаовина, но пошто му земљорадници ретко кад то место уступају, већ јечму или пшеници јарици, то га као какво пасторче сеју после усева који су земљу ослабели и испостили. На лаким земљама после кромпира, на хумушама после свију пйћних биљака, као и на разним пашњацима, орницама, челопецима итд. успева и роди још доста добро. Само га не треба никад после себе самог сејати, јер тада не може ни рад око њега да се плати, измеће се и задивља. Још једино на разораним детелиштима може се два пута узастопце сејати, но у другој години, и ако је бујан, већ има много овсика, те за то треће године на тој земљи треба сејати само окопавине.

Наш земљорадник живи у самообмани, што мисли да за овас не треба земљу добро урадити. Истина, он успева и на неуређеној земљи боље но иједан други усев, али зашто да не спреме земљу тако са које ће двогубо обилату жетву добити. Да наш земљорадник с јесени поугари и рано с пролећа још један пут пооре и засеје овас, он би брзо дошао до уверења да је овас издашан и благодаран усев, јер би дао два пута већи доходак.

Угарење и уопште дубоко орање за овас не можемо довољно препоручити нашим земљорадницима. Ми им ово говоримо из искуства. Дубоко орање за овас претпоставља се чак и ђубрењу, нарочито за наше прилике кад се зна, да се овас не сеје после оних усева који за собом остављају уређену земљу, већ обично на земљама најгорим.

Овас као сточна храна заузима врло важно место за то: што у овсеном зрну има доста протејинских градива, и по томе најбоља је храна за стоку. Ту особину којом се овас у економији одликује, паметни земљорадници брзо су увидели и оценили њену важност и врло је корисно применили у домаћем газдинству. Они тај успех постижу *ђубрењем.* Ђубрењем се може проценат протејинских градива знатно повећати односно смањити; ако ђубримо њиву за овас ђубретом које има доста азота, онда ће и овас са те њиве имати већу количину азота, а то је такав састојак хране који најбоље храни. Ову моћ одбирања најхранљивијих градива из ђубрета, немају пшеница, јечам, раж и крупник у тој мери, као овас.

Избор врсти овсова за семе. Од избора врсти и ђубрења зависи количина приноса и каквоћа овса, а тежња је да се једно и друго постигне, — и да добијемо што већу количину зрна и да су ова са што већом садржином протенских градива.

Професор *Меркер* [1]) чинио је опите са 16 врсти овсова засеваних на једној истој њиви и дошао је до овог сталног резултата:

1. Семе засејано које је имало мало протејинских градива, дало је такав исти плод (са мало протејина); и обратно.

2. Позне врсте, дају истина много већи доходак, али нису хранљиве, јер у зрну нема доста протејинских градива; раније врсте нису тако издашне, али имају доста протејина и боље су за храну стоке.

3. Врсте које имају ситније зрно, са мањом су садржином протејина.

На основу ових испитивања *Меркер* је поделио све врсте овсова у две: рâне и пôзне, па је у ране уврстио:

[1]) Versuch über den Anbauwerth verschiedener Hafersorten, Magdeburg 1887.

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

Златна брзонога (златни трчуљак), лешњиков жижак, грашкар, огњар или јабучна пипа, ловар или винова пипа, житни жижак и гундељ (мајска буба, кокица, жук, мољ.)

Огрешили бисмо се ако не бисмо, још овако у почетку нагласили да међу инсектима долазе у наше истинске пријатеље они тврдокрилци што спадају у племе *бауљара* (Carabidea) од којих је понајчешћи представник *златни трчуљак* (или златна буба златна брзонога) које гачесто налазимо по вртовима. Ова лепа буба, брзонога, дугачка колико палац, са зеленкасто-златним покрилцима, црним трбухом и мрко-црвенкастим ногама, трчи по нашим вртовима и ливадама и чини читаву пустош међу разним црвима и ларвама, јер она својим снажним вилицама не напада само друге инсекте, него и пужеве, црве, стоноге, па кад не може сама да их савлада, она дозове и друге у помоћ, те заједнички нападају. Златни трчуљак (златна брзонога) тамани нарочито гундеље. Једним скоком он се устреми на свој плен и дочепа га испод крила а и за ногу својим снажним вилицама. Гундељ би рад био да полети ну златна га буба не пушта и очупава својој бедној жртви комад од трбушног прстена. За овим комадом пошла је и утроба. Гундељ, изгубивши знатно своју снагу, покушава узалудно да полети, ну тим учини од своје стране да му се и остатак утробе проспе, коју златна буба халапљиво пождере, и држећи тако чврсто своју жртву, поједе, тако рећи док је ова још жива, све оно што се може појести од ове бедне жртве.

Слика 1. Златни трчуљак или златна брзонога.

Саветовати је земљорадницима и вртарима да поштеде ову животињу и да је не убијају као што то чине са другим инсектима, када им под руку дођу, пошто златна буба за време својега живота много наших непријатеља посатире.

Понајштетнији инсекти међу тврдокрилцима несумњиво су *жишци* (Curculionida), јер нам они понајвеће штете чине. Ове је тврдокрилце доста лако распознати: глава им се продужује у прав шиљасти израштај, који је неки пут доста дугачак и веома утањен, често пута дужи од целог тела, на свом крају носи малене али врло јаке вилице, оштре као две бријачице. Са обе стране на рилици су, обично на средини, утврђени пипци савијени на лакат. Често пута они могу бити смештени у нарочитој шупљини са стране на рилици. Онде, где почиње рилица смештене су очи. Тело је обично пупчасто, а горња крила (покрилци) тако су тврди да их је тешко пробушити чијодом. Највећи представници у нашим крајевима једва достижу величину половине палца, ну већином су величине један до два милиметра.

Дужина рилице одговара месту у које животиња има да положи своја јаја, пошто ларве разних жишкова живе у унутрашњости зрневља и плодова, у лишћу, пупољцима, гра-

а. *Безелски овас* који успева добро на тешким земљама и брдским пределима; приспе за 130—136 дана.

б. *Шведски овас.* Врло издашан; има крупну сламу.

в. *Бели канадски овас* (Riesenhafer). Има невероватно крупно зрно. Трговци га радо купују и добро плаћају. Сазри та 117—125 дана.

г. *Амерички Милтон.* Зрно му је жуто дугачко и једро. Сазри за 135 дана. Гаји се у нашим Пољопривредним Заводима са успехом.

д. *Сибирски овас.* Слама му је кратка, зрно ситно. Сазри за 110—115 дана. Гајен је и код нас (у Топчидеру) али није за препоруку.

е. *Енглески овас* (Hopentowenhafer.) Издашан је и успева добро на смоницама. Мâна му је, што му је кошуљица — плевица (обмотач) дебела.

ж. *Тријумф.* Овај би се овас пре у позне врсте могао уврстити. Расте бујно; слама му је груба, дебела и крта кад сазри. Због бујног пораста врло је добар као сточна пића у зелено. Гаји се и код нас.

2. Позне врсте овсова знатније су:

а. *Бели лиговски овас.* Одликује се необичном крупноћом зрна, сјајном белом бојом и великом садржином протејина. Сазрева једновремено; при жетви се не ломи и зрно лако не испада.

б. *Енглески — Застава*; врло издашан са белим крупним зрном.

в. *Халетски овас.* Даје по количини највећи доходак; зрно је дугачко; мана му је што је зрно обмотано дебелом кошуљицом.

Било мâ коју од поменутих врсти да засевамо, треба семе претходно сортирати центрифугом или пропустити кроз тријер, јер се само тако здрава зрна од штурих могу издвојити, пошто се ова због дугачке кошуљице не могу лако да разликују.

Сеје се омашке (сачму), но увек је боље ако се посеје машином сејалицом у одстојању ред од реда 12—15—20 см.; на један ектар треба семена и то: ако се сеје омашке (сачму) 2·5—4·5 ектолитара (120—200 кгр.). Ако ли се пак сеје машином 2·3 ектолитра (100—180 кгр.). Семе узимати оно од кога тежи један ектолитар најмање 46 килограма.

Нега овса. Од дана сејидбе па за 13—16 дана овас увелико никне. Буде ли корова, треба га одмах плевити да слабачак усев не угуши. Најопаснији коров, који је уједно и најчешћи, јесте паламида. Оне њиве које су плевљење од паламиде треба увек по сушном времену и кад је земља прегорела, орати, и онда је сигурно да се овај опасни коров неће више појављивати, наравно претпостављајући да је семе чисто. Ако су влажне — подводне — њиве, онда се окорове овсиком (Avena fatua) који је тако исто опасан као и паламида нарочито стога, што му је семе лако, ветар га разноси и што му семе више година задржава клицавост.

Од инсеката најопаснији је *Скочац* који нагриза корен — жилице. Овај се црв најчешће појављује на овсу кад је посејан на разораним пашњацима новинама или детелиштима. Чим се овај црв на жилама овсеним појави, треба усев одмах ваљати, јер у растреситој земљи не може да опстане. Сем тога вране и чавке чине земљоделцу велику услугу јер највише тамане овог штеточину.

На овсу се често појављују болести: *Рђа* и *Медљика*, од којих лист, најпре пожути, затим поцрвени и са плодом брзо угине. Да се ове болести не појаве, може се предупредити једино тиме, ако се земља по угодном и сушном времену обрађује, и ако се на чистоту семена обрати што већа пажња.

Против ових болести, које се најчешће појављују не постоји никакав сигуран лек, али се ипак доста сигурно помаже, ако се усев прска чрбом од негашена креча и пепела.

Из свега онога што смо досада напоменули можемо укратко свести наша излагања о гајењу овса на ова правила:

1. Овас расте на свакој земљи. Слаб је на зими и често сасвим измрзне ако се доцкан у јесен посеје, те за то га скоро увек с пролећа код нас сеју.

2. Овас не роди добро, кад се плитко и доцкан оре, кад се доцкан на сувој земљи посеје.

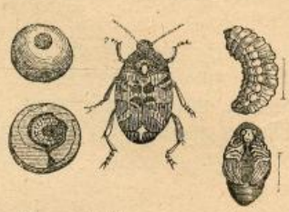
3. Ако овас полегне, знак је да та врста овса није за ту њиву и треба мењати семе.

4. За овас треба орати дубоко. Ако је њива на узбрдици направити унаоколо бразде за отицање воде те да орање не подгрежњава.

нама и стаблима. Све су њихове ларве без ногу и полукружно савијене, тако да могу гристи само у својој најближој околини, пошто се не могу кретати са једног места на друго. Рад жижака састоји се у томе, што они насеку биљку својим јаким вилицама и дубе у њену унутрашњост до места где ће њихова ларва наћи подесне хране. Тада узму своје мало јаје међу вилице и одгурну га на дно канала што су га издубиле. *Лешњиков жижак, лешњикар* (Balaninus) нпр чију смо црвенкасту и одвратну ларву толико пута налазили у језгри лешниковој има рилицу веома дугачку и утањену, пошто он треба да буши још нежне и младе лешнике, те онда мора да пробија и спољашње завоје и коштани омотач, и језгро, и клицу да би дошао до средине зрна. Напротив *грашков жижак, грашкар* (Bruchus), који има да

Слика 2. Лешњиков жижак, лешњикар, увећан с лавром и лутком.

Слика 3. Грашков жижак или грашкар.

буши само махуну па да доспе до зрна грашкова или пасуљева, у које има јаје да смести, има широку и кратку рилицу. Поред штета што их ове ларве чине зрневљу и плодовима, једући њихову садржину, многи жишци су веома штетни, као што је *винова пипа или лозар* (Rhynchites betuleti) и стога што нападају младе изданке у којима треба да им се ларве развијају, тако да се ти изданци сасуше и опадну. Винова пипа доста личи на *јабучног огњара* (јабукова пипа) кад их овлаш посматрамо, ну

Слика 4. Јабучни огњар или јабукова пипа, увећан 3·5 мм.

Слика 5. Лозар или винова пипа 6 мм

јабучни огњар се даје разликовати од првога по томе, што је обрастао длакама и што је јасније црвенласте боје. И он је врло штетан јер напада цветне и лисне пупољке у крушака и јабука.

Шљивов жижак (Rhynchites cupreus) напада тако исто разне врсте шљива.

Лозар (винова пипа) није већи од обичне мухе а има дугачаку рилицу, на ниже искривљену и повисоке ноге. Обично је челично плаве боје, а често и златно зелене, бронзане или црвено бакарне, ну увек потпуно гладак и без длака. Не пати само винова лоза од пустошења овога жишка, пошто он напада и разнолико шумско дрвеће и воће, нарочито крушке, на којима

5. Семе за овас треба да је овогодишње тешко и крупно. Пре сејања потопити га у кречној или сланој води.

6. Овас не треба густо сејати, јер остане низак и зрно му је ситно; но ни ретко, јер га коров надкрили и угуши.

7. Овас воли добро урађену и чисту земљу; зато пре сејања треба орање дрљати, семе треба дрљачом или браном затрпати но не дубоко (4 см.).

8. Ако после сејања падне бујна киша и орање закори те семе не може да никне треба одмах ваљати као и у оном случају кад је за 8—10 см. израстао.

9. Овас ваља жети кад му клас буде жуто-златне боје. Кад пак толико презри да добије црвенкасту боју, онда зрна опадну и жетва је скопчана са великом штетом.

10. Пожњевен овас треба да остане 5—8 дана у руковеду, односно откосу, те да се добро осуши и лакше оврше.

МЕХЕЛНСКА КОКОШ

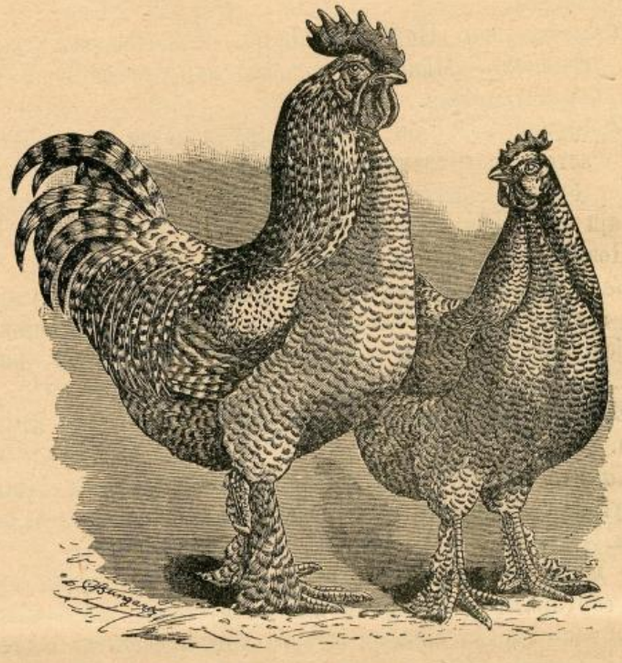
— А. Мијоковић —

Како је Министарство Народне Привреде ту скоро набавило повише разних раса живине са стране, а међу овом и *мехелнску кокош*, то смо ради, да наше читаоце упознамо са одликама и особинама ове расе, како би одгајивачи приликом избора за свој домазлук, унапред могли одабрати ону расу, која им се према опису, по њиховом нахођењу, као најбоља свиди. Ова раса упућена је ради размножавања у расадник срески у *Алексинац, Рачу, Велико Градиште* и *Ражањ* и то у сваки расадник по 10 кокошију и 2 петла.

Мехелнска кокош пореклом је из Белгије, и названа је тако по месту Мехелн где је запаћена укрштањем њихове домаће кокоши са крупном азијском (индијском).

По спољашњем изгледу и држању, ова кокош личи много на кокош плимес-рок, која се код нас неколико година на овамо гаји у нашим државним заводима Љубичеву, Топчидеру, Ратарској Школи у Краљеву и Виноделско-Воћарској Школи у Букову.

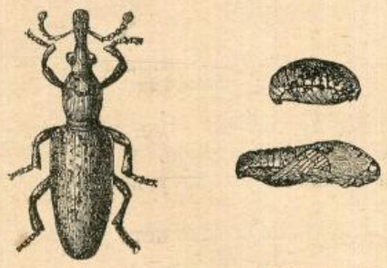
Ова кокош одликује се пре свега тиме што се брзо развија, што је врло добра носиља, јер носи у години 8—9 месеца, нарочито ако се рано с пролећа и позно у јесен држи у топлијим живинарницима или по стајама. Као квочка је изврсна и поуздана, јер се не креће много с гнезда. Јаја су крупна, жућкаста и тешка 60—65 грама. Израстао петô, тежак је 4—5, а кокош 3—4 килограма. Петао је висок 40, а кокошка 30 сантиметара. Гоје се необично добро и без нарочитог кључања. Стога треба при храњењу бити обазрив, да им се не даје одвише хране, а нарочито кукуруза, јер се кока толико угоји да јој јајници зарасту у салу, због чега престаје да носи. Да би се ово избегло, мора им се поред зрна давати повише зеленила.

Мехелнска кокош

Месо ових кокошију врло је укусно и меко, нарочито је добро за печење, а особито су добри штројени петлови — звани *кошуни*, јер се тада преко мере угоје. Од свег зрна најрадије једу кукуруз.

се даје опазити по томе, што је она њиме зараженом дрвећу, лишће изувијано, и то по десет дванаест листова заједно, све у неке узане трубе. У почетку пролећа лозар најрадије борави по дрвећу, ну чим лоза почне да пупи, он се одмах на њу устремљује, где га човек често може наћи у огромној количини. Тамо је његова радња разноврсна. Храни се на тај начин што једе зелени део лишћа, дубећи својом рилицом по лишћу уздужне бразде, због чега се лист осуши; сем тога, он упола засеца нежне изданке а доције напада и само стабло. Кад се лишће у винове лозе потпуно развије, онда је и виновој пипи, лозару, време, да се побрине о својему породу. Лиске су већ у пола изедене на месту где се спајају са дршком, да се од тога спаруше и саме око себе умотају, мужјак и женка обично заједнички раде на овом послу, и кад је завијутак потпуно готов они одозго на њему пробуше више рупа, кроз које положе у унутрашњост јаја. После осам дана појаве се из ових јаја ларве. *Житни жижак* (Calandra granaria) је сродан са виновом пипом Ово је мален, издужена тела, тврдокрилац, величине бувине, са покрилцима веома тврдим а доњим крилима несавршеним. Ова чудновата животињица прави огромне штете по житницама. Пошто је провео зиму укочен у пукотинама патоса и тавана у житници, у слами или другом сметлишту, он с пролећа уноси своје јаје у житно зрно, које је пробушио било на оном месту где је клица, било на улегнутом крају. После десет до двадесет дана из јајета изађе беличаста, дебела ларва, без ногу и са мрком главом и почне лагано дубсти зрно; она тако потроши сву брашнаву садржину, те од зрна остану само мекиње и измети саме животиње. Тада се ларва преобрази у лутку и после четрдесет дана, отприлике у месецу јулу, појаве се мали тврдокрилци који се одмах спарују те још пре свршетка јесени дају још један пород. Кад је жижак у својему савршеном облику, храни се само брашном из житног зрна.

Слика 4. *Житни жижак*: (6 пута увећан) инсект, ларва и лутка.

Један жижак не може направити неку велику штету, ну кад их у житници има милијунима, онда су штете од њих огромне. *Често проветравање житница, често превејавање жита, особито одржавање чистоте по житницама, премазивање свих пукотина с пролећа свеже загашеним кречом, најбоља су средства у одбрани од жижака.*

Не мањи су штетни и *дрвени жишци* (Bostrychus) који буше кору на дрвећу, бјелику на и сам једрац, правећи тамо читаве ходнике, нарочита облика, где полажу своја јаја; радом својим и својих ларви ови жишци наносе често огромне штете шумском дрвећу.

(Свршиће се)

Мехелнска кокош *није осетљива на зими*, а пилићи јој се лако подижу, ма да им перје споро нйче, но у том добу их треба само мало причувати; али, кад је насад с пролећа и лета, онда им ни ова особина не смета, јер доцније, кад се заодену перјем, сачекају зиму лако и безбрижно је презиме, а то је за наше прилике њихова најважнија одлика.

Шаренило перја и боја слична је перју морске кокоши. Глава је у ове кокоши крупна и носе је високо, кљун је снажан, осредње величине, мало повијен и црвенкасто-бео. У петла ји креста права, подебела, нарочито на носу челу и темену, дугачка је 4—6 сантиметара, позади није прирасла за главу и извијена је на више са 7—8 рецака. Код коке је, разуме се, креста мања. У оку је дȕжица жута или црвена. Око је велико са живим погледом и изражава смелост. Лице је црвено, нежно и без перја — чисто. Ушне шкољке су јако развијене, дугуљасте, добро припете и спуштају се ка подбрадњаку до испод две трећине његове дужине. Подбрадњак је дугачак и широк, лепо заобљон и црвен. Врат је снажан, сразмерно кратак, лепо повијен и окићен дугим перјем све до крила. Леђа су велика, широка и врло месната. Прса су снажна, пуна, са правом кобилицом. Тртица је обла и прàва, и обрасла код петла лепим перјем — репом. Крила су осредње дужине и носе их припета уз тело. Ногу су прилично дугачких, а батака врло пуних — меснатих, мало устрану извијених. Према томе, ноге су им снажне, а гњат (батак) сав обрастао перјем, иначе су цеванице спреда голе, боје сличне месу (бледо црвене) а позади гаћаве. Перје је растресито, меко и буаво.

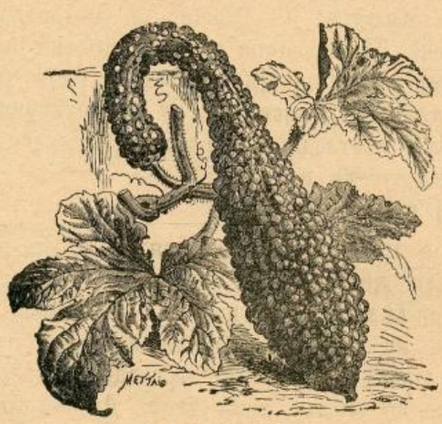
Недавно је одгајена и чисто *бела мехелнска* кокош, но није тако издржљива, као ова наша шарена.

ТИКВИЦА „ЛАБУДОВА ШИЈА“

— Др. Ђ. Радић —

И за нас пољопривреднике уопште, а за повртаре на пȏ се, Америка је благословена земља!

Кад побројимо све корисне биљке које смо отуда добили, видићемо, да међу њима има и таквих, које су и нас и нашу стоку, у многим годинама прошлих векова̑, од глади сачувале. Узмимо само *кромпир* и *илаву*, тако звану *луцерку* или *„вечиту“ детелину*. Од како је кромпир у Европу донешен, статистички је доказано, да нигде није било онакове глади међу европским становницима, као до кромпира, кад су Европљани били ограничени само на хлебна жита; јер, кад су год од тога доба̑ издала жита, увек су се народи кромпиром од глади сачували. Тако је исто и с детелином као сточном храном.

Лабудова шија.

Кукуруз, дуван, паприку, црвени и *модри патлиџан*, разне сорте *диња̑* и *лубеница̑*, *бундева̑* и *тиквица̑* у најразноврснијим облицима и бојама, па још и много других разних корисних и украсних биљака̑, које нам за храну и за уживање служе, дала нам је, и даје још непрестано и данас — Америка.

Међу *тиквицама*, које нам даде амерички област Флорида, спада и *„Лабудова шија,“* коју, ево, приложена слика показује. То је једна врло добра и слатка тиквица, жутога меса, која се и кувати и пећи може, и у оба случаја даје врло добру, пријатну и укусну храну. Она не пушта врежу, него збијено у кућици (оџаку) расте и, према приликама и нези, врло много тиквица замеће. У башти Ратарске Школе у Краљеву, док је тамо гајена, заметала је увек више и била је много издашнија, од обичне беле тиквице.

Тиквице су и споља жуте, јако су брадавичасте и као лабудова шија повијене, као што се и на слици види; па, не само да су врло добре за јело, него су и врло лепе за око.

Пошто сам се и сȃм о доброти ове тиквице, и то у разним видовима зготовљене, уверио, то ју могу сваком, ко уопште добро и укусну тиквицу воле, топло препоручити, а семе се од ње може добити у свакој доброј сортираној семенарници под именом: Early Bush Summer Crookneck.

ИСКРИЦЕ

Много, врло много може се учинити марљивим радом! Много се може учинити образованошћу! Ништа није одвећ ситно пожртвовању! Ништа није сувише тешко љубави за бољим! Благо ономе, који, озарен светом ватром, живи само за верно испуњавање своје дужности и свога позива!

—

Само из онога што се с вољом, управо са страшћу ради — бива нешто. А чврста непоколебљива воља, страст и љубав за пољском привредом, треба да је усађена у свако срце доброга земљорадника.

—

На свему што живи, старост чини своје — на пољском цвету, као и на човеку.

—

Пред истином која увек побеђује ишчезава на крају крајева превара и сплетка.

—

Пут који је једном прокрчен и којим се већ пошло — већином изгледа да је најбољи, јер га најбоље познајемо, па нам је за то и најугоднији. Човек не воли да иде даље од онога што види и зна. Али све постепено бежи испред бујице времена и прилика.

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ [1])

Одговор на питање бр. 1. — (Види бр. 6 *Тежака*, од ове године.) Сузење — цурење у пролеће орезане лозе, долази се онда, кад је резидба извршена за време кретања, резервних сокова из корена и грана — ластара.

Сузење после резидбе, може да буде штетно а и корисно; штетно онда, кад отпочне за време пуцања — отварања пупољака, јер вунасти обмотач пупољка повуче у себе воду од

[1]) Сваки земљорадник, који жели да добије ма какво објашњење, *треба* да упути Српском Пољопривредном Друштву *писмено* питање, на које ће му се у наредном броју *Тежака* одговорити.

сузења, те пупољак или се осуши или прозебе, зато омета у плоду, јер у врховима су делови још неразвијеног грозда, који су и врло осетљиви на хладноћи; корисно унеколико може бити, ако је виноградско земљиште јако, а лоза сувише бујна и старије чокоће (на подлози америчких лоза), јер, одиђу сувишни резервни сокови који би сметали правилном развијању ластара а тиме умањили принос грожђа.

Сузење се може спречити онда, ако се резидба лозе изврши рано у пролеће, пре него се појави кретање резервних сокова, и чокот пробуди, те, да се пресеци на резницима — кондирима — засуше и скупе; но како у пролеће рано орезана лоза раније и ластаре развија, те може пропасти од позних мразева и слане, најпрактичније је, да се лоза отпочне резати онда, кад пупољци отпочну пуцати и развијати ластаре на врховима прошлогодишњих летораста, што значи, да су резервни сокови из корена у већини изупотребљени, те ни сузења не може бити у великој мери и са штетним последицама.

У јесен орезана лоза не сузи, али у пролеће раније кreће, те може лако страдати од позних слана и мразева, и мање даје плода.

Душ. С. Крсмановић
Руковалац Топч. Лозног Расадника

БЕЛЕШКЕ

Детелина је врло добра храна за кокоши. — Искуством је потврђено да детелина има необично повољан уплив на производњу јаја зими, дакле онда кад се она најскупље продати могу и кад их кокоши најмање носе. Детелина има у себи највећим делом она градива која су неопходно потребна за образовање јаја — парочито *креча*. Опажено је, да кокоши које се хране и детелином знатно боље носе но кокоши које се њом не хране. Као што је познато, кокоши веома радо једу зелену храну, и стога је детелина и лети одлична храна за пернату живину али је зими она још потребнија, јер детелинско сено и најзгоднији и најбољи је замењеник зелене хране, које зими мало има или никако нема. Па како треба детелинско сено давати кокошкама? запита ће читалац. Врло просто. Неки живинари ситно исецкају детелинско сено и поспу га по поду живинарника, где га кокоши налазе и једу колико хоће. Ово је најпростији начин храњења кокошију детелинским сеном, али и незгодан, јер кокоши најрадије поједу лишће, а стаблику оставе и ако баш треба стаблику да поједу, јер у њој и има највише креча. Дакле, потребно је да се кокоши привикну на то да што више сена од детелине једу, а то се најсигурније и најлакше тако постиже, ако се детелина ситно исецка и помеша са кашом која се кокошкама даје. Најбоље је сено детелинско на овај начин приправити: Треба ситно исецкати детелину и напунити њоме неки дрвени суд. Сад треба прелити ово кључалом водом и оставити преко ноћ у суду; разуме се, да суд ваља покрити. Изјутра, треба воду којом смо попарили, одасути и употребити је за појење кокошака, јер оне веома радо пију ову воду а, кажу, да је она врло добра предохрана од многих болести код живине. Попарено сено детелинско помеша се с мекињама или прекрупом и начини се каша, коју кокоши веома радо једу. На овај начин припремљена детелина необично добро прија кокошкама.

Детелина не само да је једно од најбољих хранљивих градива, но је и најјевтинија, коју сваки земљорадник на малом парчету земље може производити. Детелишта су за живинара исто тако потребна као и пашњаци за сточара и онога који се бави држањем млечне стоке. Како се детелина веома корисно употребљава и као храна за говеда, коње идр. стоку, то је неопходно потребно да сваки земљорадник засеје ма и најмање парче детелином, а да ће имати отуда огромне користи увериће се брзо.

Зелена детелина врло је добра храна и за свиње, а у новије доба употребљава се и детелинско сено за хранење свиња и врло се добри резултати постижу, но о томе ћемо други пут говорити.

Овом приликом још да напоменемо, да при набавци семена од детелине, треба бити обазрив и набављати га од Српског Пољопривредног Друштва или од сигурних трговаца семењом, јер иначе од нечистог или рђавог семена пре се има штете но користи. Српско Пољопривредно Друштво увек има добро, чисто, испитано и јевтино детелинско семе, које набавља од најчувенијих произвођача. Сад је време обратити се Друштву с поруџбинама, стога не треба прилику пропустити.

Како треба поткресивати украсно шибље? — Много је труда уложено, док се није дознало како треба украсно шибље поткресивати. Ако се никако не креше, онда се шибље при дну врло брзо прореди и остаје без лишћа, док на врху шиб изштркља и слабо цвета. Ако се много поткреше, шиб постаје и сувише густ и често проће и цело лето без и једног цвета. Поткресује ли се мало, настају жалбе, да извесно шибље неће да цвета никако. Ако хоћемо правилно да поткресујемо шибље морамо тачно знати шта хоћемо поткресивањем да постигнемо. Обично се поткресује: или да се одржи леп облик шиба, или да се произведе цвет, или, напослетку, да се шиб подмлади. Према томе је свако поткресивање друкчије. Поред тога, да би се правилно поткресивало потребно је познавање шиба, не само по имену, него треба знати његов начин растења, и време цветања. Углавноме треба обратити пажњу на ово: Онај шиб који рано с пролећа цвета не сме се при врху сећи, јер би се сви цветни пупољци посекли. Шиб који цвета позно у лето или у јесен треба јаче поткресати да избију снажни цветни изданци. Осим тога треба сесећи само излишне гране и гранчице по могућству што ближе месту одакле су избиле.

Да малине добро понесу. — Треба оне стабљике које су лањске године радило све посећи јер су изумрле. Од стабљика, пак, које су лањске године избиле и које ће ове године донети плода, треба на једном бокору оставити највише шест и то најснажнијих а остале такође посећи, како би преостале стабљике имале више хране и светлости. На тај начин, поред осталог, што код малина још ваља учинити, добиће се више и крупнија рода.

Притке за пасуљ. — Обично се употребљавају још с кором, неољуштене. Прве године кора на притци још чврсто стоји, али у другој већ се одвоји, одљусне и онда многе штеточине, инсекти, тиме се користе, да ту и у пукотине дрвета сносе јаја своја. Само прегледај такве старе притке па ћеш наћи безброј јаја, црви, лутака по њима.

Стога скидај кору с притки!

На који се начин може храна која заудара на буђ, тако да дотера, да се задај не осећа. — Често се дешава да се храна у житницама — пшеница, јечам — не лопата уредно, па се стога помало и ужеже, услед чега заудара на буђ. Оваку храну неће трговци да купују, или ако купе, то чине по знатно нижу цену. Ду би произвођачи оваку храну која је повукла мало мирис, могли од овога мириса да ослободе тако, да се нимало не осећа, ми им препоручујемо ово сасвим просто средство. Треба узети негашена креча и ставити га у корпу па ову завући у житну гомилу.

На вагон жита треба узети 6 корпи осредње величине, па их на разна места завући у житну гомилу, а после неколико дана променути им место. Мирис ће се поступно губити, и после кратког времена, неће се ни најмање осећати, те ћемо храну моћи продати као и ону, која није била укварена.

СТЕЧАЈ

За секретара и економа Срп. Пољопривредног Друштва

На основи чл. 23 Правила, а према одлуци Управног Одбора од 23 ов. месеца, Српско Пољопривредно Друштво расписује стечај за *секретара* и *економа* друштвеног.

На стечај за секретара могу се према чл. 21 друштвених Правила пријавити она лица, која докажу стручну пољопривредну спрему, да познају наше пољопривредне прилике и да су редовни чланови овога Друштва.

Дужности секретара према члану 25 друштвених Правила ове су: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да руководи пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену, да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре Збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина, предаје јавности, и за све то одговара морално и материјално.

Осем ових дужности његових, према чл. 28 Пословника у његов посао и у његову одговорност спада још и ово: да се стара о потребном реду и чистоћи у друштвеној канцеларији и осталим одељењима друштвене зграде, да чува и у реду одржава друштвену архиву, да чува канцеларијски материјал и покретности у друштвеној згради и магацину и да стоји на услузи појединим Секцијама у њиховим седницама (члан 14 Пословника).

На стечај за економа могу се пријавити она лица, која су свршила пољопривредну школу код нас или на страни.

Дужности су економа да секретара потпомаже у свима његовим дужностима и да врши све оне послове, које му буде Управни Одбор прописао.

Годишња плата секретару предвиђена је овогодишњим буџетом друштвених расхода 3000, а економу 2000 динара.

Према чл. 23 друштвених Правила са лицима, која буду изабрана за секретара или економа, начиниће се уговор најмање на једну а највише на три године. Отказ службе може бити најмање на два а највише на три месеца унапред с једне и с друге стране, а продужење уговора вршиће се само у току последња два месеца његовога рока.

Рок је пријавама до 24 марта ове године до 4 часа по подне, кога дана ће се и избор извршити.

Позивају се сви они који имају прописане погодбе за које од ових места, да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву и поднесу потребне документе.

Бр. 1109. Од Српског Пољопривредног Друштва 23 фебруара 1904. год. у Београду.

ГЛАСНИК

Упоредни преглед прегледаних сувих шљива на шљиварским тржиштима у Краљевини Србији у 1903 и 1902 години. — Наше ће читаоце овај преглед без сумње занимати стога га доносимо у целини.

Тако *прегледано* је на тржиштима и нађено:

ТРЖИШТЕ	1902 године		1903	
	ДОБРЕ	ЛОШЕ	ДОБРЕ	ЛОШЕ
	РОБЕ			
	КИЛОГРАМА			
Београд	6,033.973	2947	820.229	2612
Обреновац	1,334.554	1778	2160	—
Шабац	13,991.700	џак 451	3,394.989	џака 34
Крагујевац	3,471.090	2173	3,873.854	3748
Ваљево	6,694.355	1395	4,598.930	4200
Укупно	**31,525.672**	**8293**	**12,690.162**	**10.560**

Осим поменуте количине, лоше робе је било 1902 године још и 451 џак, 1903 34 џака што се и из прегледа види.

Од *добре* робе пријављено је за извоз године 1902 свега 30,538.138 килограма. Колико је на коме месту било пријављено за извоз, види се из овога прегледа:

	ПРИЈАВЉЕНО ЗА ИЗВОЗ 1902 ГОДИНЕ
Београд	4,447.363
Обреновац	8,703.328
Шабац	13,037.163
Крагујевац	4,350.284
Свега	**30,538.138**

Колико је пријављено за извоз у 1903 години тачно не знамо, јер немамо прикупљених података, али чим их будемо добили, објавићемо вашим читаоцима.

Излишно је да о овоме прегледу говоримо — *бројеви* за се најбоље говоре.

КЊИЖЕВНОСТ

Природни и Шумарски односи у Краљевини Србији с погледом на будуће уређење шума од *Д-ра. Ђорђа Ст. Јовановића*, Пожаревац, 1903 год. Цена 1·50

Наша је шумарска литература врло слаба и неразвијена нарочито је она оскудна у делима, која говоре о шумама наше отаџбине. Поред књиге К. Ђорђевића „Шуме у Краљевини Србији“ и књижица Д-ра Миливоја С. Васића: „Шуме у округу подринском“ и „Наше шуме,“ концем прошле године изишла је их штампе књига, чији наслов горе исписасмо, а којој је као и наведеним — задатак упознавање наших шумарских прилика. Она има три дела. Први говори о природним односима наше Краљевине, дакле о планинама и равницама, рекама, геолошкој формацији, клими, флори и фауни; по том о економским односима: о саобраћајним средствима, о народном занимању, трговини, индустрији итд. Други део садржи: просторност, сопственост и управу шума, досадањи начин газдовања шумама, шумарску литературу, статистику и законодавство. Трећи део говори о будућем начину газдовања нашим шумама

Писац се за израду ове књиге служио многим страним писцима и скоро свима нашим, који су ма шта написали о предметима, које је он у своју књигу унео. Она је према томе марљиво обрађена, и ако има, нарочито у њеном другом делу празнина, то се правда тиме, што код нас нема никаквих тачних података ни о величини, ни о својини шума, нити ма каквих статистичких дата: о сечи, производњи, употреби и преради дрва, о њиховим ценама итд. из тога простог разлога, што је и наше шумарство врло младо, и што се раније није водило много рачуна ни о шумама, а камо ли још и о ономе, што је последица само уређеног шумарства.

У последње време осећа се живљи покрет и јаче интересовање за шумарство, као важну привредну грану народну

и као моћан извор државних прихода, те се готово сваког дана расправљају поједина питања из те привредне гране у многим дневним и повременим новинама. Уз ове добро је дошао онај део књиге Д-ра Јовановића, који говори о будућем начину газдовања шума, који ће се неминовно морати и код нас завести чим се ограничење и осталих државних шума доврши.

Ми ову књигу препоручујемо свима, који се за нашу привреду интересују. **М.**

НОВЕ КЊИГЕ

О исхрани од *Д-ра Доб. Гер. Поповића*, среског лекара. Књига за народ. Прештампано из *Народног Здравља* 1904 год. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљев. Србије, 1904. Цена 0·20 динара.

Устанак на дахије 1804 Оцена извора, карактер устанка. Војевање 1804 с картом београдског пашалука; написао *Стојан Новаковић*. Издање задужбине Илије М. Коларца 1904 год. Штампано у Државној Штампарији, цена 2.50 дин.

ОБЗНАНЕ

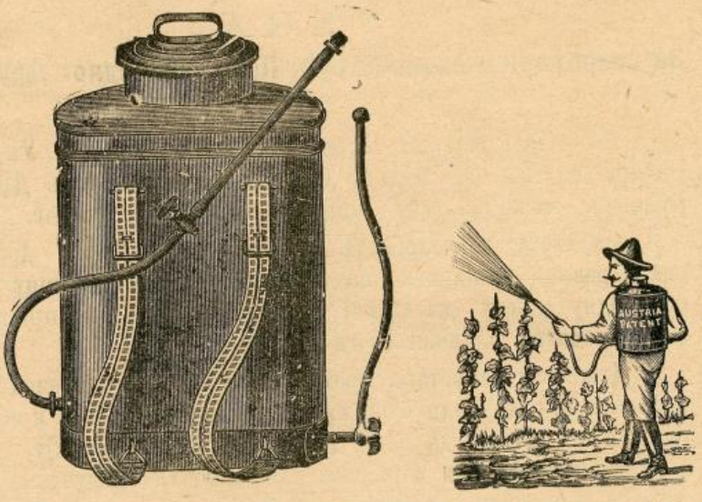
Уредништва *Тежака*, *Пољопривредног Гласника* и *Пољопривредног Календара*, налазе се у дому Српског Пољопривредног Друштва (Немањина улица бр. 11, Београд).

Моле се сви пољопривредни писци да своје радове упућују на адресу *Српског Пољопривредног Друштва*, које ће радове примити, завести у нарочито за то удешену књигу, и предати уредништву коме су намењени.

ОГЛАСИ

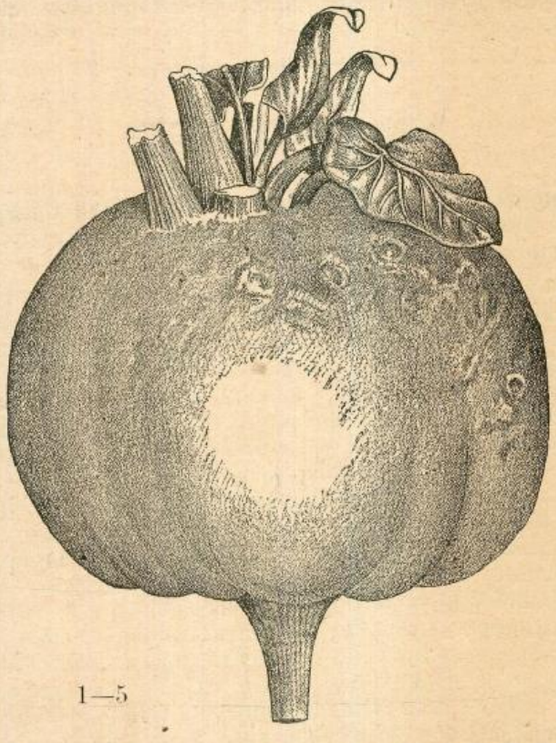
ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

2—10 **Браћа П. Радојловићи.**

1—5

Трговина семењем и цвећем

Тодора Мраовића

Београд, Кнез Михајлова улица (Телефон 21.)

Има на стоваришту **најбољег семена** од: **детелина, луцерке, (плаве вије), сточне репе, багрена,** (Акације), **гледичије,** и свега осталог семена за све

пољске усеве

Разноврсних **трава за паркове** и свих **ливадских трава**

Сваковрсног **поврћа и цвећа**

Избор велики — цене умерене.

Илустровани ценовник шаље се свакоме на захтев бесплатно.

Ценовник за 1903 годину важи и за ову, 1904 годину.

Преглед 7 броја Тежака. *Чланци:* Пред сејидбу овса. — Мехелнска кокош. — Тиквица „Лабудова шија." — *Подлистак*: Наши добротвори и штеточине (свршиће се). — *Искрице. — Питања и одговори. — Белешке. — Гласник. — Стечај. — Књижевност. — Нове књиге. — Обзнане. — Огласи. — Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 6 дин. НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 дин. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ, 10 МАРТА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

СЕЈАЊЕ ЛУЦЕРКЕ (ПЛАВЕ ВИЈЕ)

Каква сетва — таква жетва
Какво семе — такав плод
Какво зрно — такав род
Како сејеш — онако ћеш и жњети

Семе добро, чисто, једро, здраво и клицаво — па онда сеј!

Добро земљиште изабери, добро га припреми, спреми колевку која ће однијати најбоље што може — па онда сеј!

Купуј семе само од сигурних трговаца а најбоље од Српског Пољопривредног Друштва, које ти даје добро, несумњиво чисто и испитано семе, а уз то и најјевтиније!

Не жали оно што за семе дајеш, јер *јевтино* не само да није добро, но је и штетно и често доводи до тога, да се човек ратосиља свега и свачега.

Добро семе никад није скупо! Оно најбоље плати труд и рад.

*

За сејање луцерке треба узети семена за један хектар 20—30 килограма кад се сеје омашке, а кад се сеје врстачном сејалицом онда 16—25 килограма.

Луцерку сеј увек што *гушће*. Нарочито то чини тада, кад је земља коровљива, што неби требало да допустиш да буде.

Семе не треба штедети. И ако се више баци — штете бити неће.

Луцерку сеј увек омашке — руком, омашном сејалицом или ручном сејалицом. — То је добро зато што се тада увек гушће засеје, те и ако које зрно и не клија ипак луциште буде бујно, једноставно.

Ако сејеш на тежем земљишту затрпај семе лаком дрљачом, а ако сејеш на лакој земљи, онда га затрпај трновом бранom.

Никад није рђаво лаким ваљком поваљати засејано земљиште. Ово се ради зато, да семе не буде сувише дубоко покривено.

*

Кад с пролећа луцерку сејеш, онда ваља да ју почнеш сејати тек од Благовести (25 марта), никад раније. И то само онда, кад је време погодно. Иначе најбоље, најсигурније и најпробитачније је сејати априла месеца.

Само на чистом, некоровљивом и лаком земљишту сеј саму луцерку, а иначе сеј је увек са заштитним усевом т. ј. посеј ју у већ посејани јечам, јару пшеницу, раж, лан и овас, па имаш две користи: збереш и ове плодове и луциште створиш, од кога идућих година имаш обилате приносе.

*

Поменусмо да је добро сејање *омашке*. Но за то треба имати добра и вична сејача, који зна добро и сигурно да сеје.

Семе луцеркино је ситно, глатко, клизи кад се само сеје, зато је добро помешати га с песком или земљом и сејати, јер га сејач боље захвата и равномерније растура.

Препоручљиво је, да поред сејача буде на њиви и какво чељаде, које ће гранчицама обележавати докле је семе пало (засевица), те да сејач неби чинио грешку и нека места сувише засејао, а нека никако.

Добро је прво сејати у једном правцу, а после у противном правцу, јер се тако избегавају оплазе, ћелава, незасејана места.

*

Луцерка је једна од најважнијих биљака за сточну храну. Она је и код нас одомаћена и сваке године све се више сеје. Наши земљорадници греше у томе што ју сувише рано сеју, и већ прве године желе да имају што већи принос. То не треба да чине. Боље на време посејати па очекнути, јер ће се тек тада имати користи од луциштa. Још је веће зло што се при куповини семена штеди и засејава мала, управо недовољна, количина семена. То чини те наша луциштa не дају онакав принос какав треба да дају, а и коров се тада најјаче сили. Скрећемо пажњу нашим земљорадницима нарочито за ову годину, јер је прошла година за производњу семена од луцерке била врло непогодна, те би требало мало више семена по хектару да баце, и тако добију луциште које је одиста добро и сигуран и обилан им принос обећава. Не треба скомрачити онде где скомрачењу нема места. Штедити само треба онда и онде кад и где има места, а при избору, набавци и куповини семена не сме и не треба да буде никад штедње, јер она може бити злокобна.

Боље је који грош више дати но мање, па да се нешто добро изведе. Ко штеди, где треба штедити, паметан је; а ко штеди где не треба штедети — тај расипа, јер му се то тешко свети.

*

Рекосмо неколико речи о сејању луцерке, с тим да на време читаоце *Тежака* и са свима осталим радовима упознамо и по-

кажемо му на који начин треба ову биљку да гаји и како од ње највише и највеће користи да има.

Само онда, кад су све погодбе испуњене за напредовање луцерке — биће и успех велики, иначе је бацање у мутну Марицу.

*

Семе од луцерке има Српско Пољопривредно Друштво. Оно продаје један килограм по 1·90 динара. Сваки га може набавити преко њега и свих државних економа у земљи.

Ускоро ће изаћи и једна опширна поука о гајењу луцерке, у којој ће бити изнешено све о овој корисној пчелној биљци, па се сваки земљорадник може и писменом, опширном поуком користити.

Дотле, пак, ми ћемо указивати на све шта треба пољопривредник да ради па да има добро луцериште и стога све своје читаоце молимо да нам поклоне своју пажњу.

НАПОМЕНЕ ПРЕД СЕТВУ ЈАРИХ УСЕВА

— А. Мијоковић —

За сејање одабери најједрије, здраво и сасвим зрело семе. Семе мора бити чисто, без уродице. Старо семе не ваља, јер тешко ниче, и оно што никне, неће се добро развити — биљка ће остати кржљава. Старог семена мораш више посејати, а скорашњег знатно мање. Само у случају, када је свеже семе заражено гљивицама сњети и гари, можеш употребити старије семе, јер ове гљивице губе временом своју клицавост.

Семе разних биљака задржава своју клицавост једну две, три и више година. Код ражи, кукуруза, јечма и проса, одржава се 2 године; код репице, пшенице и овса 3 године, код конопље и лана 4, код сочива 2, боба, грашка и грахорице 4—5, а код дувана, краставаца и дулека 10 година. Ради уверења да се сазна, колика је моћ клијања неком семену треба одбројати 100 зрна одреда — небирајући, па га посејати у саксију. Ако је никло 75 зрна и више, значи да је семе здраво и да добро клија и такво семе можеш сејати.

Немој из године у годину да сејеш једно и исто семе које си сам произвео. То чини највише 5—6 година узастопице, па га мењај и ако ти је на изгледу добро и једро. После овог рока, потражи добро семе подаље од твог села у размену за твоје семе и објасни човеку од кога семе узимаш, да је за њега и тебе боље да семе промените; јер, ако и даље задржите сваки своје семе, оно ће из године у годину све ситније бивати, а и жетва како које године све лошија. Још боље је ако можеш да набавиш добро семе из хладнијег краја, јер је издржљивије од семена које је порасло у жупним местима. Осим тога запамти и то, да семе из топлијих крајева, где су кише ређе, даје више зрна а мање сламе, а где више влаге има, ту у младости биљка јаче буја, па стога одбацује мање зрна а више сламе.

Пред сејидбу спреми семе, очисти га од уродице требилом (тријером), ма што год и платио трговцу зато, што ћеш се послужити његовим требилом, јер се нећеш кајати.

Тако исто за сваки случај, а нарочито ако ти је семе и њива заражена гљивицама сњети и гари, натопи семе пшеничне у раствор плавог камена. Узми један килограм плавог камена и раствори га у врелој води. Затим разблажи овај раствор хладном водом тако, да на килограм плавог камена доспеш 200 литара воде. Оволико ти је доста за 500 кгр. пшенице да је потопиш у овом раствору. У раствору мораш држати пшеницу потопљену од јутра до мрака или преко целе ноћи; но боље је од јутра до мрака, јер је после мораш просушити. Растури пшеницу с вечера и преко ноћ ће се просушити тако, да ти је изјутра рано семе спремљено за сејидбу те да не дангубиш. Јечам се за сејидбу тако исто потапа, ну њега треба потопити у раствор сумпорне киселине и воде. На сто литара воде, доста ти је 7—8 деци сумпорне киселине. Све остало чини као што је мало пре речено.

Добро нађубрену и плодну земљу засеј ређе, а лаку и посну гушће. За пролетњу сејидбу треба више семена. Не ваља стрмна жита заоравати, као што се то ради у новоослобођеним крајевима, јер се семе дубоко затрпа па тешко и неједнако ниче, па зато они грдно много семена троше за сејидбу. Кад је време суво треба сејати раније, а доцније, кад је време влажно. У топлијим крајевима, на лаким земљама, и положајима окренутим југу, сеју се усеви с пролећа раније. Пошто се њива пооре, добро је причекати који дан да се земља слегне, па тек да се баци семе.

С пролећа се сеју код нас поредом ови усеви кад је топлота у средњу руку 5—8½ степени Целзијевих, а то је од 15-ог фебруара до 15-ог марта: јара раж, јара пшеница, јечам, овас, детелина, боб, грашак, сочиво, грахорица, морска репа (чичока) и рани кромпир.

Кад је дневна топлота у средњу руку 8½ до 12½ степени Целзијевих, а то је од 15-ог марта до 15-ог априла сеје се: јечам, репа, кромпир, мак, лањак, летња репица, кукуруз и пасуљ.

Кад је дневна топлота у средњу руку 12 и више степени, а то је од 15-ог априла сеје се: конопље, просо, мухар, дулеци, бостан, хељда и летња сурепица.

Начина сејања има разних и то: на сачму (на широко), на редове или на врсте, на оџаке и на кућице. Ови начини сејања могу се извести руком или разним справама сејалицама.

Но о томе други пут.

ПОЗИВ ЗА ЗАШТИТУ ЈАБУКА ОД КРВАВЕ ВАШИ.

— Н. Ранојевић —

Крвава ваш је за последње 2 године запажена код нас само на јабукама по градинама у Београду и на Топчидерском Брду, и по воћњацима у срезу врачарском у местима покрај Дунава, у срезу орашком, пожаревачком, рамском и звишком, где се настанила отприлике пре 4—5 година. Свакојако да је има у целом северном делу Србије дуж обале дунавске, одакле је почела да се шири на југ претећи да доспе у наше воћарске крајеве и да уништи јабуке, ако јој се за времена не стане на пут.

Крвава ваш је за јабуке, на којима је досада једино нађена код нас, веома опасна. Од њене заразе цела воћка малакше, постепено престаје да рађа док се најпосле и гране не почну да суше, ако се против ње ништа не предузме. Да се од крваве ваши доиста могу јабуке да заштите, доказ је њено успешно сузбијање нпр. у суседној нам Мађарској, одакле је вероватно пренета код нас садницама и калем-гранчицама јабуке. Али је при томе неопходно потребно да се у једном зараженом крају *заједнички* и *истовремено* предузме сузбијање крваве ваши, и то да се отпочне пре листања јабука па да се преко целе године продужи док се год зараза буде појављивала на јабукама. За такав посао, ако хоћемо да имамо успеха од њега, потребно је упознати особине и природу крваве ваши и проучити мере које треба против ње предузети.

По чему ћемо познати крваву ваш на јабукама? Заражена места на гранама и на деблу јабуке покривена су плавичасто белом навлаком која изгледа као да је од памука (сл. 1 и 2). Под том навлаком, ако је ма чиме разгрнемо, запазићемо безброј мрко-црвенкастих ситних ваши, које су троме и једва покретне, јер су махом прилепиле за кору; а кад их згњечимо испуштају сок црвен као крв, због чега је и названа *крвава ваш*. Заражена места на гранама су у почетку чворугава, а доцније се на њима стварају пукотине у којима дрво почиње да изумире (сл. 1 и 2). Крвава ваш производи те чворуге и пу-

котине махом на доњој страни грана и за то их је лако запазити, нарочито пре листања и после опадања лишћа јабуке. Крвава ваш се настањује и на дебље гране а тако исто и на дебла, ако су пре тога повређена из буди каква узрока, јер она својом бодљом не може да пробуши дебелу кору. Сем тога крвава ваш се настањује и на изданцима (метиљу) јабуке ако од ових није очишћена, и у том случају обично је има и на жилама у земљи куда силази највише до 65 см. у дубину. Она производи на жилама исте онакве чвориге као и на тањим гранама.

Крвава ваш не живи па лишћу јабука, а ако се по кадкад и на њему нађе то је више случајно и привремено.

Размножавање крваве ваши и ширење заразе. Крвава ваш што живи под оном паучинастом навлаком без крила је и зато се зове *бескрилна ваш*. Она је од половине тела обрасла дугачким паучинастим власима које јој се лако отиру и брзо нове израшћују. Сем тога има бодљу којом буши младу кору јабуке и из ње као из каквих канија промаља сисаљку и завлачи је дубље под кору, те њом сише сок јабуке и производи оне чвориге и ране на гранама и на деблу јабуке (сл. 3). Свака

Слика 1. Грапчица од јабуке. На левом леторасту насеобине бескрилне крваве ваши покривене плавичасто-белом навлаком, као да је од памука; на средњем леторасту бескрилне крваве ваши у природној величини махом оголићене те се виде; на десном леторасту су пукотине које су постале од крваве ваши.

бескрилна крвава ваш је женка која без оплођења почиње од пролећа да рађа до 40 младих ваши, па после убрзо угине. Младе ваши су у почетку без власастих израсли (сл. 4) и брзо се развију, отприлике за 14 дана, опет у бескрилне ваши (сл. 5) које такође без оплођења рађају од прилике исти број бескрилних ваши. Ово се од пролећа до јесени понавља 8—12 пута, те тако за то време постају само од једне ваши 8—12 покољења (генерација) у којима има милијонима ваши.

Младе ваши остају у заједници са старијим и на тај начин образују на поједаним местима коре насеобине (колоније). Кад се ваши у једној насеобини намноже, оне збацују прво власасте израсли па потом напуштају насеобину и шетају се по кори јабуке док не нађу на згодно место где образују нове насеобине. На тај начин са једног зараженог места на јабуци може за кратко време да се зарази читава воћка.

У месецу августу или крајем јула постаје од бескрилне *крилата ваш* (сл. 6), која има два пара дугачких крила, а већа је од бескрилне. Крилата крвава ваш одлеће на оближње јабуке или се ветром или каквим другим узроком преноси на већа одстојања, те служи поглавито за ширење заразе. И крилата ваш рађа живе младе без оплођења које су двојаке: мањи су мужјаци (сл. 7), а веће су женке (сл. 8). Обоје су бескрилни а уз то немају ни сисаљке нити бодље, те се не могу да хране и за то су кратка века. После оплођења женка снесе у кори јабуке једно *зимско јаје*, које може да презими и из кога се идућег пролећа развије бескрилна крвава ваш као оснивач оних 8—12 покољења.

Крвава ваш је од двојаке штете за јабуке: од непосредне, јер она троши за своје развиће један део сокова из јабуке, и од посредне, и та је штета много значајнија, јер она својим

животом изазива неправилно стварање и изумирање дрвета. Из оба узрока јабука постепено малаксава, престаје да рађа, гране кржљаве и на зараженим местима лако се ломе, а поједине почињу да се суше те цела круна добије сасвим други изглед.

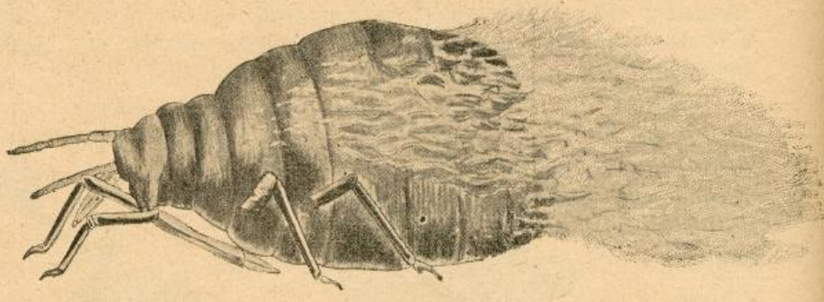

Слика 2. Део гране са истим насеобинама крваве ваши и чворугама произведеним од крваве ваши.

На жилама јабуке крвава ваш се налази случајно, и то само на вовршним жилама јер не може дубоко да сиђе у земљу По томе се знатно разликује од филоксере на виновој лози. Крвава ваш живи поглавито на надземним дрвенастим деловима јабуке, приступачним нашем оку и нашој руци, те смо због тога у стању да јој станемо на пут и да јабуке од ње заштитимо.

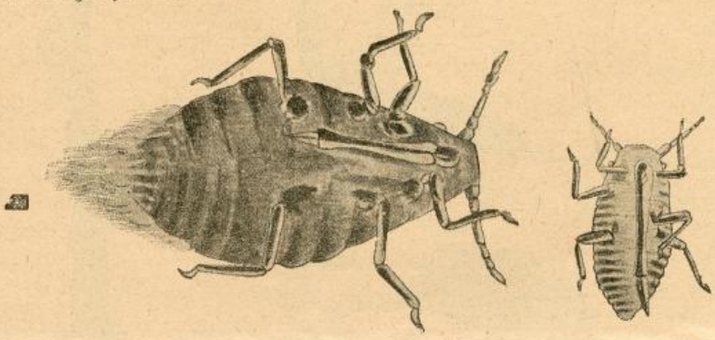
Крвава ваш се сем крилатом ваши, може да пренесе на здраве јабуке још и зараженим садницама и калем-гранчицама, а тако исто и доласком чељади из заражених градина и воћњака у здраве. Најпосле и птице, које посећују заражење јабуке због гусеница и црва могу сасвим случајно да пренесу крваву ваш, прикачену за ма који део њихова тела, на здраву јабуку и да је заразе.

Мере које ваља предузети против крваве ваши. Проучавајући лањске године практичну страну крваве ваши у стању смо препоручити следеће мере, којима се могу јабуке да заштите од крваве ваши. Те се мере своде на двоје: на *предо-*

Слика 3. Бесполна крвава ваш са власастим израслима и бодљом подавијеном под груди.

храну јабуке од крваве ваши, чему је задатак да се воћка тако однегује и очува да је ваш, баш и кад би пала на њу, не може лако да зарази, и на *сузбијање болести* при чему се крвава ваш бар толико треба да сузбије како не би нанела штете јабукама.

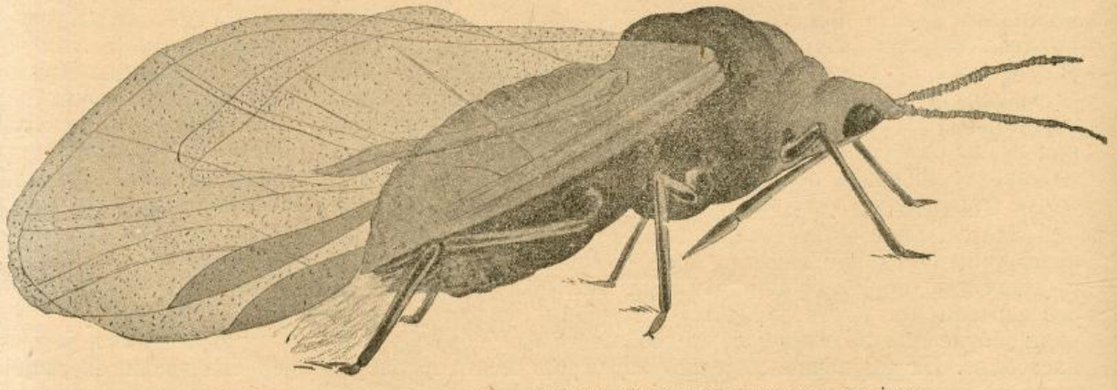
Слика 4 и 5. Млада и развијена крвава ваш као и она на сл. 3.

У оба случаја од пресудног је значаја да се у једном зараженом месту *све потребне мере предузму истовремено и заједнички.* Врло мало ће помоћи ако само појединци почну да лече јабуке од крваве ваши, док се у запуштеним градинама и воћњацима њихових суседа налазе нова легла за крваву ваш. Исто је тако значајно *да се зараза у свом почетку запази и да се одмах уништи* како се неби могла јаче да распростре.

I. *Мере за предохрану* су следеће:

1. Рањава места на деблу и дебљим гранама чим се примете ваља запушити воћарским воском или смешом говеђе балеге и иловаче. Тако исто после орезивања грана, при чему се треба послужити само тестером, треба одмах пресечена места облепити којим од она два поменута средства, под чијом ће заштитом ране зарасти.

Воћарски восак се справља на следећи начин: у каквом неупотребљивом суду на ватри растопити: 1 део колофонијума и $^1/_2$ дела воска, па скинути с ватре и додати још 0,25 дела шпиритуса, 0,1 део обична зејтина, па опет добро промешати. Ону другу смешу треба справити од $^2/_3$ свеже говеђе балеге

Слика 6. Крилата крвава ваш која постаје од бескриле у августу или јулу.

и $^1/_3$ иловаче, чему се може додати и мало воде ако би смеша испала и сувише густа.

Воћарски восак је знатно бољи. Њиме је довољно један пут премазати и облепити рану па да зарасте, јер га киша не спира.

2. Изданке (метиљ) што избијају из жила или из дебла почупати и посећи.

3. Под јесен добро окречити густим кречним млеком цело дебло и све дебље гране. То ваља учинити и стога што ће се јаја и ларве и осталих штеточина уништити. На тај начин постаће кора грана и дебла глатка и сјајна, а за то што је дебела, неће је моћи крвава ваш заразити баш и кад би пала на њу.

4. Не употребљавати саднице и калем-гранчице јабуке из крајева заражених крвавом ваши, ако у дотичном крају нема крваве ваши.

5. Забранити долазак људи из заражених градина или воћњака у здраве.

II. *Мере за сузбијање крваве ваши.* Ако се наведене мере за предохрану јабука изврше како ваља, јабуке ће се очувати од крвави ваши и тек у крајњем случају моћиће зараза да се појави само на леторастима и тањим гранама. У том случају треба заражене гране пажљиво посећи да се неби ваш са њих стресала, и одмах у непосредној близини спалити.

Слика 7 и 8 Мужјак и женка које рађа крилата крвава ваш; немају бодље. Слика 3—6 *увећане су 30 пута.*

Ако ли је пак јабука услед запуштености јаче заражена крвавом ваши, треба употребити средства за сузбијање. Лечење заражених јабука најподесније је предузети с пролећа пре цветања и листања јабука, јер се заражена места лакше могу да уоче. Такав је исти случај и под јесен кад лишће опадне. При томе треба поступити овако:

1. Ако је круна јабуке јако заражена, треба јабуку ископати, одмах посути сламом и запалити како би се заражена места осмудила и тиме спречило ширење заразе. Или треба целу круну углавити, т. ј. посећи тестером све гране на близу до дебла и одмах их осмудити. Дебло и остатак круне окречити густим кречним млеком, а рањава места на деблу, ако их има, и пресеке грања облепити воћарским воском или смешом говеђе балеге и иловаче, под чијом ће заштитом зарасти и сачувати се и од крваве ваши.

Ако је јабука мање заражена, треба орезати јаче заражене гране и спалити их, а заражена места на деблу и на гранама залечити каквим средством (инсектицидом) који поуздано уништава крваву ваш. Тим средством ваља добро премазати заражена места, при чему су се фарбарске четкице као подесне показале. Ако је заражено место рањаво треба га каквим тупим оруђем добро очистити од осушене коре под коју се подвукла крвава ваш, па потом опет премазати оним истим средством. После тога треба дебло и дебље гране окречити гушћим кречним млеком и сва рањава места запушити воћарским воском или смешом говеђе балеге и иловаче.

У практици су се против крваве ваши као најбоља показала ова два средства (инсектицида) којима заражена места треба премазивати:

Петролеумова емулзија која се овако справља: 75 грама обична сапуна уситнити и метнути у 1 литар чисте кишне воде па загрејати до кључања и мешати док се сапун потпуно не раствори. По том скинути са ватре и одмах под непрестаним мешањем долити 300 грама петролеума (гаса). Ту смешу мешати дотле док се петролеум потпуно не смеша са сапуњавицом.

Неслеров раствор. У 1 литру чисте кишне воде растворити 25 грама уситњена обична сапуна, па томе додати 35 грама патоке (фузелел) и 1·5 грам карболне киселине.

Један литар ма ког од ова два инсектицида довољан је за лечење 4 дрвета јабуке преко целе године. Петролеумову емулзију може сваки лако да справи, а тако исто и Неслеров раствор ако има потребни матријал. Оба средства могу се готова набавити преко Српског Пољопривредног Друштва у Београду, и то по јевтинијој цени него кад би их сваки сам справљао.

2. Ако на изданцима (метиљу) има крваве ваши знак је да је има и на корену. У том случају треба земљу око дебла за 2—3 шаке откопати, па заражене изданке почупати и спалити, а жиле засути уситњеним живим кречом и потом их загрнути откопаном земљом.

3. Сваких 15—20 дана треба бар један пут пажљиво прегледати лечене а тако исто и здраве јабуке, па чим се примети какво место заражено крвавом ваши одмах га премазати једним инсектицидом кога треба имати увек у приправности. *Ови прегледи неопходно су потребни* док се крвава ваш не уништи, јер се и при најпажљивијем лечењу дешава да по неко заражено место остане непримећено или да се ваш ту доцније настани, одакле би се зараза брзо распростпрла по целом дрвету.

Радећи по изложеном упутству бићемо у стању да здраве јабуке очувамо, и да заражене бар толико заштитимо да им крвава ваш ништа неће нашкодити.

БЕЛЕШКЕ

Производња раних кромпира. — Нов, млад кромпир врло се добро плаћа и много се тражи. Уколико се раније произведе утолико се брже и боље прода и има се више користи. Да би се што ранији кромпир добио морају се у првом реду имати добре кртоле од рâних сората. Кромпира, као што је познато, има врло много врста (сората), а најбоље рâне, најраније врсте, то су тако звани шесто-недељни кромпири, бубрежасти кромпир и амерички црвенкасти. Ко жели да што пре дође до новога кромпира, разуме се у својој градини, треба још марта месеца или почетком априла да одабере кртоле од рâне врсте кромпира и да их остави у какав топао простор, рецимо сточну стају. Кртоле треба једну поред друге положити, а никако једну преко друге. У топлом простору, кромпир брзо клија. Чим су клице неколико сантиметара израсле, ваља кртоле положити у земљу, која мора бити јака и добро припремљена, изложена сунцу и заклоњена од ветрова. Удаљење оџака од оџака као и обично. Кртоле клијале ваља опрезно земљом покрити. Чим почне кромпир да тера, ваља бити на опрезу од позних мразева, јер они могу уништити све. Стога ако се примети да ће бити мраза, ваља све оџаке покрити добро сламом неисеченом — ако кромпир није сувише истерао — или се мора добро ситном земљом засути и тако од мраза сачувати.

Овим простим радом може се успети па да се добије нових кромпира још месеца маја или печетком јуна. Огледати није тешко, па се сваки може уверити о корисности оваквог начина рада.

Како треба чувати и шиљати јаја одређена за насад? — Како су код нас у Пољопривредним Заводима основани угледни живинарници са најбољим страним расама пернате живине, и како такав један угледан живинарник има и само Српско Пољопривредно Друштво у Роготу, то ће, сумње нема, пољопривредници набављати од њих и јаја за насад, па неће бити на одмет ово неколико напомена.

Природан положај јајета увек је *водораван* а никада *усправан*. Зато ваља јаја за насад увек остављати на хладнија (али где не може бити мраза), чиста и промајна места и то увек у водоравном положају. Ни један дан не треба јаја за насад остављати усправно, јер ако се то чини, онда жу-

манце изгуби свој природан положај и јаје се врло лако поремети, те се из њега не може пиле извести.

И при шиљању јаја за насад ваља ово имати на уму и увек их тако паковати да водоравно леже, да буду добро утврђена да се неби тресла и да се не тару једно од друго. Најбоље је кад би сваки могао купљена јаја у котарчици у руци однети до своје куће и онда их, после дан-два, насадити.

Јапански и руски краставци.[1]) — Краставци доста роде и добри су кад поред добре земље имају још и доста сунца. Добро земљиште може да им се удеси, а на сунце не може да се утиче. За кишовита лета, када најбоље не успевају краставци, врло добар је тако звани *јапански повијушав краставац* јер не тражи велику топлоту нити јако сунце. Само му треба побити притке као за грашак али јаче и чвршће уз које ће да се пење. Друга врста која повољно успева под истим околностима јесте *руски гроздасти краставац* назван тако што има ситне плодове од прилике дужине једнога прста; а поред тога рађа веома много и врло је пријатна укуса и мириса. Стога је веома подесан за туршију. Семе од ових краставаца може се поручити преко Српског Пољопривредног Друштва.

ГЛАСНИК

Распоред пастува Државног Сточарског Завода за опасивање државних и приватних — народних — кобила на пастувским Станицама и ергелским заводнма у 1904 години. — Ове године распоређено је свега 214 пастува. По окрузима распоред је овакав:

Округ	Број станица	Број пастува
Београдски	3	12
Ваљевски	3	12
Врањски	4	11
Крагујевачки	3	13
Крајински	1	4
Крушевачки	4	11
Моравски	4	32
Нишки	3	9
Подрински	3	29
Пожаревачки	5	43
Руднички	1	2
Смедеревски	2	8
Тимочки	3	8
Топлички	2	4
Ужички	3	7
Чачански	3	7
Пиротски	1	2
Свега	48	214

Станице су за опасивање ове: за округ београдски: Лазаревац (3), Влашко Поље (3), Топчидер (6); за округ ваљевски: Ваљево (4), Обреновац (5), Уб (3); за округ врањски: Власотинци (2), Врање (2), Лесковац (5), и Сурдулица (2); за округ крагујевачки: Аранђеловац (3), Крагујевац (8), Рача (2); округ крајински: Неготин (4); за округ крушевачки: Брус (2), Крушевац (5), Ражањ (2), Трстеник (2); за округ моравски: Варварин (2), Добричево (23), Рековац (2), Свилајнац (5); за округ нишки: Алексинац (3), Ниш (4), Соко-Бања (2); за окр. подрински: Крупањ (2), Лозница (2), Шабац (25); за округ пожаревачки: Голубац (2), Жабари (2), Кучево (2), Љубичево (35) и Петровац (2); за округ руднички: Г. Милановац (2); за окр. смедеровски: Паланка (5), Смедерево (3); за округ тимочки: Бољевац (2), Зајечар (4) и Књажевац (2); за округ топлички: Куршумлија (2) и Прокупље (2); за округ ужички: Пожега (3), Бајина Башта (2) и Ужице (2); за округ чачански: Ивањица (2), Краљево (2) и Чачак (3); и за округ пиротски: Пирот (2).

Бројеви у заградн поред Станице казују колико ове године има пастува при тој Станици.

[1]) *О јапанском краставцу* читалац ће наћи опширније у чланку: *Јапански краставац* од *Д-ра Ђорђа Радића* у *Тежаку* бр. 13 од 1903.

Бројно стање коња на целоме свету. — По Статистици на целоме свету има данас око 75 милијуна коња. Европа има од овога броја 40 милијуна, Америка 23 милијуна, Азија 9 милијуна, Африка 1 милијун, Аустралија 2 милијуна.

У Европи има коња највише Русија око 21 милијун, Немачка 4 милијуна, А.-Угарска 3,750.000 и Француска 2,900.000.

Потрошња меса у Паризу. — Да би наши читаоци видели колико меса годишње троши велика француска престоница, наводимо податке за 1902 годину. Те године заклано је: 317.712 грла волова, крава и бикова, 176.242 телета, 1,996.107 овна (шкопаца), 503.091 свињче, 402 козе, 31.790 коња, 485 магараца и 49 мула.

Занимљиво је да се врло много овнова — шкопаца заклало. Зна се да толико не може сама Француска да произведе за Париз. Француска је послала у Париз 1,447.306 комада, а увезено је из Алжира 412.340, из Аустро-Угарске 101.008, из Немачке 25.893, из Русије 6319, из Црне Горе 2441 и из Канаде 800 комада.

Прошлогодишња жетва у Мађарској. — Централна Статистика Мађарска објавила је податке о жетви у минулој години. Из њих се види да се зиратна земља непрестано увећава. Године 1900 обделавано је свега 21,093.628 катастралних јутара (једно катастрално јутро равно је 0·75 хектара), а 1903 године 21,507.527 катастралних јутара. Прошле године било је засејано пшеницом и ражи 8,013.132, јечмом 1,827.140, овсем 1,787.809, варивима 57.693, окопавинама 5,465.157, кромпиром 942.422, кукурузом (за зрно) 3,989.566, трговинским биљкама 257.825, пићним биљкама за добијање семена 211.727 катастралних јутара, и пићним биљкама 1,543.657 катастралних јутара.

Принос је био овакав:

	товара (100 килогр.)
Озиме и јаре ражи	12,028.671
Озиме и јаре пшенице	44,077.154
Наполице	882.342
Јечма	14,059.958
Овса	12,676.469
Кромпира	45,009.884
Кукуруза	34,481.597

Кукурузна берба рачуна се у најбоље од последњих година.

Америкаиско воће у Европи. — Американци су врло практични. То је позната ствар. Они се свим силама труде да своме воћу нађу пролеће и на европским тржиштима, и у томе полагано успевају. Нарочито се труде да у Европу пренесу и купцима понуде своје *свеже воће*. У већини великих градова у Европи, у последње време, јавља се и америкаиско свеже воће на трговима. Цене америкаиском свежем воћу биле су врло јевтине, да је изгледало као да Американци желе само да стекну купце и глас своме свежем воћу. Али ако они и на даље овако ниске цене дају, онда сви европски воћари морају водити рачуна о њима, јер ће они бити озбиљни и јаки такмаци.

Америкаиска роба одликује се једнообразношћу и врло укусним и примамљивим паковањем у бурадма. Увек практични, амерички воћари раније но Европски спремили су се за трг, гајили су мало, али добрих сората, и воће, добивено на најбрижљивији начин, пребирали и паковали. Тако су одмакли напред и данас могу конкурисати свима европским воћарима.

Одабрано воће, једнолико, једнообразно, лепо и примамљиво спаковано, налази увек више и бољих купаца но оно воће, које кад се из даљине од сто корака погледа, показује, да је мешавина од свих могућих сората; да није добро очувано и одабрано, и овде у џаку, онде у сандуку, а на трећем месту у бурету, а на четвртом на отвореној тезги итд. продаје се.

Воћарској трговини мора се озбиљна пажња поклонити, ако се надамо каквој користи од ње.

Да видимо само како расте увоз америкаиског свежег воћа у Европу. За сад само да наведемо, да је у Немачку увезено године 1900 само 19.727 товара, а 1902 године већ 58.353 товара. Других података за сада при руци немамо, али и ово је доста.

СТЕЧАЈ

За секретара и економа Срп. Пољопривредног Друштва

На основи чл. 23 Правила, а према одлуци Управног Одбора од 23 ов. месеца, Српско Пољопривредно Друштво расписује стечај за *секретара* и *економа* друштвеног.

На стечај за секретара могу се према чл. 21 друштвених Правила пријавити она лица, која докажу стручну пољопривредну спрему, да познају наше пољопривредне прилике и да су редовни чланови овога Друштва.

Дужности секретара према члану 25 друштвених Правила ове су: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену, да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре Збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина, предаје јавности, и за све то одговара морално и материјално.

Осем ових дужности његових, према чл. 28 Пословника у његов посао и у његову одговорност спада још и ово: да се стара о потребном реду и чистоћи у друштвеној канцеларији и осталим одељењима друштвене зграде, да чува и у реду одржава друштвену архиву, да чува канцеларијски материјал и покретности у друштвеној згради и магацину и да стоји на услузи појединим Секцијама у њиховим седницама (члан 14 Пословника).

На стечај за економа могу се пријавити она лица, која су свршила пољопривредну школу код нас или на страни.

Дужности су економа да секретара потпомаже у свима његовим дужностима и да врши све оне послове, које му буде Управни Одбор прописао.

Годишња плата секретару предвиђена је овогодишњим буџетом друштвених расхода 3000, а економу 2000 динара.

Према чл. 23 друштвених Правила са лицима, која буду изабрана за секретара или економа, начиниће се уговор најмање на једну а највише на три године. Отказ службе може бити најмање на два а највише на три месеца унапред с једне и с друге стране, а продужење уговора вршиће се само у току последња два месеца његовога рока.

Рок је пријавама до 24 марта ове године до 4 часа по подне, кога дана ће се и избор извршити.

Позивају се сви они који имају прописане погодбе за које од ових места, да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву и поднесу потребне документе.

Бр. 1109. Од Српског Пољопривредног Друштва 23 фебруара 1904. год. у Београду.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 5 јануара 1903 године у Београду

Присутни су били чланови: г. г. Паја Т. Тодоровић, Алекса Поповић, Александар Мијоковић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и благајник Јован Јекић.

Председавао члан Управе: г. Паја Т. Тодоровић.

Бележио зам. секретара: г. Рад. К. Спасовић.

I.

Прочита се записник седнице Управног Одбора од 29 децембра 1903 год. — Одбор усваја.

II.

Администрација друштвена извештава, да је поводом оставке председника, а на основу члана 24 друштвених Правила, извештен потпредседник Друштва, који је одговорио, да му услед слабог здравља није могуће примити се руковођења друштвеним пословима, и да сматра да је рок његовог почасног положаја у Друштву истекао 31. децембра 1903. године. Према оваквом одговору — Одбор решава, да на основу поменутог члана друштвених Правила председничку дужност врши најстарији члан Управе г. Паја Т. Тодоровић, који ће руководити и радом Главног Годишњег Збора.

III.

Приступи се решавању о изради извештаја о друштвеном раду за 1903 год. и пошто је вршилац дужности секретара г. Живко Шокорац, коме је овај посао поверен, спречен болешћу да овај изваштај заврши — Одбор решава, да према израђеном нацрту извештај допуне и разраде друштвени чиновници Радослав Спасовић и Максим Богавац.

IV.

Члан Управе г. Паја Т. Тодоровић извештава да је почасни и редовни члан Друштва г. Д-р. Векослав Керешкењи проф. Загребачког Универзитета преко њега послао Друштву на поклон 25 примерака књиге „Пивничарство“ и 5 примерака „Господарског и виноградарског Календара“ коме је он уредник — Одбор прима к знању с благодарношћу и одлучује да со г. Керешкењију писмено изјави благодарност.

V.

Изнесе се на решавање пројект буџета друштвеног за 1904 годину, који је израдио нарочити ужи одбор — Одбор усваја поднесени пројект буџета.

VI.

Прочита се писмо г. Више Радовановића државног економа округа врањског, којим извештава да је успео образовати пољопривредне дружине у срезовима јабланичком и лесковачком, да ће се старати да и у осталим срезовима тога округа оснује овакве дружине и да их организује у смислу друштвених Правила — Одбор прима к повољном знању и одлучује да се објави у „*Тежаку.*“

VII.

Прочита се писмо Сићевачке Пољопривредне Подружине којим извештава о држању Главног Збора Подружинског 11-ог ов. месеца — Прима се к знању.

VIII.

Прочита се писмо Удружења Мађарских Пољопривредника, којим тражи да му се пошље 29 динара, колико је мање примљено за испоручених 200 кгр. луцерке, случајном погрешком при писању повуке — Решено, да се ова сума исплати из партије на набавку семена.

IX.

Приступи се решавању о распродаји јаја из друштвеног живинарника у Роготу — Решено, да се сва јаја, која се произведу до 1 фебруара продају по пијачној цени.

X.

Благајник реферише, да је у 1898 години послато канцеларији среза рамског на распродају Пољопривредних Календара за 1899 годину, у вредности од 9 динара. На тражење Друштва, да се ова сума исплати, начелник поменутог среза одговорио је, да је Календаре распродавао тадањи ср. писар Станислав Голубовић, који је пре 2—3 године умр'о а тамо није оставио никаквог имања — Одбор решава да се расходује вредност ових Календара пошто нема могућности за наплату.

XI.

Подноси се реферат за хонорисање радова у додатку 31 броја *Тежака* — Решено, да се чланак *О мерама које је Ми-*

нистарство Нар. Привреде предузимало за регулисање извоза свежег воћа награди са 60, а рад *Анализа српских јабука*, са 80 динара од штампаног табака.

XII.

Прочита се писмо г. Венцислава Валенте проф. Винод.-Воћарске Школе, којим извештава о слабом успеху путујуће библиотеке, која је послата у срез рамски — Одбор одлучује да се библиотека узме натраг.

XIII.

Председавајући предлажи да се у пројекту буџета за ову годину назив *магационар* замени са називом *економ*, како је и друштвеним Правилима предвиђено — Одбор решава да се учини ова исправка.

ОБЗНАНЕ

Уредништва *Тежака*, *Пољопривредног Гласника* и *Пољопривредног Календара*, налазе се у дому Српског Пољопривредног Друштва (Немањина улица бр. 11, Београд).

Моле се сви пољопривредни писци да своје радове упућују на адресу *Српског Пољопривредног Друштва*, које ће радове примити, завести у нарочито за то удешену књигу, и предати уредништву коме су намењени.

ОГЛАСИ

ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

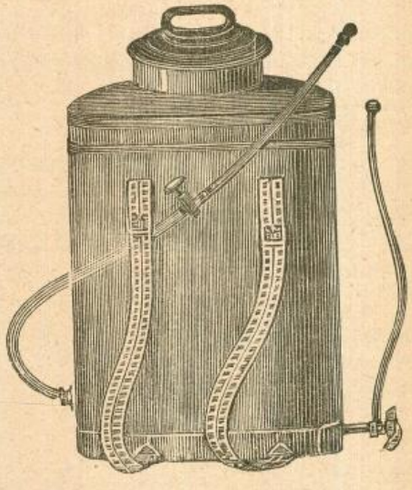
3—10 **Браћа П. Радојловићи.**

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке.

1—10

Преглед 8 броја Тежака. *Чланци:* Сејање луцерке (Плаве вије). — Напомене пред сетву јарих усева. — Позив за заштиту јабука од крваве ваши. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ НМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 9. У БЕОГРАДУ, 20 МАРТА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ШУМЕ У СРБИЈИ

— Д-р М. С. Васић —

Врло се често говори о томе како је Србија земља плодна и богата. Нарочито се истиче богатство Србије у рудама и шумама. Међутим нико досада није испитивао богатство Србије, нарочито не њено богатство у шумама. То се богатство прво састоји у величини шума, потом у каквоћи (врсте дрвета, старост, техничка употребљивост дрвета итд.) и приступачности шума. Није, дакле, у питању само величина шуме, па да се о њеној вредности и богатству њеног сопственика може говорити, већ је нарочито потребно да се зна: каквом је врстом дрвета, које старости и од какве техничке употребљивости она обрасла, и да ли је она за сечу и извоз осеченог материјала подесна, т. ј. да ли је близу какве железнице, пловне или сплавне реке, каквог доброг друма итд. или је од свега овога удаљена и зато неприступачна.

Што се тиче величине наших шума, нарочито наших државних шума, ту ми немамо никаквих тачних података, јер наше шуме нису до данас премерене, те да би се тачно знало колику површину захватају, и сви подаци о величини наших шума оснивају се или на пописним и пореским књигама или на оцењивању од ока — на „шецовању.“ Најзад, у недостатку тачнијих података, морају се и овакви подаци узимати у рачун све дотле, док се наше шуме не буду премериле и док се одиста не сазна право стање величине и просторности шума у Србији. Само за неке шуме, које су комисијским путем ограничене као државне и које су том приликом и премерене, имамо тачне податке односно њихове величине.

Држимо, да ће бити ипак корисно, ако укратко изнесемо величину наших главнијих државних шума, ослањајући се на пописне и пореске књиге и на оцењивању од ока, како бисмо, имајући то у виду, као и врсту дрвета, којом су те шуме обрасле, могли, поредећи наше шуме са шумама других држава, сазнати, да ли је Србија, одиста земља богата шумом или не.

Али пре но што будемо прешли на рећање појединих државних шума, навешћемо, да код нас има много више лиснатих него четинастих шума, и да од лиснатих има највише буковних, па онда растових, јаворових, јасенових, брестових, грабових, липових, брезових, тополових и др. а од четинастих највише јелових, па смрчевих, црно-борових, бело-борових, а најмање тисових и оморикових шума. Лиснатих шума има у целој Србији, а нарочито у Северној, Источној и Јужној а четинастих поглавито у Западној Србији.

У Северној Србији велика је државна шума „Мироч“ која је ограничена у четири парчета (комплекса) у величини од 27.000 хектара, и „Дели Јован“ у величини од 7.000 хектара. Обе су ове шуме лиснате и углавноме буковe, у којима има доста и растовине, и већином су обрасле старом гором.

Али сем ових шума, у Северној Србији има и један грдан простор неограничених државних шума, који се налази између Поречке Реке, Дунава, Деспотовца и Бољевца и у коме су чувене: добрањске, бољетинске, звишке, хомољске, мајданпечке и др. шуме, по том Бељаница, Малиник и т. д. У том простору биће у најмању руку 120.000 хектара државних шума. И ово су старе лиснате, поглавито букове и храстове шуме, са нешто мало четинара на Бељаници.

Мање су и незнатније шуме у округу београдском, где су главније: Авала, Космај, Кљештевица, Липовица, Губеревачка шума и др. које су ограничене, и укупно велике око 7.000 хектара. Већ су знатније шуме у округу ваљевском и то: Медведник, Јабланик, Повлен и Маљен и оне у округу подринском као: Цер са Видојевицом и Иверком, Гучево и Борања, које нису ограничене и за које се укупно цени да износе око 38.000 хектара. Све су ове шуме лиснате и углавноме букове са нешто мало четинара на Маљену, само су оне у округу београдском покривене млађом, а ове у ваљевском и подринском углавноме старијом гором. Сем букве у њима има и храста, цера, липе, јавора и др. врсте дрвета.

Источна Србија је најоскуднија шумом. Тамо су наши ратови са Турском и Бугарском много шума уништили и тамо има највише у целој Србији голих брда, које је жалосно погледати. Ипак је онај крај између Мораве и Тимока богатији шумом. Ту је Ртањ, Буковик и Ражањ, Озрен и др. а према бугарској граници још и Стара Планина. На Ртњу и Старој Планини има четинара иначе су свугде лишћари, а букве понајвише. Све ове шуме изнеће укупно око 40.000 хектара, све су покривене старом гором и само је од њих ограничена Буковик и Ртањ са Честобродицом, остале су још неограничене.

У *Јужној Србији* имамо много више шума него у Источној. Тамо су чувене државне шуме: Јастребац, Пасјача, Арбанашке и Соколске Планине; па онда: Кремен, Кукавица; Сува Планина, Варденик, Црни Врх и др. нарочито према турској граници. Све су ове покривене старом буковом и хра-

стовом гором, помешаном на Јастрепцу, Сувој Планини и др. са нешто четинара. Ни једна од ових шума није ограничена, али све укупно захватају у најмању руку простор од преко 120.000 хектара.

У *Западној Србији* са Шумадијом, а нарочито у округзима чачанском и ужичком имамо грдне комплексе државних шума. У томе делу наше отаџбине познате су шуме: Црни Врх, Букуља, Венчац, Рудничка Планина, Гоч, Жељин, Копаоник, Троглав, Чемерно, Голија, Столови, Јелица, Јелова Гора, Муртеница, Шарган, Лиска, Тара са Звездом и Црним Врхом итд. У овим последњим, па онда на Гочу, Копаонику Чемерну, Голији и др. има углавноме четинасте горе, местимично помешане са буквом, јавором и другим лишћарима, иначе су оне друге лиснате а понајвише букове шуме, у већини случајева или поглавито старе и зреле за сечу. Од свију њих ограничене су: Рудничка Планина, и онда Црни Врх и Звезда као огранци Таре у укупној величини од 17.000 хектара, остало су још неограничене, и ако је око главне Таре повучена провизорна гранична линија, и захватају све укупно око 175.000 хектара.

Ако величину свих досада побројаних шума саберемо, добићемо укупну просторност или величину државних шума у Србији, која износи заокругљено: 550.000 хектара.

Кад ка овоме додамо:

а. Величину општинских и сеоских шума, која се рачуна да износи 650.000 хектара [1]);

б. Величину манастирских и црквених шума, која износи заокругљено 17.000 хектара; и

в. величину приватних шума, која се цени да износи око 300.000 хектара — добићемо целокупну величину свих шума у Србији у суми од 1,517.000 хектара, која ће сума понајпре одговарати стварности.

Како је Србија велика 48.300 квадратних километара или 4,830.000 хектара, а има укупно свих шума 1,517.000 хектара; то од целокупне површине долази 31·4% на земљиште под шумом.

Ради упоређења пошумљености Србије са осталим државама, навешћемо овде проценте пошумљености важнијих европских држава. Тако у Шведској од целокупне површине долази на шуме 39%, у Русији 35%, у Аустрији 32·6%, у Мађарској 28·3%, у Немачкој 25·8%, у Норвешкој 24%, у Швајцарској 20·2%, у Француској 18%, у Шпанији 17% у Италији 14%, у Данској 5%, а у Вел. Британији са Ирској само 3% [1]).

Међутим у балканских држава у Босни и Херцоговини има од целокупне површине 45% земљишта под шумом, у Турској, Бугарској и Црној Гори 14%, у Румунији 12% и у Грчкој само 10%.

Из овога излази, да је на Балканском Полуострву најбогатија шумом Босна и Херцеговина, па одмах за њом долази Србија, па тек онда: Бугарска, Турска, Црна Гора, Румунија и најзад Грчка. А од европских држава уопште најбогатија је шумом опет Босна и Херцеговина, потом долази Шведска, Русија и Аустрија, па онда Србија, за тек за овом Мађарска, Немачка, Норвешка, Швајцарска, Француска, Шпанија, Италија и остале балканске државе.

Од свих пак наших шума долази 36·2% на државне шуме, 42·8% на општинске и сеоске, 1·1% на манастирске и црквене и 19·9% на приватне шуме.

Из овога излази, да је без мало једна трећина целокупне површине наше Краљевине покривета шумом, и да је нешто мало више од једне трећине свих шума у Србији својина државна — 36·2% — док је у Немачкој 30% свих шума државна својина, у Мађарској 22%, у Аустрији и Француској 10%, а у Италији и Швајцарској само 4%.

Како по попису од 1895 год. у Србији има 2,312.500 становника, то код нас долази на једног становника 0·65 хектара земљишта под шумом, док у Босни на једног становника долазе 2·02 хектара под шумом, у Аустрији, 0·48 хек. у Швајцарској 0·29 хек., у Француској 0·25 хек., у Немачкој 0·21 хек., и у Италији 0·18 хектара.

[1]) Види: Шуме у Краљевини Србији, написао *К. Б. Ђорђевић*, Београд 1900 године.

[1]) Види: I књига библиотеке *Срп. Економиста* „Наше Шуме“ написао Д-р. Миливоје С. Васић, Београд 1904 год. —

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ [1])

(СВРШЕТАК)

Гундељ, мајска буба, кокица, жук, мољ (Melolontha vulgaris) понајпознатији инсекат међу тврдокрилцима, а међутим долази међу наше најопасније штеточине. Појављује се с пролећа обично у почетку месеца маја. Тада излази из својих рупа које су дубоко у земљи којих у песковитим крајевима има често у великој количини, чија ширина може бити неки пут и толика да се у отвор може и прст завући. Доле, у приличној дубини почива укочен гундељ још од прошле јесени, те није ретко с пролећа наићи при копању на гундеље, који, избачени мотиком, мрдају крилима и ногама, као да се из тешког сна буде. Благих вечери, гундељи изилазе, облећу око дрвећа и жбунова те једу, поглавито ноћу, лишће и пупољке готово од свега нашег дрвећа и воћа, изузевши крушковог, ораховог и кестеногог дрвета, које нападају само онда, кад нема друге хране. Кад се дан појави, нарочито при рађању сунца, они су већ прикачени за гране као у неком сну. Мужјаци, у којих су чешљасте израсли на пипцима веће, не живе више од петнаест дана; женке, које имају да се брину о јајима, живе скоро и читав месец; ну како не излазе сви гундељи наједанпут из земље, то их виђамо да лете за читава два месеца па и више.

После спаривања женка тражи подесно земљиште, обично мршаво и песковито, у којем направи рупу, дубоку око половине стопе, у коју ће сместити до триестину јаја. Убрзо после овога она угине, често и у самој тој рупи. Младе ларве изађу из јајета четири или пет недеља доцније, у јуну или у јулу. Жућкаста глава са јаким и врло оштрим вилицама, бело жућкасто тело, дуге жуте ноге, врећаст трбух на којему се познаје црна трака од измета, што су у цревима, ето то су главни знаци по којима се распознају ларве гундељеве. У првим летњим данима, када ларве изађу из јаја, оне остају за неко време заједно и траже себи храну у непосредној близини гнезда. С јесени се оне завуку дубље у земљу и пресвуку кожу; у другој и трећој години све се више и више удаљују једна

Слика 5. Гундељ и његова ларва.

[1]) Види бр. 7 *Тежака* од ове године.

Према овоме види се, да је Србија одиста земља богата шумом и да у Европи сразмерно ми имамо највише државних шума, и да је тврђење о томе, да је Србија богата шумом, оправдано.

ИЗБОР ЈАЈА ЗА НАСАЂИВАЊЕ

Колико је важно гајење домаће пернате живине за нас, нарочито није потребно истицати, јер тражња *јаја* и *младе живине* као и *угојене* сваким је даном све већа, и већ сваки земљорадник обраћа велику пажњу производњи и гајењу живине и не сматра ову ситну грану привредну као „женски посао“. Да се имају добре носиље и да се одгаје грла која ће и онда носити, кад се јаја могу најскупље продати и кад се свежа, скорашња јаја највише траже и најскупље плаћају, потребно је *рано насађивати* и изведену пилеж брижљиво неговати.

Како је већ време насађивању кокошака, да кажемо неколико речи о избору јаја за насађивање, јер од тога зависи све и сва.

Јаја за насад морају бити скорашња и никада старија од три недеље. Јер ако за насад употребимо јаја која су пре три недеље снесена, тешко да ће се из њих пиле излећи или, ако би то и било, такво пиле биће кржљаво и неупотребљиво за одгајивање и запат.

Што је год јаје скорашњије, утолико је боље за насад, јер има више изгледа и могућности да се изведу пилићи који ће потпуно одговорити жељама и намерама одгајивача.

За насад треба употребљавати јаја само од добрих носиља и то крупна, чиста и она која су по могућству у исто доба снесена. јер се тада сви пилићи у исто време изведу.

Јаја повређена, напукла итд. не треба никад за насад употребљавати. Прљава јаја треба пажљиво млаком водом опрати.

За насад употребљавати само она јаја која су доиста оплођена, јер се само из оплођених јаја могу извести пилићи, стога јаја од кокошака, код којих дуже време није било петла, не треба за насад употребљавати.

Најбоље је узимати за насад јаја која су снеле двогодишње или трогодишње кокошке, јер су ова боље развијена и много су сигурнија, но она од једногодишњих грла. Од ових последњих не треба јаја за насад никад ни узимати.

Јаја од болесних и уопште слабих кокошака не треба никад за насад узимати.

Одвећ крупна јаја, за која се може држати да имају два жуманцета, не треба за насад узимати; *сувише ситна јаја* такође не треба за насад узимати, јер су пилићи изведени из ових јаја ситни, кржљави и неразвијени, слабуњави.

Најбоља су јаја за насад која су једноликог облика, једнаке величине, лепа и имају чврсту љуску.

За насад ваља узети 12 до 20 јаја, што зависи од крупноће кокошке, јер квочка треба да добро покрије ова и да их довољно загреје.

Само под сигурну квочку треба насађивати и то онда кад се добро расквоцала, и кад смо се о томе сигурно уверили.

Што год је раније насађено, утолико боље, јер ће се пре пилићи добити, који кад се разумно одгаје већ исте зиме почињу носити, а од колике је то користи, познато је сваком пољопривреднику.

Напослетку, да овде напоменемо да насађивати треба у разно доба године, јер се на тај начин добивају грла која у разно доба почињу носити, те се има увек свежих јаја, која се најбоље могу продати.

ПРЕД САЂЕЊЕ КРОМПИРА

Првих дана с пролећа, кад се завршује сејање стрмних житâ, отпочиње сађење кромпира. Велики значај ове усевне биљке побуђује нас да пред њено сађење учинимо неколико напомена, како ваља припремити земљу за њу, како ју садити и у прво време неговати, те да се обилна жетва кромпира још више повећа.

По својој важности кромпир долази одмах после житâ. Његова је употреба многострука. Он се употребљава за људску храну и у многим случајевима, а нарочито кад је рђава жетва

од друге и при крају треће године достигну потпуну своју величину.

У том времену су гундељеве ларве веома опасни непријатељи готово свему биљу, подгризајући му корене, а нарочито салати, купусу, келераби, пасуљу, лану, конопљи, свим врстама жита, јагодама, трави, кромпиру и луку, што је њима најглавнија и најомиљенија храна. Додајмо томе: како ове ларве могу лако пресећи својим оштрим вилицама и жиле шумског дрвећа с палца дебљине, и да једући тако жиле, могу затрти нарочито воћне расаднике, па ће нам онда бити јасна штета, коју нам ови напасници могу панети.

При крају јесени, кад мраз почне продирати у земљу, ларве се гундељеве повуку дубље у земљу, те том приликом пресвуку своју кожу, одакле ће се опет приближити површини у пролеће; у лутке се преображавају у великој дубљини. После пет до шест недеља појави се савршен гундељ, који, као што смо видели, проводе зиму под земљом.

Проће тачно тако три године од маја до маја, док се пород гундељев појави савршен на површини земљиној. Од целог тога времена провео је он шест месеци под земљом у полуукоченом, полузаспалом стању, месец дана над земљом хранећи се и спарајући се као савршен инсекат, шест недеља у јајету шест недеља у облику лутке, тако да је од тридесет шест месеци својега живота двадесет шест месеци провео као ларва под земљом.

Лако је сада разумети за што се у току од три године осећају зле последице, кад се једне године појави у облику савршених гундеља. Претпоставимо, да је ова година обилата у савршеним гундељима. Многобројни гундељи, који се појављују у овој години снеће огромну количину јаја из којих ће се извести много ларви, из којих ће после три године постати тако исто иного инсеката.

Међу тим не треба са сигурношћу рачунати на правилан повраћај ових периода, пошто разнолике прилике могу унеколико изменити и пореметити њихову правилност. Неколико влажних и хладних година, што би једна за другом долазиле, могу уништити ларве и лутке, омести их у њихову развијању и свести годину, у којој би требало да има ових инсеката у изобиљу, на најмањи број. Исто тако подесна сезона може, напротив, ићи у прилог њихову развићу а на штету њихових непријатеља, те од обичне створити обилату годину у овим инсектима.

Било како му драго, извесно је, да се често гундељи појављују у великој количини и да се често појављује питање не о томе: како ће их се што више похватати, него шта да се уради са онима, који су похватани. Кокоши и свиње не могу, у таквим приликама, да на крај са њима изађу, јер, једући их напослетку им се и доједу те им и огаде. Ако побацате гундеље у воду, они се из ње могу спасти, закопати их у земљу значило би: бацити рибу у воду да се удави. Убијати их размрскавањем постаје непријатно, кад се врши у већој количини.

Средства, која су досада предлагана ради уништавања ових инсеката, показала су се недовољна; уопште. она се могу употребити само против савршених инсеката, јер ларва што је у земљи, увек је заклоњена од нашег гоњења, нарочито по извесним местима као што су: ливаде и шуме, где се земља никад не преврће. У вртовима и у њивама мотика и плуг избацују понеке на површину и може се са сигурношћу рећи, да онде где је напуштено угаривање земљишта у земљорадњи, него где

житâ, замењује хлеб. Као сточна храна кромпир такође има врло великог значаја, а нарочито у зимско доба. Поред тога он се и фабрички прерађује и од њега се справља штирка, ракија, шпиртус итд.

Кромпира има врло много сората а све се оне деле на сорте за људску храну и за фабричке циљеве, као и на ране и позне сорте.

Кромпир успева најбоље на песковитој глинушци, која има дубоку здравицу. У песковитој земљи уопште успева добро, док у мокрој и хладној земљи, поред тога што се добро не развија у погледу крупноће, воден је и рђавог укуса, те се не може употребити за људску храну а за сточну храну само помешан са сувом храном. Влажно и тешко земљиште уопште треба избегавати и кромпир садити на оцедитом и лакшем земљишту. Кромпир особито добро успева на новој — одморној земљи (крчевинама и разораним лединама).

Земљиште на коме у идућој години хоћемо да садимо кромпир треба с јесени поорати. Ово треба увек да важи као правило па било да се кромпир сади после неког другог усева или после самог себе. — Њива се мора дубоко поорати, зато је најбоље да се при орању употреби подривач са обичним плугом. Подривач је неопходно потребан за свако дубоко орање, те би требало сваки пољопривредник да га набави. Ово је врло јевтина справа и може се код Српског Пољопривредног Друштва добити за 18 динара.

С пролећа, пошто се нађубри, поново треба земљиште преорати, па затим приступити сађењу.

За ђубрење земљишта за кромпире најбоље је зрело, згорело говеђе ђубре. Скорашње ђубре, нарочито пред сађење, не треба употребљавати, јер су тада кромпири склони болестима и на тај начин добију врло рђав укус. Свеже ђубре може се употребити само с јесени, но тада га треба заорати, да у току зиме иструне. Од вештачког ђубрета, које се и код нас може применити, добро је ђубрити кречом нарочито влажније земљиште, и за кромпире за сточну храну. Ако се кромпир из године у годину па једном месту сади, потребно је ђубрити сваке друге године, ако се жели да принос буде повољан.

Кромпир успева добро после сваког усева, па и онда кад се узастопце на једном месту сади, само ако се води брига о томе да је земља увек добро нађубрена. Кад нема довољно ђубрета да се њива уредно ђубри, онда треба кромпир садити после таквих усева, који после себе остављају родну земљу, као што су нпр. детелишта. После кромпира могу се сејати јара жита, а после позних сората и озима.

Кад се желе произвести кромпири за људску храну, најбоље је садити кромпире осредње крупноће, брашњаве, који нису водени, који су пријатног укуса, танке коже и с окцима који леже дубље у кртоли, а за сточну храну узимају се крупније кртоле с великом количином скроба и протејина. За сађење најподесније су кромпири осредње крупноће са 6—10 окаца, која нису још проклијала. За сађење у хладној земљи могу се употребити кртоле, који су већ проклијали и то је унеколико и боље, јер у такој земљи протече 3—4 недеље, док кромпир проклија, нарочито још ако је пролеће кишовито и хладно. И сувише ситне кртоле, као што код нас многи практикују, не треба садити, јер они нису добро развијене, нити могу давати добар род. Ако за сађење немамо довољну количину кртола или их немамо онако крупне како је потребно за сађење, кртоле се могу расећи, но при том треба пазити да на сваком делу буде најмање по три здрава окца.

Сађење кромпира врши се плугом, ашовом и мотиком. Први начин сађења најбржи је и најјевтинији, те се нарочито препоручује тамо, где се кромпири у већим размерама гаје. На мањим просторима најбоље је сађење помоћу ашова и мотике. При сађењу треба обратити нарочиту пажњу на остојање између појединих кућица и равномерну дубину. За крупније сорте потребан је размак од 30—50 см. а за ситније 25—40 см. Дубина сађења на оцедитом земљишту треба да буде до 16 см. а на влажнијој и хладнијој до 10 см. Време сађење кромпира најподесније је за ране сорте од половине марта до половине априла, а за позне сорте од половине априла до маја, па често и крајем маја. На неким местима и ране сорте сеју се доцније, но ово се не може сматрати као умесно свуда и за све прилике. Време сађења кромпира условљава унеколико и само земљиште на коме се сади. Ако је земљиште мокро и хладно, сади се доцније, а на сувом раније.

Поред поменутог начина сађења целих или расечених кртола, он се може садити још и окцима, при чему се изваде окца са нешто меса и засаде.

Ко жели да гаји ране сорте и да што пре произведе кромпире, мора кромпире намењене за сађење претходно унети на неко топлије место и покрити их земљом док не проклијају и клица не буде дагачка око 10 см. па затим их пренети и засадити у за то припремљену земљу.

При избору кромпира за сађење треба обратити нарочиту пажњу да кртоле буду здраве и једре и да су окца добро развијена. На сорте кромпира при избору такође треба пазити. У нашој Ратарској Школи у Краљеву, Топчидерској Економији, Државном Сточарском Заводу у Добричеву и Љубичеву и на имањима окружних Пољопривредних Станица у Ћуприји, Лесковцу и Шапцу гаје се добре сорте кромпира како за људску тако и за сточну храну, а оне их уступају и појединцима, који им се зато обрате.

Пошто се кромпир засади, добро је да се њива ваљком пређе, те да на тај начин засађени кромпири буду што више притиснути уза земљу. Ако се после сађења појави коров, или услед кишног талога земља збије или остану бусени, треба њиву прећи дрљачом. После 2—3 недеље понови се дрљање.

После овога треба два до три пута извршити прашење прашачем, где овога има, или мотиком, те да се тиме очисти коров и потпомогне развијање корена и подземног стабла. За лакше и суве земље често пута довољно је да се прашење

се земља стално обрађује и вештачки ђубри, да је ту и мање ових штеточина. Посматрајте само са каквом пажњом иду за плугом: вране, чавке и чворци, убадајући кљуном час на лево час на десно и једући са насладом велике гундељеве ларве, које се преврћу на изврнутом бусену, што га је плуг извалио. Погледајте како се многе ситне тице разлетеле по браздама, па ћете и из тога моћи појмити колики је благослов у томе, што ћете чешће земљу обрађивати.

Ну шта да се ради са гундељевим ларвама по ливадама и шумама. И највећа хладноћа их не домаша, па одољевају и поплавама, које прекриле ливаде за читав месец дана. Овде се не може предложити боље средство од размножавања кртица по оваквом земљишту.

Против самог гундеља као савршеног инсекта нема бољег средства до у скупљању ових буба, под надзором државне власти, што се најбоље даје вршити изјутра при рођају сунца, кад је инсекат као у заспалом стању јер тада пада с гране ако ју продрмамо. Непријатељи инсеката а међу овима нарочито тице што се хране инсектима, нису у истој сразмери у периодичности са развићем ових штеточина, те и поред силног тамањена, које над њима врше, ипак не могу да одолу њихову броју. Мале новчане награде, које би одређивале надлежне власти за скупљање ових инсеката, давале би подстрека многима да то чине пошто је ово опште зло, које се не распростире само на појединим местима, него на огромним просторијама. На што ће то служити, и чему ће то користити, што ће неко ревносно скупљати гундеље, када ће их његов сусед пуштати да се слободно по његову имању башкаре?

(По француском) **Б. Ј. Ј.**

изврши само један пут. Прво прашење треба предузети чим се клице појаве на површини земље, а друго кад ове израсту до 15 см. Овом приликом препоручујемо сваком пољопривреднику да, коме је год могуће, набави плуг за прашење и огртање, који је тако удешен, да врши и прашење и огртање — при прашењу скину се огртачи, а при огртању прашачи. Овакав прашач и огртач може се добити код Српског Пољопривредног Друштва по цени од 30—35 динара. Радом са оваквим плугом уштеди се много и у времену и радној снази, те се за годину две исплати.

После другог прашења треба предузети огртање. Огртање се врши у том циљу, да се биљци омогући лакше и обилније храњење тиме, што се корен покрије уситњеном земљом и да се биљка боље развије и учврсти. Где се кромпир сади на врсте, најбоље је огртање вршити напред поменутим огртачем. У сваком случају добро је да се и кућице праве у правим линијама јер се тиме доцније олакшава рад, па макар се он вршио и мотиком. Последње огртање треба извршити пред цветање, јер су доцније кромпири већ развијени, те им се може нанети штета.

Оволико за сад о првим радовима при спремању земље, сађењу, прашењу и огртању кромпира, а у своје време вратићемо се на жетву и чување истих.

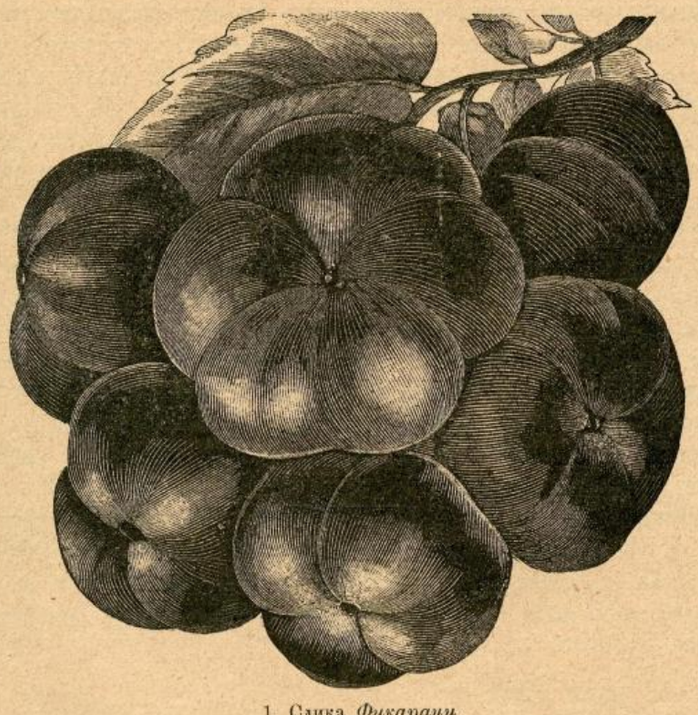
О ЦРВЕНОМ ПАТЛИЏАНУ

(ПАРАДАЈЗУ, ПОМИДОРУ)

— **Д-р. Ђ. Радић** —

Црвене патлиџане добисмо из Америке, и то, неке сорте из Јужне Америке, а неке (крупније) из Мексике. Црвени је патлиџан зељаста, једногодишња биљка. У листу је сличан кромпиру. Крупни, меснати плодови врло су разни и по облику и по боји; има их сасвим округлих, вргастих, дугуљастих, пљоснатих — глатких и ребрастих — црвених, румених, љубичастих и жутих; ситних као вишњице, и крупних до $1^1/_2$ килограма тешких.

Најбоље су ове старије и најновије одлике:

1. Слика *Фикараци.*

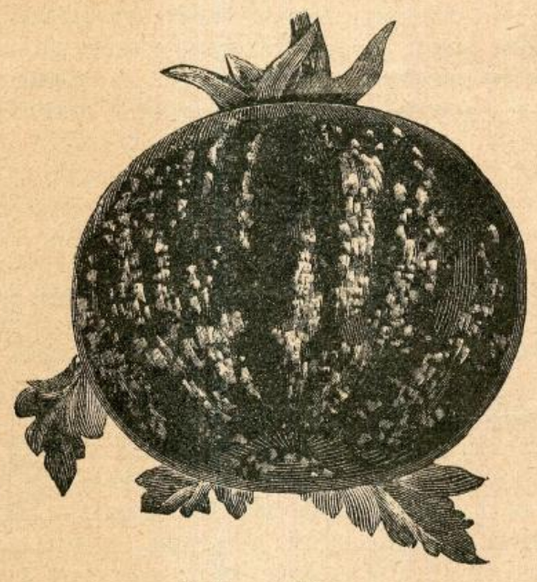
Није, истина, крупна, али је једна од најранијих одликâ *фикараци* (Ficarazzi), која је врло подесна за гајење и на отвореном пољу и у топлој леји, а осим тога подесна је и за планинске, хладније крајеве, где друге сорте не могу да сазревају. По облику је — као што приложена слика показује пљоснат и на кришке дубоко урезан плод; боје је живо црвене.

Друга једна новија одлика је *талијански рани јајасти патлиџан*, који врло обилато у читавим евенкама рађа. Њега приложена слика у $^1/_6$ природне крупноће показује. У једној евенци има по 50—60 комадâ. Биљка по себи високо расте и врло је издржљива. Месо се чврсто и врло укусно, пријатно кисело и мирисно. Стога, што се с гранчицом убрани плодови дуго држе, подесна је ова сорта и за шиљање на страну. Из корена извађен и у сувом подруму обешен, дуго се држи.

2. Слика. *Талијански рани.*

Трећа новија сорта, која је нашем свету још сасвим непозната, то је *дијадема*, коју приложена слика верно показује. Плод је у основи као крв црвен, прошаран загасито-жутим, испрекиданим пругама и мрљама, осредње крупноће. Месо је чврсто, ванредно сочно и укусно. И за око је изванредна сорта, па стога и за продају врло подесна. Плодови су сасвим округли и глатки; за пуњење изврсни.

3. Слика. *Дијадема.*

Од старијих пак соратâ и одликâ најтоплије препоручујем следеће:

Акме (Acme). Као јабука округла, осредња сорта, која је од пре десетак годинâ из Америке пренесена. У сваком погледу изванредна сорта. У Америци је најрадије гаје, јер јој се плодови на сваки могући начин могу употребити, а нарочито је за салату врло добра, јер има неки особен, врло пријатан укус, а мало семена. Цвета и замеће плодове све до самих мразевâ. И за туршију је врло подесна.

Као *најкруњија* данас позната сорта је *Präsident Garfield,* јер његови плодови бивају до $1^1/_2$ килограм тешки. Плодови су пљоснати и врло ребрасти, па стога и нису за сваку потребу подесни. Месо је чврсто са сразмерно мало семена, што је за укуваваље врло добро, јер се сваки, за укуваваље одређен црвени патлицан, који *мање* семена има, укуван *боља држи.*

Исто је тако једна од крупних, али *сасвим глатких* одликâ *Mammuth,* која се својом светло-*руменом* бојом од свију других одликује. Плодови рађају гомилице по 4 до 6 комадâ на једној истој грани, од којих поједини бивају и по 800 грамâ тешки. Ово је једна од доцнијих одликâ, коју такођер најтоплије препоручујем. Не само у доброј и добро урађеној и пођубреној земљи, него и у пескуши врло добро успева.

Осим добре *земље, вода* и *положај* су за добро успеваље црвеног патлицана најглавнији услови. Ко нема довољно воде на расположењу, тај не може рачунати на крупне и добро развијене плодове, а ако земљиште није потпунце изложено сунцу, онда о потпуном сазреваљу и ранијем доспеваљу, не може бити ни говора. На развиће плодовâ ванредно упливише кад се недељно једанпут с размућеном крављом балегом залију.

Ситније сорте довољно је расађивати у растојаље од 50 до 60 сантиметарâ, а крупније потребују размак и од једног метра. За сваки струк потребне су две тачке, да се гране могу раширити и за једну и за другу тачку привезати. На тај начин добију плодови и више промаје, и више сунца; пре ће и боље сазрети и неће трунути. С тих разлогâ не треба струкове за *једну* тачку привезивати и стешњавати, да се плодови не могу ни развијати, ни сазревати. Под јесен већ, треба сувишно лишће посећи, проредити, како ће доцније заметнути плодови моћи још сазрети. И врхове треба на свима гранама посећи да даље не порашћује на штету већ заметнутих плодовâ. Сасвим посећи лишће, па оставити само гола стабла и огранке, у циљу да заметнути плодови пре сазру, није добро; ти плодови, истина, поцрвене силом, али су горки, а скуван „парадајс“ од њих квари се и не може дуго да се држи.

Извођеље расада и сађеље толико је познато да је излишно и о томе овде говорити; али је главније: да се набави добро и прâво семе од напред побројаних соратâ и одликâ.

БЕЛЕШКЕ

Једна особена сорта лозе. — Бугарски пољопривредни лист *Орало* (бр. 7 ов. г.) јавља, да се у битољском крају у Маћедонији налази једна сорта лозе, назване „Едиверен,“ која, као што јој и име казује, роди *седам* пута годишње. Грожђе њено не узрева на једанут, него док је једно зрело друго тек поцрвени. Било би доиста корисно сазнати што више о овој лози, нарочито: кад почиње узревати први род, како се одгајује, да ли као виноградарски чокот или као баштенски (чардаклије и осмалуци), и колики укупно принос може бити? Службеници наших косулата у Турској, учитељи и свештеници много би нас задужили, кад би нам послали податке о овој лози. О овој лози говорено је и у 8 броју *Тежака* од прошле године.

Црвени патлицан. — У овоме броју *Тежака* доносимо чланак о црвеном патлицану, у коме се налазе описане неке врсте црвеног патлицана које нарочито ваља гајити. Како се код нас црвени патлицан веома много троши у разном виду, треба да напоменомо овом приликом нашим читаоцима, да се он веома цени, и да се нарочито препоручује за храну, што он веома повољно утиче на све органе човечијег тела а нарочито на јетру (црну цигерицу). Стога би требало гајењу ове веома корисне биљке што већу пажњу обратити, и што више је за храну употребљавати. Ово треба већ и стога чинити, што је рад око гајења црвеног патлицана не само лак, но и свакоме нашем земљораднику познат. Но важно је изабрати добру врсту и имати добро семе. Обично марта месеца ваља у сандучиће или земљане судове напуњене добром земљом посејати семе црвеног патлицана и притом пазити да зрна не падну угусто једно поред другог. Ситне биљчице пресаде се у мале саксије и чим се укорене ваља их опет пресадити и онда до друге половине маја месеца пресадити сасвим на стално место — у слободи. Ред од реда треба да је удаљен за најмање 50—70 сантиметра, а тако и биљка од биљке. Земљиште не триба да буде сувише нађубрено, јер онда се сили и тера у лист. Нарочито воле кречно ђубреље. Изданке између лисних углова треба рано покидати и само оставити један или два. Остали радови су сасвим познати.

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ

Питање бр. 2. — У мојој парохији осетио сам сушеље шљивова дрвета пре годину дана, па сам држао да су то неки случајни догађаји, али у овој години млого се повећава сушеље шљива и вотњаци пропадају; истина да сам свима гди се која шљива осуши препоручио, да се из корена ископа и сва са кореном и грађем спали.

Но препоручим једном сељаку да ми од тих шљива одсече ова послата дрвета Друштву на увиђај, па ако је каква зараза и узроци могу се отклонити да нам се даде упутства, јер код нас у Качеру има млого воћњака.

Зато сам принуђен умолити Друштво да ово испита, па ако има заразе да нам се даде упуства шта треба да радимо за предохрану.

Вићентије Матијевић.
Свешт. калањевачки

Одговор на питање бр. 2. — Одговорите г. Вићентију Матијевићу, свештенику калањевачком, да се у његовој парохији шљива суши од црвоточине. Гране су под кором изедене од сићушна црва беле боје и без ногу, а познаћемо да је грана заражена по рупицама које се на кори виђају и кроз које се штеточина увукла и снела јаја под кору. Из тог црва развиће се крајем месеца априла или у мају савршени инсекат који ће да излети и да зарази здраве гране или здраве шљиве.

При сузбијању овог штеточине најзначније да је се уништи црв како се неби из њега развио инсекат и излетео. А зато нам је време сада, пред листање и цветање шљива најподесније. Треба одмах заћи по воћњаку и пажљиво прегледати сваку шљиву па заражене гране одмах посећи или ископати целу шљиву, ако је заражена, па одмах све спалити. То се мора на време, сада одмах да уради, јер ако се остави да се црви потпуно развију и да из њих излети штеточина ништа неће помоћи па макар шљиву из корена ископали као што г. Матејевић вели да је учинио. Свака ствар има своје време! Уз то треба шљиве да се крече кречним млеком, што разуме се треба с јесени урадити. А ако је тада пропуштено да се уради, ваља сада окречити не само дебло него и све дебље гране у круни.

6. марта 1904 год.
у Београду.

Ник. Ранојевић.

ГЛАСНИК

Задужбина пок. Љубомира Радивојевића. — Д-р. Љубомир Радивојевић, лекар из Новог Сада, тестаментом од 1 јула 1892 гадине завештао је нашем Министарству Просвете извесну суму новаца, да се из тога оснује *Задужбина* која ће носити његово име. По његовој смрти Министарство Просвете примило је у готовом новцу и хартијама од вредности све што му је требало по тестаменту предати. Новац је предат Управи Фондова на руковање.

По тестаменту, задужбина отпочиње вршити свој задатак који јој је племенити завешталац прописао, када капитал њен достигне суму од 75.000 динара. И до тог капитала Задужбина је дошла 1902 годрне. Како Задужбином, по жељи завештаоца, треба да управља особени Одбор, то је Господин Министар Просвете, у смислу тестамента, одредио лица за тај Одбор. Председник Одбора увек је стално председник Академије Наука; а за чланове су одређени: од стране Вел. Школе проф. Александар Белић, од стране Богословије проф. Стеван Веселиновић, од стране Београдске гимназије проф. Момчило Иванић, и како у Београду нема Учитељске Школе и Пољопривредне Школе, од којих треба по један да буде такође члан овог Одбора, г. Министар Просвете одредио је проф. Стевана Окановића, пређашњег проф. Алексиначке Учитељске Школе, и Павла Т. Тодоровића, инспектора Министарства Народне Привреде, пређашњег управитеља Ратарске Школе.

Први састанак овог Одбора био је пре неки дан, и на њему је Одбор поближе добио обавештење о задатку задужбине, па је поверио двојици својих чланова да израде предлог за Правила о руковању Задужбине, у духу тестамента.

Као што је речено, Задужбина је дошла до потребног капитала године 1902. Од те године приход може да зе употребљава на циљеве које је завешталац у тестаменту означио. То има да се чини овако:

1. Приход од једне године предаваће се Одбору, да с њим учини распоред, и то:

а) на издавање или откупљивање већ штампаних књига, које су популарно написане, и које садрже поуке: из разних струка *пољопривреде* и домаћих мушких и женских радова, из природних наука, дијететике, домаћег лекарства српске историје а осем тога и хришћанско-моралне приповетке и поуке, народне песме; и

б) за откупљивање и раздавање *пољопривредних сирава.*

2. Приход од друге године да се стави на расположење Академији Наука, па да она може потпоматати и унапређивати рад и трудбенике у сфери словенске филологије, и истраживања и осветљења Српске Историје.

Као што се види, ово је јединствена Задужбина која се сећа и пољопривреде, те има задатак да издаје и распростире бесплатно или по ниску цену, писане поуке из пољске привреде, и да мимо то, набавља и раздаје пољопривредне справе. На који ће начин ово да се врши, показаће Правила о руковању задужбином, као и особени програм који ће се израдити уз Правила. Начелно пак завешталац желео је, да се поклони који ће се давати из његове задужбине, и који ће носити печат *„Дар из задужбине д-ра Љуб. Радивојевића;“* издају: „на крају школске године, или којом другом приликом, као награде добрим ученицима, понеким сиромашним учитељима и школским књижницама, — једне године једном, друге године другом“...

Ми ћемо и даље пратити рад ове Задужбине; и кад и што буде одлучено у корист пољске привреде, упознаћемо читаоце нашег листа.

На завршетку да се одужимо племенитом завештаоцу пожелив му: да му Бог да рајско насеље; он се своме роду достојно одужио.

ИСКРИЦЕ

Ретко је нешто тако рђаво, да се неби марљивошћу и разумним радом могло отклонити; ретко је опет нешто тако добро, што се неби невештином и неразумљивим радом могло покварити. Све зависи од човека који се тим бави.

Теже је предрасуде искоренити него зубачу, нарочито онда кад су оне пропалим и рђаво предузетим огледом појачане. Теже је искоренити предрасуду код образованог човека него код необразованог, јер необразовани држи се предрасуде стога што даље не види, а образовани стога што неће даље да види. Намерно, свесно, незнање теже је сузбити, но невино, случајно.

—

Увек треба лагано ићи циљу, никад не треба пренагљивати предлозима и надама. Не треба никада сањати, да су се стекла крила, пре но што је перје порасло! Ваља почети са стрпљењем, најтрајнијим и најсигурнијим темељом, који се уопште може начинити. Мало понижење не шкоди ништа, оно чини човека само обазривијим.

—

У свима пословима влада извесан ред, извесна промена, извесан поредак; ово поштовати — мудро је; ово рушити — опасно је; а спречавати — штетно је.

СТЕЧАЈ

За секретара и економа Срп. Пољопривредног Друштва

На основи чл. 23 Правила, а према одлуци Управног Одбора од 23 ов. месеца, Српско Пољопривредно Друштво расписује стечај за *секретара* и *економа* друштвеног.

На стечај за секретара могу се према чл. 21 друштвених Правила пријавити она лица, која докажу стручну пољопривредну спрему, да познају наше пољопривредне прилике и да су редовни чланови овога Друштва.

Дужности секретара према члану 25 друштвених Правила ове су: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, које Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену, да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре Збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина, предаје јавности, и за све то одговара морално и материјално.

Осем ових дужности његових, према чл. 28 Пословника у његов посао и у његову одговорност спада још и ово: да се стара о потребном реду и чистоћи у друштвеној канцеларији и осталим одељењима друштвене зграде, да чува и у реду одржава друштвену архиву, да чува канцеларијски материјал и покретности у друштвеној згради и магацину и да стоји на услузи појединим Секцијама у њиховим седницама (члан 14 Пословника).

На стечај за економа могу се пријавити она лица, која су свршила пољопривредну школу код нас или на страни.

Дужности су економа да секретара потпомаже у свима његовим дужностима и да врши све оне послове, које му буде Управни Одбор прописао.

Годишња плата секретару предвиђена је овогодишњим буџетом друштвених расхода 3000, а економу 2000 динара.

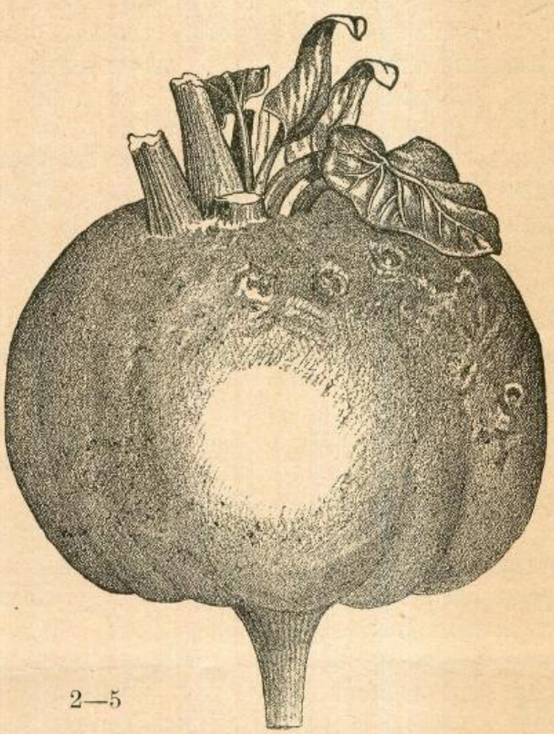
Према чл. 23 друштвених Правила са лицима, која буду изабрана за секретара или економа, начиниће се уговор најмање на једну а највише на три године. Отказ службе може бити најмање на два а највише на три месеца унапред с једне и с друге стране, а продужење уговора вршиће се само у току последња два месеца његовога рока.

Рок је пријавама до 24 марта ове године до 4 часа по подне, кога дана ће се и избор извршити.

Позивају се сви они који имају прописане погодбе за којеод ових места, да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву и поднесу потребне документе.

Бр. 1109. Од Српског Пољопривредног Друштва 23 фебруара 1904. год. у Београду.

ОГЛАСИ

2—5

Трговина семењем и цвећем

Тодора Мраовића

Београд, Кнез Михајлова улица (Телефон 21.)

Има на стоваришту **најбољег семена** од: **детелина, луцерке, (плаве вије), сточне репе, багрена,** (Акације), **гледичије,** и свега осталог семена за све

пољске усеве

Разноврсних **трава за паркове** и свих **ливадских трава**

Сваковрсног **поврћа и цвећа**

Избор велики — цене умерене.

Илустровани ценовник шаље се свакоме на захтев бесплатно.

Ценовник за 1903 годину важи и за ову, 1904 годину.

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке.

2—10

Преглед 9 броја Тежака. *Чланци:* Шуме у Србији. — Избор јаја за насађивање. — Пред сађење кропира. — О црвеном патлиџану. — *Подлистак:* Наши добротвори и штеточине (свршетак). — *Белешке.* — *Питања и одговори.* — *Гласник.* — *Искрице.* — *Стечај.* — *Огласи.*

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЗНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 10. У БЕОГРАДУ, 1 АПРИЛА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ЛОЗНИ РАСАДНИЦИ И БУЏЕТ

Да ово узмемо за предмет овога чланка дао нам је повода Финансиски Одбор Народне Скупштине, који је предложену позицију на лозне расаднике од 80.000 динара смањио на 60.000 динара, објашњавајући тај свој поступак тиме што је у приходима државним предвиђен од лозних расадника приход у 60.000 динара.

Да пођемо мало поиздаље.

Познато је већ, да су филоксера и пероноспора стаманили скоро све наше винограде од домаће, старе лозе. Најважнији виноградски крајеви остали су најпре без ових; па услед тога становништво тих крајева које је живело од винограда пало је у ужасну беду. Државна управа, по својој дужности, прихватила се одмах посла, и приступила оснивању лозних расадника — за произвођење америчке лозе, као сигурне противу филоксере.

Најстарији расадник основан је у Смедереву (1882 год.); после 4 године основан је расадник у Букову (код Неготина, 1886 године), после 11 година у Топчидеру (1893), после 12 година у Нишу (1894), после 14 година у Александровцу у Жупи (1896 године), и после 15 година у Јагодини (1897 године). Како је и где откривена била филоксера, тако се приступало и оснивању расадника. Али су они у прво доба њихова оснивања имали врло слаб значај. Пре свега оснивани су на малој површини; а затим засађивани већином оним сортама америчке лозе које, каламљене, нису давале повољне резултате, те се и народ није могао загрејати за обнављањем винограда каламљеном лозом. Уз то иду и тадашње примитивне методе каламљења, које су давале врло мали проценат примљених каламова, па и ових мало што их је било без мане.

Тек када се и у нас почеше производити друге лозе осем прве Рипарије (Соваж, донете непосредно из Америке), када се и у нас познаде начин *зелено каламљење*, од тада почиње живље интересовање за подизањем винограда на америчкој лози, од тада и расадници почеше добивати већу важност. Тражња лозе биваше све већа, и површина земље под расадницима беше одвећ мала да задовољи потраживања.

С једне стране безусловно пропадање винограда од домаће лозе, а с друге стране неминовна потреба да се виногради у нашој земљи обнове, те да се становништво које је услед пропадања винограда материјално посрнуло, поново материјално подигне, изазвала је државну управу, да законодавним путем обележи мере којим ће се потпомоћи обнављање винограда. Новембра 1895 године донесен је *Закон о обнављању и унапређењу Виноградарства*, који је загарантовао оснивање лозних расадника, и одредио им особени задатак: да „производе и размножавају издржљиве врсте лозе које ће давати материјал (резнице, прпорке и каламе) за обнављање винограда;“ и „да послуже као школе у којима ће винодељци на повременим курсевима, моћи видети и научити све оне радове који су нужни за обнављање и гајење винограда.“

У члану 20 овог Закона стоји: „Сви трошкови по овоме Закону исплаћиваће се из суме за то одређене годишњим буџетом;“ а у члану 21 истог Закона стоји: „Приходи од расадника слаће се непосредно Министарству Народне Привреде, и оно ће их употребљавати на потребе предвиђене овим Законом.“

Одређен је дакле, тачно задатак ових расадника, и осигурано је издржавање и напредак њихов. У смислу томе унесен је у буџет државни овакав кредит: „На издржавање постојећих и установљавање нових расадника америчке лозе, на откуп новог земљишта за њих и подизање нужних грађевина, на набавку лозе, ширење поука о неговању и каламљењу лозе средством путних учитеља и практичних курсева и на сузбијање пероноспоре и других болести винове лозе.“ Поред тога у буџету били су и кредити на личне расходе (плате указног и неуказног особља).

Тако осигурани, расадници су доиста могли нагло напредовати. С једне стране проширавано им је земљиште да би се могли и матичњаци америчке лозе повећавати, и подизане су им потребне грађевине; а с друге стране улаган је новац и радна снага, да се произведе што већа количина лозног материјала, а нарочито каламова, којих тражња била је сразмерно најмање подмиривана. Курсевима за зрело и зелено каламљење, расадници су спремали раднике за сасвим нове послове, које изискује подизање винограда на америчкој лози; а јевтином лозом из државних расадника и ослобођавањем нових винограда од пореза за 10 година, пружена је могућност новим радницима да своје знање искористе, сопственицима да јевтиније дођу до нових винограда. Те мере кренуле су у свима виноградарским крајевима становништво на жив рад; приступало се рилању земље толико колико се није могло лозе издати, и није реткост, на прилику у Жупи, да су неке риљевине чекале по 2—3 године да буду засађене, па макар и резницама.

У таквим приликама, разуме се, да је дужност била државне управе да ради на томе, како би појачала производњу лозног материјала до највеће могућности. И она је то чинила: с једне стране дајући веће новчане могућности, а с друге стране уносећи нове методе производње резница̂ и зрелих каламова — подизањем лозе у матичњацима по високој култури, и производњем каламова путем стратификовања. До каквих се ресултата дошло у томе последње године видеће се доцније; а сад да изнесемо још и ове податке.

Данас имамо у земљи *шест* државних лозних расадника, и то (по величини):

1.	Крајински (у Букову) у површини	41·35	хект.
2.	Јагодински у површини	36·87	„
3.	Нишки „ „	25·—	„
4.	Жупски (у Александровцу) у површини	13·82	„
5.	Смедеревски у површини	11·64	„
6.	Топчидерски у површини	7·70	„
	Свега	136·38	хект.

Буџетски кредити на лозне расаднике кретали су се од године 1900 до ове овако:

У години 1900:

Лични издаци (руковаоци, настојници, калемари, и калемарски приправници)	37.924-80 д.
На *издржавање расадника*, повећање земљишта, ширење поуке о каламљењу лозе, набавку лозе итд.	120.000 „
Свега	157.924·80 дин.

У години 1901:

Лични издаци	36.300 дин.
На издржавање расадника итд.	98.000 „
Свега	134.300 дин.

У години 1902:

Лични издаци	26.300 дин.
На издржавање расадника итд.	80.000 „
Свега	106.300 дин.

У години 1903:

Лични издаци	26.300 дин.
На издржавање расадника итд.	80.000 „
Свега	106.300 дин.

За годину 1904 пројектовано је:

Лични издаци	24.520 дин.
На издржавање расадника итд.	80.000 „
Свега	104.520·80 дин.

Кредиту се, дакле, опадали стално од године 1900, изузев године 1902 и 1903, које су имале један буџет. Ма да томе опадању није било места стога, што су расадници проширивани, што су у њима подизане нове грађевине, или старе оправљене, што је стари начин подизања лозе у матичњацима поступно замењиван новим начином по „високој култури,“ и што је и производња лозе појачавана на све већу меру, ипак расадници од тога нису ометани били од свога напредовања, јер по чл. 21 Закона о обнављању и унапређењу Виноградарства, могли су да се помажу *приходима*, уколико им није достизало буџетских средстава. А ти приходи са појачаном (интенсивнијом) производњом лозе и што су сортименски виногради у расадницима стасавали на род, били су већ толики да се, мимо трошења, могли одвајати и вишкови који се чувају као депозит у благајници Министарства Народне Привреде.

Али према члану *5 Привремених Правила са извршење закона о државном буџету*, с буџетом за 1904 годину и приходи државних лозних расадника улазе у приходе државне. Према таквом објашњењу члана 13 Закона о државном буџету, члан 21 Закона о обнављању и унапређењу Виноградарства губи вредност. Приход, дакле, од лозних расадника Министарство Народне Привреде одсада не може да троши на „потребе предвиђене овим Законом.“

Узимајући у рачун предрачуне које су поднели сви лозни расадници, на издржавање ових потребно је најмање годишње укупно 95.000 динара, без проширивања земљишта и без оснивања нових расадника. Та је цифра рачуном утврђена, и толико је предложена, да би се одржало стање производње до

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

Отровне змије, слепић, (ужак) и крастава жаба.

Често наши земљорадници, радећи своје тежачке послове у пољу, настрадају од уједа змијина, те многи и главом плате, те није на одмет знати што о овим опасним непријатељима њиховим, како би се од њих умели што боље чувати, или како би се од отровног уједа њихова могли спасти.

Најбољи знак по коме можемо распознати отровну змију, и разликовати је од неотровне, јесте њена опасна направа за смештање отрова, што ју она има у устима. Уста су им необично велика и могу се разјапити много више него ли што то бива у неотровних змија. Поред обичних, ситних зубића у вилицама, који им служе за придржавање лова, оне имају у горњој вилици по два кратка, искривљена и врло покретљива, шупља зуба; мишићи који их покрећу тако могу њима руковати да се они увек посуврате уназад кад се уста затворе; кад се уста отворе, они дођу скоро у управан положај са горњом вилицом. Ова је особина врло важна пошто, према оваквом њиховом распореду, змија теже уједа онај део тела који је округластог облика као што су: рука и нога; она радије напада уже и пљоснатије делове као што су: шака или стопало, или још пре прсте на њима.

Механизам справе за отров врло је прост. Испод и иза очију налази се по једна жлезда од које према основи кривог зуба води по један канал, који је с почетка шири, на ово проширење служи као магацин, у којему је смештена извесна количина отрова; овај канал пролази и кроз сам зуб, који је изнутра скроз шупаљ, тако да се та шупљина у зубу све више сужава пошто је и сам зуб при врху зашиљен и оштар као игла. Кад хоће да уједе, змија се упола издигне и избаци главу и врат у напред, брзо као стрела. У тренутку када уједе, мишић што је у вези са жлездом, притегне магацин, те тај притисак учини да извесна количина смртоносног отрова појури из њега кроз канал и шупљину зуба у рану, која није већа него што би био убод врхом игленим. Отровна течност, која по изгледу личи на бистру пљувачку, има некисео укус и слаб нешто одвратан мирис, а кад се осуши оставља на белом рубљу жућкасту мрљу.

Утврђена је истина, да змијин отров, који, у повољним приликама за свој утицај, производи чисто растављање крви као што чине и многи други отрови, има само утицаја кад се непосредно са крвљу помеша. Ако га ставимо на језик он неће имати никаквог утицаја ни рђавих последица. У желуцу се он раствара не изазивајући ни најмањег шкодљивог утицаја на наш организам, ако га попијемо.

Ну радња је отрова ужасна кад се он непосредно помеша са крвљу и утолико је утицај његов снажнији уколико је змија већа, уколико га је више било смештено у магацину одводног канала, уколико је доба годишње топлије и уколико је човек више склон промени у крви усљед загревања или умора. Обично, одмах после уједа, рана одмах заболи као и убод челином жа-

ког се дошло последње године. Међутим та је цифра враћена на цифру *прошле* године (80.000 дин.) *када су се могли трошити још и приходи расаднички*; а Финансиски Одбор свео ју је на цифру *предвиђеног прихода* од лозних расадника — 60.000 динара. Мање од безусловно потребне суме *за 35.000 динара*; и мање од пројектом предложене суме *за 20.000 дин.*

Већ из досадашњег објашњења може се видети, да овим и оволиким смањивањима цифре на издржавање лозних расадника нема места. А кад се узме у рачун број тражене лозе из државних лозних расадника, томе још мање може бити разлога.

Тако: у години 1902-3 (издавање у јесен 1902 и у пролеће 1903) тражено је из државних лозних расадника укупно 7,540.773 комада лозе.

У години 1903-4 (јесен 1903 и пролеће 1904) тражено укупно 7,278.869 комада.

А издато је:

у години 1902-3 . . . . . 2,702.445 комада
у години 1903-4 . . . . . 3,473.576 комада

Према тражњи, дакле, издато је лозе у години 1902-3 *око 38%*, а у години 1903-4 *око 48%*. Пуних 62% у првој години остало је неподмиреног потраживања, а у другој години. остаће неподмирено 52%.

Но, у овоме се види и један напредак. У овој 1903-4 години проценат издавања лозе из лозних расадника скочио је за *10%*. Издавање лозе, дакле, из државних лозних расадника налази се у растењу, и на сваки начин тако би се и даље продужило. Али услед смањивања кредита одузете су свуда погодбе за то. Бројно вероватно да ће се држати на овој мери па можда показати и растење, али то ће бити поглавито у *резницама* па онда и у *ирпорцима*; производња пак зрелих калемова стукнуће нагло.

И шта се све овим постиже? — Постиже се то, да се народ силом гони на подизање винограда *зеленим калемљењем* једним начином који према подизању винограда стратификованим зрелим каламовима умногоме заостаје. По томе, спречено је рационално подизање винограда, и народ је упућен да у једном непрепоручљивом начину обнављања винограда губи и снагу и новац.

Мало је чудновато, што је Финансиски Одбор ценио трошкове лозних расадника по њиховим приходима. Из тога се може извести, да му пре свега није био јасан задатак ових установа државних; а затим и то, да ти расадници могу дати и већи приход но што је у пројекту буџета за ову годину предвиђен.

По подацима које имамо, приходи државних лозних расадника били су·

у годнни 1902 укупно 51.848·16 дин.
„ „ 1903 „ 74.361·91 „

Као што се види, година 1903 дала је већи приход но што је у буџету предвиђено *за 14.361·91 дин.* То повећање прихода поглавито потиче од знатно појачане производње зрелих каламова.

Но, приход од државних лозних расадника може се још повећавати. Нека се повећа цена лози, нарочито зрелим каламовима, па је тиме и приход повећан.

Данас је цена лози, која се издаје из државних лозних расадника, ова:

резнице 1000 ком. . . . . 4 дин.
ирпорци „ „ . . . . . 10 „
зрели каламови: стоне сорте 1000 ком. . . 100 „
винске сорте, 1000 ком. . . . . 80 „
зелени калемови (неужиљени) 1000 ком. . . 40 „
(ужиљени као и зрели калемови).

Из *мађарских државних лозних расадника* издаје се лоза по овој цени:

резнице 1000 комада . . . . . 6 форинта
ирпорци „ „ . . . . . 14 „
зрели каламови (I класа) 1000 комада . . 100 „

Француски произвођачи (на прилику Ф. Рихтер у Монпелију) продају лозу:

резнице (0·5 м.) 1000 комада 25—40 дин. у злату
ирпорке 1000 комада . . . 40—90 „ „ „
зреле каламове: стоне сорте,
1000 комада . . . . . 500 „ „ „
винске сорте 1000 комада . 180—225 „ „ „

оком; затим наступи општа ослабелост, мртвачка малаксалост, што повлачи за собом немогућност покретања, а што јасно већ показује да се отров распростр'о по већем делу крви, услед чега ће наступити општа неосетљивост па и смрт. Опште знаке болести прати велика жеђ, што се после продужава проливом и повраћањем а завршава смрћу. Неки пут нагла грозница је у стању да пресече утицај отрова и спасе болесника од смрти.

Ово опште зло, проузроковано растављањем крви, прате често нарочити месни знаци. Уједени део тела веома се надује место уједа најпре поплави, за тим поцрни и напослетку отрули део тела, што је уједен, постане потпуно неосетљив.

После свега овога, било би у реду да се запитамо, па и да дамо упутства, по могућству: *како нам се ваља бранити од ове напасти?*

На првом месту треба избегавати прилику да нас змија може ујести, што није тако тешко, ако смо пажљиви. У нас има две отровне змије: *камењарка* и *шарка*. *Камењарка* не воли много да се креће и предпоставља нарочито каменита, сунчана и оцедна места. Она обично бира за своје боравиште камените брежуљке, покривене раштрканим џбуновима, по којима се она сакрива или се, када сунце прежиже, рашири по угрејаном камену и не крећући се с места на којему се наместила. Она нити гони нити бежи. Уједа само ако је нападосмо, надражимо или изазовемо, што често бива и без нашег сазнања. На тај начин она уједа само оне људе, који по таквим местима скупљају дрва, беру јагоде или друго какво биље. Чизме и утегнути тозлуци доста добро заштићују ноге против отрова наших змија. Често дебела чарапа довољно добро служи на то да већи део отрова не уђе у рану, те да и ова не постане смртоносном а неки пут је учинн и неопасном. Није рђаво носити собом увек у таквим приликама, и јачи штап. Један снажан ударац преко средине змијина тела на мах јој сломије кичменицу а учини је потпуно неопасном. *Шарка* је нешто дебља од камењарке и има преко леђа једну изломљену црну пругу, по чему се даје лепо познати. И она воле сунчана места. Ну, ипак, дешава се да неког уједе змија и усред траве при косидби или у житу при жетви, и да од уједа умре, што значи да га је отровна змија ујела. Овде може бити двојак случај: или је шарка залутала доле ниже или је ово била нарочита врста отровне змије, која по таквим местима борави. Може бити да у нас има још која отровна зиија сем оне две, које смо напред поменули, каква је, по свој прилици, она што се зове *црнка* или *травара*. Има и један спољашњи знак по којему можемо приближно у напред познати да ли је змија отровна или не: *у свих отровних је змија глава троугласта, док је у неотровних јајаста, а осем тога отровне змије имају на глави белегу као римско пет* (V)

Кад је неког задесила несрећа да га змија уједе, треба се прво побринути да се спречи мешавина отрова са осталом крви ван уједеног места. Ако при руци имате нож или какав јак трн, немојте се устезати да рану увећате јачим усеком те да пустите да отече извесна ма и већа количина крви; боље је трпети и дубље одсецање меса него ли пропасти од отрованог. Отицање крви врши се на тај начин, што се рањени део тела пусти да виси, при чему се стално испира млаком водом, ако се до ње може на брзу руку доћи. Пере се и чисти у намери да би се уклонило, уколико је могућно све што је од отрова у рану ушло. Ако ли се рањени део тела може принети устима или има поред рањеног још нека личност, треба одмах исисати

Александар Адамовић, у Новом Саду продаје:

резнице 1000 комада	12—100	круна
прпорке „ „	30—120	„
зелене каламове 1000 комада	110—400	„
зреле каламове „ „	220—500	„

У Бугарској из државних лозних разадника (по извештају за 1902 годину) издаје се лоза по овој цени:

резнице 1000 комада	5	динара
прпорци „ „	10	„
ожиљени каламови 1000 комада	100	„
неожиљени каламови 1000 комада	80	„

Једина је Бугарска која удешава цену лози према нашој но при свем том резнице су и у њих скупље но у нас. А како тек стоје наше цене према ценама у Мађарској, Француској и код А. Адамовића у Новом Саду, код кога наши имућнији људи набављају доста лозе, понајвише каламове?!...

Но, и ми апсолутно нисмо зато, да се цена лозе у нашим државним лозним расадницима подиже, јер би то ишло само на штету обнављања винограда. Али онда не треба трошкове који су расадницима за правилан рад безусловно потребни, као минимиум, мерити по њиховом приходу; јер ако се то узме за основу, онда је право дати им одмах и могућности да покажу већи приход, а та је — у повећању цене лози.

Да завршимо.

Наша земља, по *Статистици Спољашње Трговине*, већ скоро редовно (од 1901 године) издаје годишње по један милион динара за страно грожђе и вино. У своје време домаћа производња вина цењена је била на вредност од 20 милиона. Погодбе су у нас као ретко где погодне за развијање и унапређење Виноградарства. По томе, кад би се обнављање винограда потпомогло јачим мерама, не бисмо више издавали из земље, која је чисто пољопривредна, за грожђе и вино један милион; не бисмо давали средства људима да граде шкодљива вина и да таква увозе; него би виноградарски крајеви који су и пре живели од винограда дошли опет на пређашње своје благостање, из наше би се земље опет као некада извозило вино, па можда и више, и држави би се отворио нов извор доходака, који су јој толико потребни.

Стога је једна велика неекономска штедња учињена на лозним расадницима, која свакојако, као што смо видели, неће остати без осетних штетних последица по народ и праве пољопривреднике. Кредит на издржавање државних лозних расадника требало је одобрити по *предрачунима* који су поднети, јер то је код склапања буџета најрационалнија подлога, а никако није требало узимати као мерило укупни годишњи приход, јер лозни расадници и нису установљени за то да државној каси непосредно повећавају приходе.

— — Ђ.

ДРУШТВО ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ СВИЛАРСТВА

Ово Друштво имало је у Лапову концем фебруара свој Годишњи Збор, на коме је акционарима поднешен извештај о раду у прошлој, 1903 години.

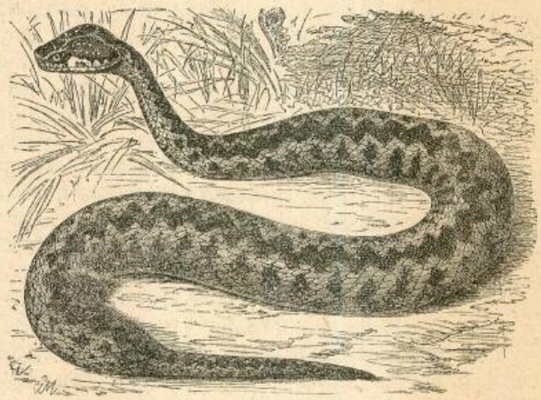
И ако је то рад само од неколико месеци, ипак је веома поучно прибележити из тога извештаја неколико података, који могу интересовати не само акционаре но и остале привреднике и пријатеље привреде, којима *Тежак* намењује своје стушце. И ми то радо чинимо, у нади да ће у томе правцу корачати и даље управа тога Друштва, и по времену још и проширити свој корисни утицај у земљи.

У томе извештају, а у одељку „Рад Управног Одбора око ширења и унапређења Свиларства“ вели се да ће *народ* од Свиларства највећу корист имати онда, кад се број одгајивача умножи. Умножавање одгајивача зависи од усталачних посредника, потребног знања и сталног умножавања дудова.

Из раније публикације свиларског предузећа, зна се, да имамо преко 15 хиљада одгајивача, и да у томе учествују 14 округа. Сваки корак у умножавању одгајивача учиниће да користи Свиларства осети поред тих 15.000 још по која хиљада више, а то ће бити без сумње заслуга посредника и самог Друштва.

Наши учитељи, свештеници, економи, а особито образованије женскиње, може поуздано учинити да се умножи број одгајивача и да народ отуда осети све већу корист.

крв и отров из ране, јер ствар за онога, који то чини није нимало опасна: *треба имати само здраве десни, које неће да иусте крв при сисању. Треба имати здрава уста без и једне ранице па ће те без опасности по свој живот спасти својега ближњега. Није нимало саветно чинити ово кад су уста рањава или засечена, јер ће се тада отров, исисан из ране, измешати са крвљу онога, који га је исисавао.*

Отровна змија.

За препоруку је подвезати уједини уд што чвршће изнад уједеног места, како би се на том месту зауставио и спречио крвоток, те да се неби дало отрову да се са осталом крви помеша. Обично се затрују крвни судови што су на површини те је и лако те крвне судове што су на површини тела стегнути платном или каквом другом тканином, коју ћемо, у невољи и од свог одела одцепити, тако да се на тим местима крвоток јаким утезањем потпуно заустави; па и ако се ово не успе потпуно, ипак лагано и поступно, а не нагло, улажење отрова у крв је куд и камо неопасније, јер је тим и његов утицај много слабији.

Главно је, да што год се у овој прилици буде хтело предузимати, треба вршити брзо и без одлагања. Било да се цепа неки део својега одела и њим обавије рањени прст, било да се ножем исеца рањено место, било да се сиса и испљувава отров из ране, све то треба да не траје више од неколико секунада, пошто човечје срце тако брзо ради да у једном минуту крв прострује кроз цело тело. Ако се и после ових енергичних мера покажу извесне лоше последице, ствар се мора предати лекару. Уосталом, увек, после најпотребнијих мера, које смо могли у тренутку уједа предузети, треба и лекару отићи или га позвати, ако би се до њега могло брзо доћи.

Као што смо већ рекли, змија напада човека само онда, кад хоће од њега да се брани.

(Свршиће се)

Из статистичких података које прибира свиларско Друштво види се да осетно одваја округ крушевачки и моравски у броју одгајивача и кутија раздатог семена. Ово извесно долази, колико од тога што је ту донос мехурака олакшан, толико и отуда, што је ту свиларско предузеће најчвршће везе одржавало са посредницима и одгајивачима. На исти начин може учествовати округ крагујевачки, смедеревски, пожаревачки и подрински па и сви остали. И како је у округу крушевачком зарада од свиларства доспела до 110.000 динара годишње а у моравском до 108.000 динара, тако би могла и у ова именована 3 округа па и у многим другим осталим окрузима доћи де толике исте па и два пут веће суме. Зар онда није појмљиво па донекле и оправдано све оно, што налазимо у штампаним поукама тога Друштва, како Свиларство може осигурати благостање пољопривредника, како је оно једна од најважнијих пољопривредних индустрија, а да нема производа у Јевропи који би могао давати већу добит одгајивачу но свила.

Но број одгајивача и корист народна зависи од дудова. Нама је мило што можемо наћи у извештају тога Друштва и труд његов око умножавања дудова. Тако набавило је из Италије и Мађарске велику количину дудовог семена, па је и у Пожаревцу купило око 2000 килограма дудињки, и семе, из њих извађено, поклањало одгајивачима и одмах засађивано. Код фабрике у Лапову подиже Друштво и засебан расадник дудова, одакле ће саднице бесплатно раздавати одгајивачима, место семена, што ће, барем онима у близини, посао много олакшати, јер им отпада оно трудно припремање земље, плевљење и др. нега, док саднице не ојачају.

Тако исто и Српско Пољопривредно Друштво, и неке општине прискочиле су у помоћ да наградама и одређивањем земљишта и засађивањем дудова пруже народу довољно дудова за гајење свилобубе. Ово не може остати без резултата.

Поводом све јачег умножавања одгајивача и посредника, настала је потреба да се набавља сваке године и све већа количина семена. И ми видимо са колико је пажње томе раду приступало Друштво, колико му пажње поклања, да се решава чак и на не мале жртве да делимично и производњу семена у земљи отпочне.

Са похвалом се тако исто може поменути проширавање фабрике подизањем нове зграде, а не мање и увећане поруџбине корпи са пренос, чиме су многи оближњи корпари зимус лепу пару зарадили.

Ми би имали још интересних података саопштити, али држимо да ће и оволико бити засада доста да на време подсети наше привреднике и на ову привредну грану и да се спреме простором и дудовима, те да се у време растурања семена јаве и произведу онолико свилобуба колико могу добро исхранити. Готов новац с којим они мехурке исплаћују, тачна мера при комисијском откупу, и утврђена цена мехурцима, све то веома је повољно и отуда се пољопривредници и одгајивачи који се томе одају све више задовољавају овим радом.

Ми са своје стране одгајивачима саветујемо да се при одгајивању придржавају упута које им је досад обилато пружало Пољопривредно Друштво и Министарство, јер им знање може уштедити многе непотребне издатке, штете и непријатности.

*

Семе свилобуба, набављено за наше одгајиваче, већ је стигло Друштву за унапређење Свиларства, и оно се чува у нарочитим зимовницима у фабрици у Лапову, до времена раздавања. За тај циљ одржава се ледом потребна температура на одговарајућем степену, и поступно се припрема за ону температуру, на којој се може без штете разносити и раздавати одгајивачима.

Са свију страна почиње се тражити семе, и по сазнању, Друштво се обратило својим посредницима, и упитало их о најподеснијем добу за раздавање семена. Благодарећи вредним и усталачким посредницима, од којих се досад пријавило Друштву преко три стотине, они су у својим извештајима предлагали време за раздавање семена, судећи по стању дудова, времену и навикама одгајивача. На основу свиих тих извештаја, управа друштвена одредиће најподесније време за раздавање семена. И, судећи по томе, што ове године није у изгледу она штета од слане, која је била узрок те се прошле године доцније (око 22 априла) семе почело раздавати, и по свему другоме, како изгледа, почеће се раздавање семена одмах на пет-шест дана после Ускрса. Одгајивачи могу, дакле, бити сасвим спокојни да ће у најподесније време доћи до потребног семена, само они треба да спреме просторије, које ће им бити потребне за одгајивање свилобуба, и да пораде на размножавању дудова, на који ће се начин и они више користити.

О АЗОТНОМ ЂУБРЕЊУ

— А. Мијоковић —

Најбоље би било када би пољопривредник могао изаћи на крај са оним ђубретом које у газдинству има, као што је: стајско ђубре, осока, зелено ђубре, буњиште (компост, мешанац) и пепео, па да се и не заноси вештачким ђубретом. Али, времена су се изменила; потребе народне и државне бивају како којег дана све веће, па је земљораднику све теже да одговори како државном потраживању тако и својим повећаним домаћим потребама. Стога се не можемо више задовољити досадањим жетвеним приносима, они се морају повећати, јер се у противном ускоро неће више исплаћивати земљорадња овака каква је данас. Али нико нема толико стајског ђубрета, да своје њиве у тој мери нађубри, да му усеви не оскудевају нимало у хранљивим градивима. Међутим, нама је познато да извесне биљке траже нека нарочита хранљива градива а у разној количини. Тако нпр. репа тражи 3 па и 5 пута више клија него раж и овас. Репични усев потребује два пут онолико фосфорне киселине, колико је потребно стрмним усевима. Када би дакле хтели стајским ђубретом да пођубримо њиву на којој ћемо репу посејати, морали би ужасно много ђубрета утрошити па да репу заситимо оном количином калија, која је јој потребна. Поред тога, на тај би начин само расипали и бацали у ветар драгоцене хранљива градива азот и фосфорну киселину, јер би репа од ових материја употребила за свој пораст само онолико колико јој је потребно, а вишак, који је ђубретом у земљу унесен, пропао би. Стога је за пољопривредника од огромног значаја употреба вештачког ђубрета, јер се њиме на прост начин и врло лако допуњују оне хранљива градива која су усеву у већој количини неопходно потребна, а у земљи их нема у довољној мери.

Према наведеном јасно је, да је већ у данашње дане немогућно и нашим земљорадницима задовољити се искључиво стајским и у њему подобним ђубрећим средствима, ако помишљају на то, да им ускоро ваља одржати утакмицу својих производа са туђинским производима.

Да би наши пољопривредници, који о овом важном питању воде рачуна, умели да употребе вештачко ђубре, ми ћемо овде укратко описати за сада вештачко азотно ђубре, као једно од најглавнијих.

У ово спада прво *чили-шалитра*. Ову добијамо из далеких крајева из *Чиле* у *Јужној Америци*. По изгледу је пепељаво бело, личи на нечисту сб. У води се лако раствара, горка је и без мириса. Кад би је над ватром загрејали, ра-

стопила би се. О овоме се можемо уверити кад је на ножу над ватру наднесемо. Ако је тако растопљену дрветом мешамо дрвце ће се запалити. Најглавнији састојак чили-шалитра јесте азот. У сто килограма чили-шалитре, налази се 15½ килограма азота. Азот се налази у њој у таквом облику, да се биљке њиме могу врло брзо користити, јер га обично лако могу да издвоје а то стога, што се лако раствара. Отуда се и опажа врло брзо њено дејство на усевима, па се зато овим ђубретом и ђубре млади усеви „на главу.“ Када се тако употреби, најмање азота иде у растур, јер кад би ово ђубре заоравали, а особито у лаким и пропустљивим земљама, оно би нарочито после киша пропало у дубину земље, јер би га киша спрала, а жилице стрмних усева која не иду дубоко у земљу неби га могле усисавати и спроводити у надземне биљкине делове. Чили-шалитра не може тако да се припије уза земљу, као многа друга биљска хранљива градива, па зато при употреби овога ђубрећег средства треба бити опрезан и имати у виду што је досад о њој речено.

За јесење усеве треба ђубрити само оноликом количином колико је усеву потребно азота до пролећа, па тек с пролећа додаје се главна количина, па и она, ако је могућно, у више пута. При растурању вештачког ђубрета уопште, а нарочито чили-шалитире, треба бити обазрив. Најбоље је помешати је сувом земљом па је затим растурити, на исти начин руком, као што се семе за сејидбу сеје, но руке не смеју бити рањаве, јер се греботине могу на зло дати. Чили-шалитра доста је скупа и стаје 20, 26 до 32 динара сто килограма. На хектар се баца од 50 до 400 килограма, што зависи поглавито од усева.

Нема биљке која не воли азот с том разликом, што га нека више, а нека мање тражи.

На неколико дана пошто смо шалитру растурили поврх усева, опазићемо знатну разлику између ђубрене и нећубрене њиве и на крају, та ће се разлика показати у двогубој жетви.

Ако се на њиви, која је ђубрена шалитром ухвати кора, што нарочито бива код тежих земаља, ваља кору разбити мотикама.

ВРСТАЧНА СЕЈАЛИЦА ИЛИ РЕДОМИЧНА СЕЈАЛИЦА

Земљорадник и у пролеће и у јесен сеје — да би могао жњети. Он сеје *најбоље, најкрупније, најтеже и најчистије* семе, које је прибрао, пажљиво пречистио и припремио за сетву, јер зна „да каква му је сетва, онака ће му бити и жетва.“ Он се труди, пашти и мучи да припреми што боље земљиште како би усев нашао све погодбе за брзо, сигурно и добро развиће, па да му обилан принос донесе и награди тежак и напоран над. И доиста, и кад земљиште правилно припрема и што боље урађује, да би примило најбоље, најизабраније и најлепше семе, и кад после свега тога чини сваку негу усеву, пољопривредник има право, јер само на тај начин може и обезбедити себи највећи принос и најбољу каквоћу његову. Од колике је то важности — не треба нарочито ни истицати. Но и начин: како се сеје од големог је значаја за земљорадника, и о томе хоћемо да на овоме месту неколико речи проговоримо и да упутимо земљорадника, да се користи једном справом — врстачном сејалицом — која је од неоцењене користи за сетву.

Врстачна сејалица

Врстачна сејалица даје толико користи земљораднику, да би био грех кад се неби њоме послужио. Управо, земљорадник би се огрешио о себе самога, јер би се оштетио и губио много кад ову машину неби употребио, која је у свакоме погледу од веома велике користи.

Па у чему су корисни од врстачног — редомичног — сејања усева, запитаће онај земљорадник који ову машину никада није видео, и који се држи увек старог начина сејања, бојећи се да ма шта промени. Ми то баш хоћемо и да покажемо и за то смо узели на се ту дужност да о овој машини проговоримо.

Сваки живи створ, па и наше усевне биљке, потребују за своје развиће: довољне светлости, промаје, влаге, хранљивих градива, и довољно *места*. Кад се усев сеје омашке (на сачму) онда биљке често дођу и сувише густо једна поред друге, немају основних погодаба за своје правилно развијће. То је од врло велике штете, јер оне у приносу, и по количини и по каквоћи, подбацују. Кад омашке сејемо неможемо никакве друге справе употребити за бржи рад као: плеваче, опрашаче, огртаче и т. д., но све радове морамо руком изводити. Руком смо сејали, руком и све потоње радове морамо вршити. Код врстачне сејалице рад је друкчији и њена употраба даје нам ове користи, које сваки земљорадник брзо може увидети:

1. Уштедимо доста семена, које иначе, кад омашке сејемо узалуд бацимо;

2. Усев је много напреднији, здравији и јачи — но кад омашке сејемо; и

3. Принос је много већи но кад сејемо омашке.

Ево и примером то да утврдимо, а сваки ће нас разумети.

Узмимо врло мали простор њиве и рецимо да на један део бацимо *омашке* 30 зрна јечма. Ова зрна пашће неједнако а често и у гомилице (више зрна једно поред другог). Ако сад исто толико велики део њиве посејемо врстачном сејалицом онда ће нам требати свега 20 зрна јечма, *само што ће зрна бити у једнаком одстојању и у реду и ред од реда.* Како су оба дела њиве једнака, ми смо сејањем врстачиом сејалицом уштедели ⅓ семена.

Сваки ће брзо увидети да је врло велика корист кад се сеје врстачном сејалицом, јер зрно пада у извесно одстојање, има више простора на расположењу, боље се укорени, бокори итд. но кад се омашке сеје и кад више зрна падне једно поред другог.

Осим тога, оних 20 зрна које смо посејали врстачном сејалицом, пали су не само у подједнаком удаљењу једно од другог, но су и подједнако дубоко затрпани и покривени земљом и то баш су дошла у

дубљину која је најпогоднија за успевање њихово. Она ће, дакле, брже и ниђи, боље расти и једначније напредовати и *сигурно* већи принос дати но оних 30 зрна које смо омашке бацили и која су куд које отишла и у разнолику дубљину пала, често једна поред другог или једно преко другог, у гомиле, земљом покривене, те спречавају напредак нежних биљака.

Врстачних или редомичних сејалица има двојаких: *ручних* и за *коњску* (може и воловску) *запрегу*. Граде се у разној величини а и цена им је различна.

Земљорадници, приступите употреби врстачних сејалица, јер ће те се брзо уверити о корисности њиховој! Набавити их увек можете преко Српског Пољопривредног Друштва. Ако је појединац неби могао набавити, удружујте се и набављајте их и идите у корак с временом у коме живите.

БЕЛЕШКЕ

Пчеле у предсказивању времена. — Према пчеларском искуству о предсказивању времена од стране пчела вреде следећа правила: 1. На лепом времену, кад пчеле не лете, очекуј кишу; 2. Кад се пчеле враћају јатомице и журно у кошницу, за њима ће олуја или непогода устопице; 3. Ако пчеле кад је облачно отпочну већ изјутра да лете, ускоро ће огрејати сунце и леп дан настати.

Липсавање пернате живине. — У прошлој години липсавала је живина, за коју је у бр. 28 „Тежака“ од прошле године написана поука о „Колери пернате живине,“ — како је за ту болест дијагноза од стручњака стављена. Из исте поуке видио сам: да је и лечење безуспешно, али ипак више шале ради ја сам оболелим кокошкама и ћуркама давао: омана, гавеза, кичице, подбела и соли па неби вајде, али кад сам им дао кукурузно брашно закувано са шљивовицом ракијом од 8° и додао мало ситна у прах истучена сумпора свако оболело грло оздравило је. Грлима, која су била јаче оболела давао сам по мало ракије да пију.

ГЛАСНИК

Пчеларство у Аустрији. — Данас има у Аустрији 160.000 пчелара. Они имају 1,000.000 кошница и производе годишње 60.000 товара (један товар равно 100 килограма) меда и 4000 товара воска. Ово представља вредност од 10,000.000 круна.

Друштва за обезбеђење од града у Аустро-Угарској — Према службеноме извештају Аустро-Угарскога Министарства, било је у суседној монархији 20 завода за обезбеђивање од града, и то: 5 акционарских у Чешкој, 12 на основу узајамности, 3 акц. угарска. Осим тога било их је у Моравској 15. Сви ти заводи закључили су на 75.668 уговора на обезбеђену суму од 257,497.343 круне.

Прва пољска земљорадничка изложба. — У Мехову, варошици која се налази североисточно од Кракова, у руској Пољској, приређена је прва пољска земљорадничка изложба. Досада су пољопривредне и индустријске изложбе приређивале махом разне корпорације. Меховску пак изложбу приредили су искључиво сами пољопривредници, те је због тога она обележена као први покушај пољскога народа у томе правцу. Меховски крај, у погледу општега напретка и народне имућности, долази у први ред не само на страни руско пољској, већ и у пољским окрузима уопште. Тај крај има 1180 км², са 152.000 становника пољопривредника. Насељеност је просечно 129 на квадратни километар.

Овогодишња изложба Немачког Пољопривредног Друштва, — биће у Данцигу у времену од 9 до 14 јула по новоме Календару.

КЊИЖЕВНОСТ

Hospodářský slovnik naučný. — *(Пољопривредни научни речник)*, илустрована енциклопедија пољске, градинарске и шумске привреде и пољопривредне индустрије.“ Главни уредник: *Др. Франкишек* ситенски, земаљски инспектор пољопривредне наставе у Краљевини Чешкој. — Главни сарадник: Професорски Збор Краљевине Ческе Пољопривредне Академије у Табору. Излази под заштитом: Чешког Одељка Пољопривредног Савета за Краљевину Ческу, Централног Пољопривредног Друштва Краљевине Ческе и Удружења Ческих земљорадника у Краљевине Чешкој. *Праг*, издање *Ф. Шамачка.*

* * *

Досада је изашло 16 свезака, а свеске излазе сваких 15 до 20 дана. Целокупно дело изнеће око 100 свезака.

Овим је обогаћена ческа пољопривредна књижевност једним капиталним делом, које стога и у нас не треба да остане неопажено. Дела овакве врсте доиста су реткост у књижевности, јер њихово издавање не само што захтева необично велики труд многих удружених снага пољопривредне интелигенције, већ је и скопчано са знатним материјалним издацима. Дело има да одговори савременој потреби ческих пољопривредника једном енциклопедијом специјално из области Земљорадње и Сточарства, да среди све податке тако како би могло послужити земљораднику — практичару за брзо и сигурно оријентисање ма о ком питању из области Земљорадње, Сточарства и Радиности. Доиста, и у пољопривредној напредној Чешкој, мало је њих, којима би било могуће да улазе дубље у већ јако разгранату пољопривредну књижевност, а међутим потребе живота захтевају обавештења и о питањима из других грана пољске привреде и пољопривредне радиности (индустрије), сем оних, којима се је дотични практичар посветио. Уредништво и сарадништво, нак, јамче да се дело марљиво израђује.

Ми га препоручујемо својим читаоцима који чески језик знају.

А. Г. Ј.

НОВЕ КЊИГЕ

О Винарству на Златној коси (Бургоња-Бургунд). — Извештај Министарству Народне Привреде од *Велимира Стојковића*, држ. питомца по пољопривредној струци. Отштампано из *Финансијског Прегледа* за 1904 годину, стр. 20.

ОГЛАСИ

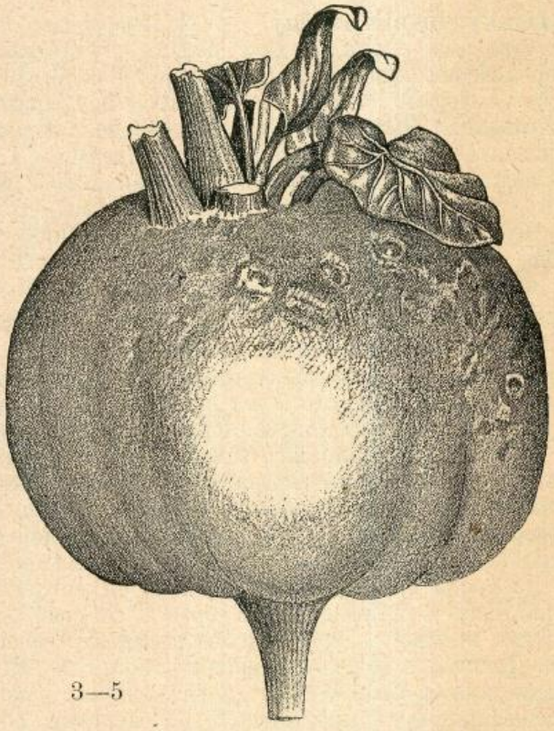
ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија,“ као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

Браћа П. Радојловићи.

3—5

Трговина семењем и цвећем

Тодора Мраовића

Београд, Кнез Михајлова улица (Телефон 21.)

Има на стоваришту **најбољег семена** од: **детелина, луцерке, (плаве вије), сточне репе, багрена,** (Акације), **гледичије,** и свега осталог семена за све

пољске усеве

Разноврсних **трава за паркове** и свих **ливадских трава**
Сваковрсног **поврћа и цвећа**
Избор велики — цене умерене.
Илустровани ценовник шаље се свакоме на захтев бесплатно.

Ценовник за 1903 годину важи и за ову, 1904 годину.

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЏЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 3—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног стушца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од стушца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).
За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 10 броја Тежака. *Чланци:* Лозни расадници и буџет. — Друштво за унапређење Свиларства. — Азотно ђубрење. — Врстачна сејалица или редомична сејалица. — *Подлистак*: Наши добротвори и штеточине (свршиће се). — *Белешке. Гласник. — Књижевност. — Нове књиге. — Огласи.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Ђ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ, 10 АПРИЛА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ВАЖНОСТ И ПОТРЕБА ГАЈЕЊА СОЧИВА

— Рад. А. Нешић —

Сочиво је махуната биљка, и међу овима оно заузима врло важно место. Његов плод — зрно, врло је добра људска храна, а за стоку је и зрно и стабљика изврсна храна, јер садржи за трећину више беланчевинастих градива, која су главни састојци сваке хране, него хлебне биљке.

Сочива има много сората, које се одликује међу собом по крупноћи и боји зрна, као и по времену стасавања.

Уопште се зна, да крупније сочиво даје више махуна, а мање зрна, и да има јаче развијене стабљике, него ситније. Исто тако зна се, да озимо сочиво више роди и да му је стабљика (слама) боља за стоку, него од јарог сочива. Према овоме, пољопривредник ће бирати једну или другу сорту — према циљу, који жели да постигне.

Сочиво најбоље успева у топлом и сувом поднебљу, а на земљама које су кречне и песковите иловаче. Но добро успева и на шљунковитој и кречној земљи, као што су брдски предели. На тешким земљама, нарочито оним, које садрже мало креча, слабо успева. Исто тако, слабо успева и на земљама које су влажне.

Сочиво је најбоље сејати после усева за које је ђубрено, нарочито је добро сејати га после ђубрених окопавина, јер ови усеви остављају земљу чисту и трошну, што сочиву веома годи. За сочиво није добро земљу ђубрити — јер тада бујно расте и тера више у стабљике и лишће, а мање у зрно. Сем тога, много се развије и коров који га омета у порасту.

Што се тиче припремања земље, најбоље је земљу преорати с јесени, па с пролећа само поравнити; ако ли се тај посао с јесени није могао обавити, онда га треба извршити рано с пролећа.

Сејање треба вршити увек нешто доцније, најбоље у половини месеца априла, јер је биљка нежна, те може да страда од пролетњих мразева. Сејање се врши омашке или у врсте, са растојањем врста од врсте 20—25 см. Према томе, на који се начин и какво семе сеје, потребна је већа или мања количина. Тако кад се сеје у врсте, онда је потребно 80—120 килограма на хектар, а кад се сеје омашке 120—170 килограма. Исто тако, кад се сеје крупно семе на земљи мање плодној, потребно је од означених количина узети већу; и обратно: кад се сеје ситно семе на земљишту јаком и плодном, треба узимати мању количину.

Сочиво се сеје или само за се или у мешавини са другим усевима, као: овсем, јечмом и др. У мешавини треба сочиво сејати где је земља више влажна а при том јака и плодна, јер сочиво на овакој земљи бујно расте, па му ове биљке служе за наслон. У овим случајевима треба узимати за једну четвртину више од целокупне количине за сејање, па на ту количину одмерити једну трећину семена од сочива.

Семе треба сејати у дубини од 3—5 см., што ће зависити од каквоће земље. Кад се сеје по браздару или машином, ова се дубина може лако удесити; ако ли се сеје омашке, онда треба посејано семе браном или дрљачом до ове дубине завлачити.

Кад младе биљке поодрасту за неколико сантиметара, онда их треба проредити, ако су сувише густе, а том приликом почупати и све оне биљке, које су у порасту закржљале. За овим треба извршити прво плевљење, јер коров може младе биљке врло лако да угуши. Ако се после првог плевљења опет појавио коров, треба извршити и друго плевљење.

Кад биљке цветају, треба почупати све оне, које немају бео цвет, јер су то махом уродице, или биљке, које не треба да буду са сочивом. По себи се разуме, да ће овога мање бити, ако је семе било чисто и за сетву нарочито одабрано.

Сочиво највише пати од жишка, чија ларва најпре пробуши махуну, потом нагризе омотач, а најзад продре и у његову унутрашност, докле га потпуно не уништи. И овде се види колико је потребно и важно за усев бирати чисто и здраво семе. Но да би у сваком случају били сигурни, добро је да семе пре сејања загрејемо, или да га потопимо у топлу воду од 45—50° Цел., па ће се опасност избећи.

После 100—180 дана сочиво стасава за жетву. Да је сочиво стасало за жетву, познаје се по томе, што доње махуне добију загаситу боју, а зрна очврсну. Жетву ваља вршити рано изјутра или с вечери, јер ако су дани суви и топли махуне лако прскају, те је губитак у семењу неизбежан. Жетва се врши чупањем или кошењем, нарочито, кад је у мешавини са другим усевима, па се у сноповима или на сушилима (розгама) остави неко време да се просуши. Прибрано сочиво не треба одмах увозити, јер је влажно те може врло лако да се убуђа. Пошто је сочиво увежено, може се приступити вршају млаћењем, а боље је, ако је могућно, овај посао извршити машином. Овршено сочиво треба пропустити кроз тријер да се

очисти и одвојити га од семена других усева, ако је са њима било у мешавини.

Принос од хектара зависи од каквоће семена, које је било посејано, начина сејања, неге и жетве, као и од временских прилика, и варира од 1000—1800 кграма зрна и толико исто или нешто више сламе.

*

То је што имађасмо да кажемо о гајењу сочива. Но да ли је само корист од ове биљке, што нам даје добру храну за људе и стоку? — Није. — Гајење сочива, као и других махунастих биљака, има и друге користи за пољопривредника, а на име: оно својим лишћем одржава хладовину над земљом те је спречава од исушивања и ветрења; не дâ корову да се развија и узимље маха; пушта дубоко коренове у земљу и троши ју у дубљим слојевима те ствара могућност да ваздух и влага продиру и да својим дејством стварају биљску храну; и најзад, ова биљка има и ту моћ, да помоћу ситних квржица (гљивица) које живе на њеним кореновима — жилама — црпи (сише) азот из атмосфере, који је најважнији саставни део биљсхе хране, те оставља за собом земљу много плодњијом, и усеви, а нарочито жита, који се за њим сеју, успевају много боље и доносе сигурнији и обилнији плод.

Кад све ове користи предочимо, зар не заслужује ова биљка, да јој убудуће поклонимо већу пажњу и гајимо је у већој мери но досада, јер ћемо од ње имати дупле користи?

ЗНАЦИ ДОБРЕ МУЗАРЕ

— А. Мијоковић —

1. У добре музаре кожа је фина и обрасла меком длаком, а по врату налазе се многи набори. Уколико је кожа и длака светлија, утолико се више налази лојних жлезда у кожи. И само виме има се сматрати као велика и јако развијена лојна жлезда. Према томе, ако се на кожи налазе многе лојне жлезде, значи, да ће у доба бремености, када се зачедак у утроби развија, суделовати мноштво лојних жлезда да се и жлезде у вимену што јаче развију.

2. Глава је у добро музаре нежна, дугачка и узана. Ширина чела не сме бити већа од дужине лица.

3. Рогови морају бити танки, дугачки и сјајни. Ако су годишњи прстенови јако искочили, знак је јаке млечности.

4. Врат мора бити узан а дугачак, но при свем том не сме бити слаб и сувише оштар.

5. Гребен је у добре музаре раван, умерено широк, лепо заобљен, а не сме бити зашиљен.

6. Плећке треба да су снажне, и умерено косо положене.

7. Прса морају бити дубока, а ребра треба да стоје размакнута. Кад су ребра јако размакнута, знак је да је грудна дȗпља дубока и широка, те да су и плућна крила јако развијена. Правилно дисање потпомаже лучење млека, јер и мехурићи вимена потребују кисеоника, па да се жлезде вимена покрену на живљи рад. Грудни кош треба да је дубок, а ребра бачваста. Обим груди треба да износи у најмању руку 112% од целокупне дужине трупа, рачунајући од корена врата па до врха седњаче.

8. Леђа морају бити права, осредње ширине, не смеју бити стрма, већ заобљена и подугачка. Угнута леђа, поглавито долазе отуда, што је стока у младости била запуштена.

9. Трбушна дȗпља не сме се спуштати ниже од грудне кости, но и она треба да је бачваста. Уколико је трбушна дȗпља већа, утолико је извесније да је грло јешно и да добро сварује храну.

10. Крста треба да су дугачка и широка, а седњаче да су што више размакнуте.

11. У добре музаре су ноге танке, но при свем том снажне, зглавкови широки, а мишићи осредњи. Неправилан став ногу сматра се и код крава музара као телесна мâна.

12. Виме треба да је четвртасто и да се протеже од пупка па све до унутарње ивице стражњег бута. Фина а нежна кожа вимена, која се убира на боре, знак је јаке млечности а још више онда ако се кроз кожу лепо провиде крвни судови. Пре муже, виме треба да је набубрило, а после муже да је увело.

13. Млечно огледало не сматра се у новије доба као посигуран знак млечности, но при свем том и о њему треба водити рачуна. Млечним огледлом зову сточари оно бледило,

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

(СВРШЕТАК)

Јеж, којему змијин отров не шкоди, тамани и најотровније змије, стога нам је он врло корисна животиња, и због тога га нарочито треба штедети. Ну и куна, ласица, твор, јастреб лишар не страхују од уједа змијина и нападају је где је стигну.

Због уједа су отровне змије опасне по човека и за то их треба убијати, где их видимо. Како и од оних, што нису отровне немамо, тако рећи, никакве користи, то је *саветно* убијати *их све од реда*.

И ако изрекосмо овакао оштру осуду над свима змијама, ипак хитамо да узмемо у заштиту једну невину животињицу, која због сличности својега тела са змијиним телом, често постаје жртва необавештених. Овде мислимо на *слепића (ужака)*.

Слепић *(ужак)*, пре свега и није змија него гуштер, само гуштер змијолика тела и без ногу. Ову невину животињицу чије је тело мрком бојом обојено, налазимо по џбуновитим местима, по стазама у шуми, дуж плотова и шумарака, где се креће лагано пузећи. Ако га дотакнемо штапом, слепић се на мах на том месту прекине, јер је врло крт и обично погине од наше руке, кад га опазимо, као жртва наше мржње према змијама. Ово би гањање ове невине животињице заиста престало, кад би људи хтели веровати да слепић и није змија него гуштер без ногу, јер је његов унутрашњи склоп потпуно онакав исти, какав је и у свију гуштерова. И слепић, као и сви остали гуштери разликује се од змија по устима и ждрелу. У змија су кости у доњој вилици у средини раздељене и састављају се са лубањским костима преко једне нарочите кости, због чега се ова доња вилица може развлачити не само одозго на ниже него и у страну. Исто тако и ждрело у змије може се необично много да рашири. У гуштерова је сасвим друкчије; у њих су обе половине у доњој вилици чврсто међу собом срасле а тако исто и чврсто за лубању зглобљене.

Слепић (ужак)

финих длака, које се код крава вића позади вимена и бутина у облику ашова. Ова је слика образована од танких, отворенијих длачица, које расту у противаом правцу на томе месту.

14. Јако развијене крвне жиле дуж вимена и трбуха знак су да велика количина крви туда протиче, и да вене спроводе из вимена многу крв ка срцу, одакле ће се спровести у плућа да их вене као прочишћену у плућима врате вимену.

*

Код доброг приплодног бика из фамилије млечних крава опазићемо ове знаке:

1. Малу и осредње широку главу. Израз лица сличан женском грлу. Такве бикове одабирају врло радо сточари за приплод у приликама, где се у газдинству млечност предпоставља другим особинама приплодних грла.
2. Танке и лаке рогове.
3. Нежну и меку кожу, која показује наборе на врату.
4. Пред тулумом доста јако развијене брадавице (сисе); и
5. Добро размакнута ребра.

КАКО СЕ ДОБИЈАЈУ КРУПНЕ ЈАГОДЕ?

— **Д-р. Ђ. Радић** —

У осамдесетим годинама прошлога века, неговао сам неких 25 сорти крупних, *ананас* јагодâ, од којих су ми неке и преко 70 грама тешке, односно крупне плодове рађале; од прилике као осредње крушчице. Свак' им се дивио, а сељаци не хтедоше веровати да су то јагоде.

Разне сорте *ананас* јагодâ, разне су, не само по *облику* плодовâ, него и по *крупноћи*. Али крупноћа не зависи само од сорте, него поглавито и од *неге*. Ситније сорте бивају ваљаном негом крупније, а од иначе врло крупних соратâ бивају плодови ситнији, ако се, као што треба, не негују.

Још у самом почетку, још пре него се почне „живић" на лозици (врéжи) самостално да развија, треба већ водити рачуна о његовом што савршенијем развијању и јачању; јер, ако се још у почетку занемари и остави самој природи, не можемо се надати крупнијим јагодама, па ма сорта по себи и најкрупнија била.

Ево, дакле, упутства, како се најкрупније јагоде добивају:

Од двогодишњих, или трогодишњих бокорâ (матичњакâ), треба узети оне живйће, који су најпунији и најједрији, а који су одмах *први до бокора* на лозици (врéжи) избили. Из тих живйћâ избије најпре лишће, па се доцније развијају жилице.

Слика 1. У земљи укопана саксија са прислоњеним живићем.

Сад треба узети врло малу саксију, напунити ју добром, ситном, ђубревитом земљом, па ју укопати у земљу баш испод самог живйћа; живйћ треба на сред саксије прислонити и прикачити га с обе стране малим дрвеним кукицама, да га ветар с места не може да помакне, а лозицу *испред* њега треба одсећи онде, где је на слици цртицом (—) обележено, да она даље не порашћује.

Из појачег бокора можемо пустити и 2—3 лозице да израсту, али не више! а друге све треба посећи, па онда са сваким *првим* живићем поступити исто онако, као што је ово с овим једним објашњено.

После неколико недељâ, живйћ ће се у саксији већ чврсто ужилити, па се онда може лозица од матичњака одсећи, са саксијом заједно из земље извадити и као засебна, самостална биљка неговати; а може се тако у земљи и до самог сађења оставити.

Ово је *најбољи* начин, да се до најразвијенијих и најкрепчијих младарâ дође. Уколико младар буде развијенији, нарочито у жилама, утолико ће он и крупније јагоде рађати.

После 2—3 месеца, већ ће младар својим жилама испунити ону саксију, имаће пуну ћубу жилицâ, као ово слика што показује, која је природно верно насликана.

Месеца августа или септембра, треба младар за земљом заједно из саксије истрести, као што то приложена слика лепо показује, па га онда на одређену, раније већ спремљену, т.ј.

Уста се врло слабо могу раширити а ширење вилица у страну је апсолутно немогућно. И у слепића су вилице и уста таквог кроја, као и у осталих гуштерова; у његовим устима се налазе мали зуби, који на кожи једва да могу оставити видљива трага.

Слепић се храни оном истом храном, којом и остали гуштери. У желуцу слепићеву ћете наћи остатака од разних пужева голаћа, који су тако штетни нашим усевима. Није истинита она прича: да он хоће да сиса млеко овцама и козама, нити да човек мора ослепити ако му, кад спава на трави, пређе слепић преко очију, нити улази кроз уста у желудац да човеку срце одгризе, како празноверје народно вели. *Слепић је једна од најважнијих, најбеднијих, и у исто време, једна од најкорисниjих животиња, које се могу корисно употребити по вртовима.* У корисности својој по човека слепић се надмеће са својим брзоногим садрузима: *сивим* и *зеленим гуштером* (зеленбаћем), који тако исто ревносно трче и пужу за инсектима, пужевима и црвима.

Као год што саветовасмо да није згорег убијати змије од реда, тако исто сада наглашујемо: *поштедите слепића и остале гуштере, јер су они колико невине, толико и корисне животиње!*

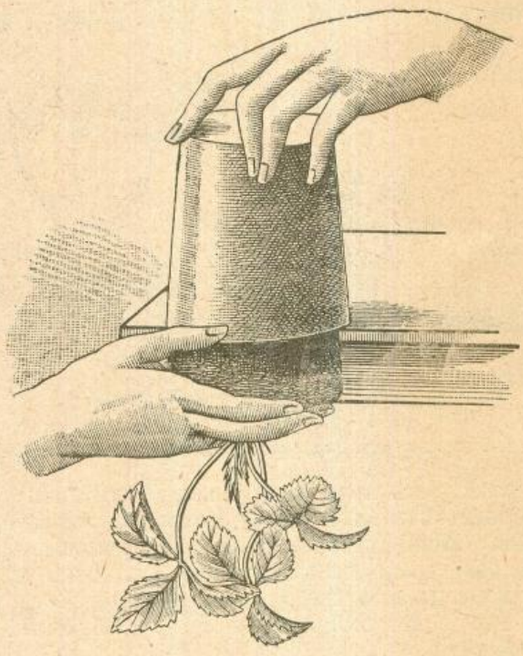
Краставa жабa. — Има ли чега одвратнијег од *краставе жабе — бабуре*, са њеним надувеним трбухом, кад наиђете на њу где се лагано креће ноћу између поврћа или по калдрми? Својим потмулим крекетањем, она у летњој ноћи ремети ноћну тишину, озарену сјајношћу месечевом, а око себе на све стране распростире одвратан мирис на бели лук. Међутим се у Француској и у Енглеској води читава трговина са краставим жабама. У Лондону доста добро плаћају за краставе жабе, што зависи од њихове величине. Ове жабе тамо нарочито пуштају у вртове и удешавају им тамо згодна склоништа. Многи људи су се с почетка смејали овом чудном прохтеву Енглеза са куновином краставих жаба. Ну давно је речено, да се најбоље онај смеје ко се последњи смеје. Енглези су у овој прилици били у праву. И писац се о томе уверио. У својему врту је имао једну краставу жабу, велику колико песница. Свако вече је жаба излазила из својега жбуна, у којему је била преко дан сакривена, и одлазила у правцу ка лејама у врту. Једном је опази нека жена, што је у врту радила и једним ударом мотике смлати је на месту, мислећи да је овим учинила неко добро дело. Али од тога дана се и намножи у врту пужева, који крвнички почеше сатирати лишће у поврћа.

Краставa жабa има у кожи пуно жлезда из којих се лучи известан жут сок. Ако смо држали ову жабу у руци није саветно трљати руком очи, док их добро не оперемо. Због тог љутог сока, који има и одвратан задах, краставе жабе и немају, тако рећи, непријатеља међу животињама, јер и оне, које једу све змије, гуштере и жабе, избегавају да једу ове краставе или како негде веле, губаве жабе.

Многи верују да је уједкраставе жабе отрован. Међутим ово је једна велика неистина, ако ни због чега другог а оно због тога, што ова жаба и нема зуба у вилицама.

Добро, рећи ће они, што веле како краставa жабa уједа, пошто прочитају овај одговор на њихово приговарање, а шта ћемо с тим, што оне сишу млеко козама, овцама и кравама по торовима и шталама, што својим отровним, слузавим соком отрују

дубоко прекопану и сагорелим ђубретом добро пођубрену лёју усадити и одмах, устојаном водом, добро залити.

Слика 2. Овако се истреса младар из саксије.

Ми можемо изводити младаре и без саксија, кад би хтели за продају да их у већем броју изводимо. Онда ћемо на свакој лозици оставити по један до два живйћа, *али не више од два*, као што се на слици види, а даљу ћемо лозицу одсећи; остављене живйће пустићемо да се ту на месту и ужиле, али они неће и не могу ни у ком случају добити онаквих жила, као они у саксијама изведени. И у овом случају не треба више од 2—3 лозице само из бокора пустити, а све друге до корена одсећи. До месеца јула ови ће се живйћи, сад већ младари, толико ужилити, да се могу самостално хранити, и онда их од матичњака одсећи; а ако су два младара на једној лозици, као што их је на слици, онда и између њих треба лозицу пресећи, као што је на слици цртама означено, и онда сваки младар постаје самостална биљка. Тако ће на том месту остати све до пресађивања (до августа — септембра); али *на тај начин* изведени младари не могу ни у ком случају донети онако крупне јагоде, као они у саксији изведени, јер немају, и не могу имати онако јаких жила,

Слика 3. Три месеца стар, у саксији изведен младар.

За ђубрење лёје најбоље је говеђе ђубре, које је годинама одлежало и у црну се земљу претворило.

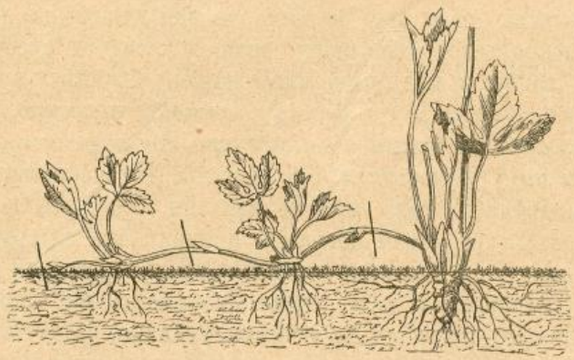
млеко у ових животиња? *Што се тиче тровања соком, ово је у најмању руку бесмислица, јер га не могу ни случити бог зна колико а ни његов утицај у оној количини, у којој се излучи, није опасан. Сисање млека из вимена је још већа бесмислица, јер им ни склоп њихових уста то никако не допушта.*

Све су ове оптужбе заблуде и клевете. Оставимо их на страну и пређимо, дакле, на саму ствар. Ми видимо како је једна ноћна животиња, која има, у истини, одвратан изглед својим чудним начином живота и одвратним задахом, што га из себе испушта, везала за себе толике непријатне предрасуде. Ну обратимо се посматрању, хладном и непристрасном посматрању, па ћемо убрзо осетити како ће се наша одвратност претворити, ако не у шта више а оно бар у трпељивост. Посматрајте само ту животињу, како се у сумрак, по киши и влази извлачи из својег мрачног дневног боравишта, како се креће, пола пузећи пола скачући, по пољу или врту. Она може трпети глад необично дуго и тада се сасушн скоро као да се на сунцу сушила. Ну исто тако може много пута у извесном времену јести и појести огромну количину. Ну никад у желуцу краставе жабе нећете наћи другог чега до остатака још несварених, од разних инсеката и њихових ларава, уз то, нарочито пужева. Крастава жаба тако силно тамани пужеве, да је она у ствари, и најбољи чувар нежног поврћа као што су: салата и разна варива. Када се ноћу, по влажном времену пужеви размиле по земљи, почне и ова жаба свој лов лагано али сигурно, не напуштајући га док сунце не огране. При том она има свој одређени круг за лов од којега се нерадо удаљава. За време својега живота, она не напушта једно настањено место и тумара по њему и лови кроз дуги низ година.

Градинари енглески данас у велико употребљују краставе жабе по градинама. Одавна су природњаци доказивали да краставе жабе нису опасне, ну не хтедоше их слушати. Данас када су Енглези презрели старе предрасуде и почели ценити корист коју можемо имати од ове животиње, надати се да ће и други народи следовати њихову примеру. *Треба једном бити на чисто да ће у градини где има краставих жаба, слепића и кртица бити увек више и бољег поврћа, него ли онде, одакле их гоне и истребљују.* Кад се то буде увидело, онда ће се крастава жаба по вртовима сматрати као домаћа животиња.

(По француском) **Б. Ј. Ј.**

Као што рекосмо, у августу или септембру треба јагоде садити; што раније тим боље. Идућег лета, оне ће мало и родити, јер прави, крупан род, рађају тек друге и треће године.

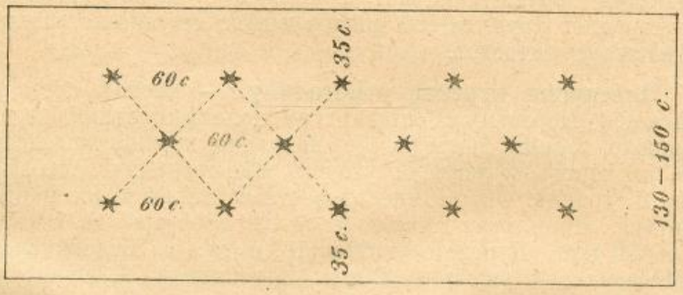
Слика 4. Два живића на једној лозици, пуштена да се на месту ужиле

На лéју од 150 сантиметарâ ширине, треба засадити само *три* реда. Два реда треба засадити на 35—40 сантиметарâ

Слика 5. Три месеца стар, на месту изведен младар.

с једног и другог краја, а трећи ред по средини. Струк од струка да дође 60 сантиметарâ раздалеко, и то у „сáвез,“ као што је ево на слици јасно обележено:

Слика 6.

Усађени младари већ су до Митров-дана потпуно у земљи „урасли,“ у то доба треба целу лéју 8—10 сантиметарâ високо кратким ђубретом покрити, али при том покривању *треба врло добро пазити, да не дође ђубре на сам струк*, т.ј. да му не дође на „срце,“ које мора остати чисто, голо, јер би сваки онај струк пропао, који би преко зиме био ђубретом или земљом претрпан.

Тако ће сад овај нов сад да презими.

С пролећа одмах треба целу лéју прегледати, да ли је све здраво презимило, па онда треба оно ђубре мотичицом поплиће закопати, или га грабљама само с горњом земљом измешати.

Пре, него јагоде почну цветати, треба између појединих струковâ мотичицом ископати поплиће јамиће, па онда узети устојане воде и у њу помешати свеже говеђе балеге, пепела, голубије или кокошије ритканине (балеге) и у кључалој води најпре растопљене чаћи из оџака. Све ово треба у једном бурету добро размутити и у оне јамиће сипати, па кад се ово упије, онда треба јамиће опет претрпати.

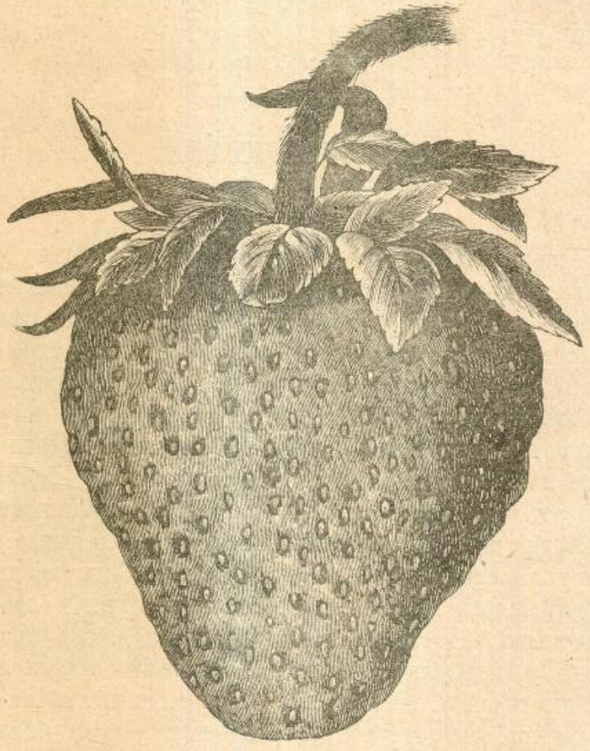
У месецу јулу или августу сваке године, треба оне лозице, које из бокорâ избијају, до корена сећи, да не би јагодњак подивљао и матичњаке слабио. Не ваља, као што неки раде, преко целог лета ове лозице непрестано кидати, чим се која појави; јер уколико се буде чешће кидало, утолико ће више нове лозице избијати, а тиме ће бокори слабити. Природа чини своје, и у томе ју не смемо спречавати, јер би то ишло на нашу штету. Довољно је, дакле, да те лозице *једанпут* годишње у поменуто време одсецамо. За размножавање треба лозице с пролећа оставити.

Од цветања, па непрестано док јагоде не почну рýдети, треба поједине бокоре чешће заливати устојаном водом, у коју треба размутити кокошије рйткањине, или житке говеђе балеге; али не треба заливати *преко бокора*, „преко главе,“ него *поред и около њега*. Поред редовног, свакидашњег заливања, треба, ако би настала суша, и прскати јагоде *чистом* устајаном водом пред вече, јер за порашћивање крупних јагодâ, вода је најглавнија чињеница.

Чешће плевљење и копкање између јагодâ, неопходно је потребно, да буду лéје увек чисте и отворене.

Сваке треће или четврте године, треба на напред наведен начин, нове јагодњаке оснивати, јер бокори, старији од четири године, ситне јагоде рађају. Најкрупније су јагоде у другој и трећој години.

На тај начин однегована је и ова јагода коју приложена слика са једног двогодишњег бокора показује.

Слика 7 Најкрупнија јагода.

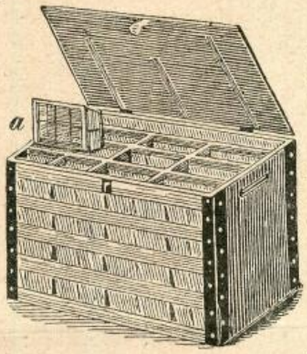
Да ове крупне јагоде, због своје тежине, не би падале на земљу и кваљале се, треба сваку стабљику подупрети ракљастим прутићем, или подметнути *мало* суве, крýте сламе, ситне

гранчице, столарских струготина (остружина), или од жице исплетене подупираче, као што то приложена слика јасно показује; али и преко ових жица треба метнути коју суву сламку,

Слика 8. Жицом оплетен прислонач.

да плод не падне баш на голу жицу, јер га жица може лако усећи.

Слика 9. Сандук са наслаганим кутијицама. а (с леве стране), показује једну усправљену, на 6 одељака подељену кутијицу.

Јагоде треба брати рано изјутра, док још сунце није много огрејало; онда су најсвежије и најмирисније; њих треба одсецати маказама.

За шиљање ових крупних јагода на даља одстојања, праве се нарочите дрвене кутијице за по 6—8 јагода, па се онда те кутијице послажу једна друго у засебно сандуче. Кутијице су 4—5 сантиметара високе и подељене на 6—8 одељака, тако, да у сваки одељак дође по *једна* јагода. У сваки одељак метне се по један лист и на њега лепо и пажљиво спусти јагода. На тај начин могу се крупне јагоде, без повреде, и на даља одстојања слати, а кад би лежале једна на другој, онда би се једна о другу убијале, гњечиле и трулиле.

КОСИДБА ЛИВАДА

— Радомир А. Нешић —

Вредност хране, како за људе тако и за стоку, зависи од количине хранљивих састојака и од њиховог лакшег и бољег сваривања. Стога треба да је задатак сваког разумног пољопривредника да производи такву храну, која ће у себи имати што већу количину хранљивих и лако сварљивих честица; јер све оне материје, које се у тело уносе, а не могу да се сваре у органима за варење, нити да их крвни судови усишу, не служе као храна, већ се морају сматрати као случајан или нужан терет, који је само неким врстама домаћих животиња (преживарима и тицама) од користи, јер им олакшава варење.

• За пољопривредника је, дакле, важно да храна, коју производи, садржи у себи што више хранљивих и лако сварљивих честица. Но да би пољопривредник могао произвести такву храну, потребно је да зна, кад биљке садрже највише хранљивих градива, те према томе, да онда и отпочне са њиховим прибирањем. Науком је утврђено, да све биљке нису подједнаке хранљиве вредности или, другим речима, да немају у подједнакој мери хранљивих градива. Исто тако, доказано је и то, да хранљива вредност биљака зависи од доба пораста и њиховог развића. Тако се нпр. зна, да код већине биљака, које служе за храну стоке, *треба косидбу и сређивање сена извршити што раније*, јер оне тада садрже највише хранљивих градива; а сем тога много се лакше и боље сварују; код ливадских трава исто је тако, те ако желимо да добијемо лепо и добро сено, а не сламу, онда се косидбом треба отпочети што раније, и кад биљке имају највећу хранљиву вредност, а то је онда *када је од прилике више од половине биљака у цвету, а то је време у већини крајева код нас у другој половини маја и почетком јуна месеца.* Но косидбом у ово време не добијамо само сено по каквоћи боље већ и по количини. Стога је сасвим погрешно придржавати се старих навика, о којима је почетак косидбе утврђен каквим свецем, јер бујност пораста и доба цватње биљака, зависи, поред других околности, много од временских прилика, услед чега једне године биљке стасавају и цветају раније, а друге доцније, те би се на тај начин у првом случају косиле прецветале и полуувеле биљке и добијало сено мање вредности; у другом случају, косидби би отпочела и сувише рано, те би принос био много мањи.

Раније косидба ливадских трава, дакле пре појаве цватње, могла би се допустити у оним случајевима, кад се унапред може да оцени да ће на дуго наступити кишно време. Тада ће се, истина, добити много мање сена, али ће оно бити добро; упротивном, ако би косидбу одложили, онда би сено могло изгубити од хранљиве вредности и такво сено не само што стока радо не једе, већ шта више, може да буде и штетно по њен живот.

При косидби треба се придржавати строго правила, да се не коси сувише високо, нити опет сувише ниско; јер се губи и у једном и у другом случају: у првом губитак је у количини (приносу); у другом трава се теже бокори и накнадни је пораст слабији и спорији.

Косити је најбоље изјутра и с вечери, јер тада биљке садрже више влаге, па се лакше косе, боље слажу, што много олакшава радове око превртања, сушења, прикупљања идр., а што је најглавније лишће, које је и најхранљивије врло мало отпада са стабљике.

Нађосмо за сходно, да наше пољопривреднике раније упозоримо на косидбу ливада, како би се за времена спремили да на време изврше овај најтежи посао, и да среде сено које ће бити пуно хранљивих састојака и највеће им користи донети.

ГЛАСНИК

Нов председник Српског Пољопривредног Друштва. — На Ванредном Годишњем Збору Српског Пољопривредног Друштва, који је сазват ради избора председника, пошто је председник г. Душан М. Спасић поднео оставку, изабрат је г. *Милош Х. Поповић*, агроном из Београда.

Нов утемељач. — Општина Јаловик-Изворска у срезу нишавском округа пиротског, положила је каси Српског Пољопривредног Друштва 100 динара и тиме се уписала за члана утемељача друштвеног.

Плетарски курсеви у Богатићу. — Економ среза мачванског, у споразуму са богатићским Пољопривредним Клубом, и прошле године приредио је неколико курсева из плетарства, на којима су узимали учешћа земљорадници синови из места и околине. Ове године отпочети су такви курсеви од 22 фебруара. Први курс трајао је од 22 фебруара до 7 марта, дакле 14 дана. Курсиста је било 10, и то: из Бадовинаца 3, из Метковића 4, из Дубља 2 и из Причиновића 1. Они су израдили 73 корпе од зелена прућа за извоз свежег воћа, од којих, по свршетку курса, свакоме је дата по једна те да им служи као модел за рад код куће. Пред полазак курзистима је економ држао кратко предавање о Воћарству и појединим важ-

њим радовима, а нарочито им је показао важније начине калемљења.

Други плетарски курс држан је од 8—14 марта, и на истом је било 12 младића.

Предлог за Закон о промету вина. — На предлог Одсека за Воћарство и Виноградарство, Господин Министар Нар. Привреде, одредио је комисију која ће спремити предлог за Закон о промету (производњи и продаји) вина, а уједно и предложити потребне одредбе које би требало унети у трговинске уговоре са страним земљама, те да се с једне стране сузбије увоз неисправних вина у нашу земљу, а с друге стране што више заштити наша млада производња вина из обновљених винограда. Та комисија, којој су били чланови г.г. Павле Т. Тодоровић, инспектор и шеф Одсека за Воћарство и Виноградарство, Сава Маринковић, правни референт и Милан Бајић, агрикултурни хемичар и шеф Пољопривредне Хемиске и Огледне Станице, израдила је предлог за тај Закон и поднела га је Господину Министру.

Главни одељци тога законског предлога ови су: Одредбе о правом и вештачком или фалсификованом вину; о грађењу „поправљених вина," „комињака," слатких и пенушавих вина; о контролисању радња, стоваришта и подрума у којима се вино производи, чува и продаје; о казнама оних који производе вештачко или фалсификовано вино, као и оних који продају такво вино, и поступак за истраживање криваца, суђење и извршење казни.

Закон овај састојао би се из 22 члана, и у њему су садржана само начела; појединости пак прописане би биле Правилником, који би имали израдити, на основу закона, споразумно Министри Народне Привреде и Унутрашњих Дела.

У погледе на потребне одредбе које би се имале унети у трговинске уговоре, комисија је дала мишљење да би требало кроз те уговоре провести принципе који су изнети у самом овом предлогу за Закон.

Пољопривредне Школе у Моравској. — Пољопривредних Школа било је године 1992-3 у Моравској свега 31 и то једна средња, 5 ратарских, 22 зимње, једна за домаћице, једна млекарска и једна воћарска. Број Пољопривредних Школа у прошлој години повећао се је још са две зимње школе и једном млекарском.

Све те школе походило је 1902-3 год. 924 ученика према години 1901-2 са 861 и према 1900-1 са 827 — што значи повећање са 63 према години 1901-2 а 97 према 1900-1.

На једну земљоделску школу долазило је у год 1901-2— 20·8, а у год. 1902-3 просечно 22 ученика.

На једну школу зимску долазило је просечно ученика 32·2 у 1900-1, 31·6 у 1901-2 и 32·6 ученика у 1902-3.

НОВЕ КЊИГЕ

Како да се сачувамо од болести носа, уста, зуба, гуше и грла, од Д-ра *Доб. Гер. Поповића.* Књига за народ. Отштампано из *Народног Здравља* за 1904 годину. Цена 0·10 дин.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 22 јануара 1904 године у Београду

Присутни су били г. г. Паја Тодоровић, Александар Мијоковић, Илија Кремић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић и благајник Јован Јекић.

I.

Приступи се решавању о Пројекту Правилника Пољопривредног Музеја, који се има изнети Главном Годишњем Збору на одобрење — Решено, да се Пројект Правилника штампа у *Тежаку*, а затим да се са истог слога одштампа у 200 примерака, ради раздавања друштвеним члановима и учесницима Годишњег Збора.

II.

Благајник реферише да су учињена формална прекорачења у партијама:

1. За Пољопривредни Фонд;
2. За приређење обласне изложбе стоке и сточних производа у Ужицу;
3. За помагање Пољопривр. Подружина;
4. За набавку семена и садница;
5. За набавку справа и рафије; и
6. Стварно прекорачењу од 8·09 дин. по партији за електрично осветлење и телефон — Одбор одобраву утрошени вишак по партији за електрично осветлење и телефон у суми од 8·09 дин. на терет уштеда по осталим буџетским партијама.

Остале издатке Одбор не сматра за прекорачење буџета.

III.

Благајник реферише да се према пројектованом буџету за 1904 годину не може из партије одређене на плату секретара за месец јануар издати обојици заменика секретара сума коју су до јануара примали — Одбор решава, да се за месец јануар обојици секретара изда плата по 120 динара.

IV.

Прочита се акт првостепеног крагујевачког суда, којим извештава, да је отворено стециште над целокупном имаовином Ранка Јовановића и синова Михаила и Љубомира из Лапова и да је рочиште за поравнање одређено за 5. фебруар — Одбор решава, да се упита економ округа крагујевачког за мишљење, кога би правозаступника из Крагујевца Друштво могло за овај циљ ангажовати, пошто је ранији заступник друштвени умро, па да се на основу тога пошљу пуномоћије и други потребни податци.

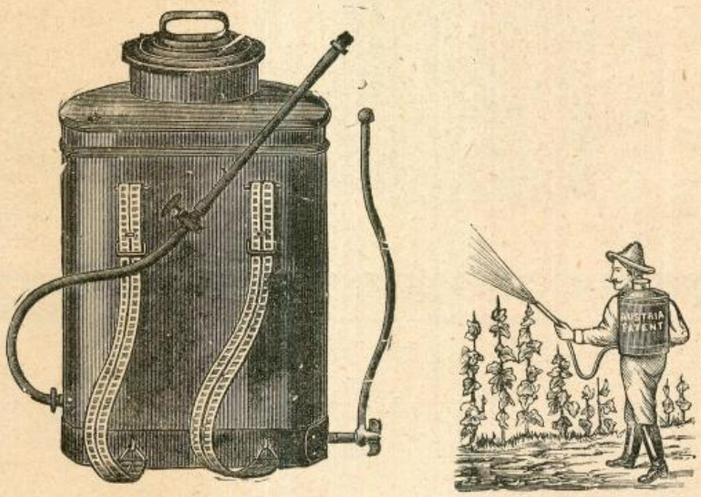
V.

Прочита се извештај стишке Пољопривредне Подружине о држању Годишњег Збора на дан 31 овог месеца — Одбор прима к знању.

ОГЛАСИ

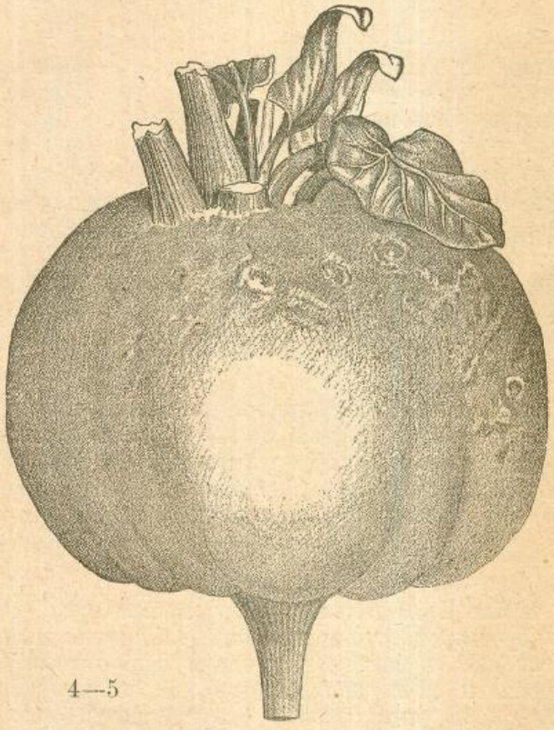
ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

5—10 **Браћа П. Радојловићи.**

4—5

Трговина семењем и цвећем

Тодора Мраовића

Београд, Кнез Михајлова улица (Телефон 21.)

Има на стоваришту **најбољег семена** од: **детелина, луцерке, (плаве вије), сточне репе, багрена,** (Акације), **гледичије,** и свега осталог семена за све

пољске усеве

Разноврсних **трава за паркове** и свих **ливадских трава**
Сваковрсног **поврћа и цвећа**
Избор велики — цене умерене.
Илустровани ценовник шаље се свакоме на захтев бесплатно.

Ценовник за 1903 годину важи и за ову, 1904 годину.

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 4—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).
За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 11 броја Тежака. *Чланци:* Важност и потреба гајења сочива. — Знаци добре музаре. — Како се добијају крупне јагоде? — Косидба ливада. — *Подлистак*: Наши добротвори и штеточине (свршетак). — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 12. У БЕОГРАДУ, 20 АПРИЛА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

О ЛАНАРСТВУ

Појава *Ужичке Ткачке Радионице*, са најновијим решењем да подигне и *иредиоиицу* поред ткачства, и појава *Лесковачког Акционарског Друштва за прераду куделе и лана*, заслужују нашу велику пажњу, и побуђују нас, да се, у корист наших пољопривредника, почешће бавимо писањем *иоука о производњи и гајењу лана и коноиља*, за што ћемо у *Тежаку* отворити и нарочите рубрике према радовима, кад је коме време.

О важности ланарства за нашу земљу, писато је више пута у *Тежаку* и другим листовима и књигама, али као да никада неће бити довољно, да се о томе сваком приликом помиње, јер, не само да се читаоци мењају, него и прилике се мењају, па је потребно, да и нови читаоци знају што више о важности ланарства, како би се радије прихватили гајења лана, а и сама важност гајења лана да се што јасније предочи, према појављеним приликама.

Ретко је ко од наших пољопривредника узео досада паре за произведени лан. То је зато, што се лан у нас гајио само за домаћу потребу а није био трговачка роба. За извоз на страну није га нико тражио нити ће га тражити, јер скуп превоз и мала и лоша производња чине, да не може издржати утакмицу са домаћим ланом оне земље, камо би га ми могли извозити. Према томе о извозу лана на стране тргове, ма у ком виду, не треба ни мислити, јер је то данас сасвим немогућно. Али за домаћу потребу, за потребу домаће текстилне — ткачке — индустрије, лан је за нас од неисказане велике вредности, пошто он може заменити готово све крпе које се по скупе паре за потребу нашега народа са стране увозе. Кад узмемо на ум, да готово све наше жене умеју да тку, ми се нимало нисмо пребацили што смо ово рекли, а кад се јављају још и нове установе, које су ставиле себи за циљ *да купују лан од произвођача па да га прерађују*, онда се лан јавља и као трговински предмет, те према томе његова важност за пољопривредника — произвођача — сада је двојином већа тј. може га имати и за своју домаћу прераду и за продају. Није ли онда вредно заузети се за гајење лана?

То је важност ланарства по опште користи.

Ну, пошто и у рационалној пољској привреди влада данас начело: *ништа не ради без рачуна*, а знајући да ретко ко од наших пољопривредника зна рачун о томе, шта може добити производњом лана, ми ћемо, ево, изнети овде тај рачун, и ради непосредне користи, па нека га сваки посебице, према својим месним приликама, схвата и изводи.

Лан се може гајити у два правца:

I. За добијање више семена

II. За добијање више влакна

Ретко сејан, даје више семена.

Густо сејан, даје више влакна.

Према томе и рачун треба да је двојак.

I.

Од ретко посејаног лана од целе жетве добија се:

семена	12%
стабљика	72 „
чаурица и отпадака[1])	13 „
изгуби се	3 „

Према овоме, ако се жетвом добије 5.000 кгр. сувих стабљика, онда ће бити:

12% семена = 5000 × 12 = 600 кгр.
72 „ стабљика = 5000 × 72 = 3750 кгр.
13 „ отпадака = 5000 × 13 = 650 кгр.

Кад се ово прода по ценама приближно оним које су на пример у Чешкој, онда ће се добити:

За 600 кгр. семена по	0·30 = 180	дин.
За 3750 кгр. стабљика по	0·16 = 600	„
За 650 кгр. отпадака по	0·03 = 19·50	„
Свега	*799·50*	„

са једног хектара земље.

Али кад се стабљике умоче, и то правилно и добро, онда ће бити:

3750 кгр. при мочењу губе 26% = 975 кгр. остаје за продају 2775 кгр. умочених а сувих стабљика које имају вредност по 0·25 дин. кгр. Онда:

За 2775 кгр. × 0·25 добиће се = 693·75 дин.

Више дакле	93·75	дин,
И горњи	799·50	„
Свега	893·25	„

са једног хектара.

[1]) Чаурице и отпатци при вађењу семена — служе као добра храна за стоку.

А кад се умочене стабљике прераде, истрле и испердају, онда ће се добити:

2775 кгр. добро умочених стабљика даће 24% влакна или = 666 кгр. по цени од 1·20 динара килограм = 799·20 динара.

Више дакле	199·20 дин.
И горњи	799·50 „
Свега	998.70 дин.

са једног хектара.

Дакле, од ретко посејаног лана у изгледу је да се добије са једног хектара земље:

а) кад би се сиров продао	799·50 дин.
б) кад би се умочен продао	893·25 „
в) кад би се прерађен на влакно продао	998·70 „

Наравно, већи принос од 5000 кгр. више би дао, мањи принос — мање, али, ма како рачунали, процентуално би нам изашао горњи бруто приход, чему треба додати и умешност или неумешност у раду, јер, ако се у мочењу лан премочи, онда ће се добити — ђубре.

II.

Од густо посејаног лана за добитак влакна, сразмерно се добија.

Семена	7%
Стабљика сувих	82 „
Чаурица и отпадака	9 „
Изгуби се	2 „

Онда ћемо добити:

Од 5000 кгр. жетве по	7%	семена	= 350 килогр.
„ „ „ „	82 „	стабљика	= 4100 „
„ „ „ „	9 „	чаурица	= 450 „

Кад се то уновчи по означеним ценама које су за густо посејани лан веће, јер се он не грана те му је и влакно лепше, — онда се добија:

а. од сирово продатог:

За 350 кгр.	семена	по 0·30	„	= 105·— дин.
За 4100 „	стабљика	„ 0·20	дин.	= 820·— „
За 450 „	чаурица	„ 0·03	„	= 13·50 „
Свега са једног хектара = 938·50 дин.				

б. Од умоченог:

4100 кгр. сувих правилно умочених стабљика, губе при мочењу мање, 24%, јер су стабљике без гранчица — једноставне, те се изгуби 4100 × 24% = 984 кгр.

Остају за продају = 3116 кгр. по 0·30 = 934·80.

Дакле добија се више	114·80 дин.
И горњи	938·50 „
Свега са једног хектара	1053·30 дин.

в. Од прерађеног:

3116 кгр. сувих и правилно умочених стабљика, зато што су једнако дуге и јаке, даће при обради 26% чистога влакна или 3116 × 26 = 810 кгр. по цени од 1·25 дин. = 1012·50 динара.

Дакле више	192·50
И горњи	938·50
Свега са једног хектара	1131·—

Дакле од густо посејаног лана, више ради влакна, у изгледу је бруто приход:

а. Кад би се сиров продао	=	938·50	динара
б. „ „ „ умочен	„ =	1053·30	„
в. „ „ „ прерађен на влакно		1012·50	„

Разлика у приходу између ретко сејаног лана, ради семена, и густо сејаног, ради влакна, — очевидна је.

Ради изналажења чистог прихода, сваки произвођач према својим месним околностима, има да одбија:

1. Порез на земљиште од једног хектара.
2. Закупнина земљишта од једног хектара.
3. Вредност орања и сејања.
4. Вредност посејаног семена.

(2·75 хектолитара на хектар за влакно).
(1·90 до 2·00 хектолитара на хектар за семе).

А за тим:

Око чупања и сушења лана	30	надница
„ мочења или рошења лана	12	„
„ трлења и перјања	40	„
„ плевљења	20	„
„ одвајања семена	30	„

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

Пужеви, глисте, стоноге и прегљи.

Пужеви. Сви наши пужеви дишу на плућа, која личе на кесе. Кад посматрате неког пужа како лагано пузи опазићете на десној страни његова тела, на извесном растојању иза главе, једну јајасту рупу коју, с времена на време, отвара и затвара. Шупљина, што се иза ове рупе налази не води само у плућну кесу него и у цревни канал. Потреба дисања је много мања у пужева него ли у других животиња; они могу по читаве недеље провести у љуштури, затворени поклопцем.

Влага је неминовна потреба а помрчина права благодат за пужеве. Из њихова се тела непрестано лучи у изобиљу нека слуз, која оставља траг на путу, што га они прелазе. Пужеви се могу само онда покретати по извесном предмету, кад га најпре својом слузи навлаже, стога им је врло тешко ићи преко пепела, дрвених струготина и других сличних материја за које ова слуз не пријања. Због овога, *често бране градине од пужева посипајући стазе песком, струготинама, пепелом и угљеном прашином.* Ну треба имати на уму да пужеви пустоше поврће поглавито у влажним и кишним годинама; тада честе кише дају свима тим предметима глатку и једноставну површину, преко које пуж може прелазити без по муке. Дуг пут при сунчаној припеци убија пужа. Обилно лучење слузи, којим он тежи да се заклони од сунчаних зракова, постаје толико, да му напослетку спречава свако кретање. Ако ово стање дуже устраје, пуж мора да угине; отуда се за време топлих и сушних дана посакривају у земљу, испод плотова и лишћа, испод дрвених стабала и зидова, те одатле излазе само ноћу, нарочито када роса освоји или киша падне.

По њивама и вртовима се налази обично мали *сиви пуж, њивски голак* (Limax agrestis) —сл. 1,— који у кишним годинама може починити ужасне штете, пустошећи: млада жита, салату, пасуљ, јагоде, бостан, мркву (шаргарепу) и купус. Још с раног пролећа, он се појави на земљи, пошто је провео целу зиму под земљом у дубини од 2—3 стопе, савијен у колут, очекујући прве кише пролетње. Плоди се за време целог лета од маја до новембра, па како су ове животиње хермафродити,[1]) то се они веома брзо размножавају, слажући на стотине јаја под лишћем, у земљи, поред зидова и плотова. Врло је лако доћи до ових јаја. Довољно је хранити у некој кутији неколико пужева лишћем од салате, па ћемо сваког јутра наћи на лишћу од салате, са наличја, округластих јаја, обавијених кречњачавом фином навлаком.

Слика 1. Сиви пуж.

[1]) Животиње, које имају у себи и мушке и женске полне органе. Преводилац.

Као што се види, рачун за гајење лана је изврстан, само би било потребно и желети је, да се *Ужичка Ткачка Радионица* и *Лесковачко Друштво*, јаве као купци раније, како би се произвођачи одали што више гајењу лана. При овоме опет не треба заборавити: *да цео рачун и сав напредак ланарства зависи на првом месту од вештине мочења и прераде а доста и од гајења*, те они који се овоме одаду, треба да траже поуке у томе.

Д. Б.

ПРВЕ НАПОМЕНЕ ОДГАЈИВАЧИМА СВИЛОБУБА

I. Зна се, да се семе свилобуба не изводи све одједном. Отуда ни храњење ни спавање не би било правилно, кад би се заједно гајиле оне бубе које су се изводиле у разно доба и у великом размаку. Зато, како треба да се пази при храњењу и чишћењу, да се не узнемиравају оне које већ спавају и требају одмора, — то одгајивачи треба да заједно на лесама држе само оне бубе које су се измилиле ублизу у року од два-три дана. Сортиране на тај начин, лакше се и правилније гаје.

II. Још једну важну напомену учинићемо о храни свилобуба, о дудовом лишћу, и о просторији потребној за њих.

Кад човек види, како су ситне гусенице кад измиле, и како мало места заузимају, могао би се преварити па да узме две три кутије семена, и ако нема ни места ни хране за више но за једну кутију. То је погрешно и штетно, јер узалуд их храни и чува до пола века, кад их не може отхранити до краја. За одређивање колико семена да узмемо за извођење, треба помислити на оно доба кад свилобубе одрасту, кад су у петом и последњем узрасту, кад су веома прождрљиве те траже много лишћа, а и више места заузимају. Ако немамо више хране ни више места, него за свилобубе из једне кутије не узимајмо више него једну кутију семена. Ми ћемо боље изаћи на крај, и оставити више семена ономе који има више дудова и више сувота.

III. Још је једна напомена важна. Док су гусеничице мале, често се деси да се лист дудов развије и онда је увек боље да им се не даје цео лист но исецкан, искрижан, као ситни резанци. Ово се ножем исече и храњење веома олакша, а уједно добија и велика уштеда у лишћу. Са мање лишћа можемо већу количину свилобуба да исхранимо.

IV. Кад се узме у рачун да дудове не треба без мере очерупати, но с мером лишће узимати, онда је осам развијених дудова потребно да се исхране гусенице из једне кутије (од 10 грама) семена. За 16 дудова можемо тражити две кутије. Али онда можемо очекивати и треба да добијемо 50 и више килограма мехурака и за њих близу десет дуката прихода.

V. За простор који нам треба ради извођења, морамо ово запамтити: за једну кутију семена треба соба по 4 метра у квадрату.

*

Узимајмо онолико семена колико имамо дудова и простора; нарочито да не наступи оскудица у лишћу на крају храњења.

Сортирајмо гусенице по добу старости; и у почетку док су гусенице мале дајимо им лишће исецкано, а за тај мали рад имаћемо велике уштеде у лишћу и напредак у порасту гусеница.

ГАЈЕЊЕ КОНОПЉЕ РАДИ ДОБИЈАЊА СЕМЕНА

— Дим. Буринчић —

Готово у сваком нашем крају сеје се по мало конопља ради домаће потребе, а у врањском округу и за извоз и прераду.

Конопља се обично сеје на конопљиштима и кад буде време, те сазре, чупа се најпре „белојка“ па „црнојка“ или семењача, а затим даље прерађује.

Овакав рад при гајењу конопље за домаћу потребу, и које како могао би се трпети, али за продају на домаћим и страним тржиштима, такав рад је неподесан, јер конопља која се не чупа, већ коси, имаће увек већу цену, те и произвођач мање труда а *веће користи*.

Разлог да се конопља код нас чупа, а не коси, једини је у томе: што се *црнојка* — семењача — мора остављати да у њој семе сазре, те *белојка* мора руком да се пребира и чупа. Кад се хоће да добије семе са једне њиве и једног по-

---

Развијње ових јаја траје 14 дана до 3 недеље. За два месеца, поред обилне хране, пуж, што се из јајета извео, доспева половину своје природне величине.

Велики, црвени и сиви пужеви — голаћи (Arion empiricarum et hortensis), од којих праве кадшто питијасту чорбу и дају грудоболнима да пију, и велики *пуж-голаћ* са сивим пегама (Limax maximus) ,који се налази често по подрумима, никад се не јављају у тој мери да могу произвести осетнијих штета. Ипак су доста несносни гости као и пужеви са љуштурама, међу којима помињемо *виноградарског пужа* (Helix pomatia) и *пужеве џбунова и илотова* (Helix nemoralis et hortensis) са жућкастим или црвенкастим љушкарама, ишараним често мрким пругама; *сви они производе често штете украсном дрвећу и воћкама.*

Непријатељи су пужева многобројни. Краставе жабе и слепићи хране се њима скоро искључиво. Кртице, пловке, кокоши, чавке, вране, сврake и гаврани такође их са апетитом једу. Ну највећи њихов гонилац по вртовима, као што смо већ једном казали, јесте крастава жаба. Шимширове ограде око леја нарочито олакшавају расплођавање ових штеточина, које налазе згодна заклона у густом и увек зеленом лишћу. *Лако се хватају пужеви када се ноћу на траву ставе умазане даске, које се иолију да би се одржале у влази. Овде онде, ставе се комадићи од краставаца, на које су пужеви врло иохлаини.* Ну ово средство се може употребити само у јесен кад краставци сазревају, међутим, познато је, да у пролеће пужеви праве највише штете.

Кишна глиста, што проводи, под земљом скривена, свој живот излази на површину само за време топлих киша, па и тада задњом својом половином остаје у својој рупи, да би се чим опасност запрети, могла натраг повући. Оне у истини нису тако штетне и ако су врло прождрљиве и пошто им земља са разном биљном и животињском трулежи не може да подмири потребу „оне траже и сатрулело биље“ вели један њихов испитивалац, „па кад не могу да га нађу, то онда оне саме себи зготовљавају храну увлачећи у рупе оно, на шта на путу нађу. Треба знати да разне сламке, пера, лишће, комадићи хартије, што их нађемо с јутра пободене по дворишту и вртовима, те изгледа да су то деца, играјући се, починила, у ствари су глисте тако понамештале. Многи можда неће веровати, како тако слаба и несавршена створења, као што су глисте, могу такве радње вршити. Кад се уверимо о отпору, који даје једна глиста кад хоћемо из земље да је ишчупамо, онда нас неће зачуђавати мишићна снага ове животињице, која је и састављена, тако рећи из меса и из коже. Она дочепа по среди велику сламку и повуче је тако јако да је преломи на двоје, кад хоће да је увуче у своју рупу. Исто тако она уноси без по муке и већа пера кокошија или расцепљује широке листове, да би их могла лакше у своју узану рупу увући“. Златне бубе, стоноге, а нарочито кртице, заклети су непријатељи глистама. Поред штета, које нам глисте чине, од њих имамо и извесне користи, на име: *оне иретварају иосну земљу у мрсну.*

(Свршиће се)

сева конопље, одиста се другачије не може ни радити но као што се ради, а тај разлог укорењо је у нашег произвођача то мишљење, да се конопља никако другаче не може ни жети но — чупањем.

У своје време ми ћемо говорити и о другим штетним утицајима од чупања конопље и изнети рачун, да ли је боље чупати или косити је, а овом приликом, баш у своје време, ради смо обратитити пажњу произвођачима на то, како се може добити семена од конопље и више и бољега, тако рећи неосетно, па да се у време жетве тежи рад чупања, замени са лакшим и кориснијим — кошењем.

Ништа лакше но да се ово постигне. Сада, када сејете кукуруз, баците између њега 2—3 кгр. семена конопланог па, кад прашите и окопавате кукуруз, ви остављајте и окопавајте и конопљу. Конопља ће изаћи бујна, висока и разгранати се као какво омање дрво, а свака грана ће донети више плода — семена — ну што се може добити од појединих стабљика у конопљишту. На тај начин добићете и више и бољег семена, а што је главно, моћићете после конопљу у конопљишту косити и тако покошену скупље продати, пошто покошена конопља даје лепше и боље влакно без лике, која се из корена добија и која му убија цену. Сем тога што се добива у времену и радној снази при кошењу, конопља у кукурузу доноси и једну посредну корист, а та је: што се приметило, да у кукурузу има мање сњети — кад поред њега расте конопља.

Сад, кад смо срећно успели да имамо у земљи два завода, који су узели на себе да откупљују конопљу у сировим стабљикама, (један у Врањској Бањи, а један у Лесковцу) и кад је Народна Скупштина учинила нашим произвођачима једно велико добро у ослобођењу извозне царине, — конопља ће се и више тражити и скупље плаћати, те стога можемо препоручити нашим произвођачима, да је што више сеју, но додајемо томе, да ће заводи радије куповати кошену но чупану стабљику, а да би се пак могла конопља косити, то је треба сада сејати ради добијања семена у кукуруз. Учините то, па се нећете кајати.

БОГАТСТВО И ЗДРАВЉЕ

— Д-р. Доб. Гер. Поповића —

Наш народ кроз дуги низ година црпећи искуства, из свог сопственог живота, дошао је до једне важне и врло поучне изреке *„да је здравље највеће богатство.“*

Здравље је главна и једина основица за сваки живот. Оно је основица за живот и напредак нашег потомства.

Здравље једног народа, поред осталих погодаба, јесте једна од најважнијих и најјачих погодаба за његово домаће и државно благостање. Где нема здравља, ту нема ни живота, а још мање има икаквог трага од каквог привређивања. Живот без здравља — болест — може се унеколико упоредити са богатством појединаца или народа, који ништа не привређује, него нагло или лагано, услед ма ког узрока, тако пропада, да се ретко када подиже. За здравље су последице утолико горе, јер кад исто пропадне, више се не може побољшати, док се имовно стање у неким случајевима дâ и поправити.

Живот без здравља — болест, уколико је дуготрајнија тим је више главна, стална и неизбежна пропаст сваке посебне и опште привреде. Ту се троши све, напослетку и живот; ту се не само не ствара ново богатство већ се исто, у колико га има, потпуно разорава.

Према томе главни услов за сваког и све јесте здравље. *Где нема здравља ту нема ни богатства* — ту је сиротиња, невоља, јад и чемер; ту је легло многих дуготрајних неизлечивих болести; ту је расадник за ближу и даљну околину многих опасних болести; ту нема потомства, и ако га буде, оно је тако бедно и слабо, да се у најкраћем времену уништи и пропадне.

Но сиротиња сама по себи не може никада и ни у ком случају бити једини и главни узрок пропадању здравља — болести. Ма да наш народ има рђаво и сасвим погрешно веровање што мисли: да од богатства зависи стање и напредовање његовог здравља, па и опстанак живота; да је оно једини и главни основ за чување здравља; да без богатства и свих могућних удобности не може бити здрав.

Заиста богатство — благостање много утиче на здравље, али не толико на чување здравља, колико на поправљање здравља и лечења од многобројних и разноврсних болести.

Једна мала и незнатна болест, а некмоли многе друге опасне и дуготрајне болести, задају сваком, а тим више једном сиромаху велике бриге, муке и непријатности, док исту не излече.

Сиромах за лечење своје, или неког свога, нема свих потребних удобности: неге, хране, и других најбитнијих услова за оздрављење, и то утолико мање, ако је каква дуготрајна болест. А ако какав домаћин куће оболи, онда је тек права беда. Тада има мале помоћи за истог, а још мање хране за остале.

Лекар, лекови, и све друге намирнице, које су најпотребније за лечење и негу каквог болесника, јесу за сваког сиромаха још знатно скупе. Он мора зато да потроши оно, што му је најпотребније, што је више година штедео, а кад-кад и све што има. Ако то не учини, изговарајући се „да нема,“ болесник ће пропасти.

Дакле, сиромаху тешко је лечити се; али, уколико му је лечење скопчано са великим трудом и трошковима, утолико му је лакше *да очува здравље своје и својих.* И сама народна изрека вели: *„Боље је и лакше чувати се, него лечити се.“*

Сваки, без разлике имовног стања, богаташ или сиромах, изложен је у току свога живота разним неприликама и многим другим несретним случајевима, које рђаво утичу на његово здравље.

Богаство појединаца, ако нема уз то и осталих потребних погодаба, врло мало утиче на чување њиховог здравља. Само богатство није нити може бити једини и главни основ за здравље.

Док је код мало сиротнијег сталежа ухватило корена сасвим погрешно и неосновано веровање „да где је богатство ту *је и здравље; ко је богат, тај може бити и здрав,*“ дотле од богатих често ће се чути, видећи сељаке и њихову децу здраву пуну и румену, „како су они тако здрави, кад им недостаје скоро све, што им је за угодан живот потребно, а ми поред изобиља у свему често смо болешљиви и бледи.“

Код богатих поред свих удобности, које се могу богатством створити, има много разноврсних узрока, који долазе или услед прилика у којима живе, или из обести услед свога богатства, које им свакодневно нарушавају здравље. Тих узрока има код сиротног сталежа, али има других, који нису тако важни, јер се дају лако отклонити. Богаташима који живе у варошима, градовима врло често недостају *најглавније погодбе за здравље*: *чист ваздух и добра вода.* Они су изложени случајној зарази од многобројних кужних клица, који их окружавају. Сем тога, услед изобиља у свему многи, а највише младеж, одају се често разним пороцима, који им шкоде здрављу. Они болују од таквих болести, који се само код њих јављају, а које су врло ретке код сиротног сталежа. Они су на сваком кораку изложени многобројним и разноврсним болестима и несретним случајевима, који им могу нарушити здравље.

Наш сиротни — сељачки — сталеж у много је бољим здравственим приликама. Он би требао да је много здравији и снажнији: његов подмладак много бољи и јачи, него што је сада. Он има скоро све главне погодбе, које су потребне за његово здравље; само му још недостаје знања, поуке, да оно што има корисно примени; да се отресе заблуде, „да и он живи онако како су његови стари живели,“ да разумном применом онога што сад има, без икаквих новчаних жртава, створи себи најповољније здравствене прилике.

Ми ћемо сада изнети у главним цртама, у каквим здравственим приликама стоји наш сељачки — сиротни сталеж, који сачињава масу нашег народа; шта он има; шта му недостаје и како треба да ради, па да од онога што има, створи за себе здравље.

Тако, он има довољно најчистијег *ваздуха*, у коме нема прашине и смесе гадних и отровних гасова. У њему нема, и ако има, то је мало кужних клица, којих је варошки ваздух препун.

Зато становници из вароши иду у села, да бар краће време проведу, да се окрепе и освеже. Зато и лекари препоручују болешљивима села. То се све чини највише због чистог, свежег и здравог ваздуха.

Али он сам не уме то благо, које му природа бесплатно даје, да довољно очува онако како је, већ загади тај чисти ваздух тим, што своју собу не држи чисто, и не проветрава често; прави од ње спаваћу собу, собу где једе, оставку, млекар, кокошар па и шталу. Код довољно чистог ваздуха, који га окружава, њему је услед тога у соби тако смрадно, да се ту трује.

Сем тога око куће, поред великог простора, који и најсиротнији има, двориште је прљаво, пуно ђубрета, обрасло у корову, пуно бара. Пред самим кућним прагом стока лежи, рије и загађује двориште. Нужника нема, већ се нужда свршава где се стигне око куће. Све то утиче, те и поред најздравијег ваздуха, он удише покварен, кужан ваздух.

Зато не треба бити богат, па да се то отклони. *Зато треба само вредноће, марљивости и непрекидне пажње на одржавању чистоте.*

Друго неоцењиво добро, које му је сама природа скоро пред кућом створила, јесте *добра вода.*

Вода је, после ваздуха, најпотребнија свакоме. Без воде не може се ни два дана да живи, а без хлеба може неколико дана.

Доброј води треба давати велику важност; не треба ју сматрати као нешто, што има мале вредности — „та то је вода.“ Рђава вода је легло многих заразних болести, а често лагано трује тело оних, који је употребљавају. Од рђаве воде многи становници, а нарочито у варошима, пропадају, ма да многе вароши троше огромне суме новаца, само да би становницима дали добре воде, али је већина лоше среће. По другим мањим местима и селима свуда има добре воде, коју им је сама природа створила. Већина нашег света, а нарочито сиротнијег још за дуго времена неће моћи добивати воду из т. зв. кортонових бунара, помоћу којих се за сада најбоља вода добија. Али *он треба воду, коју сада има, да очува у потпуној чистоћи, да се ни чим не загади.*

Вода се најлакше загади тим, што се, око и у близини бунара, извора, чесама налазе баруштине, свињарници, појила за стоку, ђубре, нужници и др. одакле се сва нечистоћа слива у бунар, извор. Они су често незаграђени, непокривени, изложени свему, па се лако могу загадити.

Извори су им нечисти, непокривени, пуни блата, ту се слива вода од најмање кише, и не само што добије суру, па и сасвим мутну боју, већ је пуна друге разне нечистоће. Пред истим у блату развија се трулеж, који трује воду.

Вода се из истих захвата нечистим и разнолико прљавим судовима. Често се из суда, којим се захвата вода за пиће и стока пои.

Треба ли му ту богатства, па то да се поправи? Не!..

Ту му треба само вредноће и довољно сазнања, шта му добра вода вреди, а какве му штете, па и — смрт рђава вода доноси.

Да има чисту воду, треба извор, бунар, чесму да заради, покрије, очисти, да унаоколо чисто држи, и да са чистим судом воду захвата. За све то, не треба му ништа друго, до његових вредних руку; па и радно време може за то да не употреби, већ да то ради у дане када се одмара.

Он има мање више све свакодневне потребне намирнице а ако их и нема, може их добити по врло ниској цени.

Хлеб, млеко, сир, јаја, пилад и *другу стоку* има скоро свака, па и најсиромашнија кућа. Али ту им недостаје знања и воље, *да се хлеб боље умеси и испече*; *млеко* и *сир* биље справи; а јаја и пилад он и не сматра баш као добру храну. *Поврћа* може имати у изобиљу, али нити га цени као храну, нити га добро справља. Сем пасуља ретко сеје остала варива.

Код свега тога он најчешће једе само сува, гњетава, непечена хлеба, умачући у со; лука и мало тврда, преслана и скоро ужегла сира. Меса једе врло ретко, само у празничне дане, ма да може код своје куће држати доста пилежи и које друго бравче, а да га исхрана истих не кошта много.

И ту не треба какво велико богатство; јер те најпотребније намирнице може свака, а нарочито сељачка кућа имати: *само треба вредноће и знања*, да сам свё своје дневне потребе разумно производи и стоку добро гаји и производи. Сем тога, да оно што има паметно употреби, да не потроши одједанпут све што има, и још да се задужи за славу, свадбу, дању, па после преко целе године да трпи, да нема да се отхрани, већ мора да гладује.

Поред остале чистоће, *чистота тела и рубља* нашег сиротног сељачког сталежа врло је жалосна, скоро никаква. Они незнају за нар. изреку *„да нечистоћа убија људе више него глад.“*

Њихова је одећа нечиста, прљава; на истој се, а нарочито на белом рубљу кадшто и не познаје првобитна боја. Оно се не мења, чим се упрља, већ се носи дуго времена — по неколико недеља. У истом оделу ради, спава, не пази гди ће да седне и легне, зато се брзо и упрља.

Поред свега тога, што рубље сасвим нечисту скида, не пере га тако да га од нечистоће потпуно очисти. Рубље пере у хладној или млакој води без сапуна и цеђа.

Уколико одећу носе прљаву, утолико још мање обраћају пажњу на чистоћу тела. Глава, уши, врат па и цело тело кад-кад је тако прљаво, да се човек згрози, — „ухватило се с прста блата на кожи,“ а о порама на кожи нема ни трага! Ту треба „да се струже блато,“ па да се види лепа кожа. Они измивају главу, и перу врат и уши врло ретко, само о великим празницима. Ноге су им увек нечисте.

Купају се још ређе — годишње по једанпут; а они, који нису близу воде, да их велика топлота бар силом не намора да се преко лета окупају, купају се само док су мали, до једне године па после кад — умру.

Така нечистоћа убија тело више, него све остале рђаве здравствене прилике.

И то се да лако поправити. Зато не сме бити изговора, „сиромах сам,“ јер и ако је сиромах, може бити чист. Његово рубље и ако није ново и потпуно цело, већ закрпљено, треба да је опрано и чисто.

Воде и дрва има изобиља, само му треба, да купи мало сапуна, а времена за то има и сувише, кад би он бар у оним многобројним и незнатним празничњима и петкама кад већ друго не ради, довео у ред чистоћу свога рубља и тела.

Али он још живи примитивним животом, не може да се отргне од предрасуда и навика, које му здравље убијају. Они не купају ни малу децу петком, недељом и празницима, па и кад лекар нареди, они често то не испуњавају.

Велики број мале деце оболи само услед нечистоће, а кад оболе, у томе се још више запуште. Често само неколико купања по лекарском наређењу донесу деци оздрављење.

То су најглавнија добра, која наш сељачки сталеж има, а која не уме и неће да употреби на корист свога здравља, без икаквих новчаних жртава.

У много беднијим и жалоснијим здравственим приликама јесте наш раднички сталеж по варошима. Он није те среће, да ужива оне бесплатне благодати природе, које наш сељачки сталеж ужива.

Да би он себи и својима прибавио свакодневне битне намирнице, које су врло скупе, мора да излаже своје здравље и живот непрекидном, дугом, убитачном и тешком раду.

Поред великог и дугог напора у раду, он нема никаквих ни најпотребнијих услова за чување свога здравља.

Ваздух који удише, било у својој радионици или соби увек је нечист. Стан је због скупоће у најбеднијем стању — влажан, без светлости. Исто тако и храна је врло слаба. Уопште, за њих су сви здравствени услови за чување здравља врло неповољни. Њихово је здравље врло слабо, а потомство, ако га буде, још је горе. Услед тога ту је легло многих болести, а нарочито јектике, која сем њих и осталу даљну околину трује.

Да се то поправи, потребно је потпуно уредити и „радничко питање,“ а о томе на овоме месту нећемо говорити.

БЕЛЕШКЕ

Неговање цвећа у приморским Алпима француским, у циљу индустријском, заузима веома видно место у привреди француског сељака. Тамо се не негује цвеће само по баштама, ради лепоте, као у нас, него се сеју читаве њиве па са њих жању цвеће и од њега приправљају миришљаве есенције и воде. Велики размер неговања цвећа у овом правцу, одиста нас изненађује кад погледамо на цифру коју привређују. Преко 15,000.000

динара годишње добијају привредници, који негују: руже, затим љубичице, јасмин, туберозу, резеду, нарцис и поморанцу ради цвећа. Највише жању поморанциног цвећа (око 2,000.000 кгр.), па ружиног (око 1,500.000 кгр.), па од љубичице (200.000 кгр.), јасминовог (100.000 кгр.), туберзовог (око 75.000 кгр.), нарцисовог (око 50.000 кгр.), и резединог (око 30.000 кгр.). Још 1894 године жњели су овог цвећа на 3,308.000 кгр. а колико ли сад жању?

Ако поморанца и нарцис у нас не успевају, ружа, љубичица, јасмин, тубероза и резеда, одлично напредују, па зар не би могао ко и у нас да се лати тога посла, ако не у великим размерама, и оно барем колико да не увозимо мирисе од тога цвећа са стране? Само прикупљање од овога што и иначе имамо, па би било благодарно, а то ли да се и више сеје. Сад имамо ко ће нам га и куповати, то је концесионирано *Друштво за прикупљање лекарског биља у Београду*, па зар не би вредило да се и у том правцу нађе неки Србин да чини пробе? У пољској привреди свака ситница која доноси користи, потпомаже народно благостање, стога нам се неће замерити, што и ову *ситницу* износимо нашим привредницима баш кад је време, те да о њој размисле. Ми ћемо бити задовољни ако покренемо и на само *размишљање* а кад се пређе на дело, верујемо да ова ситница може порастити и на *крупницу*, пошто нам је земља одиста благословена.

ГЛАСНИК

Заједничко обделавање пољских добара у Румунији. Пољска добра обделавају се у Румунији заједнички на два начина. Један је облик овај: сопственик уступа земљу, а сав остали рад и семе дужан је да дâ сељак. Сопственик земље не брине се ни о чему другом, но како ће примити онај део летине, који њему припаде за позајмљену земљу. Тај је део с прва краја износио једну десетину и прикупљан је на овај начин: пшеницу и друга жита поделе сељак на једнаке гомиле по њиви. Тада долази сопственик или његов заступник, све преброји и свој део прими. Сељак је дужан да господарев део најпре одвезе његовој кући, па се истом онда враћа по своје. Ну, када се румунска трговина житом почела јаче развијати, сопственици земаља увидели су, да ће боље моћи ћарити, када набаве добро семе, место лошега, које је сељак махом употребљавао. На тај начин развио се други облик деобнога пољопривредног рада, то јест допуст, уговор са узајамном деобном отплатом. Сељак добије један део земљишта, који обделава на свој начин и плодове задржи само за себе; за то је дужан сопственику обрадити извесан већи део по уговору, када и како то господар зажели. Сопственик даје семе и сељак је дужан и то одрадити. Често се појављују оба облика овога рада и то обично када је реч о кукурузу, облик први, а о пшеници — други.

КЊИЖЕВНОСТ

Нови периодични листови и списи за пољску привреду и њене гране. — **„Зборник Земљоделски,“** — орган за неговање научне пољопривредне литературе, рediговао диплом. агроном *Васиљ Мацалик*, професор Средње Пољопривредне Школе у Прерави у Моравској, има ову садржину:

Во дилувијални, прехисторијски и садашњи у Моравској;
Црњавина — бастра — листа на кромпиру;
Поправљање квалитета јечма;
Утицај светлости на микроорганизме;
Штудије о дисању биљних органа;
Утицај апсолутне тежине семена на квалитет јечма.
Из *земаља славенских:*
Воћарство у Србији, прилози за славенско привредно зближење.
Први Конгрес српских лекара и природњака.
Статистички пољопривредни подаци из Русије на крају 19-ог века.
Реферат из литературе домаће и стране.
Из Станица ческо-моравских.
Из области ђубрења.
Калемљење биљака.
Крмљење — товљење.
Млекарство.
Из области пољопривредних машина.
Литература.

*

Књига ова на ческом језику има 15 штампаних табака, веома укусно израђених слика и на финој хартији.

На крају сваког чланка рекапитулација — резиме израђен је са француским текстом, те ће то олакшати и неословенским круговима употребу ове књиге.

Нарочито нам је мило што колегијум ове школе тако једнодушно прихвата ово подузеће, које је стало не само труда и рада, но и новчаних жртава да угледа света, нарочито у оваквом облику елегантном.

Наши пољопривредни заводи, другови по струци који су вични језику, а и сви други којима неће бити тешко разумети текст ове поучне књиге, треба да је набаве и да тиме олакшају извођење дивне мисли међусобног зближења свих грана славенског народа.

По нашој оцени, ово је најбољи пут да се дође и до заједничког назива у пољопривредној науци, и до штудија које би довеле привредном зближењу и у трговинском погледу. Знано вољено. Славени морају се у сваком погледу боље упознати, па да се више и цене. И ово је један од путова који томе воде. Порадимо на томе што живље и свесрдније, и сваки, чим ко може.

М. С.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК
ВАНРЕДНОГ ЗБОРА СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

држаног 14 марта 1904 године у Београду.

Збору је присуствовало 23 редовна члана и 1 члан утемељач.
Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.
Бележио заменик секретара Радослав Спасовић.

Потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, отвара Збор и предлаже да се изаберу тројица чланова за оверење записника и по добивеном овлашћењу кандидује за оверенике записника г.г. Милана П. Живковића, Александра Мијоковића и Михаила Бончића — *Предложене кандидате Збор прима за оверенике записника.*

За овим потпредседник извештава Збор да је на Главном Збору од 30 јануара ове године изабрани председник г. Душан М. Спасић поднео оставку на тај положај, коју је Управни Одбор у својој седници од 9 фебруара примио к знању и на основу чл. 24 друштвених Правила одлучио да председничку дужност отправља потпредседник Друштва. Чита решење Управног Одбора од 4 марта ове године за сазив Ванредног Збора и износи разлоге, на основи којих је ово решење донесено.

После овога потпредседник упућује питање Збору: прима ли Збор оставку г. Душана Спасића, коју је поднео на положај друштвеног Председника? — Чује се: *прима се.*

Поводом овог питања, неколико чланова тражили су реч, и пошто је Збор допустио да се о истом може дебатовати г. Јеврем Новаковић узео је реч и у вези с немотивисаном оставком г. Спасића напомиње да су распрострањени гласови да је г. Спасићу изнуђена оставка и тражи од председништва обавештење по овом питању.

Потпредседник одговара г. Новаковићу да су њему и Управном Одбору непознати узроци оставке г. Спасића.

Драгиша Лапчевић напомиње да су ти гласови допрли и у јавност, а Друштво их није демантовало, што га утврђује у уверењу да су ти гласови истинити. Изјављује сумњу, да је то друштвеној Управи непознато.

Стева Бобић не поклања никакву пажњу уличном нагађању. Кад је г. Спасић нашао за умесно да поднесе оставку, Друштво нема разлога да испитује њене узроке, већ да је прими.

Живко Шокорац замера што је уопште дозвољено да се, овом питању говори, кад је по његовом нахођењу, Збор примио — оставку г. Спасића. Напоминье да Друштво није никаква политичка установа и да су друштвеној Управи непознати узроци због којих је г. Спасић поднео оставку, нити је то била њена дужност да испитује.

Јеврем Новаковић одговараг.г. Бобићу и Шокорцу и напоминье да њему није намера да заступа г. Спасића већ говори у начелу о овом питању. Признаје и сам да Друштво не треба да буде политички обојено, а тврди да је г. Спасићу изнуђена оставка политичком личношћу — министром, чиме је створен врло рђав преседан и против чега он мора да најозбиљније протествује.

Потпредседник изјављује да је допустио дебатовање о овом питању стога, што су неки тврдили, да није била већина, која се изјаснила за пријем оставке г. Спасића. Поново изјављује да су Управи друштвеној непознати мотиви г. Спасићеве оставке.

Тодор Мраовић мисли да Друштво нема шта да демантује, кад то не чини личност које се то непосредно тиче.

Потпредседник поново ставља на гласање оставку г. Спасића — *Збор с великом већином прима поднесену оставку.*

Потпредседник предлаже да се пре него што се приступи избору председника изаберу тројица чланова за бројање гласова — *Збор одлучује да то врше овереници записника.*

За овим се приступи поименичном гласању за избор председника и од 21 присутних чланова гласало је:

За Др. Марка Лека 16
„ Јована Жујовића 2
„ Алексу Љ. Поповића 1
„ Милића Радовановића 1
„ Милоша Х. Поповића 1

По свршеном гласању, потпредседник објављује да је за друштв. председника већином гласова изабран г. Др. Марко Леко.

Г. Др. Марко Леко узима реч и благодарећи Збору на одликовању, изјављује да се не може примити избора из разлога, што је оптерећен разним другим пословима, те неће моћи председничку дужност отправљати онако, како је потребно, нарочито у ово време, кад предстоје велики друштвени послови.

Поводом изјаве г. Др. Марка Лека развила се жива дебата и док су једни тврдили, да овај Збор није надлежан да решава о изјави г. Лека, пошто је његовим избором за председника исцрпљен дневни ред ради кога је Збор сазван, други су били мишљења, да Збор још данас треба да уважи изнесене разлоге и да приступи избору председника, и пошто је већина заступала последње гледиште, то је приступљено поновном гласању за избор председника и гласало је:

За Милоша Х. Поповића 15
„ Милића Радовановића 4
„ Алексу Љ. Поповића 2
„ Јована Жујовића 1

Потпредседник објављује да је за Председника друштвеног изабран већином гласова г. Милош Х. Поповић.

Изабрани председник заузима председничко место и захваљујући Збору на пажњи и одликовању, напоминье, да ће се старати да одговори тешким дужностима које га као друштвеног председника очекују. Оглашује да је рад Ванредног Збора завршен.

Заменик секретара
Рад. К. Спасовић

Председник
М. Х. Поповић

Повереници Збора:
Мил. П. Живковић, А. Мијоковић, М. П. Бончић.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 14 априла ове године решио је, да се ове године, према буџетској могућности, изда једна или две свеске *Пољопривредног Гласника*.

Прва свеска изаћиће месеца маја ове годиве, а друга, по могућству октобра месеца.

Моле се пољопривредни писци, да своје радове, намењене за *Пољопривредни Гласник* шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва за Уредништво *Пољопривредног Гласника*.

Радови ће се хонорисати, а штампаће се ако их рецензенти буду препоручили. Непримљени радови враћаће се писцима. 1—6

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код поште, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

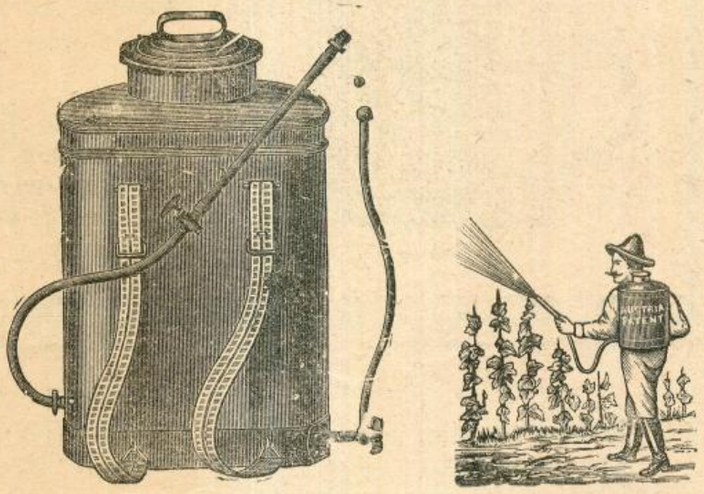
Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника, *Тежака* чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места станова или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 1—10

ОГЛАСИ

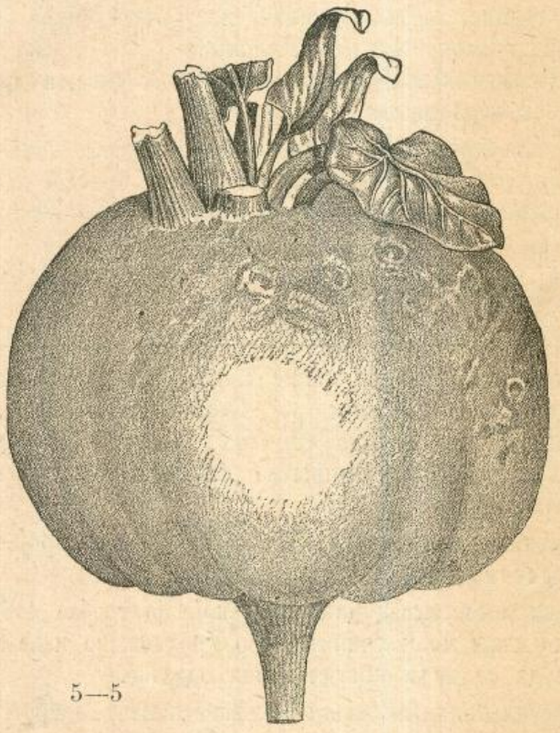
ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

6—10 **Браћа П. Радојловићи.**

Трговина семењем и цвећем

Тодора Мраовића

Београд, Кнез Михајлова улица (Телефон 21.)

Има на стоваришту **најбољег семена** од: **детелина, луцерке, (плаве вије), сточне репе, багрена,** (Акације), **гледичије,** и свега осталог семена за све

пољске усеве

Разноврсних **трава за паркове** и свих **ливадских трава**
Сваковрсног **поврћа и цвећа**
Избор велики — цене умерене.
Илустровани ценовник шаље се свакоме на захтев бесплатно.

5—5

Ценовник за 1903 годину важи и за ову, 1904 годину.

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 5—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).
За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 12 броја Тежака. *Чланци:* О ланарству. — Прве напомене одгајивачима свилобуба. — Гајење конопља ради добијање семени. — Богатство и здравље. — *Подлистак*: Наши добротвори и штеточине (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевност.* — *Друштвени и подружинеки послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
НЕМАЊИНА УЛ. БР. 11.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 13. У БЕОГРАДУ, 1 МАЈА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

Напомене о справљању бордоске чорбе и прскању винограда

— Н. Рансјевић —

Као што је познато прскањем винограда предохрањује се винова лоза од пламењаче. Кавав ћемо успех у томе постићи зависи како од начина на који је справљена бордоска чорба тако исто и од тога да ли је на време и довољно пута опрскана. Али је са практичног гледишта важно да се успех постигне са што мање утрошена материјала и са мање радне снаге т.ј. са што слабијом јачином (концентрацијом) бордоске чорбе и са што мањим бројем прскања.

Тим сам се питањима почео да занимам лањске године, која је уосталом била веома подесна за развиће пламењаче на виновој лози, и резултате до којих сам тада дошао хоћу ево укратко да изложим и да заинтересованим препоручим да и сами по њима поступе.

У току једне године треба лозу прскати три пута. Два прскања, разуме се на време извршена, довољна су да очувају род (плод) за ту годину. А да се очува и лишће од превремена опадања, и тиме довољно исхрани ластар и оснаже његови пупољци за идућу годину, мора са извршити и треће прскање.

Прво прскање треба извршити почетком месеца маја, најдаље до 15 маја, пре појаве пламењаче или одмах чим се она појави.

Друго прскање треба извршити на месец дана доцније, најдаље до 20 јуна.

Оба пута треба прскати не само горњу страну лишћа и ластаре него и гроздове.

Треће прскање предузети крајем јула месеца или најдаље у почетку августа, при чему ваља пазити да се опрска нарочито оно лишће које је избило после другог прскања.

Да се справи 100 литара бордоске чорбе треба за појединa прскања употребити следеће количине плава камена и жива креча.

За прво прскање 0,75 кгр. плава камена и 0,5 кгр. жива креча.

За друго прскање 1 кгр. плава камена и 0,75 килогр. жива креча.

За треће прскање 0,5 кгр. плава камена и 0,3 килогр. жива креча.

Разуме се, да ћемо за справљање 200 литара бордоске чорбе узимати по 2 пута веће количине плава камена и жива креча; за 300 литара 3 пута више, итд.

Код нас се већином на овај начин справља бордоска чорба: у 90 делова воде раствара се потребна количина плава камена и у 10 делова воде гаси се потребан креч, па се затим сипа кречно млеко у раствор плава камена. Истина, да се и на тај начин добија добра бордоска чорба којом су постигнути лепи резултати у предохрани винове лозе од пламењаче; али има један још бољи начин за справљање бордоске чорбе кога сам лањске године опробао и кога хоћу овде да изнесем. По том начину треба за растварање плава камена и за гашење креча употребити подједнаке количине воде, и растворе обрнуто мешати, т.ј. раствор плава камена сипати у кречно млеко.

Узмимо пример да за прво прскање, које треба ових дана извршити, хоћемо да справимо 1 хектолитар бордоске чорбе. За то су нам потребна прво 2 дрвена суда, један 2 пута већи или обадва већа од по 100 литара, ако у близини имамо потребну количину воде. У мањи суд насућемо 50 литаре воде и у њу спустити џакуљицу са 0,75 кгр. плава камена, коју треба привезати за какав штап стављен попреко бурета како се то и досада радило. У већи суд бацићемо 0,5 кгр. жива креча, и попрскати га водом, па кад почне да се кока додавати му постепено по мало воде док се сасвим не угаси и не претвори у густо кречно млеко, а по том додати му воде до 50 литара. Ако је у првом суду плави камен већ растворен, треба тај раствор промешати а тако исто и кречно млеко, па раствор плава камена постепено сипати у кречно млеко и за све то време мешати га.

На тај смо начин справили бордоску чорбу, која ће имати јаче дејство него да смо је ма на који други начин справили. Уз то је у њој и количина креча довољна, те јој не морамо да испитујемо реакцију лакмусовом нити каквом другом хартијицом.

Ако се за време гашења креча примети да креч није сав угашен него да је остало које парче камена, треба га избацити и заменити парчетом добро печена креча исте тежине, па кад се оно угаси додати и остатак воде до 50 литара.

У сваком случају креч треба да је добро печен и свеж. Само у случају да се живи креч никако не може да набави може се употребити гашени креч из кречане, и то 2—2,5 пута више што зависи од густине његове.

Плави камен треба да је чист, какав се може набавити преко Српског Пољопривредног Друштва или преко каквог другог поузданог набављача.

Најбоље је справити онолико бордоске чорбе колико ће да се утроши за један дан. Настане ли пак потреба да се одједном мора да справи више бордоске чорбе, ваља је чувати гдегод у хладу. Али и у том случају она већ после 3 дана почиње да губи свежину и да се мења, због чега јој и предохрањива моћ опада.

ПРЕЛАЗ СА СУВЕ ХРАНЕ НА ЗЕЛЕНУ

— А. Мијоковић —

Сада наступа време, када ће се нашој стоци полагати више зелене хране него суве, па било да се храни у стајама или на пашњацима. Ову врсту хране зовемо *зелена пића*.

Зелена пића разликује се од остале хране поглавито у томе, што садржи у себи много воде, тако, да у некој има 70, а у некој и 90 делова воде, и само 30 или 10 делова чврсте масе.

Уопште узев, зелена је храна лако сварљива, нарочито док је још сасвим млада, а доцније, хранљиви састојци се све више стврдњавају — претварају у дрвенасту масу — и за толико бива све теже сварљива. Сва се зелена пића искоришћује пре него што прецвета или бар док је још у пуном цвету, јер су у то доба хранљиви састојци у целој биљци подједнако распоређени. Доцније, када се на биљци образује семе, хранљиви састојци нагомилају се у семену, или се спусте у корен биљке, а надземни део њен — стабло, лишће и други њени делови, здрвењавају се и у њима нема више онолико хранљивих и сварљивих делова, колико их је било раније док биљка није прецветала.

Зелена пића утиче благотворно на прибор за варење и уопште на целу снагу животиња, јер је оживљава и блажи; одржава исправно кружење сокова у животињском телу и покреће црева на живљи рад, што је од неизмерног значаја за повољно здравље наше домаће стоке.

Зелену пићу можемо полагати стоци саму или је мешати са сувом храном. Уколико је зелена пића млађа, утолико јој треба додати више суве хране, јер док је млада, садржи у себи највише хранљивих састојака а доцније мање. Према томе, грехота би било да се нпр. сасвим млада детелина сама стоци полаже, јер би то значило, ни више ни мање, него расипити храну. Стога младу детелину треба помешати са сецканом јечменом или овсеном сламом или са травом која мање надима. Осим тога, не ваља давати стоци *саму* младу детелину првих 10—15 дана ни стога, што је халапљиво једе, услед чега наступа надун, од којег стока нагло липсава, ако јој се брзо не притекне у помоћ.

Из свега досад наведеног, *прелаз са суве хране на зелену треба извести постуно, и уколико се то постуније изврши, утолико ћемо бити сигурнији да нам се не деси какав немио случај,* било услед надуна, запаљења црева код младе стоке, (нарочито ако је зелена пића још росна) или од побацивања

Детелишта треба косити раније, да би се други откос што пре и боље подмладио. Најбоље је кад се детелина коси рано изјутра докле је још росна, али никада не треба више покосити, него колико је потребно за дневне оброке. Покошену зелену пићу — детелину, траву итд. — не ваља изложити сунцу, него је склонити гдегод на промајно место под кров у хладовину, па да се ту просуши од росе или ако је покисла од влаге. Но да се неби подупарила, не сме се набацати у велике гомиле, већ је треба што више разредити да је промаја пробије. У малим газдинствима за тај циљ може корисно послужити дрљача уместо нарочито направљене скеле од летава — како се то у већим газдинствима прави — па се на дрљачу набаца детелина и тако је промаја пробије озго и одоздо, пошто зупци дрљаче стоје на земљи, и од земље до оквира дрљаче, раздваја детелину ваздушни простор.

Као зелена храна сматра се пролетња, летња и јесења паша. Уопште узев, паша је најприроднија, најздравија и најбоља храна за стоку, а нарочито за музну и младу стоку.

На пашу не треба стоку пуштати све дотле докле трава добро не порасте, јер ако је пустимо сувише рано, трава се тешко опоравља и споро подрашћују и доцније ће пашњак бити

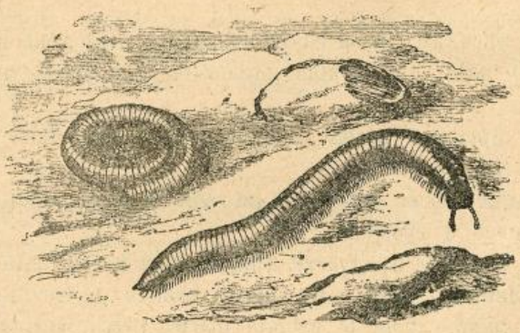
ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

(свршетак)

Стоноге. — По влажним или баровитим местима, под маховином, у подрумима и старим зидовима често наилазимо на мале зглавкасте животиње, састављене из многих прстенова, са разговетном главом на предњем делу тела, на којој се виде лепо очи и два подугачка пипка. Врло брзо трче својим многобројним ногама, што су им на чланцима усађене, те су због тога и познате под именом *стоноге*. Велике стоноге, што живе у топлијим пределима, познате су са својега отровног уједа. Мале врсте, што у нас живе, могу својим слабим вилицама убити неког инсекта, или са успехом напасти глисту, али не могу прогристи кожу човечју. Све радо нападају зреле плодове, мркву (шаргарепу) и цвеклу. Једна стонога, позната под именом *Гујин чешаљ* (Jalus terestris) — сл. 2. — ваљкаста и доста дебела тела, која може бити дугачка по више палаца, челично сјајне затворене боје, а има особину да се савије у котур, дуби дубоке рупе у корену цвеклину и једе младе изданке. Из рана на корењу тече неки жућкасти сок одвратног мириса, лишће у место да се развија пожути и увене, а корење у место да крупња и одебљава, иструли. Штете, које може ова животиња на цвеклином корену произвести огромне су. Било је прилика да су читава поља, засејана цвеклом, пропала.

Електрична стонога (Scolopendra elektrica) издаје у мраку слабу светлост од себе а за собом оставља слаб светао траг. Налазе је по ћубриштима, коњушницама и старим влажним кућнама. Онима, који не знају за ову животињу, појава њена у мраку може причинити велики страх као што је био случај

Слика 2. Гујин чешаљ.

са једним пруским официром, који је за време једног рата заноћио у некој коњушници. Ноћ је била студена и кишовита а ветар је тужно фијукао, потресајући врата на коњушници. За време ноћи је фијукање ветра било тако јако да се официр од њега и пробудио. На свој велики ужас он опази по земљи, по зидовима, по тавану тако рећи на све стране, светле пруге, које су се сваки час чудновато кривиле, да су изгледале као нека чаролијска азбука, ватром написана. Сумњоровати мирис, који је осећао свуда око себе још је више чинио да му се

слаб, а стока остати без довољно хране. Ономе, ко напаса стоку, треба нарочито објаснити да говеда неузнемирава ако су случајно легла да се одмарају, јер им је тај одмор потребан ради преживања хране. Сем тога, добро је пашњак поделити на више делова тако, да се запаса прво један део, па други а затим трећи итд., јер ће се на тај начин трава најбоље искористити и најбрже подмладити. Упротивном случају, када се стока пушта да сама тумара по целоме пашњаку где хоће, многу ће траву изгазити, која ће пропасти. Не ваља ни то, када се на мали пашњак много стоке изгони, јер и то шкоди пашњаку. На влажне пашњаке, не ваља терати музну и приплодну стоку, јер на влажним пашњацима расту киселе траве и обично су заражени метиљем и другим утробним црвима и готованима. На такве пашњаке, може се пуштати стока која се спрема за трговину.

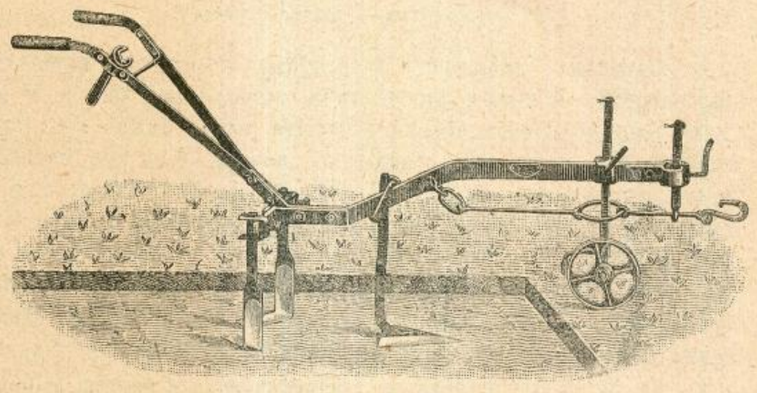
У сваком случају треба водити рачуна о здравој пијаћој води, о заклону од ветра и јаког сунца.

ПРАШАЧ И ОГРТАЧ

Свакоме земљораднику данас је већ познато, да поред добре обраде земљишта, ђубрења, правилног избора семена за сејање и начина сејања, врло велики утипај на количину и каквоћу приноса има и нега усева. Ако се усев не буде пажљиво неговао, не можемо и не смемо се ни издалека надати да ће нам производ бити по каквоћи и по количини онакав, какав очекујемо.

На пораст и развиће усева има врло велики утицај само време, које је сваке године друкчије, и тешко се може предвидети како ће ма и приближно бити. Сви усеви траже да се негују, да би им се што је могућно дало више погодаба за што успешније напредовање.

Да не помињемо све друго но само да поменемо *коров*, који је врло велики непријатељ свих наших усевних биљака, а којим су наше њиве, на жалост, јако заражене. Не само да га ми ђубретом износимо на наше њиве, но он се много и сам распростире, јер пуштамо да се усемења на њивама, а он тако много производи семена, да само, ако се њиве из године у годину непрестано не плеве и уредно не обрађују, освоји сасвим те место усева изгледа као да је коров засејан. И тице преносе много коровског семена, а и ветар итд. јер је његово семе веома згодно да се на најудаљеније крајеве преноси, па отуда често пута на нашим њивама виђамо коров који ни познавали нисмо или кога бар дуго година није било. Ова последња појава може се још и тиме тумачити, што коровско семе врло дуго — по неколико година — задржава клицавост у земљи, и тек онда, кад се за њ повољне прилике појаве, оно отпочне бујно да се развија, на штету усевних биљака.

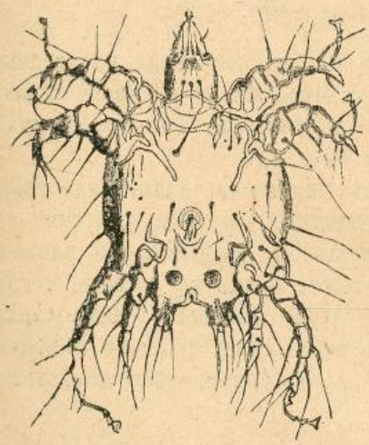
Прашач од кованог челика.

Плевљење свих усева, а нарочито стрмнина, од неопходне је потребе и оно не сме се и не треба да се пропусти но га свакад на време треба извршити, како коров неби напредовао и семе завезао и даље се распростирао. Време за плевљење стрмнина пада марта и априла месеца. Саветно је све коровско биље из корена чупати.

Но и други усеви много страдају од коровског биља, а међу нашим усевима нарочито кромпир, кукуруз, пасуљ, сточна репа идр. И земљиште се често пута брзо сасуши, испуца, стврдне се, те ваздух тешко у њ продире, биљка нема могућности да се правилно развија, а и хранљива биљска градива не стварају се правилно и у оној количини која је потребна да би биљка могла бујно напредовати.

коса у вис издизала. Ну кад је запалио свој мали фењер и према светлости видео по земљи и зиду многобројне стоноге на мах га је и дотадањи страх попустио.

Прегљи су ситне и готово све паразитне животиње. Један међу њима проузрокује болест *шугу*. *Шугарац* (Sarcoptes scabiei) је (сл. 3.) ситан прегаљ, који се тек под микроскопом може видети, међутим је проузроковач оне несносне болести кожне, што се шугом зове. Кад ова животиња досне под кожу она у њој положи своја јаја. Млади, што се отуд излегу, дубе даље кожу од чега се у кожи ствара запаљење, те тако наступају несносни свраб ови. Нека са тако заражене коже пређе један једини прегаљ на кожу друге личности, одмах ће се и ова том истом болешћу заразити. Некад су људи више трпели у овој болести од необавештености него ли од самог зла. Нису познавали природу болести, те су веровали да ова болест повлачи за собом ужасне последице. Данас, кад се зна за ову малу животињицу, што производи болест шугу, лако је и саму болест лечити, убијајући животињице, што саму болест причињавају. Убијају се нагло купањем и мазањем машћу против шуге, која се лако може у апотеци добавити. Па ипак многи сељачки свет пропада од ове болести нешто из незнања а нешто из немара. Веома је стидно видети кршна момка или девојку чисто и лепо одевене са испуцалим рукама као да нису од коже него од церове коре.

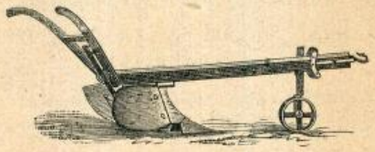
Слика 3. Шугарац.

Има много прегаља сличних овоме, што производи шугу у кожи човечјој, а који праве велике штете нашим намирницама за храну. Стари се сир мало по мало претвара у прашину. Ако мало озбиљније промотримо ову прашилу под микроскопом, опазићемо како по њој гамиже маса малих прегаља са осам ногу, који прождиру сир, док напослетку, не остану празне коже ових животињица и њихови измети. Ови штету на сиру производи тако звани *сирни прегаљ* (Acarus siro). На сухим шљивама, смоквама и урмама види се често неки беличаст или жућкаст прах. Многи мисле да је то изашао напоље шећер, што је у воћу био. Под микроскопом се ова прашина мења у ситне прегље, који се хране, истина, шећером из сухог воћа. У старом хлебу, брашну, бадему и свима материјама, што се почињу распадати налазимо различне врсте прегаља, које ћемо моћи врло лепо под микроскопом разликовати.

Известан зеленкасти прегаљ (Acarus telarius) почини велике штете на пасуљу. На наличју листа он направи врло фину и свиласту паучину у којој се крећу милијуни ситних животињица, које тако силно исисавају сок из лишћа да се лишће, напослетку, спаруши и опадне, те се затим и цела биљка разболи, па, најзад, и угине. Ова се напаст на пасуљу развија само за време великих суша и врућина, те се даје лако отклонити, поливајући у том времену чешће лишће свежом водом.

(По француском) **Б. Ј. Ј.**

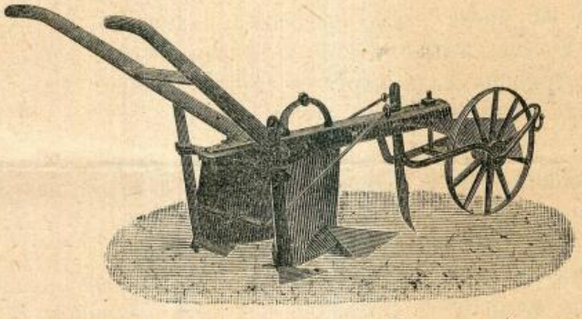
Да би се овоме помогло све окопавине, као што је познато, *праше* се, окопавају и *огрћу*, те се на тај начин с једне стране уништава коров у своме зачетку и задржава влага, а с друге стране припрема се станиште за њих такво какво им годи, те се могу брзо и сигурно развијати и обилан нам плод донети.

Плуг огртач — домаћа израда.

Прашење, *окопавање* и *огртање* изводи се најбоље и најсигурније *мотиком* јер се тада најбоље рад изведе и можемо баш до самога корена и стабла младе биљке земљу растрести што је од врло замашног значаја. Али рад мотиком, и ако је најбољи, он је уједно и најспорији и најскупљи, и онда кад се има већи простор под окопавинама (као што је код нас под кукурузом) тешко да се може да стигне да се све на време опраши и огрне, а од колике је важности свршити сваки рад на време, познато је свакоме земљораднику. Право време рада ако се пропусти — ничим се не може надокнадити.

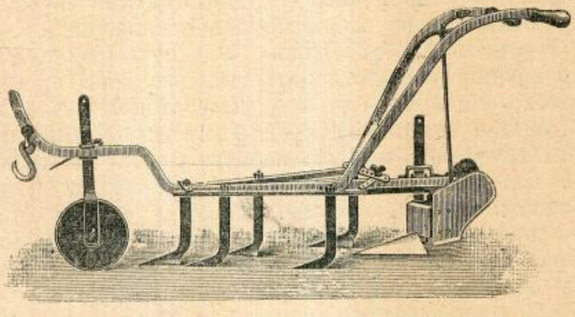
Да би се све на време и с мање трошка и напора свршило ваља се послужити *плугом прашачем* и *плугом огртачем*, које у сликама доносимо. Испод сваке слике назначено је шта која представља.

Прашач и огртач — домаће израде цена 28 динара (с дрвеним гредељом), а 37 (с гвозденим гредељом).

Осим ових плугова прашача о огртача у новије доба у употреби је и *плуг амерички* звани *Планет јуниор*, који се за разне циљеве употребљава, јер је тако удешен да се употребити може и као ручна справа и као спрежна справа. Он се употребљава (кад се раоници или ножеви мењају) и као култиватор и као опрашач, и као огртач, и као ручна сејалица (кад се апарат намести) и напослетку не само за обичне усеве но и по виноградима.

Прашача, а и огртача има засебно начињених, а има справа комбинованих (и домаће и стране израде) па се по потреби или даске скидају, а остају мотичице (онда се употребљава као прашач) или обратно (онда је огртач).

Прашач и огртач — сав од кованог челика. Цена 49 динара.

С једним коњем или са два вола може се дневно опрашити плугом прашачем 1—1½ хектар а овај посао тешко да би 12 радника свршили за дан мотиком.

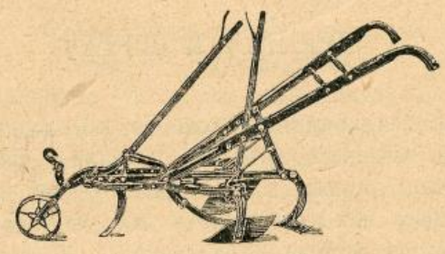
Огрнути се може дневно плугом огртачем 1½— 2 хектара, но тада ваља за сваким огртачем да иде бар један или два копача који ће мотикама огрнуте биљке наместити.

Стоци за време рада треба метути корпе на уста како неби штетиле младе биљке.

*

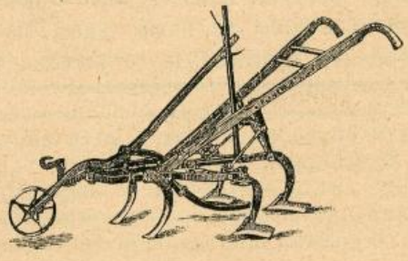
Да би се могли употребити прашачи и огртачи, потребно је да су окопавине *у редове посејане*. Тада би било сувише распикућски кад би се мотиком радило, те стога сваки треба прашач и огртач да употреби. Удаљење реда од реда не игра велику улогу, јер се прашачи и огртачи тако праве да се по потреби могу размакнути или сузити.

Важно је само да раоници буду од доброг челика и да су увек оштри.

Планет јуниор као огртач.

Осим овога ко жели да се користи овим прекопотребним справама, које су за земљорадника од неоцењиве користи, тај треба и своје њиве правилно да обрађује т.ј. увек с јесени дубоко да их узоре, добро предрља и с пролећа опет узоре и што је могућно боље уситни. Камења, пањева итд. у њиви не сме бити. Кад се овако земљиште пооре и припреми и врстачном сејалицом посеје, онда прашач и огртач чини огромне услуге.

Планет јуниор као прашач удешен за коња.

И време кад се прашачем и огртачем ради од велике је важности. То треба сваки земљорадник да на своме имању оцени, но главно је да земља буде *влажна*. *трошна и сиика* Тада је рад необично добар и брзо иде.

Кад рецимо кукуруз израсте високо као длан, онда треба отпочети прво прашење, и то плитко, јер тада има само да се уништи коров који се тек појавио и чији је корен плитак. Исто тако и саме биљчице су нежне и плитко усађене, те би се могле пореметити, ако би се дубље прашило. Мало дубље треба прашити на 10—15 дана после првог прашења, а огртати доцније и кад је земљиште у најповољнијем стању за огртање.

*

Како се код нас кукуруз веома много гаји и сад скоро свугде у врсте сеје, то је употреба прашача и огртача на своме месту и ми их топло препоручујемо нашим земљорадницима, саветујући их да ове справе набављају преко Српског

Пољопривредног Друштва и Главног Савеза Српских Земљорадничких Задурга, која Друштва само оне прашаче и огртаче препоручују, који су опробани и о чијој се ваљаности има сигурно уверење.

ЛАЧЕЊЕ (ПРОРЕЂИВАЊЕ) ЛАСТАРА И ВЕЗИВАЊЕ ЛОЗЕ

— Душ. С. Крсмановић —

Чим настане животна радња код лозе, и из пупољака се развију ластари, потребно је све сувишне и непотребне ластаре проредити, одлачити са чокота, а оставити само онолико и оних ластара, који су потребни, те да се добије што више и што крупнијег плода и принос лозе повећа.

Ако на чокоту оставимо све ластаре, који су се из чокота развили, добићемо мању количину и ситнијег грожђа, које ће и теже дозрети, нарочито онда, ако је виноград у осојној страни, или густо посађен, а имаћемо много ластара, који ће бескорисно црпети чокот.

Прорећивање-лачење-ластара, треба извршити онда, кад су ластари достигли висину 10 до 15 см., и кад се буду могли разликовати ластари који носе на себи плод, од ластара који су бесплодни.

Приликом прорећивања ластара, треба пазити, да се са чокота уклоне сви они ластари, који су непосредно из главе чокотове избили а оставити ластаре, који су се развили из остављених резника и онолико оставити колико на чокоту имамо кондира; но, ако на чокоту нема толико резника са ластарима колико има кондира, можемо оставити и ластаре који су непосредно из главе чокотове избили. Само доцније на њима остављени кондири, неће бити тако плодни, као кондири остављени на ластарима који су избили из резника.

После прорећивања треба лозу одмах привезати уз тачку, притку, нарочито у положајима који су изложени јаком ветру како их неби ветар поломио и тиме нанео штете.

Везивање лозе треба обнављати сваки 15 или 20 дана, а и чешће ако је лоза сувише бујна.

Ластаре на родном чокоћу не треба остављати дуже од 1 метра а може 0·80 метара, па одмах вршити заламање, јер образовање многих ластара умањује принос грожђа.

За везивање лозе, може се најкорисније и најпрактичније употребити „рафија," која се може у свако доба добити од Српског Пољопривредног Друштва, а може се такође употребити и лика од липовог дрвета; но како се овим сатире једно врло корисно и употребљиво дрво, то је боље употребити рафију или гужве од ражне сламе, која се у пракси као врло практично и јевтино средство показује.

За везивање лозе може се употребити и тежињав конац или јута, но то је много скупље од рафије.

БЕЛЕШКЕ

Како се најлакше могу уништити муве по сточним стајама, кухињи итд. — Муве су врло непријатни и досадни гости како људима тако и стоци, па често и преносиоци разних болештина. И човеку, и стоци, потребна је одбрана од њих, стога се свим силама ваља старати да их буде што мање и да се уништавају. Милијуни мува узнемиравају људе и стоку и при раду и при спавању, и веома много штете причињавају, јер и човек и стока много пати услед њихове досаде. Колико има штете од мува, утврђено је огледима на Пољопривредном Заводу Универзитета у Гетингену. Огледе је вршио проф. *Др. Леман* и нашао је, помоћу Петенкоферовог респирационог апарата, да стока, услед јаког узнемиравања од мува, троши дневно више снаге, што би било отприлике равно $^1/_2$ килограма овса. Кад је већи број грла, онда је овај губитак врло знатан.

Но од мува по сточним стајама и кухињи итд. можемо се бранити, само ако у *право време* отпочнемо одбрану. Како се сточне стаје, кухиње итд. у ово доба године обично крече ваља се том приликом постарати и за уништавање мува. Ништа лакше од тога. Стаје треба кречити и по зидинама и по тавану, и у креч одређен за кречење помешати беле *стипсе* која није скупа, а може се у свакој дрогерији добити. Стипса се раствори у води и овај се раствор дода кречу и њим окрече зидови, таваница итд. Муве у овако окреченим стајама и кухини брзо угину. Узрок је овоме тај, што муве луче по својим ногама лепљиви сок (који им омогућава брзо идење по стаклу, што не могу ни најситнији инсекти) па како стипса стеже и извлачи, то она скупља овај сок и муве су принуђене да га што више излучују тако, да излучивање овога сока премаши њихову моћ и оне обично брзо — угину, и остану на зиду, таваници итд. те се лако могу очистити.

Средство је просто и толико јевтино, да га сваки може опробати и своју стоку несносних мува, од којих само штете има, ослободити.

Невен цвеће — погађач времена. — Ако се листићи невеновог цвета отворе између 6 и 7 сати у јутру и тако отворени остану цео дан до 4 сата по подне, онда ће бити лепо време, а ако се не отворе и после 7 сати, треба се надати киши тога дана или те ноћи.

Кукуруз скорозрелац звани „Пећанац." — Ову врсту нашег кукуруза, коју овде само укратко приказујемо својим читаоцима, задржавајући право да доцније о њој нарочито говоримо, препоручило је Министарство Народне Привреде ради огледног гајења државним пољопривредним заводима у Топчидеру, Добричеву, Љубичеву, Ћуприји и Шапцу (Пољопривредне Окружне Станице), Краљеву и Букову (Ниже Школе за Пољску Привреду). Та огледна гајења извршиће се ове године, а прошле године гајен је овај кукуруз у Топчидеру. Поменућемо резултате гајења у Топчидеру како би наши читаоци видели од какве је велике важности за нас ова врста нашег жутог кукуруза — скорозрелца.

Семе је набавило Министарство Народне Привреде из топличког округа и послало га Управи Топчидерске Економије.

Управа је засејала овај кукуруз 5 маја на земљишту које је било глинуша — Први пут је прашен 1 јуна, а огрнут је 30 јуна. Усев је добро напредовао, изметања и болести није било.

Он је потпуно сазрео *за 90 дана, дакле за три месеца*, те је једна од најранијих врста кукуруза коју имамо, раније стасава и од секлерског и од чинквантина, који су такође на имањима државних завода гајени. Са једног хектара добивено је 1000 кграма у клипу а засејано 20 кграма.

И Ратарска Школа у Краљеву опробала је гајење овога кукуруза па и код ње потпуно је сазрео за *90 дана*.

Да би се и даље огледи продужили, и да би се одгајило чисто семе, као и да би се утврдило да ли *пећанац* може послужити и у градобитним и плавним годинама, наређено је да се извесан простор засеје и у јуну месецу, па ћемо резултате, који се ове године на разним крајевима наше отаџбине постигну, саопштити својим читаоцима.

Овде нам ваља напоменути, према ономе што досад сигурно знамо о *пећанцу*, да би он био веома згодан за производњу *раних шурењака* и *кукуруза за кување* нарочито у близини

градова, те би онда потпуно отпао увоз пурењака и кукуруза за кување са стране у доба кад их досад код нас није могло бити, само стога што ране сорте нисмо гајили.

Са имања Топчидерске Економије, послата је једна количина овога кукуруза за анализу Хемијској и Огледној Станици Министарства Народне Привреде и добротом г. *Милана Бајића*, агрикултурног хемичара Министарства Народне Привреде, који нам је анализу на употребу ставио, излази да *жути кукуруз пећанац* има:

Воде	17·62%
Беланчевине	10·58 „
Масти	(4·36) „
Целулозе	(2·11) „
Угљених хидрата	63·75 „
Пепела	(1·58) „

Тежина једног хектолитра зрна износи 74·4 кграма, а тежина *сто* зрна 27·2 грама.

Толико за сад о овоме кукурузу, кога може сваки, ради пробног гајења, набавити од Управе Топчидерске Економије која га има чистог, и за продају.

Ми га земљорадницима препоручујемо нарочито за брдске крајеве.

ГЛАСНИК

Колико је у години 1902 увезено плетарских израда у нашу земљу. — *По Статистици Спољашње Трговине*, коју издаје сваке године Министарство Финансија, у години 1902 која је била обилата воћна година, било је извоза из наше земље.

воћа (свежег)	29,140.647 килогр.
грожђа	187.670 килогр.

Како је у тој години важио пропис да се свеже воће и грожђе извози у корпама, а грожђе се и раније извозило само у корпама, то је тада за извоз горње количине воћа и грожђа потребно било корпа:

а) за воће	971.354 комада
б) за грожђе	37.534 комада

Рачунајући просечно једну корпу, и то:

за воће по	0·60 дин
за грожђе по	0·30 дин.

вредност и једних и других била је укупно 614.072 динара.

Врло је мали број ових корпа које су у земљи израђене, већ су оне увезене са стране. По томе, види се, колико је новаца издато само на тај прибор, а то све стога што у нас *нема* руку да те корпе израђују у нашој земљи, па да новац и за њих, као и за воће и грожђе, остане у нашој земљи и нашим привредницима.

А вредност воћа и грожђа, које је у тој години извезено, износи 2,604.526 дин.

Истина је и то, да су се неки извозници једним истим корпама послужили по двапут, дакле поново их увезли. Али таквих је случајева јамачно мање било, јер су корпе уопште слабије грађе, те не могу послужити за поновљену употребу.

Осталих плетарских израда, које су те године увезене у Србију, износи вредност 40.901 дин.

То су предмети махом за сталну кућевну потребу: пијачну, кујнску, собну (намештај) итд.

Ако се ова сума придода првој, онда је укупна вредност увезених плетарских израда била *654.972 дин.*

А мора ли то да буде?! Јесмо ли ми оскудни у материјалу: прућу, рогозу, слами, трски, лики, лубу итд. те да се сви ти плетарски предмети, који се увозе са стране, неби могли израђивати у нашој земљи? Нисмо; па и ако их немамо у каквоћи као што се тражи, могу се добити. Имамо расаднике плетарских врба у нашој земљи: у Топчидеру (код Плетарске Школе), у Букову (код Винодељско-Воћарске Школе) у Куприји (при окружној Пољопривредној Станици), па и код свих Државних Лозних и Среских Расадника. И рогоза има у нас на више места, који је по стручној оцени, врло употребљив за плетарске радове. Трске тако исто; а ако треба и боље, може се прибавити; лике, сламе, луба и др. није тешко прибавити.

Но, немамо *руку*. Треба обучити људе за тај рад; а то може само у једном заводу, школи, ради чега је већ установљена Плетарска Школа, или на курсевима у Пољопривредним Станицама, и Среским Расадницима. Прошле године рађено је и на томе, и већ је знатан број курсиста спремљен и за тај рад. Треба наставити, и на томе брже радити, јер са развијањем Воћарства и Виноградарства, а на томе се брзо корача, и потреба плетарских предмета, нарочито за извоз, расте. Осем тога та се потреба појачава и извозом живине и јаја, јер и ови се најподесније извозе у нарочитим корпама (кавезима) од прућа. Плетарској Школи треба дати могућност да може да буде истински воћа за ширење и одомаћивање плетарске радиности у нашој земљи, а и Срески Расадници и Пољопривредне Станице да јој буду поуздани помагачи у томе.

Пољопривредни зборови у Русији. — Од пре две године држе се зими у Петрограду пољопривредни зборови. На једноме од последњих састанака било је мноштво предавача из разних друштвених редова, а између осталих и сам Министар Народне Привреде и Државних Добара. При отварању седнице, он је окарактерисао руске односе овим речима: „Руски земљорадник поставља научној пољској привреди нарочита питања своја. Развијајући се под другим погодбама, које се разликују од односа и прилика у Западној Јевропи, руска се пољска привреда неминовно срела с мноштвом непознатих питања, на која се не може добити одговор из искуства и праксе који је по истим питањима добивен у Западној Јевропи. Није од тога доба много протекло, како су код нас агрономи били ретки, скоро непознати, те је било од потребе примати све са Запада". Председник збора *Ј. А. Стебут*, дотичући се укратко историје ранијих зборова, изјавио је, како ће се одселе ти зборови одржавати сваке друге године, како би референти имали више времена за сређивање својих предавања. Огледних Станица, које су у тесној вези с тим предавањима, биће у години 1904—65, трошак је на њих предвиђен у 175.692 рубаља.

Пошумљавање руских степа. — Руска влада ради на томе, да велики део својих степа пошуми и нада се, да ће јој та намера и поћи за руком. Међутим, *Д. Н. Висоцки* држао је скоро једно предавање, у коме износи гледиште сасвим супротно томе.

Висоцки на име мисли, да су руске степе (јужне и источне) сасвим незгодне за пошумљавање, јер немају у себи за тај посао довољно влаге. Шта више, он сасвим одлучно тврди, поткрепљујући то своје мишљење и разлозима, да ће сви владини покушаји у томе правцу бити безуспешни, јер се шума на великом простору на степи не може одржати. Дрво засађено с пролећа живи од зимње влаге, а у лето, све до краја месеца јуна, од летњих киша, али у јулу оно ће почети венути и опадати, докле, најзад, не постане жртва свију могућих штеточина и разних болести. Само може бити речи о пошумљавању малених, нарочито подесних делова степа. Нарочито би се могле пошумити речне обале, песковита пространства с покретном површином, на којима се мање биљке не могу одржати, а дрво би још могло; места удолита, у којима се за дуже време задржава снег и лед и железничка земљишта с обеју страна, како би засађена дрвета штитила пругу од завејавања. И многи такви делови баш су згодни за пошумљавање и баш само за то и низашта друго. На таким местима треба шуму и подизати с већим издацима, јер она ту врши и другу службу, а не само својим дрветом.

Пошумљавати степе онако уопште и без избора био би посао колико скуп, толико још и бескорисан. Према томе *Висоцки* светује владу да она државна земљишта на степама раздели околним земљорадницима, узевши од њих у замену земљишта песковита, која се у комплексу могу пошумити. Пошумљавање у малим парцелама подесних места у степама, држави се не рентира, јер нема рачуна по томе, што се растурене парцеле не дају добро ни с успехом обрађивати; то могу радити само многобројни приватни поседници. А степе с мрком земљом подесне су за другу културу: поља и пасишта. На тај начин разуме се да држава не може степе узимати, али подељене међу мале поседнике оне постају богат привредни извор.

КЊИЖЕВНОСТ

Пчеларски Речник. Прикупио и објаснио *Доброслав М. Ружић*, Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић.“ 1904. Цена 60 п. д. стр. 78.

Чупићева Задужбина у својој 54. књизи пружила нам је овај *Пчеларски Речник*, који је добро дошао нашим пчеларима и нашој пчеларској књижевности. Посао није нов, као што и сам г. Ружић помиње, њиме су се у нас бавили Јован Живановић и Моја Медић, али је г. Ружић успео да тај материјал среди, објасни и прошири новим прикупљањима. Њему је пошло за руком да пружи један озбиљан речник, који је потребан свакоме пчелару било за брзо оријентирање у појединим стварима, биле за изналажења пута којим треба да пође у проучавању ове или оне пчеларске радње. Г. Ружићев је *Пчеларски Речник* потребна веза за пчеларску литературу.

Од овога се речника не може много тражити; он је и сувише сув и кратак. И сам писац вели: „да речник није потпун то и сам верујем, стога бих молио да ми компетентни читаоци исправке и допуне пошаљу, зашта им унапред захваљујем“. Оно, што је у речнику, тачно је, али је и сувише кратко. Као строго научан рад — без замерке је; али, да би корисно послужио и онима, који се пчеларством баве ради користи, *Пчеларски Речник* морао би да обухвати опширне поуке, од прилике онакве, као што су у *Пољопривредном Речнику* Гаје Матића. Слике би, свакојако, учиниле да речник буде што јаснији.

Ми се и *уздамо*, да ће се г. Ружић прихватити израђивања овога речника на широј и обилатијој основи, како би та књига била нашим пчеларима не само речник, него и ручник По ономе, што је г. Ружић досад на томе пољу радио, ми смо уверени, да би он могао тај посао с успехом извести.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК I СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 2 фебруара 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Душан М. Спасић, потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, чланови Управе г. г. Алекса Љ. Поповић, Аца Живановић, Александар Мијоковић, Петар Тодоровић, Мирко Миљковић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић, Д-р. Миливоје Васић и благајник Јован Јекић.

Председавао председник г. Душан М. Спасић.

Бележио зам. секретара Рад. К. Спасовић,

1. Председник саопштава радосну вест, да је Највиши Заштитник Друштва *Његово Величанство Краљ Србије Петар I.* благоволео најмилостивије одговорити на поздрав Главног Збора друштвеног — Учасници седнице стојећи су заслушали читање депеше и одазвали се једнодушним узвиком: „Живео Краљ Србије Петар I.“ Депеша да се унесе у записник Годишњег Збора.

2. Приступи се саветовању о програму рада друштвеног за ову годину и пошто је прочитан пројект програма рада, који је поднео нарочити ужи одбор, по предлогу г. Милоша Н. Лукићевића, приступа се читању и расматрању појединих тачака Одбор решава:

а. Да се усвоји раније одлука одборска, да Друштво учествује у прослави стогодишњице устанка, а с тим да се доведе у везу и приређење друштвених изложаба, тако: да се приреди обласна сточна изложба у Београду; да се изложба која се приређује о слави друштвеној доведе у везу с овом прославом; да се приреди у Београду земаљска изложба живине; и да се у Београду приреди смотра пољопривредних справа, које се у земљи израђују.

О свему овоме донеће се детаљније одлуке, кад ужи одбор који се за овај циљ има одредити, поднесе пројект по коме ће Друштво учествовати у овој прослави, и кад се буде сазнала величина материјалних средстава, која ће за овај циљ Друштву стајати на расположењу;

б. Да се настави испитивање стања пољске привреде у нашој земљи;

в. Да се настави започето испитивање у циљу спречавања поплава, пошумљавања голети и мелиорације земљишта;

г. Да се и даље посредује у набавци бољих врста семена и настави старање за производњу таквих врста семена у нашој земљи, а нарочито од биљака за сточну храну, као и за само ширење културе ових биљака, узимајући у обзир и песковите крајеве. Осем тога да Друштво изнесе категоричку потребу, да се законодавним путем сузбија уношење нечистог и неиспитаног семена у нашу земљу;

д. Да се и даље посредује у набавци савршенијих пољопривредних оруђа, справа и машина и да се продужи и старање о томе; да се савршеније справе и машине у јачој мери израђују у нашој земљи;

ђ. Да се поради на томе, да Друштво набави подесно имање у околини Београда, на коме ће вршити потребне опите и рационалном обрадом околини пружити углед савршенијег рада и производње;

е. Да се приликом изложаба, предвиђених овим програмом држе зборови друштвених чланова и осталих привредника и пријатеља наше пољске привреде, ради саветовања о унапређењу главних пољопривредних грана и производа, који су на дотичним изложбама заступљени;

ж. Да Друштво обрати пажњу и рибарству као најзапуштенијој грани наше пољске привреде;

з. Да се продужи рад на одржању и уређењу угледног живинарника у Роготу;

и. Да се поради на томе, те да Друштво добије више Подружина и да се садашње покрену на активнији и успешнији рад помоћу изасланика друштвених и организујући подесна јавна предавања на зборовима подружинским;

ј. Да се учине потребне измене и допуне друштвених Правила; и

к. Да се поради на томе, да Друштво добије што већи број чланова помагача, те да сходним мерама и преко њих утиче на унапређење пољске привреде у земљи.

3. Приступи се избору ужих одбора — Одбор се у овом питању сагласио, да за поједине тачке програма рада не треба бирати нарочите одборе, јер је досадашњим искуством утврђено, да се тим задржава само благовремено отправљање друштвених послова. Према овоме, Одбор изабра само одбор за израду пројекта за учествовање у прослави стогодишњице устанка.

У овај Одбор ушла су г. г. Паја Т. Тодоровић, потпредседник, Александар Мијоковић, члан Управног Одбора и Милош Х. Поповић, ред. члан друштвени.

4. Приступи се избору уредника „Тежака“ „Пољопривредног Календара“ и „Пољопривредног гласника“ — Одбор једногласно изабра за уредника *Тежака* г. Милоша Н. Лукићевића, за уредника *Пољопривредног Календара* г. Пају Т. Тодоровића и за уредника *Пољопривредног Гласника* г. Александра Мијоковића.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 14 априла ове године решио је, да се ове године, према буџетској могућности, изда једна или две свеске *Пољопривредног Гласника*.

Прва свеска изаћиће месеца маја ове године, а друга, по могућству октобра месеца.

Моле се пољопривредни писци, да своје радове, намењене за *Пољопривредни Гласник* шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва за Уредништво *Пољопривредног Гласника*.

Радови ће се хонорисати, а штампаће се ако их рецензенти буду препоручили. Непримљени радови враћаће се писцима. 2—6

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

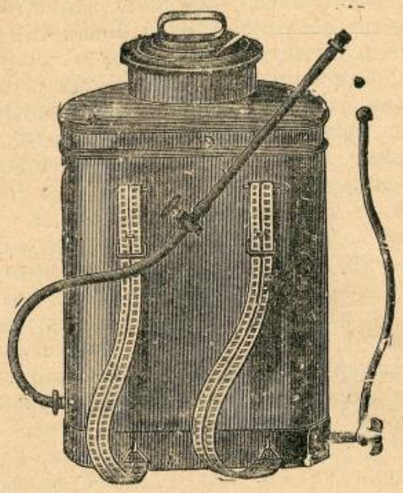
Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 2—10

ОГЛАСИ

ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ Шајновића.

7—10 **Браћа П. Радојловићи.**

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 6—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 13 броја Тежака. *Чланци:* Напомене о справљању бордоске чорбе и прскању винограда. — Прелаз са суве на зелену храну. — Прашач и огртач. — Лачење (прорећивање) ластара и везивање лозе. — *Подлистак*: Наши добротвори и штеточине (свршетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевност.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.*— *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 14 и 15. У БЕОГРАДУ, 10 и 20 МАЈА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ПРВИ КОНГРЕС ЛЕКАРА, ПРИРОДЊАКА И ПРИВРЕД. У БЕОГРАДУ

У низу светковина за прославу стогодишњице долази и држање првог Конреса лекара и природњака. На овај Конгрес долазе и пољопривредници са марвеним лекарима, и то не само из Србије, но из свих словенских крајева.

Конгреси на којима се претресају разна научна и привредна питања од големе су важности и за друге народе, у којима се писана поука више чита но у нас, у којима је заједнички живот и рад јаче развијен но у нас.

Конгреси *међународни* повећавају све те користи, које се ни онда не умањују кад се ти Конгреси ограниче на *фамилију словенских народа*, који за групе што ће се овде заступити имају одличних представника.

Но сасвим је појмљиво да ће користи од тога Конгреса за наше пољопривреднике у Србији бити онда веће кад буде учесника више било. Зато нам је дужност да се у што већем броју пријављујемо.

Да би се постигло оно што се жели у науци, узајамном изменом мисли, да би се стручњаци у пространој фамилији славенској међу собом боље упознали, и у научну и практичну пословну везу ступали, треба да се на Конгресу нађе велики број, да имају ралта долазити из далеких својих завичаја лекари, марвени лекари, економи и научници који се баве пространом облашћу природних наука.

Да све друго оставим на страну, — па да се задржим само на ономе што ми је као пољопривреднику најближе: на утицају, који за нас пољопривреднике у Србији може имати овај свесловенски Конгрес. Није то само прилика да старијој браћи покажемо, шта смо за ових сто година створили, и са чим се за то време борили, те да нас више и правичније цене, и ако ни то полагање рачуна не би требало потцењивати. Нити је ова смотра корисна за нас да видимо: иде ли у нас на боље или на горе, што такође не би било на одмет. Не, ту долазе и многе друге користи у оцену. Колико можемо имати користи од општења са људима своје струке који су у својим завичајима снабдевени са више стручних школа но ми, и представљају уопште више привредне нивоје, нека се оцени по примеру који нам пружа Ческа и Моравска, одакле нам се спремају пољопривредници у великом броју, а они у своме завичају, као што је то познато, имају изведен цео систем стручне наставе и покрећу многоврсне полуге за дизање привреде у још већу висину, и ако је она и сада тамо веома завидна, а сваким даном бива још и напреднија и савршенија.

Конгрес овај држаће се 6, 7 и 8 септембра ове године, у оно време кад пољопривредници наших предела лакше могу оставити своје огњиште и поћи на овај састанак.

Рад ће ових стручњака тећи по одсецима, тако, да један другоме неће сметати, а у питањима заједничким могу се, као нпр. пољопривредници и ветеринари, састајати ради заједничког претресања и расправљања истакнутих тема.

Договор понаособни са учесницима о томе: куда можемо изашиљати, ради проширења праксе, наше сроднике и пријатеље, наше млађе и потчињене; договор о оснивању узајмица о измени калемова, семена идр., о оснивању задруга за прераду воћа, израђивању конзерви, о преради зелени и остављању за зиму итд. Све су то послови за српске пољопривреднике веома важни, а у ческим гостима имаћемо за то добре саветодавце и наставнике. Шта више у екскурзијама у ближу и даљу околину можемо се помагати саветом и у избору места и положаја итд.

Стручњаци напреднијих земаља могу нама много да помогну. А кад су то људи „наше горе лист," Славени, онда у њиховим предлозима имаћемо не само глас зналачких саветника но и браће која и добро *уче* и добро *желе*.

Ако игда, данас је време да се прибирамо, сви који се својакамо, јер нам у борби за опстанком толико недостаје, да без наслона и брацке помоћи не можемо добро пролазити, напротив морамо утонути, а то не би било нимало утешно за потомке устаника, ни за народни понос ласкаво онда кад стогодишњицу народног устанка прослављамо.

Српски пољопривредници само могу да добију, а ништа да не изгубе од ове заједнице учених људи. На њој, ако хоће и желе, могу се и са расправама појавити, но ако расправе и не могну израђивати, довољно је њихово учешће при претресу, па и нѣмо присуство ради познанства и пријатељства није на одмет.

Корист од овога Конгреса може бити још и већа, ако се удеси у то доба држање оних изложаба које Српско Пољопривредно Друштво сваке године приређује, па да се о једном трошку и једно и друго посети.

Само не треба пропустити *да се сви на време пријаве*, који желе учествовати. Ми искрено саветујемо онај пример

који нам наши савезници и пријатељи марвени лекари пружају. Они су тамо сваки на својој белези.

У јато, дакле, пољопривредни соколови!

ЖЕТВА СТРНИНА

— Др. Милан З. Влајинац —

Ако реч „све у своје време“ ма за кога може имати каквога значаја, извесно је тај значај њен највећи за пољопривредника. Ако ли опет ма који пољопривредни посао треба „у своје време“ извршити, извесно је да то првенствено вреди за жетву усева или уопште бербу плодова.

Жетва је круна свих земљорадникових послова (ма да је у самој ствари тек почетни посао у прибирању земљорадничких производа). Да жетва испадне што бољом, што обилнијом, мора се претходно што боље орати и дрљати, што издашније ђубрити, што једрије семе посејати и што пажљивије чистити од корова, уродице и других штеточина. Сви ти послови леже у моћи човечјој, и земљорадник је дужан, да их у интересу свом и у интересу целокупне народне привреде тако разумно обави, како ће му жетвени принос са дотичнога земљишта моћи да буде што већи.

Али колико је важно, да се свима тим претходним пословима створи могућност за што бољу жетву, од још веће је важности: на време сабрати све оно, што је природа уз припомоћ земљорадникову створила. Не учини ли се то, природа убрзо почиње да квари оно, што је до јуче стварала, те тиме сав претходни труд земљорадников може остати узалудан или бар претрпети осетне штете.

Са жетвом се, дакле, ни у ком случају не сме оклевати, одгађајући је из дана у дан. За земљорадника је сваки дан судбоносан и то баш у оно време, када му плодови његова зноја стижу за прибирање. Сваки се час могу наковитлати облаци на дотле ведроме небу и просути озго пљусак или грâд, који за трен ока може уништити сву наду његову.

Понављамо: *сваки разумни земљорадник мора из разних обзира тежити за тим, да своје стрно жито што је могуће пре пожње.*

Питање је само: кад се може и сме приступити жетви, или тачније: *кад је најбоље стрнине жњети?*

На први поглед изгледа, да нема ничега лакшег него одговорити на ово питање. Треба, рећи ће се, са жетвом отпочети онда, кад је жито већ *зрело*, а најбоље је жњети онда, кад је жито *потпуно сазрело.*

Међутим такав је одговор колико непотпун толико, последњим делом својим, и нетачан. Непотпун је за то, што је појам зрелости, као што ћемо ниже показати, доста растегљив, те се може врло често десити, да је жито у истини већ зрело т.ј. стасало, стигло за жетву, кад многимм изгледа, да га треба оставити још који дан или можда и читаву недељу да зри. А одговор, да је најбоље жњети онда, кад је жито потпуно сазрело, нетачан је с тога, што се земљорадник, чекањем да жито потпуно сазри, без невоље излаже опасности, да услед каквог пљуска, грâда или олујине изгуби све или већи део од онога, што би иначе, да је на време пожњео, имао већ здевено у крстине, — или ако не да све изгуби а оно бар да, услед лаког стресања потпуно сазрелог зрневља из класја, претрпи знатну штету, коју би иначе лако могао избећи, кад би жито ударио неколико дана пре под срп или косу.

Да објаснимо ово што рекосмо:[1])

У периоди зрења стрнога жита разликују се у главном три ступња зрелости: 1. ступањ *млечне зрелости*, — 2. ступањ жуте или *рујне зрелости* и 3. ступањ *потпуне зрелости.*

У стању *млечне зрелости* цео усев одаје гледаоцу с поља зелену боју, али је сламка у доњем свом делу већ зажукнула. Доње је лишће већ потпуно пожутело т.ј. изумрло, а на три горња листа појављују се по ивици, средини и при врху њихову жуте пруге и мрље. Само се највиши лист још потпуно зелени. — Зрневље пак, чврсто обавијено још зеленкасто-жутом плевом, с поља је зеленикаво а у унутрашњости *млечнога* састава.

У току даљега зрења зелене боје, идући оздо па на више, све више и више нестаје, како на сламкама и лишћу тако и на класју и зрневљу. Свуда се истиче жута, загасито-жута или жућкасто-бела боја. Сламка се почиње да сјаји и постаје гипком и жилавом. Само два или три коленца на сламци остају још пуна, једра и сочна, а сва доња коленца већ су се сасушила и збрчкала. — Кад наступи овај ступањ зрелости, за жито се каже да је *рујно.*

Рујно зрневље не показује на својој површини ни трага више од зеленикаве боје, — ње је потпуно нестало и из унутрашњости оне браздице на зрну, где се понајдуже још одржава. У унутрашњости рујнога зрна не види се више ни она млечњикава смеса (каша), већ се у место ње наилази на једну растегљиву и толико већ згуснуту, гњецаву масу, која се може месити као восак. Ако је зрно довољне дужине, онда се оно, *пресавијено преко нокта, лако ломи или управо кида.* Ова је особина својствена за рујну зрелост стрнинâ.

Да млечњикаво жито постане рујним, потребно му је од прилике 7—12 дана, што зависи од времена које онда буде владало.

Остави ли се жито и даље непожњевено, наступа после 3—5 дана *потпуна сазрелост.* При том се на сламци испрва опажају врло незнатне промене; само се горња коленца на њој исто онако суше и збрчкавају, као што је то већ, још при рујној зрелости, наступило код доњих коленаца. Тек кад протекне још неколико дана, сламка почиње да добија, утицајем кише или сунчане припеке, загаситију, прљаво-жуту или сиву боју, а од прилике после једне недеље постане кртом и ломљивом те се врло лако кида.

Већ знатније промене настају, после рујности, на класју и зрневљу. Пре свега, зрно се почне лакше да одваја од своје петељчице и плеве, а остави ли се још неколико дана тако, оно онда и при најмањем потресу сламке пада на земљу и тиме губи сваку вредност за дотичног земљорадника. У исто време почне већ и да се суши и све више и више ствrдњава — тако, да се више не ломи преко нокта, и ако се за неко време може још савијати; али после неколико дана и те жилавости његове или могућности савијања нестаје а уместо тога наступа потпуна стврднутост и кртост. Зрно се и сад може ломити, али је за то потребно употребити далеко већу снагу но при ломљењу рујнога зрна, и, што је још значније, оно се сад при савијању не ломи више кидањем већ *иуцањем* (као сваки тврд и крт предмет).

Као сламка и зрно, исто тако постаје после неколико дана и клас све крћим и трошнијим. Услед тога дешава се да по цео клас спадне са сламке као ножем пресечен, или се сломије по средини, те спадањем на земљу прави штету, која као што већ нагласисмо, настаје услед стресања зрневља са класја, још већом и осетнијом. То ломљење класја није после при жањењу могуће спречити и избећи ни највећом пажљивошћу.—

Да би нам се сад одговор на питање: кад треба приступити жетви стрнина, сам собом наметнуо, потребно је напоменути још ово:

[1]) У потоњем излагању држаћемо се поглавито Др. *Антона Новацког*, професора Пољопривредне Науке у Цириху, који је ово питање најисцрпније проучио.

Ступањем жита у стање млечне зрелости престаје сваки рад корена и жила на дотичној биљци; оне не уносе у биљку више никаквих сокова за исхрану и прераду горњих делова биљкиних. С тога баш жито и почиње да жути односно да се суши, изумире оздо па на више. Све дотле, док је који део листа или сламке још зелен и дрочан (сочан), он још живи, справљајући од биљних сокова, који су у њему, материје, које се имају другим савезним деловима биљчиним пренети за слагање у зрневљу; чим нестане зелене боје а појави се жута боја, тим самим је у дотичном делу биљчином престао већ сваки рад.

Док је жито још у стању млечне зрелости, на његовим горњим деловима показује се још зелена боја. То значи, да дотичне биљке тим својим деловима још животаре, прерађујући за зрневље оно мало биљнога сока, који је у њима још заостао.

Кад жито достигне рујну зрелост, на њему се, као што већ знамо, не виђа нигде више зелене боје. То значи, да дотичне биљке не живе више, већ да су потпуне „суве," мртве, или другим речима, да је у њима сваки рад, свако прерађивање биљних сокова у материје, које се имају да слажу у зрневљу, потпуно престало.

Ово исто вреди и за потпуно сазрело жито, — као што то већ и сам назив казује.

Тим самим, дакле, што је код рујнога жита престао већ сваки рад, и у корену и у лишћу и у сламци, па и у самој плеви (јер и на њој нема ни трага више од зелене боје), престало је и свако даље прирашћивање или допуњавање састава дотичног зрневља. *Једина промена, коју рујно зрневље још претрпљује прелазећи у стање потпуне зрелости, јест: отпуштање сувишне влаге* и услед тога смањивање своје величине (запремине). — Чак и *клица је код рујног зрневља исто онако потпуно развијена и способна за клијавост као и клица код потпуно сазрелог зрневља.* Кад се засеје семе од рујно пожњевених стрнина добива се исти жетвени принос (разуме се под иначе истим околностима) као кад се засеје семе, које је пожњевено у стању потпуне зрелости.

Више нам није потребно да знамо. Из досад изложенога јасно се види: да *зрневље*, о коме земљорадник на првом месту мора водити рачуна, *у каквоћи, а још мање у количини, неће апсолутно ништа изгубити, ако не чекамо да потпуно сазри, већ га пожњемо док је још рујно.*

Одговор, дакле, на напред постављено питање, *кад треба приступити жетви стрнина*, гласи кратко: **стрна жита треба**, односно **најбоље је жњети док су још рујна.**

Држећи се овога упутства, земљорадник неће апсолутно ништа изгубити, већ ће само имати да добије, и то:

1. Избећи ће за неколико дана или и за читаву недељу унапред опасност од грâда, пљуска, олујине па донекле и поплаве, која може наступити и која би могла уништити сав или већи део очекиваног жетвеног приноса;

2. Сачуваће своје жито од штете, коју би му могла нанети вишедневна киша тиме, што би му каквоћу и зрла и сламе знатно покварила;

3. Добиће бољу, чистију, за стоку слађу, хранљивију и сварљивију сламу, но што је она, коју би добио жетвом потпуно сазрелог или презрелог жита; и

4. Сачуваће себе од губитака, који би га иначе морали снаћи испадањем зрневља из потпуно сазрелог класја или трошењем самога класја. При том треба још знати: да са класја опада првенствено најкрупније и најтеже зрневље, које се обично налази у средини класја (код овса само при врху); при дну и при врху (изузимајући овас) зрневље је већ крхљавије и оно у почетку мање опада, пошто дочније и сазрева но оно у средини класја (изузимајући овас, код кога сазревање почиње с врха па иде постепено ка дну).

Напослетку да нагласимо и ово: *не треба чекати да све класје на њиви постане жутим, рујним, већ са жетвом треба отпочети одмах, чим већи је део усева, који садржи у себи обично и најбоље, најкрупније класје, достигао рујну зрелост.*

* * *

О жетви самој, т.ј. о начину жањења и о алатима (српу, коси) и машинама за жањење не мислимо овом приликом да говоримо.

Али је за то потребно да кажемо неколико речи о томе: шта треба са рујно пожњевеним житом радити пре но што се приступи самој вршидби његовој.

Јасно ће бити за свакога, који је напред изложено пажљиво прочитао, *да се рујно пожњевено жито не може одмах вршити нити се сме одмах слагати у стогове и камаре*, те да ту прележи до вршидбе. Разлог је за то прост и могао га је већ сваки увидети: рујно пожњевено жито је још влажно, те се, пре но што се почне вршити, *мора претходно остављати неколико дана да се потпуно осуши.* Тим исушивањем оно постаје потпуно зрелим, као да је на самом корену сазрело. С тога се то сушење рујно пожњевеног жита и зове *дозревањем.*

Разних је начина и поступака за остављање жита да дозри. Неки то чине чак и у руковетима или откосима, па га за оно 2—3 дана, колико је за дозревање потребно ако је време топло и сухо, један пут или више пута преврну. Али је тај начин, ма да лак и брз, врло непоуздан, јер се променом његовом излаже жито истим оним опасностима од променљивога времена као и да није пожњевено. — Оборено жито, дакле, треба увек одмах везивати у снопље. Само росно жито, из јутра пожњевено, не ваља везивати све донде, док росе потпуно нестане. И још: снопље од рујно пожњевеног жита мора бити мање но што би могло бити оно од потпуно сазрелога жита, — иначе ће са дозревањем ићи спорије, што би се увек требало да избегава.

Постављање или сређивање снопља за дозревање може бити разнолико: у виду рогљева на крову, у крстине, у виду купâ итд. Главно је при том, *да класје буде што је могуће боље заштићено од сваке непогоде и са сламом заједно што више изложено сунцу и промаји.* Иначе ће дозревање бити врло споро шта више може се при том врло лако десити, ако је појединo снопље сувише претрпано и притиснуто, да се жито упали и побуђа, услед чега би и слама и зрневље изгубили своју чисту боју а ово последње и клијавост.

Према већој или мањој топлоти, која тих дана буде владала, и према већој или мањој промаји, којој је снопље изложено, и дозревање ће трајати краће или дуже (5—10 дана).

Да ли је жито већ дозрело како ваља, познаће се по томе, ако оно буде и с поља и у унутрашњости снопља потпуно сухо, а нарочито, ако се је свако зрно, како оно на великом тако и оно на малом класу, како оно на класу узетом са спољне стране снопа, тако и оно на класу извађеном из унутрашњости крстине и снопа, потпуно стврднуло. Најпростије и најбоље је вршити ту пробу зубима.

Тек кад је жито *потпуно дозрело*, може се с њим радити шта се хоће: или га одмах вршити, или га здевати у стогове и камаре, или уносити у нарочито за то подигнута слагалишта.

ОСКОРУША

— Дим. Буринчић —

Оскоруша је код нас позната уопште као воће без вредности. У самој ствари тако и јесте, јер оскоруша као воће не може ни да траје ни да издржи какав транспорт. Услед тога на оскорушу се код нас слабо обраћа пажња, па се и не сади нарочито по воћњацима, већ ако се коме потревила самоникла где у каквом винограду или њиви, он је има и њен плод на дому троши. Износи се до душе и на тргове али се код лепих јабука, крушака, шљива и грожђа, слабо троши.

Међутим практични Французи пронашли су, да ако оскоруша нема вредност као воће, а она има огромну вредност за справљање воћњег вина. Дуго су се људи чудили доброти француских јабуковача и других вина, док најзад нису нашли да то чини оскоруша, која је сад добила велику важност, те је у Немачкој по скупе паре размножавају, а тако исто и у свима оним државама које се занимају или које се мисле занимати прерадом воћа. Пре 2—3 године платио је један Чех по 4 динара младице оскоруше које је поручио из Немачке, а та цена довољна је да покаже вредност оскоруше коју је она у последње време добила.

Плод оскоруше цени се због садржине танина, кога воћно вино нема, а која се оскорушом најлакше и најлепше придаје. Без танина воћно вино не само што није укусно, него није ни дуготрајно. Међутим кад се таквом вину дода извесан проценат сока од оскоруше, оно добија пријатан укус, брзо се чисти, постаје кристално и јасно и дуготрајно, тако да се може дуго година сачувати.

Немци су ову тајну ухватили од Француза, који увелико гаје оскоруше, те сад и они раде као Французи, а зато је пак, као што поменусмо, дрво оскоруше тамо на великој цени. Чеси пак, који и не знају шта је то оскоруша, сад по дознању, јако је препоручују само из обзира ради прераде воћа у вино воћно.

Ми немамо, хвала Богу, нужде да добављамо оскоруше са стране. Ми је имамо више мање свуда скоро у дивљем стању, али јој нисмо знали вредност. Сад, кад смо и ми сазнали вредност, треба да обратимо пажњу и на њено гајење, јер ће скоро доћи час, кад ће и у нас прерада воћа у воћно вино бити од великог значаја, а тад ће нам оскоруша бити од велике потребе и даваће нам лепе користи.

Познато је већ, да се у нас јабуковача и сада доста израђује у Мачви. На последњим друштвеним изложбама воћа, била је изложена и јабуковача, али ова је била мутна, неукусна и нетрајашна. Може бити да је то због тога, што није имала потребан проценат оскорушиног сока. Тим нашим привредницима у Мачви износимо ову важност оскоруше за прераду јабуковаче и ради бисмо били, да се они за времена снабду са по којим дрветом оскоруше, те да њихова јабуковача добије после тржишну, трговинску важност.

Да би се опет уверили о истинитости поправке јабуковаче са оскорушним соком, они могу чинити пробе још ове године и то онако као што Французи раде. Они оберу оскоруше још док нису потпуно зреле, већ рујне, кад још стискају (купе, штипају) уста, и одмах их скључају. Овако скључане не тискају одмах на тесак, већ их оставе да стоје тако у буретy, па тек кад се почну јабуке да израђују и из њих се онда истиска сок. Затим се на 1 хектолитар јабуковаче додаје 5 литара оскорушног сока и остави као и обично да преври. И то му је сва та вештина. Јабуковача ће онда постати укусна као вино, биће бистра и, што је најглавније, дуготрајна. Оваква јабуковача се и у Француској скупље продеје од оне која је без справљена оскорушног сока.

Ну још нешто. Кад су оскорушине младице овако скупе у Немачкој и Ческој, а међутим позната су нам у нас места у којима се ове младице у масама налазе у дивљини као нпр. у лесковачком, власотиначком и пољаничком срезу, — како би било да се неко нађе и да проба да лиферује ове младице у Немачку и Ческу? Па не по 4, већ по пола динара да их продаје па би имао зараде. Ми мислимо да би се лако могли наћи семенари и воћари у овим земљама, који би такав предлог радо примили.

УТИЦАЈ ХРАНЕ НА КАКВОЋУ СЛАНИНЕ

— Радомир А. Нешић —

Пољопривредници и одгајивачи стоке у страном свету, особито они, који се занимају гојењем свиња за маст и сланину, одавно су начисто с тим, *да каквоћа масти и сланине поглавито зависи од каквоће хране којом се свиње хране* (гоје). Тако је код њих већ одавно напуштен онај начин гојења, који се код нас још увелико практикује, а то је гојење искључиво кукурузном храном (у зрну и прекрупи), јер је многобројним огледима, а и искуством, утврђено, да маст и сланина од свиња, гојених оваквом храном, никада нису могле да се пореде, ни по количини ни по каквоћи, са производима, који су добивени од свиња, гојених другом врстом хране, као: овсем, јечмом, грашком, бобом и др.

Да би се тачније могао сазнати и одредити утицај појединих врста хране на производњу масти и сланине, чињени су у последње време многобројни огледи у страном свету, па је на основу добивених резултата утврђено:

1. Да је најбоља и најчвршћа сланина, са подједнаком дебљином на свима деловима, добивена, кад су свиње храњене смешом од овса, јечма и грашка, у зрну и прекрупи. У исто време, са овом храном постигнут је и најповољнији телесни развитак;

2. Када су свиње гојене за све време храном, која се састојала из половине у кукурузу, добила се мекша сланина, са више-мање жутом бојом;

3. Кад су свиње у првој периоди гојења храњене смешом из овса, јечма и грашка, а у последњој кукурузом, па се резултати гојења — добивена маст и сланина — поредили са резултатима, добивеним обрнутим начином гојења, т. ј. у првој периоди кукурузом, а у последњој смешом из овса, јечма и грашка, онда се показало, да су маст и сланина у првом начину гојења имале већу чврстину и отворенију боју; у другом сланина је била мекша — водњикавија и више жућкасте боје. Овим огледом утврђено је и то, да је сланина била утолико мекша, уколико је храна мање и ређе била квашена.

4. Кад су свиње у првој периоди храњене храном са половином у кукурузу, а у последњој периоди искључиво кукурузом, сланина је била много мекша и више водњикава;

5. Кад су свиње храњене искључиво кукурузом, у зрну или прекрупи, добијала се врло мека и више водњикава сланина, са више жутом бојом, а укуса слабијег и није се могла дуже време одржати;

6. Увек је сланина од млађих грла и оних која се споро развијају мекша, него од старијих и оних која се брзо развијају.

7. За све време гојења врло је добро почешће придодавати главној храни и лако сварљиву кртоласту храну, као: мркву, морску репу (чичоку), сточну репу, а и тикве (бундеве),

јер то веома повољно утиче на здравствено стање, а сем тога појачава и прохтев за јелом код грла која се гоје.

Из овога, што досада наведосмо, можемо увидети какав јак утицај има каквоћа хране на каквоћу и количину масти и сланине, и да је, према томе, велика грешка и на штету самих произвођача, кад своје свиње гоје искључиво кукурузом, као што се то већином код нас ради. Стога саветујемо нашим пољопривредницима и одгајивачима стоке, који се баве гојењем свиња, да свиње не гоје само кукурузном храном, већ да ову врсту хране употребљавају у мањим количинама и у смеши са другом храном, а да главна храна буде овас, јечам, грашак и боб. Сем тога, да поред главне хране не изоставе с времена на време ни кртоласте плодове и тикве, јер као што напред наведени огледи показују, таква храна не само што утиче повољно на здравствено стање, већ повећава и прохтев за јелом.

Ако се наш пољопривредник придржава ових напомена при гојењу свиња, нема сумње да ће добивени производи наћи сигурнију продњу и по знатно већој цени, те ће им се трошкови око гојења (производње) много боље исплаћивати.

О БИСТРЕЊУ ВИНА

— В. Стојковић —

Здрава се вина, као што је сваком познато, по накнадном превирању поступно сама од себе, природним путем, бистре. Вински камен (стреш, калијев битартарат), који се налази у младом вину растворен у сувишку, таложи се утицајем алкохола и зимских хладноћа. Азотне пак материје таложе се утицајем танина и повлаче за собом исто тако као и вински камен све лепљиве материје и различне органске отпатке, који вино чине мутним.

Но то *природно бистрење* потребује извесна времена; међутим виноградар често пута жели, или је просто принуђен из различних узрока да своје вино што пре прода. Осим тога по који пут се дешава да вина и при свим повољним околностима за природно бистрење остају ипак мутна. То долази било услед развића различних корисних (алкохолних) или шкодљивих (бактерија) гљивица, било услед различних хемиских реакција (оксидација...) у вину,

Додавање бистрећих материја вину или *вештачко бистрење* је и у једном и у другом случају понајбоље средство, којим се вино може за кратко време избистрити.

Вештачко се бистрење врши врло различним материјама, које имају своје добре и своје рђаве, често пута врло рђаве стране. Будући на пракси у једној од најважнијих винарских радњи у Бургундији (у Француској) навешћу само оне бистреће материје, којим се ту служимо и које у исто време, о том сам имао прилике да се уверим, дају најбоље резултате.

Црна вина бистримо овде само беланцетом свежих јаја, бела пак час желатином „*Lainé*“ (обична), час рибљом бешиком (фина.) Ево углавном на који начин припремамо те бистреће материје и како се њима служимо.

Бистрење вина беланцетом. Беланце свежих јаја, нема спора, најбоља је материја за бистрење црних вина. Дејствује врло лагано, али бистри много боље него ли икоја друга, и што је најглавније, даје вину известан сјај, који се веома цени у трговини.

У Бургундији — овде подразумевам само винограде Златне Косе (Côte d' or) вина се чувају у бурадима од 228 литара (pièce), ређе, само остаци, у бурадима од 114 литара (feuillette). Бистрење вина понајчешће вршимо у бурадима од 228 литара, а по каткад, при мешању, и у бачвама.

На буре вина од 228 литара узимамо беланце из *пет*, ако је вино било претходно филтровано, или из *шест* јаја, ако ли то није било учињено. Када пак бистрење вршимо у бачвама, знамо унапред колико пијеса вина (буради од 228 литара) у којој бачви имамо, па према томе одређујемо лако и број јаја, који нам је потребан.

Филтровање вина овде вршимо кроз цеви од амијанта. Ти се филтри данас сматрају као понајбољи, само што вино, кад једанпут кроз њих прође, изгледа као заморено, поремећено па се после кратког времена и узмути. Отуда филтрована вина увек у исто време и бистримо, само што при том узимамо нешто мање бистрећих материја него ли у обичним приликама.

Спремање беланцета за бистрење веома је лак и прост посао. У један плекани суд одвојимо најпре из свежих јаја беланце, које потом посолимо туцаном (немлевеном) сољу (20 до 25 грама на 22ᵒ литара) и најзад залијемо од прилике једним литром вина. Ту смешу у суду *овлаш* излупамо једном брезовом метлицом, да би тако поцепали мембране ситних ћелица, које садрже беланчевине и потом сипамо у претходно отпражњено (за 10—15 лит.) буре. Беланце не треба сувише бити, јер иначе „губи снагу“ како то овамошњи виноградари кажу. Кад је то свршено, онда завучемо кроз врањ једну гвоздену мешаљку у облику слова Г, чији је предњи крај избушен рупицама и њом, у неколико удара, узбуркамо целокупну масу вина у бурету и тако беланце свуда подједнако разредимо. Премда то мешање не траје дуго времена ипак би боље било да мешаљка буде од дрвета, а не од гвожђа. Додавањем соли таложење се врши брже и боље услед повећавања густине бистреће материје и утицаја соли на вино. Сада буре допунимо и овлаш, ако је то младо, или добро зачепимо, ако је то старо вино, да не би ваздух, чији је утицај нарочито на стара вина веома шкодљив, продирао у унутрашњост.

Кад имамо више буради вина једног истог дана да бистримо, беланце спремамо увек за свако буре понаособ.

Вина мешемо у овој радњи понајчешће у бачвама па их тако помешана увек у исто време и бистримо. Доиста, кад се два или три неједнака вина помешају, различни састојци појединих вина могу се *једино* додавањем бистрећих материја потпуно сјединити, претопити једно у друго, иначе, ако се помешана вина у исто време и не избистре, мешавина та никад није једноставна, па се и пробањем свако од помешаних вина понаособ својим нарочитим укусом врло јасно распознаје.

Кад имамо вина у бачвама да бистримо, разуме се, најпре израчунамо колико нам је јаја потребно узети на толику и толику количину вина. Потом беланце припремљено у малим количинама на начин, како то мало час описасмо, уносимо с времена на време у бачву, онда, кад у овој различна вина мешамо. Рад тај настављамо све дотле, док се бачва вином не напуни. После тога отачемо славином вино из бачве у један пространи шавољ и одатле га пумпом натраг у исту бачву кроз горњи отвор враћамо, да би се беланце тако свуда по вину разнело.

Често пута и овако поступамо: један део вина, које хоћемо бистрити, оточимо у једну ниску кацу, у коју у исто време сипамо, у малим количинама, растворене бистреће материје. Потом дрвеном мешаљком, ову добро с вином измешамо и ту смешу пумпом враћамо у бачву. Затим оставимо да вино још за неко време истиче из бачве у кацу и одатле га пумпом натраг враћамо кроз горњи отвор у бачву, да би тако беланце по целој маси вина разредили.

Танин се једини с беланчевином беланцета образујући при том један нерастворљиви танат, који је нешто гушћи од вина. То се једињење налази најпре у ситним пахуљицама, које се мешањем вина спајају и потом образују као какву врло честу мрежу. Ова опет тежином својом лагано пада на дно бурета, повлачећи за собом све чврсте делове, на које успут наиђе.

Бистрење вина желатином. Желатин „*Lainé*," којим бистримо обична и средње каквоће бела вина, је врло добра бистрећа материја, само што скупо стаје (13·50 дин. килограм у Француској). Продаје се у малим плочицама (величине једне визит-карте), која на средини носе натпис „*Lainé*". Узимамо једну такву плочицу, која тежи 26—27 грама на буре вина од 228 литара.

Плочице, којима ћемо бистрити вино потапамо на један дан раније, обично у вече, у хладну воду и тако оставимо да преноће. Ту воду, која је повукла непријатан задах желатина сутрадан избацимо и свежом заменимо (10—15 пута толико воде колика је тежина узетих плочица.) Сад шерпењу, у којој се налазе набубреле плочице с водом лагано загревамо у једном воденом купатилу (другој већој шерпењи с водом) и непрестано мешамо да не би желатин прионуо за дно суда. Плочице се брзо растапају и већ на температури од 50—60° (која ни у ком случају не сме прећи 65°) сав се желатин растворио у води. Сада уклањамо шерпењу из купатила и раствор је готов.

Тако обично растварамо по неколико плочица у исто време да би могли једног истог дана бистрити повише буради. Док се раствор желатина још није сасвим охладио подмеравамо једном чашом, чија нам је садржина унапред позната, потребну количину те бистреће материје за једно буре. Подмерени раствор желатина сипамо у плехани суд за бистрење и ту га, пошто смо додали 1—2 литра вина, мешамо брезовом метлицом све дотле док се не буде претворио у ситне капљице. Даљи је рад исти као и с беланцетом.

Успех бистрења овом бистрећом материјом зависи, поред осталих чињеница још и од тога, да ли је желатин био потпуно растворен. Ако ли то није био случај, у вину се образују крупне громуљице, које убрзо падају на дно бурета и тада је резултат бистрења никакав.

Овде се увек служимо свеже справљеним раствором желатина.

Бистрење вина рибљом бешиком. Та бистрећа метерија одузима вину врло мало танина, па је отуд овде веома цене за бистрење фиших белих вина. Врло се споро таложи, спорије него ли икоја друга, и даје вину као и беланце известан сјај. Дешава се често да се талог те бистреће материје, будући врло лак, издиже са дна бурета и плива у комадима у вину. Отуда се амо многе винарске радње и не служе никако рибљом бешиком, већ у место ње узимају желатин „Lainé."

Међутим бешика од моруне (из Русије) је, мора се признати, понајбоља материја за бистрење фиших белих вина. Али под тим се именом продају у трговини, много јевтиније, бешике различних других риба (из Кине, Јапана, Индије итд.), које у погледу бистрења немају исте вредности. Права руска рибља бешика продаје се у малим бело-жућкастим листићима, плавичасто-седефастог сјаја, но при свем том доста ју је тешко распознати од осталих рибљих бешика. Још успех бистрења том материјом умногоме зависи од тога, да ли је раствор био добро справљен и да ли је још свеж био употребљен.

У радњи г. Диверже-а служим се са готовим раствором рибље бешике, који купујемо у трговини. Да би избегао превару (јер ко зна какво се рибља бешика у тако купљеном раствору налази) и знајући још да се раствор рибље бешике брзо свари, најсигурније је да винар сам раствор те бистреће материје справи и још док је свеж употреби.

Ево по једном у бургундском поседнику — виноградару г. Пакоте-у,[1] шефу Виноградарске Лабораторије у Агропомском Институту у Паризу као се справља раствор рибље бешике:

„Бешика се најпре каквом куком исцепа у љуске или помоћу каквог врло оштрог ножа издвоји у танке кајише. Потом се ти комади бешике потопе у воду и ту мешају за 10—15 минути, да би вода за то време повукла непријатан мирис бешике. Та се вода за тим избаци и замени двадесет пута толиком количином, колико је тешка узета рибља бешика т.ј. 20 литара воде на 1 кгр. бешике. Сад се суд с рибљом бешиком унесе у водено купатило и ово се загрева или боље рећи одржава на температури, коју замочена рука може лако поднети т.ј. нешто изнад 40°, за 6 сати мешајући при том често пута бешику у суду. Раствор се потом, док је још врућ насипе у сито или какво платно да се ту цеђењем одвоје растворени делови рибље бешике од нерастворених. Ови последњи се изгњече руком или каквим каменим тучком и потом полију водом — 10 литара — којој се корисно може додати 20% винске киселине или 200 грама. Та се смеша поново загрева у воденом купатилу до температуре од 50°. Овај други раствор се затим процеди и помеша с првим."

На тај се начин може, разуме се, растворити буди која количина рибље бешике. Метода је та врло практична, јер се њом за релативно кратко време може справити раствор рибље бешике, само што је тада дејство ове несигурније.

Напротив, кад се рибља бешика раствори у хладној течности добија се бистрећа материја, која много сигурније дејствује и даје боље резултате.

Пре употребе готовог, купљеног раствора рибље бешике, ево како је подрумар — шеф у радњи г. Диверже-а — справљао ту бистрећу материју.

Најпре ножем исецка рибљу бешику у ситне комадиће, које остави потопљене у води за 12—24 часова. Ту воду потом избаци и замени белим вином тако да у суду буде 30 пута толико вина колико је тешка узета рибља бешика. Ова пробави тако још 24 часа. За то време гњечећи набубреле комадиће јако потпомаже растварање рибље бешике. Најзад цео тај раствор процеди кроз фино сито, да би издвојио нерастворене делове од растворених.

Справљање раствора рибље бешике по тој методи је врло дуг посао и често пута не испада сваком за руком; но свакако вреди да се опроба.

Овде узимамо на буре белог вина од 228 литара 5 гр. рибље бешике, ако је вино било претходно филтровано, иначе 6 грама.

Танин се једини с желатином и при бистрењу желатином *Lainé* и при бистрењу рибљом бешиком, која чиста (руска) садржи 90—98% растворљивог желатина. То се једињење налази најпре по целој маси вина у једва приметном прамењу, које се мало по мало спаја у ситне громуљице. Ове, тежином, поступно падају на дно суда и уз пут повлаче све чврсте делове, који муте вино. После тих првих громуљица, образују се друге, па треће итд. и то тако траје док се сав желатин у вину не сталожи.

---

[1] P. Pacottet. Vinification 1903. Bailliére et Fils. Paris.

КАКО СЕ ХРАНИ НАШ СЕЉАК?

— Др. Доб. Гер. Поповић —

Храна нашег сељака врло је бедна, може се рећи жалосна. Он се храни скоро свакодневно са таквом храном, који му не даје ни половину потребних хранљивих делова.

Његова је храна сасвим једнолика. Веће промене у храни, код њега су само о великим празницима и благим данима. У остале дане он употребљава скоро једну исту храну.

Он не узима храну према добу године — зими маснију, лети поснију храну — већ скоро сасвим обрнуто. Још мање удешава своју храну према раду, који врши. О празницима, славама, свадбама кад ништа не ради, он узима најјачу храну и то у великој количини. Тих дана једе много говорећи: „сад не морам журити, не чека ме посао, и могу полако, на тенане јести; или, „баш сам се добро најео, биће ми бар за неколико дана“ ?!

Кад је пак радан дан, кад има највише и најтежег рада, кад мора од зоре па до мрака непрекидно да ради, и да се купа у зноју — тада баш узима најслабију, најмршавију храну, па и то у недовољној количини.

Врло често чује се да кажу: „данас имамо много да радимо; морамо да журимо, да то и то свршимо, и зато ћемо се данас претрпети; нећемо много спремати зе јело, већ ћемо јести мало, што се буде нашло“!....

Зар није то неправедна и безузрочна осуда самог себе, да трпи гладан онда, кад му највише треба да једе; да кад тело и своју снагу највише троши, уноси у себе са својом оскудном храном врло мало накнаде зато?!

Зар он неће своје тело услед прекомерног и дугог рада истрошити, изнурити и ослабити утолико пре, што нема довољно јаке хране? Тада не може ништа помоћи, што ће недељама и празницима боље и више јести.

Он треба, да се управља по изрекама: „Ко ради, треба и да једе.“ „Без хране нема ни рада ни живота; а у раду лежи моћ, снага“.

Тежак рад а слаба храна — готова је болест па и смрт. Наш сељак има свакодневно примера за то на самом себи, па и на својој стоци.

Кад му стигну велики пољски радови — орање, копање, жетва, он се тада најслабије храни, и зато постане у лицу блед, таман — „спекао се, као да ништа не једе“; изнури се и изгуби своју снагу. Свему томе узрок је рђава и недовољна храна.

Рад не умара човека, и не троши му снагу, ако се и разумно ради, и утрошена снага храном надокнађава. Исто тако ако своју стоку храни, он може с њом и да ради. Народна изрека вели: „Божићњар се не гоји у очи Божића.“ Те и то, ако се стока свакодневно добро не храни, неће јој имати помоћи добра храна пред какав већи рад. Тад јој се да доста хране, али она нема у себи снаге, меса, да може то да издржи. Лепо кажу изреке: „не лети соко перјем већ месом.“ „Срце би још хтело, али је снага слаба“.

Наш је сељак по природи коштуњав, јак, али није добро урађен. Његови су мишићи доста закржљали, слаби. Он нема у себи довољно наслагане материје, која је потребна да се троши у раду, а да му ништа не шкоди. Уз то, не уноси у себе ни потребну количину хране. Услед тога у непрекидном раду, он трошећи скоро све од своје готовине — самог тела. Трошећи свакодневно тако своје тело он слаби; од његових мишића остану само чврсте жиле, пуздре. Па и поред тога он се напреже и даље ради све док не малакше. Поред осталих и то је један врло важан узрок, што је век нашег сељака доста кратак. Сада треба неколико села проћи, па наћи по неког седог старца.

Храна нашег сељака може се поделити у три групе. Та разлика на жалост није основана према добу године и другим приликама, према чему би и требало разнолику храну узимати. Они већим делом удешавају своју храну према нарочитим својим „заветима.“

Тако, уз посте једу само извесну храну. Уз „мрсак“ другу врсту хране; а о празницима, славама и заветинама ту је све и сва.

Наш сељак пости четири велика поста, и још много других мањих посних недеља пред славе и друге празничиће. Сем тога сваки петак и среду. Кад се то израчуна, то чини укупно преко двеста двадесет дана, скоро две трећине од целе године.

Промена у храни један је врло важан услов за наше здравље; а то се постом постиже. Али пост овакав, како га наш сељак пости убитачан је за њега шкоди му здрављу. Да то и самим стварним примерима докажемо. Уз велики — ускршњи — пост наш сељак једе: хлеба, празег лука, пасуља, сочива, кромпира, купуса посног — пресног, расола, паприке и друго. Но, сваки нема ни свих тих врста јела; већ кад-кад једе само гњетава и непечена хлеба са сољу и мало празег лука.

Куваног пасуља и сочива свакодневно једу само мало имућнији сељаци. Па и то није зготовљено, као што треба. Пасуљ је редак, добро неискуван — тврд. Кромпира једу куваног или печеног. Зејтин се употребљава за време поста као зачинак пасуљу и купусу само о већим данима и славама. Тај је зејтин врло рђав, кад-кад и ужегао. За те дане справља се и напула, „мецганац“ пасуљ.

Уз Петров пост једу највише: кромпира, сирћета и лука, и пасуља.

Уз Госпођин пост храни се са: сирћетом и перјем од зеленог лука, празим луком, патлиџанима и пасуљем. А уз Божићни пост једу: расо и купус, мало кромпира, пасуља или сочива.

Тако истом храном храни се средом и петком преко целе године.

Та он се неће омрсити због стоке и берићета, па ма и умро. *Колико болесника преко године страда само зато, што неће да се омрси уз посте. Колико труда и времена стане лекара, док докаже околини а и самом болеснику, да треба ту и ту храну да једе, па — ако је и пост?!...*

„Нема греха у јелу, већ у злу делу“, каже наш народ. Да видимо сада, *какву хранљиву вредност има она храна, коју наш сељак* **за време поста** *употребљава? Даје ли му она бар онолико снаге, колико он дневно потроши у раду? Затим, како иста утиче на његов желудац, црева па и цело тело?*

Један сељак средњег имућног стања поједе за један дан за време поста ову количину хране: хлеба, један килограм; пасуља куваног, где има, до 200 грама у зрну; кромпира два до три комада и то не увек, — у тежини до 150 грама, једну главицу црног лука или празег лука.

Хранљива вредност хлеба, који наш сељак једе, врло је различита: 1. По *каквоћи хлеба.* Највише се употребљава — проја — хлеб од кукурузног брашна; затим смеснича — смеша од кукурузног и пшеничног или ржаног брашна. Сем тога хлеб од овсенице, јечма и крупника. Реће, и то само о празницима и код богатијих сељака употребљава се хлеб од чистог пшеничног брашна. 2. *По справљању самог брашна а и хлеба.* Жито је често пуно разних уродица, недозрело, буђаво. Сељачки хлеб скоро увек је недопечен, гњецав. „Боље је, да је хлеб дебљи, јер ће се мање јести,“ чује се кад-кад од каквог грешног сиромаха.

У тој количини хлеба, коју један сељак за дан поједе, а то је један килограм заједно са водом, с којом је замешан, просечно има хранљивих делова: 50 беланчевине, и 400 скробовине. У 150 грама кромпира има: 3 дела беланчевине, 30 делова скробовине. У 200 грама пасуља, или сочива има 45 делова беланчевине, 3 дела масти и 100 делова скробовине. Пасуљ има више хранљивих састојака него сочиво.

Остала храна: купус „жив,“ расо, сирће, лук, паприка, у количини којој се употребљава нема скоро никаквих хранљивих састојака.

Као што је познато, сва узета храна, не претвара се у „крв,“ већ се један већи или мањи део избаци у измет. Од горе узете хране здрав желудац једног сељака свари: од хлеба око 30 делова беланчевине и 350 делова скробовине; од пасуља око 30 делова беланчевине, врло мали масти, и 80 делова скробовине, од кромпира једва 10 делова скробовине. Све остало, скоро једна трећина, оде у измет.

Према томе један сељак унесе у себе и свари: 60 делова беланчевине, 430 делова скробовине. Но, ако се та храна рђаво справља, што је врло често случај, онда ће се од исте много мање сварити. Пасуљ, и сочиво, ако се добро не искувају — не претворе у кашу, онда се добија од њих врло мала корист је једна половина од тога оде у измет.

Доказано је, да је једном раднику потребно дневно толико хране, која има: 120 грама беланчевине, 600 грама скробовине и 56 грама масти.

Ако упоредимо ове бројеве са напред наведеним количинама хране, коју наш сељак потроши, видећемо: *да наш сељак са својом посном храном уноси мање у себе скоро половину беланчевине, једну трећину скробовине, а масти нимало.*

Ти бројеви представљају једну велику и страшну истину. *Они очигледно показују, да наш сељак не узима скоро ни половину од потребне хране.* Он уноси масти само кад једе зејтин; а њему је извесна количина масти неопходно потребна за храну при тешком раду.

А колико њих нема ни те хране, већ се још слабије и жалосније храни — само сувим хлебом и сољу; па кадшто и соли немају довољно. — „Хоће чељад да ми побрљиве без соли," чује се кад-кад од каквог грешног сиромаха!

Пређимо сад да видимо, *како таква храна утиче на желудац и црева, па и на цело тело нашег сељака.* Хлеб, како се справља, доста се тешко вари. Исто тако и кромпир. Од недозрелог кукуруза и буђавог прошиног брашна добија се једна врло опасна, дуготрајна болест — *пелагра.*

Пасуљ и сочиво још у тежа храна. Остала храна, а нарочито: расо, сирће, паприка, лук врло штетно утичу на желудац и црева. Они производе нагла запаљења истих, која се изражавају у бљувању, грчевима, проливом идр. Сем тога они остављају лагано и неприметно дуготрајне трагове и проузрокују честа побољевања.

Често ће се чути: „Та мој желудац може све да поднесе и да свари, па и камен." „Та то ми неће желудац провалити, ми смо навикли на такву храну."

Али ови се горко варају. Они не могу да опазе одмах последице тога, већ тек доцније — кад ослабе, не могу да једу, и туже се сваки час, да их боли ово или оно. Они се тада чуде, откуда је то дошло, кад су се увек чували. Али, тада им се тешко помаже. Услед употребе веће количине јаког сирћета често се деси и који случај тровања.

Наш сељак, који пости, (а велика је већина, која пости због вере и својих заветина, а неки и због немања) радује се мрсним, благим и белим данима, када ће „омрсити брк!"

Па и у те дане он не узима свакодневно потребну количину хране. Он тада једе: меса од разне стоке и то не у довољној количини. Исто доста рђаво справља са пасуљом, кромпиром зељем. Сира, кајмака, јаја, „готовца," „подробца" и много других смеса.

Сва та храна за време радних дана сведена је најмању количину и најпростије зготовљена само да се не би „дангубило."

Хранљива вредност те хране прелази врло мало ону, коју он за време поста узима. Са овом храном он узима мало више масти и беланчевине, али никако не у довољној количини.

Посматрајмо сада, *шта наш сељак једе о празницима, славима, свадбама, дањама и другим заветинама?*

Ту је сто пун и препун свих могућих јела, ту се непрестано доноси и обнавља, да се јело не охлади. Ту има, па и код најсиротнијих, по пет до десет разних јела. Ту он страћи таман онолико, колико би му било, да једе за месец и више дана. Ту он непрекидно за 24 часа па и дуже седи за столом и једе.

Ето, само том приликом, даје он себи право, да узме довољну количину потребне хране. Али што је најгоре и најжалосније, он се на томе не заустави, већ узме два и три пута већу количину разне и неудесне хране. Па место од тога да користи види, он претовари, поквари желудац, и од тога после болује.

Да се запитамо сада, *па да ли гладује наш сељак, кад тако мало хране узима? Попуњује ли он свој желудац са чим другим, те и поред свега тога не осећа глад?*

Морамо на жалост, признати, да он тај свој недостатак у храни попуњује са једним сталним, сигурним отровом — ракијом.

Он не зна, какво је убитачно дејство има ракија. Он пије свакодневно: пре оброка, уз и после оброка. Пије је кад хоће, кад је има!

Он без ракије не може никуд, „па ни на очев гроб!" Никакав рад без ракије не можа да буде. *Он је пије, да га „окрепи" а не зна, да га ракија лагано а сигурно сатире.*

Наш сељак кад ради више пије, него што једе. „Он не може један залогај да узме, док га са чашицом ракије не залије." Он се управља по изреци: „Лакше је напунити желудац пићем него јелом." „Он ништа не једе, њега само ракија држи" — чује се често од нашег сељака.

Још је горе, што се и мала деца трују њоме. А шта тек да кажемо, кад се скупе око казана, на сабору, славе и др.

То је страхота погледати. Ту се нижу чаше за чашом, и то све „водењајке"! Сваки пружа, да се од његове проба. Ту мора бити прва, друга, св. Тројица; затим, да се наздрави томе и томе, па ако их има и тридесет. Ту се пред неким нађе по пет до шест чаша одједанпут. Ту се пије, к'о да своје није. Ту човек изгуби памет и сравни се са својом — стоком!

Још одмах сутра дан, и доцније још и више, осети знатно рђаве последице од пића. То га, поред недовољне хране, још више убија, слаби, и ствара од њега рђавог оца, радника и грађанина.

Сад нам се само намеће питање, **па каквом би храном требао наш сељак да се храни, у којој количини да ју узима и како исту да справља?**

Да би то очигледније представили, ми ћемо укратко изнети, коју храну и у којој количини треба наш сељак да једе према добу дана; имајући у виду, да ли он ту храну има, или, да ли је може имати по врло ниској цени.

Наш сељак треба да једе *три пут дневно*, а кад су дужи дани и четири пута. И то: изјутра — доручак, у подне — ручак и у вече — вечера. Четврти пут може узети храну око четири сата по подне — ужина.

Са обзиром на одстојање појединих оброка и моћи сварљивости поједине хране, наш би сељак у **мрсне дане** требао овакву храну да узима:

1. *За доручак:* хлеба, мало мање од четврт килограма (200 грама); један комад сира, до 50 грама тежине, или комад сланине до 40 грама.

2. *За ручак*: хлеба, мало мање од пола кграма (400 грама); пасуља, сочива једну прегреш (до 100 грама) зготовљеног: са малим комадом сланине (до 50 грама), или запрженог са кашиком масти (15 грама), или са једним комадом ма каквог меса (до 100 грама) запрженог са кашичицом масти.

3. *За вечеру:* хлеба као и за ручак, комад сира као и за доручак, или једну кашику кајмака. Сем тога пасуља, зготовљеног као и за ручак. Уз то два јајета или једну чашу млека.

За време поста треба ову храну да узима:

1. *За доручак:* хлеба, као за време мрса и два печена или кувана кромпира (до 100 грама).

2. *За ручак:* хлеба исту количину као и за време мрса; пасуља или сочива пуну шаку — мало мање од четврт килограма (200 грама) зачињеног са кашиком зејтина.

3. *За вечеру:* исто као и за ручак, додајући томе још два печена или кувана кромпира.

Потпун пост без зејтина, као што наш сељак пости, није довољна храна. У тој храни нема нимало масти, који је неопходно потребна за исхрану сваког, а нарочито за исхрану радника.

Ако би хтео за време мрса да промени храну, да место пасуља или сочива узме другу храну, тада треба храну овако да удешава:

Например, пасуљ, сочиво, грашак, боб могао би заменити са кромпиром, боранијом, зељем, купусом. Али тада мора узети за сваки оброк два пут више меса; или меса исту количину, а хлеба два пут већу количину.

Често наши сиротни сељаци проведу цео дан у раду само о сувом хлебу. То је најслабија храна, после потпуног немања. Та му храна не може ниуком случају бити довољна, па ма и два пут већу количину од исте узео.

Дакле, он мора да се храни са оном храном, и у оној количини, као што смо напред казали. Упротивном, он ће трошити своју снагу лагано и доста неосетно; док напослетку у најбољем своме добу не малакше и за рад се онеспособи.

Сад је на реду да се запитамо, *има ли он ту наведену потребну храну?*

Сваки па и најсиротнији сељак има своју доста велику окућницу, градину око куће. Ту он може сву потребну храну да произведе, а да га врло мало, скоро ништа не кошта. Ако би био принуђен, што је редак случај, да мора све купити, опет то може добити по врло ниску цену.

Али наш сељак поред свега тога врло се бедно храни. Као најглавније узроке његове рђаве исхране можемо сматрати ове:

1. *Што он мало полаже на храну, и не зна да цени њену вредност за здравље.*

2, *Што је још под јаким утицајима предрасуда и сујеверја; да и „он треба да се храни онако, како су то и његови стари радили“.*

3. *Што не зна себе довољно да умери, и да храну распореди; већ „једанпут једе да пукне, а други пут трпи, да иркне!..“*

4. *Што не зна начин, како треба да зготови храну, да би била не само укуснија, већ и хранљивија.*

Кад би се све то отклонило, здравље нашег сељака умногоме би се поправило. Тада би се на њ могла применити изрека: „познаје му се што једе, и прија му оно што једе.“ Упротивном за њега ће важити друга изрека: „Ма колико да једе, њему се ништа не познаје — оно њега самог једе“.

УТИЦАЈ ЈАКИХ ВЕТРОВА НА УСЕВЕ

— Андра Глигоријевић —

Од онога тренутка, када је семе пало на земљу па за све време развијања биљке, закључно са зрењем њеним, т. ј. доношењем плода, имају наши усеви, као што је познато, да претрпе разнолике шкодљиве утицаје, чији су узроци или извори многобројни. Ти многи узроци и извори штетних и шкодљивих утицаја по наше усеве већим својим делом проучени су, испитани и познати; неки, напротив, још су необјашњени, ну — било како му драго — главно је, да утицај њихов уопште, или *своди жетвене приносе на мању меру* или *своди каквоћу жетвених приноса на мању меру*, или што је чак врло често могућно, своди *и количину и каквоћу* жетвених приноса на мању меру. У којим се размерама једно, у којим друго, а у којим, најзад, и једно и друго као последица јавља, стоји свакако до мере, јачине, трајаности самих шкодљивих утицаја.

Држимо, да и наш најпростији сељанин многом шкодљивом утицају на пораст и развој пољског усева уме да пронађе узрок и извор, ма да често пута није у стању да га уклони или уништи. Они, као што је познато, јављају се или *из саме подлоге* биљкине (дакле у земљи и из земље), или их доноси *„мењање времена“*, или им је заметак и клица *у корову*, или их наносе *биљни и животињски готовани* (паразити) и т. д.

Како је у *Тежаку* било већ говора о овом или оном узроку, извору, последицама.... шкодљивих утицаја на наше пољске усеве, то се ми у појединости тога ради нећемо упуштати.

Предмет, пак, о коме хоћемо у потпуној исцрпности, али у збивеном обиму овог чланка да проговоримо, јесте — *ветар*. О ветру у пољопривреди, о утицају јаких ветрова на наше пољске усеве, о шкодљивости и о другим појавима и последицама, које с њиме стоје у вези — зна, наравно, и наш пољопривредник ово или оно да нам из сопственог искуства исприча. Али, неће зар бити на одмет да му и у том правцу проширимо његово знање и делимично искуство.

Умерено струјање ваздуха — дакле умерена јачина ветрова — уопште није по усеве штетна. У већини случајева, она је чак од огромне користи. Јер умерена јачина ветра *ипроветрава* нам усев т. ј. *прима* растињу угљену киселину у ваздуху, која је, као „ваздушасти“ састојак његов, за биљкин живот неопходно потребна. Сем тога, умерена ветрова јачина подстиче *испаравање* т. ј. спречава нагомилавање *водене паре* у ваздушним слојевима, који биљку окружују; другим речма: односи собом засићене слојеве ваздушне из биљкине околине, а тиме даје *одушке* целој биљној површини ради правилнијег и јачег *испуштања* сувишне унутарње воде у облику водене паре.

Па онда — умерен ветар утиче и на сам чин *оплођавања, заметања, „осецања рода“* код оних усева, који се без ветра или никако не би могли ни оплодити (међусобно мешање цветнога прâ), или би заметање било непотпуно. (Ваља се само сетити ражи).

Умерени ветрови кадри су често пута чак и да излече болесну биљку или да својом делатношћу униште некоје биљне болести у самој клици. Тако, одношењем сувишне и згомилане водене паре из биљкине близине и околине, као и сасушивањем росе или кишних капљица са биљкине површине *спречава се* развијање сићаних, невидљивих клица оних ваздушних заразних гљивица, које би *на влажној биљци* — на погодној подлози — проузроковале разне лишајеве, трулеж, и т. д. проузроковале дакле *биљну болест*, која често спопада цео усев, поље, околину и т. д.

То су, дакле, углавном користи утицаја умереног ветра.

Јаки пак ветрови и бу́ре нанесу пољским усевима вазда штету. Та штета наравно може такође да буде већа или мања, коју опет условљава *јачина* у *трајање* бу́ре, као и друга непогода, која се бури врло често придружује. *Дуготрајни* ветрови коче, отежавају пораст, а исто тако утичу штетно и *на количину* жетвених приноса. О истинитости тога могли би нам брђани-тежаци из предела јаких, дуготрајних ветрова пружити довољно података и доказа. Њихова је пшеница вазда кратка пораста (кратка слама), а класје не достиже ону пуноћу и величину, коју оно стекне у затишним пољима и т. д.

Затим, дуготрајни јаки ветрови *исушују* преко мере и земљану биљкину подлогу и саму биљку и с тим проузрокују у већини случајева *кржљавост* (нарочито у пролеће и лети). Даље, повећава жестину мраза и према томе и јачину његовог штетног (па ипак покадшто и корисног) утицаја. На песковитим земљама и пољима почини такав ветар често пута неизмерне штете. Поступно али стално суши прво дуготрајни ветар пешчану површину, онда је строши и диже, витла на све стране — односи, дакле, тањи или дебљи слој горње површине или — разголити корен и жилице растиња. И најзад, жестоки ветрови, нарочито кад дуну на махове штетни су за усеве јер их разнолико повређују. Тако, растиње богато лишћем, крто или нагла пораста, као што су на пример: кукуруз, дуван и др. претрпу грдну штету од повремених јаких ветрова, који им поцепају лишће, поломе у кореновој основи стабла, покрају горње сочне делове и т. д. Друге опет усеве оборе, свитлају у вртлоге и т. д.

Па да ли може пољопривредник и како, на који начин, да се брани, да брани своју муку и труд, своје усеве против напасти, коју ветрина собом доноси? Уопште узевши, нарочито српски сељанин, као и образованији пољопривредник, није кадар да и то зло отклања. Избор средстава за одбрану против штетоносних ветрова веома је ограничен. Писац ових редака имао је прилике да види једно такво просто и јевтино средство на саксонској граници, које тамошњи пољопривредник примењује ради заштите жита против ветровог обарања. То средство састоји се у томе, што они побију коље у висини од метра целом дужином усева, (а на места и кроз сам усев) па за коље прикују танке мотке, или затегну жицу и др., те на тај начин

пружају извесан наслон стабљикама, када их ветрови спопадну повијати.

Али, једино и најпоузданије средство било је вазда, а и дан дањи још као такво важи: да оне усеве, које највише ветар штети, ваља на нарочито изабраним, заклонитијим површинама обделавати. Те заклонитије површине обично су оне, којима као штит испред ветра стоји каква већа шума, а исто тако и оне у подножју брда, које их од сталног правца јаких ветрова заклања.

Најзад, и само обшумљавање њива, које су изложене силним ветровима може да буде такође од велике користи.

УЛОГА ЖЕНЕ НА СЕЛУ
ПОЧЕТКОМ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА [1])

I. У Елзасу, на селу, прелази од векова са оца на сина ова пословица: *Жена може из сељачке куће изнети више у својој кецељи, но што може сељак у њу унети са четири коња.*"

Ове су речи веома поучне, и имају велика значаја. Оне нам кратко, али живо и јасно, казују оно што се и сувише често заборавља, а што међутим треба непрестано имати на уму, у почетку Двадесетог Века — а то је: *да сеоска домаћица игра најважнију улогу у сељачкој тековини.*

Не мислимо да кажемо да нас ова народна изрека у основи учи ичему новоме. Она нас у самој ствари подсећа на похвалну слику вредна жене, коју налазимо у Светоме Писму, где се (види последњи одсек главе о *пословицама*), узносе умне, моралне и друштвене особине домаћице која заповеда на породичном огњишту.

Свето Писмо, много пре но наша елзашка пословица, показало је: да, на сељачкоме добру, па било оно мало, средње или велико, домаћица не може извршити своју улогу — најважнију од свију — ако није, и она сама, као и сва лица која она има да руководи, прожета уверењем: *да су јој неопходно потребна и најлепша својства душе и срца, и пространа и дубока стручна, теоријска и практична знања, као год и највише врлине, удружене са неодољивом енергијом.*

II. Овој првој пословици нашега Елзаса, тако мудрој и дубокој, ми можемо додати и једну другу која нам тако исто осветљава важну улогу сеоске домаћице, колико у погледу унутрашњости сељачкога дома, толико и на пољу чисто тежачких послова, од чијег правца, умногоме зависи добро и зло, напредак или пропаст дотичне куће и фамилије. Та пословица гласи: „*кад би се све знало — брзо би се до богатства дошло*".

Ово је једна општа истина; али се она и нарочито огледа у случају који нас овде занима. Јер, *сељак се не подиже женидбом која му доноси богати мираз; нити ће га мираз, сам по себи, спасти од пропасти, или срамна банкротства.* Све то њему неће помоћи, ако му жена, уз благо, не донесе и извесна пословна знања, као и разборитост и добру вољу, и вредноћу, и енергију коју ће умеравати благост потребна за управљање кућом и за лични надзор над свачим.

III. Уосталом ко међу нама не зна колико ту за последњих година прошлога века све средње класе, нарочито класе професионалне, запињале да се одрже и уздигну у љутој борби за опстанак, о којој *социолози* умеју да говоре, и да се одрже и оснаже прибирањем што ширих знања, нарочито знања која се односе па њихову професију.

Да би имали места под сунцем ваља нам изаћи из сенке, ваља нам т.ј. радити, па и борити се, али не само снагом, него и још више, главом. За то се, управо, и подижу и множе и унапређују толике *стручне* школе.

Не заборављајмо, дакле, да у ово коло треба што пре увести нашу, већ и сувише, изосталу и забачену сељанку.

IV. *Женскиње*, — о коме се у ове наше дане толико говори — *шта* оно представља и на шта иде?

Цео свет, и мушки и женски, сложан је у оцени: да тековина не зависи данас, као некада, од саме телесне снаге, него и од умне обдарености, од *умења*, од општих, као и особених, стручних знања.

Маркиз де-*Воге*, одлични агроном француски, отворио је међународни *Конгрес* Земљорадничких Синдиката у Паризу (држаног 8—13 јула 1900 год.) овим речима: „Са пуним правом вели се о веку који се свршава — о веку деветнаестом да је то био век *науке*".

Исто тако славни доктор и професор берлински, покојни *Вирхов*, оставио нам је после смрти своје у септембру 1902 године, — ову значајну и реч и девизу: „*Науку ваља сад популарисати* — и најпростијој т.ј. простоти приступном учинити."

И доиста, шта вреде светском напретку, шта вреде благостању народних маса сва неоцењива блага науке, свеколики проналасци и изуметци, и ови досадањи и сви одсадањи, ако све то остаје само записано у неколико књига изложено у неколико часописа, повремених списа итд. а затрпано у неколико библиотека народних или приватних, где их траже и налазе само наколико људи од струке и науке.

Јест, науку треба *популарисати* — простоти је што приступнијом учинити. Јер наука вреди данас више но и капитал но и кредит; па жена има, колико год и човек, и право и дужност, да дође до ових блага човечанства.

Женскиње дакле, које то тражи у пуном је праву.

V. *Двадесети Век има бити век популарисања науке.* Ова лозинка има вредити за женски колико год и за мушки свет, за *сељанке*, дакле, колико год и за женске других положаја.

Овоме циљу, збиља, служе и реформе и напретци стечени неизбројним напорима, неизрачунљивим жртвама и стрпљењем, а све које теже да направе од Двадесетог Века, век *популарисања науке.*

Сви се просвећени народи данас утркују средствима *наставе* која се непрестано и све више заводи, и која се усавршава, почев од основних школа, па, кроз продужне, обавезне, средње и стручне за одрасле, до највиших.

На похвалу жена буди речено, нису оне остале равнодушне према овоме великоме и красноме покрету. Врата толиких универзитета, са најразличнијим и најмодернијим факултетима, њима се из дана у дан заслужно отварају.

С друге стране, на врло великоме броју старих и нових заната, као и најмањим редовима радничким и индустријским, слабији пол већ чини најдрагоценије услуге човечанству. А зашто? За то што је и хтео и умео прибавити себи потребна знања, и те не само општа, него и специјално-техничка.

VI. Према свему напред наведеноме, прави пријатељи земљорадње, те вечно прве и најважније гране људског делања, треба једном да се упитају; *како* ће се, којом т.ј. наставом и поуком, умно развити наша сеоска домаћица, и у овоме Двадесетоме Веку оспособити за вршење високе јој и важне улоге?

Пре свега, *коме* треба поверити ову и овакву задаћу реформаторску? А ми одмах одговарамо да тај реформатор мора бити, тако рећи, цео свет — разумемо и законодавац, и чиновник у свима гранама Министарства Народне Просвете и Народне Привреде, и професор, и новинар, и службеник синдиката финансијских и кооперативних, и члан разних земљорадничких и сељачких удружења, и представник *власти*, и свака интелигентна варошанка и сељанка, и тако *даље*.

Али питаћете, па зашто мора толики свет на томе послу да буде?

Одговарамо: за то, што се ваља борити противу једне старе и јаке *навике*, противу силних предрасуда масе, противу великог неповерења према свакој новини, као и противу једног од многих, но не и најмањих, узрока пропасти саме земљорадње. Тако, на пример, док свуда иначе према старој изреци школској, да *нико никоме не може дати оно што сам нема*, цео свет иде у школу код оних који су кадри да га поуче и науче у таквом и таквом послу и занату, хиљадама људи и жена рећи ће вам да сеоску девојку треба да васпита само њена мајка — ма да та мајка, врло често зна само за јад, беду и сиротињу, сеоског живота или, боље рећи, не зна ништа, свакако колико и ништа, о правој тајни сеоског привређивања, и стоји као

[1]) Види Извештај са VII *Међународног Земљорадничког Конгреса* (држаног у Риму априла и маја 1903 године).

укопана на месту на коме се пре ње стајало од памтивека, и као да овај свет није корачао напред кроз читав један век.

Па шта треба онда да зна та мајка, та домаћица сеоска, те да одговори своме позиву, и да допринесе унапређењу свега онога што јој је поверено? На то питање одговарамо у овој тачци.

VII. Поље делања сеоске домаћице огромно је. Јер, њој су — скоро и само њој, — поверена ова блага: здравље чељади, кеса кућевна, трпеза и одећа, чистота и ред, срећа и напредак, част и положај друштвени *целе* породице, васпитање деце — једном речју — њој је поверен један огроман задатак, сам вечни *узор* од задатка жене. Сем тога, на њу се наслања и амбар и подрум, и башта, и вотњак, и вајат, и живинарник, и млекарник, и краварник, и све што треба једна кућа од животних намирница и да склони и да сачува, и да купи и да прода. Најзад, има међу сељанкама жена које и копају и сеју, које требе траву и коров, које раде на њивама и по виноградима, као и на сваковрсним засадима. И оне, поврх свега тога, полажу да буду сталне саветнице својих мужева.

Може се мислити колико штете оне ту наносе својим несхватањем ствари. Питање је међутим са колико правога разумевања, са колико интелигенције раде оне и своје рођене послове? Ако ћемо да судимо по резултатима, онда је најчешћи случај — *случај где нема никаква знања и никаква разумевања.*

VIII. Па, *како да се доскочи овоме великоме злу?* Начина ту има много. — Пре свега, већ је приступљено у разним земљама преображају основне наставе у школама за женску децу. Ново учитељско особље сад се полагано ствара, а и потребна се средства новчана за то налазе. И државе, и разна удружења, и приватни настали су да тој потреби одговоре.

Девојчице које не могу да се зарад школе, одвоје од своје куће а њихов је број највећи — тој деци женској треба школа тако рећи да дође на ноге, у лицу путног особља учитељског које би им држало јавна предавања: о домаћинству, кујни, берби, шивењу, пеглању, млекарству и прављењу сира, о гајењу поврћа и неговању стоке, као што би их учило како да музу краве, да гаје живину и пчеле, а, више свега да чувају здравље. И ту би се могло нешто додати из *бактериологије, зоотехнике, ентомологије, хемије*, органске, анорганске као и практичне хемије; за тим из *физике, пољопривредне рачунице* уз предавања о користима Земљорадничких *Задруга* и *Удружења*. И та би се предавања могла поделити на неколико часова, или лекција, трајати дан, или три или два, или се протегнути на недељу или две, како где време и прилике то буду допуштале. Излишно је, зар, понављати да би користи од оваких путних школа по наше сеоско домаћинство женско, биле просто огромне.

Примера ради да поменем да се баш у овоме часу (а ми смо у јануару 1903) у маленоме селу *Дугленхајму* од Стразбурга само петнаест километара удаљеноме — а које нема више од 1290 душа, свршава први *петнаестодневни течај* о сеоском газдинству, на највеће задовољство и ђака, ученицâ, и њихових родитеља. Њих има око шездесет — од петнаест па до двадесет шесте године старости — и оне се скупљају у једној сали која је претворена у *кујну*, као и у једну млекарску одају, која је претворе у задругарску *масларницу* и ту проведу, слушајући и учећи се, од девет до дванаест, и од једнога и по до четири часа по подне. Учитељке су им две красне госпођице *калуђерице* из Луксенбурга и обе васпитанице наше нове школе за домаћице у Шато-Селену (Лорен) школе — која је особито погодна за образовање младих сељанчица, и која, поред науке о добром домаћинству, пружа својим ученицама и извесне поуке о моралним дужностима.

Ну, питаћете, *па од куда новаца за одржавање таквих течајних предавања?*

Ништа лакше није било наћи за такав један циљ. Свака ученица плати за ово петнаестодневно школовање своје три марке, или 3·75 дин.; и са тим је све-свршено, и сваки задовољан.

Ми бисмо само рекли, да би требало ту ићи и мало даље те по примеру стручне наставе за мушку сељанчад, завести *зимске* течаје, и драговољне и обавезне, за сеоске девојке. Два часа на недељу то је доста за почетак — док би кћери мало имућнијих сељака могле посветити један, два, три па и више семестара посећивању нових школа за домаћице, и у њима се потпуно усавршити у млекарству, масларству, живинарству, градинарству итд.

Најзад оне девојке које би показале да имају воље и дара и за нешто више могле би из таквих школа изаћи и саме као *учитељке* — наравно пошто би претходно дошле до потребних средстава да се образују у стручним заводима, као у модерним школама, основним и пољопривредним, и пошто би положиле испит и добиле дипломе пољопривредних инжињера, с правом да могу деловати, било као световна или свештена лица, по селима и давти поуке другима.

Завод оваке једне врсте, коме је задатак да спрема пољопривредне учитељке и наставнице, заступљен је у *Женскоме Институту Свете Тројице* у Ховерлију, близу Лувена у Белгији. То је једна стручна пољопривредна *школа за домаћице.*[1])

Ученице, дакле, које би излазиле из оваких завода, могле би доцније по селима узети на се руковођење послова сеоских домаћица, као задружно прављење масла, сира итд. Сем тога, оне би могле од времена на време, поучити наше сељанке мало и теорији и практици модерног домаћинства сеоског, и упознати их са најновијим, као и најкориснијим, проналасцима пољопривредне науке.

Даље, ове би учитељке могле узети у своје руке и управу месних библиотека, музеја, лабораторија, опитних поља, и разних повремених издања, а све које би их одржавале у вези и њих и њихове ученице, са добрим изворима пољопривредне науке и наставе.

Обдарене а притом и богате, девојке могле би продужити своје науке на *вишим школама*, могле би т.ј. походити предавања и на пољопривредним факултетима земаљских универзитета — као што већ и раде у Енглеској, Данској, Русији, чак Сибирији, у Немачкој, Француској, Швајцарској, Белгији и Америци. Од своје стране, опет *госпође* из великих породица, које имају своје главне приходе од земље и пољских имања — али који приходи из дана у дан опадају, јер дотичне домаћице не разуму свој посао — те госпође могле би се удружити, и као покровитељке настати: да наше сеоске девојке дођу до потребна им знања и спреме домаћичке. Те би нам девојке, после, као *жене* подигле земљорадњу. А зар је то мала добит. И зар је то тако тешко васпитати наше сељанчице у томе правцу? Та, само нека помисле те добре госпође, да су ове масе кћери народних позване да усреће цео сеоски живаљ њихове земље.

Више и од тога, научив се како треба своме послу на селу, кћери сеоске умеле би зарадити и себи и својима на дому; а оне онда не би бежале из села у вароши да тамо пропадну у јаду и калу.

IX. А сад да завршимо са једном речју о путу и начину, којим би се могло доћи до потребних средстава за ове нове преображаје и творевине у Двадесетом Веку — на корист наших сељанака, у циљу т.ј. оспособљавања њиховог за важне улоге домаћинске.

Да узмемо за пример покрајину *Елзас — Лорена.* Ова земља губи сваке године на својим пољским приходима читавих десет милијуна франака; а губи их за то, што сеоске домаћице њене нису дорасле своме занату. Према *статистици* коју имам пред собом, ја сам израчунао — да се свака душа у овоме крају, свакодневно *штеди* са пола динара. А то доиста, није мало.

Сад, ако би се, рецимо, из земљорадничких штедионица, узео на зајам један милијун динира и уложио у поправку сеоскога домаћинства, у гореозначену спрему нарочито сеоских кћери, тај би се милијун, верујте, брзо вратио своме повериоцу, па би и многе друге стекао.

Најзад, кад би се само један од оних многих милијуна које сваке године *попију* наши сељаци по крчмама — а многи од њих иду у крчме понајвише за то, што *жене* не умеју да их задрже код куће, за сопственом и уредном совром; — кад би се још и онај новац што наше неразумне газдарице баце на своју, женску, сујету и будалаштину, употребио на ново и боље васпитање сеоских кћери у духу добра домаћинства; па кад би се још и *онај* новац који многи затуцани сељак наш изгуби не умејући како треба да одгаји ни коња ни краву, ни свињче — кад би се, велимо, све те, мање више, бачене суме

---

[1]) Види Пољопривредни Институт у Ховерлију — јединствен у свету који су основали професори пољопривредног факултета у Лувену, и који броји сада хиљаду ученица.

посветиле *просвећавању* и *облагороћавању* најважнијега чеда природе — човека — шта мислите, какав би нам онда и род и плод на земљи ницао?! Ту је, доиста, право имао *Фрајсин* кад је казао: „*У васпитању деце једнога народа лежи и један од главних извора среће и несреће држава: и њиховом благостању и њиховој материјалној пропасти. Па, како је улога сеоске домаћице у XX веку једна од најважнијих, то ваља знати: да ју она и не може извршити без потребна јој знања и умења!*“

Г. Милер.

(Превод) Члан царско-немачкога Пољопривреднога Савета за Елзас-Лорен, и члан Управног Одбора *Рајфајзенових* Штедионица у Немачкој

БЕЛЕШКЕ

Нова сорта кромпира. — Проф. *Хекел* из Марсеља саопштава резултате својих огледа са кромпиром који успева на мочарном земљишту (Solanum Commersoni) а који су му испали за руком. Користи од гајења овога кромпира те су, што он успева и на таквом земљишту, где се обичан кромпир уопште не може гајити нити би успевао; што не страда од пролетњих мразева и даје непрестано жетве па ма се понова не засађивао, довољно је земљиште с пролећа поорати и пољубрити. Стабло непрестано расте до јесени, и може се употребити за зелену сточну храну, а кртоле се ипак стварају и ништа их не омета сечење стабла. Кртоле имају горак укус, те се још не употребљавају за храну или ако се то чини, у врло малим размерама. Али непрестаном негом овога кромпира већ се у Француској успело да се горчина јако умањи. Кртоле не труну и не пате од болести — потпуно су сигурне. Цвета од јуна до септембра и цвет мирише слично јасминовом цвету.

Вештачко оплођавање домаћих сисара. — Наука се непрестано напред креће и сваким даном бележи нове и нове успехе. *К. Саковски* саопштава у једном немачком пољопривредном листу интересантне податке о вештачком оплођавању домаће стоке. Ти подаци занимаће свакојако и наше читаоце, те их изводно саопштавамо. У Институту за експерименталну медицину у Петрограду изведени су у најновије доба огледи са вештачким оплођавањем говеди и коња. Ти су огледи показали: да је проценат оплођавања исто тако велики — ни у којем случају мањи — као и кад се грла природно паре. И кобиле, и краве, као и телад и ждребад, које вештачким путем оплођене краве отеле, односно кобиле ождребе, потпуно су здрави и снажни. Старија ждребад показују јасно сличност са пастувом од кога је семе за вештачко оплођавање узето. — Један други оглед чињен је овако: семе је крави убризгано у раствору сољном или содном, а кобилама је убризгавано (уприцавано) семе онако како је од пастува узето. Семени кончићи узети су од једног закланог бика и њима су оплођене две краве после 6 а трећа после 24 часа. Резултат је био добар јер су прва и трећа крава отелиле добро развијену телад. Оплођавање је вршено онда кад није ниједна крава показивала знаке за вођење, нити је полна жар била наступила. Из тога се изводи закључак, да полни жар и душевно стање немају никаквог утицаја на оплођавање и пол потомства.

Вештачко оплођавање има више изгледа за сигурно оплођавање, и врло је згодно средство против неплодности многих добрих приплодних грла. Из ових огледа изведени су ови закључци:

1. Вештачким оплођавањем може се потпуно искористити производна способност најбољих приплодних грла.

2. Постиже се лаким начином парење јединака различне висине и тежине.

3. У случају да се какво одлично приплодно грло осакати или да угине, ипак је још могућно употребити његово семе за запатске циљеве.

4. Материја за оплођавање може се и на даље шиљати.

5. Производи вештачког оплођавања не показују никакво одступање од нормалног типа, а такође никакве штетне мане у телесном саставу.

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ

На питање г. Гаје М. Ђорића, виноградара из Смедерева о једном штеточини који се овога пролећа појавио у већем броју у њиховим смедеревским виноградима, ево одговора, који може интересовати и остале виноградаре, где се овај штеточина појавио:

Научно име овога зарезника је *Отиоринхус* (Otiorhynchus sulcatus), српски сурлаш или кљунар, премда се ово име даје и ономе који лист завија у виду цигаре.

Овај штеточиња појавио се у тако великом броју, како ви сад наводите за Смедерево, у Кличевцу (у окр. пожаревачком) и тада је о њему писато у *Тежаку* од 1881 године на стр. 259 и 309 и донете су слике за олакшицу распознавања.

После тога времена како су ускоро и виногради од филоксере тамо као и по другим местима пропали, није се о њему ништа чуло, до данас.

Добро је што се јавили, да се и на њ обрати пажња, јер је штета, код данашњег скупог рада виноградарског да нам и он на муку пристаје, нарочито стога, да се тиме уједно обележи и правац његовог надирања.

Из онога што је тада у *Тежаку* писано, извадићемо неколико потребних напомена, које могу дати довољно поуке о његовом тамањењу.

Штеточина овај уништава пупољке нарочито оне који се на кондирима находе; дакле оне пупољке у којима су заметци родног ластара, и по томе су врло штетни јер је род за ту годину уништен. Они свој штетни посао врше ноћу, а дању се крију по пукотинама на лози, по ољуштеној и зацепљеној кори на крњама, по одсеченој а не изнетој лози и по воћу; нарочито по бресквама и кајсијама има их, и како се чукне у крњу или тресне воћка, одмах попадају на земљу и као умртвљене се притаје за неко време. Том се приликом могу брзо покупити и врелом водом попарити или у ватру побацати. И то се запазило, да се у већој количини јављају у старијим виноградима, но у млађим садовима, али то може бити да је отуда дошло што се на млађе садове и не погледа, па се није спазило.

Ради тамањења ових штеточина потребно је знати: прво, да се при свакој копњи пажљиво мотри те да се радом земља око чокота претресе не само ради корова но и ради оваковних инсеката и њихових ларви. Овде је подесно поменути стару поуку, да пред зиму загртање не треба изостављати, јер се при тој радњи многе ларве потамане, а тако и коров у коме се крију, а тиме се уједно и земља приправи те је с пролећа трошна и ровита, затим се може одгртање лако да врши, а земља при томе као нађубрена обогати. Уједно је и чокот зиму у повољном стању провео и не зебемо за њега од претеране студи. Изгртање с пролећа треба такође пажљиво да се изврши, јер при томе опет многи исекти могу да се открију и униште. При орезивању лозе и чишћењу „метиља и подушњака“ као и љуштењу за-

цепљене коре, ваља мотрити, да се ове бубе тамане и по могућству с лозом износе изван винограда у крај, где би се чешћим претресањем лозе сви инсекти лако могли прибрати. Из винограда ваљало би воћке поуклањати; ако ли не, онда и њих који пут протрести, не би ли падали инсекти, те да се могу покупити и попарити; нарочито трњак или живу ограду ваља око винограда уништавати, јер је то легло штетним инсектима, а користи не доноси никакве.

Све ово досад поменуто може се упамтити за идућу јесен и пролеће, јер је оправдано мишљење да се, без нашег заузимања могу још више умножити и већу штету изазвати. За сада пак не остаје ништа друго но скупљање ових бубица и уништавање. Они се лако могу отрести, јер брзо падају, а крила за летење немају.

Због тога хватају се местимице као и други инсекти у подметуте сачуре (као тањири) од лима или ластре, који се из две поле састоје и лако могу изнад крље да се саставе.

На крају, додајемо молбу, ла нам се и из других винарских крајева јави, у којима се овај штеточиња опазио. А добро би било да се тако чини и са осталим штеточинама, о којима ће *Тежак* свагда проговорити оно што буде потребно.

м. с.

ГЛАСНИК

Члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва. — Ценећи рад Српског Пољопривредног Друштва на унапређењу наше пољске привреде, и желећи да међу пољопривредницима очува трајан спомен своме оцу поч. Кости Вукчевићу бив. земљоделцу из Јасиковице у срезу трстеничком, његов син Светислав Вукчевић уписао га је за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и положио прописани улог од 100 дин.

Друштво сматра за дужност да дародавцу изјави топлу благодарност на овоме, чиме је своме родитељу подигао најлепши споменик и показао, колико цени напредак наше пољске привреде.

† **Живко Давидовић,** члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва, преминуо је 1 маја ове године у Београду.

Бележећи ову тужну вест, сматрамо за своју дужност изјавити породици покојниковој своје дубоко саучешће, а гледаћемо да ускоро донесемо опширнији приказ рада овога заслужног Србина.

Бог да му душу прости.

IX Конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Врању. — Ове се године навршују десет година од како је основана прва Земљорадничка Задруга у нашој Отаџбини која је у исто време прва Задруга те врсте у васколику Србству.

За минулих девет година покрет овај означио је своју корисност многобројним радовима на подизању и организовању привредне снаге нашега народа, што га је препоручило као изврсан начин да привредници — земљорадници брзо и узајамно сами себи помогну, те су, као плод тога утицаја и сазнања, поникле до овога тренутка око 400 Земљорадничких Задруга у Краљевини Србији и близу 200 у осталим деловима Србства.

Али Земљорадничке Задруге у нашој Отаџбини не мисле, због своје десетогодишњице, чинити какве било особите припреме или свечаности, ма да би се с правом имале чиме подичити за минуло доба; оне ће се и ове године састати на свој редовни годишњи састанак (конгрес), на коме ће у тишини изнети резултате свога десетогодишњег рада, остављајући непристрасним и добромислећим људима да сами цене и даље закључке изводе.

Оваквих је састанака досад било осам; овај ће бити девети, и држаће се у *Врању*, при крају августа или у почетку септембра, када је најзгодније време за овакве састанке.

Приређивачком Одбору и управи Земљорадничких Задруга намера је да у овој прилици само скрену пажњу својим познаницима и пријатељима српскога земљорадника на овај састанак, како би се свак, који жели суделовати у раду око препорођаја привреднога живота и рада нашег земљорадника, за времена могао спремити и определити.

По правилима и обичају, Конгреси Земљорадничких Задруга, поред својих редовних послова, у исто време су школа за спремање и образовање земљорадниково у правцу савремених проналазака, уколико се они тичу земљорада; даље у духу савремених друштвених и привредних тежња и потреба, најзад школа за његово свестрано-привредно, а донекле привредно-радно образовање. На свима досадашњим конгресима, људи од књиге и науке држали су своја поучна и корисна предавања, уносећи на тај начин научне истине у масу народа, те да их он разуме и користи се њима. Осам великих свезака, које садрже радове ранијих наших конгреса, обилна су и богата ризница, која је, овим путем, отворена и пружена народу. Нема сумње да овај — девети — конгрес неће у том погледу изостати од ранијих, и сазивачи су у праву да се надају, да ће одзив у том правцу бити обилан, као и лично суделовање пријатеља српскога земљорада.

Овом приликом, а тога ради, Приређивачки Одбор и Управа Савеза Земљорадничких Задруга чине само ове напомене.

1. Свак, који је рад да суделује на деветом Конгресу Земљорадничких Задруга, као предавач или расправљач, треба писмено да се пријави *Управи Савеза Земљорадничких Задруга у Београду најдаље до краја јуна ове године.* У пријави треба да стоји: како се зове предавање или расправа, а само предавање или расправу треба послати на исту адресу најдаље до краја јула ове године.

2. Који је пак, рад само лично да походи Конгрес, тај да се пријави главноме секретару Конгреса, г. *Светозару Т. Михајловићу, учитељу у Врању*, и то најдаље до *15 августа* ове године, како би се за времена могао учинити распоред за станове и храну.

3. Дан првога састанка, трајање и дневни ред Конгреса објавиће се у своје време особитим позивом.

Уз ове напомене, а на завршетку овога свога првога позива, сазивачи поздрављају свакога, коме до руку дође ово писмено, задругарским поздравом и моле га, да обавести и оне, који, из непознавања, нису особито позвани, да ће Српске Земљорадничке Задруге држати свој *девети Конгрес* ове јесени *у Врању* и да је свак пријатељ и добро дошао, који буде миловао доћи на овај привредни народни збор.

Приређивачки Одбор.
(долазе потписи)

КЊИЖЕВНОСТ

Народна књига. — Одазивајући се многобројним молбама и тражењима повереника и задругара Српске Књижевне Задруге, да Задруга поред својих редовних издања, спрема и нарочите књиге за најшире читалачке редове, Управа Задругина приступила је овом послу, поверивши спремање *Народне Књиге*, нарочитоме „Одбору за ширење српске књиге и просвете.“

Овај одбор, који ради под окриљем Управе Српске Књижевне Задруге, већ је почео рад на спремању ових књига, и прва свеска *Народне Књиге* већ је готова. У тој је свесци позната приповетка нашега одличнога приповедача Јанка Веселиновића, *Кумова Клетва.*

Да би *Народна Књига* могла допрети и у најзабаченији кутак нашега народа и у најсиромашнију кућу, цена је књизи само *десет* пара, мимо све то што је књига одличне техничке израде, на лепој сатинираној хартији и у лепим корицама. Продавци добивају још за свој труд оно ширење ове важне књиге 25% у књигама или новцу.

Свима пријатељима наше народне просвете најтоплије препоручујемо, да се заузму за ширење *Народне Књиге* у народ.

Поруџбине треба упућивати администрацији Српске Књижевне Задруге у Београду.

НОВЕ КЊИГЕ

Значај шума у прошлости и садашњости, по страним ауторима написао *Јов. Бадемлијић.* Београд, Штампарија „Доситије Обрадовић.“ Цена 3 дин. 8° стр. 232. Чист приход од ове књиге намењен је подизању Музеја Српске Земље.

Обезбеђење стоке од Др. филоз. *Хилземана*, превео *Владимир Зделар*, професор. Прештампано из *Финансијског Прегледа.* Београд „Доситије Обрадовић“ — Штампарија Аце М. Станојевића. 1903 године. Цена 1 динар. 8° стр. 79.

Извештај Главног Одбора за чување Народног Здравља, о своме раду у 1903 години. — Година друга. Београд, Штампарија Светозара Николића, 1904 год.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ПРИХОДИ и РАСХОДИ

Српског Пољопривредног Друштва по закључењу рачуна за месец март 1904 годину.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИМАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Остатак по дневнику касе од 1903 године	11268	—
2	Од улога добротвора и утемељача	100	—
3	Од улога помагача	124	—
4	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	103	—
5	Претплата на Тежак за 1904 и наплате дуга за раније		
6	године	1252	85
7	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	506	55
8	Од продаје књига	296	76
	Од продаје семена и садница	12079	75
9	Од продаје справа, рафије и др.	7493	20
10	Од продаје прскалица и плавог камена	1394	90
11	Од продаје запрашивача и сумпора	33	60
12	Од наплате дуга за семе, справе и плави камен	1281	30
13	Ванредни приход	76	59
	Свега примљено	36010	50
	По одбитку издавања у	33726	37
	Остаје за 1 април	2284	13

РЕДНИ БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја		
2	и трошкове изасланика друштвених по овим радовима	627	75
	На уређ. и издрж. живинар у Роготу, плату настој. и чувара	169	60
3	На набавку и експедицију семена и садница	13917	02
4	На набавку справа, рафије и др.	13895	34
5	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	110	10
6	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	19	60
7	На набавку књига новина, дворeза, повез календара и осталих издања	520	82
8	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и ранијих година	687	50
9	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	45	35
10	На електрично осветљење и телефон	186	45
11	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	224	—
12	На оправку друштвеног дома, прекривање павиљона и одржавање врта	6	—
13	Плата секретара	720	—
14	Хонорар благајнику	300	—
15	Хонорар уреднику Тежака	240	—
16	Плата економу	499	98
17	Плата писару	375	—
18	Плата архивару	375	—
19	Плата експедитору	270	—
20	Плата послужитеља	511	96
21	На ванредне издатке	24	90
	Свега издавања	33726	37

Бр. 2699.
4 априла 1904 године
Београд.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
М. Х. Поповић с. р.

ЗАПИСНИК II СЕДНИЦЕ

Управног Одбо а Српског Пољопривредног Друштва

држане 9 фебруара 1904 године у Београду

Присутни су били: потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, чланови Управе г. г. д-р Марко Леко, Алекса Љ. Поповић, Александар Мијоковић, Петар Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић, д-р Миливоје Васић и благајник Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.

Бележио зам. секретара Рад. К. Спасовић.

5. Прочита се писмена оставка г. Душана М. Спасића, коју је поднео на положај друштвеног председника. — Прочитану оставку Одбор прима к знању и одлучује да на основу чл. 24. друштвених правила друштвеним пословима руководи потпредседник друштва. А ако би се у току године указала потреба за избор председника, Управни Одбор донеће одлуку за сазив ванредног Збора, на коме ће се овај избор извршити.

6. Прочита се нацрт програма за учешће у прослави стогодишњице устанка за ослобођење, који је израдио нарочити ужи одбор и који гласи:

1. Да се приреди земаљска изложба живине у Београду;

2. Да се приреди земаљска изложба летњег воћа и раног грожђа у друштвеном дому у Београду;

3. Да приреди земаљску изложбу справа, које се у Србији израђују, са историјским одељењем справа, које су се употребљавале за последњих 100 година од ослобођења, у дому своме у Београду, и утакмицу у раду пољопривредних справа на имању Управе Топчидерске Економије;

4. Да у Топчидеру приреди обласну изложбу говеда, у којој би излагањем суделовали пољопривредници из округа: београдског, ваљевског, крагујевачког, моравског, смедеревског и пожаревачког.

Све ове изложбе да трају три дана (кад буду одређени главни дани прославе) осем последње, која ће трајати један дан.

Поред овога да Друштво о свом трошку и старању изда спис: *Споменица стогодишњице развитка пољске привреде у Србији*, и да према ранијој одлуци учини корак да може *установити медаљу за пољопривредна одликовања по особеним правилима* — Одбор у начелу усваја предложени пројект за суделовање у прослави и одлучује, да се о овоме извести Главни Одбор за прославу стогодишњице као и о томе, са коликом сумом за овај циљ Друштво располаже и колико је потребно, да се све ово изведе, те да се моли Одбор да Друштво новчано потпо-

могне. Тако исто о свему овом да се извести и Господин Министар Народне Привреде.

7. Приступи се саветовању о набавци семена луцерке — Решено да се по могућству поручи од ливераната из Француске, од кога је и ранијих 5000 кгр. поручено.

8. Износе се на одобрење измењена правила Књажевачке Пољопривредне Подружине и по саслушаном мишљењу благајника друштвеног — Одбор одобрава поднесене измене и допуне.

9. Износи се на решавање предмет Тимочке Пољопривредне Подружине — Одбор решава, да се умоли Господин Министар Народне Привреде, те да учини потребне кораке, да се Подружини не одузима имање, које јој је општина уступила, док Друштво не испита, због чега је Подружина малаксала у раду. За преглед рада ове Подружине, да се умоли редовни члан Друштва г. Милан Т. Грковић управник Вин. Воћ. Школе у Букову.

При расматрању овога предмета показало се, да по истом није благовремено урађено што је било потребно, те поводом тога, а да би се извидило да нема других несвршених предмета, Одбор одређује г. г. Александра Мијоковића, Димитрија Јосимовића и Милоша Н. Лукићевића, чланове Одбора, да прегледају целокупан рад друштвене администрације и да о томе поднесу извештај идућој одборској седници.

10. Прочита се оставка г. Милана Бајића коју је поднео на редовно чланство у Друштву — Одбор прима к знању поднесену оставку, која се има саопштити идућем Годишњем Збору.

11. Прочита се молба г. Михаила Виторовића да му се изда хонорар за његов реферат, који је читао на Привредничком Збору од 30 октобра прошле године и који је отштампан у стенографским белешкама овога збора — Одбор решава, да се реферат г. Виторовића хонорише са шесдесет динара од штампаног табака.

12. Изнесе се молба г. Мике Спасојевића економа из Шапца, да му се одобри увоз справа на друштвену адресу које је поручио у иностранству — Решено да се г. Спасојевићу не може одобрити увоз на друштвену адресу, јер је то противно закону о друштвеној повластици.

13. Чита се молба ђака алексиначке учитељске школе, да им Друштво уступи 60 калемарских ножева у пола цене — Одбор решава, да се ђацима учини по молби.

14. Прочита се писмо уредништва „Привредника," из Загреба, којим тражи у замену за свој лист „Тежак," као и остала друштвено књижевна издања, за која ће и поменуто уредништво слати своја књижевна издања — Одбор решава да се уредништву „Привредника" шаље *Тежак* у замену, а ако оно буде слало и друга књижевна издања своја, да му се шаљу и друштвена књижевна издања.

Поводом овога Одбор је донео и начелну одлуку, да се свима југословенским пољопривредним листовима шаље *Тежак* у замену, а оним корпорацијама и пољопривредним установама, које буду слале Друштву своја књижевна издања, да то и Друштво учини.

15. Прочита се извештај Сићевачке Пољопривредне Подружине о избору нове подружинске Управе — Прима се к знању.

16. Прочита се извештај Пољопревредне Подружине за срез посавски о држању Годишњег Збора 15 ов. м-па и молба да Друштво одреди свог изасланика — Одбор прима извештај к знању и решава, да се збор телеграфски поздрави.

17. Прочита се извештај Крушевачке Пољопривредне Подружине о држању Годишњег Збора 15. овог месеца — Одбор и овај извештај прима к знању и одлучује да се и он поздрави.

СТЕЧАЈ

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 26 ов. месеца за *„Поучни део" Пољопривредног Календара* за 1905 годину примиће се чланци који ће расправљати ове теме:

1. Уређење малих и средњих сеоских имања;
2. Прибирање и неговање стајског ђубрета;
3. О сејању уопште са применом врстачне сејалице;
4. Гајење кукуруза;
5. Гајење кромпира и његова употреба;
6. Гајење сточне репе;
7. Неговење природних и подизање вештачких ливада;
8. Стратификовање каламљене лозе;
9. На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота;
10. Спремање буради за бербу грожђа;
11. Употреба воћа;
12. О јабуци;
13. О гајењу дуда за храњење свилених буба;
14. О производњи црног лука на већем простору;
15. Неговање стоке;
16. Гајење кокошака;
17. Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница;
18. Свињска куга;
19. О користи вештачког сиришта и његовој употреби;
20. О потреби одржања шума;
21. Багрем као шумско дрво, и за разну пољопривредну и занатску употребу;
22. Корисне и штетне птице у пољопривреди;
23. Лекарска поука за народ;
24. Приповетка са пољопривредном тенденцијом (оригинална).

Чланци се имају написати јасно, популарно, и што краће, тако да чланак не изнесе више од три штампана листа, и да имају по потреби и што више слика, у ком случају чланак може изнети и до четири штампана листа.

Све чланке треба упутити Српском Пољопривредном Друштву с назначењем: „за Пољопривредни Календар," а рок је за подношење чланака *до конца јула месеца ове године.*

Награде штампаних чланака, по оцени Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, могу бити од 60—80 динара од штампаног табака. Оригинална приповетка наградиће се одсеком.

Бр. 3849. Из канцеларије Српског Пољопривеедног Друштва 26 априла 1904 године.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 14 априла ове године решио је, да се ове године, према буџетској могућности, изда једна или две свеске *Пољопривредног Гласника.*

Прва свеска изаћиће месеца маја ове године, а друга, по могућству октобра месеца.

Моле се пољопривредни писци, да своје радове, намењене за *Пољопривредни Гласник* шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва за Уредништво *Пољопривредног Гласника.*

Радови ће се хонорисати, а штампаће се ако их рецензенти буду препоручили. Непримљени радови враћаће се писцима. 3—6

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове,* да *одмах,* чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

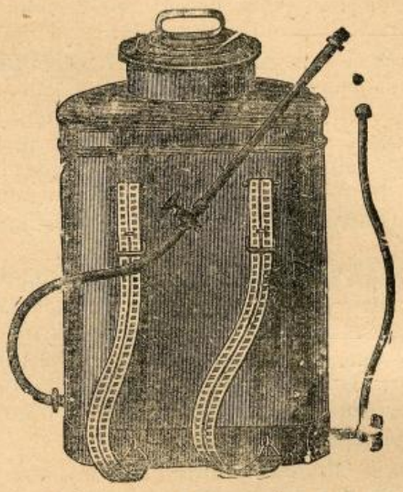
Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака,* чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 3—10

ОГЛАСИ

ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија," као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

9—10 **Браћа П. Радојловићи.**

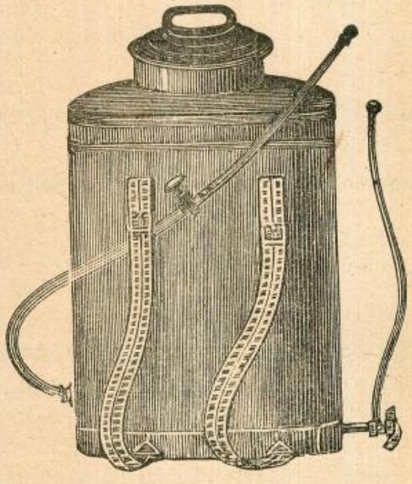
ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 8—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 14 и 15 броја Тежака. *Чланци :* Први Конгрес лекара, природњака и привредника у Београду. — Жетва стрнина. Оскоруша. — Утицај хране на каквоћу сланине. — О бистрењу вина. — Како се наш сељак храни? — Утицај јаких ветрова на усеве. — Улога жене на селу. — *Белешке. — Питања и одговори. — Гласник. — Књижевност. — Нове књиге. — Друштвени и подружински послови. — Стечај. — Обзнане. — Огласи. — Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 16 — У БЕОГРАДУ, 1 ЈУНА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ПОБАЦИВАЊЕ КОД КРАВА И КОБИЛА

— А. Мијоковић —

Када се зачедак из утробе мајчине избаци пре, него што се потпуно развије, онда се таква појава код бремене стоке назива *побацивање*. Код крава траје бременост (брећавост, стеоност) просечно 40 недеља. Ако се зачедак избаци шеснаесте или тридесете недеље по оплођењу (парењу) значи да је стока побацила; но, ако се зачедак — младунче — појавио после 32 недеље, вели се да је наступио рани порођај. У оба случаја младунче није способно за живот.

Још од памтивека зна се за побацивање ове врсте, које се јавља с времена на време или стално као зараза. У првом случају јавља се тако, да у једној стаји у којој се држе 20 до 30 крава, побаце једна или две. У другом случају бива, да више од половине крава у једној стаји побаце у 5 или 7 месецу.

Као узрок повременог побацивања сматра се *храна која надима*, т.ј. она храна, која приликом превирања у бурагу преживара, изазива стварање гасова. У ову врсту хране спадају веће количине репе и детелине, нарочито ако су неколико дана лежале пагомилане, те се подупариле. Овака храна изазива побацивање стога, што се њоме у крв уносе велике количине угљене киселине. Гљивице које се у таквој храни образују треба сматрати тек као споредан узрок побацивању. Буђава храна сматра се од вајкада у пракси као узрок што говеда побацују, међутим, искуство нас учи, да од буђавог сена не побацује стока редовно. Ова се појава даје тиме објаснити, што само извесне гљивице имају ту особину да беланчевину биљака, на којима се налазе, претварају у градива која штетно утичу на организам. За доказ томе да поменемо *гљивицу*, која се најчешће вија на ражаном класу. Када се нпр. положи стоци раж, на којој има главнице, стока ће насигурно побацити. Напротив, ако се од ражи одвоји главница, па је стока поједе, онда ће врло тешко изазвати побацивање, ма да ју је стока саму, чисту, појела. Само када би стока повећу количину главнице појела, која би количина у стању била да изазове запаљење желудца и црева, тада би тек, ово стање, изазвало побацивање.

Као гљивице плесни са одвратним мирисом сматрају се сијет, плесањ на трсци и плесањ на лишћу сточне репе, који могу изазвати побацивање. Као трећи узрок спорадичног побацивања (с времена на време) држи се да је придолазак материја у крвне судове кроз које се спроводе у цело тело и кад стигну у материцу оне су у стању да изазову грчење материце те се услед тога зачедак издвоји пре времена из мајчине утробе. У ове се материје рачунају и извесни лекови, који се не смеју давати бременој стоци. Таквих материја има и у понекој храни, у којој има помешаног ула од слачице или каквог сличног лапећег (ветрећег) уља. Тако нпр. када се уљани колачићи од репице потопе у воду, задарају на уље од слачице. Ради тога треба уљане колачиће од репице држати потопљене у води бар пола дана, па да се овај мирис изгуби и тек затим их полагати стоци, јер ће у томе међувремену изланити овај мирис. Ако се то не учини, може се десити да стока побаци, када јој се повећа количина уљаних колачића од репица одједном положи. Осим ових шкодљивих материја, могу побацивање изазвати и још многи други разни узроци, као што је прекомерна употреба стоке, јурење, скакање, тешки терети, дуго путовање, транспортовање лађом и железницом итд., но сви ови случајеви немају тога значаја за одгајивача, колико *заразно побацивање*.

Код заразног побацивања, преноси се ова опака слабост са болесног грла на здраво те га зарази, па тако иде редом са грла на грло или се чак зараза посредно преноси са кужних предмета на здрава грла у тој мери, да се у понеким стајама стално залеже.

Заразно побацивање не јавља се само код крава, него и код кобила и оваца, а код крава најчешће. Узрок је без сумње неупутно храњење крава новијег доба, којим се поглавито иде затим, да се изазове што јача млечност музара, а поред тога и једнострани избор приплодних грла, којим се тежи истом циљу. Овај неупутни начин гајења проузрокује млитавост организма, услед чега музаре постају неиздржљиве према изазивачима разних слабости. Заразно побацивање код крава наступа после хроничнег (трајног) запаљења слузокоже материце, које прелази са краве на краву.

Да би нам узрок заразног побацивања био што јаснији, потребно је да знамо, како се зачедак у материци исхрањује.

Зачедак је омотан трима кожицама. Пред телење, налази се између прве (унутарње) кожице и зачедка, 4 литра густе, љигаве течности. Између прве унутарње и друге покожице налази се 8—12 литара течности, која је загасите ћилибарско жуте боје, и то је она вода, која се при порођају излије пошто

бешика прсне. Обе ове кожице омотане су трећом — спољном, која стоји у вези са слузокожом материце.

На површини ове последње кожице налазе се 60—80 мрко црвених громуљица у величини 5—10 см. Између ових громуљица кожица је сјајна и бела. Ове се громуљице могу лепо видети после порођаја на пометини и тада изгледају као јајасти котурићи слепљени на кожици. Ови котурићи сложени су из многих ситних прамичака, а кроза сваки пролази крвни судић. Распоримо ли материцу стеоне краве, приметићемо на унутарњој страни 60—80 израштаја са дршком — сличних печуркама. Њихова је површина исте величине као и код раније поменутих громуљица. Посмотримо ли изближе ове печуркасте израштаје пашће нам у очи, да се на површини њиховој налази мноштво удубљења и јамица. У тим јамицама припети су прамичци громуљица, те се на овај начин одржава веза између спољне опне која омотава зачедак и слузокоже материце.

У крвним судовима ових печуркастих израштаја тече крв зачетка, а у јајастим громуљицама протиче крв мајчина. Према томе, крвни судови мајчини, раздвојени су од крвних судова зачеткових двојном ћелијчном преградом тако, да једна преграда припада зачетку, а друга мајци. Обе ове преграде слепљене су, но нису прирасле једна за другу.

Због тога се мајчина крв не спроводи — као крв у тело зачетка, него се из мајчине крви издвајају материје у печуркастим израштајима, где се прерађују па се отуда спроводе у тело зачетково.

Ово је природа тако дивно удесила и на тај се начин уједно постарала, да у случају, ако би у мајчиној крви било штетних материја, ове не могу одмах као такове продрети у тело зачетка, и да му нашкоде, већ остају — ако су штетне у печуркастим израштајима, а само здраве материје спроводе се зачетку да га исхране. Овим се објашњава, да често пута, када је бремена мајка слаба, слабост не прелази на младунче у утроби, и да се због тога, и ако је мајка слаба, може младунче здраво родити.

Ма да све то може бити, опет је потребно да би се младунче потпуно здраво развило, да је и слузокожа материце здрава. Ако је ма и један део слузокоже материце у запаљењу зачедак ће се донекле развијати, па ће после неколико месеца престати да се у довољној мери исхрањује, услед чега ће наступити побацивање.

Ако је слузокожа материце на већем делу своје површине у запаљењу, она ће само за врло кратко време бити у стању да заметак исхрањује, и у томе случају десиће се појава, за који случај казујемо да се мајка изјаловила, што значи, да је у самом почетку зачедног стања — зачедак угинуо.

Ако ли је сва слузокожа материце у запаљењу, тада се уопште не може ни зачёти плод у утроби мајчиној и тада се вели да је мајка нероткиња — неплодна (код стоке), у ком се случају женка може спаривати — подводити — колико хоће, само не може остати бремена никада.

Према досадањем објашњењу треба разликовати: *савршену неплодност, јаловитост* и *побацивање*, и у сва три случаја тражити узрок у запаљењу слузокоже материце, негде јаче, негде слабије, према чему ћемо и определити који је вид болести наступио.

Заразно побацивање — нарочито код крава — примећено је одавно. Дешава се, да се оно преноси, са краве на краву, по рёду, како у стајама привезане стоје. Или, бива, да је зараза пренета у стају, неком кравом, која је придошла из стаје у којој влада зараза. Но најчешће ову заразу преносе бикови који су оплођавали заражене краве, стога треба на бика обраћати нарочиту пажњу.

Краве се једна од друге најчешће заразе белим праћем (изливом) које тече из усмина оболелих грла, и тај се излив млатарањем репа растура и подаље од места на коме крава стоји, тако да се зарази и оне здраве стеоне краве, које подаље од ове стоје. Да је овај излив заразан, доказано је многим опитима, као и то, да се у њему налази сићушан бацил, који је проузроковач запаљења слузокоже материце,

Опитима је даље доказано:

1. Да се по првоме случају може утврдити, да ли је побацивање заразно или није. Ако је заразно, приметиће се на неколико дана пред побацивање, да из усмине тече мрка течност без мириса; а кад побаци, вија се међу опнама које обвијају зачедак, течност која личи на лепак.

2. Крава која је побацила, па затим пати од излива, заразиће изливом и здраве краве.

3. Бик, који је заскочио такву краву заразиће се, и преносиће заразу на здраве краве.

4. Клица заразе — бацил — веома је дурашна и не губи своју заразну силу за дуже време ни у ђубрету, ни у пиштевини па ни у земљи, све до оног степена хладноће на којем се вода мрзне.

Код краве које су побациле у првој половини стеоности излази постељица заједно са зачетком, а краве које побаце доцније у 6 и 7 месецу, не могу лако да истуре постељицу, јер је она у то доба најјаче срасла за материцу, те се често дешава да постељица — пометина — сасвим застане. Ово су врло опасни случајеве и могу проузроковати јака запаљења на отуда и смрт.

Но дешава се и то, да краве које су побациле у 7 месецу, а за тим опет остале стеоне, да у идућој години побаце у 8 месецу, а наступајуће године ако су остале стеоне отелиће на време и у томе случају болест је ишчезла. Примећено је и то, када се крава која је побацила, подведе под бика после пола године, да ће отелити теле на време, што значи, да је бацил за то време угинуо.

Ако у неку заражену стају сместимо краве које су у последњем добу бремености, отелиће се на време, али идуће године побациће све. Ово долази све отуда, што је потребно зарази (бацилу) 10 недеља да дејствује од дана заразе, па да може изазвати побацивање.

Ради предохране треба предузети следеће:

Оболело грло треба уклонити и држати га све дотле одвојено, докле не престане излив из усмина. Ток после тога сме се подвести под бика. Излив се може лековима раније излечити, но тај посао треба поверити лекару.

Побачено теле чим угине, треба из стаје уклонити, у земљу га закопати а претходно кречом прелити. Место на коме је крава стајала, мора се добро очистити и содном водом испрати ако је земља прекопати, земљу избацити и нову набити. Олуке који у стаји спроводе пиштевину, треба сваких 8 дана тропроцентним раствором плавог камена прелити.

Стеоним кравама треба посведневно опрати двопроцентним креолином реп, бутине и полне органе.

Краве које су побациле смеју се подвести под бика који је само за њих одређен.

*

Примећено је да се и код кобила јавља заразно побацивање, но овде је заразна материја сасвим друге природе од оне, која код крава изазива побацивање, и не може да зарази краве. Ова заразна материја није ни толико дурашна као она код крава, па је стога и опажено да код кобила може ова слабост да нестане, ако се не опазе одмах 7 дана по ждребљењу, већ после 8—10 недеља у ком добу зараза губи своју моћ и силу.

При свем том, ради предохране треба употребити готово сва средства која смо навели код крава која побацују и одредити им нарочитог пастува.

D. L. T.

ОКОПАВАЊЕ

— Андра Глигоријевић —

Код извесних усева, којима је окопавање животна потреба, предузима се тај рад у доба, када биљка достигне известан пораст над земљином површином. Те биљке, којима је окопавање с времена на време потребно, јесу: кромпир, шећерна и сточна репа, кукуруз, мрква, некоје градинарско корење итд.

Окопавањем поменутих усева потпомажемо у првом реду лакше и брже растење биљчине стабљике, а кад је биљка већ достигла врхунац пораста, онда окопавање утиче на њезино чвршћање, једрање, повећавање сочности и, најзад, на повећавање жетвених приноса, плодности и родности. Докле је, дакле, биљка још мала и млада, потребна јој је много већа количина влаге, која јој се *првим окопавањем* обезбеди. И баш у овој последњој речи лежи сва тајна и главни значај пољскога рада: *окопавања*.

Па на који начин и како ми то окопавањем обезбеђујемо кромпиру, репи, кукурузу тако потребну, тако драгоцену, влагу за време пораста, а и након тога? Где је та влага уопште?

Начин је прост: ударањем мотичине оштрице, дубље или плиће т.ј. *разбивањем* плићег или дубљег слоја оне земљасте коре, која је биљку опасала. Или вршење тога истог посла машином (плугом прашачем и огртачем идр.) — дакле, како би се то обично, просто и разумљиво казало, *разбивање збивене груде или корубе*, т.ј. разбивање оних власастих каналића земљиног склопа, којима се влага успиње до горње површине, а онда брже или успоренije, тек вазда стално, у виду водене паре, испарава у ваздух. А та вода или влага што пре окопавања само неким делом својим храни биљку, а врло великим делом на штету саме биљке испари — налази *се у доњим слојевима биљкине подлоге*. И онда — укратко — шта смо углавном окопавањем постигли? Ево шта. Пресекли смо, те фине, власасте каналиће, покидали смо те жице, спречили смо лако и нагло успињање доње основне влаге земљине на површину — једном речи; обезбедили смо *биљци* влагу, скупљање и задржавање довољне, потребне влаге око ње из саме утробе земљине.

Али, у исто време тим разбивањем збивене земљине корубе постигли смо и још некоје до душе споредније користи. Тако, кроз раздробљену, истрошену земљу лако је сада већ и ваздуху да продире у сићане шупљине земљине и да буде биљци од користи. Па онда и коров је нешто исечен у самоме корену или је земљом затрпан и спречен у даљем осиљавању, рашћењу и бујању.

Оно, душа ваља, могао би нам по неки оштроумнији земљорадник са села рећи, да је окопавањем створена земљина гомила око биљке утолико већа и површином својом, те да утолико више сада мора и испаравати.... Али, у тој досетци би се он преварио, јер ако је пажљиво прочитао оне редове горе о власастим каналићима, о њиховом рушењу, кидању и ништењу баш самим окопавањем, онда ће се и сам уверити да није тако. Она прва танка покорица земљане гомилице око биљке у истини сасуши се брзо, али кад заријемо прстом мало дубље — осетићемо, а потом и видети, *влажну земљу*.

*

Што се тиче *окопавања кукуруза* имамо да напоменемо још ово. Окопавањем кукуруза у први мах постигну се оне користи, о којима смо горе говорили. Доцније пак, дакле од прилике последње окопавање и *огртање*, ваља биљци у времену осећања рода (свакако то последње окопавање и огртање ваља *пре цветања* довршити) да користи тиме, што ће потпомоћи и штитити развијање оних жилица, које се тада већ појављују из последњег приземног коленцета стабловог. Те нове коренове жилице служе за то да боље учврсте цело већ развијено стабло, које ће доцније с плодом још отежати, те да га држе јаче припетог за подлогу против ветрова, а унеколико и да припомогну главном корену у црпљењу хране.

За време цветања треба код кукуруза уопште свако окопавање напустити, јер бисмо тада много ометали цветно опрашивање и заметање рода.

ЗНАЦИ БРЕМЕНОСТИ У СТОКЕ

У много прилика важно је знати, да ли је женско приплодно грло бремено остало. Ово је важно знати не само за грла сопственог домазлука, ради бољег свог управљања, већ и при куповини женских приплодних грла, нарочито грла од веће вредности за запат.

Приплодна грла која се уопште набављају за даљи запат било да иста купујемо у земљи или на страни, било да ћемо запат гајити у „сопственој крви“, или га укрштањем расплођавати, морају бити одабранија грла, дакле и грла веће вредности. Свако одбирање, по себи се разуме, упућено је томе, да се одберу за даљи приплод, за запат, грла драгоценија, зато и скупља.

Често набавка оба приплодна грла одабраног соја, набавка и мушког и женског приплодног грла, стаје доста скупо. Затим држање одабраног мушког приплодног грла, нарочито од крупније стоке (коња и говеда), изискује махом више удобности, више трошкова, па и много скупље стаје, јер пастува или бика, који служе за приплод, теже је држати, а сем тога пастува или бика због њихове бујности, теже је употребљавати за послове, те да нам својим радом отплаћује, за њ утрошену храну и негу.

Држање приплодног пастува или бика, може бити приходно, (рентирати се) и по имање земљорадниково, у обичним приликама, економно с рачунске стране, само онда, ако је земљорадник у могућности и у стању да држи нарочито запатно стабло или ергелу то јест поред мушког приплодног грла — пастува или бика — извесан број кобила или крава. На тај начин, само би му се плаћало држање одабраног мушког приплодног грла.

Међутим ми знамо, да земљорадници у нас, који би били у привредним и материјалним приликама, да ради запата, држе читаво запатно стабло, читав домазлук или ергелу, да су то људи који се на прсте избројати могу.

Из тих и многих других разлога, велика већина земљорадника који појме велику важност запата бољег соја стоке, и који би се радо одавали томе лепом и корисном послу, упућена је махом на то, да набавља и држи само женска одабрана приплодна грла, а да се служи пастувом, биком итд. са државних добара, из државне ергеле и државних завода, или од појединаца који имају одабрана мушка приплодна грла.

У оваким случајевима, било да набавку врши у земљи или на страни, у много прилика, запатник, земљорадник који жели бавити се запатом бољег соја стоке, налази по својој рачуници да му ваља набавити женско приплодно грло бољег соја, у извесном броју који му кеса допушта, јер је то по њега и привредне прилике његовог имања корисније и приходније. Но себи се разуме, да је у таквим случајевима корисније, јер је економичније, да при тој набавци, та женска одабрана грла бира, не само по оцени њихових запатних подобности, према циљу који жели постићи, но већ спарена, заплођена, бремена. На тај начин уштеди себи добављање мушког приплодног грла за извршење спаривања, а добија и у времену, јер са бременом жен-

ском стоком, скраћује рок потребан за отпочетак остваривања своје намере, за извршење и извођење запата.

Што год је бољи сој, који служи за набавку и избор запатних грла, или другим речима, што год је скупља набавка ваљаних приплодних грла таквог доброг соја, то је све чешћа прилика, да се овај економичнији начин набавке врши: да се женска приплодна грла набављају већ спарена, *бремена*.

У тим и у осталим, поменутим или непоменутим приликама, прво је питање, које себи запатник, или набављач, поставити има: је ли изабрано женско приплодно грло бремено или није? Другим речима, да може на то питање одговорити, мора познавати знаке бремености.

Но као и код свију *оцена* које у сточарству морамо вршити од ока и овде, у оцени знакова бремености, вреди правило, да се за ту оцену мора имати искуства и онда кад се има знања. И одбирање приплодних грла, мора се махом вршити *оценом од ока*, по спољашњим знацима на животињскоме телу, знацима који су израз или који су меродавни за извесне подобности и производне моћи приплоднога грла. И оцена тих појединих подобности, или читавих производних моћи, као на пример млечности у крава, мора се вршити од ока, по извесним уочљивим знацима.

Међутим свака таква *оцена од ока*, за то што или нема, другог начина или ако имамо не умемо њима да се служимо, претпоставља извесан степен искуства. Искуство ваља да нам је створило у нама читаву слику или представу дотичне подобности, или производне моћи, слику знакова по којима ћемо их ценити: *извесно мерило којим се служимо и у тој оцени од ока*

Истина, да је та оцена од ока, увек произвољна и за то непоуздана, али у много прилика, у практици сточарској, то нам је и једино мерило за наше управљање. Што више у томе искуства имамо, све мање можемо се у својој оцени — *преварити*.

Мера права вера! Али има подобности, производних моћи у стоке, које се не могу никако друкче оцењивати, но од ока по спољним знацима, облику тела животињског и облику или изгледу, стању или каквоћи појединих телесних делова, Просто за то, што су те подобности, те производне моћи: *унутрашње* па на спољашњици остављају већег или мањег трага, више или мање знакова, што су *немерљиве*, што се не дају измерити ни каквом мером, ни определити никаквим бројем *на живој стоци* или, што је служење мером, где такво мерило и постоји, заметно, тешко, или изискује и више средстава и више стручног знања.

Но, да би се ограничио само на предмет, о коме желим говорити овај пут, а да не закорачавам у опширну област целог сточарства, да не набрајам, у којим све приликама у сточарској практици, имамо потребу да се служимо знацима или мером унутрашњих подобности, на спољашњим облицима тела и појединих телесних делова, да се ограничим, на примере појединих подобности и изабрани предмет изражен насловом овог чланка.

Најсигурнији знак, најпоузданија мера за оцену бременности, у прво доба по спаривању, то је, што оплођено женско грло, *ири иовтору* (поновљеном привођењу пастуву или бику) не би хтело примити мужјака. Доцније, да се завлачењем руке у женски тајни уд, уверити пипањем, да је под теретом, да носи плод, или да сам вичан, да прислањањем ува о бок чујем куцање срца у плода, зачедка, младунца у утроби. Прислањање ува бива код кобила с леве, код крава с десне стране, с које се може чути после 6 месеца, ударање срца у младунца, у минуту 120 до 150 пута.

Али ручуме се, да ни то није лако невичноме. Завлачење руке може бити опасно, кад је неумешно, може да изазове побацивање, а ко није вичан перкусији (слушању удара срца прислањањем ува на тело), тај неће моћи да разликује ударе срца у младунца, од удара била или дамара по телу матере, бремене женке, суждребне кобиле или стеоне краве...

Да ценим бременост по *иовтору*, што женско приплодно грло неће да прими пастува по други пут (код крава бива, да и ако је заплођена и по други пут заскочена буде, како то бива, одједном и у брзини, код хитра и ваљана бика!), могуће је онда, кад присуствујем спаривању, дакле код своје стоке.

Кад набављам одабрану приплодну стоку на страни, где се води рачун о сваком грлу, па и о спаривању и сваком заскоку њеном, ту се лако уверити из регистра (списка) заскока (спаривања) о повтору. Као што би и у нас, могао контролисати реч продавчеву, да је кобила или крава заскочена државним пастувом или биком, из књига, спискова код дотичног државног завода.

За прво доба бремености, при куповини скупе одабране женске приплодне стоке, није ни ово за одмет и одбацивање.

За сваки поле бољи сој, на страни, воде не само за свако добро приплодно грло у „Пасминској Књизи“ његов читав родослов, порекло, већ и „Списак заскока“ сваког пастува и бика.

При повтору дакле, оплођено женско приплодно грло, не прими други пут мужјака, одбије га и у њега престају *знаци* који показују *жар, вољу за спаривањем*.

*

Да се женско приплодно грло оплодити може, да може остати бремено, мора бити полно зрело, да се производе и спусти у материцу зрело јаје, које ће се заплодити и постати плод.

Полна зрелост у младе стоке појављује се знаком буђења полног нагона. Под полним нагоном, жаром, разуме се повремено раздражење приплодних органа које је обично зависно од обилности храњења, односно од раностаса стоке по природи њезиној.

Полна зрелост буди се обично: код кобила у трећој, код крава у другој, код оваца и коза и крмача крајем прве године. Кад стоке која се брзо развија, брзо сазрева, и добро храњене младе стоке, нарочито кад се женска и мушка грла заједно налазе, може и прерано да се развије: у крупније стоке на крају прве, а у ситније пре истека прве године.

Али добро храњења и урањења, дебела стока, два су различита појма. Урањена, дебела млада стока, показује мању осетљивост полног нагона, па урањеност обично прати и тешко оплођавање или и неплодност.

После порођаја полни нагон јавља се код кобила после 5—14 дана; код остале стоке после 3—4 недеље. Код оваца које доје јагњад после 3—4 месеца. Код крмача после 3—9 дана, ако не доје; а ако доје, за време дојења не јавља се воља за букарењем.

Жар, воља за спаривањем, кад се појави траје свакад: код кобила, оваца и коза 2—3 дана; код крава 1—1½ а код крмача 1—3 дана.

Буђење полног нагона, или воље за спаривањем, у сваком случају, појављује се с извесним знацима, изазваним унутрашњим променама целог тела и полних органа.

Спољашњи знаци појаве воље за спаривањем јесу: општа раздраженост, необично одавање гласа (вриштање, мукање итд), немир, тежња за друштвом других, нарочито мушких грла Оток спољашњих (као и унутрашњих) делова тајнога уда, црвење на њему чисте бистре слузи, често с крвљу помешане (у крава) која има нарочити јак мирис. Често, отварање и затварање полних усмина и мокрење, или напрезање за исто у кобила са зевањем усмина и истурањем „језичка“ скакање на друга грла, често дизање и спуштање репа и вољно примање мушког грла, што иначе не бива.

*

Кад после спаривања ови знаци престану, па се у року за повтор (у кобила сваког деветог, у крмача сваког деветог до четрнаестог дана; код крава после сваке 3, код оваца и коза после сваке 2—3 недеље) не појављују на ново: знак је да је стока остала бремена,

Овај знак још је поузданији, кад се у року за повтор, женско приплодно грло по други пут подведе пастуву или бику, да се понова опроба, хоће ли га или неће примити.

Други знаци бремености, у првом тромесечју односно *првој трећини трајања њеног*, то су што женско грло које је под бременом, промени се, измени нарав, постаје мирније, креће се спорије и опрезније, клони се скакања и турања, постаје све јешније. Краве с прва краја дају гушће млеко, после обично, а при крају опет гушће, које још и опада по количини, докле напослетку, махом и сасвим не тргну млеко, не пресуше. Ако су првоздребкиње или првотелкиње, онда се већ пред појаву полног нагона или полне зрелости, може приметити да почиње виме расти. На отворима сиса, у кобила образују се смоласте капљице, а у јуница може се измусти слузава, растегљива течност. Али све су ово непоуздани знаци, нарочито кад ценимо туђу, страну стоку, коју нисмо знали како изгледа пре бремености, а ови последњи знаци, могу нас преварити, да узмемо стоку оболелу или стоку, која је претргла млеко што

је боловала од запаљења или отока вимена или сиса, нарочито ако смо невични да то познамо, по грумуљицама и очврслима итд.

Трајање бремености разно је према врсти и стању женске приплодне стоке.[1]) У крупније стоке као и у оне што близанце носи она траје обично дуже. У стоке бољих сојева и раностасне, једне исте врсте, обично трају краће, а у први пут бремене и урањене стоке, као и уопште у стоке која носи мушки плод траје нешто дуже (3 до 1 дан), од просечне мере времена.[2])

Просечно трајање бремености, обично износи:[3])

У *кобила:* 48½ недеља, или 340 дана; крајње границе леже између 307 и 419 дана;[4])

У *крава:* 40½ недеља, или 285 дана; крајње границе леже између 210 и 331 дана;

У *оваца и коза:* скоро 22 недеље или 150 дана; крајње границе између 139 и 161 дана;

У *крмача;* око 17 недеља или 120 дана; крајње границе између 109 и 133 дана.

У бременој приплодној стоке, тек у другој половини бремености знаци су унеколико поузданији. Трбух је и наште срце, празан, опуштенији и развученији, бачвастији — ма да има по природи већ пупаве и трбушасте стоке, нарочито ако је по соју већ приземљаста. На десној слабини и на трбуху пред вименом, може се напипати положај младунца и осетити његово кретање, као кратки удари у трбух, нарочито при појењу бремене стоке, па још хладном водом. Но и овај знак вара, нарочито у трбушастих крава, у којих се производе налик удари — бурљањем и претурањем жватољака услед кретања (перисталтичног) желудца у варењу. Кроз дозивало или увом прислоњеним на трбух близу вимена, с ове стране (у крава с десне, а у кобила с леве) као што рекосмо, могу се чути удари срца у младунца.

При крају бременост бремена стока постаје трома и тешка у ходу, дисање бива краће, отешчано, трбух се испупчи и заобли, слабине се угну — чисто упадну, полне усмине олабаве, отвор полног уда се прошири и омекне, а виме набрекне.

Често у току бременост отекну задње ноге и потрбушје, као кад би стока патила од водене болести, као што се може десити и да у току бременост на полни уд истичу бистре љиге, које су друкчије од оне слузи о којој је било речи горе.

Но међу већ набројаним знацима бременост или знацима за скоро предстојећи порођај бремене стоке, по себи већином недовољним и непоузданим имамо још два поузданија од осталих.

То су по *Вилкенсу*, код младих крава које први пут теле: течност из вимена, коју ваља измусти у длан. Ако се она у длану прстима може утрљати да постане лепљива и смоласта, онда је то знак стеоности; ако је напротив та течност житка као вода, онда није грло стеоно. Што је течност гушћа, тим је стеоност ближе своме крају.

Други је знак по искуству француских сточара, који показује предстојећи порођај, што га имамо у оној жили сувој (сени) што полази од репног усада, корена, ка спољашњој кости карличној. Ако је ова мала жила још чврста и затегнута, онда не предстоји ускоро телење. Али ако је она мека и лабава, онда ће се крава у току 24 сата сигурно отелити. Кад сасвим ишчезне, онда предстоји порођај сваког часа. И напањем ове суве жиле, можемо поуздано унапред знати, кад ће телење убрзо наступити.

[1]) Посматрали су да утиче на то и година — родност, дакле опет обилност храњења. Докле једних година, по *Ренеру* просечо трајање суждребности износи 345, других 337½. Десетогодишњи просечни број дана трајања суждребности износно је 339½ дана.

[2]) Као да мужјаци утичу по природи својој на трајање бременост, јер их има чији се младунци носе нешто дуже или краће времена но обично. Познате су и кобиле, које носе ждребне по 12—16 дана дуже преко редовног рока?

[3]) Х. *Натузијус* по посматрању својих запата поставља као правило: трајање бременост, то је подобност расе: кратко стоји у вези са особином расе за рано сазревање, која се већ појављује у зачедка и условљава краће трајање бременост, тако меринке су сјагње просечно 151, а саустонке — само 144 дана!

[4]) Енглески неки сточари тврде: да кобиле носе 11 месеци и *онолико дана*, колико саме имају година!

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ

Питање бр. 4. — У засебном завоју послах данашњом поштом оболеле гранчице и плод од бресака.

Болест ова види се да је врло опасна, јер оне гранчице које су јесенас биле оболеле сад су потпуно суве, исто тако и сад нападнути леторасти суше се а плод излива смолу, труне и опада.

Ране америчанске сорте, као и оне које су произведене из коштица приметио сам да су много јаче нападнуте.

Против горње болести употребљавао сам сад прскање са бордоском чорбом, запрашивање са сумпором, и прскање са гасом у јачини од 10% које сам вршио са нарочито за то конструисаном прскалицом; од чорбе и сумпора нема вајде, а од гаса још нешто изгледа да ће бити.

Молим да се ови оболели делови предаду стручном лицу на испитивање, а за тим молим да ме изволите известити каква је ова напаст, чиме се сузбија и предохрањује.

Овога пролећа у великом обиму бесни болест код бресака „клобучавост лишћа," поред ње и ова, и нема сумње да ће те 2 болести бар у нашој околини затрети ову племениту воћку.

Што скорији одговор по овоме био би врло нуждан, те ако би се још што год корисно употребити могло да се бар овогодишњи плод сачува и њиме извесна штета избегне.

6 маја 1904 год.
Смедерево.

Петар М. Дамњановић,
економ.

Одговор на питање бр. 4. — На послатим леторастима брескве, тако исто и на лишћу, зараза се појављује као бела навлака а проузрокује је гљивица *Sphaerotheca pannosa (Wallr). Lév.* Као последица заразе лишће се смежурава и превремено отпада, плодови застају у свом развићу, суше се и отпадају, а по том, најдаље до јесени, почињу да се суше и сами заражени леторасти.

Зараза се веома брзо шири спорама (семеном гљивице) које се у огромном броју стварају у оној белој навлаци и ветром на све стране разносе. Те споре развијају се од почетка појаве заразе и преко целог лета, а служе за ширење заразе. Друге споре се развијају доцније, презимљују на зараженим гранама и служе за одржавање болести преко зиме. Идућег пролећа, за време листања бресака, оне проклијају и заражују младо лишће и леторасте, последица чега је сушење и отпадање плодова, као што мало час рекосмо, а најпосле и целе брескве ако се против тога ништа не предузме.

Из овог кратког описа развића гљивице, односно болести коју производи, могу се извести следеће мере што их ваља предузети за предохрану и сузбијање болести:

1. Заражене леторасте треба најдаље до јесени посећи и спалити како се не би болест очувала преко зиме и развила идућег пролећа.

2. Одмах после заметања плодова, на макар се болест дотле и не појавила, треба запрашити сумпором целу круну брескве. На 15—20 дана доцније извршити и друго попрашивање сумпором, а ако би се болест и после тога појавила предузети и треће попрашивање.

За случај као што је овај, где се болест увелико појавила са свима својим штетним последицама, једино је средство опет попрашивање сумпором, која треба једно за другим учестати. Тиме се, истина, неће моћи спасти увенули ластари и оштећени плодови брескве, али ће се моћи од заразе сачувати здрави.

Што се тиче *„клобучавости лишћа“* о чему је такође реч у вашем писму, и оно је проузроковано гљивицом *[Exoascus deformans (Berk.) Fuck]* против које треба употребити ове мере: још с јесени или рано с пролећа пажљиво исећи све исушене гране, јер на њима болест презимљује, а потом — у сваком случају пре цветања — целу крну бресквe добро попрскати бордоском чорбом јачине 1%. После заметања плода извршити и друго прскање бордоском чорбом исте јачине. Ако је пак иста бресква заражена и првом болешћу ваља после заметања плода прво попрашити сумпором целу круну, па на 2—3 дана после тога извршити друго прскање бордоском чорбом.

Н. Ранојевић.

БЕЛЕШКЕ

Какву храну и негу изискује пловка? — На првом месту *воду*. У бари, јарку или потоку налази она масу хране себи. У најмању руку морају имати брљу или у земљи укопано буре за воду. Храна: првих дана тврдо скувано, ситно сечено јаје, помешано с мрвама леба, кризом, бареним зеленишом, штиром, копривом итд. Јаје ускоро заменити куваним, исецканим месом, цигерицом, цревима, рибом, са попареним трицама, куваном репом или кромпирима. Покрај потопљеног зрневља, као јечма, кукуруза, гра̂, давати кашу и мећу као и пилићима. Што се пловкама мање воде може дати за брботање и купање и тражење хране, тим се више мора додавати меће од животињске хране. Отпатци с кланица, крв и све остало најбоље. Никад не сме оскудевати зеленишa. Хранити трипут дневно, зими ујутру и по подне. Гојење пловака, ради добијања доброг меса бива кад се од 5—6 месеца обилно хране, поред зеленишта и резане репе, са сипкавим тестом, справљеним од јарме или брашна кукурузног и јечмовог, куваних кромпира и чварака од лоја или сала.

Противу вашију кокошијих. — Оне се истерују темељним чишћењем и чистим држањем живинарника, па онда ваља зидове, таванице, по̂д, пропрскати водом карболном од 10% и то три-четири пута сваког другог дана, доцније сваких 8 до 10 дана.

Исто средство гони и досадне муве из сточних стаја. Гњиде и ларве не замећу се више због карбола. Само имати стрпљења, успех је поуздан и ако није лак; вода карболна одмах као који руком зло односи.

Која јаја ваља узимати за извод? — Употребљавај само свежа, највише три недеље стара јаја. Посведневно при узимању из гнезда обележавај јаја по имену расе и датумом, те да се доцније погрешке избегну.

За извод ваља бирати јаја правилног облика и глатке љуске а међу свима крупнија; јер из крупнијих јаја испиле се и снажнија пилад. Но не смеју јаја бити ни превећ крупна, јер таква ванредно крупна јаја имају два жуманцета и ако се и испиле, даће наказе.

Храњење бикова. — Друкчије бика хранити а друкчије краву музару. Ако се бику даје иста храна која кравама, он се врло брзо урани, угоји и онеспособи за расплод. Крава губи посведневно масти у млеку, бик не; крава која даје 10 литара млека на дан, у коме је масноћа само 3%, издаје из тела дневно 10 хиљада грама млека — значи 300 грама масти. У месецу дана чини то 9, годишње 108 кгр. масти.

Због тога не сме се бик хранити ни мекињама, ни јармом ни брашном, па ни зејтињавим макаквим плодовима Исто тако не сме се ни много сечке давати, јер отпушта трбух и грло постаје тромо и леньо. Бик ваља да се одржава вицкаст и опружен, то је пропис за управљање.

Зато бика хранити као коње: чистим добрим сеном и овсем у зрну или прекрупљеним са додатком соли. Овас је најбоља храна, јер производи у бика добру накнаду семена. Дневни оброк 1½ кгр. а ако се бик јако напреже у скакању на краве, повећати му оброк овса.

ГЛАСНИК

Приход из државних шума Краљевине Србије. — Какав је приход последњих година био из наших државних шума види се из следећег. Тако је целокупан приход био:

1892	године	64.499	динара
1893	„	50.910	„
1894	„	70.044	„
1895	„	141.722	„
1896	„	161.181	„
1897	„	222.261	„
1898	„	198.718	„
1899	„	339.388	„
1900	„	362.600	„
1901	„	409.357	„
1902	„	369.875	„
1903	„	614.773	„

Из овога се види да тај приход стално расте и да се он у току последњих дванаест год., удесетостручио, и ако се величина наших државних шума у току тих дванаест година пре умањила него увеличала. Цени се да величина наших државних шума износи око 550.000 хиктара, али се ово тачно не зна, стога, што те шуме нису ограничене ни премерене. Ипак је овај приход према величини наших шума незнатан, стога што у шумовитијим пределима нема железница ни других саобраћајних средстава којима би се дрва и остали шумски производи могли извести. С подизањем нових железница неоспорно ће и приход шума постати већи.

Приход из шума за 1903 годину. — Приход државних шума код нас за прошлу годину био је укупно 614.773·80 дин. а састојао се:

1. Од дрва (по такси, за занатлијске израђевине и за шпекулацију) 373.330·19 дин.
2. од накнаде штете по шумским кривицама 71.074·72 дин.
3. од продате крijумчарске грађе 18.697·53 дин.
4. од попаше 29.136·03 дин.
5. од закупнине сувата 26.534·95 дин.
6. од сенокоса 2.309·30
7. од жиропаће 42.818·90 дин.
8. од таксе за стружнице 1.051·20
9. од таксе за ваћење камена 920·03 дин.
10. од интереса на доцније послате суме 75·80 дин.
11. од административних казни 5.256·35 дин.
12. случајни приходи 4.028·55 дин.
13. од ловачких карата 1.866·35 дин.
14. од накнаде штете за дивљач 598·95 дин.
15. од казни за бесправно ловљење 1778·25 дин.
16. од административних казни по зак. о лову 165·50 дин.
17. од интереса на капитал код Упр. Фондова 35.131·20 дин.

Међутим за ту годину био је трошак на шумарске установе и особље укупно 290.118·90 динара, према чему је чист приход 324.654·90 динара.

КЊИЖЕВНОСТ

О исхрани од Др. *Доб. Гер. Поповића*, среског лекара. Књига за народ. Отштампано из *Народног Здравља* за 1904 годину. Цена 0·20 дин. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије.

Како да се сачувамо од болести носа, уста, зуба, гуше и грла. — Књига за народ од Д-ра *Доб. Гер. Поповића*, среског лекара. Прештампано из *Народног Здравља* за 1904 год. Цена 0·10 дин. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије.

*

Ми смо раније у рубрици *Нове Књиге* поменули и ова два мала делцета вреднога и заузимљивога лекара среза жупског и копаоничког округа крушевачкога г. Д-ра *Добривоја Гер. Поповића*. Сматрамо сад за своју дужност да читаоце *Тежака* упозоримо на ове *књиге за народ*, написане врло лаким и разумљивим језиком тако, да их сваки може лако разумети и многу поуку из њих научити, која ће му служити на то да обрати што већу пажњу на свакодневну своју потребу — *храну*, и на негу најважнијих делова свога тела: *носа, уста, зуба, гуше* и *грла*.

Писац у кратким, збијеним а врло јасним реченицама упозорава на важност органа за варење, на храну, нос, уста, зубе гушу и грло, и даје савете како се можемо најлакше сачувати од многих тешких и опасних болести, а уз то описује нам и важност свих ових делова тела.

„Здравље је највеће богатство," каже наш народ, и ми не можемо а да појаву ових лепо и јасно написаних књига за народ, не похвалимо а у исто време да препоручимо својим читаоцима да их набаве, прочитају и по изложеним се упутствима управљају јер ће им то од врло велике користи бити, а мало ће их стати јер су цене тако ниске да их и најсиромашнији земљорадник може набавити.

Г. Др. Поповић, као вредан и млад човек, несумњиво ће и даље продужити рад у овоме веома корисном и благодарном правцу, и ми се с правом надамо да ћемо из његова пера читати многе занимљиве и популарно написане књижице које ће бити од великог утицаја на поправку здравља и здравствених прилика у нашем народу.

Препоручујући својим читаоцима топло ове књижице Д-ра. Поповића као и сва друга издања *Народног Здравља*, као и сам лист *Народно Здравље*, ми се надамо, да ћемо из пера овога младога лекара ускоро моћи донети и у нашем листу више поука[1]) које ће бити од врло великог значаја за нашег земљорадника, и које ће му служити као упут за чување највећег блага свога — *здравља*.

НОВЕ КЊИГЕ

Der Einfluss des Feuchtigkeitsgehaltes des Bodens auf die Keimung der Samen. — Inaugural-Dissertation zur Erlangung der philosophishen Doctorwürde der hohen philosophischen Fakultat der Vereinigten Friedrich's Universität Halle-Wittenberg, vorgelegt von *Urosch M. Stajitsch* aus Wranje (Serbien). Halle a. S. 1903. стр. 106.

Луцерка (плава вија, луцерна, лекарица, плаветна или шпанска детелина, вечита детелина, месечна детелина) Medicago Sativa L. са 12 слика у слогу Израдио *М. Н. Лукићевић*, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва. Отштампан из *Пољопривредног Гласника* (свеска III). Издање Српског Пољопривредног Друштва. 1904, страна 48, цена 0·50 динара. Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва.

СТЕЧАЈ

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 26 ов. месеца за *„Поучни део" Пољопривредног Календара* за 1905 годину примиће се чланци који ће расправљати ове теме:

1. Уређење малих и средњих сеоских имања;
2. Прибирање и неговање стајског ђубрета;
3. О сејању уопште са применом врстачне сејалице;
4. Гајење кукуруза;
5. Гајење кромпира и његова употреба;
6. Гајење сточне репе;
7. Неговење природних и подизање вештачких ливада;
8. Стратификовање каламљене лозе;
9. На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота;
10. Спремање буради за бербу грожђа;
11. Употреба воћа;
12. О јабуци;
13. О гајењу дуда за храњење свилених буба;
14. О производњи црног лука на већем простору;
15. Неговање стоке;
16. Гајење кокошака;
17. Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница;
18. Свињска кућа;
19. О користи вештачког сиришта и његовој употреби;
20. О потреби одржања шума;
21. Багрем као шумско дрво, и за разну пољопривредну и занатску употребу;
22. Корисне и штетне птице у пољопривреди;
23. Лекарска поука за народ;
24. Приповетка са пољопривредном тенденцијом (оригинална).

Чланци се имају написати јасно, популарно, и што краће, тако да чланак не изнесе више од три штампана листа, и да имају по потреби и што више слика, у ком случају чланак може изнети и до четири штампана листа.

Све чланке треба упутити Српском Пољопривредном Друштву с назначењем: „за Пољопривредни Календар," а рок је за подношење чланака *до конца јула месеца ове године*.

Награде штампаних чланака, по оцени Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, могу бити од 60—80 динара од штампаног табака. Оригинална приповетка награђиће се одсеком.

Бр. 3849. Из канцеларије Српског Пољопривеедног Друштва 26 априла 1904 године.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК III СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 16 фебруара 1904 године у Београду

Присутни су били: потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, чланови Одбора: г.г. Александар Мијоковић, Мирко Миљковић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић, д-р Миливоје Васић и благајник Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.

Бележио зам. секретара Рад. К. Спасовић.

18. Читају се записници одборских седница од 5 и 22 јануара и 2 и 9 фебруара ове године — Одбор усваја ове записнике.

19. Приступи се саветовању о даљој набавци семена луцерке и с обзиром на краткоћу времена и незадовољавајуће резултате набавком из Француске — Одбор решава, да се остала количина семена луцерке у 8000 кгр. набави из Аустрије, а како је кратко време да се претходно шаљу мустре и овде испитују, то да се лиферанту ставе одговарајући услови о квалитету семена, које ће атестирати и пошиљку пломбирати контролна станица семена у Бечу.

20. Потпредседник саопштава писмо Друштва за чување народног здравља, којим извештава о држању конференције у среду 18 овог месеца — Одбор прима к знању и одлучује да они чланови, који не буду спречени другим послом присуствују тој конференцији.

21. По предлогу потпредседника — Одбор решава да до даљег распореда садашњи вршилац дужности економа г. Максим

[1]) Од г. Поповића изашла су досада два чланка у *Тежаку* од ове године (бр. 12 и 14 и 15) *Богатство и здравље* и *Како се храни наш селак?*, а он нам је и надаље обећао своју сарадњу, на чему смо му особито захвални. Ур.

Богавац прима плату из плате економа, која је буџетом за ову годину предвиђена.

22. Приступи се одређивању цене семену луцерке, које је набављено из Француске — Решено, да се с обзиром на цену коштања семе луцерке продаје по 1·90 динара од килограма.

23. Потпредседник саопштава да је члан Управног Одбора г. Др. Миливоје Васић, уступио бесплатно један примерак своје књиге *„Наше шуме“* за друштвену библиотеку — Одбор прима к знању са захвалношћу.

24. Прочита се извештај комисије, одређене за преглед друштвене администрације — Решено, да се ово питање изнесе на решавање у пуној седници, која ће се искључиво ради тога у току ове недеље сазвати.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ОГЛАСИ

ВИНОГРАДАРИМА И ВОЋАРИМА

Препоручујемо Нехвилову прскалицу, патент „Аустрија,“ као најбољу и најтрајнију а која се употребити може и за прскање воћака.

Иста се добити може у Београду код: Српског Пољопривредног Друштва, Браће П. Радојловића и Драгомира Здравковића; у Крагујевцу код Симе Ј. Станојевића, у Смедереву код Симића & Павловића, и у Пожаревцу код Стевана Ђ. Шајновића.

10—10 **Браћа П. Радојловићи.**

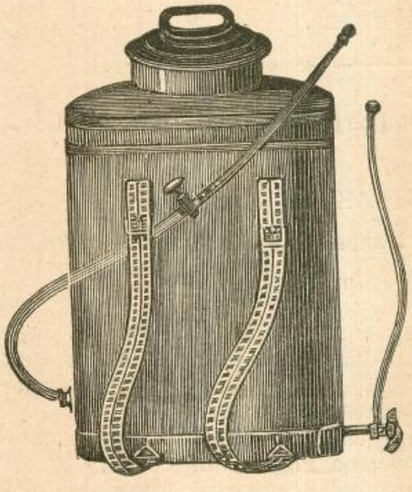
ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 9—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 16 броја Тежака. *Чланци:* Побацивање код крава и кобила. — Окопавање. — Знаци бремености у стоке. — *Питања и одговори.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевност.* — *Нове књиге.* — *Стечај.* —*Друштвени и подружински послови. Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 17 — У БЕОГРАДУ, 10 ЈУНА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ЗАОРАВАЊЕ СТРЊИКЕ

— Др. Милан З. Влајинац —

Ко је иоле имао прилике да после већ извршене жетве пролази кроз поједине крајеве Србије, морало му је без сумње јако пасти у очи, да су стрништа скоро свуда остављена неразорана. Ретко је чак и у позну јесен видети њиве изугарене. С пролећа, док се још није приступило припремним радовима за сејање појединих пролећних усева, виде се само озеленели озими усеви, ливаде или пашњаци и још ни онда непреорана, запарложена стрништа и кукурузишта, — изугарене њиве, према оваквој једноликости, тако рећи боду гледаоцу очи, јер су и сувише ретке!

Ова је чињеница, нема сумње, једна од најжалоснијих појава у Србији. За објашњење њено мора се сваки стручно образованији пољопривредник и нехотице питати: долази ли она отуд, што наши пољопривредници, уопште говорећи, не разумеју свој посао те и не раде како ваља у свом сопственом интересу, — или можда отуд, што су и сувише лењи, те би хтели ваљда штедети себе од послова око преоравања свога земљишта, и ако можда знају, да то иде првенствено на њихову штету.

Изговарање, како је од многих других прешнијих послова немогуће пристићи да се поврх тога још и стрништа на време преору, било би, с обзиром на чињеницу да су наши пољопривредници махом мали поседници, у већини случајева само неистинито правдање своје небрежљивости

Неистинит би био и разлог, који би се могао у оправдање овога још навести, као да се тобож стрништа не преоравају с тога, што се нема довољно пашњака и утрине за испуштање стоке (поглавито оваца) на пашу, — јер се баш заоравањем стрњике ускоро добија више и боље паше за овце но кад заоравања не буде.

Једино би се можда могло донекле опростити онима, који немају довољно или чак и никакве спрежне стоке, потребне им за преоравање стрништа или уопште за угарење својих њива, — али би се и они, да је у њих мало више увиђавности, ипак зато могли на разне начине довијати, само да своју земљу разраде и спреме за потоњи усев како ваља. Иначе, у сваком другом случају и код већине наших пољопривредника, *неопростива је погрешка, што одмах за српом или косом не пуштају илуг, и што на тај начин, неугарењем својих њива, у току од неколико година стварају од своје иначе чисте и плодне земље — ларлог.*

* * *

Орање је најглавнији начин неопходно потребнога разрађивања и припремања зиратних земљишта за потоње усеве. Крајња му је сврха: повећање плодности дотичнога земљишта. *Ако се земља орањем није како ваља обрадила, онда ни најбоље семе, ни најиздашније ђубрење, ни најревносније плевљење корова и уништавање других биљних или животињских штеточина неће моћи у оноликој мери утицати на повећање жетвеног приноса, у колико би мери иначе то могло бити, да је земља претходним орањем како ваља припремљена за повољно усијевање доцнијег усева.*

Орањем се пре свега поједини збијени, утапкани и згрудвани делови земље дробе, ситне и у исто време горњи слојеви њени преврћу и мешају са доњим. Тим *растресањем* земље омогућава се или управо знатно повећава приступ околнога ваздуха у доње слојеве. Услед тога онда распадање појединих саставних делова земљиних и растварање или бар олакшавање растворљивости хранљивих састојака бива јаче и обилније. Доцније засејани и изникли усев наилази на тај начин у тако разрађеној земљи на доста знатну количину за његов успешни пораст већ спремљене хране.

Али није само то. Уколико је земља орањем начињена растреситијом, утолико гранање корена и жила изникле биљке бива лакше, иде дубље и захвата шири простор, но кад је земља недовољно разрађена и иситњена. Тим самим већ биљци се омогућава да прибавља себи лакше и више хранљивих састојака, потребних јој за исхрану и пораст, и да, кад се површни слојеви исуше, извлачи потребну јој влагу из доњих слојева, који су још доста влажни. Шта више, уколико су горњи слојеви земље растреситији, утолико је исушивање доњих слојева слабије, те се и тиме биљка у већој мери обезбеђује од могуће суше.

Далеко би нас одвело, кад бисмо овде говорили још и о благотворном утицају зимњих мразева на раздробљену земљу (угар), или о предохранљивом дејству зимње влаге, накупљене и сачуване угаром, од могуће пролећне суше. Све су то у главном, основне одлике орања уопште. За нас је међутим у овој прилици од много веће вредности изнети све оне друге узгредне, али ипак зато врло важне користи, које се нарочито преоравањем стрништа могу постићи.

Те се користи састоје у овоме:

1. *Преоравањем стрништа заоравају се сви биљни остаци пожњевеног усева.* Тиме се дотична земља унеколико *ђубри* за потоњи усев, јер јој се труљењем и распадањем корења, стрњике и других заораних биљака и биљних делова враћају у извесној мери они *хранљиви састојци* њени (поглавито азот, фосфорна киселина, кали и креч), који су из ње извучени за исхрану и стварање тих биљних остатака, и у исто време јој се придаје у већој количини *хумус*, који врши тако благотворно дејство на плодност сваке земље, у којој га има. — Пажљивим мерењем нађено је нпр. једном приликом да стрњика и корење са једног хектара садржи у себи килограма:

	СУХИХ МАТЕРИЈА	АЗОТА	ПЕПЕЛА	ФОСФОР. КИСЕЛИНЕ	КАЛИЈА	КРЕЧА
код пшенице	3.888	26,4	1.219	13,3	20,7	86,0
„ ражи	5.887	73,2	1.843	28,5	35,1	82,1
„ јечма	2.227	25,7	425	13,5	10,9	47,4
„ овса	3.726	30,0	1.615	33,5	27,9	95,9

2. *Преоравањем стрништа заорава се све оно семење, које је пало са самог жита или са корова, кога је у већој или мањој количини било у непожњевеној стрнини.* Тиме се то семење тако рећи изазива да ускоро никне, а кад то увелико наступи, онда га је оштром и потежом дрљачом или екстирпатором или на послетку с јесени поновним орањем лако уништити. На тај начин *заоравањем стрњике пружа се земљораднику могућност или боље рећи једно изузданo средство да благовремено уништава коров на својој њиви*, те да не мора то чинити доцније прашењем или плевљењем, што стаје много више и труда и новаца и што се поред свега тога не може у таквој потпуности извести као заоравањем стрњика. — Знатан се део корова међутим, особито оног који је већ био никао, али који се, док је стрнина била непожњевена, још није могао развијати и расти, уништава већ самим преоравањем стрништа на тај начин, што му се корен сече и кида плугом а надземни делови затрпавају земљом, те ту заједно са стрњиком труле и распадају се.

3. *Преоравањем стрништа заоравају се јаја и ларве разних штетних инсеката и клице разних биљних штеточина*, које се обично налазе на стрњици и при врху корена. Тиме све те штеточине губе сваки погодан услов за свој опстанак и сваку могућност за развијање свога штетног дејства на потоњем новом усеву, јер се, као што је лако појмити, претрпане земљом убрзо гуше и скапавају заједно са стрњиком, у којој су им легла.

*

Из досад изложенога сваки ће, који није све ово знао, надамо се, лако и јасно моћи увидети, да су користи како од орања уопште тако и од преоравања стрништа посебице толике, да ни један земљорадник, који иоле хоће да води рачуна о свом интересу, не треба да жали ни труда ни трошкова само да по могућству одмах после извршене жетве преоре своју њиву.

При том ваља имати на уму још и ово: *Стрњику по правилу не треба дубоко заоравати*, јер се тиме, због недовољног приступа ваздуха у дубље слојеве, у већој или мањој мери отежава труљење и распадање претрпаних биљних остатака и у исто време скоро онемогућава ницање заораног семења од корова. Дубоким заоравањем стрњике слабе се, дакле, у знатној меру оне користи, које од њега иначе можемо очекивати. — Изузетак у овоме чине само песковита земљишта, кроз која ваздух и иначе има у доста довољној мери приступа у доње слојеве, те се стрњике на њима могу без наведене штете дубље заоравати.

Ова штета од сувише дубоког преоравања стрништа на тешком, стегнутом земљишту биће утолико већа, ако се уз то дотично стрниште још и нађубри стајским ђубретом. — Изузетно се може и у овом случају стрњика, па и растрвљено стајско ђубре, дубље заоравати, ако се из разних оправданих разлога, унапред не мисли да предузме с јесени још једно орање. — Нагласити само ваља, да је ђубрење стрништа стајским ђубретом много боље извршити с јесени, дакле пре другом орању него још при самом заоравању стрњике.

Дубоко орање треба извршити тек с јесени, у браздама попречним онима при заоравању стрњике. Између преоравања стрништа и овог јесењег орања (угарења) треба дотичну њиву бар једном продрљати оштром дрљачом, како би се тиме сав изникли коров уништио а повеће грудве земље раздробиле, и растрошиле.

С пролећа, пред сетву, треба онда приступити трећем орању. Бразде при овом орању треба да буду од прилике исто онако плитке као и при заоравању стрњике, како се иначе површни слојеви, размрвљени мразом и обогаћени лако растворљивим хранљивим састојцима, не би и сувише дубоко претрпали доњим слојевима земље.

Једно од ова три орања, и то поглавито оно јесење, могло би изостати без осетне штете само у том случају, ако је дотична земља већ по самој природи својој довољно трошна и пропустљива за околни атмосферски ваздух (као што су то нпр. сва песковита земљишта). У том случају онда оно прво орање, т.ј. заоравање стрњике може, као што је то већ малочас наглашено, без икакве штете бити и дубље, но што би то по правилу требало да буде код глинастих земљишта.

Ако ли се и поред све добре воље не стигне или нарочито због јаке суше, која би јула и августа месеца овладала, не могадне стрњика заорати одмах или убрзо после извршене жетве, онда нипошто не треба пропустити а да се то бар с јесени не учини. *Оставити пак стрниште да, и с јесени неиреорано, тако запарложено урезими, био би грех, који би могао само онај земљорадник учинити и себи допустити, који или нема ни појма о послу, који силом прилика обавља и од кога живи, или који услед превелике лењости, неће да труди себе ништа још мање, да води рачуна о својој кеси.*

КАД ТРЕБА КОЈЕ ВОЋЕ БРАТИ?

Како је воће трговински предмет и како се оно, подесно паковано, може у великој количини извозити било на оближње, домаће или на удаљене светске тргове, није на одмет навести неколико правила искусних воћара која показују кад треба брати воће за продају и трг. Ми то хоћемо да овим ретцима покажемо:

1. *Јагоде:* Бери их чим су се равномерно обојиле и баш онда пре но што су потпуно сазреле. Бери их увек с петељком од прилике за два сантиметра дугачком од самога плода. Увек хватај за петељку а никада за сам плод. Немој никада брати мокре (влажне) јагоде. Пошто си их обрао, држи их увек у хладовитом простору. Бери увек јагоде које су равномерно — једнако — зреле, јер сваки сандучић у коме спаковане јагоде шиљеш за продају, не може се продати ако се у њему нађу само две три зелене или презреле јагоде, па ма све остале биле боља од боље.

Сваки дан прођи бар једном кроз леје и прегледај их да ти плодови не би презрели. Кад обереш јагоде, подели их

одмах у две врсте и продаји само прву врсту. При пуњењу сандучића увек мети коју јагоду више, јер се оне слежу приликом преноса. Не остављај никад празан простор између горњег слоја јагода и поклопца, но овај испуни свежим, чистим лишћем.

2. *Малине:* Бери их кад су потпуно сазреле и не сортирај их. Оне не могу даљи пут издржати али се у близини сваког града могу добро продати.

3. *Купине:* Могу на далеко да се шиљу, ако су зреле обране, јер врло тешко труле. Бери их као и јагоде.

4. *Трешње:* Бери их чим опазиш да су се добро обојиле; бери их увек с петељком. За даље пошиљке пакуј их у нарочите сандучиће као и јагоде, а за ближе тргове у корпе. Увек треба при паковању пазити да се на горњем слоју трешања петељке никако не виде.

5. *Шљиве:* За пошиљку даљну и хитну бери увек шљиве док још нису потпуно зреле, — онда кад се почне боја на плоду да мења. Ако се шљиве споровозно шиљу, тада брати потпуно развијене плодове али још зеленкасте. Пазите да презрео плод не буде спакован.

6. *Бресквe:* Бери их онда докле су још чврсте и кад тек зелена боја почне да прелази у жуту. Бресквe увек подели у три класе и не пакуј никада презреле или натруле. Најбоље је паковати у нарочито за то удешене котарчице. Најфиније сорте и плодове ваља завити у свилену хартију. Бресквe се слажу у редове а део на коме је петељка окреће се доле. Поклопац треба овлаш плодове да притисне. Одабране и мало мекше бресквe, ако се обавију са финим дрвеним исечцима, могу се с успехом на оближње тргове шиљати. Увек за трг шиљати прву врсту т.ј. оно што је најбоље и најлепше.

7. *Грожђе:* Бери га онда кад је баш зрело, никада раније и никада доцније. Чувај пепељак на грожђу, а то ћеш најбоље и најлакше учинити онда кад грозд маказама одсецаш. Ако се грожђе на даље тргове шаље, онда је најбоље шиљати га тек после два дана пошто је обрано. За ране сорте најбоље је узимати корпе од 2·5 килограма а за позније од 4·5 до 5 килограма. Пазити да први ред у корпи буде тако намештен да се петељке не виде. Поклопац од корпе треба овлаш грожђе да притисне, тако да се оно не може трести.

8. *Јабуке:* Летње јабуке бери чим су зреле. Бери их у корпе, кошаре или сандучиће. Зимске јабуке бери пре но што су потпуно зреле, јер се онда боље могу очувати и имају лепши мирис. За брање употребити корпе обложене меканом чохом. Јабуке је најбоље паковати у бурад и тако на тржиште шиљати. Паковати треба само здраве, лепе и од једне једине сорте. Горњи и доњи слој јабука у буретy треба пажљиво средити. Буре треба да има отворе за испаравање топлоте, и, пре но што је прекомерна топлота удаљила влагу с јабука, не треба буре затварати. Сувота и хладовина и што је могућно једначитија топлота неопходно су нужни услови за очувавање сваког воћа.

Пренос напуњених буради треба на таквим колима вршити која имају федере и не трцкају се. Тако исто не сме бити воће изложено сунцу или киши и прашини и не сме никад бити просто натрпано у кола и ношено на трг. — Превоз упакованог воћа на железничку или паробродску станицу треба пред вече извршити, а најбоље је да се ноћним возовима експедује.

ЗАСЕЈАВАЊЕ СТРНИШТА БИЉКАМА ЗА СТОЧНУ ХРАНУ

— Д-р. Милан З. Влајинац —

Услед овогодишње јаке пролећне суше, која је с незнатним изузетком владала у целој Србији пуна два месеца, слама свих врста стрних жита и трава на ливадама остала је већином врло ретка и ниска. Из тога се већ с поузданошћу може рачунати, да ће *ове године хране за стоку, како сена тако и сламе, бити врло мало, местимично чак и недовољно.* Киша, која је од 10.—12., о Духовима и последњих дана месеца маја, негде више негде мање, падала и која ће у будуће тек можда падати, моћи ће унеколико поправити досадашње врло рђаве изгледе на могућност довољне исхране домаће стоке, — али ће свакојако ипак *бити неопходно потребно, да се пољопривредници зарана побрину да, средствима која им стоје на расположењу, прибаве својој стоци више хране но што ће је, и у најбољем случају, моћи добити жетвом стрнина и косидбом ливада и детелишта.*

Једини начин, на који би се овогодишња очевидна оскудица у сточној храни могла или јако смањити или и потпуно уклонити, био би: засејавање стрништа, ланишта и репишта биљкама, које сразмерно брзо расту и које се према томе могу ускоро одмах употребити за сточну храну или се по могућству припремити (н. пр. у облику сена) и сачувати за доцнију исхрану стоке, — и засејавање стрништа, конопљишта и окопавишта биљкама, које ће с пролећа пружити први откос још онда, кад се трава на ливадама и пашњацима тако рећи тек почиње кретати.

Ово засејавање стрништа, ланишта и др. може бити и само у сврси т. зв. ђубрења зеленишем (или рђаво названог односно преведеног „зеленог ђубрења"), али ми у овој прилици не мислимо о томе да говоримо, већ ћемо се за сад ограничити искључиво на кратко упутство за засејавање стрништа, окопавишта и др. у циљи произвођења сточне хране на њима.

Број усевних биљака, које се за ову циљ могу употребити, доста је велики. Најобичније су: кукуруз, раж, грахорица, ељда, ситна проја (просо), мухар, грашак, вучац (лупина), сланица, репа угарњача, репица, суреница итд. Свака од њих има својих одлика и заслужује, нека више нека мање, да се у овој прилици гаји за сточну храну, али из разлога, што би простор листа, који нам стоји на расположењу, морао бити јако прекорачен, кад бисмо у потоњем описивали опширније све поменуте биљке, — мораћемо се и у овом погледу за сад позабавити укратко само са најважнијима и код нас најпознатијима од њих.

1. Кукуруз. — С обзиром на чињеницу, да кукуруз и иначе заузима у Србији прво место међу осталим пољопривредним биљкама, обратићемо и овде пажњу понајпре њему. Он то у осталом као зелена сточна храна потпуно и заслужује, како у погледу свога обилатог приноса тако и у погледу своје хранљивости, особито пак свога корисног дејства на производњу млека код музне стоке.

Кукуруз, посејан на дубље разораном стрништу почетком или половином месеца јула, почиње при довољној влази и топлоти већ половином или крајем септембра да реса и свила (брада); кукуруз скорозрелац свила шта више и половином месеца августа. Али се са поступним жњевењем кукуруза за зелену пићу не мора чекати управо почетак његова свилања и цветања, већ се стоци, особито кравама музарама, може почети да даје као зелена храна и онда, кад достигне висину од пола метра.

За ову се циљ могу сејати све како домаће тако и стране позне и ране врсте кукуруза, али је, с обзиром на величину приноса, најбоље за то употребити кукуруз познат под именом „американац" или „коњски зуб."

Сејање је боље извршити на редове (врсте) но омашке; редови треба да буду удаљени један од другог код позних и крупних врста кукуруза 20—40 см. а код раних и ситних 15—20 см. Али се може без велике штете сејати и омашке.

У сваком случају треба избегавати и сувише густо сејање кукуруза али је још мање за препоруку сејати га и сувише ретко, јер уколико је кукуруз гушћи, утолико ће целокупан принос његов бити већи и утолико ће он као храна бити сварљивији, док је напротив код сувише ретко посејаног кукуруза принос далеко мањи и сварљивост сразмерно тежа. Ово последње објашњава се тиме, што код ретко посејаног кукуруза поједини струкови имају свих погодаба за отврдњавање, здрвењавање својих ћелија и судова.

Кад кукуруз никне и мало поодрасте, ваља га, нарочито ако је у редове и ређе посејан, бар једном окопати, јер ће онда моћи бујније расти него ако се остави неокопан; иначе, ако је гушће посејан, окопавање може без осетне штете по даљи пораст потпуно отпасти.

Као што је већ поменуто, зелени кукуруз је нарочито погодан за храњење млечне стоке, јер својом водњикавошћу знатно повећава производњу млека, и, што је веома важно, стока га врло радо једе. Напоменути ваља само, да га због његове велике водњикавости и недовољне количине беланчевинастих састојака у њему (што вреди особито за крупније врсте кукуруза) не треба употребљавати као искључиву храну сточну, већ се тај недостатак његов мора допуњавати додавањем стоци још и црвене детелине, луцерке или добре ливадске траве.

Ако се сав посејани кукуруз не би могао на време употребити као зелена пића, а међутим приближују се већ хладни дани, који једне ноћи могу још и слану донети и њом заостали кукуруз потпуно „сагорети“ (уништити), онда је најбоље остатак кукуруза благовремено *укиселити* и на тај га начин с једне стране сачувати од извесне пропасти, а с друге стране, као ваљану сточну храну, искористити преко целе зиме.

Укисељавање кукуруза може се извести на разне начине али је од њих најпростији и најјефтинији овај: На оцедном и непропустљивом земљишту ископа се рупа дубине 2 метра и ширине 2—3 метра (дужине по потреби), па се онда у њу, прострevши јој дно и стране претходно једним слојем чисте исецкане сламе од 10—15 см. дебљине, пажљиво наслаже и добро утапка или мањем набије пре неколико дана пожњевени и увелико већ увели зелени кукуруз, чији се струкови по потреби могу још исећи и у ситније делове. При том треба обратити нарочиту пажњу, да у наслаганом кукурузу не остане никакве празнине како међу појединим струковима тако и између кукуруза и дуварове руше, јер ће доцније на свима таквим местима кукуруз морати да побуђа, што се после преноси и на осталу масу. Преко тако наслаганог и довољно утапканог или набивеног кукуруза простре се један слој чисте сламе или плеве од 10—15 см., па се онда преко ње одмах набаца и добро угази и набије ископана земља у висини од 1 метра. При превирању међутим, које у унутрашњости наслаганог кукуруза убрзо после овога наступа, цела се маса у рупи слеже на ниже, а с њом онда и набацана земља, те се услед тога често може десити, да озго набацана земља напукне на по где којем месту. У сваком таквом случају треба појављене пукотине одмах затварати, јер је једна од најглавнијих погодаба да укисељавање испадне како ваља: да околни ваздух нема ни мало приступа до наслаганог кукуруза. У противном, кукуруз ће се убуђати, скапати или толико прокиснути, да га доцније стока неће хтети ни окусити.

Овако укисељеним кукурузом стока се може хранити већ после 4—6 недеља. Због накиселог мириса у почетку га истина ретко која стока радо узима, али се на-ањ убрзо навикне и онда га врло радо једе. Вредно је још напоменути, да се храњењем стоке укисељеним кукурузом јестљивост (апетит) њена знатно повећава. Разуме се, да се ни укисељени кукуруз, као што је то већ случај са свежим никад не треба да даје стоци као искључива храна. Кравама музарама не треба дневно више давати но 3 кгр. на 100 кгр. тежине дотичнога грла. Бремене краве и млада грла не ваља њим уопште никако ни хранити.

Вађење укисељеног кукуруза треба отпочети с једног краја рупе. Никад не треба извадити, исећи више но што је потребно за један оброк. При том треба увек откривено место поново покрити дебљим слојем сламе и земље; иначе ће се остали кукуруз почети да квари.

2. **Раж.** — Сејање ражи на стрништу може бити у тројакој сврси, т. ј. или да се од ње добије зелене пиће још с јесени, кли тек с раног пролећа, или и с јесени и с пролећа.

За прву и ову последњу сврху особито је згодна т. зв. *иванска раж*, која се још уз то одликује врло јаком моћи убокоравања, те је принос од ње веома знатан. Посејана раније, у првој половини месеца јула, 80—100 кгр. на један хектар, може при довољној влази с јесени дати 5—8.000 кгр. зелене пиће, ускоро за тим послужити као пашњак ситној стоци и осем тога идуће године, средином или крајем месеца априла, дати још један већи откос или, ако се остави непокошена, жетвени принос од 800—2000 кгр. зрна и 5—8000 килограма сламе.

Све друге врсте озиме ражи сеју са само у тој намери, да се од њих с раног пролећа, половином или најдаље крајем месеца априла, добије за стоку потребна и врло издашна зелена пића. Сајање њихово врши се тек с јесени, што је могуће раније и обично за једну трећину гушће но што би то требало чинити, кад се оне сеју за жетву (150—200 кгр. на један хектар).

Због доста знатне водњикавости, зелена раж је, као и кукуруз, — од кога је, узгред буди речено, сразмерно знатно хранљивија — веома погодна за храњење млечне (музне) стоке. Али баш због те водњикавости зелене ражи не треба стоку хранити искључиво њом, већ је при том ваља мешати са иситњеном (исецканом) сламом (а не као код кукуруза, са детелином или добром ливадском травом); иначе може код дотичне стоке често да проузрокује надун, нарочито ако је стока једе док је још свежа или можда и росна. — Употребу пак ражи за зелену пићу стоци не треба одлагати дотле, док раж потпуно искласа и почне цветати, већ с поступним кошењем њеним ваља отпочети, чим јој се класје почне задавати (појављивати); у противном раж почиње све више и више да губи од своје укусности, хранљивости и лаке сварљивости.

Ако се сва посејана раж не употреби за зелену сточну храну, онда се од ње, покошене на време, може добити и сено врло добре каквоће.

Међутим, кад се раж сеје само у тој намери, да се од ње добије зелена пића, много је боље не сејати је саму за себе већ у друштву са другим особито грахорастим биљкама. Од ових последњих нарочито се истиче и препоручује т. зв. *мађава грахорица*.

3. **Мађава грахорица** (Vicia villosa). — Повољно напредује особито на песковитом земљишту (те се с тога зове још и „пешчарном“ грахорицом), али још доста добро успева и на глинастим земљама. Од свих многобројних врста грахорица ова (мађава) издржава најбоље зиму. Принос је њен доста велики и с пролећа стиже, као и раж, врло рано за откос а с тим и за зелену сточну пићу (половином или најдаље крајем месеца априла). — То исто важи донекле и за *грахор* (Vicia Sativa), чију слику доносимо.

Нарочита је особина мађаве грахорице да се врежа, хвата и пење уз друге предмете; због тога се врло ретко сеје сама за себе, пошто тако, немајући тако рећи никаквог наслона, лако и брзо полеже. Најчешће се с тога сеје заједно са којом врстом

озиме ражи, која јој онда служи као подупирач за хватање и пењање.

Грахор и раж

Услед тога, што мљава грахорица у почетку свога развића напредује доста слабо, треба је сејати с јесени што раније, по могућству још у другој половини месеца августа или најдаље почетком месеца септембра. За један хектар узима се 70—80 кгр. семена од грахорице и 50—80 кгр. ражи (у односу: $^3/_5$ грахорице и $^2/_5$ ражи).

Кад се стока почне с пролећа да храни мешавином грахорице и ражи, треба јој, као и уз чисту раж, додавати још и исецкане сламе или друге које сухе кабасте хране, из истог оног разлога из кога је то додавање такве хране потребно чистој ражи.

4. **Ситна проја** (*просо*). — Сејање њено на стрништу бива у намери произвођења зелене пиће за стоку још с јесени исте године. Она успева најбоље на оцедном и песковитом земљишту. Испрва расте споро, те је често може коров да прекрили; у сваком таквом случају треба је неизоставно оплевити.

Ако с јесени буде лепо, топло време, ситна се проја може справити још и као сено, које је врло добра суха храна, нарочито за коње. Кошење пак њено треба у сваком случају, било да се ситна проја даје стоци као зелена пића, било да се справља као сено, вршити увек у класању или најдаље у почетку цветања.

За један хектар потребно је семена при сејању омашке 30—50 кгр, при врстачном сејање напротив око 15—20 килограма.

5. **Ељда**. — Време, које је потребно ељди чак и да сазри, сразмерно је врло кратко и при довољној топлоти износи од прилике 10—14 недеља. За цељ међутим, о којој је овде реч, није погребно да се чека на сазревање ељде већ само на почетак њена цветања, што ће наступити отприлике после 6—8 недеља.

Земља, на којој ељда још повољно успева, може бити и лака, слаба пескуша; само на стегнутом (тешком), јако глинастом и кречном земљишту не може како ваља да напредује.

При сејању ељде омашке потребно је 120—180 кгр. семена, при врстачном пак сејању око 60—100 кгр. — Али се ељда може сејати још и у друштву са другим биљкама за сточну храну, нарочито са ситном пројом или са ражју и овсем. У првом случају најбоље је узети од ељде 70—100 кгр. а од ситне проје 40—60 кгр.; у другом пак случају: 20—30 кгр. ељде, 20—30 кгр. овса и 70—90 кгр. ражи.

При храњењу стоке ељдом не треба ни њу употребљавати као искључиву храну, већ увек помешану са другом којом сухом и јачом храном. Ово нарочито и с тога, што би иначе стока лако добила пролив и што ељда уз то има и ту особину да смањује унеколико производњу млека код крава. Ово штетно дејство зелене пиће од ељде утолико је слабије или га потпуно и нестаје, уколико је ељда млађа кад се коси.

6. **Мухар**. — Врло је добра пићна биљка за засејавање оцедних, сухих и топлих песковитих земљишта; већа количина влаге у земљи пре му може да наштоди но да буде од какве користи. Принос му је уопште врло знатан.

И мухар се, као и кукуруз, ситна проја и ељда, сеје у намери произвођења зелене хране за стоку још с јесени. Сејање се његово може вршити од почетка јуна до половине месеца јула. За један хектар потребно је 30—40 крг. семена.

* * *

На завршетку да напоменемо још само ово: *чим се засејана пићна биљка сва покоси, треба дотично земљиште одмах и неизоставно ореорати.* Услед тога опет, што се свако па и најјаче земљиште мора јако да исцрпи овом тако рећи двогубом жетвом, треба пошто-пото гледати, да се оно и *довољно набубри.* Ако ђубрење буде стајским ђубретом — што је у Србији скоро искључиво случај — онда је најбоље то извршити пре орања, на растрвљено ђубре по њиви, са другим отпатцима и остатцима последњега усева за зелену пићу, што пре заорати. Заоравање с јесени треба да буде дубље но заоравање с пролећа (види у осталом претходни чланак „Заоравање стрњике"). Ово последње, т. ј. заоравање с пролећа, кад је једино, дакле кад се оно предузима одмах после покошене пролећне зелене пиће, треба извршити на неколико недеља пре намераваног новог сејања (поглавито кукуруза), како би се земља могла довољно налећи а заорано ђубре и биљни остатци почели распадати. Да се и једно и друго убрза, треба такав угар превађати потежим ваљком. Пред саму пак сетву може се онда угар само продрљати оштром дрљачом или разрити екстирпатором или плугом разривачем.

ЛИСНЕ ВАШИЦЕ

— **Д-р. Ђ. Радић** —

Велика је то напаст за нас, те *лисне вашице*, и то баш у ово доба године.

Да вам их у слици прикажем — није потребно, јер их сви добро знамо и познајемо, него ћемо одмах да пређемо на ствар.

Чим опазите, да на воћкама врхови младих летораста слабо порашћују и да изгледају болешљиви, а лишће се на њима на ниже коврчи, или да се, као на пример код трешње сасвим усуче, и да се на врховима и на доњој страни тога лишћа појаве зелене, или у некој другој боји, тачкице, знајте да пред собом имате гадне *лисне вашице.* Где су вашљиви младари, то нам најбоље показују *мрави*, који на то вашљиво лишће гомилама одилазе и силазе, а којима су вашице, односно њихов сок, права посластица.

Ове се вашице гомилице, једна преко друге, наслажу на лишћу, и својим мајушним рилом у лишће убоду и сишу драгоцене, за живот и порашћивање воћке потребне сокове, а тиме воћкама много више шкоде, но што ми помишљамо, или и помислити можемо.

Нема скоро воћке, на којој се не појављују вашице: на јабукама, на крушкама, трешњама, шљивама, бресквама, кајсијама, рибизлама, огроздама, малинама, на лешњику па и на самом ораху, на коме се ретко кад појављује неки штеточина осим „црва," налазимо вашице које знатно уназађују напредо-

ваше поменутих, као и других воћакā. При том се ове вашице у тој мери размножавају да од *једне једине* вашице, у току *једног лета само*, ако их њихови природни сатирачи у томе не спрече, на *два милиона* потомакā можемо рачунати; јер, *свака* од њих, чим се потпуно развије, што за врло кратко време бива, добије поново младе, и то се тако непрестано продужава до пред саму зиму. *Све младе вашице, у ово доба године* (месеца маја и јуна), *рађају се живе* и чешће се пресвлаче," док сасвим не израсту.

У сваком року тих вашицā, наћићемо, само ако буде преко године време за њих повољно, и *крилатих*; већина је пак без крила. Те крилате, као и све остале преко лета живе вашице, *женке* су; оне могу да лете произвољно куд год хоће, само ако их не би ветар, против њихове воље, негде на другу страну пренео. На тај начин падају на воћке које још нису вашљиве и на њима заснују нову насеобину. С јесени већ има и мужјакā и такових женки, које на младим леторастима носе јаја, која ту презиме; из ових се јајā с пролећа *нове* вашице излегу јер све вашице поцркају преко зиме.

Овако снесена и уз кору добро прилепљена јаја, можемо преко зиме на дотичним гранчицама и видети; она су с почетка зелена, а доцније поцрне; и онда дотична места изгледају, као да су ситним барутом посута. Из ових се јаја већ у месецу априлу излегу *прве*, нове вашице.

За ништење ових вашицā разна се средства препоручују нека од њих много и не помажу, а нека су и прескупа, те их нашим воћарима не можемо ни препоручити. Најпростије али је уједно и најбоље и најсигурније средство, ако *нема много* вашицā, да их прстима на самом лишћу изгњечимо, или да све вашљиво лишће покидамо и ногом на земљи изгазимо. Али где их има много, онда их није могућно на тај начин поништити; у том случају морамо већ употребити друга средства, којима ћемо вашљива дрва прскати. Најпростије, али је уједно и *најсигурније* од тих средставā — *чорба од искуваног дувана*, само ако се добро и у своје време употреби. За тај циљ треба прскалице које ситно као роса прскају, па њима *одоздо*, на вашљиво лишће прскати. Сигурно ће све вашице поцркати, а то прскање дуванском чорбом не шкоди ни лишћу ни плодовима. За сваку сигурност, можемо после три дана још једном прскати, и онда може чорба бити слабија.

Бордоска чорба, којом се виногради противу перонospоре прскају, не помаже, и ако се од неких препоручује.

Али ми имамо још једно сигурно средство противу ових вашицā. Преко зиме треба прегледати све оне лорасте, на којима је летос било вашицā. Ако на њима пронађемо црне тачкице — јаја, онда треба направити житко блато од жуте глине, па, помоћу подесне четкице, *добро* премазати све оне гранчице; на тај начин, ми ћемо јајима спречити уплив ваздуха и поништићемо их. Кречење не помаже толико, јер се креч лакше спере од кишā, него глина.

Једном за свагда пак, остаје то главно правило, *да се вашице, чим се на ком лишћу појаве, одмах прстима згњече* јер кад се оне нагомилају, онда већ иде теже; онда је доцкан за свако средство.

На срећу нашу, појаве се у оно доба, кад се вашице размноже, и њихови природни сатирачи, који нам, колико толико, у поништавању помажу, као што је нпр. наша лепа и вредна *буба мара* (шакабака), *уволажа, пољска стеница*, разне ситне *осице* итд., које треба као наше пријатеље да штитимо, а не да их убијамо. И разне *тице невачице* тамане вашице. *Мрави* не спадају овамо; они се вашицама само играју и преврћу их, да се њиховим слатким соком, једном посластицом за њих, наслађавају, а не убијају саме вашице. Поред мрави, вашице се по милој вољи размножавају; стога они греше, који мисле, да мрави сишу вашице и да их на тај на начин тамане; они сишу само *сок*, који вашице од себе издају. Баш овај медљани сок, који вашице избацују, брља и кваља доље, још здраво лишће и ствара на њему „медљику," која затвара шупљике, одушке на лишћу, па услед тога лишће не може да дише, не може да се испарава, не може да ради, и на тај се начин изазива на лишћу порашћивање разних паразитā, који воћку полагано, али сигурно упропашћавају. Дакле вашице треба уклонити, и онда ћемо уклонити и све рђаве последице које с њима долазе.

БЕЛЕШКЕ

Ново и врло старо сено. — Врло често пита се: да ли је ново сено шкодљиво стоци којој се полаже? Као што је познато ново сено има врло јак мирис, који и човека, а често и коње (нарочито у уским и ниским стајама) заноси, опија. Кад се сено сређује и већ дене има у себи још велику количину воде, која се стално умањава што сено дуже стоји зденуто. Ово испаравање воде долази отуда што се ново сено загреје и услед ове топлоте вода испарава. Ово испаравање траје *4 до 8 недеља — сено превире* — и за то време изгуби се и онај јак мирис, који је с почетка несносан, а тако исто и онај опор укус новога сена. Огледима је утврђено, да догод сено не преври, рђаво утиче и на коње и на говеда, ако им се даје. Грла која се хране новим сеном, које није преврело, зноје се, чешће мокре, мокраћа им је јаче обојена, често пута има талог, измети су житки, слузави, а грла су трома, лења. Кад је пак нагао прелаз храњења новим сеном, и кад се ово у великој количини даје, онда често пута наступају тешки поремећаји прибора за варење, који се свршавају са желудачним или цревним катарима, грозничавим стањем, губљењем прохтева за јелом; кад-кад грла неће сено више да једу, већ се повећа, слузокоже уста поцрвене и почне излучивање слузи у већој мери, а изметине су житке, гадно смрде. Често пута опажена је колика, надун, отицање удова и трбуха итд. Све ове појаве често проузрокују и смрт.

Свеже сено, које још није преврело, мора се сматрати као опасна храна и за коње и за говеда.

Ако нам је остава старог сена већ при крају, те смо принуђени употребљавати ново сено раније но што је преврело, *онда треба да смо врло опрезни и да га дајемо само помешано са старим сеном или, ако овога баш никако немамо, онда ново сено да исецкамо на сечци заједно са сламом и грлима мање количине да дајемо.*

И *врло старо сено* није добро за храну стоке. Што год сено дуже стоји све мање и мање вреди; оно губи боју, мирис, укус и услед губитка влаге постаје сасвим суво. Старо сено слабо се свариује, с њега отпадају брзо при преносу најхранљивије частице, тако да остану само патрљци прашњави и ломљиви скоро без икакве хране. Храњење оваквим сеном само је од штете, користи нема никакве. Сваривање бива отежано, снага грла опада, а удисањем прашине појављују се катари плућни, услед којих се сипња лако развија. Врло старо сено може се тек по нужди употребити у малим количинама са другим хранљивим градивима.

ГЛАСНИК

Раздавање семена од свилобуба одгајивачима у 1904 години. — *Сриско Акционарско Друштво за унапређење сви-*

ларства у Краљевини Србији раздало је одгајивачима свилобуба у овој години свега 222·800 килограма семена.

Како ће наше читаоце интересовати да виде како је ова количина семена по окрузима раздељена, доносимо овај преглед:

ОКРУГ	КОЛИКО ЈЕ ДОБИО КУТИЛА
моравски и крушевачки	9461
пожаревачки, смедеревски и београдски	5243
крагујевачки	3555
врањски и нишки	1918
тимочки	400
подрински и ваљевски	1550
крајински	82
чачански и пиротски	55
Свега	22264 кут.
за анализу издато	16 „
Укупно	22280 кут.

Свака кутија има 10 грама семена — према томе је раздато свега 222 килограма и 700 грама.

*

Откуп мехурака почео је 25 маја ове године и трајаће до 10 јула. Откупљиваће се у овим местима: у Крушевцу и Лапову (код друштвених свилара), у Јагодини, Пожаревцу, Параћину, Паланци, Крагујевцу, Великом Градишту, Нишу, Смедереву, Лесковцу, Шапцу (у згради општинских судова), у Београду (код Српског Пољопривредног Друштва), Књажевцу, (код Подружине Српског Пољопривредног Друштва), Аранђеловцу (код среског Расадника) и Обреновцу (код среске куће).

За све ове свиларске станице за откупљивање мехурака свилобуба, одредио је Господин Министар Народне Привреде своје контролоре.

Измене и допуне у Закону о лову од 16 јула 1898 године. — Народна Скупштина решила је, а Његово Величанство Краљ благоволео је под 24 мартом ове године потврдити измене и допуне у Закону о лову од 16 јула 1898 године. По тим изменама и допунама *укинута је* последња тачка чл. 3. Закона о лову која гласи: *„Но 10% од чистог годишњег прихода од лова даваће се као намоћ Савезу Ловачких Удружења на концу сваке године...“* Чл. 12 измењен је и сад гласи: *„Ловачке карте издају се на годину дана од 15 јула једне до 15 јула друге године и за исте се плаћа:*

1. *За ловљење у обиму свога среза пет динара;*
2. *За ловљење у обиму свога округа десет динара;*
3. *За ловљење у целој земљи двадесет динара.*

Сваки сопственик има права на својем имању као и у сеоској и општинској шуми своје општине убити зеца и без ловачке карте, но и при том важи одредба чл. 16 овога закона[1]).

Закон и изменама и допунама у Закону о лову од 16 јула 1898 године ступио је у живот 24 марта 1904 године.

СТЕЧАЈ

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 26 ов. месеца за *„Поучни део“ Пољопривредног Календара* за 1905 годину примиће се чланци који ће расправљати ове теме:

1. Уређење малих и средњих сеоских имања;
2. Прибирање и неговање стајског ђубрета;
3. О сејању уопште са применом врстачне сејалице;
4. Гајење кукуруза;
5. Гајење кромпира и његова употреба;
6. Гајење сточне репе;
7. Неговење природних и подизање вештачких ливада;
8. Стратификовање каламљене лозе;
9. На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота
10. Спремање буради за бербу грожђа;
11. Употреба воћа;
12. О јабуци;
13. О гајењу дуда за храњење свилених буба;
14. О производњи црног лука на већем простору;
15. Неговање стоке;
16. Гајење кокошака;
17. Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница;
18. Свињска кућа;
19. О користи вештачког сиришта и његовој употреби;
20. О потреби одржања шума;
21. Багрем као шумско дрво, и за разну пољопривредну и занатску употребу;
22. Корисне и штетне птице у пољопривреди;
23. Лекарска поука за народ;
24. Приповетка са пољопривредном тенденцијом (оригинална).

Чланци се имају написати јасно, популарно, и што краће, тако да чланак не изнесе више од три штампана листа, и да имају по потреби и што више слика, у ком случају чланак може изнети и до четири штампана листа.

Све чланке треба упутити Српском Пољопривредном Друштву с назначењем: „за Пољопривредни Календар,“ а рок је за подношење чланака *до конца јула месеца ове године.*

Награде штампаних чланака, по оцени Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, могу бити од 60—80 динара од штампаног табака. Оригинална приповетка награђиће се одсеком.

Бр. 3849. Из канцеларије Српског Пољопривеедног Друштва 26 априла 1904 године.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 20 фебруара 1903 године у Београду

Присутни су били: потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, чланови Одбора: г. г. Др. Марко Леко, Алекса Поповић, Петар Тодоровић, Александар Мијоковић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.

Бележио зам. секретара: г. Рад. К. Спасовић.

25. Председавајући саопштава да је Главна Контрола тражила записнике седница Управног Одбора за 1901 годину — Решено, да по овоме друштвена администрација учини што је потребно, па према томе да се извести и Главна Контрола.

26. Изабрани ужи Одбор за преглед рада друштвене администрације, чита извештај о резултатима извршеног прегледа. За овим потпредседник пита Одбор, прима ли да се чита писмени одговор благајника друштвеног г. Јована Јекића на примедбе, које је ужи Одбор у свом извештају учинио о друштвеној благајни и раду једног дела друштвеног особља — Одбор решава да се одговор г. Јекића прочита.

После овога о овом питању настала је жива дебата, у којој је учествовала већина присутних чланова, и пошто је о истом довољно дебатовано — Одбор одлучује, да се благодари ужем Одбору на уложеном труду, а са сажаљењем прима к знању изнесено стање у извештају ужег Одбора. Председништво да предузме нужне мере, те да се, уколико је могуће заостали предмети посвршавају, а идућој одборској седници да поднесе мишљење, може ли оно и даље са садашњим особљем радити или не?

[1]) Чл. 16 Закона о лову говори о томе кад је забрањено ловити корисну дивљач и која се дивљач сме у свако доба године ловити.

ПРИХОДИ и РАСХОДИ

Српског Пољопривредног Друштва по закључењу рачуна за месец април 1904 годину.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИМАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Остатак по дневнику касе од 1903 године	11268	—
2	Остатак непримљене државне помоћи у 1903. години	6250	—
3	Од улога добротвора и утемељача	200	—
4	Од улога помагача	128	—
5	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	103	—
6	Претплата на Тежак за 1904 и наплата дуга за раније године	1409	60
7	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	552	80
		407	86
8	Од продаје књига	22563	25
9	Од продаје семена и садница	17234	80
10	Од продаје справа, рафије и друго	13315	90
11	Од продаје прскалица и плавог камена	133	80
12	Од продаје запрашивача и сумпора	1556	31
13	Од наплате дуга за семе, справе и плави камен	86	84
14	Ванредни приход		
	Свега примљено	75210	16
	По одбитку издавања у	72214	50
	Остаје за 1 мај	2995	66

РЕДНИ БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја и трошкове изасланика друштвених по овим радовима	814	65
2	На издржавање живинарника у Роготу, плата настојника и чувара	219	60
		27870	29
3	На набавку и експедицију семена и садница	16996	85
4	На набавку справа, рафије и др.	19524	50
5	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	139	65
6	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	856	82
7	На набавку књига новина, дрвореза, повез календара и осталих издања	761	80
8	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и ранијих година	54	45
9	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	186	45
10	На електрично осветљење и телефон	411	45
11	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	37	—
12	На оправку друштвеног дома, препокривање павиљона и одржавање врта	886	66
13	Плата секретара	400	—
14	Хонорар благајнику	320	—
15	Хонорар уреднику Тежака	666	64
16	Плата економу	500	—
17	Плата писару	500	—
18	Плата архивару	337	50
19	Плата експедитору	705	29
20	Плата послужитеља	24	90
21	На ванредне издатке (евентуално штамање Пољ. Календ.)		
	Свега издавања	72214	50

Бр. 4620.
3 маја 1904 године
Београд.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
М. Х. Поповић с. р.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

ОГЛАСИ

ПОВЛАШЋЕНА ФАБРИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И МАШИНА

БРАЋЕ Р. ГОЂЕВЦА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНЕ ИЗРАДЕ

ПРСАКАЛИЦУ ЗА ПРСКАЊЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

до данас најусавршенију и од стручне комисије Српског Пољопривредног Друштва, као и од већине економа и виноградара, опробану под називом

КРАЈИНА

са знатно јевтинијом ценом него ли оне са стране донесене а квалитетом и својом солидном израдом никако не уступа првим страним патентираним фабрикатима те врсте.

Иста се може добити и код Српског Пољопривредног Друштва, и у нашем стоваришту до Народне Банке. 10—10

Преглед 17 броја Тежака. *Чланци:* Заоравање стрњике. — Кад треба које воће брати? — Засејавање стрњишта за биљкама сточну храну. — Лисне вашице. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Друштвени подружински послови.* — *Огласи.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, БАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 18 — У БЕОГРАДУ, 20 ЈУНА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

МУЖЕВИ ЗАСЛУЖНИ
ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ

СЛИКЕ СА БЕЛЕШКАМА

„Старе пријатеље чувај а нове тећи“

Од пре двадесет година отпочело је наше Друштво и од времена на време да приказује слике и белешке о животу и раду људи за привреду заслужних. Оно је уверено, да ће се на тај начин најблагодарније одужити, свима, који су својим радом и прегнућем својим крчили пута нама, наследницима њиховим, у овом тешком али не мање часном послу унапређења пољске привреде. Друштво тим својим радом постиже и то, да под заставу ове часне борбе приволе што већи број одаих поборника и одушевљених бораца, како би се заједничким радом и истрајношћу високо уздигла и свестрано унапредила пољска привреда у Србији.

Но није свако време подесно за оцењивање радова сувременика; нарочито ово важи за људе који су били или су сада на власти. Отуда се махом низале досад белешке о људима који су већ свој живот завршили, преминули, и над чијим је радом лакше пречистити биланс онога што су своме народу дали и онога што су били дужни и позвани да учине.

Нас побуђује нарочити разлог да се од тога одвојимо и да се на овоме месту сетимо још живога, раднога човека, једног од оно мало још живих *оснивача* нашег Друштва, који је до скора био носилац власти, али зато што живи доста повучено и од нас удаљено, неће правити тешкоће да поменемо барем понешто од оних његових радова који се тичу унапређења пољопривреде, који се рад и онако не коси са разним политичним погледима и правцима, те се зато и може пажљивије да посматра и хладније и правичније да цени.

Ми овде мислимо на рад г. *Чеде Мијатовића*, министра и посланика у пенсији, који живи у Лондону и који је у своје време био оснивалац нашега Пољопривредног Друштва.

Г. Чеда Мијатовић рођен је на Св. Тому 1842 године у Београду. Отац му је родом из Јаска у Срему, и био је професор прво у крагујевачкој а потом у београдској гимназији. Чеда је потоме имао добро домаће васпитање, а како је и од природе даровит, то је напредовао у школи тако, да је свршио и Велику Школу у двадесетој години. Држава га српска затим посла на страну да слуша државне науке. У туђини, и то у Минхену, Липсци и Цириху, пробави три године, па се онда врати у Србију, да прво као супленат, а после као професор Велике Школе, предаје политичку економију и науку о финансијама. Својим предавањима и радом на књижевности био се већ истакао, када га позваше у министарство за начелника и потом Министра. Једно време беше Министар Спољних Послова, а у два три маха Министар Финансија. Био је и заступник на енглеском двору, као што га и представља ова слика. Сада је министар и посланик у пензији а живи у Лондону и отуда стално дописује *Трговинском Гласнику*.

Чедомиљ Мијатовић
ЧЛАН ОСНИВАЧ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Мијатовићев рад као професора Велике Школе био је веома плодан. Не само што је ту написао стручних економских књига, него што је имао благодарну публику у својим слушаоцима, који су радо посећивали његова интересна предавања. Као предавач извесно је имао не само

богат речник начитаног човека, но и дар речитости што је имало свога утицаја и онда кад је овде-онде провиривало веће познавање стране земље и страних народа но Србије и њенога стања и најпречих јој потреба.

Има и данас људи који за г. Мијатовића као даровитог, вредног, начитаног и окретног човека мисле, да је могао много повољнији биланс имати да је се вратио на катедру професора Велике Школе после првих огледа у Министарству Финансија. Можда је то гледиште и правилно и могућно у другим државама, у којима се објективније цени рад једног Министра. Колико се сећам Др. Шефле је са министарске фотеље и са титулом ексцеленције опет отишао на своју катедру; али сви покушаји у нас да нам се бивши Министри врате у Велику Школу, имали су рђаве последице.

Но корисније је да се оставимо претпоставки па да се држимо факта, јер те жеље и онако више нису сувремене ни изводљиве.

Г. Мијатовић као Министар могао је учинити доста и извесно је то и учинио, али као професор политичне економије — могао је још много више.

И као књижевник он је био вредан и многоврсан, нарочито му хвале историјске радове; али, кад се узме на ум оскудица људи спремних из области политичке економије, с једне стране, и потребе те тако много осећане с друге стране, онда је јасно да је све друго требало другима оставити, а област политичке економије, и плодну и корисну задржати и све се дубље у њу заривати било као професор или иначе књижевник и јавни радник.

Ја сам имао повода, пропраћајући живот и рад пок. Стеве Р. Поповића *(Тежак* од 1 јула 1902 год.) да забележим, како је због особености положаја наше земље и изузетнога значаја народног кућења у нашој младој држави нама *потребно да имамо већи број радника на томе иолу* па да постигнемо оно што нам у тој мери треба. Међутим у нас *није ни у једној врсти знања људског толика оскудица, као у тој политичко-економској*. Колике су огромне штете отуда по наше народно кућење, колико је то допринело да се морална равнотежа у нас поремети, колико због тога посрће наша земља и материјално и морално то ће се увидети ако изнесемо значај политичке економије само за пољску привреду која се нас највише тиче, и која даје нашој земљи познато обележје. Но о томе у другом броју.

М. С.

Зашто су неке воћке неплодне, и шта нам је из искуства о томе познато?

— Д-р. Ђ. Радић —

Са привредног гледишта, *воћарство* у Србији заузима врло важно место; стога је потребно да на њега обраћамо већу пажњу, да га у што већој размери подижемо, а да све откланамо што би његовом напредовању сметало, и што би му шкодити могло.

Сваки мислен воћар, сабере у току 20—30 година богата искуства у подизању и неговању разноврсног воћа; али та искуства остају, већином бар код нас, за шири круг обично непозната, јер их појединци, или неће, или не уму да саопште и другом, да се тим искуством може и други користити. А кад би сваки наш искуснији воћар своја искуства преко новина, или у зборовима саопштавао, као што то у другим, напреднијим земљама бива — онда би и ми у воћарству много даље одмакли, као што одмичу на тај начин други народи, којима је воћка „свето“ дрво, и који су један другоме искренији.

У нашем је народу опште мишљење, да извесне воћке, после неког времена *морају да се „изроде“*, тј. *плодови морају да буду ситнији*, а напослетку *да те воћке престану и сасвим да рађају*. На чему народ тај свој закључак оснива, он не зна ни сам; али тек он то тврдо верује. Но, да им кажем праву истину, са чега се неке воћке, после извесног низа година „изроде“, па онда престану и да рађају. Оне се „изроде“ услед тога: *што су напуштене, што сопственик на њих не абраћа потребну пажњу, што их у своје време не окопка, не ђубри, не очисти, не ореже, не подмлађује* итп., него их остави на милост и немилост самој природи. Од кад воћку усади, он јој се приближава само онда, кад почне да рађа и кад треба да јој обере род. Па и при самом брању рода варварски с њом поступа: нити пази где ће на њу стати ни како ће стати, нити пази како ће брати — немилице се гране и гранчице ломе и кидају, које би идуће године понеле, и онда воћке код нас понајвише од *рака* пропадају, коју им болест сами сопственици причињавају. Да ли је когод видио старију воћку, да није од трулежи (рака) шупља, да није прецепљена итд.? Није. И онда је, заиста, и велико чудо, да код нас воћке и толико трају, и да много пре не престају рађати.

Бива и то, да се неке сорте саде онде, где им није место ни по земљи, ни по положају, услед чега не рађају и пре времена пропадају. Неће свака јабука, свака крушка, трешња итд. а нарочито бресква, на сваком месту да рађа и да напредује. Наш народ уопште мисли, да воћку, ма коју, може усадити где хоће, и она *да мора* ту и да му рађа и дуго да траје. И ако је наше поднебље за воћарство од Бога свима удобностима благословено, опет се зато при сађењу воћака мора пазити: на *место* и на *сорту* воћке, којој ће то место и по земљи и по положају да одговара, — ако на то не пазимо, не може бити успеха; воћка ће заиста, после неколико година, *па и иоред најбоље неге*, ситније плодове да рађа, дакле да се „изметне,“ па ће убрзо и да пропадне.

Воћке, које по својој природи захтевају заклона, а оне су усађене на неком отвореном и кошљивом месту, — те воћке нити ће заметати довољно родних пупољака, нити ће заметнуте моћи да одржи, и онда је неплодност готова.

Дакле, пре свега *треба учинити прави, стручњачки избор* извесне сорте за извесне крајеве, за извесна земљишта и положаје, па онда дотичним воћкама *указивати сву негу*, која ће ју у плодности и здравини моћи одржати за читав низ година, — и онда нећемо имати прилике да се на неплодност и рано пропадање жалимо. Није, дакле, довољно, да некој воћци угађа само поднебље и земља, него треба свакој воћци у подесном поднебљу и подесном земљишту дати и подесну, потребну негу.

Да узмемо за ово један пример из нашег *старијег* воћарства. Хоћу баш сад да узмем *трешњу*. У многим крајевима — то ће ми потврдити и дотични становници — не рађају *данас* трешње онако, као што су, по причању старијих, вићенијих дамаћина, некад рађале, а многе су постале и неплодне. Узмимо за пример само *жички* и *студенички* срез, у којима сам се баш сам лично о свему тачно извештавао, где су трешње (калемљене) и поред путова биле засађене (и сад их још по нека има, али већ пропала), пре 30—40 година у тој мери и тако лепе и крупне биле, да је то било „чудо од лепоте и родности.“ Па и на *Јелици* у чачанском округу нема више оних „аршлама“, као што их је бивало некад. То су били некад богати мајдани трешања. „Трнавским аршламама“ није равних било! Данас тога у оном пређашњем облику нема, јер су дотична места по земљи изнурена, а сопственици

се слабо брину — што и сами признају — да земљу подмладе а воћкама потребну негу указују. И *кестени* су у том крају били крупнији, него што су данас. „Старији“ су на то више пажње обраћали, били су брижљивији воћари, па им је и више и боље рађало, а „млађи“ данас бистре више политику, па се и не старају да одржавају оне дивне воћке, које им старији у наслеђе оставише,па је зато код тих старчијих воћака и наступило изроћавање и неплодност; — овде, дакле, није узрок томе *место*, него *нехат* појединих сопственика.

Неки ми сељани једном приликом (у Бољевцу, срез студенички, где има много још лепих јабука *кулабија*, *ирáнцијā*, *буњајā* итд.) добацише: „да школовани воћари претераном негом, много разњежавају воћке, па да услед тога неће да рађају“. Разуме се, да сам им доказивао, да они у том мишљењу греше. *„Разњежена“ воћка пре би изумрла сасвим, него што би престала рађати.* Воћка, која се — по њиховом схватању — „претерано негује“, замеће увек много више родних окáца, услед тога *више и рађа*; али ово умножено, ово присиљено рађање, пре времена ослаби воћку у целокупном организму њеном, и она *раније изумре* сасвим, али *за живота не престаје рађати.* То је, за такве воћке природна последица али *она никако не може бити узрок неплодности.*

И *неподесно ђубрење* може да изазове неплодност код извесних врсти воћакā. Кад се воћке не пођубравају *редовно* него се по више годинā напусте „да гладују“, као што ми то кажемо, па се онда око такве воћке наједанпут изнесе много, и то, *не сагорелог*, него *скорашњег* стајског ђубрета, да се, тобож, од *једанпут* накнади *све* оно, што је кроз више година пропуштено, — то је за воћку сасвим неприродно, у том случају она потера јаче у дрво, у витке леторасте, који до зиме не могу довољно да стврдну, да сазру, него их онда иоле јачи мразеви, одмах прве зиме по ђубрењу, сатру и у заметању родних пупољакā омету, и онда, разуме се, наступи за 2, 3, па и више година — неплодност, док воћка од тако неподесног, неприродног, тако рећи, ђубрења не дође мало к себи , док не дође у своје нормално стање, да се може правилно развијати и поново родне пупољке заметати. — Ако хоћемо плодна дрва, онда их треба *иравилно* подхрањивати, ђубрити: не треба их најпре сасвим напустити, па онда са ђубрењем претерати. То никад не води добру. За *ђубрење воћака* најподесније је добро спремљено и добро сагорело — иструло *буњиште* (компост); стајско ђубре, којим би се воћке редовно ђубриле, ако није као земља сагорело — опасно је за ђубрење воћакā. Оно се, истина, за неплодне воћке и сама стајска осока (мокраћа) препоручује, али она мора најпре, у неком суду (чабру), за неко време да *потпуно иреври* и онда водом да се разблажи , и тек онда да се употреби; јер, кад би се непреврелом и неразблаженом осоком нека воћка пођубрила, њој би за кратко време све лишће пожутило, и она би пропала.

И *предубоко*, или пак *превисоко усађена* воћка, неће ни у ком случају да рађа; стога треба при самом сађењу воћакā на то добро припазити, да се сади *тачно* до „грла“, дакле до места, где се стабло од жилā одваја. Дубље усађену воћку треба до грла *одгрнути*, а превисоко усађену треба до грла земљом нагрнути, и на тај начин ћемо сигурно отклонити неплодност.

И *неразумно кресање* појединих грана и огранака код извесних воћакā, повлачи за собом неплодност. Зато треба гране и огранке вешта рука да креше и крати.

И *иресађивање у невреме* може да изазове неплодност, нарочито код старијих воћакā.

Ето, то су *најглавнији узроци*: зашто воћке бивају неплодне, а то нам је толико, у том погледу, и из искуства познато.

ЦИГАРАШ НА ВИНОВОЈ ЛОЗИ

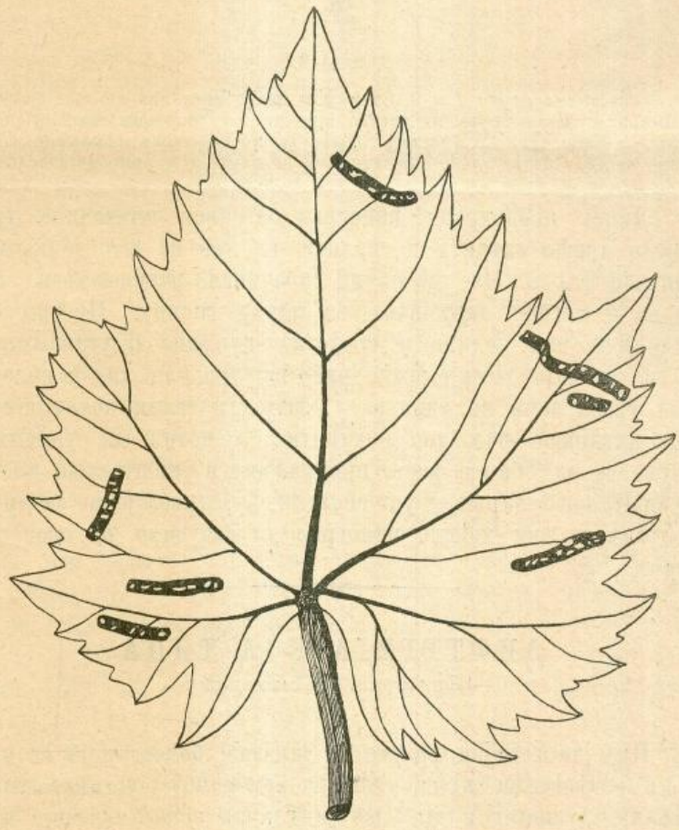
(Rhynchites betuleti Fabr.)

— Н. Рансјевић —

Цигараш је мала (5 — 6,5 мм. дужине) сјајна буба, боје плаве као челик или златно зелене, а глава му је издужена у рилицу.

До маја или јуна месеца цигараш живи на воћкама (јабуци, крушци, дуњи, итд.) или на шумском дрвећу, када прелази на чокот. Храни се лишћем и пупољцима и може да буде штетан ако се у већој мери појави. Лишће напада на особени начин: с горње стране једе лист у облику бразда тако да на тим местима од лисна ткива остаје само покожица на доњој страни лиске, која је чак местимично неправилно избушена (види слику 1 и 2).

Нађемо ли у винограду на тако изедено лишће, поуздан је знак да у њему има цигараша и да на њ ваља обратити пажњу. Али се он поглавито тиме одликује што увија лист винове лозе у облику цигаре, према чему му је и име дато. То бива на овај начин. Женка прво изубада лисну дршку због чега се лиска отомболи као да је увенула, те је на тај начин лакше увија у цигару, коју што више слепи да се не би одмотала. Да ли јој при томе помаже и мужјак нисам се могао уверити ни из следећег опита који сам чинио лањске године.

Слика 1.

Неколико цигараша сам заједно са ластаром винове лозе метнуо под велико стаклено звоно. И ако је ластар под звоном у свежем стању и природном положају одржаван, и свака 2 дана замењиван свежим, женке нису никако хтеле да носе јаја а још мање да увијају лишће, док је то за исто време у слободи извршено.

За време увијања лиске женка полаже у њу јаја, којих на броју може бити до 10. Из јаја се убрзо излегу ларве који се хране унутрашњим делом лиске у цигари, а кад се развију оне је напуштају (у то доба и сама лиска, савијена у облику цигаре, обично отпада заједно с ларвама са чокота) и завлаче се 3—4 см. дубоко у земљу, где се учауре. Из чауре излети цигараш тек у месецу августу или септембру и презими склоњен на каквом згодном месту. Идућег пролећа он прво напада воћке или шумско дрвеће, а у мају или јуну, као што рекосмо, прелази на чокот.

Слика 2.

Објашњење слика 1 и 2. Старији и млађи лист винове лозе оштећени од цигараша. Црне пруге на лишћу представљају изедена места у облику бразда, а беле пеге на браздама показују места лисне покожице с доње стране лиске. Обадве слике снимљене су из природе у природној величини.

Да се предохрани виноград од овог штеточине треба увијено лишће скупити и спалити га пре но што је из њега измилела ларва. На тај начин спречићемо размножавање штеточине и његово одржавање за идућу годину. Против саме штеточине, пак, једино је средство скупљање и утамањивање. За ово је најподесније време рано изјутра или кад је облачно. Тада треба заћи по винограду, затрести сваки чокот и смлађене цигараше пажљиво покупити, а потом их уништити. Разуме се да обе ове мере, прикупљање и уништавање инсекта и уништавање ларви у увијеном лишћу, треба једно за другим предузимати ако хоћемо виноград да сачувамо од овог штеточине.

ДИФТЕРИЈА КОД ТИЦА

— Др. Драг. С. Петковић —

Под дифтеријом разуме се заразна болест која се одликује произвођењем скрама (лажних мембрана) у устима, ждрелу, гркљану, душнику и др. Ово је главни знак човечије и тичије дифтерије и ако им узрок није увек исти. Узрок тичије дифтерије сачињавају више микроба међу којима се по неки пут налази исти микроб као и код човека. Према разноме узроку разне су и дифтерије, тако имамо дифтерију голубију и тичију од више врста. Ну, све су оне сличне у своме главноме знаку, у произвођењу скрама на слузокожи уста, ждрела и др. нижих делова.

Голубија дифтерија заразна је још и за препелицу а за кокош не. Тичија дифтерија заразна је за све врсте живине: кокош, голуба, фазана, пауна, бисерку, гуску, пловку, препелицу, затим за папагаја, грлицу, врапца и вероватно за све друге.

Човек је, такође, изложен опасности да буде заражен од тичије дифтерије или, у ужем смислу речено, живинске.

Ток болести може бити акутан (брз), полуакутан (полу брз) и хроничан (спор).

Акутни облик болести траје 5—8 дана. Снуждености, слабост и зловоља за јело главни су знаци у почетку. После краткога времена живина је као смлаћена, усамљена, погурена; глава, врат и труп прикупљени, перје накострешено, кљуцање врло ретко а чепркање никако; дисање је спречено и са шуштањем, а гутање мучно. На затеклој слузокожи у устима и у ждрелу налазе се мале жућкасто-сиве мрље, које образују једну врсту зрнастога осипа. За два-три дана ове се мрље толико умноже да образују једну жилаву скраму, која покрива слузокожу.

Гутање је тешко или немогућно. Из полуотвореногa кљуна цури слинаста бала измешана са отпатцима скраме. Креста је мека, без боје. Пролив се јавља у јакој мери.

Често оболе и носне шупљине и ноздрве се затворе осушеном слином те живини прети опасност да се угуши. Који пут болест се простре и на око, које се израњави и осушеним гнојем улепи.

Хронични облик ове болести почиње од уста одакле пређе који пут на нос и на очи. Знаци су исти као и код акутнога тока болести само више развучени.

Скраме могу остати *суве* или *загнојити*.

У *заразне материје* долазе слина и бала, поган (балега) и сви отпаци. У акутној болести заразни микроб налази се у целоме телу: крв, месо и др. сокови.

Зараза се преноси од болесне на здраву живину заједничким борављењем, нечистотом и опогањеним земљиштем, храном и судовима. Пренос болесне живине или здраве у зараженим корпама и вагонима помаже ширењу болести. Врапци и голубови разносе болест из једнога места у друго.

Лечење се састоји у чишћењу уста од скраме и испирању (туширању) карболном водом или терпентином.

Предохрана, најсигурнија и најекономичнија, јесте да се покоље сва живина у живинарнику.

Лице, које има посла са живином за време заразе, треба да обрати нарочиту пажњу на чистоту, јер се дешава да болест пређе и на људе а нарочито децу [1]).

НЕКОЛИКО РЕЧИ О НЕЗИ ЖИВИНЕ

Да ли ће нам живина бити здрава или не, зависи колико од доцније неге, толико па и више од тога, да ли смо за насад употребили јаја од здраве и добро развијене живине. Ако су за насад употребљена здрава јаја, несумњиво је да ће се из њих извести здрави пилићи.

На храну и негу пилића ваља обратити нарочиту пажњу. Јер, ако пустимо да закржљају, не могу се доцније лако опоравити па ма шта предузимали. И онда, у место да имамо једру и здраву живину, имаћемо слабу и болешљиву од које нећемо имати никакве користи.

Да живина буде здрава и напредна, потребно је, поред снажне и обиљне хране, да има доста простора на коме се може кретати и преко дан тражити храну. Ако таквога простора нема, већ се мора држати у мањим, скученим просторима, онда она не може бити никако здрава и развијена како треба. Онај мали простор пред живинарником који стоји жи-

[1]) Израђено по *Nocard-y* проф. у Алфору код Париза.

вини на расположењу, махом је избацинама тако загађен да кужи ваздух и постаје врело за заразне болести. Па зато, ако немамо довољно простора за држање живине, већ смо приморани да је и на мањим просторима држимо, онда бар на њихову чистоћу треба да обратимо што већу пажњу. Нарочито не смемо допустити да се ти простори загаде нечистоћом, нити на њима сме бити блата и барица из којих би живина пила загађену воду.

Како се често дешава да подуже време пада киша, те тада живина и не излази из живинарника, потребно је обратити пажњу на његову чистоћу. Ђубре ваља из њега сваки дан избацивати, а нарочито ако је житко. А да се исто не би лепило за под и тако кварило ваздух, ваља под посути ситном сувом земљом или песком, па онда нечистоћу полако очишћавати тако, да се нов песак или земља не мора сваки дан уносити. Тако исто ваља живинарник проветрарати и држати цео дан отворен. То већ ваља чинити и тога ради да се живина може склонити на случај каквих елементарних непогода.

Седала ваља тако исто чисто држати, јер их живина испогани и загади. Најмање један пут недељно треба их истрљати гужвом сламе и добро опрати јаким цеђом. На седалима не сме бити коре, јер се под њу увлачи гамад па досађује живини.

Не будемо ли на све наведено пазили, живина не само да не може напредовати како бисмо желили, него ће се и побољевати. А много је лакше и јевтиније одржавати чистоћу и отклањати све од чега би се могла побољевати, него је после лечити.

Код нас се храна за храњење живине не справља нарочито. Све што јој дајемо, то је понеку шаку ситне хране и понешто отпадака са стола, па и то само зими. Лети живина сама тражи себи храну. И благодарећи само већим просторима по којима се креће и суседним њивама, она се лети добро исхрани и одржи. Али кад немамо на расположењу већих простора за кретање живине, као и зими кад снег земљу покрије, морамо ју нарочито хранити. Морамо, дакле, и за њу храну справљати, јер ју не можемо хранити самим зрном, једно што би такво храњење скупо стало, а друго и из здравствених обзира нужно је, да јој се храна с времена на време промени. И кад је већ реч о спремању и справљању хране за живину, онда ваља на много што шта пазити. Јер ако се храна не спреми како ваља, може бити узрок многим болестима. Тако например: кокошима не треба никада давати житку кашасту храну, јер њоме избрљају кресту и храна се на њој осуши, производи ране а често и пришт. Стога справљена храна треба да је чврста или бар тестаста. Али, ако се на то не обрати пажња, него се да и жиђа храна те кокоши кресту убрљају, треба их похватати и ове им опрати млаком водом. Не учини ли се то, већ се пришт појави, треба болесно грло одмах од здравих одвојити и оболело место прати одваром од титрице.

Ако се пак деси да се та болест појави на више грла у исто време, треба одмах само где је то могућно, позвати сточног лекара који ће наредити што треба.

Ова болест много је тежа и опаснија у зимње доба кад је јака и велика хладноћа, него лети.

Кад живина нема довољно места за кретање, те се мора држати и на малим просторима, добије рђаву навику, почне да чупа перје и ово гута. Стога на ово треба обратити нарочиту пажњу, па такво грло одмах од осталих одвојити и пустити међу страну живину. Па ако и после тога продужи ту ружну и штетну навику, ваља га заклати како се поред њега не би и остала на то навикла.

Као што је напред речено, ова се мана најчешће јавља код оне живине која се држи у мањим просторима, а уз то још и неуредно храни. А може се сасвим отклонити ако се живина пусти у веће просторе да хода и храни бољом храном.

Ну сем ове мане код живине, кокошке се често наваде те пију јаја. Ова се мана јавља махом онда, кад се крупне добро неисцеђене љуске од јаја бацају тамо куд живина иде. Стога на ово ваља обратити пажњу, па љуске не бацати пред живину, већ на ђубриште. Или, ако смо уверени да на оном месту на коме живина борави, нема довољно кречних минералних делова из којих би се могла стварати љуска, онда се ове могу давати и то само ситно истуцане и помешане са песком или земљом.

Да би се оно грло које је већ навикло да пије јаја, одвикло од те наваде, ваља га издвојити из јата на какво усамљено место, па му не дати цео дан да једе. А у вече добро га нахранити и дати му воде да пије. Сем тога, добро је, где је то могућно, дати му и једно порцуланско јаје које ће оно кљуцати; па кад види да му ништа не може, неће после ни природна кварити. Овако одвојено грло треба држати неколико дана и само га једном дневно хранити, па ако се и после тога не одучи, ваља га заклати, како и остала грла не би научила да пију јаја. У сваком случају ваља пазити на носиље, па чим која снесе јаје, одмах га уклањати.

Врло се често дешава да се понека кокош расквоче и лежи по неколико дана, па се дигне. Овакве нас кокошке изварају, те их насадимо, па кад јаја покваре устају и напуштају их. Стога на њих ваља добро пазити и не насађивати их, како нам насади не би пропадали.

Да би се ово неприродно расквоцавање спречило, те да кокошка не дангуби, јер тада не носи, треба ју од осталих кокошију одмах одвојити и држати у каквом засебном одељењу са петлом и лошије хранити, па ће на квоцање и лежање сасвим заборавити. А може се употребити и ово средство. Треба је наместити у какву котарицу или сандуче и оставити на такво место поред кога живина пролази. Она — кокошка — често ће се од живине плашити па устајући неколико пута на дан заборави ће на квоцање.

Понеки препоручују да се таква кокошка загњурава у хладну воду; али то не треба чинити, јер кокошка може лако да озебе и пропадне, пошто је тада осетљивија но обично.

Живина треба да нам је увек пред очима. Не треба допустити да се далеко удаљује, јер тада доста страда од грабљивица, а кокошке носе јаја којегди по корову и заклоњеним местима где се обично покваре или их штеточине поједу. Зато за носиље ваља направити гнезда у самом живинарнаку у којима ће носити. Па кад на та гнезда навикну и по неко јаје снесу, оне онда неће ићи на друга места да носе и крију јаја.

Сем тога, не треба допустити да живина бира и произвољно ноћива где које грло хоће, као што је у нас у већини случајева обичај, већ да је сва у живинарнику. То је нужно стога, како би лакше могли водити рачуна о бројном стању као и то: да ли је сва здрава.

Живинарник треба чисто држати. Врата и прозори треба да су тако удешени да се добро затварају, како ништа не би могло ући у живинарник, што би могло живину узнемиравати или јој штету нанети. Ради промаје и освежавање ваздуха у живинарнику лети, треба на прозорима држати дрвену или гвоздену решетку.

Само кад се живинарник нечисто држи, накоти се у њему разна гамад, која после живини досађује. А у нечистом живинарнику најчешће се јавља кокошија ваш, буве и стенице. Ваш је за живину најдосаднија, јер од ње не може да има мира ни дању ни ноћу. Ноћу не може да се испава и одмори те кад силази са седала, слабија грла не могу да слете, већ више падају, а ход им је тром и бангав. Храна јој не прија

те услед тога све више мршави; кокошке носе јаја све ређе док на послетку ускоро не престану; не могу да се расквочу, перје им ја ретко и очупано бранећи се од напасти, а не могу ни да се угоје, па макар како их хранили.

У нечистим, влажним и тесним живинарницима јавља се и једна заразна гљивица, којом кад се живина зарази, креста јој побели, са врата, главе и других делова отпочне да отпада перје. Ова је болест заразна.

Стога на чистоћу живинарника треба обратити што већу пажњу, тако, да увек буде сув, чист и промајан. Иначе од живине нећемо имати никакве користи и сваки труд и трошак око ње биће нам бескористан. Тако исто потребно је одржавати чистоћу и на оним местима на којима се живина преко дан задржава. Ту ваља да има заклона од јаке припеке, ветра и кише, што је нарочито потребно за мале и младе пилиће. На том истом месту и под тим заклонима, ваља ископати неколико рупа, насути у њих суве земље и песка, где ће се кокошке прпорушати и требити од вашију и друге гамади.

Зна се да је живина прождрљива, да на све напада и кљуца, а то опет чини да може лако да се зарази. Стога ваља све људске и сточне изметине склањати кад зараза влада, како живина не би до њих доспела. Деси ли се и мимо тога да се које грло поболи, ваља га одмах уклонити како се остала не би заразила.

Зими такође треба обратити нарочиту пажњу на негу живине. Како је зими врло рђаво време, те живина из живинарника не излази, треба га сваки дан чистити, проветравати и одржавати у највећој чистоћи. За време чишћења треба живину из живинарника истерати напоље пред живинарник, пошто се испред њега претходно очисти снег и блато ако га има. Па кад се живинарник добро очисти, треба врата отворена оставити, да живина може по вољи улазити и излазити на поље.

Пошто живина не може зими да нађе себи онолико хране колико лети налази, треба је више хранити, да не би гладовала. А кад се живина добро храни а у исто време има топао, удобан живинарник, онда кокошке и зими носе, што је за живинаре од велике користи, јер су тада јаја на бољој цени. Осим тога и кокошке се пре расквочу, те рано у пролеће има пилића који су такође на доброј цени.

Сва живина на јаким мразевима и хладноћама, осетљива је, а кокошке нарочито. Зато их не треба изгонити на поље кад је велики снег и кад овај пада с ветром.

Воду за појење живине треба зими чешће мењати, јер се брзо расхлади па и замрзне, а таква вода није добра за живину а нарочито за носиље, јер доцкан пронесу.

Ово неколико напомена сматрали смо за дужност изнети читаоцима *Тежака*, јер се у последње време и код нас отпочела обраћати већа пажња овој ситној привредној грани од које наш земљорадник може имати лепу корист, па се надамо да им оне неће бити на одмет.

И. К.

ПИТАЊА и ОДГОВОРИ

Питање бр. 5. Свештеник ужички, г. *Глигорије Петронијевић* обратио се писмима од 1 и 9 о. м. Срп. Пољопривредном Друштву са следећом садржином:

На младим гранама јабуке и шљиве у мом воћњаку, који сам подигао пре 2 године, појавио се многи мрав који лишће уковрчи и напуни зеленим и црним бубицама, од чега се осуше гране, а стаблу много нашкоди.

Чинио сам све што сам знао: огртао сам око жила земљу и другу нову метао, засипао пепелом и заливао сланом водом, до жила сам по деблу мазао катраном, па све ништа није помогло. Најпосле сам све болесне гранчице маказама посекао, после чега су ране зарасле и гране се подмладиле. Али како није искључена могућност да се зараза опет може појавити — како мислим услед многе кише — шаљем Друштву неколико заражених гранчица шљиве и јабуке, и молим за упутство како ћу се у том случају управљати.

Одговор на питање бр. 5. — На послатим зараженим леторастима налази се с доње стране листа ваш, и то на шљивовим зелена (*Aphis Pruni*) а на јабукама црна (*Aphis Mali*). Што се лишће коврчи, пре времена суши и опада, а тако исто и младе гранчице, узрок су поменуте ваши које се на њима налазе. Мрави, пак, посећују заражено лишће једино због сладуњава сока који ваши излучују на лист, и према томе они нису штетни за лист; у овом би случају они могли бити од штете утолико што са заражена листа отерују нпр. ларве буба маре које се хране вашима.

Сва средства и мере које сте употребили нису, разуме се, могле показати повољне резултате, јер ниједно није управљено против саме ваши. Од тога чини изузетак извршено одсецање младих заражених ластара, али је оно штетно по саму воћку што је у невреме извршено; с друге стране, пак, тим начином ваш је само привремено уклоњена, јер ће се она поново развити и намножити, не услед киша којих може бити, него од ваши које су ипак на воћки остале и које ће с других воћака долетети.

Против лисних ваши ма на којој воћци треба употребити какво средство које ће моћи непосредно уништити ваш. Такво је средство дувански сок са содом, које смо опробали и које као успешно средство (*инсектицид*) против ваши можемо препоручити.

Ево вам укратко начина справљања дуванског сока и његове употребе као инсектицида.

У сваки литар воде потопити по $^1/_4$ кгр. дувана, па кад постоји неколико сати загрејати до кључања, а по том прецедити на који се начин добија густ сок (екстракт) дувански, специфичне тежине 1,022 — 1,024. Од тог екстракта треба 2,5—3 литра разблажити са 100 литара воде; али да би дувански сок боље пријањао за попрскани лист и уз то да би имао и боље дејство против саме ваши треба претходно у сваких 100 литара растворити по 1 кгр. обичне соде, каква се у бакалницама продаје за прање рубља, па тек онда додати томе оних 2,5—3 литра дуванског екстракта.

Тако справљеним дуванским соком треба попрскати *доњу страну листа*, зараженог лисном ваши. При томе пазити да се сваки заражен лист добро попрска. Одмах сутра дан после прскања прегледати попрскане воћке, па лишће на коме има ваши поново прскати, јер оно није никако или недовољно прскано. Најбоље је да при прскању раде двојица: Један да каквим кукастим штапом повија заражене леторасте, а други, коме је на тај начин окренута доња страна заражена листа, да их прска. Поред тога има при томе и незгода, као нпр. код заражених шљива, трешања и др. јер им се лишће уковрчи, те дувански сок, ма како пажљиво њиме прскали уковрчени лист неће допрети до ваши и према томе неће их уништити. На такве воћке треба још израније обратити пажњу, па чим се ваш појави прскати јој лишће док се оно још није уковрчило.

Пошто је Пољопривредна Хемиска Станица у могућности да бесплатно набави дуванске отпатке и да од њих справља екстракт какав ће бити најбољи за намењени циљ, она ће преко Пољопривредног Друштва у Београду уступити свакоме, коме устреба, потребне количине дуванског екстракта, само се треба на њ' писмено обратити.

Н. Ранојевић

БЕЛЕШКЕ

Добро средство за уништавање мрави на ливадама. — Мрави су штетни на ливадама, и најбоље, а уједно и најевтиније средство за њихово уништавање то је обична *кухињска со*. Треба само кухинском соли посути мравињаке. Ако је дуга суша, онда ваља, пошто се мравињаци поспу сољу, прелити их кантом воде, како би се сô растопила и продрла у унутрашње ходнике мравињака. Али много је простије кад се очекне кишно време, па се тада отпочне посипање мравињака кухињском соли.

Једно просто средство противу колике код коња. — Ваља узети два велика џака, потопити их у воду, која је извесно време у сточној стаји у каквом суду стојала, за тим их добро исцедити да вода при увијању више не отиче. Сад увити овим џаковима коња тако, да прса, трбух и леђа буду потпуно покривени. Преко ових џакова треба увити опет два сува џака и преко свега обмотати два дебела вунена покровца. Све треба добро увезати тако да је труп коњски потпуно завијен. Испод ових завоја убрзо се развија знатна топлота, те крв из утробе и желудца јури ка спољној кожи, коњ се умири и болови постепено попусте.

ГЛАСНИК

Програм рада Пољопривредне Крушевачке Подружине за 1904 годину. — Програм рада ове Подружине који је утврђен на Збору подружинском 22 фебруара ове године овај је: 1. Прскање винограда и воћака у вароши и најближој околини среза расинског, што ће извршити путни прскачи; 2. Издржавање једног курзиста за плетарство; или отварање плетарске радионице и то у заједници са среским расадником и одржавање плетарског курса за срез расински: 3. Набавка пољопривредних справа за збирку подружинску и услуживање чланова и нечланова; 4. Настављање радова на подизању и уређењу варошких паркова, из кредита који општина одреди; 5. Радити на проширавању свиларства добијањем потребног земљишта од општине за уређење угледне дударе и расадника, за већу производњу и бесплатно раздавање дудових садница свилоделцима, о трошку свиларског друштва; 6. Радити на оснивању Млекарске Задруге и масларнице, давањем нужних упута и кредита за почетак задружног рада, или уписивањем акција Млекарске Задруге, до суме 1000 динара; 7. Руководити администрацијом и свима посредничким радовима око поруџбина и набавака разних пољопривредних потреба; 8. Раздавањем семена уљане (олајне) репице, настојавати за увођењем ове корисне и потребне биљке код нас; 9. Чинити огледе и пробе са вештачким ђубретом, у споразуму са Пољопривредним Друштвом и Главним Савезом Српских Земљорадничких Задруга; 10. Потпомагати пољопривредни кредит, давањем — до $^1/_4$ подружинског капитала на услугу, по одлукама Управног Одбора подружинског, а у границама Збором одређених.

НОВЕ КЊИГЕ

Изашао је из штампе:

Пољопривредни Гласник, повремени спис Српског Пољопривредног Друштва; уредник *Александар Мијоковић*, свеска III — са овом садржином:

I. **Чланци:** 1. Процена имања, од *Јоце Марковића*.

2. Огледи чињени за предохрану винове лозе од пламењаче (Plasmopava viticola Schroet) од *Н. Ранојевића*.

3. Порекло и давнина лозе и природне погодбе за њено развиће у Србији, од *М. Савића*.

4. Луцерка (плава вија, луцерна, лекарица, плаветна или шпанска детелина, месечна детелина вечита детелина) Medicago Sativa од *М. Н. Лукићевића*.

5. Економија шумарства у нашем Закону о шумама, од Д-ра *Миливоја С. Васића*.

6. Најновија фаза у развитку задругарства у Србији, од *Мих. Аврамовића*.

7. Производња житâ у Србији у 1897, 1898, 1899 и 1900 години, од *Свет. Љ. Гавриловића*.

8. Преломи вина и њихово лечење од М. А. Буфара — превео с француског *Вел. Н. Стојковић*.

9. Из нашег млекарства, од *М. Ј. Бајића*.

II. **Белешке:** 1. Значај плетарства за пољопривредника, од *Драг. Н. Лаичевића*.

2. Настава политичке економије у школама за пољопривреду од S. Cré́peaux-а, превео *Б. Ј. Јовановић*.

3. О важности примене геологије у пољопривреди, од G. Taabucco-а, превео *Б. Ј. Јовановић*.

Цена је овој свесци 2 динара а може се добити преко Српског Пољопривредног Друштва и свих књижарница у земљи.

Општи услови за чување здравља — од Д-ра *Доб. Гер. Поповића*, среског лекара. Оштампано из *Народног Здравља* за 1904 годину. Књига за народ. Цена 0·20 динара.

Нега деце. — од Д-ра. *Добривоја Гер. Поповића*, среског лекара. Књига за народ. Београд, 1904. Прештампано из *Народног Здравља* за 1904 год. 8° цена 0·20 динара.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК У СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 23 фебруара 1904 године у Београду

Присутни су били: потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г. г. Др. Марко Леко, Александар Мијоковић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.

Бележили члан Одбора г. Милош Н. Лукићевић и зам. секретара г. Рад. К. Спасовић.

27. Председавајући извештава Одбор, да је Његово Његово Величанство Краљ Српски Петар I благоволео најмилостивије одговорити на поздрав Друштва приликом прославе стогодишњице устанка за ослобођење — Одбор је стојећи саслушао читање депеше и одазвао се једнодушним усклицима: „Живео Краљ!“

28. Поводом прочитаног IV записника, г. Алексан. Мијоковић изјављује, да је писмени одговор благајника друштвеног, који је поднео поводом извештаја ужег одбора за преглед стања друштвене администрације, неправилним путем заведен и неправилно изнесен пред Управни Одбор. Даље напомиње, да је благајник у поменутом свом одговору чинио примедбе и на оно, што у извештају ужег одбора и не стоји. На крају напомиње, да ако треба негде тражити грешку, ова ће се пре наћи у благајниковом одговору, него у извештају ужег одбора.

Потпредседник објашњава г. Мијоковићу да је одговор друштвеног благајника заведен стога, што се можда досад тако практиковало. Објашњава да и сам положај благајника, као вишег чиновника у Друштву, који може осталом особљу издавати наређења, донекле оправдава и у овај случај. Уверава да се овакве појаве убудуће неће дешавати.

Што се тиче напомене, да је тај одговор неправилно изнесен пред Управни Одбор, одговара, да је он од одбора претходно тражио и добио одобрење, после пошто је прочитан извештај ужег Одбора па је тек тада прочитан — Решено: прима се објашњење г. потпредседника.

29. Прелази се на трећу тачку дневног реда. Потпредседник упознаје одбор о свима службеницима, који су данас у Друштву и саопштава, сходно решењу прошле одборске седнице, потребне податке о њима. За овим ставља Одбору питање: да ли да се ово особље задржи, или имају у томе погледу каквих предлога?

Поводом овога питања отворила се дебата у којој је учествовала већина чланова. Но најпре је изнето на решење: да ли треба у овој седници уопште приступити решавању овога питања или не, јер је по мишљењу неких потребно, да се ово питање решава у пуној седници. Већином гласова — Решено је, да се још у овој седници, у којој има већи број чланова, но што је према Правилима за пуноправно решавање потребно, приступи решавању питања о друштвеном особљу. Члан Управе г. Милан Јованић има одвојено мишљење.

После овога потпредседник ставио је на решење питање о вршиоцима дужности секретара, и пошто је о овоме довољно дебатовано — донето је овакво решење:

а. Сви чланови седнице једногласно су решили, да се дојакошњем заменику секретара г. Живку Шокорцу откаже одмах служба с тим, да му се плата за овај месец и месец март (у 120 дин. месечно) изда и да се одмах од дужности разреши.

б. Да се други заменик секретара Радослав Спасовић, који с Друштвом као питомац његов има уговор, задржи и даље с платом, коју и сад има (120 дин. месечно) и да врши дужност секретара до избора сталног секретара;

в. Да се одмах, сходно Правилима, распише стечај за избор сталног друштвеног секретара. У стечају да се поред осталог напомене, да ће се плата сталном секретару одредити највише до 3000 динара годишње. Рок за пријаве до 24 марта ове године. Благајник г. Јован Јекић има одвојено мишљење.

Потпредседник износи на решење питање и о осталом особљу друштвеном и моли Одбор да утврди, које особље, према Правилима треба рачунати у стручно, а које у нестручно. После дуже дебате — Решено је:

а. Да се писар и архивар не рачунају у стручно особље пошто врше чисто административне дужности, и да се личности које те послове сад врше и који су, по извештају председништва, савесни и марљиви службеници, и даље задрже у служби с платом коју су досад имали;

б. Да се експедитор засад задржи, пошто ће 1 априла у војску, па ће се доцније решити, да ли да се то место и на који начин попуњава;

в. Да се досадашњем економу, који је без стечаја изабран откаже служба до 1 априла с тим, да се одмах на основу чл. 23 Правила распише стечај за избор друштвеног економа. Рок пријаве да буде до 24 марта ове године, а у стечају да се назначи, да ће највећа плата према овогодишњем буџету, бити до 2000 динара. Благајник г. Јован Јекић има одвојено мишљење: —

Налазим да нема места стечају за секретара, пошто је Друштво школовало и спремило за то нарочито лице, које је већ ту и врши дужност секретара, и које је по уговору о том школовању, обавезно служити Друштво 6 година; иначе се оно, на тај начин ослобођава сваке обавезе према Друштву и онда је Друштво бадава толико на њ' трошило. Исто тако нисам зато ни да се расписује стечај за економа, што Друштво већ има опробано и извежбано лице за то које је већ скоро четири године и са свима пословима у друштвеној администрацији упознато, и што му је Друштво у три пута повишавало плату, што значи, да му је тиме, ма и прећутно, признало квалификацију, и напослетку и стога, што ће се друштвена правила у току ове године по решењу Годишњега Збора мењати, према чему ће се и друштвено особље подешавати.

У свему осталом слажем се с одлукама Одбора.

Јов. М. Јекић.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 6—10

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 14 априла ове године решио је, да се ове године, према буџетској могућности, изда једна или две свеске *Пољопривредног Гласника*.

Прва свеска изаћиће месеца маја ове године, а друга, по могућству октобра месеца.

Моле се пољопривредни писци, да своје радове, намењене за *Пољопривредни Гласник* шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва за Уредништво *Пољопривредног Гласника*.

Радови ће се хонорисати, а штампаће се ако их рецензенти буду препоручили. Непримљени радови враћаће се писцима. 6—6

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног стуца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од стуца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (20 круна аустр. вредности) пола стране 10 динара (10 круна) четврт стране 5 динара (5 круна а. вред.).

За оглашавање више пута 10 од сто јефтиније.

Преглед 18 броја Тежака. *Чланци:* Мужеви заслужни за унапређење пољске привреде. — Зашто су неке воћке неплодне и шта нам је из искуства о томе познато? — Цигараш на виновој лози. — Дифтерија код тица. — Неколико речи о нези живине. — *Питања и одговори.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени подружински послови.* — *Обзнане* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 19 — У БЕОГРАДУ, 1 ЈУЛА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

КОЛЕРА КОД ЖИВИНЕ

— Др. Драг. С. Петковић —

Колера код живине или у ужем смислу *кокошија колера* спада у фамилију болести, које се по Пастеровом имену зову: *Пастерелозе.* У ову групу болести долазе поред кокошије колере још многе друге опасне и заразне болести међу којима су најглавније: човечија куга, коњски тифус, свињска зараза (куга), пастерелоза дивљачи, оваца, говеди, коза, зечева итд.

Сличност ове болести долази по сличности проузроковача. Проузроковач болести је један мали микроб дужине 1—2 хиљадитих дела милиметра а ширине пола хиљадитог дела од милиметра. Крајеви микроба су заокругљени и јаче се боје но остали делови.

Кокошија колера је једна заразна, преносна, брза и обично смртоносна болест, која напада сву домаћу живину без изузетка а нарочито кокоши.

Ток болести може бити перакутан (врло брз), акутан (брз) и хроничан (спор).

1. *Перакутан облик* болести може трајати од неколико тренутака до неколико сахати (обично пет). *Болесна живина изгледа као смлаћена, жалосна, дремљива, непокретна и равнодушна.* Крила су распуштена и отомбољена. Врат је превијен а глава положена на трупу. Креста и слузокоже постану модре. Овако „уклупчена" кокош држи перје накострешено а очи у пола затворене и показује сасвим особити изглед. Смрт долази најдаље за пет часова, живина пада као капљом погођена.

2. Акутни облик болести траје од дванаест до шест часова. — „За неколико сахати живина изгуби своју веселост и живахност; она је жалосна, смлаћена и дремљива; крила спала;тело спуштено на ноге; перје накострешено. Кокош престаје да чепрка по земљи, она се издваја, остаје непокретна и дремљива, за тим од времена на време испружи шију, протресе се и крочи неколико корачаји. Храну одбија а пиће, међутим, тражи. Буђење постаје све краће и ређе а сањивост све дубља. Креста, млитава и отромбољена, постане затворено црвена. Примећује се дрхтање коже и грчење трбуха. Појављује се пролив, с почетка пепељаст и с доста изметине (балеге) за тим, крвав, пенушав и измешан белим комадима као кувано беланце. Крајња слабост: креста и слузокожа помодрили; кожа је мермераста од плавичастих мрља; дисање је тешко и задављено; исцрпљени болесник пада ширећи крила да се више не подигне већ још само да који пут посрне. У последњим тренуцима, у агонији, удови се охладе; креста је црна; кљун се грчевито отвара, и после неколико грчевитих покрета живина пушта један крик и умире."

Ретко се дешава да животиња преболи. А, и ако преболи она остаје за дуго времена с проливом, слаба и мршава.

3. Хронични облик болести јавља се код живине, која је преболела акутно стање болести. Знаци су: малокрвност и слабост; креста и слузокоже безбојне; пролив сталан или на изменце, живина се бави посађена у клупче; перје накострешено. Често пута болест се појави у зглавковима и костима.

У овом стању могу подлећи услед изнурености а могу и остати у животу.

Од других болести које могу дати сличан изглед јесу: тровање, куга код живина, дифтерија, туберкулоза и др.

Начин заразе. 1. Зараза се врши лако због самога начина живота домаће живине. Заразни микроб, који се налази у крви и др. соковима телесним, са изметом излази напоље. Заражена поган у стању је да опогани храну и воду, одакле микроб пређе у тело друге живине. Мешањем суседских кокоши преноси се и зараза у суседство. У затворене живинарнике може се болест пренети голубовима и врапцима, водом, прашином, човеком и животињама. Из места у место може се пренети трговином и преносом болесних грла. Болест се може пренети и преносом здраве живине у опогањеним кафезима, колима идр. Поред свега овога болесна клица може се задржати за дуже времена у земљишту и од времена на време избијати. Чак и први од муха (упљувци) на зараженим кокошијим цревима могу задржати у себи клицу болести, и кокош која их кљуца може се поболети.

2. Поред споменуте заразе животиње могу постати болесне на досада још непредвиђен начин; јер је микроб болести налажен који пут и код здравих животиња.

Лечење. Досада није познат никакав лек који би могао довољно дејствовати на ток болести. Препоручује се давање карболне и сумпорне киселине, 2 гр. на 1 литар воде.

Предохрана. Предохрана од болести обухвата: 1. имунисање животиња изложених зарази; и 2. примену санитетских мера да би се избегло ширење заразе.

1. *Пелцовањем* живине може се постићи имунитет, т. ј, одбојност њихова, противу колере, да од исте не оболе и ако су зарази изложене. Ово имунисање постиже се пелцовањем жи-

вине Пастеровом мајом или нарочитим серумом. Још 1880 год. *Пастер* је пронашао начин пелцовање живине против колере нарочито справљеном мајом. За време великих зараза овим пелцовањем могао би се спасти велики број живине, што је данас постала врло важна ствар због јако развијене живинарске трговине.

2. Санитетске мере. Чим се колера појави у неком живинарнику треба одмах поклати сву живину и месо употребити. Ако се не жели клати, онда је треба похватати, поделити на више гомила и затворити у чиста одељења, где дотле није било живине. Јата која су за 8—10 дана остала здрава могу се ослободити и метути у нове живинарнике или у старе али почишћене и дезинфициране.

Дезинфекција живинарника захтева прво да се добро очисти двориште и свако склониште живине, сва прљава места да се оперу и прелију врелом водом. Најбоље течности за дезинфекцију јесу: раствор сублимата 2 на хиљаду, карболна вода 2 на сто и сумпорна киселина 5 на сто. Све што се може изгорети — треба *спалити* или дезинфиковати.

Ако има колере у суседству, онда треба одмах затворити своју живину у покривене живинарнике и чувати је ту лети још за 2, а зими још за 4 месеца после последњег случаја.

Ако има заразе у другој земљи или др. месту, онда треба забранити сваки увоз и провоз живине и заражених ствари из тога места у друга здрава места[1]).

ОБРАЂИВАЊЕ ЗЕМЉЕ У ПОВРТЊАКУ С НОВИМ АЛАТКАМА.

— **Д-р. Ђ. Радић** —

Да поврће *боље напредује*, да се што *потпуније развије* потребно је за то, пре свега, да се земља удобри: да се истроши, измрви и уситни. У тако спремљеној земљи моћи ће жилице лакше у дубљину да расту, моћи ће се боље разграњавати и онда ће поврће *снажније порашћивати*; а у исто доба ће једновремено и ваздух, и сунце, и влага у земљу лакше продирати, и поврће ће бити у сваком погледу *напредније*.

У повртњаку се земља обрађује преко целе године. Истина, најглавнији послови падају у пролеће, али у вредног и мисленог домаћина, мотика и грабље никад не избијају из његових руку: треба леју прекопати, треба земљу уситнити, треба семе посејати и претрпати, треба између пониклог и расађеног поврћа земљу копкати и трошити, треба преко лета испражњену леју поново прекопати — елем од пролећа до јесени непрестанце, имају посла мотике и мотичице у разним облицима рада. У неуређеној, неуситњеној земљи, не може бити напретка ни повољних резултата.

За обрађивање земље у повртњаку, ми се служимо: ашовом, мотиком и мотичицама у разновидним облицима и грабљама. То су три главна оруђа, која су нашим земљорадницима, на име повртарима, позната. Но, као год што свака струка с дана у дан напредује, тако напредује и земљорадња, а у највећој мери *повртарство*. Упоредо с нашим напретком, такмаче се и занатлије, који с нама имају посла: да нам што боље и савршеније оруђе даду, с којим ћемо наше разноврсне послове и лакше, и боље, и целисходније извршити моћи. На тај начин ми сваке године добијемо по неко ново оруђе, с којим нам се осигурава *лакши, бржи* и *савршенији рад*, па нам у повртњаку бива све напредније — све у нашу корист!

Као што напред рекох, ми, уопште, знамо за ашов, мотику и грабље, и тим оруђем вршимо све послове без разлике: а да ли баш *сваки* посао извршимо тим оруђем *као што треба* то је у многим приликама у питању. А да би у свакој прилици могли извршити *све* послове *као што треба*, ми зато данас имамо и за *сваки* посао, нарочито баш и целисходно направљено оруђе. Од тога оруђа, ја ћу, ево, да прикажем овде неколико за оне послове, који нам се у повртњаку *преко целе године* повремено појављују.

Тако, ми смо *ашовом* прекопали леју, *грабљама* их поравнили и земљу уситнили, и спремили ју за сејање.

Сад настаје сејање. Овде нам се истиче питање *како* да сејемо на „*сачму*,“ преко целе површине, или на „*врсте*,“ које ће доћи у извесна одстојања, према врсти поврћа?

Ми знамо, или бар треба да знамо: да је свако поврће, које се „на место“ сеје и ту остаје, много напредније, *кад се посеје на „врсте“*. На „врсте“ посејано поврће лакше је и плевити, и прорећивати, а осим тога можемо земљу између појединих врста *копкати* и *ситнити*, што много утиче на бујнији пораст и бољи развитак дотичног поврћа. Е, па то ми је баш и циљ овога написа, да упознам наше повртаре са *најновијим* оруђем, којима се поменути послови *најбоље* врше.

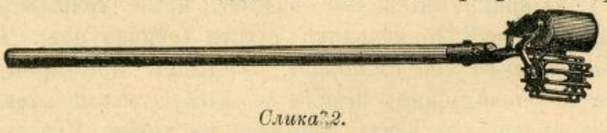
Досада, ми смо „на врсте“ сејали на овај начин: У извесном одстојању, које се удешава према потреби, ми смо затезали конопац од једног краја леје на други крај, па смо, поред тако затегнутог конопца, шиљатом мотичицом, садиљком, или неким заоштреним шиљком, повлачили плитке браздице, и у њих из руке сејали. То сејање пак „на врсте“ иде много брже и правилније **браздачем** који вам приложена слика

Слика 1.

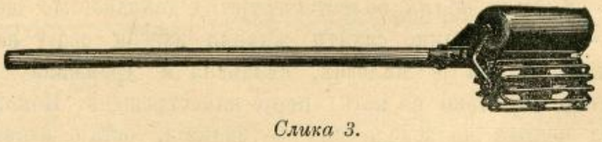
показује. Према потреби, овим се браздачем могу правити браздице у 5 разних одстојања. Са стране је намештен точкић, који у земљу усеца и показује пут, којим ће се браздач даље повлачити, а уједно дати и правац, да се врсте, односно браздице, у једнаком правцу праве.

У тако направљене браздице посеје се семе. Посејано семе треба сад правилно земљом претрпати и земљу над њом убити. То се брзо, лако и правилно врши **претрпачем**, који вам, ево друга слика верно показује. Рад с овим претрпачем врло је

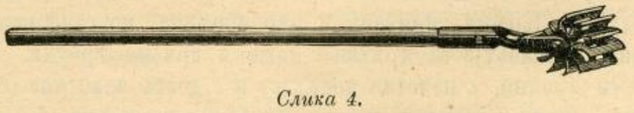
Слика 2.

интересантан. С њим се претрпава по једна, или две засејане браздице. Али има и ширих претрпача којим се више браздица истовремено претрпавају. Такав претрпач показује вам слика 3.

Слика 3.

Посејано је поврће поникло, али је с њим поникла и трава. Треба сад *плевити*, а уједно треба и *земљу* између појединих

Слика 4.

врста површно *умекшати*. Ти се послови једновремено врше **ровачем**. Он овако изгледа као што вам га слика 4 показује.

[1]) При изради овога чланка користио сам се поглавито делом E. Leclainche-a и мога проф. из Пастеровог Завода г. Ed. Nocard-a: les maladies microbiennes des animaux, које је награђено академијом наука.

Не треба оставити, да трава високо порасте, него одмах у почетку, чим се појави, треба ровачем између врстâ рȍвити, и онда ће се и трава поништити и земља површно умекшати. Сам усев пак у врстама, мора се плевити, а уједно и прорeђивати руком.

Усев је оплевљен и прорeђен; он порашћује, али је земља између њега *отврдла*; она се после кише од сунца *окорела*, услед чега не може ваздух у њу да продире и на снажније порашћивање површна да дејствује. То може преко лета чешће да бива, и онда у сваком таквом случају мора повртар мотичицом окорелу земљу да разбија и ситни, да може у њу ваздух да продире, да може сунце боље да ју загрејава. И тај се посао много лакше, брже и савршеније врши *простим* или *дуплим* **разбијачем.**

Слика 5.

Слика 5 покозује *прост* разбијач, којим се, не само окорела површина много боље и ситније може да разбије и уситни него се може употребити и за претрпавање руком „на сачму“ усејаног семена, и за мешање растртог ситног ђубрета са земљином површином.

Много боље и савршеније се сви ти послови врше *дуплим* разбијачем, кога слика 6 показује. Између колутастих

Слика 6.

„разбијачâ,“ налазе се овде још и ножасти, оштри ваљци, који се према потреби, могу спустити да раде, или подићи да не раде.

Не може се баш свака „нȍвина“ *нашим* пољопривредницима препоручивати, али ова напред побројана оруђа, могу, с чистом савешћу, препоручити и нашим повртарима — најтоплије

ОСТАВА ВОЋА И ПОВРЋА ЗА ЗИМНИЦУ

У сваком, нарочито маленом, кућном газдинству, осећа се постојана оскудица радних руку. Највише се трпи у породицама у којима је, поред осталих кућних послова, домаћици остављена сва брига и старање, за економично, здраво и добро издржавање, нарочито исхрану целе куће. Али не само у породицама, но се ова нужда јавља и осећа и у гостионицама, заводима сваке врсте, болницама, уопште свуда, где се има да храни и да негује већи број особа.

Да се тој невољи доскочи, одавна је, у свету, заведено нарочито спремање и приправљање животних намирница, јестива и пића, приправљање за оставу, зимницу и за дуже чување уопште. И зато има врло много начина.

Али многи од њих су скупи, заметни и једино препоручљиви за фабрички рад — конзервирање (приправљање за оставу) увелико. Има их који смањују запремину, обим и величину животних намирница — кондензирају их. Има их који мењају и облик и изглед јестива — екстракти.

Но нису то начини који се могу и смеју препоручити за спрему зимнице за кућевну потребу, јер спремању и поправљању јестива и пића за оставу и за зимницу, ваља да је циљ, у првом реду, *да се домаћа кујна и издржавање куће* **што пре упросте, појевтине и побољшају,** да се у свако доба преко године има довољно избора у јестиву и пићу, потребне промене у храњењу и издржавању куће.

Није то мала ствар, користити се благодетима родне и беричетне године, јевтиног поврћа, зелени, воћа итд. које нам преко лета, у изобиљу, скоро бесплатно стоје на расположењу, да их очувамо и припремимо себи и за зимње и пролећње доба, онда, кад домаћице већ не знају шта да кувају, онда кад никаквог избора у зелени нема и не може бити и кад је и оно, што се на тржишту нађе, и рђаво и препапрено скупо.

Питање о исхрани укућана, о издржавању куће, једно је од ссновних хигијенских (здравствених) и народно-привредних питања. Олакшати његово решење, то је задатак сваког оног ко се брине о општем добру и благостању.

Јевтин, а у исто доба поуздан, за сваког лако разумљив начин оставе и чувања јестива и пића, начин подесан за сваку кућу и кућинство, има се у укувавању с додатцима (шећерним раствором и сољним), или у чистој води, како свега воћа, тако и зелени и поврћа. И о томе начину може бити само речи. Тај начин обично је и познат домаћицама. Али, како се то досада радило, како су се справљали компоти (укувано воће у шећерном раствору) и спремало поврће (у саламури, или у сирћету као туршија), то нити је било толико савршено, ни тако поуздано и није се могло у већој мери примењивати свуда и на сваком месту. Појединo поврће, нпр. патлицани, могли су се поуздано остављати само нарочито укувани и процеђени у соку (парадајз). Нека од њих, као бостан, нико није ни умео остављати; па ни месо за дужу употребу — осем сушено и димљено; ни млеко итд.

Међутим скоро све животне намирнице, јестива и пића, могу се остављати, конзервирати, укувавањем у стакленим судовима, на један нарочити начин; шта више махом у чистој води — без икаквог додатка. А то овај начин и упрошћава и појевтињава.

За то ћемо описати и препоручити један, за данас најсавршенији и најбољи, најпростији и најјевтинији начин спремања животних намирница, јестива и пића, за оставу и за дуже чување њихово без квара, начин којим се сваки користити може, а да не мора стрепити за своје време, труд и новац, но да у примени његовој види потпуне користи и постигне савршени успех.

Ми ћемо, описати овај начин и изнети све прописе којих се придржавати ваља, те да се обезбеди потпуно свакоме успех, ако се буде послужио посуђем и прибором које се за тај циљ препоручује.

Разуме се ми можемо говорити само о ономе, што је најнужније, што сваки који тек отпочиње, неминовно знати мора да би имао добар успех од својих огледа; све подробности и потанкости, искуства и сва довицјарност морају бити остављени будућности и нашем писменом и усменом обавештавању, за које у свако доба и свакоме, врло радо стојимо на услузи.

Што нарочито препоручује овај поступак, то су јевтиноћа судова и лако руковање с истима, упрошћеност самог начина и велика лакоћа појимања његовог. На тај начин свака домаћица у стању је, да без великих трошкова и жртава, применом овога начина, као једне врсте чисто кућевне радиности, не само обезбеди оставом јестива и пића зимницу своме дому, но да удеси исхрану свога дома унапред, по напред утврђеноме плану и јеловнику, да има потребну, у здравственом и економском смислу, размену и промену јела и оброка а да ниуколико тиме не мора мењати ни напуштати омиљени начин готовљења јела.

Ми износимо у овоме један нов начин, много бољи но сви досадашњи начини конзервисања јестива и пића. На правим је и искреним народним учитељима: државним економима, лекарима и свештеницима, просвећеним и честитим државним службеницима који у народу живе и делају, с њиме исту потребу и нужду трпе ји осећају, да овај начин огледају, о њему се увере и да, у интересу општег добра и народног здравља, свима силама настану, да се овај поступак што више одомаћи и даље рашири.

* * *

Општи прописи. — За оставу уопште ваља употребљавати само *здраве* животне намирнице и у што је могућно *свежијем* стању.

Поступак овај, углавном, оснива се на **стерилисању** *(убијању клица, што јестива и пића кваре — кувањем на нарочити начин).*

Да би се почетници сачували од могућих неуспеха и недаћа, због добро не извршеног стерилисања, ваља да поврће, месо, дивљач, живину, рибу, два до три дана после првог про-

писаног стерилисања поново прокувају још једно десетак минута, што се чинити мора кад се поклопац на стаклету одваја.

Воће, ваља полагано загревати и само кратко време изложити га кључању; воће јагодасто и меснато а мекано, ваља само загревати, а не дати да прокључа т.ј. ваља да је дуже времена изложено већој топлоти, но не и кључању.

Зелен или *поврће* ваља пре метања у стаклад за оставу, прокувати 3 до 5 минута у кључалој води; ако се хоће сирово у стаклад да меће, мора се врло брзо добро загрејати, јер ако би се оставило на средњој топлоти, врло лако би се укиселило. Код појединог поврћа неопходно је потребно загревати двапута, ако желимо да постигнемо поуздану трајашност истога.

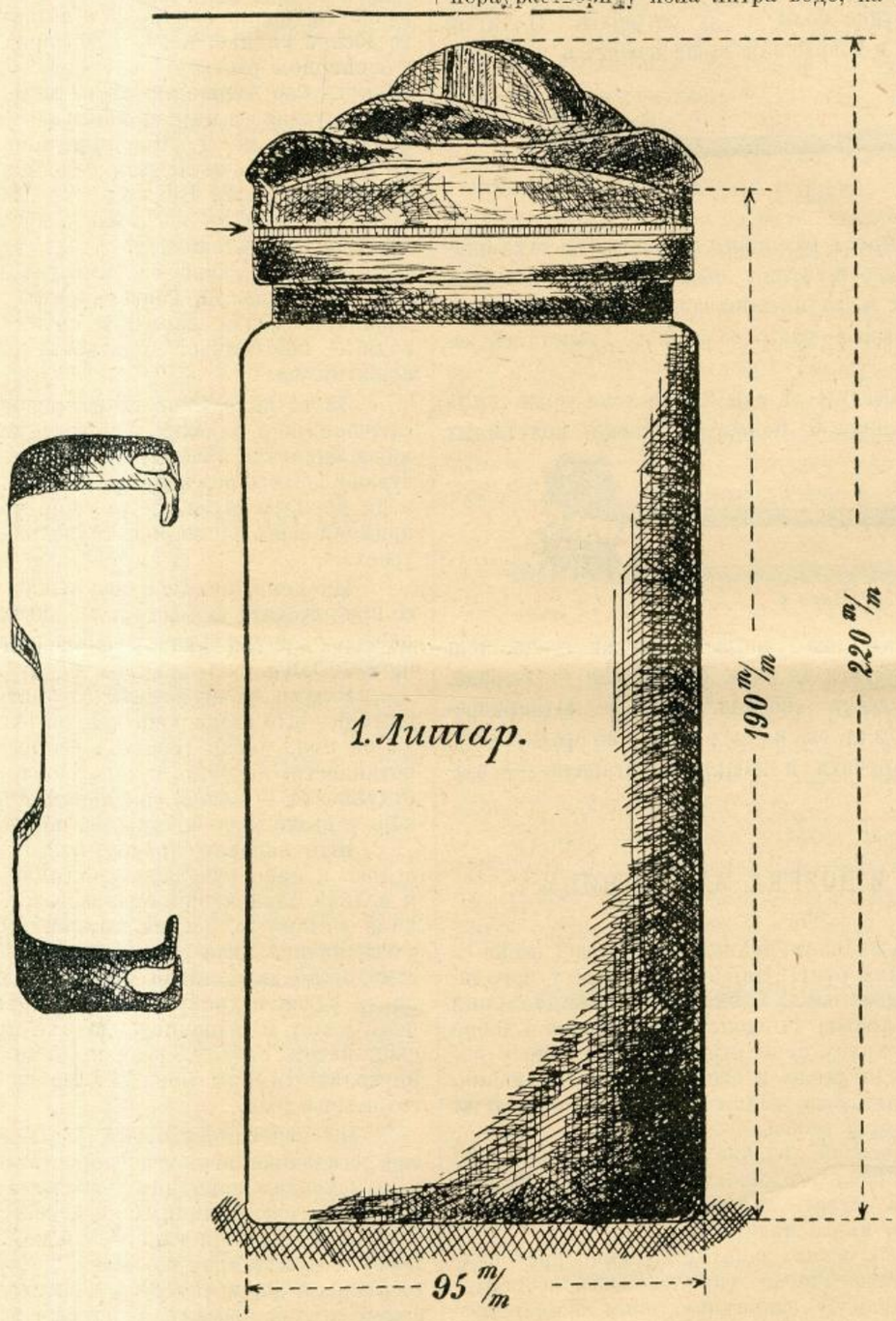
Месо се може остављати у стакладима само кувано или печено; сирово, пресно месо не може се остављати на дуже време. Месо од стоке или дивљачи која је пре клања пуњдана и мучена, врло је нездраво. И месо мора се двапут кувати, кад се хоће да конзервише.

Рибе за оставу морају бити свеже, то јест одмах конзервисати чим се из воде изваде.

Американско стакло за оставу — Поступак оставе (конзервисања) животних намирница, јестива и пића, *увелико је упрошћен иа и иојевтињен*, увођењем новог патентованог стаклета које се израђује нарочитом америчком машином, (Види слику).

Оно је од обичног пресованог стаклета у природној боји, али појачане ивице као колути или венци удешене за примање стакленога поклопца. Као што се на слици види стаклени поклопац, који је дебео као и појачање горње ивице стаклета, има нарочито, нешто мало назубљени гребен, преко кога долази поцинкована утега т. ј. метални затварач на лук.

Додирне површине, и на ивици стаклета и на ивици поклопца, рапаве су и преко њих долази прстен од врло трајашне нарочито приправљене и лаком превучене парагуме (патент доктора *Негелија*). Свако стакло не мора имати своју утегу (свој метални затварач на лук). Једна кућа може набавити само толико лукова колико пуних стаклади у два пут стаје у суд за кување (котао или казан). Једна се половина хлади, докле се друга кува и докле се ова друга довољно прокува, дотле се прва толико охлади, да се се лукови са стаклади скинути могу и наметнути на трећу партију стаклади за ново кување. Сваки лук може се употребљавати на сваком стаклету код стаклади једне исте величине. Воће или плодови, поврће или зелен, пренуњена у стаклад, мора се врелом водом попарити и пустити на огњу, да баце који кључ. Тиме се постиже, да се сва нечистоћа смакне и спере да се плод или поврће слегне, те да стаклад боље попуне и да не исплива на површину.

Поврће и зелен, пошто оцедимо од воде којом смо га попарили, ваља наслагати овлаш а не збијати, како би се боље прокувало, па налити свежом врелом водом, до на два прста испод ивице стаклета; дакле оставља се више празнина за одушку.

Воћем и плодовима ваља напунити — пошто су се претходно прокували и оцедили — стаклад и покуцкати прстима да се боље слегне. Пуњење сваког стаклета бива по један прст испод ивице Онда се наливају докле неогрезну, или водом или шећерним раствором, према томе да ли се хоће као компот за јело или пресни као укувано воће, слатки плодови, или сок за даље приправљање и готовљење.

Шећерни раствор справља се тако, ако се 1 килограм шећера раствори у пола литра воде, па се брзо прокува да се избистри и брзо с ватре скине пре но што се раствор згусне. Код плодова и воћа које је по себи слатко и доста шећера садржи, може се додати и нешто више воде, али само не код оних који много воћне киселине и сока у себи садрже.

Одмах по пуњењу ваља стаклад затворити. Најпре на платни од огњишта поклопац мало загрејати, прстен од гуме умочити у врелу воду, али само један тренутак, да се примањем топлоте много не рашири, онда га добро притиснути на изолучени венац поклопца, да се прихвати, па поклопац приклопити на лепо и чисто обрисану ивицу стаклета. Гребен поклопца обрнути себи па с противне стране навући метални затварач на лук, одупрев палцем о стакло, а навлачећи лук прстима. Све четири куке лука морају захватити под обод — венац — стаклета оно изолучено место па врху те да лук чврсто преко гребена затегнут стоји; ако то није случај, скинути лук, па га на средњем своду повући добро навише да се боље запне.

Напуњену стаклад ваља кувати у котлу, казану или лонцу, довољно високом, у води у којој је метуто сена. Вода ваља да захвати до обода од стаклета (испод поклопца)

Кување траје за воће и плодове: 15—20 минута; за поврће и зелен: пола до два и по сахата, *од како вода прокључа.*

Прстенове од гуме који би се у кувању истиснули случајно у пољe, кад се кување доврши и стаклад поваде, ваља утерати назад не скидајући поклопац, још мало затегнути лук, па понова такво стакло спустити у врелу воду, пре но што се суд у коме су се стаклад кувала, скине с огња да се постепено охлади.

Да би знали да ли затвор добро држи и да ли је стерилисање (убијање клица кувањем) довољно, пошто се стаклад охладе, скинути им лук и онда се лако може познати који поклопац не држи а који се припио, да се пуно стакло на поклопцу одићи може а да затвор не попусти. То је и знак да је све у свом реду и да ће се такво стакло дуго одржати.

Важније је код поврћа и зелени неколико дана мотрити, да се не гради никакав мутљаг ни талог. И онда с њиме напоље јер се може одмах потрошити, а не чувати га и мучити се, а оно се укисељило и укварило. Истина да се можемо помоћи поновним кувањем, али укус се штети а и поврће се одвеч раскува и омекша у дугом кувању.

Прстен од гуме, кад се стакло охлади, очврсне поново и тако припоји поклопац и стакло, да се само извлачењем истиска од прстена около, припуштањем ваздуха под поклопац може стакло отворити, помоћу ножића са затупастим врхом или бритсице; само се не сме силом вући и отварати.

*

У погледу оставе поврћа и зелени сваке врсте нарочито имамо још да додамо, као опште правило: *она се могу наливати искључиво чистом водом без икаквог додатка.* И со боље је не употребљавати осем где се то мора јер она нагриза прстенове а ниуколико не припомаже бољем чувању и држању остављених намирница.

То исто важи и за све оно воће и илодове које се неће остављати у виду компота и сокова слађених, но за кување јела с месом, или за мешење колача, — слаткиша и т. д. И оно се врло добро сирема за оставу у чистој води без икаква додатка: без шећера и шећерних раствора.

МИСЛИ О ПОПРАВЦИ НАШЕ КРУПНЕ СТОКЕ

— Милош Радосављевић —

Пољопривредно добро, на коме би се хтело с добрим и трајним успехом газдовати — без гајења стоке данас је тешко и замислити. Потреба држања стоке и правилног и разумног гајења с дана на дан све се више истиче. Уколико насељеност земље и благостање народно више расте, утолико нам стока и њени производи постају све неопходнији. А како то двоје са производњом стоке не иду упоредо, то се због тога — поред осталих узрока — цене сточне све више повећавају те стога и држава — у светском надметању — и појединац — пољопривредник — у борби за економски опстанак — морају свој круг рада више проширити у правцу ове врло приходне гране пољске привреде.

И бруто или укупни принос, који је с државног гледишта од великог значаја, и чисти принос — који је за појединца од врло велике важности, бивају разумним гајењем стоке *знатно већи.* Нарочито чисти принос са имања нашег земљорадника био би врло мали, кад му не би било стоке да га повећа. — Гајењем стоке наш сељак не само да добија већи чисти принос са свога имања, већ чини, те је тај приход *сигурнији* и *равномернији* раздељен на сва доба године.

Ова истина има за нас врло велику вредност, кад се предоче наше екстензивне пољопривредне прилике, где ратарски и воћарски производи нису обезбеђени, а где се опет ни са вештачким ђубретом, бар при данашњим ценама његовим, не може рачунати, већ стока ујемчава други извор пољопривредникових средстава, а *ђубре* — сточно скоро као једино помоћно и најважније средство — враћа пољу већи део родом одузетих му градива.

И заиста Србија је права сточарска земља. Стока и сточни производи чине најглавнија део њене извозне трговине. Тако по Статистици извезено је стоке и сточних производа у години 1901 округло на 30 милијуна, а у 1902 — на 38 милијуна дин.

Па да ли наша стока, нарочито крупна, о којој је овде и реч, одговара захтевима рационалног сточарења, да ли она даје највећи бруто-принос, и што је најглавније за нас — *чист принос*, који би она уопште могла дати, и око кога се у пољопривредном газдовању све окреће? — Не даје, но не зато, што је има мало, већ зато, што није таква, каква би требало да је — не одговара свима оним циљевима, због којих се гаји. Укратко: она представља један производ — добивен гајењем већином без нарочитог плана и правца а при том лошим храњењем и скоро никаквим неговањем.

Да поправљању тих грешака, које се тако јасно виде на нашој крупној стоци, колико толико доприносемо — пружајући прст на њих — циљ је ове кратке расправице.

* * *

Не водећи довољно рачуна *о гајењу* — начину производње односно о избору приплодних грла и одгајивању младе стоке а још при том и прераном употребом, дошло се до тога да нам крупну стоку, особито говеда,[1]) представљају често пута врло ситне — неразвијене — мршаве јединке. Подсећам овде нарочито на говеда у пиротском, врањском и нишком округу.

Ма да је наше говече за вучу врло добро и издржљиво ипак оно не може да вуче оне терете, које би вукло кад би му — климатским приликама опредељени — склоп тела, био снабдевен јаким мишићима. Краве не дају за оно неколико месеци муже често ни 800 литара млека. — Оно, истина, то је млеко одличне каквоће, јер има поред осталога 4—5% масти у себи, али количина је његова тако мала, да многе и мање породице не могу да подмире своју домаћу потрошњу млеком од једне или две краве и оно оваца, што им за мужу служи. Међутим зна се колики је значај т.зв. „белог мрса" у нашим сеоским домовима, у којима се само о већим празницима једе и меса. У погледу гојазности наше говече стоји прилично — у упоређењу са његовом млечношћу и способношћу за теглење.

Говече у Србији припада по свом пореклу раси степској, подолској, сем оних — у мањем броју заступљених — која су укрштањем са другим расама добивена. И као такво, оно је намењено гајењу у сва три правца корисности т. ј. *за вучу, мужу и гојење.* Ма да код њега све три ове особине, а наро чито млечност, изостају иза оног степена који ми од њега очекујемо, ипак гајење његово у једном правцу, било би сасвим неупутно. Може се овде онде, али само у изузетним случајевима,[2]) коначно један или други његов правац као више потребан истицати; али за српског сељака, који је малопосједник, једини начин рационалног гајења говечета, јесте гајење његово *у сва три ова правца.* Према томе би се и поправљање његово могло вршити у тим правцима.

Оно, ми од расе или грла, које би све три ове особине имало у равној мери, не можемо тражити, да нам дâ најбоље резултате, и да се оно равња у тим појединим својим корисним особинама са оним расама, које се специјално гаје у циљу само једном од ова три. Јер т. з. универзално говече које би било одличних способности и за вучу, и за мужу, и за гојазност, и у ова три правца највећи нам приход давало — не постоји. Ова ће три правца корисности код нашег говечета бити умерени у сравњењу са оним расама, које се искључиво гаје у више овом или оном правцу. Али ипак наш сој говеди изостаје умногоме и иза те средине, која се може достићи и која се и достиже.

Дала би се млечност његова поправљати и *укрштањем* са чистим расама које се млечношћу одликују, као што ја н. пр. холандска, али би то за наше прилике било сасвим неприродно, јер је холандска раса производ једне сасвим друге климе и других привредних околности. Она је одгајена на богатој наносној земљи (т.зв. „Marsch-,Geest- или Kleieboden) где су, услед честих киша и благе приморске климе, пашњаци до крајности бујни (т. зв. масне паше), те би по нашим оштрим климатским приликама и начину храњења морала се прилагођавати (акліматизовати), а при том од својих особина доста изгубити — и што је најглавније — често многим болестима, нарочито плућним, подлећи, што би за наше очеличено говече била већ једна основна грешка.

При овом треба, дакле, бити врло обазрив и бирати — ако се укрштањем хоће поправка да изврши — само приплодне бикове оне расе, која је одгајена у пределима, који одговарају и најприближнији су нашим климатским и другим природним приликама. Према овоме најподесније би биле за овај циљ расе планинских предела — са чистом континенталном климом. За млечност, дакле, била би згодна алгајска или фогелсбершка раса, или ако би се хтело одједаред радити на усавршавању ступња корисности у сва три правца — онда би заузела прво место *сименталска*; или ако би се при том мало више на вучу полагало *шпицгавска раса.*

Крајњи циљ овог укрштања био би добијање чистокрвних или пунокрвних грла ових двеју раса. Но при разумном укрштању већ у четвртом или петом покољењу могу се добро облагорођена грла добити, која много не изостају од пунокрвних.

Но кад се узму у вид све могуће непријатности, које могу наступити услед неприлагођавања стране расе нашим

[1]) О којима ћу овде нарочито и говорити.

[2]) н. пр. гајење крава музара у близини већих варошн, ради продаје свежег млека.

приликама, излази да нам још остаје као најбољи начин поправке нашег говечета *помоћу бољих представника из истог — нашег соја говеди.*

Ово поправљање у *сопственој крви* утолико је данас претежније, што модерно сточарство и не полаже баш толико на расе, *колико на јединке (индивидуе)* — боље представнике појединих раса. И у раси, која се много не истиче својим особинама има одличних грла за овај или онај циљ. И баш та добра грла највећу пажњу одгајивачеву заслужују. Добре особине, које неко ваљано грло има — или је од добрих родитеља или предака наследило, или их је, бар делом, под тим месним погодним приликама добило, може оно, с великом вероватношћу, и на своје потомке пренети и то неке (спољне) знаке правилом као такве а друге (где спадају млечност, наклоност гојењу, интелектуалне и др. особине) — само у диспозицији т.ј. само као наклоности, које се тек доцније имају под датим околностима (храном и негом) развити. *Дарвин* о том вели: „Свака животиња и биљка могу се са једним ђубревитим оцаком упоредити, који је напуњен семеном, од којега већина одмах клија, нека пак неко време ћуте — дремају, а трећа сасвим пропадну.“ — Нарочито она приплодна мушка грла, за која се зна, да од добрих родитеља своје порекло воде а *која верно преносе жељене особине на потомке* (по *Сетегасту* — имају већу индивидуалну потенцију) — имају вредност у усавршењу нашег говечета и коња. Отуда се појављује и потреба за вођењем књига о пореклу приплодног бика или грла уопште.

Тим се доказује уједно и умесност оснивања *Сточарских Удружења* за набавку приплодних грла у дотичном крају и завођење њихово у нарочите књиге — регистре; а с друте пак стране — искључивање неподобних грла од употребе за приплод. Једино Сточарским Удружењима имају — да захвале Немци за огромне успехе — постигнуте у поправци њихових домаћих соjева: у Шлезвигу, Холштајну, Олденбургу, Рајни и другим областима.

И наша Колубара, Тамнава, Ресава са Лепеницом могле би нам данас дати приличан број и добрих приплодних бикова. Појединац код нас већином није у могућности, да бика само за приплод набави и издржава, премда и таквих домаћина, имали би то могли виђенији домаћини једног села или краја *заједнички.* Да би се пак држање бика исплатило — о том нема спора, јер се зна, да данас сељак за једно пуштање бика (обично најближег!) редовно плаћа 40—50 кграма пшенице а то је 6—7 динара. Кад се пак доцније користи од овога узму у вид, онда се у томе заиста и неће „на конац“ терати. Најзад о том постоји и Закон код нас а и Министарство Народне Привреде стајало би свакој оваквој установи и делом и саветом — нема сумње — на руци. И Српско Пољопривредно Друштво, поред оних одличних средстава, које оно пужа приређивањем сточних изложаба и награђивањем одабраних грла на истима и др., помагало би и овакве кораке наше.

При избору бика за приплод треба имати ово на уму: Бикови, који су развијени, са јаком мускулатуром а при том, поред осталога, и са правилним ставом ногу, нарочито задњих — имају првенствено вредност за вучу. Но при том обратити пажњу и на знаке млечности или се о тој особини његових предака уверити. Да инак и у томе може бити велике разлике показаће нам овај пример — изведен на једном добру у Пруској:

ИМЕ БИКА	Бр. крава као потомака на којим је пробано	Просечни годишњи принос од тих жен. потомака		
		млеко кгр.	маст у млеку %	путер кгр.
Лоенгрин	65	3250	3,28	128
Јанус	22	2916	3,16	109,5
Егир	24	2332	3,25	91

Дакле потомци Лоенгринови дају годишње за 38 кграма масла и 918 кграма млека више но потомци Егирови и ако под истим приликама и истој храни.

У коњарству је наша држава — одгајивањем довољног броја пастува — учинила велики успех, који ће нам доцније и видније бити, кад могаднемо производњом коња у земљи подмирити војне потребе у овоме.

Гајење коња за потребу нашег пољопривредника понајкорисније је просечно оно, које је у правцу производже лакшег јахаћег до теглећег коња за лакше терете, као што је н. пр. типски у томе енглески полукрвни коњ и други. Пољопривредни радови на нашим малим добрима а са малим капиталима — обично се рентабилније свршавају теглећим воловима и кравама, те је због тога гајење врло тешких коња несавремено у већој размери.

Данас се код нас добар коњ плаћа 7—800 динара па и хиљаду динара, а одличан пар волова тако исто достиже ту цену. А то су заиста ужасне суме према ономе, што се добије за кржљаво говече и слаба коња. И по овоме види се, да је куд и камо корисније држати — кад се зато има могућности — добра брава, који и држање добро награди а напослетку и особито задовољство гази причињава.

У чистокрвном оплемењавању и поправљању нашег говечета дозвољавало би се у почетку и *„парење у крвном сродству,“* т. ј. парење чланова једне фамилије међу собом, јер су успеси у том необично велики до извесног степена. Само кад би се овај начин гајења и даље продужио дошло би се до тога, да грла добију и сувише нежан телесан састав, да почну кржљавити и постану наклоњена разним мањама и болестима. Вишегодишњим парењем на овај начин, добрих особина, дакле, очевидно нестаје а све споредне мане — и телесне и душевне — „као печурке после кише“ појављују се на потомцима.

Из тог би се узрока гајење у крвном сродству с успехом могло продужити код говечета и коња само до петог колена, а тада већ би се морало једно грло — обично мушко — мењати и онда парити са другим из друге фамилије исте расе или соја — ради *„освежавања или обнављања крви.“*

Гајењем у крвном сродству на овај начин произвео је чувени енглески сточар *Colling* шортхорнску расу, којој данас по гојазности, месарској тежини и каквоћи меса — нема међу културним расама говеди, у целом свету, парника. Тако је постала и лајкестерска дебела овца, пунокрвни енглески коњ руски орловски касач и много других, који свет задивљују.

*

Оно што се одабирањем добрих приплодних грла и разумним парењем постигло, треба да се одмереном и довољно *снажном храном* потпомогне и одржи, а често и још нешто више произведе. — Залуду је и добра раса и све друго, ако се храном не даје могућност, да се ти привредни правци гајења потпуно развију.

И најбоља стока рђавом храном унаказује се, мења се (дегенерише) и изгуби од своје привредне вредности. Наш народ лепо вели у својој пословици: „ако сам ти продао краву нисам Годомин.“ Ако јој, дакле, не пружиш ону пашу, коју је код мене у Годомину имала, разуме се неће ти дати оне користи, које је мени давала.

Међутим обратно, јачом и према циљу подешеном храном да се на дотичном грлу произвести и нешто, што оно и његов соj до тада нису имали. Рано доспевање — сазревање шортхорнске расе говеди, арденског (белгијског) коња и др. има понајвише, да се припише јакој, нарочито богатој беланчевинама, храни њиховој — особито у добу његова развића. Врло важна са привредног гледишта особина холандске и немачке остфризијске расе говеди, — да дају годишње по 7000 литара млека — има свој основ, поред других околности, нарочито у целисходном храњењу — храњењу, поред разних јаких храњивих средстава, нарочито са сочном зеленом пићом на пашњацима — лети, а сочном и слатком репом сточном — зими. Истина је и то, да су и климатске прилике (благо и влажно поднебље) утицале на јако развиће поткожног везивног ткива код тих раса, у коме се налазе све лојнице жлезде па и највећа од њих — виме кравље, али и храна је при овом одгајивању добрих музара играла врло важну улогу.

Наш народ за храну своје крупне стоке употребљава највише сено, сламу и за време — лета као пашу — зелену пићу, а зрнасту храну, трице и друга хранљива градива, која су од огромне важности, нарочито за младу стоку — у врло ограниченој мери.

Наш пољопривредник као малопоседник по природи самог посла упућен је на то, *да с највећим успехом може младу стоку одгајивати.* А то због тога, што јој може поклонити највише пажње око исхране њене, која јој је у овом добу од свега најважнија.

Доба разрастања младе стоке захтева храну врло јаку т. ј. да она у себи има, поред масти, скробастих и шећерастих градива нарочито и довољно беланчевина — протејина. Но с тим уједно у довољној мери и минералних — особито кречастих градива (калцијева и магнезијева фосфата), која су нужна за стварање костију. *Оно што млада стока у доба свог раста у храни изгуби, никада јој се и ни са чим не може накнадити.*

(Свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Какву вредност имају измети наше домаће пернате живине за пољску привреду? — Одмах да кажемо, да је вредност ђубрета наше домаће живине врло велика. Још *Варон* у години 10 пре Христовог рођења писао је о ђубрету домаће живине „да је оно највећа корист од држања домаће живине.“ Стари су га Римљани скупљали по живинарницима (а за то су имали нарочите чуваре) и употребљавали су га с најбољим успехом за ђубрење већ изниклих усева.

У Холандији ђубре од голубова даје се под годишњи закуп. Голубије ђубре употребљава се за ђубрење ланишта. Тако: за ђубре од 100 голубова плаћа се 14—16 динара. Један голуб даје годишње просечно 2 килограма ђубрета, једна кокош 5·5, једна пловка 8·7, једна гуска и једна ћурка по 11 килограма.

У СТО ДЕЛОВА ИМА ПЕРУГУАНО — ГОЛУБИЈЕ ЂУБРЕ

Д Е Л О В А		
воде	12	10
азота	12·5	6·3
фосфорне киселине	10	6
калија	3	6

Андерсен је нашао:

У 100 ДЕЛОВА ИЗМЕТИНА

	голубових	кокошињих	пловч.	гушчилих
органског градива	81·46	59·26	85·02	74·92
фос. киселих соли	7·75	13·79	7·39	5·15
сумп. киселог креча	5·04	—	—	—
угљокиселог креча	—	23·58	7·06	—
алкалне соли	5·75	3·37	0·53	19·93

Ђубре голубије има врло много азота и фосфорне киселине; после њега најбоље је кокошије ђубре.

Са ђубретом домаће живине на селу се обично рђаво рукује и много га се баца на њиве, стога и његово дејство није онакво какво треба да буде, но често је врло штетно.

Најбоље је овако га скупљати: сваки дан почистити живинарнике и ограђене просторе у којима живина борави, и сабрано ђубре скупити на гомилу на каквом сувом месту, где киша не може до њега доћи. Оно се само сасуши на ваздуху.

Разуме се, да се на скупљање ђубрета од домаће живине не може ни мислити кад живина слободно тумара и себи тражи храну где стигне. У овом случају могу се сабрати само изметине које остану од живине ноћу у живинарницима. Најбоље је ове изметине сваки дан земљом посути у живинарнику и недељно једном живинарник почистити. Труд се богато награђује.

Ђубре од домаће пернате живине употребљава се за ђубрење већ изниклих жита, зељастог биља и конопља, лана, детелине итд. Тако исто одлично дејствује и у градини, само га ваља добро иситнити и мање количине уцотребљавати и што је могућно равномерније га разредити. Ако се у комадима на њиву баци — не дејствује добро, шта више дејствује штетно, јер нагриза биљке. — Врло је добро за везана и хладна земљишта, а мање је добро за лака и топла земљишта. Оно на ливадама уништава маховину.

Голубије ђубре најподесније је за ђубрење лана, конопље, дувана и ливада; кокошије ђубре, пак, за ђубрење изниклих жита, а нарочито јечма. Неки мешају ђубре кокошије са семеном стрмнина и на тај га начин при сетви растурају.

Ђубре од живине коју гојимо, нарочито је добро, а ово се најлакше и са мало труда може увек скупити. — Ђубре гушчије и пловчије малу вредност има, и може се корисно употребити за справљање мешанца.

Наведосмо ове редове, да би наши земљорадници увидели велику корист ђубрета од домаће пернате живине, те да га брижљиво скупљају, суше и за ђубрење изниклих усева употребљавају. Што се боље ђубри више се плода збира, а све што повећава принос, земљорадник мора употребити, и не сме ништа презирати, па ма како ситно и незнатно изгледало.

ГЛАСНИК

Курс за сељанчице на пољопривредној школи у Андрићу. — Правилно схваћена потреба образовања женскиња на селу као и мушкиња, побудила је среску скупштину околине града Граца, да закључи да се при пољопривредној школи у Андрићу ове године одржи опет тромесечни курс за сељачке кћери и то од 14 маја па до конца јула месеца. Овом курсу циљ је да женскиње са села — сељачке кћери — спреми за њихов будући позив и да им да могућности да се, као и мушкиње, обуче оним пољопривредним пословима које оне могу сасвим добро и корисно вршити. Једном речи, сељачке кћери на овом курсу добивају сва потребна знања и обуче се свима радовима који ће им доцније као домаћицама на селу бити од преке потребе.

Курс се дели на *теоријски* и *практични* део. *Теоријски* део обухвата ове предмете: науке о дужностима, науке из језика, рачуњања, књиговодства, науке из живинарства, пчеларства, свиларства итд., науке из градинарства, науке из домаћинства, науке о чувању здравља, науке о првој помоћи у несретним случајевима, науке о нези болесника и предавања о познавању отаџбине. — *Практични* део овај је: обучавање у шивењу рубља, крпљењу, плетењу чарапа, кувању, прању, пеглању, кљукању домаће живине, справљању масла и сира, обучавање у радовима у градини, обучавање у плетењу котарице и кошара који се употребљавају у кући и иначе.

Ученице добивају у школи стан и храну. За сиромашне ученице предвиђено је неколико места о трошку дотичног среза.

Леп пример за угледање!...

Доњо-аустријски млекарник у Бечу. — На крају 1903 године било је 45 Задруга као чланова овога млекарника. Оне су послале поменутом млекарнику 7,476.085 литара млека (просечно дневно 20.477 литара) и 68.266 килограма масла. Млекарник је плаћао Задругама за млеко за шест летњих месеци по 14 хелера литар, а за шест зимњих месеци по 15 хелера један литар. Добит у готовом била је 87.397 круна. Промет у 62 филијала износио је 1,074.122 круне, а целокупан обрт 1,837.528 круна. Уплаћене уплате износиле су 156.800 круча, и ове године први пут Задруге се добиле 4% интереса. Млеко је имало просечно 3.57% масти. Режијски трошкови износили су за један литар млека 5·224 хелера. Коња је имао млекарник 47 грла, за које је подагао нов коњарник. Дуг Доњоаустријској Задругарској Централној Каси умањен је за 133.502 круна и изгледа, да ће се дуг за устројство млекарника, у току од две године потпуно исплатити. Пријавило се још 26 Задруга из Доње Аустрије које ће 16.000 литара млека дневно моћи слати, и оне су примљене за чланове млекарника.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VI СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 4 марта 1904 године у Београду

Присутни су били: потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г. г. Алекса Љ. Поповић, Петар Тодоровић, Аца Живановић, Александар Мијоковић, Илија Кремић, Мирко Миљковић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић и Милош Н. Лукићевић.

Председавао потпредседник г. Паја Т. Тодоровић.

Бележио зам. секретара г. Рад. К. Спасовић.

30. Прочита се записник V седнице Управног Одбора од 23 фебруара ове године — Одбор усваја прочитани записник с тим, да г. Милан Јованић и г. Јован Јекић у исти могу унети одвојено мишљење и да убудуће сваки може унети у записник своје одвојено мишљење, пошто ово претходно у дотичној седници изјави.

31. Потпредседник изјављује, да је поводом наступајућих радова који су за ову годину предвиђени програмом друштвеног рада, а нарочито за приређење изложаба, за које је потребан сталан рад, потребно да се приступи избору друштвеног председника, који ће друштвеним пословима руководити и који ће имати на расположењу више времена него што га могу имати државни чиновници, који су оптерећени другим пословима. Признавајући оправданост ове изјаве — Одбор одлучује, да се, сходно друштвеним Правилима, 14 овог месеца сазове Ванредни Збор за избор друштвеног председника.

32. Прочита се предлог члана Одбора г. Милана Јованића, да Друштво ступи у везу с Извозном Банком у циљу, да се потпомогне што правилније раздавање семена пшенице, коју је Банка намерна да набави и разда нашим пољопривредницима ради поправке наше пшенице.

О овом питању развила се жива дебата и док су једни заступали гледиште да Друштво, не би требало за ово да се обраћа Банци, кад ова није тражила мишљење и помоћ Друштва, други су налазили, да Друштво као најпозваније стручно тело, треба да само понуди своје услуге Извозној Банци, те да се раздавање семена изврши на начин, којим би се осигурао успех у овом предузећу. После дужег саветовања већином гласова — Решено је, да Друштво не предузима у овом циљу непосредно никакве кораке код Извозне Банке, већ да ово питање третира и утиче на његово решење кроз свој орган.

Мањина је остала при свом гледишту.

33. Приступи се решавању о даљем раду у друштвеном живинарнику у Роготу и пошто је прочитан реферат о досадашњим радовима — Одбор одлучује, да се умоле члан Одбора г. Александар Мијоковић, и редовни члан г. Милорад Тројановић, државни економ округа крагујевачког, да на лицу места прегледају живинарник и извршене радове у њему, па да о томе поднесу Управном Одбору извештај и мишљење, шта би требало даље радити.

ЗАПИСНИК VII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држине 18 марта 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јекић, чланови Одбора: г.г. Димитрије Јосимовић, Нинко Јовановић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио заменик секретара Рад. К. Спасовић.

34. Прочита се записник VI седнице од 4 марта ове године — Одбор усваја.

35. Уредник *Тежака* чита реферат о штампаним радовима у 4, 5 и 6 броју Тежака од ове године — Решено, да се хоноришу по постојећој норми и предлогу уредника.

36. Прочитају се понуде за откуп имања за угледно добро друштвено — Решено, да се за сад не приступа решењу овог питања, док се не сазна, кад ће се од Министарства Народне Привреде добити сума за уступљено му друштвено имање у Шапцу.

37. Прочита се писмо Извозне Банке, којим моли да Друштво напише упутство за припремање земље за пшеницу и о свему осталом што се тиче њеног обделавања, јер је Банка одлучила да набави извесну количину семена пшенице, ради раздавања пољопривредницима — Решено, да заменик друштвеног секретара напише упутство о овоме.

38. Прочита се писмо г. Виће Матића, којим предлаже да Друштво подигне споменик свом бившем редовном члану поч. Антонију Целби — Решено, да се не може учинити по овом предлогу пошто за то нема буџетске могућности.

39. Прочита се реферат друштвеног благајника о рабату за књижаре, које примају претплату на *Тежак* — Решено да се књижарима даје 20% рабата а тако и појединцима, који скупе претплату најмање за 5 бројева, и положе исту за целу годину дана унапред.

40. Приступи се одређивању цене рафији, и с обзиром на цену коштања — Решено, да се продаја по 1·05 динара од килограма.

41. Прочита се реферат о издатим Календарима од 1904 г. по налогу председништва — Решено, да се ови Календари расходују.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 7—10

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Преглед 19 броја Тежака. *Чланци:* Колера код живине. — Обрађивање земље у повртњаку с новим алаткама. — Остава воћа и поврћа за зимницу. — Мисли о поправци наше крупне стоке (свршиће се) — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ НМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 20 — У БЕОГРАДУ, 10 ЈУЛА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ
ПЕТРА I.
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

У част прославе стогодишњице устанка за ослобођење и независност Србије приредиће у Београду у месецу септембру ове године ове изложбе:

I. ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА И ОВАЦА
И ПРОИЗВОДА ОВИХ ВРСТА СТОКЕ

У овој изложби могу излагањем суделовати пољопривредници из округа: *београдског, ваљевског, крагујевачког, моравског, смедеревског и пожаревачког.*

ИЗЛОЖБА ЋЕ ИМАТИ ОВА ОДЕЉЕЊА:

1. Говеда

1. Краве с овогодишњим теладима
2. Јунци испод 2 године
3. Јунице испод 2 године неспариване
4. Бикови преко 2 године
5. Краве стеоне преко 2 године
6. Теглећи волови
7. Угојена стока

2. Овце

1. Стада од најмање 10 оваца и 1 овна
2. Овнови за приплод
3. Угојени овнови и шкопци

3. Сточни производи

1. Масло топљено
2. Масло нетопљено
3. Сир мек и тврд
4. Кајмак
5. Вуна неопрана
6. Вуна прана

II. ЗЕМАЉСКУ ИЗЛОЖБУ ЖИВИНЕ

У овој изложби излагаће се све врсте живине: кокоши, гуске, ћловке, ћурке, њихова *јаја* и голубови.

III. ЗЕМАЉСКУ ИЗЛОЖБУ СВИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА,

Које се код нас израђују с одељењем машина и справа из страних фабрика које већ са нашом земљом раде.

За ову изложбу примаће се све справе из: ратарства, сточарства, винодеља, воћарства и других споредних пољопривредних грана.

* * *

Пријаве за изложбу треба слати Српском Пољопривредном Друштву у Београд до *15 августа*, за шта ће се накнадно послати нарочита упутства.

За храну стоке и живине стараће се Друштво за све време трајања изложбе.

Друштво ће се постарати да издејствује све могуће олакшице за пренос изложбених предмета како железницом тако и паробродима, као и за олакшице за подвоз посетилаца.

Награде ће бити велике и многобројне како у приплодним грлима, тако и у новцу, справама, семену и т. д.

Ово се објављује у циљу да се нашим пољопривредницима скрене пажња на ове изложбе, те да се благовремено могу спремити, а накнадно ће се објавити опширан програм изложбе и распоред награда, кад ће се саопштити и дани држања изложаба.

Позивају се пољопривредници да са својим производима узму што јачег удела у овим изложбама.

Бр. 5849. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, јуна 1904 године у Београду.

О ГОВЕЂЕМ ОБАДУ

— Рад. А. Нешић —

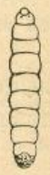
Готово сваком пољопривреднику познато је, како се за време великих летњих врућина врло често дешава, да понеко говече изненада јурне из стада на паши и необичном брзином и рикањем дојури до какве реке, потока или баре, где се загњури у воду; или, ако воде нема, онда јури све дотле, док не нађе какво згодно место, да се може да сакрије. Ова појава позната је код нашега народа под именом „штркљање," а за говече, код кога се овакви знаци примете, каже се, да се „уштркљало".

Овој непријатној, а по кад-кад и опасној појави, узрок је једна ситна животињица, која спада у ред муха, и зове се *обад*. Обада има три врсте: коњски, овчи и говеђи обад. Пошто се овај последњи — говеђи обад, у ово време понајвише јавља и причињава велику штету говедима, то ћемо овом приликом говорити само о говеђем обаду.

Женка говеђега обада, названа још и „штркља", по оплођењу, отпочиње да носи јаја, што обично бива у месецима: мају, јуну и јулу, а може се продужити и у августу. Женка најрадије полаже јаја у кожи или длаци говечета, на леђима. Стога говече, чим примети, да му се овај непријатељ приближава, покушава на све могуће начине да му избегне („штркља се"); јер је свесно свих непријатности, које ће му доцније проузроковати; али су врло ретки случајеви да му жртва измакне, јер он је гања све дотле, док не добије могућност, да свој посао изврши. Снесена су јаја ситна, једва 1 м. м. велика, и личе на умањену семенку од краставаца, а на задњем делу имају малу петострану квачку, помоћу које се причврсте на месту, где их женка положи (сл. 1.).

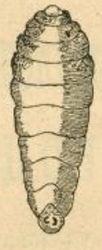
Сл. 1. Јаје од женке говеђег обада увеличано.

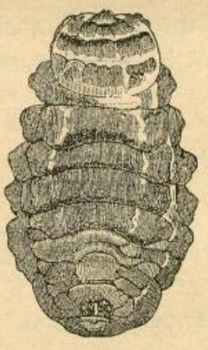
Сл. 2. Ларва говеђег обада, кад се из јајета измили.

Из јаја измиле бледо-жути црвићи — ларве (сл. 2.), чији су усни делови удешени за бушење и нагризање, помоћу којих проврте кожу и настане се у поткожном ткању, где се хране соковима из тела животињског. У почетку ларва је мала и отоци су неприметни. Доцније, кад се ларва први пут пресвуче, и кад кожа добије више рожаст састав (сл. 3.), проузрокује она својим покретима јаче запаљење коже и отоци по стану већи и приметни, који на врху имају мали отвор, а код нашега народа познати под именом *угрци*. Угрци су разне величине и могу често да нарасту до величине ораха.

После првог пресвлачења, од прилике на четири недеље, ларва се пресвуче и по други пут, и у овом стадијуму већ је зрела за исељавање из угрка и учауривање. (сл. 4.). Пре него што ће да изађе, ларва добије нарочиту мекоћу тела и постане опружљива (растегљива), да се врло лако провуче кроз мали отвор чирева — угрка и изађе напоље. Кад се ларва извуче из угрка и појави на пољу, онда се скотури и спусти низ леђа дотичног грла на земљу, одакле домили до каквог џбуна, лишћа, или какве шупљине и ту се учаури (сл. 5.). Из чауре изађе после месец дана савршени инсекат — *обад* (сл. 6.). Кад се по извршеном преображају, мужак и женка нађу, они се спаре, па потом женка отпочне понова да носи јаја.

Сл. 3. Ларва говеђег обада после првог пресвлачења.

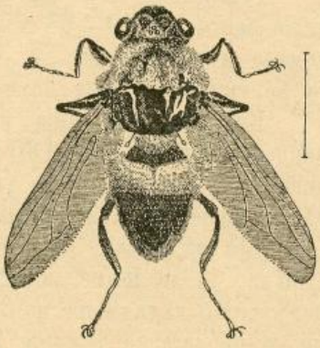
Сл. 4. Зрела ларва говеђег обада за учауравање.

Овај је обад врло штетан инсекат по здравље наших говеда, јер излежене ларве, нарочито кад су у већем броју, а може их бити преко 50 и 100, проузрокују ужасан свраб код оболелих грла, која се јако узнемире, презиру храну и осећају се зловољним; сем тога и кожа је од таквих грла од врло мале вредности, јер је прорешетана и чворугава. Истина овај се инсекат појављује код нас у мањој мери, него у страном свету, нарочито код говеда која бораве по планинским и високим пашњацима и где остају преко целог лета, до позне је-

сени. Тамо сваке године падне по знатан број грла као жртва овог инсекта; јер говеда чим осете да им се непријатељ приближује нагло појуре из стада, те се стропоштају у бездан или се, јурећи, тако повреде о стење, камење или дрвеће, да задобивене ране тешко преболе.

Сл. 5. Чаура (лутка) говеђег обада.

Сл. 6. Саврш. инсекат — говеђи обад·

Но и ако је код нас мање штете од овога инсекта, ипак наш пољопривредник треба да зна средства и начин како да своју стоку заштити, нарочито у оно време кад се она најбоље и најбрже опоравља, а то је за време летње паше. Као најбоље и најпоузданије средство против навале овог инсекта показало се досада премазивање леђа грлима *закишељеним одваром од искуваног ораховог лишћа*. Ово премазивање треба вршити сваки пут пред истеривање грла на пашу, а најмање два пута недељно. Ако сумњамо да су јаја већ положена, треба грла прати (купати) и добро чистити (тимарити) сваког дана четком и чешагијом, при чему чешагија треба да служи само за чишћење четке. Најзад, ако су угрци и ларве већ ту, онда их треба прстима истиснути и уништити; а ако су велике, да кроз отвор не могу лако да прођу, онда се угрци на отвору мало расеку и ларве истисну, а у рану кане по неколико капи терпентинског уља.

На крају вредно је овде да споменемо шта раде одгајивачи у страном свету, да своју стоку заштите од овог непријатеља. Тако одгајивачи, који за време лета држе своју стоку на паши, дају писмену обавезу, да стоку неће истеривати на пашу пре 10 часова изјутра, за све време док се овај инсекат појављује. То чине стога, што је утврђено, да сазрела ларва овог инсекта за учауривање, излази из тела животињског само изјутра, те кад изађе, онда је стока нагази и уништи или је пиштевина нагризе и онеспособи за живот; или се, најзад, у највећој мери са ђубретом изнесе напоље на ђубриште, где пропадне. — Не би било рђаво, кад би се наши одгајивачи стоке угледали у овом погледу на стране, тим пре, што је јутарњу пашу лако накнадити с вечери, кад говеда најрадије пасу, а међутим имали би најпоузданије средство, да се размножавање овог штетног инсекта у корену сузбије.

ДОБРА КОКОШ НОСИЉА

Како мало полажемо труда и пажње око држања домаће живине, она нам при свем том даје доста велику корист. Али кад би бољу пажњу обратили на парење грла и кад би ју бар у зимње доба, хранили бољом храном и састарали се за удобнији и топлији живинарник, та би корист била далеко већа.

Наша домаћа кокош није онако крупна и не носи крупна јаја као неке стране расе кокошака, али је од њих здравија и на зими издржљивија, добро тражи храну и добро изводи и подиже пилиће. Па и ако су ове особине за наше домаће прилике добре, она нас ипак не може са привредничкога гледишта потпуно задовољити, јер трговина бољу робу тражи.

Стога, кад смо се већ решили да држимо живину ради извесне користи, морамо најпре поставити циљ, па се по њему и управљати, како у погледу избора расе, тако и њеногa држања. Тако: негде ће нам привредничке прилике налагати да држимо и гајимо кокошке које ће доста јаја носити, а негде пак оне, које мање носе, али више меса дају, крупније су

Кад ћемо пак и коју врсту ових кокошака држати зависи од трга: шта се на њему више тражи и боље плаћа.

Ставили смо себи у задатак да говоримо о добрим носиљама па ћемо друга посматрања за сада оставити на страну.

Кад први пут отпочнемо заснивати живинарник и гајити живину, треба да смо начисто са тиме: хоћемо ли отпочети насађивањем јаја или ћемо купити грла. Али, било да почнемо једним или другим, морамо имати несумњиво уверење да су јаја и грла од добрих носиља. Из наших државних завода, смемо рачунати да ћемо добити добра јаја и оригинална грла, јер се у њима обраћа велика пажња гајењу чисте живине. Али како се јаја за насад тешко изводе и онда, кад се најбрижљивије пакују и пренос врши, много је боље узети изведена грла за стварање запата.

Ако би се десило да се грла из завода због удаљености или иначе, не би могла добити, па смо приморани да их узмемо од приватних одгајивача, треба да пазимо на неке спољне знаке, по којима се добре кокошке носиље познају. Тако: добра носиља треба да је средње величине; да јој је испод перја жута кожа а тако и ноге; да је живога темперамента; да је јешна и да храну много не пробира; глава да је без ћубе а ноге без перја како би се лакше по пољу кретала. Даље, добра носиља не сме често квоцати, јер за време квоцања и лежања, па ма оно и краће време трајало, не носи јаја. А сем тога, добра кокошка носиља, познаје се још и по јасно црвеном оберу; црвеном корену кљуна; мекаком кругу око увета; јасно црвеном кожицом око очију и округлим задњим делом који је обично обрастао тањим перјем но у других кокошака.

Ако не можемо за запат да узмемо добро развијене и снажне кокошке, већ морамо узети млађа грла, треба да узмемо она која су изведена почетком пролећа, јер су имала могућности за време топлих дана да се добро развију и до зиме заодену перјем како треба. Она пак, која су изведена доцније, не треба узимати, јер се нису могла пре наступања већих хладноћа и јачих мразева да заодену перјем, те остану слаба а женска грла не могу на време да пронесу.

Ваља имати на уму да она младица која не пронесе до седмога месеца, неће никада бити добра носиља, па стога је треба заклати или продати.

Прк набавци ваља обратити пажњу, да у место младих не узмемо стара грла која нису за носење и нарашћивање. Младо грло познаје се по томе што му је обер и подбрадак мањи; ноге тање и нежније; перје мало отвореније боје а држање и кретање живље.

Кад су запатна грла скупа или их не можемо да нађемо по вољи, те морамо да узимамо јаја за насад, ваља добро да имамо на уму, па да узмемо јаја из познатога запата, који је чувен са својих добрих носиља. Јаја од сувише младих као и престарелих кокошака нису добра за насад. Најбољи ће нам запат бити ако за насад употребимо јаја од кокошију старих две до две и по године, јер им је особина носивости у то доба најразвијенија. Тако исто нису добра за насађивање ни она јаја која су снесена рано с пролећа, јер су често неоплођена. Стога је боље сачекати она која буду доцније снесена јер су већином сва оплођена, а после у то су доба још и

јевтинија. Нису добра за насад ни она јаја, кад у јату кокошака има више петлова, него што треба, јер се туку па један другоме сметају мирно и слободно нарашћивање кокошака. Узима се да је за једно јато од 10—12 кокошака доста један петао, па стога их не треба више ни држати; а он један моћи ће нарашћивати кокошке како треба. Али ни њега једнога не треба дуго држати у запату, једно што не може добро да нарашћује кокошке, а друго и због сродства.

На избор петла код нас се веома мало полаже. Сматра се као готован, па му нико и не поклања никакву пажњу. Бива, шта више, да га из јата јуре, кад оно мало хране кокошкама дају. А ако се деси, да ко и о њему поведе каква рачуна, не чини то стога, што цени његове особине, већ што му се допада његово перје, глас или што је као „борац“ надбио туђега, комшијског петла. Па наравно, код оваквих појмова, није никакво чудо што нам живина није како треба.

Међутим, као год што водимо рачуна о избору приплодне стоке, тако исто ваља водити рачуна и о избору петла за запат, па било да га набављамо ван свога запата или да га из јата бирамо. Јер, ако је петао рђав, његово је потомство такође рђаво, јер он оплоди више кокошака, те тако може да упропасти цео будући запат.

Добар петао треба да је снажан и развијен и да се одликује свима оним особинама, које смо поменули кад је било речи о доброј кокошки носиљи. У доброга петла очи су живе и ватрене; обер и подгушњаци јасно црвени; прси снажне и широке; ноге јаке и високе са правилним и јаким прстима; перје светло а реп висок па натраг повијен. У јату га не треба држати више од две до две и по године, него га ваља заменити другим и по могућству из туђега јата, али са истим особинама. Ако се и пре овога времена примети да потомство слаби, треба га и раније уклонити из запата па бољим заменити. Али ваља при том пазити, јер се дешава, да продавци старијем петлу сашкрињу мамузе а почупају и светлија пера, само да би га по бољу цену као младога продали.

Није довољно само одабрати грла за запат, већ њих ваља добро хранити и пажљиво неговати, па ћемо онда имати једар и здрав подмладак. Не будемо ли тако чинили, биће нам сав труд и трошак узалудан. А сем тога ваља да пазимо и на то, да у запату остављамо најбоља и најздравија грла, а кољемо и продајемо само оно што нађемо да није за запат.

И међу носиљама, и ако је ређе, има добрих лежиља. Али је много боље да ове не леже и не изводе пилиће, јер докле леже и воде пилиће, оне не носе јаја, а то је штетно. За извођење и вођење пилића треба употребити оне кокошке које мање носе а при том добро леже и чувају пилиће. Браме и кохинке су изврсне лежиље а може их се и међу домаћим наћи.

Кад је цена јајима добра може се удесити да кокошке и преко зиме носе. А то може бити само тако, ако имају топао живинарник и ако се хране подесном храном.

Од странних раса кокошака признате су као изврсне носиље: талијанске, шпанске, хамбуршка, лангшан и худанка. Али ни оне не носе подједнако ни по броју ни по крупноћи јаја.

Неки одгајивачи држе да је она кокошка добра носиља која носи „особито“ крупна јаја, док у самој ствари то није. Таква кокошка не носи много јаја. Највише ако снесе 60—65 комада преко године. Међутим, ваља имати на уму да у крупним јајима има много више беланцета него жуманцета и да су она неукуснија од обичних јаја. Како се код нас јаја продају на комад, то се ова крупнија не плаћају ништа више од обичних. А сем тога, крупна јаја производе у кокошака просутос, болест, која се нарочито мора лечити. Па ни она кокош није добра која носи јаја са по два жуманцета јер таква јаја нису за насађивање.

Напротив, боље су оне кокошке, које носе више јаја, па ма ова и не била „особита“ крупна. Да то докажемо направићемо једно упоређење, па ће се то најбоље видети.

Рекли смо горе да кокош која крупна јаја носи неће више снети од 60—65 комада. Али узмемо да снесе баш 65 комада и нека свако то јаје тежи по 80 грама а не више, то ће укупна тежина бити 5.200 грама.

Кокошка пак која носи ситнија јаја са по једним жуманцетом, снеће 125—130 комада. Нека свако то јаје не тежи више од 55 грама, то ће укупна тежина изнети: 7.150 грама, дакле више скоро за читава два килограма. Ако сад продајемо јаја на комад, како се уосталом код нас и продају, несумњиво је да ће се за 120 комада, ма и ситних, добити више него за 65 комада па ма ова била и „особито“ крупна. Врши ли се продаја по тежини, онако како се она на страним трговима продају, и ту је несумњиво да ће се узети за 7.150 гр. више него за 5.200, поред тога што су ситнија јаја и укуснија.

Овај рачун, јасно показује, да се не треба много отимати за оне кокошке које носе „особито“ крупна јаја.

И. К.

О мужи „пре“ храњења, „за време“ храњења и „после“ храњења

Утврђена је истина, да није све једно, кад се краве музу: дали *пре* храњења, да ли *за време* храњења, или *после* храњења, јер од тога много зависи *колико* ћемо и *каквог* млека намусти. Уопште се на то слабо пази, и краве се музу сасвим безбрижно у том уверењу, да о томе није ни вредно даље размишљати, ни главу разбијати. То баш и јесте узрок, да ћемо се оног старог обичаја морати и даље при мужи придржавати, не гледајући и не осврћући се на то: да ли то иде у прилог количини и каквоћи млека, јер други, нов и бољи начин муже, можемо завести и отпочети само код првотелицâ; код старијих кравâ иде то много теже.

Мýжа **пред** *само храњење*, за краву је, свакојако, најпробитачнија, а за домаћина најиздашнија. Краве су *пре* храњења мировале дуже времена, па ће мировати и сад за време мýже. Преживање, које обично траје ½—1 сат, не прекида се, док би га иначе и најмања вика и тутњава узнемирила, а узнемиравање за време преживања, шкоди целокупном кравином организму.

Сваривање се врши под свима околностима правилно, па стога мора и лучење — одливање — млека бити правилно. Осим тога, крави код храњења, *после свршене мýже*, ништа више не смета, и онда ће моћи сасвим мирно сву своју пажњу обратити својој храни, што је од велике важности код оних кравâ, које су мало јогунасте и тугаљиве.

Мýжа **за време** *храњења* има много неповољних последицâ, јер свако, па и најмање узнемиравање од стране послуге, веома неповољно упливише на краву за време храњења. Она ће се увек цапати пред јаслама и ретко ће кад стајати мирно, правилно одлучивање млека ће се при мýжи прекидати, јер крава с једне стране неће да ју неко при јелу узнемирава, јер се при томе држи истих начелâ као и човек, — а с друге их опет стране тера халапљивост и завист, да једна другој, ако их више има, најлепше залогаје отимају, па ако не иде мúлом, онда, обично, имају и рогови посла. Услед тога узнемиравања, остаје много млека у вимену, а много га се и разлије. Напослетку се озловољи и крава, па се онда после свега тога свршава на томе, да има посла батина, што, ра-

зуме се,ствар нимало не поправља, него, напротив, погоршава, јер онда крава постаје још немирнија и још више млеко задржава. Узрујаност крављег организма, треба што више спречавати, јер, као што је већ речено, то врло рђаво утиче на одвајање млека. Но, ако смо једном већ уобичајили, да за време храњења муземо, онда се краве за дуго неће умирити, док их год с храном не задовољимо. Било, дакле, како му драго, *храњење за време мўже не ваља.*

Једино *појење* било би, може бити које не би за време мўже сметало. Код појења се краве мање дрâже, мање узнемиравају, јер знају, да се бој за таково пйће, ког и онако у изобиљу имају, не би исплатио. Добро би било, кад би мало озбиљније промислили: да не би управо баш сходно било, да се кравама дâ нâпој, било баш испред саме мўже, било пак баш за време саме мўже, и не би ли то баш на само отицање млека повољније утицало? То је познато, то је сигурно, да вода, што ју крава попије, одмах све њене крвне честице испуни и у толико надује, да млеко, које се и онако за време мўже у отицању налази, још јаче присили на брже и замашније лучење — отицање.

Ми смо, дакле, тога мишљења, да би појење крава за време мўже, а нарочито кад би се у нâпој по неколико шакâ пшеничних мекињâ — трицâ бацило, врло повољно на лучење млека упливисало, јер је с мекињама помешан и мало посољен нâпој, за краве прâва посластица.

Али и с другог гледишта имао би тај обичај повољне последице.

Позната је ствар, да утолико теже и спорије напредује огријање павлаке из млечних судовâ, уколико је млеко масније. То је лако објаснити; млеко је увек онда гушће, тако, да се масна зрна не могу доста брзо у судовима за огријање да двоје. Томе би се могло доскочити па тај начин, кад би скоро помуженом млеку долили мало воде; с друге пак стране доказано је и то, да доливање воде у млеко утолико шкоди, што онда не добивамо добре пâвлаке. Таково доливање, таково мешање водом, ми постижемо на сасвим природан начин најбоље онда, кад обилато напајамо краву *за време мўже*, што и отицање млека из вимена веома убрзава. То је могао сваки већ и сâм опазити, да она вода, коју ми за време ручка или вечере попијемо, више од нас иде, него-ли друга, коју између оброкâ попијемо, а то бива стога, што она вода садржава у себи више чврстих, човечијем телу неприкључивих честицâ, него ли друга; а што је код човека, то је исто и код животињâ. А како мокрење и одлучивање млека у тесној вези једно с другим стоје, то морамо претпоставити појење храњењу за време мўже.

Мўжа одмах **после** *храњења*, противна је већ самој природи говедâ, па је штетна и за саму краву и за одлучивање млека.

(По „Milchzeitung“-у) **Р.**

ВРСТА ОСИЦЕ НА ВОЋКАМА

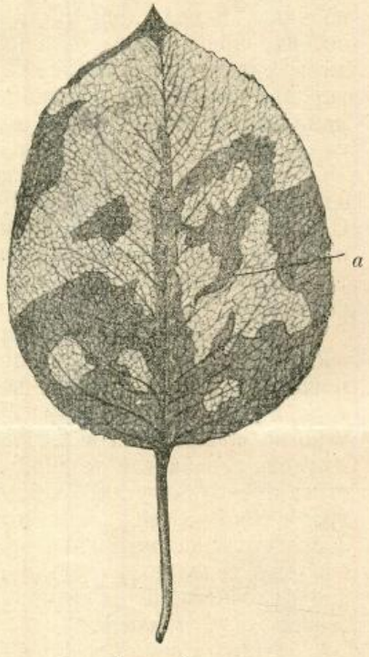
(Eriocampa adumbrata Klug.)

— Н. Рансјевић —

Ларва те осице запажена је код нас лањске године на лишћу трешње и крушке у Кладову, а ове године на лишћу вишње и крушке у Трстенику, оба пута у месецу јуну. Ларва је дужине до 1 см. у задњем крају сужена и превучена црном слузавом материјом, по чему нас подсећа на малог пужа голаћа (сл. 1 и 2. под *а*). Она живи на горњој страни листа кога формално скелетира, т.ј. изеде му горњу покожицу и зелена ткива испод ње, тако да на изеденим местима листа остају само лисна ребарца и покожица с паличја листа, кроз коју се провиди. Ретки су случајеви да се на тај начин скелетира цео лист. Обично му местимично наједу већу површину, по чему је као што се види из приложених слика, лако познати да је томе узрок тај паразит. Услед тога лишће или сасвим или бар већим делом престаје да обавља радње које су му намењене, а од којих су најзначајније оне у преради хране за исхрану воћке, и према томе овај паразит може да буде од пресудног значаја за дотичну воћку.

Слика 1.

Слика 2.

Објашњење слика. Лист трешње (сл. 1) и крушке (сл. 2) изеден од ларве *(а)* осице *Eriocampa adumbrata Klug.* На оба листа скелетирана површина представљена је само лисним ребрима, док тамнија места на њима означавају зелену површину листа коју ларва још није дотакла. Оба листа снимљена из природе и представљена у природној величини.

Крајем јуна или почетком јула месеца ларве, пошто су већ оштетиле лишће, напуштају онај слузави омотач црне боје и спуштују се са лишћа на земљу, где се учауравају и презимљују. С пролећа излећу из чаура савршене осице, које носе јаја на лишће воћака, да на тај начин осигурају свој пород. Осице су сићушне, 4—5 мм. дугачке, боје сјајно црне, са крилима безбојним, у средини нешто тамним и са црним ребарцима.

Из описаног живота осице можемо извести мере за предохрану воћака од тог паразита, које ће бити управљене за уништавање учаурених ларви у земљи. Ради тога треба с јесени дубоко прекопати земљу под целом крупом заражене воћке, на то поновити и с пролећа пре листања и цветања. На тај ће се начин померати чауре штеточине са заклоњена места и доспевати у дубљи слој земље где ће, поглавито под утицајем сувишне влаге, морати угинути.

Појаве ли се пак ларве на лишћу воћака, треба их уништити. Ради тога треба воћке прскати дуванским соком или

попрашивати сумпорним прахом. Оба средства дејствују врло добро против ларви, а пошто она живи само на горњој страни листа, то њу треба и прскати или попрашивати једним од поменута 2 средства.

Начин справљања дуванског сока и јачина концентрације, коју треба употребити, изложено је у бр. 18 *Тежака* за ову годину а у рубрици „*Питања и Одговори.*“

Ларва ове осице рани се још и лишћем ових воћака: јабуке, дуње, шљиве и кајсије, на које треба код нас обратити пажњу.

МИСЛИ О ПОПРАВЦИ НАШЕ КРУПНЕ СТОКЕ

— Милош Радосављевић —

(свршетак)

Према овоме што је речено и оном што нашем земљорадинку стоји или би могло стојати од сточне хране на расположењу — имало би се младој стоци давати поред сена по каквоћи врло доброг, на које се она доцније има навикнути, особито прекрупа од овса (зоби) и трице, мекиње[1]). У пределима, где су кречуше земље ретке и где, услед тога, и лептирасте пиљне биљке слабије напредују, ту би требало с времена на време храни младе стоке додати креде у прашку — по *Леману* — 10—20 грама на једно грло дневно.

Код нас се мало полаже на то да буде *постуан прелаз* од хране млеком ка сувој храни или доброј паши у чаирима. Овај прелаз добро се изводи помоћу мањих додатака скуваног или згњеченог семена ланеног или укусних испресака олајних т. зв. „олајних колача“. Разуме се, да о њима може бити речи само тамо, где се они при руци у довољној мери налазе.

Поред осетних грешака у храњењу младе стоке, често се греши и у храњењу одрасле стоке. — Није редак случај, да нашем сељаку у пролеће, кад је најтежи рад — „спадну“ волови и не могу да поору све што је за то одређено. То бива само зато, што наш земљорадник зими храни стоку скоро искључивом кабастом храном — сеном а понајвише сламом. И стока проводећи у миру већину времена, навикне се на ту слабу храну тако да срећно презими. Али кад јачи родови настаиу а с тим и већа потрошња органских материја из тела због производње телесне топлоте и рада, онда се тек покаже та храна као недовољна и тек се онда појми значај оне златне народне: „*снага на уста улази.*“

Слама и сено преживарима су неопходно нужни, шта више нерасудно би било н. пр. и сламу неупотребити — али не њу само и искључиво, него јој каквоћу поправити додавањем других концентрованијих — јачих — средстава као: јарме или зрна од овса (зоби), јечма, кукуруза и др.

Оно што су кукуруз и друге скробасте и шећерасте материје нарочито за исхрану и гојење свиња, то је поред доброг и на време покошеног сена, нарочито овас (зоб) за теглећу стоку уопште а за коње особито, јер је сразмера хранивих градива у овсу (зоби) необично повољна.

Одмереним и снажним храњењем телади потпомоћићемо, поред осталога, и *гојазност* нашег говечета; а добрим храњењем теглеће стоке — нарочито крава, које на нашим ситно распарчаним имањима све већу важност за вучу добијају — допринећемо знатно побољшању њене важне особине — издржљивости и снажности у вучењу.

Но и *млечност* нашег говечета повећаћемо ако будемо гледали, да производимо такву сточну храну на нашим имањима, која ће моћи својим обилним градивима — у умереној количини — служити одржању телесне потрошње и оном вишку, који се млеком излучује. Од те се хране тражи и то, да она што јаче утиче на лучење млека. — Добра паша лети са чешћим давањем соли у прекрупи или трицама — одлична је храна за краве музаре. Добро и на време покошено и сређено сено, коренасти и кртоласти плодови наших окопавина [сточна и морска репа (чичока), кромпир и др.], закишељени зелен кукуруз[2]), продужили би и за време бар првих зимњих месеци лактациону периоду и одржали је доста високо.

Наш је сељак разорао и разиратио већину својих ливада те му због тога врло често и сена недостаје. Из овога излази да ако хоће да гаји онолико стоке, колико обим његова имања захтева — мора храну за њу, или врло скупо плаћати или је сам производити на њиви. — Свакако, да ће се расудни пољопривредник морати одлучити на овај други корак. Мораће истина, у томе утрошити мало више и труда и капитала — око гајења тих биљака на њиви, али ће му се те све исплатити. Мораће, дакле, и наш сељак — хтео, нехтео — мало по мало почети интензивније газдовати — употребљавајући при обделавању земље више справа и машина, којима ће и радну снагу и време уштедити.

Увођењу лептирастих пиљних биљака и окопавина у плодоред, мораће наш земљорадник што пре приступити, а какве ће користи од тога имати није потребно да се нарочито истиче.

Све то мора учинити наш пољопривредник, ако не мисли и даље хранити своју стоку само оним што се нађе; и ако не мисли с тим терати дотле, да своју стоку лети тако рећи навикава на глад, како би могла зиму изгладовати.

*

Но поред овога досад напоменутог, нашој је стоци потребна и извесна *нега*. Под тим разумем и ону негу, која се њој код нас обично не указује. У телу животињском исти су они физиолошки процеси, који и у телу човечијем. И нашој стоци потребан је чист, неокужен ваздух за дисање и чистота тела ради правилног излучивања зноја и свих отровних материја из крви кроз кожу. И њеном здрављу шкоде: тамнина, прекомерна топлота и хладноћа итд.

Поред чешћег тимарења стоке — теглеће особито после рада — и мењања простирке под њом, потребно јој је, да има удешену стају. Наш сељак при грађењу сточних стаја прави доста велике грешке. Управо он ту иде из крајности у крајност. — Код једних су оне већином кошаре од прошћа са сламом покривене, те је у њима зими врло хладно, но оне су за бављење стоке лети преко ноћи врло практичне и довољно проветрене. Код других су, као што то у новије доба већином и граде, стаје озидане каменом од земље до стрехе али без и једног окна или прозора. Обично се остави у зиду при дну једна рупа, кроз коју се ђубре с времена на време избацује, ако се то не чини на врата. У оваким је сточним стајама врло топло, али, као што рекох, о светлости и чистом ваздуху у њима не може бити говора. То би се дало на врло прост начин поправити, а да се уобичајени начин зидања њиховог знатно не мења.

Могло би се при врху зида — по зади или са стране — оставити два и више прозора, према величини сточне стаје. Њихова би висина могла бити до пола метра а дужина попречна два пута колико висина. Тај једнокрилни прозор отварао би се унутра на ширу и то доњу страну, дакле, наниже.

Оваквим најпростијим прозорима постигло би се то, да су стаје довољно осветљене и, што је још важније, да се могу увек лепо проветрити, пуштајући кроз прозоре шкодљиве гасове који су као топлији и лакши већином нагомилани под таваницом — при врху стаје.

Да би се нужна чистоћа лакше одржавала и други здравствени услови испунили, нужно је, да под буде непропустљив и благо нагнут задњој страни — нарочито онде, где се мушка грла везују — како би мокраћа могла увек отицати у зато нарочито удешену јаму у ђубриште. — Изостављајући скупље врсте патосања, које су обично и боље, само напоминьем, да за наше прилике цигла задовољава важније захтеве доброг пода особито у говедарницима. И добро набијена иловача добре услуге у овоме чини.

Сам начин нашег газдовања, а и привредне околности, донели су са собом то, да се код нас за време лета дању скоро сва стока не задржава у стајама, већ на пашњацима. Ово је један обичај наш, који се са хигијенског гледишта може само похвалити.

Бављење стоке, нарочито младе, на пашњацима, врло је корисно. Успешно гајење ждребади чак је немогућно без за-

[1]) Ма да оне имају донекле једну слабу страну, што млада стока од веће употребе њихове, постаје мање живахна, те бар ждребадма није за препоруку давање у већем размеру.

[2]) Он се добија, кад се стрн засеје кукурузом густо на „сачму,“ под јесен покоси, наслаже и добро нагази у један подужи сув ров — јендек — онда сламом и земљом добро покрије до употребе.

брана и чаира, у којима би она имала згодну прилику за правилно развијање најглавнијих ткања и органа тела свог: плућа мишића, костију, зглобова (зглавака) нарочито на задњим ногама.

О бављењу стоке на подесним пашњацима и његовим даљим благодетним утицајима на: живчани систем, облик тела варење, да и не говоримо. И нашем говечету је бављење на пашњацима дало ону отпорност против разних болести, који оно данас има.

Доста се код нас греши и у томе, што се стока и за приплод и другу употребу и сувише рано употребљава. Код нас се вићају и једногодишњаци у јарму, па природно је, да се таква стока не може правилно ни развити. — Треба да имамо увек на уму то, да се *и наше говече и коњ споро развијају и доцкан сазревају*. Према томе не би требало употребљавати за рад говече никако пре навршене четврте године. — Уосталом има случајева где се могу — нарочито јунци за приплод — и раније отпочети употребљавати. У томе су меродавне месне прилике, особине соја и особине самога дотичног грла.

При самој пак употреби, нарочито за вучу, треба строго обратити пажњу на поступно навикавање, јер прекомерно напрезање, ма у ком правцу, у самом почетку било би од осетних штета.

* * *

Обим једног чланка овакве врсте не допушта упустити се у подробности једне овакве — по себи врло опширне ствари — но иначе много важне. Стога би ово биле само најважније грешке од оних, које се лако могу приметити у држању наше крупне стоке. Ово би био и најбољи и најкраћи пут за поправку тих осетних грешака, које се свакако опет даљим грешкама те врсте не би могле искоренити.

Земљораднички сталеж свих земаља и делова света сачињава — по природи самог посла свог — најконзервативнију класу и према томе ма каква нóвина или одвајање од начина прадедовског рада, прима се врло тешко или никако. — Све је то лако пōјмљиво, али је пōјмљиво и то, да се на раскрсници овој мора поћи путем усавршавања, где нам је и економски опстанак ујемченији.

Направимо ми од нашег говечета једну племениту животињу, у привредном смислу; направимо ми од сивог степског потомка једну сиву културну расу, која ће наше захтеве најбоље моћи задовољити, па ћемо се уверити, да ће чисти принос од сточарства и рента нашег пољопривредног добра скочити.

Гајимо ми мало по мало за исхрану наше стоке оне пићне биљке, које према нашим климатским, земљишним и привредним приликама највеће и најбоље приносе дају и које нам наше Пољопривредно Друштво само и препоручује и семе од њих набавља; одабирајмо само добра грла за приплод, негујмо младу стоку према циљу њеног држања, па ћемо се уверити о значају *Векерлинових* речи и за садашњост: *„Ту, где сточарство цвета, било у целој земљи или појединим газдинствима, ту је по правилу највећи принос од земљорадње“*, јер — између осталога — само наизменичним гајењем стрмнина са окопавинама и лептирницама као пићним биљкама, може се сва производна снага наших земљишта, нарочито из доњих њихових слојева, корисно употребити.

Бар ставимо себи као као крајњи циљ гајења нашег говечета — један стални типски облик, о коме је овде било речи, па смо учинили за сад доста.

Но сам наш рад одгајивачки мора ићи полако и сагласно законима, који владају у организму животињском, јер природа и не зна за чудне скокове.

Идимо у одгајивању наше крупне стоке полако унапред и покажимо вољу са појављеном потребом — за рационалнијим одгајивањем наше стоке, па ће нам њено држање као резултат бити — заиста много и много приноснији.

Но у целом овом нашем раду не заборавимо лозинку одгајивачку, (којом чувени немачки практичар и писац *Шварцнекер* — завршава своје епохално књижевно дело) која гласи: *„Знати, шта се хоће а не хтети*[2]*) и сувише*, то су две главне заповести у одгајивачевом катихизму; трећа је пак заповест првим двема равна: *„То што хоћеш, мораш сасвим и савршено хтети.“*

[1]) Не тражити.

БЕЛЕШКЕ

Употреба јечма за храњење свиња. — У опитним станицама Сједињених Северо-Америчких Држава и Канаде чињени су разни огледи са храњењем свиња јечмом, па је при том утврђено ово:

1 „бушел“ јечма (35·23 литара или приближно 25,5 кгр.) производи 4,5—5 кгр. свињскога меса. Код прасади јечам изазива бржи прираштај у тежини но код одраслијих брава. Јер док је нпр. код прасади било потребно само 3,6 кгр. јечма да се постигне прираштај у тежини од 1 кгр., дотле се је код одраслијих брава, који су тежили по 80 — 150 кгр., морало за толики исти прираштај њихов утрошити при храњењу 6—10,3 кгр. јечма. Шта више показало се, да јечам код прасади има сразмерно јаче дејство на прираштај њихов и од самог кукуруза. 50 кгр. јечма нпр. изазвало је код свиња, које су тежиле око 30 кгр., исти онолики прираштај у тежини, колики је постигнут тек са 60 кгр. кукуруза. Али је код одраслих брава сасвим обрнут случај; код њих је на име кукуруз показао веће дејство на прираштај у тежини но јечам, те је употреба његова за храњење одраслијих свиња много јефтиније стала но употреба јечма. Уопште: код свиња старих од 5—14 месеци самлевен јечам је од прилике за 8% слабије дејствовао на прираштај њихов у тежини но самлевен кукуруз.

Даље је утврђено: да се искључивом употребом јечма при храњењу свиња добија далеко чвршћа сланина, но кад се оне хране кукурузом. Али јечам дават свињама у зрну остаје у изметинама њиховим за $^1/_8$ несварен и неискоришћен. Стога свиње треба увек хранити *самљевеним јечмом*, потапајући га, што је врло важно, претходно у сразмерно велику количину воде. Најбољи су резултати постигнути, кад се је 1 кгр. јечменога брашна замешавао у 3 кгр. воде.

Да ли је боље сечку и јарму давати стоци квашену или суву? — Сечка сламе, сена или репе, као и јарма, не мора се нарочито приправљати кад се даје сува, нити се пак мора квасити, ако није одвећ ситна, а јарма одвећ брашњава, те да је стока одува и тако јако растура.

Суву храну уопште, треба квасити већ и зато, што је стока принуђена да суву храну јаче жваће, дакле да је и јаче пљувачком натапа, но храну претходно квашену.

Но ко би сечку и јарму хтео заједно мешати и у оброку давати, тај би могао сечку мало овлажити, но само толико, да се јарма за сечку прилепи и да је не може стока одувати при једењу.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VIII СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 24 марта 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, потпредседник г. Паја Т. Тодоровић, благајник Јован Јекић, чланови одбора г. г. Д-р Марко Т. Леко, Алекса Љ. Поповић, Александар Мијоковић, Петар Д. Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Милан Јованић, Димитрије Јосимовић, Милош Н. Лукићевић и Д-р. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио зам. секретара Рад. К. Спасовић

42. Прочата се записник VII одборске седнице од 18 марта ове год. — Одбор усваја.

43. Прелази се на другу тачку дневног реда. Председник извештава да се на расписани стечај за друштвеног секретара пријавило 3, а за економа 17 кандидата.

Пошто су прочитане пријаве, поднесене за место друштвеног секретара, расмотрене су поднесене сведоџбе и после дужег саветовања, Одбор изабра: — За друштвеног секретара Радослава Спасовића бив. друштвеног питомца а садашњег вршиоца дужности секретара, кога је Друштво школовало и који је уговором обавезан да извесно време проведе у служби друштвеној.

Прва плата изабраном секретару одређује се 2000 динара годишње, а с њиме се има закључити уговор на три године, као што је друштвеним Правилима предвиђено, који ће важити од дана избора.

По свршеном избору секретара прочитане су пријаве поднесене за место друштвеног економа, и пошто су расмотрене сведоџбе пријављених кандидата, Одбор после дугог саветовања изабра— за друштвеног економа досадашњег вршиоца те дужности г. Максима Богавца. Плата му се одређује 2000 динара на годину, а и с њим да се закључи уговор на три године, рачунајући од дана избора.

44. Потпредседник г. Паја Т. Тодоровић извештава Одбор да је постављен за управитеља Вин. Воћ. Школе у Букову. Напомиње да га је Друштво у времену од 22 године, колико је његов члан, често одликовало разним звањима и поверавало му разне своје послове, а у овој години почаствовало га је и изборам за свога потпредседника. Изјављујући Друштву благодарност на свему овоме, моли Управни Одбор да га разреши од дужности уредника *Пољопривредног Календара* пошто му, због премештаја, није могуће ту дужност отправљати. Изјављује, готовост да и убудуће према могућности потпомаже Друштво у његовом раду — Одбор једногласно решава, да се г. Тодоровићу благодари на дугогодишњој и обилној сарадњи, и да се разреши од дужности уредника „*Пољопривредног Календара*“ Место друштвеног потпредседника да се не попуњава до првог редовног или ванредног Збора.

СТЕЧАЈ

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 26 ов. месеца за „*Поучни део*“ *Пољопривредног Календара* за 1905 годину примиће се чланци који ће расправљати ове теме:

1. Уређење малих и средњих сеоских имања;
2. Прибирање и неговање стајског ђубрета;
3. О сејању уопште са применом врстачне сејалице;
4. Гајење кукуруза;
5. Гајење кромпира и његова употреба;
6. Гајење сточне репе;
7. Неговење природних и подизање вештачких ливада;
8. Стратификовање каламљене лозе;
9. На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота;
10. Спремање буради за бербу грожђа;
11. Употреба воћа;
12. О јабуци;
13. О гајењу дуда за храњење свилених буба;
14. О производњи црног лука на већем простору;
15. Неговање стоке;
16. Гајење кокошака;
17. Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница;
18. Свињска куга;
19. О користи вештачког сиришта и његовој употреби;
20. О потреби одржања шума;
21. Багрем као шумско дрво, и за разну пољопривредну и занатску употребу;
22. Корисне и штетне птице у пољопривреди;
23. Лекарска поука за народ;
24. Приповетка са пољопривредном тенденцијом (оригинална).

Чланци се имају написати јасно, популарно, и што краће, тако да чланак не изнесе више од три штампана листа, и да имају по потреби и што више слика, у ком случају чланак може изнети и до четири штампана листа.

Све чланке треба упутити Српском Пољопривредном Друштву с назначењем: „за Пољопривредни Календар,“ а рок је за подношење чланака *до конца јула месеца ове године.*

Награде штампаних чланака, по оцени Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, могу бити од 60—80 динара од штампаног табака. Оригинална приповетка наградиће се одсеком.

Бр. 3849. Из канцеларије Српског Пољопривеедног Друштва 26 априла 1904 године.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 8—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 20 броја Тежака. Позив за изложбу. — *Чланци:* О говеђем обаду. — Добра кокош носиља. — Врста осице на воћкама. — О мужи „пре“ храњења, „за време“ храњења и „после“ храњења. — Мисли о поправци наше крупне стоке (свршетак) — *Белешке.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Стечај.* — *Обзнане* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 21 | У БЕОГРАДУ, 20 ЈУЛА 1904 ГОДИНЕ. | ГОДИНА XXXV.

МУЖЕВИ ЗАСЛУЖНИ
ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ [1])

СЛИКЕ СА БЕЛЕШКАМА

(свршетак)

„Старе пријатеље чувај, а нове тећи.“

Учење пољске привреде важно је, јер се њоме занима девет десетина нашег народа, и што она даје најпотребније намирнице свакому у земљи. Но исто тако важно је и учење о свему кућењу народном, о раду, правцу и организацији производног рада народног, где се сем о земљорадњи учи и о занатима, трговини итд. о свему, чиме се материји мења место или облик, у циљу да може човеку послужити, ради подмирења какве било потребе његове [2]).

„Интересовање пољопривредника за изучавањем политичке економије веома је велико и оправдано. Да би се од пољопривреде имало добити потребно је не само добро обрађивати, него нарочито умети још корисно и лако продати (ми би рекли уновчити) добивене производе. Као год што наука пољопривредна учи како се долази до најобилније жетве, тако и политичка економија учи како да изнађе средства да својим производима нађе проходње [3]). Два опасна бича прете образованим народима: социјализам и деморализација, који један из другога произлазе. И против једнога и другога може се борити само изналажењем средстава како да се одржи сеоско газдинство. Очевидно је, дакле, да будућност привредничка може успевати само под погодбом ако буде давала извесне добити“.

„Отуда, следствено долази потреба за све владе да предузимају најјаче мере за обезбеду привредног успеха у земљи“.

У низу мисли које је изнео именовани писац на Конгресу и који је рад донео наш *Пољопривредни Гласник*, доказано је колика је потреба за пољопривреднике да проучавају политичку економију. Но исто тако он правилно суди кад вели на другом месту: „Погрешно би било мислити да је изучавање ове науке корисно само пољопривредницима; баш напротив, индустријалци и трговци би такође отуда извукли велики користи. У истини, политичка економија, задахнута вишим начелима, изучава непристрасно све задатке, показујући сигурним путем средства која треба употребити да би се ујамчио општи успех земаљски.....

Владе које заштићавају пољопривреду у исто време и најснажније раде на моралном и материјалном напредовању своје отаџбине“....

Од времена онога колосалног дуела који је водио пре тридесет и пет година Мијатовић са Стевом Поповићем, на пољу Народне Економије, и који је показао како су тада биле незнатне клице тога знања у нашем народу, и после неколико учбеника из те области, мање више лепо преведених или вешто компилованих, није се ништа појавило за ових тридесет и више година, што би доказало да се правичније појмио и боље оценио значај ове науке. И кад је са те арене сишао г. Мијатовић онда је остало бојно поље без бораца (јер о побеђеноме и победитељу не треба ни говорити) и оно је скоро зарасло у корову. Мачевање ових гладијатора обележавало је важну епоху, дани су тада пролазили у живом разговору о ономе што су они писали, и с нестрпљењем се чекало шта ће даље написати.

Да није г. Мијатовић остављао ово поље, не би оно остало без барјактара, где би своје место налазили г.г. Вујић, Милић, В. Вељковић, Борисављевић, Влада Марковић, Нинчић, Бајкић и др. и др. сви — савршено сви они имали би пуне руке посла, и у народу би се морао познати плодан рад на овоме пољу. Мисли би биле пречишћене. Знало би се шта је од шта прече.

Но раније смо се оградили од жеља и прижељкивања које се тичу прошлости. Све што смо поменули више се тиче жеља за будућност и нада које на њу полажемо.

Г. Мијатовић оснивајући Пољопривредно Друштво, помажући га у своје време као Министар морално и материјално, помагао је и све оно чему је Друштво тежило, и што оно својим успехом назива, има и Мијатовићеве заслуге.

Ми се надамо да ће ова заслуга бити још и већа кад се г. Мијатовић по који пут и нас сети из оне индустријске метрополе, где ни пољска привреда није заборављена, као што се скоро редовно сећа наших трговаца, који у њему имају велики и јак стуб за везу *са највећим царством које је икада постојало* и које се на свих 5 делова света распростире.

У дугогодишњој служби на најважнијим положајими успео је овај државник да нанише доста успеха, а може бити и по

---

[1]) Види бр. 18 *Тежака* од ове године. Изостало досада због болести уредникове.

[2]) *Тежак* стр. 146 од 1902 године.

[3]) S. Cré́peaux проф. Види III св. *Пољопривредног Гласника: Настава политичке економије у пољопривредним школама.*

који неуспех. Наше није да у овој прилици то пресуђујемо, нити би ми то могли како ваља учинити ни по томе што смо у другоме послу век проводили, ни по спреми која се иште за такво суђење.

Наш је задатак који смо себи овај мах истакли тај, да се сетимо још и овога часног претходника свога у Друштву, да му пожелимо да поживи још дуго, и да своја богата искуства и оштро осматрање упути који пут и нашим пољопривредницима, који га у даљини свесрдно поздрављају, и који на овоме пољу никакве политичке рачуне не пречишћавају, но траже савета, помоћи и сарадње од свакога који им то може дати, па и од њега који је многим својим радовима доказао да може користити својој земљи и народу своме и у овој области знања.

М. С.

О ЛЕСКИ И ЛЕШЊИЦИМА

— Д-р. Ђ. Радић —

Мислени воћари, који о свакој воћци воде рачуна, веле о лѣски ово: *„Где неће никоја друга воћка да ти рађа, а да ти у башти не би остало место празно, усади лѣску, мало ју понегуј, и она ће ти увек донети много задовољства и користи у њеним укусним лешњицима“.*

Ја мислим да никог нема, коме *лешњик* не би мио био; и најстарији народи пригрлили су лѣску као воћку, која има свог великог привредног значаја, а која се задовољава са сваком земљом и сваким местом, где ју год усадиш; а кад јој даш боље место и бољу негу, она ће онда по 4 и 5 крупнијих лешњикā у једној кѝтици рађати, а и грање ће бити препуно оваких кѝтицā, да ти је милина такав шѝб погледати.

Колико је нама, који смо лѣску у разним приликама гајили и вијали где се гаји, из искуства познато, лѣска *најбоље* и напредује и рађа у блажијем, не претешком земљишту, које је довољно црничаво и влажно, а које је по положају отвореније.

Стари писци кажу, да су Римљани, увидевши у *лешњицима* врло фино и пријатно воће, пренели лѣску из малоазијског Понтуса у Италију и назвали ју nux pontica, т.ј. понтијски орах. И у Италију донешена лѣска, нашла је и код тамошњих староседелацā врло љубазног пријема, па се стога и код њих врло брзо одомаћила. Из Италије је разнешена по осталим европским крајевима, па чак и доста далеко на север.

И дандањи најбоље успева лѣска око талијанске вароши Авилино (Avillino), од куда је и добила своје научно име Corylus *Avellana*.

Лѣску налазимо данас негде у читавим шумама, негде у помањим забранима, негде појединце, а код нас ју највише налазимо по шумама, у смеси с осталим шумским дрвећем.

По природи својој, а према местним приликама, порашћује леска 4—5 метарā високо, а траје 20, 30 до 40 годинā, после ког времена почне старо шибље да се суши, а из корена избијају непрестано нови прутови, и тако се увек подмлађује.

Лѣска је по себи угледно дрво, па стога, не само да служи као родна воћка, него може и врло згодно да послужи у перивојима (парковима) за украс, кад јој се одреди подесно место, било у смеси са осталим украсним шибљем и дрвећем, било негде посамице, нарочито кад се за тај циљ узму и њене разне одлике сā разнобојним, и оне са ресастим лишћем, па се онда могу и од *самих лѣскā* да направе дивотне грȕпе. Те одлике, обично, немају крупне лешњике, а нису тако ни родне и само се украса рāди гаје. Те су одлике:

Црвена лѣска (Corylus Avellana atropurpurea) са загасито црвено-зеленим листом. Од ње има две сорте, са округлим и дугачким лешњицима. У оне сорте са округлим лешњицима, лишће је црвеније, лепше.

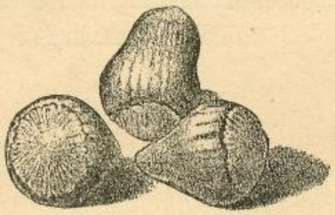
Округли лешњици црвене лѣске

Жута лѣска (Corylus Avellana aurea), са отворено зеленожутим лишћем и кругластим лешњицима.

Лешњици жуте лѣске.

Рецкаста леска (Corylus Avellana laciniata u quercifolia), са перастим или, као у храста, ровашеним листом, а чȉграстим лешњицима.

Лешњици рецкасте лѣске.

Стȓмогледа лѣска (Corylus Avellana pendula), са земљи обореним грањем, као оно у стȓмогледе („жалосне“) врбе, па се зато на зеленим рȕдинама, сāмо-сāма, врло лепо представља Лешњици су више спљоштени, према врху широки.

Лешњици стȓмогледе лѣске.

Лѣскино је дрво што старије то тврђе; оно се употребљава за разне израђевине. Млађе се употребљава за обруче, за штапове, пāлице, за држаља, бичеве, за разна плетива, нарочито за баштенске прȇлазе (мостове), за столице, клупе и астале. При горењу развија врло велику ватру, а угаљ од лесковине употребљава се врло корисно за прављење барута.

Лѣску гајимо: или као високо дрво, или као жбун у разним видовима.

Ако желимо да однегујемо лѣску у виду стаситог, *високог дрвета*, онда ћемо, да се младар добро ужили, оставити само један, најјачи прȕт, који ће нам дати стабло, а све друге изданке посећићемо; повремено ћемо сећи и са стране огранке са тога младара — прȕта, до извесне висине, како ћемо моћи створити лепо, чисто дебло и угледну круну. Све изданке, који би око стабла из жилā избили, треба посећи, ако их, може бити, не би хтели употребити за „положнице“ о којима ће бити доцније говора.

Врло је лепо видети, а врло је лако и подизати лѣску украј путовā и путањā у башти, и то у просте редове, као оно што подижемо чардаклију од винове лозе. На тај начин однегована лѣска врло добро рађа, а нема око ње ни много

рâда за одржавање, осим једино то, да се прочишћава од сувих и изумрлих грâнâ, јер се лêска не сме поткресивати, пошто у ње цветови избијају на врховима прошлогодишњих леторастâ. Као што рекох, на тај начин подигнута лêска, не само да *добро и обилато рађа, него су и лешњици много крупнији.*

За обично, природно гајење лêске у виду жбуна, нема ништа особено да се каже; једино што има да се ради, то је, да се чисти и по нека, може бити непотребна грана, одсече.

Ко би хтео у већој размери да негује ову врло корисну воћку, рецимо да пошуми нека гола места, треба одређено земљиште да прерîља до 50 сант. дубоко, па младице на 4 метра раздалеко да сâди. За пошумљавање лêском, треба бирати оне стране, ко је су више изложене сунцу; ту боље рађа. С јесени опало лишће не треба оставити да га ветар разнесе, него га треба око жбунôвâ закопати; то је *лêски* најприроднije ђубре; мање ће ју требати другим ђубретом ђубрити.

Између стабалâ и жбунôвâ треба земљу чисто одржавати и с времена на време *ирекопикавати*, да ваздух и светлост боље и лакше до жилâ допирати могу.

Ђубрити треба сваке друге или треће године са у пола сагорелим ђубретом, или, где може да буде, са у води размућеном крављом балегом. Ово ће сигурно допринети, да ће лêска обилатије и много крупнијим лешњицима уродити, и на тај начин донети домаћину и очекиване користи, а за *лешњике* има у свако доба, преко целе године, добрих и сигурних купацâ.

Племенитије, крупније сорте, *размножавамо*, искључиво скоро, само *иоложницама*. Одмах до самог жбуна из земље порасле изданке — прутове, треба у земљу положити тако, да само врх од њих из земље провирује; исто онако, као и кад винову лозу полажемо. Да се земља, која прȗт у земљи покрива, не би осушила, треба ју покрити неком крȍвином, сувим лишћем (шȗшњем), или сламатим стајским ђубретом. Ово полагање треба предузети или рâно с пролећа, или с јесени. Из оног земљом покривеног дела убрзо ће избити жилице, и већ после годину данâ моћи ћемо положницу од жбуна одсећи и као нов младар на одређено место усадити.

За размножавање крупнијих сортâ, не могу се препоручити они изданци, који подаље од жбуна из жилâ избијају и порашћују; исто се тако не може препоручити *ни размножавање лешњицима*, као *ни калемљењем*. Калемљење могло би се предузети само у случају, кад од неке сорте не би могли добити готове, ожиљене младаре, него би се морали задовољити само с калем-гранчицама. Калемљење *иростим „спајањем“ са иодједнако дебелим гранчицама*, најсигурније је.

Размножавањем *лешњицима* добићемо, истина, много младицâ, али ретко кад да ћемо добити од ових лешњике, који би крупни били као они, које смо посејали. Може *само да се догоди*, да од стотине, од посејаних лешњикâ добивених жбунôвâ, уроди *један само* онако крупним лешњицима, као што су били они посејани, и то, ако на месту, где је младар усађен, буду ванредно добри услови и прилике.

У 30-тој години обично, а према приликама и раније, престаје старо дрво да рађа; оно престане да порашћује, па услед тога престане и да рађа; оно изумре. Кад ово време наступи, не треба зато лêску напустити, него ју треба подмладити и то на овај начин: Неродне жбунове треба на 50 сантиметара од земље сасећи, са жилâ земљу — на $1^1/_2$ метар око жбуна — разгрнути, па у тај рȍв другу, ђубревиту земљу нанети. Убрзо после тога, избиће и из пања и из жилâ нови изданци, од којих ћемо најјаче и најразвијеније узети за даље размножавање, а слабије ћемо, не на једанпут, него мало по мало, посећи.

Разуме се, да су они из пања порасли прутови, за размножавање *бољи*.

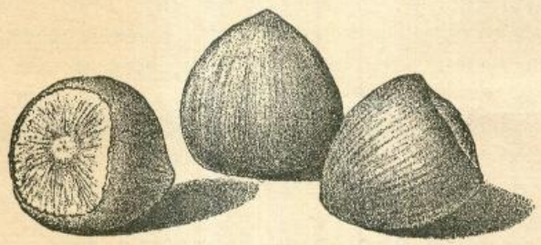
Али, ако би хтели да употребимо и оне из жилâ порасле изданке, онда из искуства знамо, да су за размножавање они бољи, који су ближе пању израсли.

У почетку сам још рекао, да је лêска, уопште, *врло родна воћка*, а, разуме се, да ће и много обилатије рађати, ако буду и услови на месту где је усађена, бољи, т.ј. ако буде боља и погоднија земља, и, ако се на саму негу већа пажња обрати.

Не само клима, него је *иоглавито нега* допринела, да у Италији, нарочито у Сицилији, па онда у Шпанији, најродније лêске и најкрупније лешњике налазимо, који се чак и до нас доносе и врло скупо продају. Једно добро одневговано дрво, може, од седме године почев, да нам донесе за 10—12 динарâ лешњикâ годишње. Па зар то није леп прȉнос? Те како леп! А само до нас стоји, да нашим лêскама родност повисимо и приходе од њих повећамо, јер не само родност, него и крупнији лешњици, донеће нам — веће користи, за којом ми треба и да тежимо.

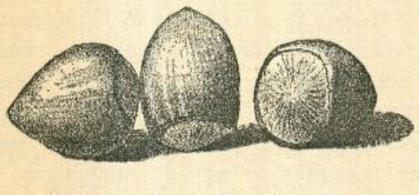
Облик и крупноћа лешњикâ, служи нам као основа за иоделу овог воћа. Многи стручњаци пак, узимају при подели и неке друге особине у обзир, па зато не можемо наћи ни два писца, који су досада искључиво о лêски писали, да су се при опису појединих врстâ, једне исте поделе држали. Уосталом, за *нас* те њихове поделе немају никаквог практичног значаја. Примера ради, да наведем *Битнерову* поделу као најпростију. Он дели лêску у три класе:

I. *Са лешњицима, који само до иоловине своје дужине у чахури седе*, и имају при дну широк штȉт. Овамо

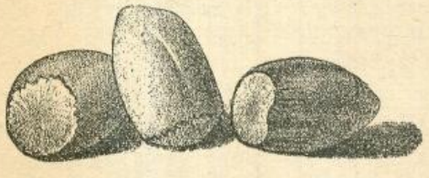
Шпански кругласти лешњици.

долазе већином шпанске сорте. Њих има *кругластих* и *дугачких* у разним одликама; на онда *рáних* и *иозних.*

Шпански дугуљасти лешњици.

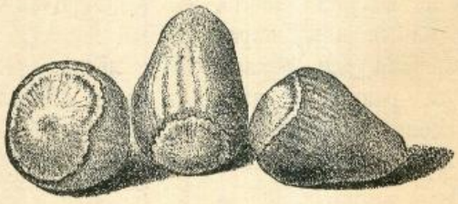
II. *Са лешњицима, који сасвим у чахури леже, тако, да се из ње једва виде*, а са великим штȉтом при днȗ. Овамо спадају, већим делом талијанске и енглеске сорте. И ово су

Дугчаки талијански лешњици.

крупни, већином *дугачки* лешњици, са две главне одлике: са *белим* и *црвеним* месом. — И у Француској и Немачкој има

ових лешњикâ под најразноврснијим називима, а — једне су исте сорте.

Енглески дугачки лешњици.

III. *Обична шумска лёска, са кругластим и дугачким лешњицима.*

Шумски дугачки лешњици.

Лешњик је онда зрео, кад сâм из чахуре испадне; у том стању побран, неће језгра доцније да ўчмане, неће да побуђави, ни да се упрелави. Зато га, за дужу оставку, треба у том стању и збирати; треба само олако стрести гране, па ће *зрели* лешњици лако поиспадати. — Кад се покупе, треба их на поњавама, асурама итп. растурити и сунцу изложити да се добро осуше и тако за дужу оставу осигурају. Ако не би било сунца, онда их треба прострети на сувом, довољној промаји изложеном месту. Док се лешњици тако суше, треба их чешће превртати. — Неки их и на диму суше; то не бих никако препоручио; јер је врло тешко угодити време, за које би требало лешњике на диму оставити: оставимо ли их мало на диму, неће се довољно осушити — оставимо ли их дуже него што треба, смрдиће на дим. Сушење на сунцу и промаји, најбоље је.

Грешке које се чине при подизању винограда на подлози америчке лозе.

— Кузман Јованоћић. —
учитељ у пензији.

Сем дринскога слива у Краљевини Србији, сви су остали сливови више мање погодни за успевање винове лозе. На прво место долази дунавски слив, па онда тимочки а затим: моравски, нишавски и др. — Земљишта у близини ових река и њихових притоцица, ако нису у равници, већ у подножју каквог брда или планине, у присоју окренута југо-истоку и југо-западу, погодна су за винограде, док су сама водолучија речна, због високог планинског и каменитог земљишта и оштрије климе, посве неподесна за винограде.

Наша земља, пре 15—20 година, била је врло богата виноградима. Сваки брежуљак, сваки хумић, окићен је био виновом лозом. Но филоксера, пренесена са стране, за кратко време стално и поступно, одузе нам ово благо. Што је од филоксере остало, довршила је пероноспора.

Држава је јако настојавала, да преко Државних Лозних Расадника и Школе Винодељско-Воћарске у Букову замени домаћу лозу са америчком лозом, која филоксери, због бујног пораста и храњења, одољава. — Но ова лоза тражи веће неге и умешности у калемљењу, што је узрок, те данас читави срезови немају ни једног винограда. Да је ово штета по пољопривреднике, а и по саму државу, не треба ни говорити, јер се силан новац изда за страна фалсификована вина.

Поједини су крајеви предузели, и то они ближи Лозним Расадницима, да на подлози америчке лозе подигну нове винограде, у чему су унеколико и успели. Но недовољно знање, а често и несавесни шпекуланти обмањују пољопривредника, те при засађивању нових винограда на подлози америчке лозе, чине осетне погрешке. — Ове погрешке, не само што ће шкодити ономе који их чини, већ остали видећи неуспех, не усуђују се, да нове винограде подижу, а колика ће штета од овога бити по појединце и државу, лако је израчунати.

Тако је и у овој околини подизање винограда са погрешкама отпочето.

Људи су из Јасенице (Липовчани и Врбичани) први отпочели, да своје грожђе износе на вашаре и друге сабоpe, и ту га по скупе новце продају. Том приликом, причали су купцима грожђа: до они имају већ увелико винограде; да им велике приносе доносе; да имају довољно резница окалемљених за продају; да при подизању винограда са овом лозом нема никакве тешкоће, само треба земљу са два ашова (40 см.) дубоко прекопати (прерилати). Многи су овима поверовали, од њих окалемљење резнице набавили и отпочели подизање винограда али са погрешкама.

Погрешке су:

1. Што се на избор земљишта не обраћа никаква пажња, већ се за винограде узимају она земљишта, која су ближа кућа, а остављају се стара, много боља виноградска места.

За ово је једини разлог, да се сачувају од потричара.

2. Што се земљиште пре сађења кречомером (калциметром) не испита, те да се сазна која врста америчке лозе, на дотичном земљишту може са успехом напредовати.

3. Што се земљиште плитко риголује (риља), само два ашова (40 см.), а требало би бар 70—80 см.

4. Што се окалемљене резнице набављају од приватних, а не зна се: каква им је подлога, и каквом су врстом лозе окалемљене.[1]) — Сем ових грешака има и ситнијих, које овде не износим.

Ове ће се грешке стално чинити, докле у масу народа не продре истинско знање, које пољопривредник треба да стече пре, но што се реши да виноград подиже.

Ко ће овај посао да узме на себе? Одговор је: срески економи, учитељи, свештеници, путни учитељи, продужне школе, часописи, новине идр., а за сад би мој предлог био: Да Министар Народне Привреде изради једно ваљано упутство, у коме би до ситнице изложено било све оно, што је до данас у науци и пракси познато: *Како се подижу виногради на подлози америчке лозе*, па ово у толико комада одштампа (форма књижице), колико би било довољно да свакој општини по 20—30 комада бесплатно пошаље, а ове раздају онима, који су досада показали воље, за подизање нових винограда на подлози америчке лозе[2]).

ДЕСЕТ СТОЧАРСКИХ ЗАПОВЕСТИ

— Жарко М. Ружић —

Сваки онај, који мисли да од сточарења има користи, мора се придржавати што разумнијег начина рада, а сам тај рад основан је на правилима, стеченим искуством, која сточар треба да зна.

[1]) Примедба рецензента: Постоји строго наређење Министра Народне Привреде, да и приватни продавци лозе траже од купаца уверење о испитаној земљи.

[2]) Има V. Практична Пољопривредна Поука у издању Српског Пољопривредног Друштва: *Подизање винограда америчком лозом, од М. М. Савића* (1903). Друго издање, цена 0·60 дин. Ур.

У ових десет заповести сакупљене су, и укратко, уколико је на овај начин могућно, изнета су главнија упутства, која по *Дателу* износим.

1. При узимању стоке за приплод пази, да та стока за тај циљ одговара оним особинама, које се за то траже, и не обраћај пажњу само на појединости, већ и на целину.

2. Само потпуно здраву стоку смеш употребљавати за приплод, јер и код ње, као год и код човека важи правило: „У здравом телу, здрава је и душа,“ а болесна стока нема свију особина, које се за приплод траже.

3. За парење не узимај ни сувише младу, нити пак стару стоку. Млада услед непотпуне развијености не може да прими, нити да пренесе наследне особине, а код старе, опет то што код младе није у довољној мери развијено, прошло је и изгубљено.

4. Тражи стоку здраву, а ако не можеш да нађеш такву, која би свима условима одговарала, онда се труди да недостатке изравнаш са добрим особинама.

5. Не пари стоку из разнога поднебља и уопште друкчијих животних околности. Поднебље и земља имају велики значај.

6. Не пари стоку разне величине, но ако то мора бити, онда нека је бик мањи од краве. Ово се ради стога, што у противном, телад, сразмерно мајчином телу, бивају сувише велика, услед чега наступа опасност по живот и здравље краве при телењу.

7. Пари стоку из истога поднебља, и надај се потомству са особинама родитеља.

8. За приплод тражи стоку чистокрвну и онда си сигуран да се неће изметати.

9. Не пуштај да бик скаче сувише, већ према одређеном броју. Нарочиту пажњу треба обратити код младих бикова.

10. Још од малена чувај и храни стоку, што пажљивије можеш.

Како ћемо да одбранимо стоку у стајама од муха и других инсеката.

— Радомир А. Нешић —

Равнодушност наша према инсектима, који преко лета нападају и досађују домаћој стоци, остала је још из старина. Обично се вели: „тако је било раније, па тако мора бити и сада“. Због тога, ником није ни падало на ум да започне какву борбу против њих, већ је сматрао њихову појаву као нешто што је додељено од каквог вишег бића!

Али што је било раније, није данас. Раније, пољопривредне науке уопште, а посебно наука о одгајивању и неговању стоке, нису биле на оном ступњу, на коме су данас, те се и неговању стоке није ни приближно поклањала онаква пажња и у оној мери, како се то данас чини. Услед овога су све врсте домаће стоке раније биле мање благородне, а њихово тело мање фино и нежно, те су и сви делови тела а нарочито кожа и длака били мање осетљиви и према временим непогодама и против навале разних инсеката. Сем тога, у раније доба, домаћа стока није имала ни приближно ону вредност и значај какав данас има, те је сасвим природно, да је одгајивач мању пажњу обраћао на негу и гледао да га гајење стоке што мање стане, а о одбрани још и од муха — на то није ни помишљао?

Данас, пак, ствар стоји сасвим друкчије. Данас су пољопривредне науке, па, дакле, и наука о гајењу и неговању стоке, знатно коракнуле у напред. Са развитком и напредовањем науке о сточарству ишли су упоредо облагорођавање и усавршавање наше домаће стоке, како у телесном облику, тако и привредним особинама. Тако нам је данас уопште стока крупнија, лепша, даје нам више користи, а што је најглавније, постала је финија и нежнија и изазивана је све јача појава штетних инсеката, јер су налазили све повољније услове за свој живот и развитак, и уколико је стока бивала благороднија, утолико је јаче била подложна навалама и досађивању разних инсеката.

Из овога следује, да се данас одгајивачи морају постарати, да поред осталих услова, пруже својој стоци и потребну заштиту од штетних инсеката, нарочито за време лета, када се ове штеточине појављују у највећој мери, ако мисле и желе, да им стока напредује и да им даје користи у пуној мери, ради којих их гаје. Због тога је и сасвим оправдано, што се у последње време обраћа већа пажња проучавању средстава и начина, како да се ови непријатељи домаће стоке тамане.

Има врло много и разних инсеката, који преко лета досађују нашој домаћој стоци, како у стајама, тако и ван стаја — на пашњацима. Ми ћемо се овом приликом задржати само на онима, који досађују нашој стоци у стајама. Међу њима на прво место долазе мухе и мушице.

Мухе драже и узнемирују стоку за време јела и одмора, смањују јој прохтев за јелом и чине је нервозном и зловољном. По професору *Леману*, грла за рад, нарочито коњи, који бораве у ниским и загушљивим стајама, где се мухе појављују у ројевими, свакодневно утроше у одбрану снагу, коју грло добија од $^1/_2$ килограма овса, па и више; код млечних грла, примећује се мањак у млеку; а код гојазних слаб прираштај у тежини. Но сем тога, мухе су и веома подесно средство за пренашање заразних болести. Тако је утврђено, да у свима запатима, где се није одржавала потребна чистота у стајама и где су се мухе појављивале у великој мери, да су ту врло често владале заразне болести, и да су од једне и исте болести обољевала сва грла у стајама. Најзад, не треба изгубити из вида и то, да ни сами људи нису поштеђени од муха, кад се њихови станови налазе близу сточних стаја, што је код наших сеоских одгајивача стоке увек и случај; а какве непријатности проузрокује човеку муха, мислим да није потребне нарочито спомињати.

Кад свему овоме додамо још и то, да је размножавање муха тако огромно, да једна женка за време од једне године дана произведе преко 25 милијуна потомака, онда се може видети и оценити, од колике је важности и потребе пронаћи успешно средство за тамањење и искорењивање ових несносних животних бића.

До данас, истина, још није пронађено потпуно успешно средство против ових инсеката. Но као најбоље за сада се увелико препоручује лепак или лајм, који се прави кад се два дела колофоније (смоле) укува у једном делу уља, па се потом скине с ватре и долије један део терпетина, па смеша меша све дотле, док се потпуно не охлади. Кад се смеса потпуно охлади, домете се неколико кашика меда, шећера или сирупа и добро измеша, па је онда лепак готов. Овако зготовљеним лепком премажу се парчад од хартије и прилепе на стубове, врата и зидове, где стока борави. Невероватно је у каквој множини падају мухе и мушице на овај лепак. За кратко време, ако их је много у стајама, испуне се сва празна места на хартији. Чим ово буде, треба хартију односно лепак заменити. Ово сам средство онробао у сточним стајама Винодељско-Воћарске Школе у Букову, и постигао врло лепе резултате. Сем овога има и друго једно средство, звано персијски прашак против инсеката. Овим се прашком, помоћу

меха, с вечера зидови и таван запраше, чијим се мирисом мухе опијају и падају на земљу, које треба одмах потаманити.

Поред досада побројаних средстава, препоручује се премазивање прозора смесом из кречног млека и „вешплава“ да би у стајама било мрачно, пошто мухе не подносе помрчину, те се брзо из стаја иселе, нарочито кад су стаје удешене, да се добро могу проветравати, јер добро проветравање спречава такође њихово насељавање. Исто тако добро је кад се около стаја засади високо дрвеће, те да увек буду у хладовини. Само засађено дрвеће не сме бити сувише густо, јер ће спречавати продирање ваздуха и ветрење стаја.

Најзад, за успешно тамањење муха најбоље је кад се потраже савезници у тица, којима мухе служе као посластица. Међу овима прво место заузимају ласте. Да би смо их намамили, треба само на зидовима или на тавану причврстити неколико дашчица, а на прозорима или вратима остави малу шупљину за њихов пролаз, па су оне већ ту да себи направе гнезда и да отпочну требљење муха.

Но све ово не би било довољно, кад се не би постарали да спречимо само размножавање муха, т.ј. њихово легло — тим пре, што мало пре наведосмо, да је њихово размножавање огромно и да свака женка у времену од године дана донесе по 25 милијуна потомака. Ради овога безусловно је потребно да се свакодневно чисте и уклањају или уништавају сви они предмети, где женка полаже јаја, а не име све прљавштине, сви трули предмети, а нарочито ђубре. Ђубре је најбоље сваки дан изјутра износити на ђубриште и покрити га танким слојем земље, пошто се претходно овлажи водом, а још боље пиштевином.

Но ако се из буди којих разлога ђубре не може свакодневно из стаје износити, треба га у стаји посипати влажном земљом и набијати. На овај начин не само што се мухе одбијају од полагања јаја већ и ако их положе, зачеци у њима угину због хладноће и влаге; па ако би се и извесан део од њих извео, ипак угину због оскудице у храни.

Са овим завршисмо оно, што имађасмо да кажемо у одбрану наше стоке од муха и мушица у стајама преко лета. И ако је ово нешто заметан и трудан посао, па скопчан и са неким издацима, ипак користи од тога награђују сваки труд и издатак, јер ће нам стока боље напредовати и боље се осећати, а што је најглавније и више користи давати, него кад је оставимо на милост и немилост ових штетних бића.

БЕЛЕШКЕ

Сточне ваши. — Често пута јављају се оне на теладима, због чега су она немирна и узрујана, што је од штете по њихово правилно развијање. Ако ваши нису узеле велики мах, онда је као лек довољан одвар дувана у води. У овоме случају на два дела воде, узме се један део дувана. Но, ако је вашљивост у већем ступњу, онда треба узети живину маст, али при овоме мазању, пошто је жива отровна, треба пазити да је телад не би лизала, стога их везивати кратко. Неки употребљавају и рибљу маст. Главно је код овога: ма који лек да се употреби, мора се највећа пажња обратити на чистоћу.

Горко млеко. — Горчина млека долази од горких трава које крава у сену или на паши поједе. Но има случајева, да је млеко после муже слатко, и да се тек доцније појављује горчина, чему се узрок бактерије, које производе трулеж, врење и развијање сумпор-водоника, и у овоме случају узрок је нечистота и покварена пића. Кад се овако што примети, зид треба поново окречити, судове за воду испрати врућом водом, стаја се испрска карболом и вимена крава оперу се карболом добро разблаженим у води.

ГЛАСНИК

Одликовања. — Приликом привредних утакмица, које је приредило „Коло Јахача“ за Шумадијску Дивизијску Област, за време откривања споменика Косовским јунацима у Крушевцу, *Његово Величанство Краљ Србије Петар I*, благоволео је, на предлог Министра Народне Привреде, одликовати *златном медаљом за грађанске заслуге* г. *Исидора Радовановића*, трговца и привредника из Краљева и члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва.

Указом Његовог Величанства Краља, од 30 јуна ов. год., на предлог Министра Народне Привреде, одликовани су:

Златном медаљом за грађанске заслуге: Јован Марковић, државни економ округа моравског, и управник Пољопривредне Станице округа моравског; и *Арношт Храдецки*, руковалац Државне Плетарске Школе у Топчидеру.

Сребрном медаљом за грађанске заслуге: Антоније Мајеровић, државни економ среза јасеничког, округа крагујевачког; *Викентије Матић* државни економ среза јасеничког, округа смедеревског; *Милен Миленовић*, државни економ среза орашког, округа смедеревског; *Милан Петровић*, државни економ среза јадранског, округа подринског; *Тодосије Радичевић*, државни економ среза сврљишког, округа нишког; *Душан Крсмановић*, руковалац државног лозног расадника у Топчидеру; *Цветан Гроздановић*, руковалац државног лозног расадника у Нишу; и *Софроније Партоник*, руковалац државног лозног расадника у Јагодини.

Установљење треће Ниже Пољопривредне Школе у Шапцу. — Указом Његовог Величанства Краља, од 30 јуна ове године, а на предлог Министра Народне Привреде а по саслушању Министарског Савета, и на основу чл. 2 Закона о Нижим Школама за Пољску Привреду — установљена је трећа нижа Пољопривредна Школа у Шапцу на ономе имању које је општина шабачка за тај циљ уступила српској држави.

ИСПРАВКА

Господине уреднице,[1])

Написом г. Ж. О. Дачића, који је штампан у фебруарској свесци *Дела* (стр. 286), изазван сам да дам овај одговор; и како ће се њиме објаснити многа погрешна тумачења г. Дачића, уверен сам да ћете га донети у првој свесци *Дела* која је на реду. На то рачунам још и као негдашњи сарадник *Дела*.

Г. Ж. О. Дачић у свом споменутом натпису о *Пољопривредном Календару* за ову годину нашао му је и овог пута замерке као и ранијих година, (изузев за прошлу годину); али и сада, као што изгледа, главније му је било да узме на нишан лично уредника овог Календара него ли садржину, а сараднике му чак и сажаљева што су се неправедно потрошили. По томе он и сада потврђује, да је при оцењивању овог Календара био *пристрасан*; а томе нека служи за доказ и то, што је он и по ранијим оценама позиван да ближе одреди своје гледиште према овом Календару, да покаже шта он од њега тражи, какву садржину и по каквом програму да се уређује, па се на то није одазвао. У место тога он се ево и у овом напису јавља с неколиким заједљивам фразама, којима, по моме схватању, у једном тако озбиљном књижевном и научном часопису није места.

Тако, г. Дачић наводи, да се и после толико година није „начисто“: „шта се хоће“ овим Календаром. Вероватно, да је њему *као филологу* то и дан данас нејасно; али онај који из-

[1]) Овај одговор уредника *Пољопривредног Календара* за 1904 годину на приказ Пољопривредног Календара за 1904 год. у фебруарској свесци *Дела*, штампа се у *Тежаку* по одлуци Управног Одбора од 5 овога месеца, стога, што га уредник *Дела* није хтео оштампати и ако му је послат на време.

даје овај Календар начисто је с овим још од када је покренут тај Календар, а исто тако јасно је и онима, који се служе тим Календаром у свом раду. Календару је овом задатак: да нашим пољопривредницима и пријатељима пољске привреде пружа сваке године *савремене* поуке по могућству из свих грана пољске привреде, и да даје обавештења, која су им потребна. И у томе се издавач и уредник овог Календара управља по сличним туђим Календарима, који теже да задовоље исте потребе.

По томе не стоји ни то: да је једна „неодређеност у намени“ овог Календара, нити има места напомени да се у њему доносе „из свих пољопривредних грана стризе и поједина зрнца;“ а да је ово последње сасвим измишљено, доказ је и садржина овогодишњег Календара, коју је г. Дачић навео, и ако онако кусо.

Г. Дачић пореёује Календар *Земљорадничка Задруга* са Пољопривредним Календаром, па вели, да је овај последњи према првоме „сувишан и без циља.“ И то је у основи погрешно. Календар Земљорадничка Задруга уређује се на друкчијој основи, а та је: да обухвати *енциклопедиски* свеколику пољску привреду. Српско Пољопривредно Друштво ту тежњу постиже издавањем *Практичних Пољопривредних Поука*, које се прибављају стечајем, и од којих је досада штампано 10 свезака. По томе, Друштво нема потребе да то исто чини и својим Календаром. Уосталом, да Календар Земљорадничка Задруга и Пољопривредни Календар могу постојати једно поред другог, и да они могу постизати своје циљеве признато је и од Уредништва Календара Земљорадничка Задруга (у листу Земљорадничка Задруга од прошле године), те је Пољопривредни Календар препоручен и члановима Земљорадничких Задруга, а они доиста набављају и Пољопривредни Календар и поред Календара Земљорадничка Задруга. И код оваквог мишљења, мишљење г. Дачића, по мом нахођењу, могло је сасвим изостати.

На крају додајем и то, да о програму и садржини Пољопривредног Календара *сваке године* решава Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва; а овај ће познавати „потребе нашег сељака“ свакојако боље него ли један по струци филолог, који се не миче из Београда.

Захваљујући Вам, Господине Уреднице, што сте се одазвали мојој молби и примили овај мој одговор, ја Вас молим да изволите примити и уверење мога одличног поштовања.

16 марта 1904 год.
у Београду.

Уредник Пољопривр. Календара за 1904 г.
Паја Т. Тодоровић.

Уреднику *Дела*

Господину Д-ру Драг. М. Павловићу

НОВЕ КЊИГЕ

Нега болесника — од Д-ра *Добривоја Гер. Поповића*, ср. лекара. Прештампано из *Народног Здравља* за 1904 годину. Цена 0·20 динара.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК X СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 14 априла 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јекић, чланови Одбора: г. г. Алекса Љ. Поповић, Александар Мијоковић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретара Рад. К. Спасовић.

55. Прочита се записник IX седнице одборске од 5 овог месеца — Одбор усваја.

56. Прочита се понуда члана Управе г. Александра Мијоковића за откуп 12 примерака „Јестаственице,“ који су својина писца поч. Владимира Ђорђевића, по цени од 3 динара, коју је одредило Министарство Народне Привреде, а за одужење дуга, који поч. Ђорђевић дугује Друштву — Решено, да се откупе понуђених 12 примерака „Јестаственице“.

57. Прочитају се рецензије о делу г. Др. Ђорђа Радића „Гајење јечма за производњу пива,“ и исправке које је писац према овим учинио — Решено, да се ово дело прими и штампа као „Практична Пољопривредна Поука,“ с тим да писац означи литературу с којом се служио а уједно да се од њега потраже клишета, ако их буде имао.

58. Прочита се реферат уредника „Тежака“ о спису „Огледи чињени за предохрану винове лозе од пламењаче“ од г. Николе Ранојевића проф. — Решено, да се овај спис штампа у првој свесци „Пољопривредног Гласника“.

58. Изнесе се на решавање понуда г. Милана Божиновића за штампање његове приповетке: „Наш попа земљорадник,“ коју је послао за „Тежак“ — Одбор решава, да се у „Тежаку“ не може штампати, пошто је великог обима, а како није ни за друга друштвена издања, то да се приповетка врати писцу.

59. Приступи се одређивању другог рецензента за дело: „Гајење козе“ од г. Андре Глигоријевића — Решено, да се за оцену овог дела умоли члан Управе г. Мирко Миљковић.

60. Изнесе се на решавање реферат о наградама радова, штампаних у 7, 8 и 9 броју „Тежака“ од ове године — Решено, да се радови хоноришу по предлогу уредника и постојећој норми.

61. Прочита се молба државног економа среза колубарског, да му се пошље на *почек* 100 кгр. семена луцерке, које ће исплатити, кад га буде *распродао* — *Решено, да се из разлога, што Друштво никоме не даје на почек семе, сараве ни друго, не може учинити ио молби.*

62. Прочита се предлог г. Милана Јованића за набавку једне баштенске сејалице и једне гајзенхајмске сушнице, те да Друштво згодним начином упознаје околину с овим корисним справама — Решено, да се претходно прибави извештај од Ратарске Школе у Краљеву, и окружног економа у Шапцу, о резултатима рада, јер су ове справе тамо примењивање.

63. Уредник „Пољопривредног Гласника“ г. Александар Мијоковић, реферише Одбору, да је прикупљен материјал за једну свеску Гласника и моли да Одбор донесе детаљније одлуке о штампању — Решено, да се за сад штампа једна свеска „Гласника“ у 750 примерака, а ако буде било буџетске могућности, да се штампа и друга свеска.

64. Приступи се решавању о могућности извођења радова, предвиђених за прославу стогодишњице Устанка за ослобођење Србије. Председник извештава Одбор, да по друштвеним молбама, које је за помоћ ради овога циља, упућивало Господину Министру Нар. Привреде и Главном Одбору за прославу, није добило никакав одговор. Према овоме, а с обзиром на краткоћу времена у коме се има прослава обавити, пита Одбор, може ли Друштво примити на себе извођење свих оних радова, које је у почетку за ову прославу предвидело, и како има да се Друштво у овом питању определи? — Одбор решава, да се у овом питању не доноси коначна одлука све дотле, докле Друштво не буде знало, колико ће му се одредити на име редовне годишње помоћи као и ванредне за учешће у прослави. Кад ово буде Друштву познато, да се донесе дефинитивна одлука о начину учешћа о прослави. О овоме да се извести и Господин Министар Народне Привреде.

Ужичка Подружина. — Држала је 15 фебруара ове године Збор на коме је изабрана нова Управа у коју су ушли:

За председника г. Савко Кучпарић, окружни економ; за потпредседника г. Драгољуб Ружић, телеграфиста; за благајника г. Милутин Тошић, трговац; за деловођу г. Ратко Туцаковић, порезник; и за одборнике: г.г. Средоје Јовичић, Спасоје Радишић, Војислав Митровић и Милоје Јелић, трговци.

Крушевачка Подружина. — На XXII. Збору који је држан 22 фебруара ове године изабрана је нова Управа подружинска у коју су ушли:

За председника г. Велимир Виторовић, пензионер; за потпредседника г. Васа Терзић, учитељ; за благајника г. Светозар Бабовић, трг.; за магационара г. Михаило П. Зојић, трг.; за деловођу г. Михаило Катић, учитељ; и за одборнике: г.г. Коста Врбић, окр. марв. лекар, Миладин Ристић, трг. Ђока

Маринковић, трг., Ђока Будимовић, штампар, Сима Павловић, трг. Аранђел Ђокић, економ из Бивоља, Анђелко Тајтацак, трг. и Коста Божић, опанчар. За рачунопрегледаче: г. Светислав Хајдуковић, књиговођа, г. Мика Протић, економ, и Светозар Карагушевић, часовничар.

Жупска Подружина. — Држала је 19 фебруара ове године Збор на коме је изабрана нова Управа у коју су ушли:

За председника г. Никола Милосављевић, трг.; за потпредседника г. Љубомир Јовановић, трг.; за благајника г. Мијаило Кнежевић, књижар; за деловођу Живојин Савић, трг.; за Управни Одбор: г.г. Радисав Ћоћић, Зарија Перић, Милош Петровић, Мина Угринић, трг. Мијаило Марковић, Сретен Стамболић, кафеџија. За Надзорни Одбор: г.г. Новица Минић, Грујица Лазовић и Герасим Џамић.

Пиротска Подружина. — У споразуму са Пиротском Виноградарском Задругом приредила је ове године први калемарски курс за калемљење и стратификовање лозе. Курзиста је било 33 и то из ових општина.

Пиротске	9
Гњиланске (ср. нишавског)	10
Костурске	4
Трњанске	5
Станичењске	1
Велико Боњинце (ср. лужничког)	4
Свега	33

Радовима на овоме курсу руковао је г. Алекса Жарковић, путни наставник виноградарства за окр. пиротски.

Предавања су отпочела 1 а завршена 7 марта кога су дана и курзисти испит полагали. Са курзистима је окалемљено 16.900 комада лозе и 125 комада разног воћа, тако да је проценат примања био 92%.

При свршеном курсу сви су слушаоци према показатом успеху награђени калемарским алатом и књигама.

Медвеђска Подружина. — Држала је 14, 15 и 16 марта тек. године курс зрелог калемљења лозе и воћа. Овај курс посетило је 46 младића. Кузисте су с вољом слушали предавања и тако исти практички се извежбали у калемљењу лозе и воћа; зашта су према показатом успеху и награђени књигама или резницама америчке лозе.

СТЕЧАЈ

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 26 ов. месеца за *„Поучни део“ Пољопривредног Календара* за 1905 годину примиће се чланци који ће расправљати ове теме:

1. Уређење малих и средњих сеоских имања;
2. Прибирање и неговање стајског ђубрета;
3. О сејању уопште са применом врстачне сејалице;
4. Гајење кукуруза;
5. Гајење кромпира и његова употреба;
6. Гајење сточне репе;
7. Неговење природних и подизање вештачких ливада;
8. Стратификовање каламљене лозе;
9. На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота;
10. Спремање буради за бербу грожђа;
11. Употреба воћа;
12. О јабуци;
13. О гајењу дуда за храњење свилених буба;
14. О производњи црног лука на већем простору;
15. Неговање стоке;
16. Гајење кокошака;
17. Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница;
18. Свињска куга;
19. О користи вештачког сиришта и његовој употреби;
20. О потреби одржања шума;
21. Багрем као шумско дрво, и за разну пољопривредну и занатску употребу;
22. Корисне и штетне птице у пољопривреди;
23. Лекарска поука за народ;
24. Приповетка са пољопривредном тенденцијом (оригинална).

Чланци се имају написати јасно, популарно, и што краће, тако да чланак не изнесе више од три штампана листа, и да имају по потреби и што више слика, у ком случају чланак може изнети и до четири штампана листа.

Све чланке треба упутити Српском Пољопривредном Друштву с назначењем: „за Пољопривредни Календар,“ а рок је за подношење чланака *до конца јула месеца ове године.*

Награде штампаних чланака, по оцени Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, могу бити од 60—80 динара од штампаног табака. Оригинална приповетка наградиће се одсеком.

Бр. 3849. Из канцеларије Српског Пољопривеедног Друштва 26 априла 1904 године.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 21 броја Тежака. — *Чланци:* Мужеви заслужни за унапређење пољске привреде (свршетак). — О лески и лешницима. — Грешке које се чине при подизању винограда на подлози америчке лозе. — Десет сточарски заповести. — Како ћемо да одбранимо стоку у стајама од муха и др. инсеката. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Исправка.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Стечај.* — *Обзнане.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 22 — У БЕОГРАДУ, 1 АВГУСТА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији.

— С. Ђ. Милошевић —

Нема сумње, да је једно од најтачнијих мерила за оцену напретка у обрађивању земље *распрострањеност* савремених пољопривредних справа међу земљорадницима, јер уколико год ових више буде у употреби код пољопривредника, утолико ће се већи успех постићи у обрађивању земље.

Констатујући ову осведочену истину, ми ћемо покушати, да у овом напису изложимо распрострањеност ових справа у редовима наших земљорадника, и у каквом односу стоје једне према другима у погледу распрострањености њихове.

За полазну тачку врло згодно ће нам послужити година 1897, у којој је извршен попис обрађене земље, па су том приликом пописане и све пољопривредне справе која су биле у употреби код земљорадника. Овде напоминьемо, да је било и ранијих пописа обрађене земље, али да је увек главна пажња била поклањана прибирању података о засејаној површини и врстама засејаних усева. Вредно је споменути, да је у години 1867, када је извршен први попис обрађене земље, било покушано да се попишу плугови и ралице, па се успело да се плугови у свима окрузима попишу, а ралице у девет округа остале су непописане, и том приликом нађено: да је било 50.132 плуга од којих је огромна већина била дрвена, а ралица 35.635 комада, јер, као што рокосмо, у девет, и то понајвећих округа, нису биле пописане. За тим били су пописи још у годинама 1889 и 1893, али оба пута пописана је само обрађена земља и врсте засејаних усева, а у 1876 и 1893 узгред пописана је и теглећа стока са превозним средствима.

Према томе година 1897 једино нам може послужити као основица, даљем расматрању, пошто је тадањим пописом констатован број пољопривредних справа код наших земљорадника.

Добивени податци о броју и врстама ових пољопривредних справа врло су занимљиви, јер нам показују колико је која врста од њих продрла међу земљораднике. Тако у години 1897 било је:

1.	Гвоздених плугова	65.792 ком.
2.	Дрвених „	34.859 „
3.	Ралица	96.514 ком.
4.	Дрљача	101.994 „
5.	Ваљака	749 „
6.	Сејалица	611 „
7.	Тријера	1.189 „
8.	Ветрењача	16.234 „
9.	Вршалица	259 „
	Свега	318.201 ком.

Као што видимо, резултати нам представљају стање, из кога се види да се још води борба између примитивног и савршенијег начина обрађивања земље. Борба између плуга и ралице још траје, и ма да нам бројеви показују да је ралица још у надмоћности, јер има је толико, колико плугова и гвоздених и дрвених, ипак плуг успешно противу ње војује, нарочито кад имамо на уму, да је *први гвозден плуг израђен у Србији у 1870 години*, онда, кад после 27 година нађемо код земљорадника, по свима крајевима наше отаџбине 65.792 гвоздена плуга у употреби, треба да будемо и са тим бројем задовољни, јер просечно долази да је сваке године растурено по 2429 гвоздених плугова међу земљораднике. После плугова и ралица, дрљача има највише, али морамо рећи да је највећи део од њих рукотвор самих земљорадника (од грађа и трња начињене); уосталом главно је да констатујемо, како је ово оруђе одомаћено код наших земљорадника, а са временом и сам пољопривредник тежиће практичнијем и савршенијем. За тим још ватрењача има у знатнијем броју, а осталих справа има сразмерно мало.

У каквом међусобном односу стоје поједине врсте ових справа, једне према другима, у погледу распрострањености, најлакше ћемо изнаћи, кад их међусобно упоредимо. Податке о томе имамо изложене у следећој таблици, и налазимо да је од 100 справа уопште било:

1.	Гвоздених плугова	20·67 процената
2.	Дрвених „	10·96 „
3.	Ралица	30·32 „
4.	Дрљача	32·04 „
5.	Ваљака	0·25 „
6.	Сејалица	0·20 „
7.	Тријера	0·38 „
8.	Ветрењача	5·10 „
9.	Вршалица	0·08 „

Из ових релативних бројева закључујемо, да се дрвени плугови већ напуштају, пошто гвоздених има двојином више; ралице су пак још у надмоћности над плуговима обе врсте; дрљача има нешто више од ралица, а осталих пољопривредних справа има у незнатним количинама, између којих се једино ветрењаче издвајају мало већим бројем.

Кад смо дошли до ових ресултата, и видели колико је било и које врсте ових справа у години 1897, сад треба да према досадањем увозу констатујемо, колико их има сада у употреби код земљорадника.

По досада објављеним подацима спољне трговине, моћићемо узети у расматрање увоз ових справа само до 1902 године закључно, пошто подаци за 1903 годину нису још обзнањени.

Увоз пољопривредних справа у периоду од 1898 до 1902 године био је оволики:

1.	Гвоздених плугова	4576	ком.
2.	Делова плужних: раоника	96.299	„
	Делова плужних: цртала	80.249	„
3.	Дрљача и ваљака	12	„
4.	Сејалица	14	„
5.	Тријера	631	„
6.	Ветрењача	3533	„
7.	Вршалица	233	„
8.	Жетелица и косилица	17	„

Према овим подацима слободно можемо рећи, да је увоз ових предмета доста јако развијен, а последица је томе, да се оне све више међу земљораднике растурају, јер у нашем извозу, у поменутом периоду, нигде нема показано да је што од ових предмета извезено.

Нарочито пада у очи својом величином увоз плужних делова: раоника и цртала; и ако претпоставимо да су од увезене количине наши ковачи и колари само десети део употребили на прављење нових плугова, а све остало да је употребљено на доправку и оправку већ постојећих, онда би они по том рачуну израдили у току речених пет година 9629 плугова.

Да ова претпоставка има основе вероватноће послужиће нам за доказ ово: Број увезених плугова у току од 1898 до 1902 износио је 4576 комада, а по нашој претпоставци од увезених делова направљено је у земљи за то време још 9.629 комада, дакле укупан број плугова које увезених које у земљи направљених износи 14.205 комада. Ако сад израчунамо просечно годишње увећање плугова, наћићемо да оно износи 2841 комад; упоредимо ли сад ово повећање, са повећањем које смо израчунали до 1897 године и које износи 2429 комада, уверићемо се да наша претпоставка има основе вероватноће.

И просечни годишњи увоз осталих пољопривредних справа, исто тако вредно је знати, стога податке о томе износимо у овом прегледу:

1.	Плугова гвоздених	915	ком.
2.	Делова плужних: раоника	19.259	„
	Делова плужних: цртала	16.049	„
3.	Дрљача и ваљака	2	„
4.	Сејалица	3	„
5.	Тријера	126	„
6.	Ветрењача	706	„
7.	Вршалица	46	„
8.	Жетелица и косилица	3	„

Из досадањих ресултата сазнали смо: колико и од којих врста пољопривредних справа има код нас; за тим у каквом међусобном односу стоје једне према другима у погледу распрострањености; даље, колико их је досада увезено и колико их се просечно годишње увози, сад је на реду да изнађемо, *колико од које врсте ових пољопривредних справа долази просечно на једно насељено место*, дакле да изнађемо стварно стање њихове распрострањености. Па како су ови подаци од велике важности при доношењу оцене у погледу напретка обрађивања земље, ми ћемо се мало више око њих забавити.

Пре него што приступимо овоме послу, морамо претходно срачунати бројеве пољопривредних справа који су нађени пописом у години 1897, са бројевима истих, које су увезене у току од 1898 до 1902 године, и са оним које су од увезених делова код нас направљене, да би тиме констатовали, какво је било бројно стање истих на крају 1902 године у Србији, и наћићемо да је било:

1.	Гвоздених плугова	79.997	ком.
2.	Дрвених плугова	34.859	„
3.	Ралица	96.504	„
4.	Дрљача	101.994	„
5.	Ваљака	761	„
6.	Сејалица	625	„
7.	Тријера	1.820	„
8.	Ветрењача	19.767	„
9.	Бршалица	492	„
10.	Жетелица и косилица	17	„
	Укупно	336.846	ком.

Кад смо дошли до ових бројева, ми ћемо их сад упоредити са бројем насељених места, којих по Закону о административној подели земље има у Србији 4309 и добићемо да:

1. *Гвоздених плугова* долази просечно по *18 комада* на једно насељено место.
2. *Дрвених плугова* долази просечно по *8 комада* на једно насељено место.
3. *Ралица* долази по *22 комада* на једно насељено место.
4. *Дрљача* долази по *23 комада* на једно насељено место.
5. *Ваљака* долази по један комад на *6 насељених места.*
6. *Сејалица* долази по један комад на *7 насељених места.*
7. *Тријера* долази по један комад на *2 насељена места.*
8. *Ветрењача* долази по *4 комада* на једно насељено место.
9. *Вршалица* долази по један комад на *9 насељених места;* и
10. *Жетелица и косилица* долази по један комад на *253 насељена места.*

Ма да нам ови ресултати не дају најповољнију слику у погледу распрострањености пољопривредних справа по насељеним местима, још неповољнију слику добијамо, кад бројеве пољопривредних справа упоредимо с бројем домаћина и то саме оних који су имали своје земље за обраду, а којих је било по попису од 31 децембра 1900 године 325.332 на броју. Довољно је да само летимично сравнимо укупан број справа са бројем домаћина, па ћемо видети, да тек по једна долази на домаћина, ма да би требало, да сваки домаћин има гвозден плуг, дрљачу и ветрењачу или тријер, па тек тада могло би се рећи да је стање задовољавајуће.

Потпуности ради изложићемо овде на колико домаћина долази просечно која врста од ових справа. Тако:

1. Један *гвозден плуг* долази на *4 земљорадника.*
2. Један *дрвени плуг* долази на *3 земљорадника.*
3. Једна *ралица* долази на *3 земљорадника.*
4. Једна *дрљача* долази на *3 земљорадника.*
5. Један *ваљак* долази на *427 земљорадника.*
6. Једна *сејалица* долази на *520 земљорадника.*

7. Један *тријер* долази на *178 земљорадника.*
8. Једна *ветрењача* долази *16 земљорадника.*
9. Једна *вршалица* долази на *661 земљорадника; и*
10. Једна *жетелица и косилица* долази на *19.137 земљорадника.*

Сами ови ресултати намећу нам питање, да ли могу наши земљорадници са овим бројем справа постићи, да на врема све земљиште, које је подесно за орање поору и засеју, јер у јавности врло често падају тешки прекори на њих, како услед немара и нехата остављају неоорано толико земљиште. Међу тим кад загледамо у ове бројеве, они ће нам одгонетнути ову загонетку, али у корист земљорадника, јер се са садањим бројевима плугова и ралица не може, и поред најбоље воље, сва земља *на време оорати*, те отуда остају сваке године знатне просторије под угаром, а не услед немара земљорадника. Сваки без сумње одвише воли и жели, да своју земљу на време обради, међутим у могућности је само онај то учинити ко има свој алат, а како ће онај који мора да га зајима или под најам узима, на то се ретко ко обазире, већ онако насумце осуђују се људи као нехатни домаћини. Дужност нам налаже, на овом месту споменути и одати заслужну пошту Српском Пољопривредном Друштву, Главном Савезу Српских Земљорадничких Задруга, Пољопривредним Подружинима и Земљорадничким Задругама, које у новије време благотворно делају у распростирању пољопривредних справа, набављајући их како појединцима тако и за заједничку употребу.

Као што видимо, све наше расматрање довело нас је до закључка, да су пољопривредне справе, још у доста малом броју растурене међу земљораднике, али одмах поред тога уверили смо се, да се ово стање из године у годину знатно побољшава, све већим растурањем пољопривредних справа, које увозом, које производњом у земљи.

(Свршиће се)

ЧУВАЊЕ ЈАЈА

У домаћој, кућевној економији, јаја играју велику улогу. Нема ваљда ниједне мало боље куће, која дневно не троши по неколико јаја. Јаја се троше кувана, печена и пржена, а употребљавају се при готовљењу већине јела. Справљање разних теста не да се без јаја готово ни замислити. Свуда су она потребна; а као храна изврсна су, па било да се сама троше или у каквом јелу. Тиме се и објашњава њихова велика тражња и потрошња. Вредност годишње потрошње јаја у неким државама прелази стотине милијуна динара.

Стога и није никакво чудо што се обраћа велика пажња трговини с јајима, и што се она нарочито морају чувати, да би их и онда било кад кокошке слабо или никако носе. Врло је важно да се јаја што дуже очувају у употребљивом стању за трговину а и кућевну потребу и потрошњу.

Сва јаја нису једнаке крупноће, па је потребно, пре него што се приступи консервирању (очувавању), поделити их у класе. А сама подела врши се на овај начин: Треба узети једну дашчицу па на њој направити две рупе једну до друге. Рупе треба да буду округле; једна да је широка 38 а друга 40 милиметара. За овим ваља узети јаје, па његовим шиљатим делом пробати и ако прође кроз рупу од 38 милиметара, онда је такво јаје тешко 38—42 грама и долази у трећу класу. А, ако јаје не прође кроз ову, већ кроз ону већу рупу, крупније је, тежи од 43—50 грама и долази у другу класу. Остала јаја која не могу да прођу ни кроз једну од ове две рупе, долазе у прву класу и тешка су преко 50 грама.

Кад су јаја овако подељена у класе, приступа се спреми јаја за чување на дуже време.

Први начин конзервирања јаја био је: сушење беланцета и жуманцета, али се од овога начина одустало, јер сушено беланце и жуманце својим укусом није могло да замени право јаје. А после и стога што је и оно фалсификирано као што се кваре и фалсификују и многе друге животне намирнице.

Само свежа и скорашња јаја могу се сачувати дуже време од квара а старија не могу. Стога је при куповини јаја веома нужно на ово обратити што већу пажњу и о старости се њиховој уверити. Само пак испитивање врши се овако: Треба узети јаје и држати га кажипрстом и палцем према сунчаној светлости или запаљеној свећи или лампи, па онда посматрати. Кад је јаја свеже т. ј. скорашње, онда његова унутрашњост изгледа јасно жута и провидна. Али, ако унутрашњост јајета не буде изгледала овако како јег оре речено, већ мрко-црна, тамна и непровидна, онда је јаје покварено, па га треба одбацити јер није за чување.

Јаје које је већ од дужега времена кварно, познаје се на први поглед, јер му је љуска модро прљава а кад се примириште заудара.

Међу јајима, за која је прегледом утврђено да су употребљива, има свежијих и старијих, па их ваља одвојити како би се старија што пре трошила а свежа и даље чувала.

Одвајање јаја врши се на овај начин: Ваља узети 57 грама кухињске соли, па је добро растворити у пола литра обичне воде, па овај раствор усути у какву омању чинџу. За овим треба обичном кашиком једно по једно јаје спуштати у овај раствор. Ако је јаје скорашње т.ј. пре неколико дана снесено, одмах ће потонути на дно. Али ако не потоне већ остане да плива по врху воде, значи да је старо најмање 10—15 дана и употребљиво је. Међутим, старија јаја која су већ сасушена као и покварена, не тону ни у обичној води а камо ли у раствору.

Овим и оваквим раствором можемо се послужити само у малом: кад имамо да испитамо малу количину јаја. Али, кад хоћемо да испитамо већу количину, морамо да употребимо већу количину соли, више воде и веће судове. За тај циљ треба растворити пола килограма соли у пет литара воде и кад се со потпуно раствори, треба је сасути у какав суд. Затим треба суд у коме је овај први раствор грађен, добро опрати водом да нема нимало трагова од соли, и онда поново растворити 300 грама соли, па кад и овај раствор буде готов сасути га у други суд. И напослетку ваља у један, у овоме случају трећи суд, насути чисте воде.

Сва ова три суда морају бити потпуно чиста иначе, раствори неће бити добри. И суд у коме чисту воду држимо мора бити такође чист. Сад, кад је све ово учињено треба узимати јаја па метати у први суд, т. ј. онај у коме се налази растворено пола килограма соли, па ако потону, та су јаја најбоља и могу се очувати 6—9 месеци. А она, која не потону у првом раствору, треба метнути у други раствор т.ј. у онај суд у коме је раствор од 300 грама соли, па ако у њему потону, добра су, могу се чувати 3—6 месеци. Остане ли пак које да плива у овом раствору, кад их метнемо у обичну воду потонуће, што је знак да их треба што пре потрошити јер ће се ускоро покварити.

Кад смо се на овај начин уверили о каквоћи и скорашњости јаја, треба да приступимо конзервирању.

Јаја се кваре стога, што из њих кроз поре на љусци испарава вода а улази ваздух.

Да би се спречило испаравање воде и продирање ваздуха кроз поре у јаје, ваља љуску мазати каквим подесним средством. Само оно не сме бити тако, да јаје добије од њега какав

неугодан мирис. Има више средстава која се за ово употребљавају, али најчешћа су: маст, парафин, глицерин, лепак, гума и друга. Но и од њих многа се већ напуштају. Тако: масти и уља често ужежу се, па тај њихов несносан мирис продире кроз поре љуске па квари јаје. А то чине и нека друга средства, те се све ређе употребљавају.

За сада се сматра као најподесније средство за конзервирање јаја, беланце самога јајета. То је још јамачно и стога што је овај начин доста лак и врло јевтин. Беланце за конзервирање справља се овако: Треба узети једно или више јаја што зависк од количине која се имају конзервирати, па разбити, одвојити жуманце од беланцета, добро га разбити и измутити, и онда оставити 24 часа да се избистри. После тога ваља пену, ако је има, скинути, да остане чиста, бистра течност. Са овом течношћу треба мазати јаја једно по једно и остављати их да се суше. Али ваља пазити, па не мазати цело јаје већ увек половину, рачунећи по дужини јајета, па било да се маже од врха или тупљега дела, а то стога, што кад се цело јаје намаже па остави на даску, беланце се за њу тако ухвати да се пре јаје разбије, но што се од ње одвоји.

Овако пола намазана јаја, ваља оставити оном ненамазаном страном на даску да се суше, па кад буду сува, онда намазати и ону другу страну, али тако, да сад већ осушени део дође на даску.

Јаја, која су сва намазана и осушена, треба оставити да стоје на дасци врхом обрнутим доле.

Претпостављамо, да се читаоци већ сећају, да даска треба да ја избушена толико, да се јаја у рупе могу метати а да не пропадају.

После неколико дана сушења, беланце се око љуске тако стврдне и затвори поре, да не може вода из њега да испарава ни ваздух унутра да продире.

Ко има више кокошију које носе, тај може ово премазивање вршити сваки дан. Посао је лак, па га може вршити и старо и младо.

У сваком случају ваља пазити, па ако су јаја нечиста и прљава, опрати их и добро избрисати, па тек онда мазање предузети. Иначе може се лако десити, да она нечистоћа продре кроз поре јајета и ово поквари.

Кад се овако намазана јаја осуше, слажу се у сандуке или корпе ред по ред, али тако, да између свакога тавана дође по каква крута хартија или танка даска, како горњи тавани јаја не би својим притиском доње ломили. Јаја треба тако намештати да једно друго не додирује. Између редова јаја као и тавана треба да дође по један слој песка, мекиња, сечке, плеве, ситне хране, струготина, ситно исецкане хартије итд. чега више имамо или шта јевтиније можемо набавити.

Али ма који од ових материјала да употребимо, треба да је потпуно сув а не буђав и да заудара.

Сандуке или корпе у које су упакована јаја, треба оставити на какво место у коме се неће мењати температура а где ће увек имати свежа, чиста ваздуха. А сем тога, то место не сме бити много хладно.

Сем овога начина конзервирања јаја, врши се оно и на друге начине. Да поменемо још два три, па ко жели може употребити који хоће, и који му се чини лакши.

Први начин конзервирања јесте у кречном млеку, које се овако справља: Треба узети креча па га погасити и кад се добро погаси, упије у себе воду и *охлади*, може се узети за справљање кречнога млека. Ако у кречу има камена и не угашеног грумена, треба га извадити и одбацити. Где већ има погашенога креча, ту је боље њега узети за справљање кречнога млека. Кречно млеко треба начинити као и за кречење, али нешто врло мало жиће.

Кад је кречно млеко готово, треба узети лонац или ћуп па у њега наслагати јаја која смо одредили за чување. Јаја не смемо слагати до врха ћупа или лонца, већ мање, стога што треба да преко њих дође кречно млеко и да не би дошла у додир са ваздухом. То не треба већ ни стога, што се креч таложи и пада на дно. Па ако би јаја била до врха сложена могао би их ваздух покварити.

На овај начин остављена јаја могу дуго трајати. Једина им је мана што им беланце није добро за „шне“ а за остала јела су врло добра и употребљива.

На други начин очуваћемо јаја, ако их пре свега од сваке нечистоће и мрља добро ишчистимо, па оставимо у мекиње, струготине или плеву на каквом промајном а сувом месту.

Трећи је пак начин чувања овај: Треба јаја ако су прљава очистити од нечистоће и добро избрисати сувом крпом, па их онда наслагати по полицама и оставити. Али сваке недеље треба их по једном обрнути тако, да им једне недеље буде врх обрнут доле а друге горе.

Да ли ће се јаја одржати дуже или краће време, поред свега осталога што је овде напоменуто, зависи и од тога, како су кокошке храњене. Ако су кокошке храњене јаком, снажном храном, на пример зрнима, у јајима ће бити мање воде и та ће се дуже чувати. Напротив, оне кокошке које се хране лошом храном и саме је траже, носе нешто водњикастија јаја па се стога пре и лакше кваре, и за то нису за чување.

Наш народ много цени и за зиму оставља међудневичка јаја, а то време пада по жетви стрнина и других плодова до пред јесен, у које се време кокошке најбоље хране а то се поклапа са оним што је горе казато.

Да речемо коју и о паковању јаја за пошиљку.

Јаја ради пошиљања за јело пакују се овако: Ваља свако јаје добро завити у повећу меку хартију и ређати у сандуку једно до другога. Па кад први ред — таван — буде готов, онда преко њега метути какву крућу хартију, па продужити други ред и опет преграду тако, док се сандук не напуни.

У место хартија и завијања комад по комад, може се употробити ситна слама, сено, мекиње, струготине али опет тако, да јаја не дођу једно до другога, већ да буду растављена овим материјалом. Кад се јаја овако у сламу пакују, онда не мора долазити између редова преграда од дасака или хартије. У место тога може се употребити између појединих тавана само више: сламе, плеве уопште материјела у који пакујемо.

На овакав начин спакована јаја могу се шиљати и на веће даљине. Само ради веће пажње да се јаја не би полупала приликом уношења и изношења сандука, треба на сандуцима крупним словима написати: „Јаја,“ „Пажљиво,“ „Не тумбај“ а ставити потребну напомену и у спроводном листу.

И поред најбоље пажње и чувања деси се пак да јаја неки пут промрзну. Да би се могла употребити треба их раскравити. Раскрављивање не сме бити уношењем у топле и загрејане локале или потапањем у врућу воду. Напротив, смрзнута јаја треба метути у какав суд па налити хладном водом у коју треба метути мало снега или комад леда, па онда оставити у локал где је температура умерена. На скоро после овога, јаја ће се раскравити и могу се употребити.

И. К.

ВРСТА МОЉЦА НА ВИНОВОЈ ЛОЗИ

(Grapholita botrana W. V. = Tortrix botrana Schiff).

— Н. Ранојевић —

Економ среза нишког послао је 15 јула све године извешће, како се многи грађани из Ниша жале да им се грожђе на османлуцима домаће лозе, које имају код својих кућа, црвља, суши и опада. Према тој жалби грађана, економ је прегледао османлуке и том приликом запазио је у оштећеном грожђу мале гусенице, налик на црве, које су се толико намножиле да ће готово све грожђе на османлуцима уништити. На истим османлуцима примећене су те гусенице још прошле и претпрошле године, само у много мањој мери, због чега на њих тада није ни обраћана пажња.

Уз то извешће економ је послао и неколико избушених и наједених зрна из оштећених гроздова са поменутих османлука заједно с гусеницама.

Готово у исто време, 17 јула ове године, послао нам је и економ окр. врањског, иста таква избушена и наједена зрна са османлука из лесковачких градина.

У оба случаја гусеница је једна иста. Она је боје прљаво зелене, обрасла је беличастим длакавим брадавичицама, глава и вратни штит јој је отворено мрке боје, има 16 ногу и може да нарасте у дужину до 1 см. Гусеница пробуши зрно грожђа, обично још док је зелено, и изеде му већим делом унутрашњи сочни део тако да се кроз пробушену покожицу (оплодницу) зрна виде унутра семенке. Само једна гусеница оштети на тај начин неколико зрна на грозду. Пошто изнутра наједе једно зрно, она га напушта, пробуши оближње здраво зрно на грозду, па по том треће зрно итд. док се потпуно не развије. Уз то гусеница свиластим влакнима, чији сплет подсећа на гусенична гнезда на воћкама, спаја једно за друго сва зрна која је оштетила. Та зрна, која су обично само на једном месту пробушена и делом изнутра изедена, убрзо постају љубичасте боје и почињу да се суше ако је време суво; напротив, ако је време влажно, та се зрна убуђаве и на тај начин, ако се благовремено са грозда не уклоне, постају опасна и за здрава зрна у грозду.

Намноже ли се гусенице, као што је случај у нишким османлуцима, оне ће на описани начин уништити $^2/_3$—$^3/_4$ целокупне бербе. И то бива у доста кратком размаку времена, у року од 4—5 недеља, колико је потребно од прве појаве гусеница па докле их нестане, т.ј. док се не учауре. Како су се неке од послатих гусеница на путу за Београд учауриле у завоју, где су биле спаковане, може се закључити да су се оне ове године на османлуцима у Нишу и Лесковцу *почеле појављивати крајем јуна месеца* и да ће их крајем јула, најдаље почетком августа, нестати.[1]).

Пошто су се гусенице потпуно развиле, махом напуштају оштећена зрна и завлаче се под напуклу кору лозе или у пукотине притке, или наслона на који је наслоњен османлук, или се спуштају на земљу у осушено и опало лишће. Има случајева, пак, да гусеница пошто се потпуно развила, не напушта зрно које је изнутра нагризла, него и даље остаје у њему као у каквом заклону. У свима наведеним случајевима гусенице се умире и почињу да се учауравају. За кратко време оне се претворе у мале чауре беле боје ,чији је омотач од густог сплета влакана свиласта изгледа. На једном крају омотача чауриног налази се формиран отвор из две уснице, које су потпуно прилубљене једна уз другу, а кроз који ће у своје време да излети лептир. Како су лутке у овим чаурицама веома чврсте, то ће оне заштићене у пукотинама на кори чокота или на наслону, на који се ослања османлук, или најпосле у опалом сувом лишћу на земљи бити у стању да издрже и најјачу зиму.

Идућег пролећа излетеће из презимелих чаурица мали ноћни лептирићи (дужине 5—6 мм.) налик на мољца. Научно име овог лептирића, чија су предња крила боје рђасто-мрке са по 2 беличасте унакрс стављене павте јесте *Grapholita botrana W. V.* Појава његова бива у Француској око половине месеца априла, а у Немачкој тек почетком месеца маја. *Време појаве лептирића у пролеће треба и код нас утврдити, ради чега ваља на то обратити пажњу идућег пролећа.* То је важно знати због мера које ваља против тог штеточине предузети, као што ћемо мало доцније видети. Свакојако да ће његова појава и код нас пасти пре цветања винове лозе.

Одмах после појаве лептирића настаје оплођење и свака женка снесе до 30 ситних јаја у цветне пупољке винове лозе. Из тих јаја развију се после 15 дана гусеничице, које су потпуно једнаке онима што су се прошле године развиле на грожђу и оштетиле га. Гусеничице прво упреду свиласта влакна и њима као каквом паучином омотају гроздиће, а по том почну да се хране цветним пупољцима или плодницима, ако се цвет развије, или нагризају дршку гроздића. Последица свега тога је делимично или потпуно сушење гроздића. Изгледа да *код нас те гусенице на гроздићима пре или за време цветања винове лозе још нису запажене*, на шта би ваљало убудуће обратити пажњу. Пошто се гусенице потпуно развију, оне ће напустити онај свиласти паучинасти сплет, којим су биле заштићене у оштећеним гроздићима, и завући ће се под кору винове лозе на местима где је делимично ољуштена или у пукотине околних предмета (притке, диреци и наслони за османлуке) где ће се учаурити, онако исто као у прошлој години, само што чаурице неће презимети него ће већ после 15 дана отприлике из њих излетети исти лептирићи као с пролећа из презимелих чаурица, И ови други лептирићи одмах почињу да се паре, а женка носи јаја на гроздове чија су зрна већ прилично развијена. Из јаја се убрзо развију гусенице које буше зрно, наједају га изнутра услед чега се оно почиње да суши. Ове летње гусенице, тако да их називамо, запажене су код нас ове године. Оне су многобројније од оних које се појављују у пролеће, ако против ових није ништа предузимано, и за то су опасне за винову лозу. Што прва гусеница није уништила пре или за време цветања лозе, довршиће ова друга обично пре појаве шарка.

Овај штеточина, дакле, у току једне године има 2 покољења (генерације). Из презимелих чаурица излете у пролећа лептирићи. Женке по оплођењу носе јаја и гусенице, које се из њих развију, наносе штете гроздићима пре или за време цветања. Гусенице пошто се исхране, претварају се у чаурице, а из ових убрзо излете лептирићи. То је *прво покољење. Друго покољење* започиње гусеницама, које се развијају из јаја што их носе лептирићи првог покољења, а које су код нас ове године запажене у половини јула месеца, па се преноси на чаурице које постају из истих гусеница и које ће презимити, и завршује се лептирићима, који ће из ових чаурица излетети идућег пролећа.

Ова врста мољца, чије су гусенице запажене код нас само на османлуцима у Нишу и Лесковцу, појављује се махом у јужним крајевима Европе, и то стално на чардаклијама и шпалирима.[2]).

* * *

Сузбијање овог штеточине је доста заметан и тежак посао, али кад се употребе све потребне мере и кад се оне на време и правилно изврше, штеточина ће у свом ширењу бар толико бити ограничен да неће наносити осетне штете грожђу. Све мере, које ћемо мало ниже изнети управљене су непосредно против самог штеточине. Њима је задатак да се уништи тај инсекат у свима својим облицима развића, јер ни једна мера сама за се није довољна. Оне су управљене против чаурица,

[1]) У Француској се те гусенице доцније појављују, од половине јула месеца и трају до краја августа; у Немачкој од половине месеца августа до половине септембра.

[2]) На њиском чокоћу познате су у другим европским државама још 2 врсте. И то *Conchylis (Tortrix) ambiguella Hübn*, која је по начину живота потпуно једнака врсти што је код нас ове године утврђена, а по штети која наноси грожђу још је опаснија. Гусенице те врсте су нешто веће (до 12 мм. дугачке) и с почетка су црвено-мрке, а доцније црвенкасте; лептирићи су до 5 мм. дугачки, са жуто-белим предњим крилима шареним црним павтицама. Друга такође штетна врста је *Tortrix Pilleriana Schifferm.*, чије се гусенице хране лишћем и цветовима винове лозе. Гусенице испредају свиласта влакна, којима као каквом паучином спајају уједно делове лишћа, или цело лишће и гроздиће пре или после цветања, на их по том нападну. На тај се начин лишће и гроздови, који су тако нападнути, осуше. Гусенице ове врсте још су веће (до 2,5 см. дугачке), боје зеленкасто-жуте са црном главом. Лептирић може да нарасте у дужину 11—16 мм., боје је зеленкасте или рђасто-мрке са по 3 попречне мрке павте на предњим крилима. Лептирићи носе јаја на горњу страну листа винове лозе у месецу јулу и августу. Јаја су по 30—100 скупљена у мале гомилице. Гусенице, које се убрзо из њих развију, не ране се него се спуштају са листа на ластаре и чокот, или на притке, у чије се пукотине завлаче и ту се учауравају. Идућег пролећа гусенице измиле из својих чаурица, у којима су презимеле, и прелазе на зелене делове лозе да се исхране, а тек се по том учауравају да се претворе у савршеног лептира.

у ком облику инсекат презимљује на чокоту, на приткама или на наслону османлука, и против лептирића који ће се с пролећа из њих развити, даље против гусеница, које убрзо постају из јаја која су снеле женке тих лептирића, и најпосле против лептирића првог покољења и гусеница другог покољења, које ће се преко лета појавити.

Ево тих мера, које ваља против овог штеточине употребити и о чијем се успеху треба уверити, јер ми за наше прилике још немамо о томе искуства.

I. Чим се на грожђу појаве гусенице, а то је примећено код нас ове године у јулу месецу, треба сва оштећена — уцрвљана — зрна поскидати са гроздова и на тај начин одвојити их од здравих. Оштећена зрна са сакупљеним гусеницама одмах уништити. То ваља понављати за све време док се гусенице буду појављивале на грожђу. Тиме ћемо унеколико спасти грожђе од даљег квара; али ћемо у исто време, уништивши гусенице, спречити их да се учауре на чокоту или у његовој близини, и тиме у знатној мери сачувати османлуке од овог штеточине за идућу годину.

Прскање грожђа у то време ма каквим растворима или попрашивање сумпором, што је према извештају економа извршено у Нишу, неће довести ни до каквих повољних резултата. Гусенице се за време прскања завуку у наједено зрно, ако су биле изван њега, и на тај начин потпуно се сачувају од средства, које је против њих управљено.

II. Ако претходну меру извршимо пажљиво и на време, опет ће нам известан број гусеница умаћи и завући се у напуклу кору винове лозе или у пукотине оближњих предмета, на које се ослања османлук. Оне ће се ту учаурити и претворити у мале беле сјајне чауриче. Њих ваља на тим местима потражити и уништити, што се постиже на овај начин:

1. Пошто је грожђе обрано и лишће опало треба каквом оштром четком, најбоља је она од жице, каква се може набавити преко Пољопривредног Друштва, поскидати стару напуклу кору са чардаклије. Тако исто поскидати кору са наслона чардаклије, ако је он сграђен од грања или од дрвета, на коме је остала кора.

2. После тога треба кречним млеком (3—5%) премазати целу очишћену чардаклију, а тако исто и њезин наслон.

За тим покупити поскидану кору и опало лишће, па све одмах спалити.

III. Идуће године у другој половини месеца априла или у првој половини месеца маја, када ће се отприлике морати појавити лептирићи, приредити лов на њих. То се чини ноћу помоћу запаљених лампица испод чардаклија. Има зато нарочито сграђених лампица, или се могу употребити и обични фењерчићи, поред којих треба ставити какав бео суд напуњен водом, на чијој се површини налази слој петролеума или зејтина. Лептирићи ће облетати око лампице или фењера и падаће у суд. Та врста лова имаће успеха за време мрачних ноћи, ако је уз то време тихо и размерно топло.

IV. Ако се и после ове мере убрзо појаве гусенице на гроздићима, а то ће бити вероватно пре или за време цветања лозе, мораће се против њих предузети прскања. Прскати треба само заражене гроздове, које су гусенице уплеле свиластом паучином.

Ево средстава (инсектицида) која су успешно употребљена за ову сврху, а која ваља у то време и код нас опробати.

1. Обична, црна карболна киселина у јачини 1%.

Пошто ће се гусеница код нас појавити вероватно у време кад треба први пут прскати лозу против пламењаче, то се обадва посла могу одједном да предузму .На сваки 100 литара бордоске чорбе додати 1 литар карболне киселине, и то пред само прскање, па том смешом прскати и против пламењаче и против гусеница на гроздићима.

2. Дувански сок, који према јачини треба разблажити водом. Екстракт дуванског сока може се набавити преко Повривр Друштва, и њега ваља употребити у јачини 1,5%—2%.

3. Раствор сапуна у води показао се као много слабији инсектицид од она прва два.

V. У другој половини месеца јуна треба испод лечених чардаклија поново палити лампице или фењерчиће ради хватањ лептирића првог покољења. Разуме се да ово треба према потреби извршити.

* * *

Успех, који ћемо на тај начин у борби против овог штеточине постићи, *зависиће не само од тога да ли су предложене мере на време и правилно извршене, него да ли су у једном зараженом месту и истовремено извршене.* Ако само појединци поступе према напред изложеном упутству слабу ће ваљу видети, јер ће им лептирићи из суседних османлука долетати на који ће се начин штеточина на леченим османлуцима стално одржавати.

БЕЛЕШКЕ

Земљорадници употребите наступајуће слободно време на побољшање својих њива. — Како после свршеног вршаја немате великих пољских радова, а и радна стока најзалуднија вам је, то вам препоручујемо и саветујемо, да *угарите стрњике.*

Угарења стрњика преко лета и јесени од велике је вредности за побољшање плодности земље, јер:

1. Заорана стрњика и трава иструли и прави ђубре;

2. На орапој стрњики изникне семе корове, те се тако уништава;

3. Земља изложена сунцу, киши и мразу оплођава се;

4. Преко зиме напоји се влагом, те су идућег лета усеви по таквој земљи издржљиви и напредни на суши. Запамтите да није узалуд речено: „*Угарено пола ђубрено.*“

Употребите дакле залудно време и рад ваше стоке *на угарење стрњика ирвенствено*, а *извожење ђубрета*, које сте навикли у ово доба извозити, *обуставите.* Јер ђубре је скупоцено благо, у коме наш земљорадник оскудева, па стога треба чувати сваки делић његове благотворне моћи.

Ђубре преко лета извежено и остављено на њиви, утицајем сунчане припеке, ветра и кише губи много од своје снаге. Ђубре преко лета и јесени извозите на њиву само онда, *кад можете* да га растурите и *одмах заорете.* У противном чувајте ђубре, скупљајте на веће гомиле па исте покрите сламом или коровом — бурјаном, — док не дође време и могућност да га пред орање извучете и заорете.

Зими по снегу и мразу извучено ђубре не губи много од своје снаге, кад се с пролећа, чим настану топли дани, растури и заоре.

Опет вас, дакле, у интересу вашег бољитка саветујем *не пропустите стрњике да подугарите.* Ђубре већ извежено растурите и одмах заорите, а *даље извлачење одложите* за зиму, *ако нисте у могућности да га одмах по извлачењу и заорете.*

ГЛАСНИК

Друштва за обезбеђење земљорадника у Француској. — Министар Привреде у Француској издао је један распис, упућен професорима и учитељима пољопривредних школа, који, због његове важности, доносимо. Распис гласи: „Господине професоре, ви знате да је стална и постојана тежња Републике да потпомаже развитак установа за обезбеђење земљорадника у случају штете у стоци, од града и других елементарних непогода, којима је пољопривредник врло често изложен.

Радо признајем, да је за последње четири године у томе погледу доста учињено, чему су много приномогла законска заштита, правни органи, професори пољопривредних школа, штампа, пољопривредна друштва и други чиниоци, тако, да је број земљорадничких друштава за узајамно обезбеђење, којих крајем 1897 год. није било више од 1400, сада достигао број од 2900.

Ма да тај успех потпуно задовољава, ипак смо још далеко од потпуна свршетка саме ствари, јер још много што шта недостаје да би тих 2900 друштава могли сачињавати одбранбену мрежу, равномерно разастрту, над свима окрузима. Још има много и у погледу пољопривредном не мало важних округа, који оскудевају у друштвима за узајамно обезбеђење.

Из тога изводим ово, ако су средства за предохрану, која је скупштина одобрила и олакшице од 4 јула 1900 године, дате зарад оснивања друштава за земљорадничко обезбеђење имали великог утицаја на целукупан покрет, иницијатива земљорадничких друштава и професора пољопривредних школа најбоље се је огледала у понеким крајевима и добро знам, господине професоре, да су се многи ваши другови, којима је та мисија била поверена, посвећивали њојзи особитим жаром и одушевљењем, достојним сваке хвале.

Управа Министарства Привреде одиста не може имати бољег, ни поузданијих сарадника од професора пољопривредних школа, који познавањем краја у коме делују и утицајем својих односа са земљорадничким светом, могу боље но ико други дати савета, који се не смеју пречути и дате иницијативе, која води жељеноме циљу. Не могући а да вас не позовем, господине професоре, да и на даље будете тако одлично на помоћи, ја се ограничавам на неколико обичних напомена, како би сте могли помагати моје тежње у погледу организовања узајамног земљорадничког обезбеђења, где оно није још изведено.

Јамачно сте појмили, господине професоре, да се не смете ограничавати на објашњења у школи и у седницама о добрим последицама, које потичу од тога обезбеђења, а које нико и не спори. Тежње ваше ваља да имају искључиво практичан смер и, по моме мишљењу, онај ће вам рад бити најбољи, који буде управљен на оснивање новога друштва. У томе циљу изволте ступити у везу с најугледнијим особама у сваком погледу, утичите да дају подстрека за оснивање друштава за узајамно обезбеђење и будите им на руци за припремне радове свеколиким корисним саветима својим. Познавајући најбоље и сами местне прилике и потребе краја, ви се користите и искуством свих ваших другова у суседним окрузима, којима је већ пошло за руком у сличним приликама постићи успех.

Како се организација друштава за обезбеђење има завести према дотичноме крају, карактеру и обичајима мештана, Министарство је наумно оставити вам, господине професоре, што већу слободу, али би вам ипак препоручио, нарочито за оне крајеве, који нису још довољно упознати са земљорадничким обезбеђењем, да се становници једне или двају општина сазивају у мање скупове ради штедње у самоме времену. Ви јамачно знате, да велики део друштава за узајамно обезбеђење уместо да својим члановима припреми исплату премије, према стопи обезбеђеног капитала, он тек после четврт или пола године прорачунава, колико има коме да се исплати у име накнаде за претрпљену штету. Попека од тих ситних друштава за обезбеђење не само што изводе репартицију губитака, већ прикупљају и сталне прилоге. Тај доста примитиван систем, но који је права слика узајамности, има ту добру страну, што цео тај апарат за обезбеђење ступа одмах пред очи самих пољопривредника и јасно казује целисходност употребе те врсте фондова. На тај се начин могу најбоље отворити очи оним лицима, која су према узајамном обезбеђењу непријатељски расположена.

Бавећи се организацијом месног узајамног обезбеђивања, имајте ваздa у виду и њихова удружења било у срезу или у округу. Тај систем, који омогућава репартицију накнаде штете при изузетним елементарним непогодама, које су постигле појединце, међу свеколика друштва у савезу, природна је и неизбежна последица, јер проистиче из установа малих удружења. Јасно је, да статути, израђени учашћем свију чланова, опредељују максимум улога и накнада. Даља брига биће вам да тај систем, као други ступањ обезбеђења, свуда препоручујете и помажете. Није довољно само основати друштво за узајамно обезбеђење, већ је потребно старати се да се оно и одржи и да лако поднесе све последице, које проистичу из елементарних непогода, које мала друштва, упућена сама на се, не би могла поднети.

Законом од 4 јула 1900 беху одстрањене све сметње, нарочито фискалне, које се беху истакле, оснивању друштава за узајамно обезбеђење. Формалности при оснивању најпростије су и у вези с одвећ незнатним издацима, чим буде довољно јасно, да се ствар тиче земљорадничке узајамности, да циљ није добитак и да је управа бесплатна.

Остаје још једна ствар, на коју би требало обрати типажњу. Ако неко друштво за узајамно обезбеђење буде основано као одељак пољопривредног синдиката, неће моћи добити државне помоћи, осим ако се утврди, да ће управа тим друштвом бити самостална и ако друштво отвори своја врата и свима околним земљорадницима, били они чланови синдиката или не.

Напомињем, најзад, да се помоћ законом предвиђена, може дати друштвима сада основаним, да би могла поднети трошкове, којима се излажу при оснивању, као и ради оснивања резервних фондова. То исто важи и за раније основана друштва. Министарство је вољно помоћи сваку иницијативу при оснивању, само када се испуне погодбе, које следују пријемом државне помоћи."

НОВЕ КЊИГЕ

Правилник и упутство о сузбијању крваве ваши, са две табеле (једна у боји). Издање Министарства Народне Привреде. 1904 год.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IX СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 14 априла 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јекић, чланови Одбора: г. г. Д-р. Марко Т. Леко, Алекса Љ. Поповић, Петар Д. Тодоровић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретара Рад. К. Спасовић.

45. Прочита се записник осме седнице од 24 марта ове године — Одбор усваја записник без примедбе.

46. Председник извештава Одбор да је примећено, да се друштвени дом угиње, те је услед тога пао и плафон у сали драштвеног дома. Поводом овога молио је г. Нилолу Стаменковића, проф. Вел. Школе за мишљење, а писано је и Дирекцији Државних Железница, која је испитивала земљиште на коме се налази и друштвени дом, и мољена за извештај о резултату тога испитивања. Према овоме пита Одбор, на који би начин имала да се изврши оправка дома — Решено, да се сачека извештај Дирекције Државних Железница и да се прибави мишљење стручњака, па према томе да се донесе одлука о оправци дома.

47. Приступи се решавању о изменама и допунама у Правилима друштвеним — Решено, да се умоли г. Милутин Савић, бив. председник Друштва да проучи прикупљени материјал и поднесе Управном Одбору нацрт за измене и допуне Правила па да се тада у одборским седницама приступи даљем раду.

48. Председник извештава да је г. Петар Убавкић вајар молио, да му Друштво уступи за неко време свој павиљон за рад — Решено да се г. Убавкићу стави на расположење друштвени павиљон за довршење свог рада.

49. Благајник подноси извештај о стању друштвене благајне за месец јануар, фебруар и март од ове године — Одбор прима к знању и одлучује да се ови извештаји штампају у *Тежаку.*

50. Благајник реферише о дијурнама и попутинама, које се имају ове године одређивати друштвеним члановима и осталим изасланицима, које Друштво буде по разним својим пословима изашиљало — Решено, да се и убудуће дијурне одређују посебно за сваки случај.

51. Благајник реферише о стању Подружине Љубићске и предлаже да Друштво изашље нарочитог изасланика, који ће на лицу места прегледати стање те Подружине и о томе поднети Друштву извештај — Решено, да се умоли начелник дотичнога среза и благајник подружине да прегледају Подружину и о томе Друштву поднесу извештај.

52. Благајник реферише, да постоје извесна дуговања Друштву, по којим је оно предузимало све мере, да се дуг мирним начином изравња, но без успеха, те предлаже, да се предмети но овим дуговањима предаду адвокату — Одбор усваја предлог благајника и овлашћује председника да он нађе адвоката коме ће се ови предмети поверити.

53. Председник извештава да је Господин Министар Народне Привреде изволео одобрити један дан по подне сваке недеље свима чиновницима подручног му Министарства који су чланови друштвене управе, ради учествовања у одборским седницама, као и да је известио Господина Министра, да ће се одборске седнице за сад држати сваког понедељника по подне — Одбор прима к знању извештај г. председника.

54. Благајник реферише да је по дуговању поч. Боже Боди у суми од једног динара. Друштво предузимало све кораке да наплати, но исту није могло наплатити. Па да се ово не би и даље повлачило, предлаже да се расходује — Решено, да се усвоји предлог благајника и да се ова сума расходује.

ПРИХОДИ и РАСХОДИ

Српског Пољопривредног Друштва по закључењу рачуна за месец мај 1904 годину.

Редни број	ПРИМАЊЕ	Динара	Пара
1	Остатак по дневнику касе од месеца априла 1903 год	11268	—
2	Државна помоћ за 1904 годину	—	—
3	Остатак непримљене државне помоћи у 1903. години	6250	—
4	Од улога добротвора и утемељача	200	—
5	Од улога помагача	128	—
6	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	103	—
7	Претплата на Тежак за 1904 и наплата дуга за раније године	1525	40
8	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	692	80
9	Од продаје књига	522	96
10	Од продаје семена и садница	23164	05
11	Од продаје справа, рафије и друго	24962	10
12	Од продаје прскалица и плавог камена	38623	10
13	Од продаје запрашивача и сумпора	170	50
14	Од наплате дуга за семе, справе и плави камен	1909	01
15	Накнада од Министарства Народне Привреде за друштвено имање у Шапцу	—	—
16	Ванредни приход	119	34
	Свега примљено	109.638	26
	По одбитку издавања у	104.573	86
	Остаје за 1 јуни	5064	40

Редни број	ИЗДАВАЊЕ	Динара	Пара
1	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја и трошкове изасланика друштвених по овим радовима	1028	35
2	На издржавање живинарника у Роготу, плата настојника и чувара	308	70
3	На припреме за оснивање пољопривредног музеја	—	—
4	На набавку и експедицију семена и садница	28363	15
5	На набавку справа, рафије и др.	28599	60
6	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	37802	—
7	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	322	15
8	На набавку књига новина, дрвореза, повез календара и осталих издања	856	82
9	На штампање практичних пољопривредних поука и награде писцима	204	—
10	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и ранијих година	945	50
11	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	63	65
12	На електрично осветљење и телефон	256	10
13	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	417	20
14	На оправку друштвеног дома, препокривање павиљона и одржавање врта	59	—
15	Плата секретара	1053	32
16	Хонорар благајнику	500	—
17	Хонорар уреднику Тежака	400	—
18	Плата економу	833	30
19	Плата писару	625	—
20	Плата архивару	625	—
21	Плата експедитору	427	50
22	Плата послужитеља	858	62
23	Депоновати на набавку новог имања (бр. 15. примања)	—	—
24	На ванредне издатке (евентуално штампање Пољ. Календ.)	24	90
	Свега издавања	104.573	86

Бр. 5410.
3 јуна 1904 године
Београд.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
М. Х. Поповић с. р.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

ОБЗНАНЕ

Качар и плетар потребни су Винодељско-Воћарској Школи у Букову (код Неготина) за школске радионице и обуку ђака у качерском и плетарском раду. *Качар* треба да има мајсторско право, предпостављаће се они који су изучили који разред средњих или грађанских школа. *Плетар* треба да је свршио Плетарску Школу, и да је био помоћник у овој, или да је занат самостално радио. Обојица треба да су и доброг владања. Плата је 720 динара годишње, а уз то и бесплатан стан и огрев и по 5 ари земљишта за градину. Молбу ваља послати Управи Винодељско-Воћарске Школи најдаље до 1 августа ове године; а молби приложити: документа о стручности и општинско уверење о владању.

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Преглед 22 броја Тежака. — *Чланци:* Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава у Краљевини Србији (свршиће се). — Чување јаја. — Врста мољаца на виновој лози. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 23 — У БЕОГРАДУ, 10 АВГУСТА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији.

— С. Ђ. Милошевић —

(свршетак)

У досадањем излагању ми смо изводили резултате и доносили закључке за целу Србију уопште, међутим да би добили што вернију слику о распрострањености пољопривредних справа у појединим крајевима наше отаџбине, а нарочито оних без којих земљорадник не може опстати као што су: плуг са својом прамајком ралицом и оцем дрвеним плугом, ми ћемо изнети пред поштоване читаоце ове податке сређене по окрузима, који су добивени приликом пописа обрађене земље у 1897 години.

	БРОЈ		
	ГВОЗД. ПЛУГОВА	ДРВЕН. ПЛУГОВА	РАЛИЦА
У округу ваљевском	5.255	952	2.339
„ „ врањском	275	4.842	7.893
„ „ крагујевачком	6.225	1.714	4.248
„ „ крајинском	4.734	2.223	110
„ „ крушевачком	1.574	3.515	7.083
„ „ моравском	6.442	3.604	3.721
„ „ нишком	1.075	2.813	10.881
„ „ пиротском	19	550	12.236
„ „ подринском	8.303	2.896	3.143
„ „ подунавском*	14.110	1.275	345
„ „ пожаревачком	14.260	1.856	7.169
„ „ рудничком**	2.293	1.795	10.774
„ „ тимочком	443	3.870	9.587
„ „ топличком	389	2.160	5.176
„ „ ужичком	334	784	11.809
„ Београду	61	10	—
Свега	65.792	34.859	96.514

Ови нам бројеви најлепше показују, колики је у ком крају наше отаџбине учињен напредак у погледу начина обрађивања земље, а уједно показују нам и то, у којим крајевима преовлађује земљорадња, а у којима опет сточарство. Тако у брдским окрузима: врањском, пиротском, тимочком, топличком, ужичком, нишком, рудничком (садањем рудничком и чачанском) и крушевачком има најмање гвоздених плугова, у њима влада још у пуној сили ралица и дрвени плуг, а нарочито у окрузима пиротском и ужичком. У питомим и равнијим окрузима: ваљевском, моравском, крагујевачком и подринском преовладали су гвоздени плугови над дрвеним и ралицом; а у окрузима подунавском (садањем београдском и смедеревском) и крајинском гвоздени плуг сасвим је истиснуо из употребе ралицу, а дрвени плуг још се одржава, ну и он је у незнатном броју заступљен.

Занимљиви су још податци о међусобном односу између гвоздених плугова с једне стране, и ралица и дрвених плугова с друге стране. Кад упоредимо бројеве једних с другима наћићемо, *да је на један гвозден плуг долазило* у округу:

	ДРВЕНИХ ПЛУГОВА	РАЛИЦА
Ваљевском	0·18	0·44
Врањском	17·61	28·69
Крагујевачком	0·28	0·68
Крајинском	0·47	0·02
Крушевачком	2·23	4·50
Моравском	0·56	0·58
Нишком	2·62	10·12
Пиротском	28·95	644·00
Подринском	0·35	0·38
Подунавском*	0·09	0·02
Пожаревачком	0·13	0·50
Рудничком**	0·78	4·70
Тимочком	8·74	21·64
Топличком	5·55	13·31
Ужичком	2·35	35·35
Београду	0·16	—
У општe	0·53	1·47

Према овим податцима, крајњи резултат је ипак задовољавајући, јер нам показује да у Србији *на један дрвени плуг долазе два гвоздена, а на три ралице долазе опет по два гвоздена плуга.* Ово је доказ, да у погледу начина обрађивања земље, и ако споро, опет напредујемо.

* * *

Остало би нам још да разгледамо, како стојимо са превозним средствима, која су земљораднику такође неопходно потребна, на првом месту за пренос летине са њива у скло-

* Садањи београдски и смедеревски.
** Садањи руднички и чачански.

ништа и зграде, и за изношење производа на тргове у оближње вароши и варошице ради продаје.

Превозних средстава у употреби код земљорадника има двојаких: са запрегом коњском и са волујском.

Постоји начело: да уколико је један народ даље одмакао у културном развићу, утолико је већма и коњска запрега код њега одомаћена; међутим то начело према нашим теренским приликама, не би се код нас могло у свој својој строгости применити, пошто је наша отаџбина већином брдовита, а и оне равни поред Саве и Дунава такође су испреплетане са безброј повијараца, коса и удолина, те за такав терен треба и јача снага за вучу, за то је код нас волујска запрега у надмоћности. О томе имамо свакодневних примера, да земљорадник који има и коње и волове, само ако има што теже да дотера у варош, он хвата волове а коње оставља у коњарнику.

Осим тога код нас је у великој надмоћности гајење говеди над коњима, и што се код нас говече употребљава за све земљорадничке послове, међутим коњи су до скоре прошлости поглавито служили за јахање и вршај, а имућним земљорадницима још и за вожњу приликом одласка у варош.

Што се пак тиче кола за волујску запрегу, она су сад врло спретна, и мало се разликују од кола коњских, једино што су масивнија и за јарам удешена, иначе су на око угледна.

У шесетим па и седамдесетим годинама прошлог столећа, још су се могла видети код нас по унутрашњости гломазна, неспретна и неугледна волујска кола, на којима су точкови били прављени махом од две или три уковане растове даске па заокружене а на средини за осовину пробушене; на таква кола није се ни могао мало већи терет натоварити, јер су сама по себи била и сувише тешка.

Сада таквих кола код нас више нема, и у најудаљенијим селима налазимо кола слична коњским, према томе не може се пребацивати нашем земљораднику да није савремен.

Податци о броју кола, као што у почетку рекосмо прикупљени су приликом извршених пописа обрађене земље у 1867, 1893 и 1897 години, познијих података немамо стога се морамо и са овим задовољити.

По подацима из године 1867 било је у Србији 14.357 кола коњских и 112.791 волујских. Кад упоредимо ове бројеве међусобом, добићемо резултат да је на једна коњска кола долазило просечно по 8·75 или у округлом броју по 8 кола волујских. Кроз дуги низ година, готово до скоре прошлости, овај однос у распрострањености кола коњских према волујским, врло се мало изменио, тако да је у 1893 години на једна коњска кола просечно долазило по 6·13 или у округлом броју по 6 кола волујских, а бројно било их је 25.298 коњских и 155.136 волујских. Узроци због којих је тако мали напредак показан у повећаном броју кола између првог и другог пописа, леже поглавито у три рата када је велики број и кола и стоке упропашћен. Тек пописом из године 1897 констатовано је, да се овај однос мало јаче изменио, услед повећаног броја коњских кола. Том приликом пописано је 31.729 кола коњских и 168.131 волујских, и кад упоредимо ове бројеве, наћићемо да на једна коњска кола долазе по 5·29 или у округлом броју по 5 кола волујских.

Разлика ова између просечних бројева из 1893 и 1897 године изгледа на први поглед мала, за непуно једно цело, међутим она је према разлици између просечних бројева из 1867 и 1893 године, знатно већа, нарочито кад се узме у обзир размак времена између првог и другог пописа који износи 27 година, и размак између другог и трећег пописа који износи само четири године; према томе несумњиво је да се је број коњских кола знатно повећао. Овде напомињемо да је у години 1897 пописан и број саона, којих је том приликом нађено 147.433 комада.

Како пак стојимо у погледу распрострањености кола по насељеним местима видимо из ових података. У расматрање узећемо годину 1897 као последњу у којој је попис извршен и наћићемо, да је на једно насељено место долазило просечно по 7 кола коњских и 39 волујских, уопште кола 46 и по 34 саона. Оволики број кола и саона на једно насељено место задовољавајући је, јер приближно је једнак броју плугова и ралица укупно.

*

Са овим досадањим излагањем мислимо да смо циљ постигли добијањем крајњих резултата у погледу распрострањености пољопривредних справа и превозних средстава, и завршавајући овај напис, налазимо за потребно, да спомено разлоге који су нас руководили да се овог посла подухватимо.

Први и једини је разлог тај, што у овој јубиларној години треба, после стогодишњег рада, што но реч да инвентирамо наше стање по свима гранама народног и државног живота и напретка, како би тиме потомцима оставили што верњију слику садашњег стања, која ће им у доцнијим временима послужити корисно, у доношењу праведне оцене о раду или нераду, и о успеху или неуспеху, њихових предака.

УПОТРЕБА ЧИСТЕ СТЕЉЕ ПРИ ПРАВЉЕЊУ ВИНА

— проф. В. Валента —

Рано грожђе сазрело је а приближава се берба и оних позних сората грожђа, од којих се обично прави вино. Прављењу вина код нас не обраћа се још она пажња, коју захтева вино најбоље каквоће. При преради грожђа потребно је одржавати у свему највећу чистоћу и равномерну топлоту шире од 20—30°Ц. Ако је шира сувише хладна, дотера јој се топлота додавањем једног дела подгрејане шире или се помоћу пећи одржава равномерна топлота у врионици.

Кад је шира сувише топла, расхлађује се преливањем и справама за расхлађивање као у пиварама.

Треба да се бере само потпуно зрело грожђе и издваја грожђе непотпуно зрело, буђаво итд. Овако грожђе ваља употребити за сирће или за вино лошије каквоће.

Ко има велике количине грожђа, не треба да меша бело грожђе са црним, већ ваља свако за се да издваја. При прављењу финијих врста вина добро је употребљавати круњаче, да би се одмах од почетка шепурина издвојила, а исто тако и муљаче и цедпице.

Врење шире до пре неколико година остављано је само себи, највише што је удешавана топлота у врионици. Међутим подрумар треба сам врењу да одређује правац а не само да прати његово развијање. У новије доба нађено је за то средство, у пракси већ довољно опробано, те се може и читаоцима *Тежака* препоручити. То је *чиста винска стеља*.

Познато је, да шира остављена сама себи, и без додатка квасца, сама отпочне врети. Ово врење изазивају сићушне гљивице, које се налазе на грожђу, лишћу, на земљи, у ваздуху и уопште свуда. Ове су гљивице врло ситне да се оком не виде. Тих гљивица има много врста, и свака врста према својим особинама изазива друкче врење, те према томе и каквоћа вина, његов укус, издржљивост и друге особине његове различне су.

Кад те гљивице дођу у додир са широм, одмах се размножавају. Оне гљивице којих има одмах у почетку највише, добијају преимућство над другима, ако су за њих погодне прилике. Гљивице, које проузрокују алкохолско врење зову се

обично латински Saccharomycetes, за разлику од других гљивица, које не производе алкохол. Има разних врста Saccharomyces-a према течностима, у којима врење проузрокују. Врењу шире грожђане узрок је стеља, која се углавноме састоји из гљивица из врста Saccharomyces ellipsoideus, S. apiculatus, S. pastrorianus итд., и свака од њих дели се опет на разне групе, које раде у одређеном правцу и свака на по се снабдева вино разним својствима. То је природна стеља.

Поред разних врста Saccharomyces-a улазе у ширу и друге гљивице које за своје живљење потребују исте услове, али шећер не преобраћају у алкохол као Saccharomyces, већ у друге, за нас не вредеће производе. Неке од ових гљивица у борби за опстанак са врстама Saccharomyces подлегну и изгубе се, а друге које су више издржљиве, остану живе, размноже се и дају доцније повод многим болестима вина. Стога је резултат природног врења често незадовољавајући односно издржљивости вина. Томе се може стати на пут пастеровањем, т.ј. разумним загрејавањем преврелих пића. Но наука и искуство доказује, да је боље већ унапред отклањати сваки узрок будућих болести у вину тиме, што се спречи размножавање, непотребних и шкодљивих бактерија, помоћу *одабране чисте стеље*, како би ова добила преимућство, угушила природне стеље, биле оне добре или рђаве, и спречила да се њине споре развијају. Искуство доказује да врење, правилно свршено (помоћу чисте стеље), без великих издатака, поправља вино на тај начин, што се садржина алкохола у вину повећава, вино добија бољи буке; постане сасвим бистро и добро се чува.

Француз *Ђорђе Жакмен* у заводу Ла Клер издвојио је сваку врсту Sacharomyces засебно и гаји их чисте. [1 кутија са 1 кг. чистог квасца кошта 5·50 дин. у злату.

1 кут. са 2 кг. 10 дин. у злату
1 „ „ 4 „ 20 „ „ „
1 „ „ 6 „ 25·5 „ „ „

закључно с паковањем и поштарином. Новац се шаље поштанском упутницом унапред на адресу: A. M. James Burmanne, Directeur de l' Jnstitut La Clairea Morteau (Doubs), France.]

Како извесне врсте тих гљивица могу својим утицајем производити много више алкохола у вину, то се мешањем неколико сората квасца може наградити стеља од које в но добија бољи буке и већу садржину алкохола, коју виноградар толико воли.

За црна вина препоручује се највише стеље Бургоњска, Бордоска, Романе и Марло; за бела вина могу се додавати стеље Шампањска, од Шаблија и Сотерна. За вина која већ имају свој особен укус, ваља бирати племениту стељу, која се својим мирисом највише приближава овом природном мирису. За вина од хибрида потребна је стеља са јаким букетом коју ваља помешати са половином стеље нумера 118 (levure alcoolisatrice H 118), која врло јако спречава клијање природних стеља на грожђу. Уопште врло је корисно служити се квасцом добивеним помоћу ових стеља, кад се помешају у ширу. *Жакмен*, који се нарочито занима овом важном науком, предлаже три разна начина:

I. На један килограм стеље употреби се 2 литра сока од грожђа, помешаног са 2 литра воде. Ова 4 литра течности кувају се у чистој шерпи на јакој ватри докле не отпочну пењушати и докле се не испари $^1/_4$ воде али не више Кад се течност за $^1/_4$ смањила, остаје 3 литра; онда се овако врућа сипа у нарочити суд за врење, где се остави неколико сати, докле се неохлади на 35° Ц. Потом се овој куваној ширу додаје стеља. Отвор се затвори чистим платном и чека се отприлике два дана докле врење сасвим приметно не отпочне, што се познаје по мирису и клобуцима од гасова. Топлота у соби одржава се око 20° Ц. Ако се не би могла одржавати ова топлота, треба подгрејати квасац (а да његова топлота не прелази никад 30° Ц.), омотавши га платном поквашеним у топлој или врућој води.

Врење течности са додатим 1 килограмом стеље отпочиње на крају другог или трећег дана. Тада се помеша тај квасац са 8—10 литара сока од здравих гроздова у исто време исцеђених. Гроздови употребљени за тај циљ цеде се кроз чисту решетку и добивен сок мора се одмах непосредно додати квасцу, Ако би се спремао макар само два сата раније, развиле би се у њему рђаве врсте стеље, истина слабо, али и то би било довољно да се добије рђав резултат. Кад се сок квасцу дода меша се живо и чека 24 сата. На овај начин добивен квасац врло је чист и дејствује врло јако. За веће количине стеље употребиће се одговарајуће веће количине сока за прављење квасца.

II. На 1 килограм стеље узима се 12 литара воде, 1 килограм шећера, 20 грама винске киселине, 20—30 грама хранљивих соли (из завода Ла Клер). Овај сируп се кува неколико минута и после се охлади испод 35° Ц. у буретy, у које се сипа, и остави преко ноћ у њему. Онда се помеша стеља. Квасац треба употребити само кад је у потпуном врењу што бива на крају 3—4 дана, према топлоти.

III. Направи се квасац 2—3, па и 4 дана, пре бербе; употребљава се на сваки килограм стеље 20—25 килограма шире од скоро цеђеног грожђа. Ово се грожђе још раније у чистој изворској или бунарској води добро очисти од свију нечистоћа, које се на њему налазе. Очишћено грожђе се брзо измуља и од њега се издвоји шепурина и кожице. Овој се шири потом у чистом суду дода потребно количина стеље и остави се да ври слободно докле не затреба да се њом служимо. За 10 хектолитара кључка употребиће се 1 килограм стеље и 20 – -25килограма грожђа. Утицајем стеље овај квасац ће да ври од прилике после 60 сати. Кад је у пуном врењу, распоредиће се у шири за време цеђења. Ако немамо на расположењу сасвим здраво грожђе, или вода није савршено добре каквоће, треба загрејати до кључања одређени сок. Онда се сок охлади на 35° Ц. и дода му се потребна количина стеље.

Ма да се овај трећи начин највише употребљава, *Жакмен* претпоставља прва два; но и овај начин у умерено топлим покрајинама даје добре резултате.

* * *

Чист квасац, добивен на један од ова три начина, употребљава се увек кад је таман у пуном врењу, а употребљава се када се суд у коме је измућка, како би се талог, у коме је меого стеље, измешао боље са соком. Нешто од овога квасца меће се у судове, бурад, корита, муљаче итд. који служе за пренос или цеђење кључка; од прилике трећина жртвује се за тај циљ. Друге две трећине употребе се овако: Од прилике шести део меће се на дно каце или бурета пре но што се тамо отпочне сипати муљано грожђе; остатак расподели се постепено по слојевима према томе како се пуне судови. Последња количина меће се сасвим одозго на кључк, и распореди се правилно, да не би дејствовала сувише бурно.

Вино произведено помоћу одабране чисте стеље врло је јако, најбоље се одржава, најфинијег је укуса и најчистије је.

То су веома важне особине, које вину у сваком случају вредност увећавају.

Нарочито се препоручује употреба чисте одабране стеље при врењу шире од хибрида: Отела, Елвира итд. Цена вина њиховог увећава се по хектолитру за 10 и више динара.

ВАЖНОСТ И ЗНАЧАЈ ИЗБОРА СЕМЕНА ЗА УСЕВ

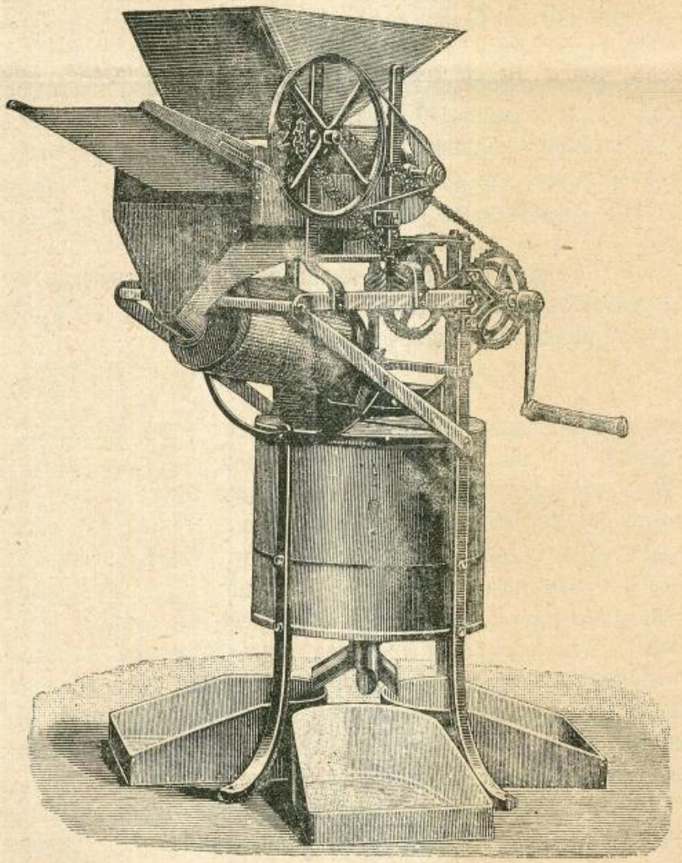
— Радомир А. Нешић —

„Какво семе, такав род“
„Какво зрно — такав плод“

Шта вреди правилно и на време поорана њива; шта вреди добро и на време извршено ђубрење и остали радови око приуготовљавања земље за усев, кад није добро семе, које ће се у земљу бацити, и из кога ће се доцније развити нова биљка са новим плодом? — За то се с пуним правом и вели: „какво семе, такав и род“, „какво зрно такав алод“ т.ј. од каквоће семена, које бациш у земљу, зависиће обилност и каквоћа рода, који ћеш са њиве пожњети.

Па кад је тако, зар може бити на одмет, или зар не треба у ово време, кад се земљорадник спрема да приступи најважнијем послу — сејидби озимих усева, проговорити неколико речи о правилном избору семена за усев, као првом и најважнијем услову, од кога ће, после добро припремљене земље, зависити сигурна и обилата жетва? Нема сумње, да то треба да буде први и најглавнији посао земљорадника, пре но што приступи сејању. Због тога ћемо овде укратко навести сва правила, којих се треба придржавати, па да се изврши правилан избор семена за усев. Та су правила:

1. Да се за усев бира само оно семе, које је потпуно сазрело, и своју клицавост задржало. Уопште се може узети, да је клицавост сигурнија и већа код свежег (новог) семена, него код старијег. Због тога је најбоље узимати за сетву семе од прошлогодишњих усева, које је било чувано на сувом и промајном месту;

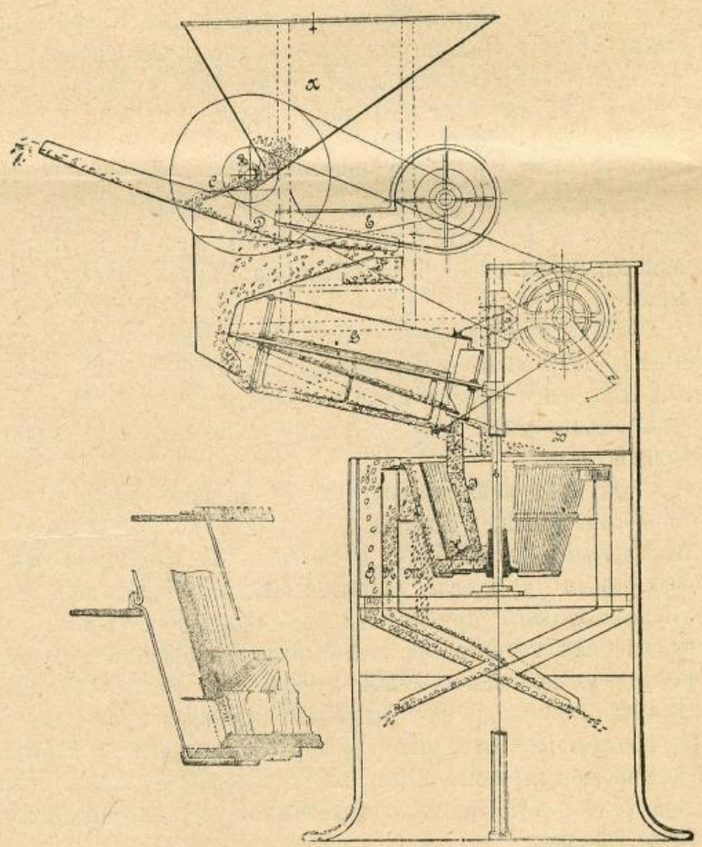
Слика 1. Спољни изглед Кајзерове сортиралице житâ са ветрилом и требилом (тријером).

2. Семе треба да је потпуно развијено и једро. Стога га треба одабрати још при самој жетви;

3. Семе треба да је здраво, неповређено, чисто и да нема никаквих страних примеса. Да је семе здраво и неповређено, познаћемо по његовом правилном облику, по његовој сјајности (боји) и његовом особеном мирису. А да би били сигурни, да у семену нема никаквих страних примеса, као што је нпр. семе од корова, плева, прашина идр. треба га добро извејати, или кроз требила (тријере) пропустити;

4. Семе треба да је што крупније и теже. На крупноћу и тежину семена треба нарочиту пажњу обратити, а из ових разлога: што крупно и тешко семе има у себи више хране и јачу клицу, те се из њега биљка брже развија и грана дубље коренове у земљи; што крупно и тешко семе даје биљке, које доносе у идућој жетви исто тако семе — плод, те, ако се сваке године одабира све крупније и теже семе за усев, имаће се с године на годину све крупнији и тежи плодови; и, најзад, што крупно и тешко семе даје биљке које садрже у лишћу више биљног зеленила (хлорофила), те јаче упијају (асимилишу) храну, услед чега ће им и пораст и плодоносни развитак бити бољи; а, што је најглавније, такве биљке јаче ће противстајати мразу, суши, великој влази, болестима итд. те и сигурнији плод доносити.

Да би, пак, за усев могли одабирати најкрупније и најтеже семе, треба узимати оно, које при вејању најближе пада, или га нарочитим ситима издвајати из гомиле, а најбоље је, ако се за то набави справа за сортирање, као што је нпр. *Кајзерова сортиралица*, која, поред чишћења и сортирања зрна по облику, истовремено га сортира и по тежини. (Види *Тежак* од 1900 године).

Слика 2. Уздужни пресек Кајзерове сортиралице житâ са ветрилом и требилом.

Из овога, што досада рекосмо, можемо увидети какву улогу игра и какву важност има избор семена у погледу жетвеног приноса. Због тога још једном понављамо, да земљорадник пре сејидбе треба да изврши правилан избор семена за усев, а то ће моћи лако постићи, ако се придржава оних правила, која горе наведосмо.

О КАЛЕМЉЕЊУ БРЕСКВЕ НА КАЈСИЈУ.

— Д-р. Ђ. Радић —

Сад му је баш време, да о томе нешто кажемо.

Сваком је воћару познато, како много упливише подлога на калем и обратно. То је баш и узрок, да се при одгајивању *племенитијих* сорти воћакā, као што је нпр. бресква, мора добро припазити на избор подлоге, јер од тога избора зависи успех или неуспех целог предузећа.

За калемљење бресакā, досада се најрадије узимало за подлогу: *горки бадем*, *тр̏ношљива* и *зерделија* (Prunus Myrobalana). На горком бадему и зерделији калемљене брескве много бујније порашћују, али дуго не трају и нису тако родне, док на тр̏ношљиви дуже трају, дужег су века, и боље, обилатије рађају. О томе сам се сасвим тачно уверио и код мене и код других, и у разним приликама.

Кајсију пак, сигуран сам, да код нас досада нико није употребљавао за подлогу, да на њој калеми брескву[1]), а „Revue horticole“ у свом 12 броју од прошле године, саопштава извешће једног признатог француског баштована — воћара, који казује, да је већ од више годинā чинио врло занимљиве огледе у калемљењу разнога воћа, па је кроз седам годинā калемио и брескву на кајсију, коју је за подлогу увек из коштице изводио, а пре калемљења, пресађивао је добивене дивљаке — подлоге, три пута с једног места на друго, да му се подлоге што јаче и боље ожиле, што се пресађивањем и постизава. Тако се добивају не само јаче, него и здравије, трајније и рòдне воћке уопште. И тако између осталог, вели тај Француз: . . . *„не само да су ми ови огледи испали правилно и на моје потпуно задовољство, него су ме у правом смислу речи и изненадили“*, . . . па стога и ја препоручујем нашим привредницима, да и они тај начин калемљења опробају, као што сам већ и сам учинио, т.ј. да калеме брескву на кајсију, тим пре, што је увек лакше добавити коштице од кајсијā и од њих извести подлоге, него од горких бадемā, тр̏ношљива и зерделијā, које многи наши привредници и не познају. Коштице се могу узети и од оних најситнијих кајсија.

Према поменутом извешћу, врло се добро слажу кајсија као подлога, а бресква као калем; а бресква, калемљена на кајсији, тако се лепо и бујно развија, да се то ретко може видити и код оних на бадему калемљених. Само се ниједном речицом не помиње у извешћу: да ли на кајсији калемљене брескве не наслеђују болест *„кайлу,“* од које кајсија много пâти; али, о томе ћемо се ми уверити.

Године 1892, по напред поменутом извешћу, калемио је именовани Француз на кајсије и две рâне америчанске бресквe *Амсден* и *Кондор*, а 1896 године, родиле су му исте први пут. Он је те исте сорте, рâди упоређења, калемио и на горком бадему, и на тр̏ношљиви, и на зерделији, и резултат је био: да су плодови на кајсији калемљене бресквe били, не само много крупнији, него и много сочнији, укуснији и миришљавији, а осим тога су и за неколико данā раније сазрели.

При послетку свога извешћа нарочито обраћа пажњу на то, *да се за подлогу, а из коштице изведене кајсије, само оне узимају, које су пре калемљења бар два пута с једног места на друго пресађиване — „бољи и сигурнији ће бити успеси“* — вели Француз.

[1]) Пре 8 дана, ја сам на кајсије, из коштице изведене, калемио 3 сорте бресака; па, ако будем жив, саопштићу резултате у своје време.

ИЗБОР БИКОВА ЗА ЗАПАТ

Избор мушког приплодног грла — пише др. *А. Лидтин* — мора се тачније и строжије вршити но женског, јер мушко приплодно грло има учешћа у производњи далеко већег броја потомства и зато је за побољшање соја или домазлука важније.

Прво и прво бик мора бити потпуно полно развијен и имати беспрекорно здравље. Та старост је махом постигнута у 18 месецу, но не одлучује само старост, но и телесно развиће.

Рано заокругљени, већ правилно скројени, при том кратконоги млади бикови не смеју нас исто тако мамити, као што нећемо избирати ни оне с дугом главом, а ни танким ногама. Они су подобни који се по величини и по обиму тела приближују родитељима, али пошто су у трупу још слабачки, изгледају високи на ногама.

По уређености најбоље се цени стање здравља.

При оцени телесног склопа најпре ваља расмотрити леђа. Она закључно са слабинама и крстима ваља да су водоравно склопљена а широка. Задњи део трупа достиже најпре своју пуну висину и тек у трећој години следује разрастање и попуњавање предњег дела. Рђавим храњењем, сувише раним употребљавањем за запат, односно парењем, омета се развиће предње половине тела, тако да такви бикови, нарочито неких страних сојева, изгледају извишени у назад. Таква грла нису за запат подобна и слабе користи дају — она су просте трошаџије хране. Претиљени и расточени, на хрта налик, као и крупни, незграпни, кошчати бикови с изгледом воловским, исто тако нису за запат, као ни лијокукасти или такòкукасти.

При избору бикова домаћег соја, ваља нарочито обратити пажњу, да је задњи труп кака ваља развијен, да сапи и крста нису зашиљени и ка репу сувише косо оборени, нити да су горње бутине слабо развијене, пошто је то мâна наших говеда уопште. Кад би се на то само строжије мотрило у избору бикова, онда би се убрзо постигло, да се добију и у нас говеда правилног склопа и кроја и у позаднини трупа.

Једном речи бик мора показивати карактер мушкости.

Кожа под руком да се осећа гипка, лако помична и буава а не пуна. Боре коже на подваљку, врату, грудима, на мошницама и унутрашњој страни задњих бутина, знаци су веће запатне или приплодне вредности дотичнога грла.

Длака ваља да је што гушћа, но не одвећ груба и мека. Нарави треба да су чиле и живе, но не злоћуди.

Особеност телесног склопа биковског лежи у телесној величини, у крупноћи тела управо и у лавовском развићу предњег и средњег трупа.

Разуме се, да приплодни органи морају бити правилно развијени. Било би најбоље пустити га да заскочи, те да се цени како је у томе ревносан. Ваља у мошници да су оба јајета, да немају много чворова, при пипању истих да се бик не трзā у болу и да су у кеси лако покретна.

Бик не сме имати ћуди, ни рђавих навика, нити ма каквих мâна и болести, па ни самих склоности ка истима.

Ако се купује бик из непознатог домазлука, морало би се одређивати да нема туберкулу, пробом помоћу туберкулина (средства за убризгавање под кожу).

Даље ваља мотрити и ценити подобности које показују склоности ка једном или другом начину користовања стоком (за млечност, гојазност итд.), као и подобност за запат, то јест порекло.

Даље ваља ценети и моћ и лакоћу прилагођавања на наше прилике, ако се купује бик са стране, не само на прилике климе или поднебља, но и начина држања и храњења стоке

итд. Никад не ваља бика доносити с бољег земљишта на лошије.

Тек с увођењем првенствено детелине, затим и осталих пићних биљака у ред усева на своме имању, сме одгајивач рачунати на то, да му вреди одавати се поправци и дотеривању свога домазлука.

Најпре „стају па онда краву!“ и „већа половина расе улази кроз уста.“ Најпре обезбедити довољно и добре хране јер је то основица и добром сточарству, па ма ко шта говорио и ма ко наводио последицу као узрок, као што чине људи с недовољном или настраном спремом из сточарства?

— в[3] —

КАКВЕ КОРИСТИ ИМАМО ОД ИСТЕРИВАЊА СВИЊА НА ПАШУ

— Рад. А. Нешић —

Од истеривања свиња на пашу имамо врло велике користи. Оно се нарочито препоручује за сеоске одгајиваче, јер их тада исхрана стаје много јевтиније, а свакодневно кретање по чистом ваздуху веома повољно утиче на здравствено стање свиња, јер оне тада врло добро напредују, и врло ретко болују, а најмање од каквих заразних болести, као што је нпр. црвени ветар, куга итд.

Но није само ова корист од истеривања свиња на пашу, већ има и многих других, које су, такође, од великог значаја. Тако свиње корисно изупотребе на пашама и оне биљке, које говеда и овце не радо једу; затим биљке, које успевају на влажним и мочарним местима, и које су штетне по организам друге врсте домаће стоке; даље, корење разних трава и зеља, које се сматра као коров на њивама и ливадама; кад се свиње после пожњевених усева истерају на стрништа, покупе тако рећи свако испало зрнце од гајеног усева и тма божји семена од разних корова, а потамане и многе штетне бубе, црве, и друге инсекте, те на тај начин очисте њиву и од биљних и животињских штеточина, што њиховом раду даје и велику економску вредност. То исто бива и кад се свиње истерују по њивама, воћњацима и градинама, где се гаји кромпир, репа идр.

Најзад, поред свих ових користи, не треба изгубити из вида ни то, што свиње свако земљиште, где прођу и траже храну, разрију и раздробе, а тиме створе могућност да ваздух и влага лакше и дубље у земљу продиру, који су главни чиниоци за стварање биљске хране, која служи као накнада за ону храну, што је жетвом усева из земље однесена. Да је ово знатно велика корист за пољопривредника, о томе не може бити збора.

Свиње не треба изјутра истеривати на пашу пре но што се роса дигне; упротивном могу врло лако да назебу и добију пролив, од кога се тешко опорављају. Кад преко дана наступи најјача припека, онда треба чопор отерати на какво место где је густо дрвеће и где је хладовина, па ту наместити појила, а још је боље, ако у близини има потока, где ће имати увек довољно свеже и чисте воде на расположењу, и где ће се моћи до воље каљужати. Ако овако подесног места не би било, онда је боље склонити их за време јаке припеке у какву хладну и мрачну стају, него их оставити на сунцу, јер ако уз ово свиње мори још и жеђ, онда се врло лако може појавити опасан црвени ветар.

И враћање с паше треба да се изврши пре но што се роса спусти, јер ако се свиње оставе да по роси пасу, могу наступити исте последице, као и кад се изјутра по роси истерују на пашу.

Ако је паша, где се свиње истерују, слаба и мршава, онда их треба сваког дана прихрањивати изјутра пре но што на пашу пођу, и с вечери, кад се са паше врате. Ово прихрањивање у мањој мери добро је кад се врши без обзира на каквоћу паше за све време док се свиње на пашу истерују; но безусловно је потребно онде, где је паша слаба и мршава, или кад наступе велике летње врућине па свиње преко целог дана леже и немају времена да се напасу. Ако се у овим случајевима прихрањивање не би вршило, свиње не само што се не могу раскрупњати и развити, већ ће мршавити и кржљавити, те кад се доцније ставе на храну неће напредовати, па полагали им ма и најбољу храну и у највећим количинама.

О ПИРЕВИНИ И ЊЕНОЈ УПОТРЕБИ

— Д-р Ђорђе Радић —

Од овој несносној травуљини, ја сам у овоме листу више пута писао, али ме посведневне појаве опомињу, да и опет о њој пишем.

Пиревина претури зиму, да јој ова баш ни најмање не нахуди. Пиревини шкоди само трајна сунчана жега, или трајна суша, ако се за то време из земље ишчупа, но суша ју мора одмах ухватити чим се ишчупа, јер врло мало има биља, тако жилаве, тако чврсте природе, као што је пиревина.

Код пиревине, осим корена, треба имати у виду ове две ствари: *подземно* и *надземно стабло*. Пошто је надземни део стабла сваком довољно познат, не треба о њему ни говорити, но утолико већу пажњу заслужује подземни део, корен, што се на њему налазе главни размножавајући делови ове биљке.

На оном, наиме, месту, где се влат од корена дели, можемо опазити мноштво жутих сисица, које су избиле из преостатака лањских листова, док се друге многобројне сисице у земљи на све стране разграњавају. Из ових сисица порасте идуће године жиле, које су готово истога облика, као што су и биљкине стабљике, с том само разликом, да из њих не избија никаково ново лишће, него се у место лишћа направе љуске, и то на дебљем крају огранака; из тих љусака, које нису ништа друго него окца, развију се, у погодна за то времена, стабљике изван земље, и јако, крто корење у земљи. Поједини чланци, што леже између такова два коленца, могу се сматрати као храниоци за поменута окца. Храна, која се у овим храниоцима налази, састоји се из лепива, слуза, шећера, а понекад и нешто мало шкроба.

Ако се поједини огранци случајно оделе од главне биљке, постану од њих гребенице, налик на оне вишега биља. Кад биљка почне да расте, избију окца на коленцима, те се створе нове биљке, на штету средњега чланка. Што је речено о једном таковом чланку, важи о сваком поједином; ако се, дакле, огранак раскида на поједине делове, онда из сваког коленца постане нова биљка. Ова је околност врло важна, јер при чупању пиревине игра велику улогу.

С више је страна продложено, да се пиревина што је могуће дубље изоре, да би се, пошто огранци увену, место ђубрета употребила, али се то, с погледом на оно што досад наведосмо, не да извести, јер пиревина ретко кад да увене, пошто њу и најмања влага оживљава. Повољном резултату могли би се само онда надати, кад би ваздух за време орања био сув, а земља лака, песковита, која из ваздуха мало влаге упија. Да пиревина, дакле, увенути може, треба све те повољне околности да се сустигну, али се ни онда *сигурноме* успеху не можемо баш надати, јер је пиревина опака биљка.

Безлистни, јаком горњом кожицом, јаким омотачем заодевени огранак, испарава влагу, у виду паре, веома лагано, и ако је огранак целом својом дужином изложен ваздуху, јер

се знатан део влаге задржава у унутрашњости биљкиној. Ако томе додамо још и ту околност, да је изоран огранак само делимице изложен упливу ваздуха, пошто је на њему увек по нека грўда земље, која га од атмосферских упливâ закриљује, онда се не можемо надати, да ће се животна снага биљкина толико поништити, умртвити, да би се могла за ђубрење употребити.

Други предлог, који привредници истакоше, да се изорана пиревина прикупи и на гомилу сложи, живим кречом поспе и тако у ђубре претвори, могао би се пре усвојити, јер ће се на тај начин жељени циљ, уништење животне снаге, сигурније постићи.

А онај предлог, да се ишчупана пиревина на буњиште (компост) баца, не може се никако усвојити, јер из искуства знамо, да стабаоце пиревино, после кратког времена, на површини буњишта тако се поврати и оживи, да цела површина буњишта позелени, као да је нечим засејана.

Много је пробитачнији предлог онај, којим се препоручује, да се прикупљена пиревина баци на дно буњишта, па да се другим тварима сасвим покрије, да не може до ње допрети ваздух, и онда ће се пиревина угушити, струњење и постаће изврсно ђубре. Али најсигурније опет остаје то, да се пиревина на гомилу слаже и сагоре, а пепео као ђубре употреби, нарочито у повртњаку и на оне леје, на које ћемо садити, или смо већ засадили *црни лук*, јер је искуством осведочено: да пепео уопште *а нарочито од сагореле пиревине* врло добро упливиште на здравину лука, а поглавито на чврстину његових главицâ. С друге опет стране ћемо на овај начин најсигурније, а са најмање труда и трошка поништити и корисно употребити пиревину, јер пиревина, ма на који начин за ђубре употребљена, врло добро ђубре даје.

А да се не би ова травуљина дала корисније употребити, него просто за ђубрење?

Свакојако се може пиревина и у место сламе употребити; суву пиревину с успехом употребљавају у Чешкој и Немачкој за покривање утрапљених кромпирâ на пољу, или ју употребљавају за простирање под стоку, где ју подуже времена остављају, да ју стока добро изгази и да ју жестина амонијака, који се у осоци налази, умртви. Нарочито се то може сигурно извршити у овчарама, из којих се ђубре по више месеца не износи.

Ако би се ђубре, у коме би и неко стабаоце пиревине и неповређено нашло, употребило за ђубрење ливадâ, то ништа не мâри, од тога не треба да се плашимо, јер пиревина, као зелена пића, има ипак вредности, а где има на ливадама пиревине, онде је трава гушћа; ливада, на којој има пиревине, није лôша ливада. Пиревина је нама несносна и штетна на свима зиратним земљама, на њивама и у повртњацима, а на ливадама није, јер је зелена пиревина врло добра храна за стоку, пошто у њој има шећера, слуза и лепива много више него у неким другим ливадским травама. Нарочито је пиревина врле добра пића за коње. И овце ју с пролећа радо једу, а доцније не мâре за њу. И лишће и жиле дају добру храну за краве музаре. У Немачкој чисте њиве од пиревине, па том приликом повађену перу, осуше, самељу, па онда с мекињама мешају и кравама музарама дају, које од те смесе врло дебело млеко дају. О томе сам се и сâм лично уверио.

Велика хранљивост, коју жиле пиревине у себи имају, дала је повода, да се осушене и самлевене жиле мешају с ражним брашном и од те смесе меси хлеб. У истини сам слушао од људи, који су такав хлеб пробали, да је — врло укусан. Овај дакле, начин употребе, а уједно поништавање на њивама несносне пиревине, био би најкориснији.

Као што се види, пиревина може бити и корисна биљка, али би пољопривредници ипак најволели, кад с пиревином не би никаква посла имали, и кад ју на својим њивама не би ни виђали.

БЕЛЕШКЕ

Јесењи бели лук. — Код нас се бели лук сади само с пролећа. Ово се, пак, чини из два разлога и то: што је код нас тако уобичајено, и, што је још главније, што се мисли да је бели лук само пролетњи лук, дакле, да се само може и сме с пролећа садити. Но, ово је мишљење сасвим неосновано и погрешно. Јер бели лук не само да се може садити с јесени него је, шта више, његово сађење с јесени још и много корисније. Корисније је, пак, стога, што у пролеће много раније стигне, боље се развије, те тако лакше и боље издржи летњу сушу. Па стога је овај лук увек крупнији, здравији, и, што је најглавније, много више роди, дакле, жетва је богатија, па тиме и наш приход.

Да је, пак, то заиста тако, т. ј. да јесењи лук, не само, да неће преко зиме измрзнути, већ, да ће повољнију жетву дати, то се тврди још и тиме што када бели лук вадимо лети из лејâ, па случајно остане у леји по нека главица, тај лук не само, да неће измрзнути, већ раније много раније стîгне и имамо бела лука много бољега, него, када лети у пролеће садимо, па ма то било и у почетку месеца фебруара. Овај се лук зове „*Самораслица*“ стога, што је сам поникао и и порастао.

Па стога намера нам је, да напишемо ово неколико редака о јесењем сађењу белога лука.

Бели лук, истина, захтева јако земљиште, али, опет не сасвим јако т. ј. не сме бити ђубрено свежим ђубретом. Ђубре мора да је сасвим згорело. Јер, ако буде сасвим јако земљиште, и ако ово буде ђубрено са ђубретом, које није добро згорело, онда се бели лук квари, а, поред тога, у лејама се појављују и ронци, који га страшно кваре. Земљиште односно леје, за бели лук, треба да су врло добро уситњене и уопште спремљене, уколико је могуће боље. Ово земљиште, треба бирати, на сувом и оцедном месту.

Јесењи бели лук сади се у септембру и октобру месецу. Но, опште је правило, да се што раније сади. Јер, уколико се раније посади, утолико ће се брже развити, бујније растити и напредовати, па, према томе, дакле, и повољнију и богатију жетву дати, а то нам је крајњи циљ.

Бели лук, може се с коришћу, на једноме истоме земљишту, узастопце, само две године садити. Може једну годину, с коришћу, да се сади и на земљишту, на коме је био црни лук,[1]) а то стога што је то земљиште врло добро уситњено, и уопште спремљено као што треба и што црни лук много јаче земљиште захтева. Али, опет, најповољније и најбоље напредује и најбољу жетву даје, на новоме земљишту.

За сађење се бирају главице најздравије и најкрупније Од овако изабратих главица узимају се и саде само крупни и здрави чешњеви. Јер уколико су чешњеви на овај начин, боље пробрани, утолико ће лук бити бољи, дакле, жетва богатија, приход већи.

Нега његова састоји се у томе: треба га окопати 1—2 пута, а поред тога и плевити га врло пажљиво, када се год у лејама појави трава и коров.

[1]) Али само онда, ако црни лук није боловао од *тôње*. Уред.

О Плетарству. — И поред тога што је гајење и нега врбе од велике користи за пољопривреднике, култура њена код нас, скоро је још сасвим и непозната. Изузимајући Плетарску Школу у Топчидеру, овим се послом не бави скоро нико, сем мало Цигана, ма да, за њено успешно гајење има места у Србији. Каква се огромна корист од гајења врбе може да има, поменућу само то: да сама Француска има преко 65.000 хектара земље засађене врбом, на коме послу ради преко 200.000 душа.

Но за успешан рад потребно је знати, које се врсте могу употребити за плетарство, јер од многобројних сората само су неке за овој посао подесне. *Челаковски* их је разделио на 10 родова и 300 врста, а *Вимра, Кох* и *Шлехтендал* рачунају 9 родова са 300 врста. По њима су за плетарство следеће врсте; Salix fragiles, S. amygdalinae, S. pruinosae, S. purpureae, S. viminales, S. capreae, S. repentes, S. frigidae и S. glaciales.

Имајући у виду све оне препоруке које стручњаци у прилог подизања врбе говоре, као и лепу материјалну корист, мишљења смо да овом послу треба поклонити много више пажње утолико пре, што је код нас доста земљишта које у свему одговара свима потребама за успешно гајење врбе, ма да за друге пољске усеве није.

Ретка плодност. — Један занимљив пример плодности шљива, без сумње је овај у воћњаку београдског занатлије и економа на Умци г. Младена Тодоровића. Прошле године посадио је једну партију шљива и једна од њих, од годину и по дана, донела је ове године *шездесет и четири комада лепих и здравих шљива.* Она је висока 1·45 см.

ГЛАСНИК

Извоз сибирскога масла. — Прошле године извезено је из Сибира на 34,823.490 килограма масла. Влада је сада набавила потребне вагоне за расхлађивање нарочито за летњи превоз. Ове године спремљено је за пренос масла из Сибира на страну толико таквих вагона, да се у њима може експедовати на 5 милијуна килограма масла. Остала количина масла извозиће се за сада брзим возовима, за тај посао нарочито подешеним. Сибирски произвођачи масла надају се доброме промету од стране азиског истока. Досада је тамо доношено масло из Аустралије. Тако је тамо извезено масла у 1900 год. преко 12 милијуна килограма, но та се количина у 1901 и 1902 год. преполовила због рђавих година (због велике суше у тим годинама многа је стока угинула у Аустралији). Тако је у прошлој години извежено из Аустралије у Источну Азију свега на 5 милијуна килограма.

На једноме скупу сибирских произвођача масла, који је одржан пре кратког времена, пале су многе замерке ситним произвођачима масла. Том је приликом инспектор пољ. привреде *Солдатов* изнео на видик многе несавесне радове малих произвођача који убијају углед сибирским произвођачима масла уопште. Борба противу њих није могућа никаквим здравственим наредбама, већ само на тај начин, ако се масло буде ценило према каквоћи. Ну, тиме се највише одупиру извозници дански и енглески, који се највише користе тако неуређеним приликама тржишним. Пре неког времена стигле су из Данске жалбе руској влади, да су у пошиљкама сибирскога масла нашли неке судове напуњене камењем и снегом у место маслом. Да би се то убудуће онемогућило, одлучено је, поред свега протеста страних извозних фирама, (које у Сибиру имају и своје млекарнице за прераду масла), да свака млекарница добије свој број којим ће обележити и све пошиљке своје, како би се могло знати шта од кога долази.

У сибирским млекарницама раде сада на 10.000 радника. Веома благотворан утицај на сибирске млекарнице имају Пољопр. Друштва, која досада поред трговачких млекарница имају само незнатан проценат, једва 2%. Те млекарнице нагоне бар околне трговце да млеко боље плаћају, чистије производе и солидније продају. Прерађивачи масла користе се још и на тај начин, што оснивају трговине с мешовитом робом, те сељацима за млеко уместо новаца дају разноврсну робу, која им је од потребе. Пољопривредна Друштва Млекарска поред сопствене производње подижу свуда и заједничке потрошачке радње и на тај начин двојаку корист дају становништву. Прошле године због недостатака у сточној пијћи, млеко је било за 5 копејака од пуда скупље.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Качар и плетар потребни су Винодељско-Воћарској Школи у Букову (код Неготина) за школске радионице и обуку ђака у качерском и плетарском раду. *Качар* треба да има мајсторско право, предностављаће се они који су изучили који разред средњих или грађанских школа. *Плетар* треба да је свршио Плетарску Школу, и да је био помоћник у овој, или да је занат самостално радио. Обојица треба да су и доброг владања. Плата је 720 динара годишње, а уз то и бесплатан стан и огрев и по 5 ари земљишта за градину. Молбу ваља послати Управи Винодељско-Воћарске Школи најдаље до 1 августа ове године; а молби приложити: документа о стручности и општинско уверење о владању.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 23 броја Тежака. — *Чланци:* Распрострањеност главних врста пољопривредних справа и превозних средстава у Краљевини Србији (свршетак). — Употреба чисте стеље при прављењу вина. — Важност и значај избора семена за усев. — О калемљењу бресквe на кајсију. — Избор бикова за запат. — О пиревини и њеној употреби. — *Белешке.* — *Гласник. Обзнане.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 24 — У БЕОГРАДУ, 20 АВГУСТА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

СТОЧНА ХРАНА И СУШНА ГОДИНА

Доста хране — доста млека, доста ђубрета, доста жита, *много новаца*.
Д-р. Јулијус Кун.

У изреци, коју горе наведосмо, сасвим је тачан ред мисли. Неоспорна је истина, да је храна од највећега значаја како за самога човека тако и за свако живо биће. Без доста и добре хране не може се ни претпоставити ни замислити какав напредак у Сточарству, нити, пак, какве користи од сточарења. Стога се данас на производњу биљака за сточну храну обраћа највећа пажња, и сваки земљорадник, који сточари по правилима савремене науке о сточарењу, мора се старати да за своју стоку, благо своје, препреми доста хране, која ће по каквоћи бити што боља и која ће за дотично грло одговарати.

Храна је, дакле, свакоме живом створу необично потребна — без ње се живот не може ни замислити. Биљка и животиња не живе да једу, но једу да живе, да се развијају, размножавају, раде и корисне производе доносе. Како је само величанствено удешен ток материје и снаге у природи! *Др. Емил Волф*[1]) вели: „И материја и снага у природи непропадљиве су по количини, али су зато променљиве по облику, јер свакога тренутка показују други облик. Биљка под утицајем сунчане светлости и топлоте ствара из неколико неорганских једињења органска градива. При овоме процесу стварања органских градива у биљци, ослобођава се кисеоник и слободно у ваздушно море одлази, а везује се извесна количина светлости и топлоте, која се претвара у хемиску силу, да се доцније појаве као нова сила. Биљку видимо да непрестано само ствара; њој је задатак у природи тај, да из неорганских градива ствара органска т.ј. она градива која су потребна за исхрану човека и животиња. Дисањем животиња, ваздух би изгубио свој првобитни састав и наступило би време кад би он постао отров за човека и животиње, кад га не би биљно царство поправљало, кад не би оно одвајало, при процесима који се за време живота у биљци дешавају, кисеоник, онај гас, без кога живота на земљиној површини не би могло бити. Животиње се хране већ готовом, органском храном, оне тако рећи прерађују ову храну и материји само други облик дају. Биљка, дакле, из неорганске природе припрема храну за животиње, пречишћава нам ваздух ослобађањем кисеоника при стварању својих органских градива, а животиња служи се овим органским биљним градивима, прерађује их и при преради ствара и отпушта један гас, угљен диоксид, који је тако потребан биљном царству и за много друге процесе у природи! Осим овога животињско тело излучује један део хране, који није могло употребити, у виду ђубрета, а ђубре је, као што је познато, биљска храна.“ То је с неколико речи изражена веза између биљног и животињског царства.

Главна храна животињска то је биљна, а споредна али тако исто и преко потребна је и неорганска храна (со, вода). Хранљива градива којим нашу домаћу стоку хранимо то су: зелена трава, сено, слама, коренасти и кртоласти плодови, зрнаста храна, махунасти плодови, отпатци при разним техничким пословима, отпатци у сирарницама и по кухињама, млеко, брашно од меса, мекиње (трице) и напослетку тако звана градива за надражај. Међу свима хранљивим градивима трава у зеленом стању и у сухом (сено) заузима прво и најважније место. Отуда сваки земљорадник и гледа, да са својих ливада сабере и среди доста доброга сена за своју домаћу стоку, а свагда се труди и пашти да бар какво мало парченце земље има, које би згодно послужило као пашњак за стоку.

Добри пашњаци и добре сенокоше ливаде безусловна су потреба за напредно сточарење. Где нема добрих пашњака, где нема добрих ливада да се добро сено припреми, стока се може држати али никада неће тако бити напредна, нити доносити онакве користи какве доноси онамо где има пашњака са бујном, питавом, слатком храном и где има ливада с којих се добија миршљаво, хранљиво сено. Швајцарци, који су неоспорно добри и искусни сточари, у Сименталу (где се гаји чувени сименталски сој стоке) и Саненталу, идр., имају богате пашњаке и ливаде на којима расту питоме планинске траве, које „праве сименталску стоку“. „Добра половина расе улази храном кроз уста,“ вели Енглези, а Швајцарци додају „не прави стока Алпе“ по „Алпи праве стоку,“ и радо се смеју онима који скупо плаћају сименталску стоку, свикнуту на пашу алпијску и тамошњи начин неговања, па је воде у пределе где ни приближно нема погодаба за правилно развиће те стоке. Па и наш народ има сличних изрека. Да поменемо само ове две које скоро исто значење имају: „Ако сам ти продао краву, нисам Годомин“, „Ако сам ти даја биволицу, нес'м ти даја Моравицу“. Јасно је, да је сам народ искуством дошао до

[1]) Landwirthschafliche Fütterungslehre, von Dr. Emil Wolf, 6 Auflage стр. 1.

закључка да само тамо, где има добрих пашњака и ливада, има и добре стоке, и да ма како добро грло купио, ако га добро не храни, не може се надати ни користима који би желео имати од своје стоке.

Да пређемо на главни задатак. Циљ који смо себи поставили јасан је већ по ономе што смо горе навели. Ми се враћамо на стару тему, о којој је код нас много писано, од чега, изгледа, да је врло мало користи било. А то није никакво чудо. Тешко је усвајати нóвине, тешко је заводити нóвине тамо где нису све погодбе испуњене, па да се од завођења нóвинâ види одмах несумњива корист. Отуда ма колико да се код нас радило на увођењу биљака за сточну храну, успех је, бар до данас, доста слаб. Једина луцерка (плава вија) која је прилично прокрчила себи пут и у мало већој се мери гаји. Остале пијне биљке слабо су, готово никако распрострањене. Стоку своју, наш земљорадник и даље храни врло злехудом храном, и да није оних природних пашњака, још где-где прилично добрих ливада и оне тулузине (шаше), наша би стока још бедније изгледала, још би се јаче измењла и опадала. Па и ако се преко лета на пашњацима, сеоским утринама и шумама стока прилично добро исхрањује — она зими опада, трпи скоро свуда глад у иоле неповољнијим годинама, и с пролећа, онда кад настану најтежи пољски радови, она је мршава, бедна, изнурена и тешко може и најобичније послове пољопривредне да врши, да не говоримо о томе да о дубљем орању с јесени и правилној обради земљишта не може бити ни речи, а оно је насушна, неопходно нужна потреба ако се хоћемо од суше колико-толико да сачувамо. Изузетака има, има их мало, само да би потврдили правило: *да се код нас слаба или скоро никаква пажња не обраћа гајењу биљака за сточну храну, подизању вештачких ливада и пашњака, засејавању биљака за зелену сточну храну које рано с пролећа стасавају*, итд. итд. Требала је Србији једна *сушна година*, па да се види колико је тешко одржати стоку, колико је изгледа на врло неповољне последице од немања сточне хране, и колики нам тек и како осетни губитци могу бити, ако земљорадник буде принуђен стоку у бесцење да продаје? С чим ће радити своје тешке послове, који му предстоје, ако стоку распрода (а распродати ју мора кад нема чим да је храни); с чим ће омрсити своју чељад, кад не буде имао млечне стоке? Како ће створити нове запате, кад за то треба новаца, а земљорадник га обично најмање има, и слабо ће што имати да прода да би могао потребну му стоку набавити? Већ сад осећа се оскудица у сточној храни, а шта ће бити на пролеће и у ономе случају ако зима буде одвећ оштра? Нема на пашњацима траве — сагорела је, нема отаве; шаше мало, а земљорадник се није побринуо за гајење оних биљака које би му биле добро дошле и у родним годинама, а у овој сушној биле би му спасилац, јер би за своју стоку имао довољно хране. Није толико ни он крив! Давно није била оваква суша; нико се томе злу није надао, па се мислило и остављало све по старом. Кад је се сушна година већ појавила, онда се почеле предвиђати и зле последице и земљорадник стао је од чуда и не зна камо да се крене, шта да ради, па да своју стоку обезбеди, а тиме осигура и себи помоћ у своме тешком раду.

Тежак, кроз чије је стуице вазда најтоплије препоручивано гајење биљака за сточну храну, и у овој прилици похитао је још јуна месеца (види *Тежак* број 17 од 10 јуна ове године) да предочи земљорадницима тежак, неизлазан положај у који ће морати доћи, ако се не буду „зарана побринули, да средствима која им стоје на расположењу, прибаве својој стоци више хране но што ће је, и у најбољем случају, моћи добити жетвом стрнина и косидбом ливада и детелишта". У чланку *Засејавање стрништа биљкама за сточну храну*, дата су кратка и јасна упутства шта треба чинити и које биљке засејавати, па да се обезбеди довољна количина и добре сточне хране.

Министар Народне Привреде издао је расиис и упутство о гајењу биљака за сточну храну, и препоручио економним и полицијским властима да настану, да чим киша падне, народ засеје стрништа биљкама од којих ће неке до јесени моћи стасати, а неке с пролећа, још у априлу месецу, те да на тај начин земљорадник обезбеди довољну количину хране за своју стоку. Осим тога, Министар Народне Привреде, користећи се чл. 58 Закона о шумама, допустио је сечење брста и лисника у шумама и попашу у државним шумама, а Краљевска Влада забранила је, до даљег наређења, извоз сена, кукуруза и кукурузног брашна.

Све су ово најпотребније мере, које је ваљало предузети да би се заштитили од рђавих последица које услед сушне године могу наступити, нарочито у исхрани стоке.

Али Министар Народне Привреде још је и даље отишао. Знајући да „у сваком злу има и нечега доброга" и да ће народ, погођен непријатностима ове сушне године, прибећи свим средствима да обезбеди и себи и стоци својој довољно хране; да ће се од сада старати да га сушна година не затече неспремна и да га не изненади и не убије; да ће му требати доста семена за засејавање како свих културних биљака тако и биљака за сточну храну итд. — користио се решењем Управнога Одбора Српског Пољопривредног Друштва о одлагању изложаба које је Друштво намеравало приредити ове године (а које је одложило из разлога који су већ у свима престоничким листовима објављени) и решио, да се сума од **десет хиљада динара**, коју је био одредио Друштву као помоћ и за награде приликом приређивања сточне и живинарске изложбе, изда Српском Пољопривредном Друштву с тим, да оно ову суму употреби за оснивање **„Фонда за набавку семена,"** које ће Друштво у сушним, плавним и градобитним годинама раздавати земљорадницима и то пос ве сиромашним и оскудним — бесплатно, а онима који могу платити давало би се у замену или на почек. Суме добивене од продатог семена добивеног у замену или продатог за новац по цени коштања, уносиће се у овај Фонд који ће бити на приплоду код Управе Фондова. Друштво већ има *„Фонд за пошлављене"* који ће сад сјединити са овим Фондом те тако створити јак Фонд који ће моћи веома корисно послужити, почев од ове године, у свима тешким случајевима у које земљорадник, по природи свога посла, често пада. Корист од овога Фонда очевидна је: У сушним, плавним и градобитним годинама земљорадник ће знати где треба да се обрати за набавку потребног му семена и знаће под којим погодбама може да га добије брзо, сигурно и на време. Друга је корист, што ће Друштво пуштати у народ нарочито набављено семе, које ће постепено истискивати дегенерисано семе од наших зрнастих усева и тако поступно обновити оно што је већ давно требало учинити. О осталим користима и да не говоримо, јер су оне свакоме јасне. Разуме се, да ће се овај „Фонд за набавку семена" с године на годину прилозима повећавати и тако створиће се могућност, да Друштво један од најпотребнијих и најблагодарнијих послова врши на корист земљорадника.

Министар Народне Привреде овим својим решењем дао је доказа да се брине о најмногобројнијем сталежу у земљи, а уједно учинио једно дело за које заслужује да му у име српских земљорадника речемо: хвала!

На Друштву је да ову корисну замисао Господина Министра изведе и што јаче разграна, а ми немамо основа да сумњамо да Друштво то неће учинити, јер извођење ове за-

мисли, која је, ево, већ и делом постала, служиће на част Српском Пољопривредном Друштву, а на корист свима земљорадницима, који се доиста нису знали коме да се обрате и од кога праве и истините помоћи да очекују у несрећним случајевима.

Главније погрешке које наши земљорадници чине у својим радовима на њивама.

Живећи у селу међу земљорадницима и занимајући се и сам пољском привредом, имао сам времена и прилике да видим како наши земљорадници раде, како у мојој околини тако и по другим разним крајевима наше земље и да увидим многе погрешке и мане, које наши земљорадници у својим радовима чине.

Ове погрешке наши земљорадници чине нешто из незнања и погрешног предубеђења, а нешто из старинске навике, правдајући се оном својом изреком: „Ако да Бог добру годину, оно ће родити, па како било радио, а ако не да Бог, није ваљде радити". — Истина је, да ће на доброј години и ономе који лоше ради, родити нешто, али оном који ради добро и родиће добро, док на рђавој години, оном који ради добро — родиће ништа, али оном који ради рђаво, неће баш ништа.

Уосталом, пољопривреднику у данашње време, који своју земљу зналачки обрађује и своје послове како треба ради *и не може бити сасвим рђаве године*, може бити само боље и слабије али и у рђавој години њему ће родити прилично или бар средње, док оном који слабо ради, неће ништа, дакле види се да је паметна и истинита она изрека, која каже: „по радиши Бог даје."

Најзад, све се у природи и друштву креће напред, све се развија, и све што не напредује, осуђено је неминовно на пропаст. Па и наши пољопривредници, ако хоће да живе и опстану, морају се усавршавати у својим радовима. Ни данашњи њихов начин рада, ма колико да је прост и несавршен, кад се упореди према савременом научном и рационалном раду, опет није од ваједа овакви, но је био још несавршенији, па је се временом развијао и усавршавао, док је довде дошао, па треба да се и даље развија и усавршава још и стога, што ми сви тежимо за угоднијим животом, што су данас наше потребе и домаће, а тако и државне и друштвене, далеко веће и савршеније, него што су пре биле; што данас има много више света но пре, те морамо са много мањег простора много више потреба да подмиримо и да се издржавамо; и, најзад, што данас наши производи морају на светским трговима да издрже утакмицу са савршенијим производима других културно развијенијих земаља, а то ће они моћи постићи само тако, ако буду рационалније и са савршенијим справама и алатима радили.

Ма да сам сваком могућом и удесном приликом, живом речју и примером ове погрешке у својој околини исправљао и исправљам, опет мислим да ће бити корисно, да ово обзнаним и преко *Тежака* писмено, и учиним нужне напомене за њине поправке, ради наших земљорадника у другим крајевима, пошто ове погрешке, мање-више, углавном још свуда постоје код наших земљорадника, у нади да ће им то од користи бити, а мислим да ће то интересовати и наше школоване пољопривреднике и да им неће бити на одмет.

Погрешке те чине се:

1. По њивама стока гази — у јесен, зими и с пролећа због полагања хране стоци и што се стока не чува и не брани јој се тумарање. Тиме се земља утаба и упљешти, те је у пролеће за орање валовна, гњецава и тврда, а ако се још потреви пролеће ветровито и суво, што често бива, онда се с великом муком и дангубом може поорати, а по некад је то и сасвим немогућно, већ се мора чекати по више дана да падне киша, па да се може орати, и у томе чекању пропусти се најбоље време за сејање. У сваком случају орање је неповољно, тврдо и бусенито, посејано семе споро, тешко и неједнако ниче, не може да расте и напредује; копање кукуруза врло је тешко и споро, а род слаб. Зато не треба нипошто стоку пуштати по њивама зими да гази и онда ће нам и рад ићи много брже и лакше, а беритет ће бити много бољи.

2. Не гаре њиве с јесени. — Да се земља припреми како ваља за пролетње усеве, неопходно је потребно, да се земља с јесени угари и тако остави преко зиме. Изложена овако мразу ветру, снегу, влази, скоро пола године, она се распадне и уситни те је у пролеће удесна и мека за орање, може се орати кад се хоће и кад треба, а не мора се чекати киша и за то удесно време. Изложена утицају атмосферског ваздуха, храна се у њој раствори, она се оплоди и тако се припреми за храњење усева а напојена зимском влагом, она је има довољно и усеви посејани на њој боље одолевају суши. Посејани усеви на оваквој земљи, врло лепо ће напредовати, и обрађивање кукуруза и других окопавина биће лако и орно а земљиште од травуљине и корова чисто, јер семе корова и травуљина сатруне, а тако и остаци од прошлогодишњих усева — стрнина, а жиле трава и корова, изнесене на површину, измрзну преко зиме.

А кад се земља не угари, од свега тога нема ништа. Земља је у пролеће или валовна и спљескана, или спечена, тврда и неугодна за орање. Па ако се деси удесно време, онда рад иде и којекако, али ако се деси време неугодно, онда рад иде рђаво, посејани усеви тешко и рђаво ничу и расту. Копање је бусенито, тврдо, споро и тешко, корова и травуљина много, а усеви слабо роде.

Стрњику после пожњевеног усева, такође многи не гаре, а њу треба одмах заорати да иструли и припреми се са храну новом усеву.

А осим тога може се и треба све ђубре, које се преко лета накупи, у јесен по њивама развући па гарењем заорати, да се не растура и не ветри, те тако отаљати овај рад и олакшати за пролеће, кад имамо и иначе сувише и других послова. И колико год времена утрошимо у јесен на гарење, толико ће нам више у пролеће отићи, ако неугаримо и још је рад тежи а усев рђавији.

На сваки начин треба њиве гарити одмах после дигнутог усева, што раније то боље, а нарочито земље тешке, смонице и глинуше, али наши земљорадници то ретко чине.

Неки гаре своје земље тек у пролеће, пред сејидбу на месец или двадесетину дана. Али овако гарење слабо користи, јер се бусење од пролетњег ветра и суовице окори, па тако остане и кад се стане усев сејати и доцније, а нема ни оних других користи, које се добивају од јесењег гарења.

Зато и овом приликом довикујем нашим земљорадницима: Гарите своје њиве у јесен, јер је то врло потребно. А ако се баш не може доспети и урадити то с јесени, било што се нема времена, било због ружна времена, или чега другог, онда треба то урадити неодложно зими, чим се укаже лепо време и немадне снега, али што раније то боље, најбоље у јесен, а никако чекати пролеће.

3. Плитко ору. — Једна од највећих мана код наших земљорадника у њиховом раду јесте и та што своје земље плитко ору. Овакав рад има много рђавих страна. На плитко узораној земљи биљке не налазе довољно простора за своје жиле ни довољно хране за своју исхрану и развиће. Плитко орана земља лако се спљешти и стврдне, те ју је теже и обрађивати, на киши се брзо напуни воде, јер кроз тврду здравицу не може у дубину да прође а на суши се брзо осуши и окори, те на плићини усеви страдају од суше. Храна се из овако плитке оранице брзо исцрпи и ова се испости. Корење и жиле трава и корова не могу да се из дубине изору и утиру, него се само поткрешу, те боље бујају. Све ово чини да нам посејани усеви рђав плод донесу.

Наши сељаци већином обично ору 5—19 сантиметара дубине, а то је веома плитко.

Испитивањем и науком утврђено је, да средња дубина орања за наше усеве, треба да буде 15 до 20 сантиметара и да испод те мере не треба никако плиће орати, јер до те дубине обично и стрнине пуштају своје жиле, а за кукуруз и друге окопавине треба орати и дубље. Испод 15 сантиметара зове се плитко орање, и испод те мере не треба ни за један усев орати. Изузетака за плитко орање може бити само онде, где је орања здравица врло плитка а испод ње је неродна мртвица. Ту се мора с почетка плитко орати; али не треба никако остати све на тој једној мери, него ваља оранцу поступно подубљивати.

Доказана је ствар, да само у дубоко узораној земљи усеви могу наћи довољно хране за своју исхрану и довољно потребне влаге, да могу добар род донети. Па не само усеви, него и трава — ливаде — а тако и воћке, могу само на дубоко обрађеној земљи напредовати и добар приход доносити, а на плиткој земљи пате и они од свију оних незгода, од којих пате и жита,

а воћке су још и више подложне разним болестима и много краћег века.

Дубље обрађивана земља је мекша и стога се лакше и с мање снаге обрађује — оре и копа, а и коров се на њој боље затире. А осим тога, само на дубоко обрађиваној и и јесен гареној земљи, која је мека, ситна, трошна и чиста од травуљине, корова и жила, могу се само употребити савршеније справе и алати за рад, као прашачи, огртачи, машине за сејање, и т. д. коју олакшавају рад и уштеђују радно време.

Најзад, ваља и то знати да је плитка земља као и плитка кеса или плитак чанак са јелом, која се брзо исцрпи и изда, а дубока земља је као и дубока кеса или дубок чанак, која се брзо не исцрпљује, него дуго траје.

Против дубљег орања, наши земљорадници имају ове своје разлоге:

а. Плиће орање врши се са мање снаге и брже, но дубље. То је унеколико истина. За дубље орање треба повише снаге и рад је нешто спорији, али је опет дубље обрађивана земља мекша по себи, но плитко орана. Али се све то накнађује, јер је науком потврђено да два пут дубље орана земља т. ј. ако је пре ората 10—12 см. а сада се оре 20 до 25 см., има и два пут већу вредност, или исто толику, као још толико увећана површина. Са намножавањем људства, површина земље за обрађивање, мора се и код нас на појединa лица смањивати, јер су шуме и нобине већ готово свуда заузете и искрчене. *Па ако се земља не може ношуштати у ширину а оно се може подубљивати у дубину, што вреди исто толико, као да смо површину увећали.*

Старински начин обрађивања могао је имати свога оправдања код нас само дотле, док је било света мало а земље за обрађивање имало и сувише, док су потребе биле много мање и друкче и док се није знало за бољи рад и боље алате. Али данас је све то друкчије. Овде се може лепо видети, како навика у раду, као и у свему другоме, код народа дуго време задржава своју снагу и после пошто су ишчезли они услови који су ју створили, и како се људи споро и тешко прилагођавају новим условима живота.

б. Немају — веле — довољно јаке снаге за дубље и боље обрађивање земље. Ово код неких има свога оправдања, који нису у стању, али их има доста код којих тај разлог не постоји и који би могли дубље орати, па ипак то не чине, зато што немају довољно појма о штетности плитког и користи дубљег орања и што се чврсто држе старинске навике.

в. Трећи разлог је тај, што је на много места нарочито по страновитим и планинским местима оранична плитка а испод ње је тврда и неродна мртвица. Наши земљорадници боје се као од живе ватре да оруђи не закаче и неродне мртвице, те да им ова не поквари ораницу. Но то није баш тако страшно и опасно колико они мисле, а умешан земљорадник умеће за извесно кратко време да и од плитке оранице начини дубоку. И оранична је од оне исте земље од које и мртвица, а није она од искони таква, нити је њу Бог створио такву а мртвицу друкчију, како мисле наши прости земљорадници, него је се оранична у току времена утицајем влаге, ваздуха, остатака биљних, обрађивањем и ђубрењем оплодила и умекшала, а мртвица испод ње је у дубини, остала је заклоњена од ових утицаја, па зато је остала тврда и неплодна. Да се оранична подуби треба и мртвице колико је то потребно увући у овај обрт и изложити је утицају поменутих чинилаца, а то се овако ради: У јесен, кад будемо гарили, ваља пустити раоник мало дубље, него што се дотле орало — за 1—2 сантиметра, — па тако извртнуту бразду оставити преко зиме, па ће је мраз, влага и ваздух умекшати и оплодити, а ако је земља много слаба и неплодна, онда је ваља у пролеће и пођубрити, па кад се у пролеће преоре, ова ће се мртвица са осталом ораницом измешати и оранична ће се за толико подубити. Радећи тако за неколико година, ми ћемо од најплиће оранице направити врло дубоку, која ће много већу вредност имати и бољи нам плод давати. Ако земља није слаба или ако имамо доста ђубрета, можемо ово подубљивање вршити сваке године, ако ли је слаба или ђубрета доста немамо, онда треба то да радимо тек друге или треће године.

г. Четврти је разлог тај, што се наши земљорадници ослањају на годину, да ће, ако буде добра година, добро родити па ма како се радило, иначе, веле, рђавој се години не може наградити. Није нужно много говорити, да овај разлог нема никаква паметна основа. Људи су обично склони и радије своје погрешке приписују другоме но себи. Тако је у осталом, па тако и у овоме. Кад им рђаво роди, они не криве себе, што нису радили како треба, но криве Бога или годину: „није дао Бог,“ „рђава година“ — веле они. Али докле год људи не признају своје погрешке, дотле се не могу поправити.

Нема, дакле, ниједног озбиљног и основаног разлога који би могао правдати плитко орање код наших земљорадника; напротив, сви говоре за дубоко орање.

4. Не сеју довољно озимице. — Посејана с јесени стрмна жита боље роде, но пролетња. Осим тога још кад се стрнине посеју у јесен, уштеђује се тај рад за пролеће, кад се и сувише других послова има и долази као од добити. Зато требају наши земљорадници, где год се то може, да сеју што више стрнина у јесен, а то се може чинити свуда код нас у Србији, осим чисто планинских места.

5. Доцкан сеју јесење и пролетње усеве. — Наши земљорадници, као и у многоме другом, тако и у овом, не увиђају користи од раније, ни штету од доцне сејидбе, па не сеју усеве раније, у право време, него доцкан. Доцкан посејане озимице затеку зимњи мразеви младе, нежне и неочврсле, те зато страдају од мразева много јаче, но оне што су раније посејане које су се дубље и боље убокориле и очврсле.

Пролетњи усеви, пак, раније посејани, боље се убокоре и развију док још има довољно влаге у земљи, развију се и очврсну до летњих врућина, те им ове не могу никад толико нашкодити, колико онима, који су доцкан посејани. Још раније посејани усеви раније и стану на употребу и продају, можемо их раније и по лепом времену средити и стрњику угарити, а ако смо наумни на њино место, нпр. ако је био кукуруз, — сејати озимицу, онда можемо ову посејати рано у јесен, баш кад треба. Док, кад доцкан сејемо, ништа од свега тога не можемо имати. Зато треба земљорадници наши да се потруде, па да раније у јесен и у пролеће своје усеве сеју.

М. С., економ

Основна правила, којих треба да се држиш, па да од својих крава музара имаш обилате користи

У Шведској, по стајама где се држе краве музаре, стоје ова Правила свугде прикуцана, али она нису само форме ради ту, но их се шведски земљорадници у свему придржавају, па за то од своје музне стоке и имају огромне користи. Ми их, ево, хоћемо да донесемо, надајући се да ће их и наши читаоци к срцу примити, јер ће отуда несумњиве користи имати, а на њима је да се о томе увере.

Дакле:

1. Поступај с кравама увек благо и никад их не туци нити се издири на њих.

2. Свиње и кокоши ни под којим условом не пуштај у стаје, у којима краве музаре бораве.

3. Бриши прозоре на стаји често, тако да светлост без икакве сметње продире.

4. Обнављај ваздух у стаји проветравањем помоћу за то нарочито начињених проветривача и отварањем прозора, али при томе увек пази да краве не буду изложене промаји.

5. Топлота у стаји где су краве музаре, не сме никада прећи 15° Цел.

6. Да знаш колика је топлота у стаји, мораш имати топломер [1]) (термометар) који ћеш на згодном месту обесити и чешће прегледати. Боље је *хладан* а *чист* ваздух, но топао а загађен.

7. Најбоље средство, да ти у стаји буде увек ваздух чист, а слама (простирка) сува, то је употреба простирке од тресета.

8. Свакога дана избацуј ђубре из стаје двапута. Ово не чини никада за време муже.

9. Место на коме крава стоји држи што је год могуће чистије. Пиштавина треба да отиче а не да је простирка усисава.

[1]) Може се увек добити преко Српског Пољопривредног Друштва.

10. Годишње бар једном или два пута мораш стају темељно очистити, окречити и дезинфиковати.

11. Тимари краве музаре брижљиво и немој да допустиш никада да удови буду укаљани или да се потрбушина запрља. И реп крављи не треба да допустиш да буде нечист — он мора свагда чист бити.

12. Пре муже свагда истрљај кравље виме са чистом, сувом крпом.

13. Музи само чистим, добро опраним и сувим рукама. Најбоље је, да при мужи имаш нарочито горње одело (које је лако прати) и да су ти руке потпуно голе.

14. Измузај виме увек сасвим потпуно, јер најмасније млеко напослетку излази.

15. Пази на боју и каквоћу млека и на његове болесне промене.

16. Млеко одмах процеди у судове за пренос; не остављај га никад у стаји, но га одмах однеси на свеж, чист ваздух.

17. Држи увек судове за мужу и судове за чување млека у највећој и потпуној чистоти. Ово ћеш постићи кад их пере куваним раствором соде.

18. Немој да сасвим затвориш млеку приступ свежег ваздуха, него у почетку остави овлаш поклопац на суду.

19. Не мешај никада млека, помужена у разно доба дана, пре но што су се добро прохладила.

20. Бунар не сме бити нити у близини стаје нити у близини ђубришта.

21. Млада грла треба да пустиш и лети и зими да се дневно на свежем ваздуху крећу, а ако ти је то могућно чини и са одраслим грлима.

22. Телад храни само прокуваним млеком.

ЛИСНИЦИ

— Р. М. С. Пешић —

Наши вредни сточари, нарочито по планинским и брдским местима, крешу у јесен лиснике скоро од свију врста нашега шумскога дрвећа — лишћара, а нарочито ово чине у већем размеру за време сушних и гладних година, када су планинске и брдске ливаде, које и у плодним годинама не дају богате траве, сасвим мршав принос дале; лисник спремају за за зиму за исхрану своје стоке.

Чланом 58 Закона о шумама прописано је, да сточари, у сушним и гладним годинама, када је велика оскудица у сточној храни, ове лиснике могу кресати и у државним шумама ако немају својих забрана нити, пак, имају среских и општинских шума. Сиротни сточари који плаћају непосредне годишње порезе испод 15 динара, могу бесплатно у селским, општинским или државним шумама ове лиснике накресати и спремити их за исхрану своје стоке преко зиме.

Ма да и ми морамо одобрити кресање ових лисника, с обзиром на оскудицу сточне хране, у селским, општинским, па и државним шумама; ма да је ово благодејање за наше сточаре права благодет, опет смо, овако како се данас врши кресање и спремање ових лисника, противни кресању истих; јер, на овај се начин најгрозније сатиру и упропашћују наше шуме.

Наши сточари крешу и спремају ове лиснике на ове начине и то:

1. Младу шуму испод 10 с. м. дебљине у пречнику, посеку сву, чистом сечом, у корен, а многи још и сасвим је искрче, и саде у пластове;

2. Ако је шума старија, онда скрешу све грање па често прврше и врх дрвета, и тако дрво, сада већ и није дрво, већ бандера! Многи сточари, да би на овај начин овим лисинцима исхранили 10 брава оваца, често упропасте по пола хектара шуме.

На овај начин кресањем лисника, дрво се тако осакати и онеспособи да може да живи свој природни век, а што је још горе, оно је за грађу неупотребљиво, жир не рађа, а и дрва за огрев, даје врло мало, пошто нема дебелих грана и батова.

Наши сточари ове лиснике крешу често пута у саму јесен, када је лист не само презрео, изгубио од своје вредности 30—40%, већ и онда када почиње опадати.

И ако немамо таблицу, из које бисмо могли видети, каква је хранљива вредност лисника од кога шумског дрвета то, опет, из свога искуства знамо, да наша домаћа стока најрадије једе лиснике: *јасенове*, па онда *кленове*, *брестове*, *лужникове*, а од остале врсте растовине слабије.

Па и од ове врсте наших лишћара, лист је од оног дрвета, које се редовно креше, слађи, пријатнији, сварљивији, стока га радије једе, јер је његов лист већи, нежнији, мекши сочнији, слађи, него од онога дрвета, које се нередовно или никако не креше.

Да би ови лисници за нашу домаћу стоку били здравији, да би их она радије јела, веће користи имала, да би, дакле, што већи проценат био сварљивији, и да би се исти што брже варио, треба ове лиснике кресати онда, када су исти за намењени циљ најподеснији. Јер, ако се сувише рано крешу, онда је лист још зелен, пун сока, те се исти уквари, убуђави; а ако се опет сасвим доцне крешу, онда је лист презрео, отврднуо, много већ и опао и губи од своје вредности 30 до 40%.

Кресање лисника код нас се обично врши у другој половини месеца августа, па до Мале Госпође. Јер око Мале Госпође може већ и слана да падне, и онда лист опада. Ове лиснике треба кресати по лепом, чистом времену, када сунце греје, и пошто се на сунцу и ветру мало просуше, онда их треба денути. Они се дену на два начина: на дрвету и на земљи.

Према горе реченоме, ако хоћемо да од ових лисника имамо двојаке користи и то:

1. Да ове лиснике наша домаћа стока једе што радије, и да од истих има што веће користи, да дакле што већи проценат постане сварљивкји; и

2. Да што мање за овај циљ штетимо наше шуме, па ма оне биле: приватне, селске, општинске, црквене, манастирске или државне, — *онда требамо нарочите шуме за овај циљ да подижемо и ове, редовно сваке треће године, да крешемо. Ове би шуме само у томе циљу подизали и гајили.*

БЕЛЕШКЕ

Помоћ у оскудици сточне хране. — Поред сејања оних биљака, које су препоручене нашим земљорадницима у броју 17 *Тежака* од ове године а у чланку: *Засејавање стрништа биљкама за сточну храну*, и поред још оних мера предложених од стране Министра Народне Привреде објављених у *Сриском Новинама* од 1 овога месеца, препоручујемо земљорадницима, који су оскудни са сточном храном, још и ово:

1. Да скупљају плод дивљег кестена који је врло добра сточна храна. Он има доста сварљиве беланчевине. Може се прекрупити, иситнити и скувати, па се вода одлије и скуван плод помешан с другом храном даје. Ако се нема времена или згоде за кување, онда га ваља два-три дана покиселити

у води, да вода извуче горчину и онда иситнити и стоци давати.

2. Да секу лисник и то од тополе, липе, крушке, јасена, букве, брезе, леске, раста и овај у снопове скупе, на сунцу просуше и зими хране стоку. Краве једу радо јасеново и врбово лишће (од стрмогледе, жалосне врбе); коњи једу радо храстово лишће, поред остале хране; козе и овце такође радо једу лиснике и могу зиму презимити хранећи се само лисником. Кад се лисник лепо просуши, има исту такву хранљиву вредност као и сено. Само треба пазити да снопови не буду сувише велики и јако стегнути, јер се могу уплеснивити и онда нису за храну стоке. Добро просушене снопове ваља зденути у стогове и ове покрити кровином да не покисну.

3. Да скупљају пиревину, која је несносан коров на њивама, али је врло добра сточна храна, јер има доста хранљивих градива (Види *Тежак* бр. 23 од ове године: *О пиревини и њеној употреби*). Пре употребе за храну, треба пиревину опрати и просушити.

4. Да скупљају августа месеца лишће од лозе, да га добро просуше и да га зими исецкају са сламом и стоци полажу. — У оскудици сточне хране и лоза се може корисно употребити. Кад се виногради орезују добије се доста лозе, која се иначе низашта не употребљава, а може се употребити за храну говеди и оваца и то у месецу новембру, децембру и јануару. Она се, пошто се изберу тања и нежнија, исече са сламом у ситне комаде од по једног сантиметра. Ова смеса смести се у озидане, цементиране јаме (величине два кубна метра), добро ногама нагази и мало водом накваси. У оваквом стању остаје ова смеса 40—48 часова, које је време довољно, да се топлота развије на 50—55° Цел. и да лоза потпуно омекша. Кад се овом смесом отпочне стока да храни, онда јој ваља давати у исто доба и овса и солити ју (Види *Тежак* стр. 116 од 1902 године).

Коломаз — може сваки сам да начини врло јевтино а да буде добар и то овако: свари се 10 литара чисте речне воде, у њу се мете 70 грама соде, 1 кгр. лоја, све се то вари и меша док се не згусне, и имаш готов коломаз.

Пепео од дрвета је одлично ђубре за црни лук, за воћно дрвеће и за малине.

ГЛАСНИК

IX. Конгрес Српских Земљорадничких Задруга. — Као што смо раније јавили, овај Конгрес држаће се ове године у *Врању*. Дани кад ће се Конгрес држати одређени су за 29, 30 и 31 *август*. На овоме Конгресу читаће се ове расправе и предавања:

1. **Мисли о фонду за пензије земљорадничке,** од г. *Јована Жујовића*, државног саветника;
2. **О сељачком хлебу и задружним пећима,** од г. *Д-ра Милана Јовановића — Батута*, професора Велике Школе;
3. **О задружном облику, познатом под именом звједничке набавке намирница, и установама за то,** од г. *Милића Ј. Радовановића*, професора Велике Школе;
4. **О рационалном свиларству,** од г. *Воји. Т. Катунца*, учитеља;
5. **Задружни дух и живот код наших задругара,** од г. *Милана Љ. Поповића*, свештеника;
6. **О земљиштним књигама** (Grundbuch) од г. *Драгољуба М. Јоксимовића*, судије првостепеног суда у Београду;
7. **Сељаци спекуланти,** од г. *Сретена Динића*, учитеља;
8. **Окружни и обласни савези,** од г. *Славољуба Панића*, учитеља.

Својим читаоцима најтоплије препоручујемо да што многобројније посете овај Конгрес на коме ће имати да чују много корисних ствари, које су по њих од веома велике важности.

Похвално, — Ученици школе Лужничке утаманили су овога лета преко 50.000 лентирова, и ове предали суду општине лужничке.

Желети, је да се на овај похвалан пример угледају и ученици других школа, јер само сложним радом на утамањивању штетних инсеката, моћићемо се успешно бранити од ових опасних непријатеља пољске привреде.

Стална Пољопривредна Изложба у Осеку. — Ова је изложба пре неки дан отворена и циљ јој је да пољопривредницима пружи прилику, да у свако доба могу прегледати све пољопривредне предмете која им требају, и ове у свако доба набавити у оној количини и онаквој каквоћи како за сходно нађу. Осим тога циљ ове сталне изложбе још је и тај да све чувеније фабрике које се баве израђивањем пољопривредних справа и алата, као и фирме које пољопривредним артиклима раде, доводе у непосредну везу са пољопривредницима, те да они могу своје потребе под најповољнијим условима подмирити. Свима посетиоцима изложбе стоји Изложбени Одбор, посредством својих пуномоћника, на услузи да покаже жељени предмет, да објасни и разјасни шта ко буде желео. Извешћа се могу добити од Изложбеног Одбора Славонског Господарског Друштва у Осеку.

Кад ли ће Србија овакву изложбу имати?

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XI СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 22 априла 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јекић, чланови Одбора: г. г. Александар Мијоковић, Нинко Јовановић, Милан Јованић, и Милош Н. Лукићевић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

66. Прочита се записник X седнице Управног Одбора од 14 ов. месеца — Одбор усваја.

67. Прочита се извештај комисије за преглед друштвеног живинарника у Роготу — Одбор одлучује, да се за настојника и чувара живинарника узме стручно лице, са којим ће се закључити уговор најмање на годину дана. Да се убудуће води тачан инвентар грла живине и целокупне имаовине, и да се уопште тако уреди, како ће одговарати захтевима модерног и угледног живинарника. Предају дужности настојнику да изврши председник Друштва, коме се за тај циљ одређује дијурина по 10 динара дневно и подвоз железницом другом класом.

68. Прочита се молба Индустријске Банке за пријем извесних справа пољопривредних у комисијон — Одбор решава да се молиоцу не може учинити по молби и доноси начелну одлуку, да Друштво уопште не прима справе у комисијон.

69. Приступи се избору два члана за Главну Управу свих „Кола Јахача Кнез Михаило", које Друштво према правилима „Кола Јахача" има право да бира — Одбор изабра за Управу Кола Јахача своје редовне чланове г. г. Душана М. Спасића и Милана Т. Грковића.

70. Прочита се реферат уредника *Тежака* о власништву овога листа — Решено, да се умоли Господин Министар Унутрашњих Дела за извештај, да ли ће бити потребно, да се власништво *Тежака* пренесе с Друштва на личност, па према томе да се предузму даљи кораци.

71. Прочита се понуда г. Александра Мијоковића за откуп 100 примерака његовог дела Управа Добара по цени од 1 динара од комада — Одбор решава да се откупе понуђених 100 примерака књига по означеној цени.

72. Приступи се решавању о распореду штампаних стенографских бележака привредничког збора од 30 октобра прошле године — Решено да се по један примерак уступи свима друштвеним члановима, који по правилима имају право на књижевна друштвена издања, као и учесницима збора. Остатак да се продаје по цени од 1 динара од комада.

73. Прочита се реферат уредника *Тежака* о ценама *Тежака* за чланове Земљорадничких Задруга — Решено да се само За-

другама даје лист у пола цене, а њеним члановима кад положе целу претплату. У вези с овим решено је да се и црквама даје лист у пола цене, као што се даје и манастирима.

74. Прочита се молба Агрикултурно — Хемијске и Огледне Станице да јој Друштво шаље бесплатно своја књижевна издања — Решено, да се Станици не могу слати друштвена издања, пошто она нема засебну библиотеку.

75. Саопшти се Одбору, да се уписала за члана утемељача општина јаловик — изворска у округу пиротском, и да је Светислав Вукчевић земљ. из Јасиковице у ср. трстеничком уписао за члана утемељача свог поч. оца Косту Вукчевића — Одбор прима к знању са захвалношћу.

76. Прочита се извештај са збора Подружине у Обреновцу Одбор прима к знању.

ЗАПИСНИК XII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 26 априла 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г.г. Александар Мијоковић, Мирко Миљковић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

77. Прочита се записник XI седнице Управног Одбора од 22 овог месеца — Одбор усваја.

78. Благајник реферише да срез златиборски дугује за Пољопривредне Календаре од 1898 године 10 динара, а за *Тежак* од 1880, 1881 и 1882 годину општина зајечарска 24 дин. и општина засавичка за *Тежак* од 1880, 1881, 1882, 1883 1884, и 1885 године, 48 динара. Па како је Друштво предузимало све мере, да се ова дуговања наплате, но без успеха, то предлаже да се ова сума расходује — Одбор решава, да се дуговање среза затиборског, за Календаре у 10 динара, и дуговања општина зајечарске у 24 и засавичке у 48 динара за *Тежак* расходују.

Члан Одбора г. Милош Н. Лукићевић има одвојено мишљење.

79. Прочита се молба Вука Марковића, калемара из Субјела, да му Друштво уступи бесплатно или у пола цене потребан калемарски прибор. Уз молбу подноси уверење општинског суда да је сиромашног стања и да заиста врши калемљење у својој околини. По молби је прибављено и мишљење тамошњег окр. економа — Одбор решава да се молиоцу уступи калемарски прибор у пола цене.

80. Прочита се молба школе гамзиградске, да јој Друштво бесплатно уступи 5 комада калемарских ножева, 1 маказе за чишћење гусеничких гнезда и 1 тестере с неколико резервних сечива — Решено да се школи именовани предмети уступе у пола цене, ако она на то пристане.

81. Прочита се молба школе дражевинске, у Црној Гори, да јој се шаље *Тежак* за 6 круна годишње — Решено да се поменутој школи шаље *Тежак* за 6 круна, ако положи претплату унапред на годину дана. Тако исто да се шаље и свима школама српским ван границе Србије.

82. Прочита се молба члана Управног Одбора, г. Милоша Н. Лукићевића, да се његов рад о *Луцерки*, који ће се штампати у Пољопривредном Гласнику, отштампа о трошку Друштва засебно, или да се њему то допусти — Решено да се овај рад штампа засебно о трошку Друштва у 1500 примерака и да се продаје по 0·50 дин. од комада. Писцу да се бесплатно уступи 200 примерака.

83. Председник извештава Одбор да је Друштво и у овој години одлучило да врши прскање лозе по Београду — Одбор прима к знању.

84. Уредник *Пољопривредног Календара* саопштава распоред материјала и програм по коме ће се уредити Календар за идућу годину — Прима се к знању.

85. Уредник *Тежака* реферише о штампаним радовима у 10, 11 и 12 броју Тежака од ове године — Решено да се ови радови хонеришу по постојећој норми и предлогу уредника.

Одвојено мишљење: Не слажем се са решењем Управнога Одбора тач. 78. стога што мислим, да на овај начин не треба расходовати поједине суме, но треба употребити све силе да се наплата изврши како Друштво не би имало штете. Тако исто ваљало би да се изнесе Управном Одбору шта је и кад рађено да се дуговане суме наплате и зашто су досада остале поједине суме тако дуго не наплаћене, па тек на основу тих података могло би се решавати шта даље да се ради. Овако расходовање појединих сума, по моме мишљењу, штетно је по Друштво.

Са осталим тачкама слажем се у свему.

М. Н. Лукићевић.

Извештај изасланика Српског Пољопривредног Друштва, изасланог на конференцију Обреновачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва држане 2 маја ове год.

Српском Пољопривредном Друштву,

На позив Пољопривредне Подружине у Обреновцу, а по наређењу г. Председника ишао сам у недељу 2 ов. месеца у Обреновац и присуствовао конференцији, коју је сазвала поменута Подружина у циљу саветовања за приређење изложбе пољопривредних производа у томе крају, чиме Подружина намерава да узме удела у прослави стогодишњице устанка за ослобођење.

Конференција је била доста слабо посећена — присуствовало је око 7—8 пољопривредника из околине и око 10 грађана из Обреновца.

Председник Подружине намесник г. Мил. Марковић објаснио је циљ састанка и побуде, које су руководиле Управу. Подружине да сазове Конференцију. У свом подужем говору г. Марковић изјавио је поред осталог, да је мисао о приређењу изложбе потекла у Управи Подружине поглавито стога, што Подружина жели да одржи смотру о резултатима свога дванаестогадишњег рада на унапређењу пољске привреде у том крају, и да тим начином учествује у прослави стогодишњице устанка за ослобођење. Изневши ову мисао Управа није хтела о томе доносити никакве дефинитивне одлуке, док се о томе не буде предходно посаветовила са виђенијим пољопривредницима из тога краја.

После овога председник је објаснио на који начин Управа мисли да прибави потребна средства за приређење изложбе. Тако, напоменуто је, да ће се Подружина за тај циљ обратити за помоћ Министарству Народне Привреде, Пољопривредном Друштву и општини обреновачкој, а молиће Господина Министра Народне Привреде за дозволу, да може приредити лутрију за коју би се имао одредити тријер, који је Друштво прошле године дало. Подружини на име помоћи и још неки други подружински предмети (кошнице итд.). На тај начин мисли да би Подружина могла прибавити 4—5000 динара.

Узимајући у обзир приближну величину суме коју претпоставља да ће Подружина моћи добити, председник је изјавио, да је мишљења, да би требало приредити изложбу из воћарства, пчеларства и свиларства.

После овога је сам објаснио, у колико се Подружина има надати на материјалну помоћ од стране Друштва. Изјавио сам да су према садашњим материјалним приликама Друштва и изгледима на државну помоћ, слаби изгледи, да ће Подружина моћи добити већу помоћ од оне, коју је добила у прошлој години, на чак да је у питању хоће ли моћи и толико добити.

Што се тиче моралне помоћи изјавио сам, да ће Друштво радо потпомагати кораке, које Подружина буде предузимала код г. Министра Народне Привреде за помоћ и за одобрење лутрије, и да ће, за случај да Подружина осигура приређење изложбе, можда с времена на време слати стручно лице, које ће је у том послу помоћи делом и стручним саветима.

Узгред сам напоменуо, какве је изложбе Друштво намеравало да приреди за учешће у прослави стогодишњице устанка као и сметње, које ометају Друштво, да до данас није могло приступити раду за њихово приређење. Напослетку напоменуо

сам, да за случај, да Подружина осигура суму од 4—5000 дин. може поред производа поменутих пољопривредних грана излагати још и стрмна жита.

Неколико присутних заступали су гледиште да би том приликом требало приредити и сточарску изложбу, но после објашњења председника и још неких присутних, да за ово нема материјалних средстава и да се такве изложбе већином засебно приређују, одустали су од овог предлога.

После подужег саветовања конференција се сагласила у следећем:

1. Да се приступи приређењу изложбе за срез посавски и околину из ратарства, повртарства, пчеларства, воћарства и свиларства, ако се за тај циљ осигура потребна сума новаца;

2. Да се у што краћем времену сазове збор пољопривредника из среза и околине, на коме ће се утврдити план и учинити претходне припреме за приређење изложба; и

3. Да Управа Подружине одмах предузме потребне кораке код Господ. Министра Народне Привреде, Пољопривредног Друштва и општине обреновачке за помоћ, односно одобрење лутрије.

Овом приликом слободан сам да поменем и подружински расадник у коме је и држана ова конференција. Расадник је велики 5 хектара. У овој години земљиште је све обрађено и расадник уопште тако уређен, да у истини може служити за углед околини и понос Подружини.

Г. Председник рекао ми је, да је расадник последњих година, све до ове године био запуштен и зарастао у коров и траву̂ину. Матичњак шљива, трешања и кестења лепо је уређен. Простор од преко половине целокупног земљиштв засађен је разним воћкама, које су лепо развијене и већ стигле на род, за који се у овој години може добити до 500 дин. Једна табла засејана је детелином, за коју ми председник рече да су добили 200 дин. Известан део земљишта, који се раније услед недостатка средстава није могао за дуго употребити, засејан је бостаном. Подигнуто је и неколико хиљада чокота лозе, калемљене на америчкој подлози.

Овог пролећа извршено је и прорећивање шумског дрв ћа од чега је, а нарочито од поткресивања багрења добијено за тачке за виногра̂е до 200 дин. поред тога што су употребљене и за подружински виноград. Сви ови радови извршени су само из прихода подружинских (расадничких), бар тако су ме уверавали и председник и благајник.

За рад у расаднику Подружина је ангажовала и тамошњег среског економа, коме даје награду по 15 дин. месечно. А по казивању председника највећи део заслуге за уређење расадника припада благајнику који је ове године изабрат, и који је по његовом уверењу вредан и заузимљив.

На крају налазим да је вредно поменути, да је трговачки еснаф из Обреновца подигао у расаднику повиљон, који представља вредност од 5000 дин. и да је тај павиљон поклоњен Подружини.

Расадник подружински служи као варошки парк.

3 маја 1904 год.
Београд

учтив
Рад. К. Спасовић
секрет. Друштва

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 9—10

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 24 броја Тежака. — *Чланци:* Сточна храна и сушна година. — Главније погрешке које наши земљорадници чине у својим радовима на њивама. — Основна правила, којих треба да се држиш на да од својих крава музара имаш користи. — Лисници. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 25 и 26 — У БЕОГРАДУ, 1 и 10 СЕПТЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

МА̂НЕ НАШЕГ СИРАРСТВА

— М. Ј. Бајић —

У своме предавању „*Из сирарства*“ (види *Тежак* од године 1903, стр. 233) изнео сам укратко ма̂не нашег сирарства. Како је ово питање врло важно, то ћу се на њега поново вратити.

Ма̂не нашег сирарсгва јесу:

1. *Што нам не ваља сириште*;
2. Што не сиримо како треба и увек не на један исти начин;
3. *Што врло често сиримо кувано млеко:*
4. *Што сир наливамо сурутком*;
5. Што сир држимо у дрвеним чабрицама;
6. *Што нам не ваљају млекари* т.ј. *што су одвише топли и суви* итд.

Све ове ма̂не у тесној су вези међу собом, управо оне све једна од друге зависе, јер је свака дошла као неопходна потреба друге, да би се ова прва колико толико бар привидно смањила. Према томе исправљајући само једну ма̂ну не би се постигао жељени циљ, већ напротив *све ма̂не нашег сирарства морају се одједном поправити.* Да би се ово боље разумело, треба да се са појединим важнијим ма̂нама изближе упознамо.

Наше домаће сириште *не ваља* јер је слабо, не зна му се јачина, није добро справљено, садржи врло много непотребних материја, *врло је често кисело* (некад намерно а некад као последица начина грађења и чувања), *садржи врло много шкодљивих гљивица*, тешко се одржава, не чува се како треба, те се брзо и квари, ако није покварено и награђено итд.

Али баш две најглавније ма̂не сириште, *што је кисело и што садржи много гљивица* морала је изазвати потреба друге ма̂не *што се код нас често сири кувано млеко.* Јер, кад сириште не би било кисело, не би се могло сирити (или би подсиравање било врло непотпуно) кувано млеко; а с друге стране да у сиришту нема много макар и шкодљивих гљивица (нарочито много гљивица млечне киселине) сир добивен подсиравањем куваног млека готово и не би могао превирати, а да би се добио зрео сир, потребно је било да се изазове ма какво, па ма и рђаво и неправилно врење.

Разумевања ради, да се на овоме заустављам и дам мало јаснију слику.

У сиришту је најважнији састојак (управо он је једини и потребан) један хемијски „*ферменат*“ који има особину, да млеко подсирава тиме што млечни казеин распада и таложи као „параказеин,“ који се налази у сиревини (груди). Овај ферменат не може да подсирава кувано млеко, јер у куваном млеку наступају извесне промене.

С друге стране особину подсиравања сем сиришта имају и разне киселине, само што ове не подсиравају млеко на онај исти начин као и ферменат сириште, јер оне само таложе (обарају) казеин млека не распадајући га. Да би се разумело оно што ће даље доћи, одмах на овом месту рећићу, да сиреви добивени подсиравањем помоћу киселина *никад* не могу бити онако добре каквоће, какви су сиреви добивени подсиравањем помоћу фермента сиришта, зато се овај други начин подсиравања само и употребљава за најлошије врсте сирева који се добивају из посног (обраног) млека.

Према томе из овога је потпуно јасно, да наши домаћи сиреви врло често не ваљају баш стога, што се не добивају само дејством сиришног фермента, већ и дејством киселина, управо ово последње дејство је често јаче.

Ну потреба да у нашем сиришту дејствују и киселине дошла је унеколико и стога, што је наше сириште махом слабо *(садржи мало фермента)* па му се тиме јачина повећава.

Кад дакле наше домаће сириште не би било кисело, не би сиреви могли брже превирати, а што је најглавније, не би се могло подсиравати кувано млеко (видећемо доцније, како се може и то радити).

Ма̂на, пак, што се код нас *подсирава кисело млеко* долази пре свега од жеље, да се добије и кајмак, али она донекле долази и од потребе, да се млеко као и добивен сир не кваре, а ово последње (да се наши сиреви врло лако кваре) последица је с једне стране нечистоће која је обичан пратилац нашег сирарства, а с друге стране неподесност локала (млекарника) у којима се држи млеко и сир.

Даље још, због тога што се код нас подсирава кувано млеко, *и што се на тај начин у њему уништавају и корисне гљивице, које би баш изазвале истина лагано али правилно и потребно врење,* — морала је доћи још једна ма̂на, да се сир *налива сурутком*, и то обично киселом сурутком, јер у сурутци има врло много гљивица, нарочито гљивица млечне киселине, које помажу врење, па дакле и зрење

сира. Али као што и горе рекох баш те гљивице и чине да сир губи од свога квалитета, да се брзо квари, да је кисео и рђавог укуса итд. Зато је велика погрешка убити (уништити) корисне гљивице млека а додавати им шкодљиве гљивице сиришта и сурутке.

Али додавање веће количине гљивица, па макар и млечне киселине, долази и због тога, што је код нас потреба да сир што пре преврe, јер би могла лако наступити опасност, да би се наш сир, — који се држи у млекарима који су увек одвише топли, — те би се сир који није преврео, могао још и горе покварити. Али наливање сира сурутком долази још као једна неопходна потреба нашега сирарства, да се сиру бар на тај начин пружи потребна количина влаге. Да би се ово боље разумело рећићу, да је за врење сира потребна извесна већа количина влаге, а то зато, да би се оне помињате гљивице (које производе врење сира) могле развијати и множити. Јер њихово развијање и множење — њихов живот — и чини на сиру промене; а ове промене дају сиру укус и каквоћу, оне изазивају зрење сира. Али с друге стране баш ово наливање сира сурутком, управо овако давање потребне му влаге, има своју мâну у томе, што се њиме сиру даје и сувише влаге, која му може и да шкоди.

Да би се сиру могла додавати влага, да би се могао наливати сурутком изазива још једну мâну: *да се сир држи у качицама.* А држањем сира у качицама и наливањем сурутком, не само што сир добива сувише влаге, већ тиме добива врло мало ваздуха. А за врење сира потребно је поред довољно (али не сувише) влаге још и довољно ваздуха.

Све ово (влага и ваздух) постиже се тиме што сир треба чувати да зри у слободним комадима (добивеним из калупа) и то у просторима (подрумима) у којима има 85—95% релативне влаге, што се постиже квашењем подова водом.

Држим да сам на овај начин изнео узрочну везу мâна нашег сирарства, а сада да поновим оно, што сам и у поменутом предавању изнео, како би се те мâне нашег сирарства могле поправити.

1. Потребно је да *употребљавамо само чисто фабрично сириште* (есенцију или прашак) а да наше домаће сириште избацимо из употребе.

2. *Да не подсиравамо кувано млеко.* А кад већ ово хоћемо да радимо, онда да пре подсиравања куваног млека овоме додамо још толико некуваног млека, па заједно сиримо. А да би сириште могло да подсири и кувано млеко, треба му додати на сваки литар куваног млека 1 кубни сантиметар (1 грам) а може и мало више *40% раствора калцијум хлорида* (добива се у свакој апотеци без рецепта, а кошта врло јефтино; сем тога могле би га набављати Подружине, Задруге или економи, и приликом продаје сиришта, продавати свакоме, ко хоће, и овај раствор). Да би се знало, како би овај раствор могао и свако сам да прави, треба узети 400 грама чврстог калцијум хлорида и растворити га у једном литру лаке воде или кишнице.

3. *Да не наливамо сир сурутком,* јер између осталога и ако су гљивице млечне киселине, које се нарочито у киселој сурутци много налазе, за зрење сира потребне, опет зато већа количина ових, не само да квари укус сира, већ ова чини, да се угуши живот баш оних других много кориснијих гљивица.

4. *Да водимо строгог рачуна о чистоти* и то о чистоти руку, судова, грудњача, простора у којима сир зри итд.

5. *Да поправимо наше млекаре.* То јест да имамо такве млекаре који нису топли и суви, који немају јаки промаје и много светлости, већ у које се може додавати влага колико се хоће.

6. *Да сир градимо само из калупа и да не држимо у чабрицама.* Јер сир из калупа и боље зри и може се лакше чувати и чистити од квара.

7. *Да увек подсиравамо* (једну исту врсту сира) *на исти начин,* јер се тиме добива роба исте каквоће.

8. *Да се удружујемо у Млекарске Задруге,* јер тако удружени можемо много лакше, поред свих осталих користи, имати и један заједнички подрум, какав не би могао да има сваки млекар.

На завршетку да опет нагласим, да није довољно, да се поправи само једна погрешка нашег сирарства, нпр. да избацимо из употребе домаће сириште, — већ да треба у исто време да поправимо све или бар важније мâне и погрешке нашег сирарства.

ЂУБРЕЊЕ СТАЈСКИМ ЂУБРЕТОМ С ЈЕСЕНИ

— Д-р. Милан З. Влајинац —

Најзгоднije време за ђубрење зиратних земљишта стајским ђубретом јесте јесен, јер су у том случају све користи, које земљорадник од употребе његове може имати, највеће и најпоузданије. Те су користи нарочито знатне, ако се с јесени нађубрена њива не засејава одмах каквим озимим усевом, већ се остави да тако презими под угаром, — а утолико су веће, уколико је земљиште које се ђубри „теже“ — збијеније, глинастије и хладније.

Разлог је за све ово прост: Стајско се ђубре сразмерно споро распада, те је због тога и количина његових распаднутих и растворених хранљивих састојака, који се придружују оним хранљивим састојцима којих већ има у земљи, у почетку сразмерно врло незнатна. Засеје ли се сад тако нађубрено земљиште одмах или убрзо каквим усевом, изникле ће биљке, због тога, поред осталих тешкоћа које за њих у том случају наступају, у почетку свога пораста имати од ђубрета слабе користи, јер им оно неће моћи пружити издашне помоћи у исхрани баш онда, кад им је та помоћ управо најпотребнија. Усев, који у почетку свога пораста гладује и због тога крњаво напредује, не може никад дати какав повољан принос. — Остави ли се пак с јесени нађубрена њива да тако презими под угаром, онда ће се преко зиме, утицајем мраза и влаге, поорано ђубре поступно распадати и његови се хранљиви састојци растварати и у знатној мери придруживати онима којих већ има у земљи. На тај ће се начин, нема сумње, створити у земљи много већа количина хране за потоњи јари усев, но што би је иначе било, и с друге стране, од тако благовремено припремљене хране тај ће усев извући далеко веће користи и показати то видно својим много бујнијим порастом и знатно већим приносом, но што би га било кад би се ђубрење извршило пред саму сетву или бар на неколико недеља пре ње. Бојазни, да се у току тако дугог лежања зараног ђубрета у земљи образовани амонијак (једињење драгоценог азота) утицајем извесних сићушних бића (бактерија) протвори у шалитру и да онда ову, пошто је земља не упија и не везује својим честицама, кишница исплаче и уноси собом у дубље слојеве земљине где је већина усевних биљака не може својим кореньем достићи и искористити, — такве бојазни у овом случају не може бити, пошто та сићушна бића за време зиме немају, због хладноће и више влаге која онда у земљи влада, ни најбитнијих услова за свој живот, развитак и рад на том претварању амонијака у шалитру.

Има ли, дакле, довољно стајскога ђубрета на расположењу, онда га је најбоље употребити за ђубрење зиратних

земљишта с јесени. Само изузетно за „лакша“ — песковитија, топлија и оцедњија земљишта може ђубрење с пролећа и кратко време пред сетву имати превагу над ђубрењем с јесени, али и то махом у случају, ако је ђубре зрелије, прегорелије.

Ко има разне родове стоке и разне врсте земљишта, треба добивено ђубре још на самом ђубришту да одваја једно од другог, како би на тај начин дејство појединих врста ђубрета могао најбоље искористити. Јер је друкчије дејство говеђег ђубрета а друкчије коњског или овчијег и свињског ђубрета. Говеђе је ђубре (а с њим донекле и свињско) познато због своје веће водњикавости и уопште слабије распадљивости као хладно ђубре, те га је најкорисније употребити за ђубрење „лаких“ — песковитих, топлих земљишта; коњско и овчје ђубре позната су међутим као топла ђубрета, јер се брзо распадају и загревају, те су најзгоднија за ђубрење „тежих“ — хладнијих и влажнијих земљишта. — На ђубришту све те врсте ђубрета треба мешати само у том случају, ако су земљишта која се имају да ђубре по свом саставу и склопу што једноличнија.

При утоваривању ђубрета у кола, треба га узимати са ђубришта на подеоке почевши озго на ниже, и уопште онако како би се при томе горњи свежији слојеви ваљано помешали са доњим старијим и прегорелијим и на тај начин добило што једноликије ђубре. Иначе ако се ђубре онако редом убацује у кола како је поступно изношено из стаје, т. ј. најпре оно горње и свеже, које је пре можда недеље - две дана изнесено на ђубриште, а у друга кола оно које рецимо још од пре неколико месеци лежи на ђубришту, онда, због тога што ће се један део њиве нађубрити свежим а други више или мање прегорелим ђубретом, и стање потоњег усева неће бити једнообразно већ у већој или мањој мери наместичаво. У сваком таквом случају добивен принос неће моћи бити ни по количини нити још мање по каквоћи онакав, какав је у самој ствари могао бити, да се је при ђубрењу и овој околности обратило мало више пажње.

Кад се тако помешано ђубре истовари у пољу у мале гомилице, онда га треба *неодложно одмах разастрти равномерно по њиви и по могућству одмах и поорати.* На тај се начин могу из ђубрета извући у сваком погледу највеће користи, пошто би онда даље распадање његово и даље промене којима је оно изложено бивале у самој земљи а не на ваздуху. „За колима са ђубретом треба да иду виле за разастирање и плуг за заоравање његово“ кажу искусни и напреднији немачки пољопривредници.

Не разастрти истоварено ђубре одмах, него га оставити — као што то у Србији већином бива — да онако у малим гомилицама остане да лежи на њиви често по неколико недеља и месеци па чак да тако и презими, — у сваком је погледу штетно и до крајности неразумно. Није потребно много размишљати о томе па да се брзо увиди и разлог за што је то тако. Роса, киша, снег, ваздух, ветар, топлота итд. дејствује на те гомилице врло јако и слободно, ничим неспречено, те се услед тога ђубре почне брзо да распада и нагло да мења. Један део његових хранљивих састојака (нарочито драгоцени амонијак) излапљује у ваздух или га односи ветар, а други већи део лако растворљивих хранљивих састојака (поглавито азот и кали) раствара и испира вода (киша, роса, снег) и уноси у земљу која је испод тих гомилица. Остали део ђубрета постаје на тај начин све сиромашнији у хранљивим састојцима, док напослетку, после дужег лежања тако, не остане често у гомилицама само чиста слама и најтеже растворљиви делови хранљивих састојака (поглавито фосфорне киселине). Разбацују ли се сад у неко зло доба тако испране и исцеђене гомилице, површина земљишта ван тих гомилица добиће свакако врло мале или скоро нимало потребне хране, док је међутим оно мало површине на којој су лежале те гомилице дотле добило и сувише много лако растворљиве а сразмерно мало теже растворљиве хране. Услед овога ће на местима, где су биле гомилице, пораст засејаног усева бити и сувише бујан, али ће за то, због мале и недовољне количине фосфорне киселине (од које већи део вода нераствара, те је и није могла унети у земљу у довољној количини) а нешто и због честог полегања, принос у зрну бити ипак врло незнатан; на површини пак, по којој је разбацан преостатак ђубрета са гомилица, пораст ће морати бити, због недовољне количине азота, веома кржљав а принос и у слами и у зрну врло слаб. Из тога излази као крајња последица остављања ђубрета да лежи дуже време у неразастртим гомилицама: неједнако и већим делом слабо дејство ђубрета с једне и недовољна, више или мање никаква корист од таквог ђубрења с друге стране.

Равномерно разастрто ђубре треба по могућству одмах и заорати, — у противном оно губи врло много од својих најдрагоценијих састојака, на првом месту од азота а после у знатној мери и од својих органских сагорљивих материја. Губитак азота настаје с једне стране због тога, што ветар односи лапљиви амонијак, који постаје у знатној количини услед убрзаног распадања ђубрета, а с друге стране и стога, што то слободно лежање ђубрета по површини земље пружа у почетку врло погодне услове за живот и рад оних бактерија које преобраћају амонијак у шалитру, али уз то, што је још важније, и оних других које ту шалитру убрзо разоравају, ослобођавајући при том азот који као слободан одилази у неповрат — у ваздух. На тај начин, радом ових бактерија (обеју врста), губи се у исто време и знатан део органских (сагорљивих) материја, које служе као храна тим бактеријама, и тим самим слаби у већој или мањој мери оно корисно дејство ђубрета, које оно треба својим органским материјама да врши у више праваца, у самој земљи.

Али заоравање стајског ђубрета не треба да буде сувише дубоко, нарочито не онда, кад је нађубрено земљиште „тешко“ — глинасто, збивено и влажно. Иначе ће због недовољног приступа ваздуха у унутрашњост земље распадање зараног ђубрета и рад бактерија у њему бити више или мање ограничени и уопште утолико слабији уколико је дотично земљиште „теже,“ збијеније. *Дубина заоравања треба да буде од прилике толика, да се ђубре потпуно покрије превернутом земљом.* Само је с ове тачке гледишта ђубрење с јесени незгодно, јер због тога, што се то ђубре не сме дубоко заоравати, немогуће је потпуно одговорити другом једном важном захтеву, по коме земљиште, нарочито оно на које је с пролећа има да дође која окопавина (кукуруз, кромпир, сточна или шећерна репа итд.), треба с јесени што дубље заорати. Али се је у последње време и тој незгоди нашао излаз тзв. плуговима подривачима, који се састоје из два дела: из једног — доњег који при орању доње слојеве само разрива и дроби не избацујући их на површину, и другог — горњег који захвата горње слојеве земље и преврће их заједно са разастртим ђубретом.

Као много што-шта друго досад изложено, исто тако и *јачина ђубрења* стајским ђубретом зависи поглавито од врсте — састава и склопа земљишта које се ђубри. Као опште правило при том важи: *не треба ђубрити сувише јако, већ слабије али за то чешће; а ђубрење треба да буде утолико слабије а чешће, уколико је земљиште лакше, песковитије.* Ово поглавито стога, што је распадање ђубрета у лакшем земљишту брже и јаче, те се на тај начин и при слабијем ђубрењу распадне и раствори у њему толико хранљивих са-

стојака, колико је од прилике усеву потребно за повољан пораст и принос. У противном, ако би се таква земљишта ђубрила и сувише јако, хранљивих би се састојака у њима, нарочито у току прве године толико накупило, да их усев не би могао све потпуно употребити и искористити, већ би један део њихов, растворљив у води, пропао понирањем заједно са водом у доње слојеве земљине, где га корење не би могло више ни достићи. Само сувише „тешка“ — хладна и влажна земљишта могла би се још ђубрити већом количином стајскога ђубрета и за годину две ређе но иначе, пошто се ђубре у њима распада врло споро те му дејство може да траје, истина из године у годину све слабије и слабије, по 3—4 године, — али ни ту не треба претеривати.

За ђубрење стајским ђубретом каже се да је *врло јако* кад се употреби 40—60 кола (1 кола =1000 кгр.) ђубрета на 1 хектар, *јако* 30—40 кола, *обично* 20—30 кола и *слабо* 15—20 кола.

Како је у току прве године дејство стајскога ђубрета најјаче, јер га се онда највише распадне и све што је лако растворљиво раствори, треба увек гледати да се по извршеном ђубрењу сеје онај усев, који пре свега може да поднесе то јако дејство без икакве штете по пораст и принос свој, и друго, који може најбоље и најпотпуније да искористи растворене и лако растворљиве хранљиве састојке унесене у земљу ђубрењем. Искуство је већ довољице показало, да у том погледу над свима усевима имају превагу окопавине, нарочито кукуруз, кромпир, сточна и шећерна репа, мрква итп., за њима долазе детелине и варива, конопља и репица, итд.; стрнине је напротив најбоље сејати махом друге године после извршеног ђубрења.

СУША И БОРБА ПРОТИВ ЊЕ

— Миљко Савић, економ —

Суша је немио гост, који чешће посећује разне, а највише питомије и равније пределе наше земље, где исушује земљу, спржи усеве и траву, пресуши изворе, потоке и реке.

Па откуда је све то?

1. Испитивањем се сазнало и утврдило, да је *шума* главни управљач, како правилног распореда топлоте и хладноће тако и влаге, у нашим пределима. Сатирањем и нестајањем шума, јављају се код нас све више суше и друге природне непогоде. У оголићеним пределима сунце и ветар јако загрејују голу земљу и ваздух и исуше из земље и биља сву влагу. А како се јако загрејан ваздух тешко засићује воденом паром, то се влага у оваком ваздуху не може да претвори у кишу, па и кад какав ваздушни слој, пун водене паре нађе на овакве пределе, он се још више загреје и разреди, па иде даље, док не нађе на хладније пределе и струје ваздушне, где своју влагу сталожава. А овакви предели, често пута лети, кад је киша усевима и другом биљу најпотребнија, по више дана а често и недеља, остају без кише, па и кад се деси, те охлађена каквом ваздушном струјом, водена пара и претворена у кишу или ова нагната ветром, она из велике висине кроз топал ваздух, претвара се у крупне капље, па пада јако и плаховито, те полети поврх земље и учини русвај, а мало шта и упије земља и биље; а кад затим пригреје сунце, оно испари и оно мало влаге што је земља и биље упило, а то исто чини и ветар, те тако ови после кратког времена, остану опет суви као што су и били.

У пролеће и у лето преко оголићених места јуре и витлају се ветрови, који земљу и биље исушују. Извори, потоци и реке лети пресуше и јавља се суша, са свима својим рђавим последицама.

Па како је лети, тако је и зими. Колико је за напредовање биља лети потребна киша, толико је нужна зимска влага од снега, која треба добро да напоји земљу преко зиме, и осигура биљу потребну количину влаге за пролеће и лето. Али место благих зима, са обилатом количином снега, јављају се с године на годину, све више зиме оштре и сувомражливе, које причињавају штете усевима, корену траве, воћкама, људима и животињама, а предају пролећу земљу суву и ненапојену влагом.

Тако је у пределима голометним и безшумним, док је у пределима шумом обраслим и обилним, сасвим обратно.

Шуме задржавају влагу и чувају земљу од јаког исушивања, не дају да се ваздух јако прегреје, него чим се у ваздуху накупи мало више водене паре, ова се по физичким законима претвара у кишу, која пада тихо на земљу, те благодатно орошава усеве и друго биље. Кишу која падне, шуме упијају и задржавају лишћем, грањем, стаблом и жилама, па је најлак спроводе у земљу, одакле дуго траје. Извори, потоци и реке, преко целог лета правилно теку и изобилују водом; зиме бивају благе са обилном количином снега, који се поступно отапа и земљу напаја, а нема суровомазице и мразева. Оштре ветрове, шуме разбијају, те им не дају да заузму и развију снагу и штете усевима, воћу, стоци и људима, као што је то у голим местима. Тако исто и лети шуме спречавају јаке ветрове и олује, који суше земљу, ломе и сатиру воћке и усеве и друге штете чине.

Уопште, мерењем и посматрањем потврђује се, да у пределима, иначе једнаких географских и положајних услова, ако су шумом обилни, много већа количина кише падне и повољније на биље утиче; осим кише ту падају и јаке росе, зиме су топлије, а лета хладовитија и угоднија, нема наглих промена времена, ни јаких разлика између лета и зиме, дана и ноћи као што то бива у голим и безшумним пределима.

Стога треба сви пољопривредници, општине и држава, да обрате највећу бригу *пошумљавању голих места и чувању шума*, овог главног заклона како против суше, тако и против осталих природних непогода. Ако ли то не узрадимо, него још и даље продужимо по досадањем, ми ћемо како које године, све више патити и страдати.

Као допуну подизању шума, у овом погледу, треба *садити воћке*, свуда где се може: по улицама, двориштима, путовима двориштима црквеним, општинским и школским, гробљима, њивама и ливадама, које осим плода, хлада и других користи, које нам доносе, још расхлађују ваздух и навлаче кишу на поља и ливаде и распоређују је правилније.

2. Од суше се можемо доста помоћи и *јесењим орањем — гарењем*, јер ће узорана и мека земља примити преко зиме и задржати већу количину влаге него тврда и збивена, неугарена.

3. *Дубљим орањем*, осим осталих користи, осигурава се биљу и већа количина влаге, коју дубље узорана земља, од снега и кише у се прими, правилније распореди и даље задржава, но плитко ората, а жиле од усева из дубине црпу влагу.

4. *Ранијим сејањем* с пролећа, док још није земља исушена, те биљке ухвате влагу, развију се у очврсну до летњих врућина, те им ове не могу никад нашкодити, колико доцкан посејаним. Из истог разлога треба и ливаде раније с пролећа забрањивати. И озимице мање пате од суше и боље роде, него с пролећа посејете стрнине — јарице. И окопавање на време помаже.

5. *Ђубрење* је такође један услов против суше, јер нађубрена земља боље упија кишу и влагу из ваздуха и боље је задржава него ненађубрена.

6. *Наводњавање* зими и лети, где се могу навратити реке и потоци. Употребљава се више на ливадама, али може се применти и на њиве и воћњаке, где је то подесно.

7. *Заливање.* Ово се може применити само на мањим просторима, па зато се и примењује већином за поврће и цвеће по вртовима, но где се може добро је заливати усеве и воћке у време суше.

8. *Обезбеђење усева.* У културно развијеним земљама има друштава, која за извесну, сразмерно малу, суму новаца јамче за штету од разних непредвиђених случајева, као: суше, поплаве, грâда итд. Код нас још тога нема, а требало би радити, да се установи. Но не треба никако мислити, да онде где постоје та друштва и где се пољопривредници обезбеђују — осигуравају код њих, да су ту излишни напред поменути услови, а нарочито подизање и чување шума. Не, никако. То је свуда и свагда нужно, јер ако би то напустили, па се уздали једино у обезбеђење код друштва, онда би се отвориле огромне штете и недогледне последице од природних, штетних утицаја, тако да би нас и то обезбеђење веома скупо стало и отишло у недоглед.

Ово је само допуна горњим условима и само сви скупа потпуно вреде.

ПОБАЦИВАЊЕ КОД КРАВА

— Таса Филиповић —
марвени лекар

Краве у сравњењу са осталом домаћом стоком имају највећу склоност за побацивање. Ово побацивање дешава се обично од четвртог до седмог месеца бремености. Оно бива двојако: кад се деси *само код појединих* крава, а и код више њих кад ово побацивање изазива један и исти узрок; или је пак *заразно* тако да више крава у истој стаји или из више стаја побаце.

Узроци који изазивају **обично побацивање код појединих крава**, могу да буду разни:

1. *Механички:* удари по трбуху, пригњечење трбуха, скакање, пâд, места (патос) у стаји која су много виша код предњих но задњих ногу, непажљиво испитивање стеоности кроз плодни орган (водопуст) или чмар, итд.

2. *Унутрашњи или спољни назеб*, н. пр. појење врло хладном водом, нарочито кад су краве уморне или загрејане; смрзнута храна, непажљиво истеривање на пашу или сувише рано с пролећа или позно у јесен, кад је још смрзнута трава, или је јака слана по њој; промајне стаје у којима су отвори за избацивање ђубрета постављени наспрам врата; кад се краве зими гоне на рад, па се загрејане или ознојене оставе без покривача и на промаји.

3. *Разне болести* — нарочито које су са јаким грозницама скопчане; даље шап и устобоља; заразно запаљење плућа и туберкулоза. (Ове последње две болести у нашим домазлуцима нема већ ћемо их донети, ако већ писмо, са приплодним грлима, која купујемо са Запада ради облагорођавања наше домаће расе); трбобоља, надун и све болести које су са напињањем и напонима скопчане.

4. *Претераност у раду:* сувише тежак товар, велики и дуг пут без потребног одмарања итд.

5. *Нагле промене у храни:* са суве на зелену храну (траву или пашу); храна која изазива надун или јак пролив, сирова детелина а исто тако и мршава храна кад се даје без додатка зрнасте хране као нпр. шаша или слама; киселе траве, попаша по ритовима; сено са ритских и водоплавних ливада дејствују доста на побацивање нарочито код оних крава које су из брдских предела доведене; свако буђаво сено а нарочито буђава детелина и граорица; ускисла, упаљена или буђава пиварска дрождина (требер).

6. *Устајала барска вода*, сапуњавица (цеђ), вода која служи за топљење конопље, топљење кожа или вода, у којој трули каква стрвина.

8. Побацивање може да изазове и *непажљива употреба извесних лекова*, нарочито поташа (цеђ), углавичена раж (Secale cornutum), сабина[1]) — клека — како гранчице, тако и лишће и плод (fruct. juniperi), и остали љути и дражећи лекови; и напослетку

9. *Кад се оплођивање крава врши више година у једном и истом домазлуку.* У овом случају променом бика престане и побацивање код крава.

Заразно побацивање. Ова болест, заразно побацивање код крава, долази у извесно време бремености од трећег па до седмог месеца. У појединим газдинствима може да буде и стално, тако да се сваке године понавља, те дотични домаћин не може ни домазмук да одржи.

Са сигурношћу константовано је, да је узрок овоме заразном побацивању нека заразна материја у облику стајске мијазме, која се налази у оном гнојавом изливу из плôдног органа оболеле краве, у воденом мехуру — водењаку — и у оном слузавом и гнојавом изливу, који крава после телења избаца, све док се не очисти.

Да се заразна материја заиста налази у поменутим изливима и водењаку доказано је чињеним пробама, пошто су са поменутим гнојавим слузом оболелих крава мазани плôдни орган — водопуст — код више здравих крава па су оне у року од 9 до 21 дана после овог мазања све побациване. Овакве пробе чињене су на више места и од више стручњака, и тим путем дошло се до сигурног доказа, да је ова болест доста прилепчива. Она се преноси не само непосредно с краве на краву, но и посредно, нпр. простирком, ђубретом, послугом, стајским вилама, метлама, покровцима и свима стварима, које су са болесним органом, простирком и ђубретом у додир долазиле, а најпосле и самим приплодним биком, који је пре тога скакао на краву која је побацила а није потпуно излечена.

Да би наше краве од ове болести сачували, потребно је, да појаву болести познајемо. А знаци болести ови су: виме отече, постаје тврђе и топлије; из плодног органа излива се густ, тегљив, прљаво црвен а кад-кад и гнојав излив; слузна кожа на плодном органу много је црвенија и изасута ситним бубуљицама. Сем овога наступа пресушивање млека, које постаје гушће и жућкасте боје, готово једнако са оним, које крава даје после телења. Три до четири дана после ових знакова наступа побацивање, са оболевањем и саме краве. Крава побаци мртво теле јер оно угине још у утроби. После побацивања продужава се избацивање поменутог гнојавог излива, нарочито још кад није постељица избачена. Услед овог побацивања често наступа јако запаљење материце и јајника, које је опасно и по саму краву, која после оздрављења обично остаје за приплод неспособна. У овом случају треба одмах позвати марвеног лекара у помоћ.

Ова болест не дâ се отклонити лековима — но једино чувањем да здраве краве са болесним у додир не дођу. Ако се деси да оболи која крава, а у тој истој стаји има још која или више стеоних крава, треба одмах све здраве краве из ове стаје у коју другу да уклонимо. Само оне две које су у непосредном додиру са болесном кравом биле, треба засебно одвојити. А најбоље је, ако је могуће и ако годишње време

[1]) Види: *Лековито биље у Србији* од Др. Саве Петровића стр. 296.

допушта, пустити их на пашу у ливаду. Болесну краву која је побацила треба оставити у стаји; многи код нас чине обратно и мисле да су све учинили ако болесно грло од здравих издвоје, а здрава грла оставе у истој стаји у којој остаје клица болести.

Избачено теле, постељицу и ону простирку, која је под болесном кравом била, треба полити свеже загашеним кречом (10 до 12 кила негашеног креча на 100 литара воде), затим укопати тако дубоко да бар 1·50 м. под земљом буде. Сву осталу простирку треба покупити и спалити. Место где је крава стајала, као и она два њој са стране, треба добро полити кречним млеком, целу стају окречити, јасла и сву дрвенарију као и посуђе кречом премазати, па затим цеђом опрати. Гвоздене виле зажарити у ватру а дршке и метлу спалити. Ако се све ово изврши, може се рећи да је стаја дезинфицирана. Затим крави прострти чисту простирку.

Кад смо све ово учинили онда треба и саму краву дезинфицирати, опрати јој цео задњи труп са разблаженом карболном киселином или креолином (30 до 50 грама карболне киселине или креолина на 1 литар чисте изворске воде). Даље, испрати плодни орган са раствором 10 до 20 грама карболне киселине или лизола на 1 литар чисте изворске воде. Ово испирање врши се пригатором овако: сапне се овај раствор у пригатор, цев од гуме увуче се бар 10 до 20 см. у плодни орган и придржава левом руком да не испадне а десном се руком подигне пригатор што више у висину тако, да се вода по сопственој тежини излива кроз цев у плодни орган и тако се испирање само врши. Ово испирање треба вршити свакога дана бар једанпут, а ако је могуће двапут, оно је боље, и то први пут ујутру а други пут увече. Простирку треба, пре но што се из стаје избаци, добро прелити кречним млеком или је спалити.

Кад крава оздрави треба њено место поново дезинфицирати на већ речени начин, а бика на њу пустити тек после 10 до 15 дана, пошто потпуно оздрави.

У сваком случају најбоље је обратити се најближем марвеном лекару, коме је дужност, да се позиву одазове и предузме све потребне мере да се побацивање код других крава спречи.

ОРАХ

Ораховo дрво јако је распрострањено на целом југо-истоку Француске; а у Шаранти и Дордоњи долази у ред најважнијих воћака. У овом крају малих добара и ситног земљорадништва, орах игра велику улогу. Многи земљорадници налазе у њему један од својих главних извора зараде; а мали закупници имања често унапред продају плод својих ораха да њиме плате своју закупнину.

Земљиште. Орах подједнако добро успева и на кречном, и на песковитом земљишту, и на иловачи; али оно што му највише годи, то је плодност и пропустљивост земљишта, тако да се може рећи да му дубоки и плодни слојеви земни дају и већу снагу и већу родност. С друге стране, како ораху шкоди влага и мраз, то је пропустљивост земљишта за његово подизање, неопходан услов. Кречне земље, дакле, добро испуњавају овај услов, јер услед своје трошности и бухавости пропуштају воду у дубину, из које јак корен орахов црпе своју храну.

Клима. — Да би се избегли пролетњи мразеви, који могу за мало да униште и цео годишњи род орахов, уништив му цвет, орах треба садити на места сунцу изложена. Према томе, узвишице окренуте југу или југозападу годе му најбоље. Орах тражи и доста ваздуха, и за то га треба садити на отвореним местима, ако само ова нису изложена хладним ветровима са севера.

Заклон. — Али, ако ораху треба доста ваздуха, има и других усева којима то треба, као што им, поред ваздуха, треба и доста светлости. Кад се, дакле, овакве биљке и засади нађу у хладу орахова дрвета, оне много пате од његова заклона; јер густо лишће орахово не допушта ни светлим ни топлим зрацима сунчаним да до њих допру. Уосталом, као да излази из најновијих посматрања, да, чак и у јако кречној земљи винова лоза под ораховим дрветом остаје зелена, или бар мање је подложна *хлорози* од остатка винограда на слободном ваздуху.

Заклон орахова дрвета средње величине, баца своју штетну сенку на читав простор од једног ара. А да би се избегло ово штетно дејство орахова заклона, најбоље је садити га на ивици поља, где би се сенка ограде или другог каквог дрвећа помешала са ораховом, и тако најмања се штета од свега видела.

Калем. — Да би се дошло до што бољег и што обилатијег рода, орах ваља пажљиво калемити. Најбољи се калем добија на дрвету од четири или пет година, и кад је око два метра високо; а најбоља му је форма грба, или понајчешће флауте и круне.

Нега ораха. — Нега ораха није скоро никаква, и не повлачи за собом никакве осетне трошкове. Нужно је само окопати га за један метар унаоколо, јер ако се, више година, земљиште око њега никако не дарне, онда то неповољно утиче на крепост његову. На ливадама орахову дрвету шкоде детелине и еспарзета, кад се дуго врема сеју.

Ђубрење. — Приметило се у последње време да и ораху чини добро ђубрење земљишта. А да би се уверио која градива ту потребу најбоље задовољавају г. *Руол* професор Окружне Ратарске Школе у Изеру извршио је многобројне анализе на дрвету, на лишћу и на љуски и на језгри. По овом писцу, алкалије расту почев од дрвета и лишћа до плода где у љуски достижу свој максимум; напротив *креч* све се умањава, и достиже свој минимум у језгри. Фосфат расте као и алкалије, али преовлађује у језгри, где се налазе и количине азота. Пошто је, уопште узев, чист орах, или орах ослобођен од своје зелене коре, једини производ орахова дрвета (лишће и сви остали отпатци враћају се у земљу) то г. *Руол* прави овакав рачун према тежини добивена ораха:

На сто килограма ораха (а та цифра прелази средњи годишњи род орахова дрвета) где долази највише *46* килограма језгре, а 54 килограма љуске, анализа даје у оних *46* килограма језгре:

796 грама азота
114 „ фосфорне киселине
122 „ алкалија
26 „ креча

А у *54* килограма љуске има:

22 грама фосфорне киселине
85 „ алкалија
61 „ креча

А сабирајући обе количине сваког од ових састојака, добија се мера дотичног ђубрета које треба употребити да се добије 100 килограма ораха. И следећа формула, добивена на основу ових података, може се применити на свако дрво:

5·300 кгр. нитрата соде на 15%.
0·950 суперфосфата на 41%
0·420 хлорида алкалије на 50%.

Ну, ова се формула има мењати према старости дрвета, према обилатости рода као и с обзиром на плодност саме земље. Ђубре које би се добило мешањем обичног стајског ђубрета са хемијским ђубретом, осим тога што би донело биљни слој богат у азоту који би се полако усисао, још би дало и добре резултате, и допринело би да се сведу горње сразмере, нарочито мера нитрата соде.

Ово се ђубре баца на земљу под јесен у новембру, или преко зиме, а закопава се у земљу мотиком до дубине која зависи од природе земљишта, као и од величине дрвета.

Род. — Орах нам даје и многи и разни род. Тако на пример, и прво, његово тврдо и жилаво *дрво* добија веома лепу политуру под руком столарском — са чега се много и тражи; затим његова *кора* служи за добијање црне боје; док се *лишће* орахово по који пут употребљава за прављење лековитих течности, са стимулативним и растварајућим дејством. Али како је орахово лишће јако, па чак и отровно за стоку, то треба пазити да се оно не да стоци у храни.

Уопште узев, *орах* је једини род орахова дрвета. Зелена кора, око љуске му служи у извесним случајевима за справљање

једног желудачног *ликера*. Овај ликер, који носи име *орахово*, обично се справља по селима. Међутим, *сув* је род орахов тај, ослобођен своје облоге, који обично служи да се из *језгре* му извади *зејтин* (види Шаранту) који је тако познат и тако употребљив.

Просечно узето, од орахове дрвета добија се два хектолитра, али се та цифра често спушта до једног, као што се пење и до три хектолитра. Хектолитар такав мери од 40 до 45 килограма.

Сто килограма ораха дају, од 36 до 40 килограма језгре (цифре г. Руола, мало час наведене односно се на крај *Изсра*) а 100 килограма језгре дају *50* килограма зејтина. Млинари који ваде тај зејтин у својим млиновима, плаћају се обично у натури, добијајући за то *два* килограма зејтина од сто. Ну, они се обично довијају да, претходно стављању језгре под пресу додаду неколико литара воде, и тако добију, односно издаду муштерији, оних *50* килограма зејтина. Муштерија обично дозвољава овај поступак млинарски.

Љуске немају друге употребе сем за гориво.

Каламљени ораси дају више рода но некаламљени. Сем тога некаламљени ораси имају и тврђу и дебљу љуску, коју је, дабогме, и теже одвојити од језгре, па која, на крају крајева чини да се од таквих ораха и добија мања количина језгре, или (види Шаранту) неких 30 до 35 килограма од сто. Иста мера језгре и каламљених и некаламљених ораха даје, приближно, исту количину зејтина; али се приметило да је зејтин од некаламљена ораха нешто бољи у квалитету од зејтина са каламљеног ораха. Од куда је то — још није објашњено.

Ораси се продају по 8 до 10 динара хектолитар, а зејтин од 120 до 150 динара 100 килограма.

Најзад, рачуна се да орахово дрво добро плаћа земљу на којој расте: оно, у извесним приликама, доноси много а тражи мало и трошка и рада. Употреба ђубрета, као што смо горе објаснили, знатно повећава његов род и плод. Род се јавља код ораха у десетој или дванаестој години, достиже свој врхунац у четрдесетој или педесетој, а за тим опада до *стоте*, када роди мало или нимало.

Зејтин орахов веома се цени у крајевима где се орах негује, као на пример, у нашој Шаранти и Дордоњи. Тамо га чак више волу но зејтин од маслинке. По кречним земљиштима Шаранте орахова шума даје зејтин особите каквоће.

Приметило се уосталом, да се каквоћа орахова зејтина мења, као што се некада мењала каквоћа љуте ракије, а то ће рећи, да се *укус* развијао према мери у којој се наилазило на кречна и кредна земљишта. Најслабији зејтин дају песковите земље, терцијарни слојеви и иловача у старим шумама.

(Journal d' agriculture pratique) **С. Геро де Лахарп.**

Потреба да се плетарство развије као споредно занимање наших пољопривредника

— Дим. Јосимовић —

Многи крајеви наше земље по своме климату и теренском положају врло су подесни за гајење винове лозе и подизање воћњака. Ти наши крајеви могу се сматрати за срећне, пошто су производи винодеља и воћарства скупљи но производи осталих пољопривредних грана, и што су трошкови око обрађивања незнатни.

Извоз нашег свежег воћа а тако и прерађеног у последњим годинама, утицао је и на нашег земљорадника, те се од пре неколико година у југо-западном делу Србије почело нагло воће да размножава и то само оне сорте које су за извоз добре и које се на страним и домаћим трговима траже.

Да би се наш народ у свима крајевима погодним за воћарство и винодељство могао снабдевати добрим воћним и лозним садницама, и да би се у појединим нашим крајевима створило (размножило) једначито воће за извоз, као и да би народ добио науке како се воћке и лоза негује, основало је око 50 среских расадника, од којих већина има хиљадама произведених воћних садница и хиљадама хиљада калемљене лозе, које сваке године у народ растурају.

Услед јаког размножавања воћака и распростирања винове лозе, биће родних година све већи и већи извоз нашег воћа, а са овима и све веће потребе за корпе, нарочито за извоз стоног воћа и грожђа, које смо досада доносили (увозили) са стране поглавито из Аустро-Угарске и за које се давало годишње према дојакошњем извозу до 150.000 динара.

Колика је потреба за корпе за извоз нашег стоног воћа и грожђа, може се видети по тачним прибављеним подацима од Министарства Финансија о извозу нашег свежег воћа, сувих шљива и пекмеза у 1902 години које је године извезено:

1. Свежег воћа

	КИЛОГРАМА	ВРЕДНОСТ У ДИН.
За Аустро-Угарску	28,183.473	2,455.347 дин.
„ Босну	695.949	84.629 „
„ Бугарску	17.045	1765 „
„ Немачку	239.496	17.008 „
„ Турску	4.684	811 „
Свега	29,140.647	за 2,559.560 „

Најјачи извоз *свежег воћа* био је преко ових наших царинарница:

Београдске	15,398.641 кгр.
Шабачке	7,602.424 „
Обреновачке	2,782.796 „
Митровачке	1,215.932 „
Смедеревске	403.916 „
В. Градиштанске	4.464 „
Пожаревачке	140 „
и осталих других	1,732.334 „
Свега	29,140.647 кгр.

2. Сувих шљива

	КИЛОГРАМА	ВРЕДНОСТ У ДИН.
За Аустро-Угарску	20,643.997	5,276.084 дин.
„ Белгију	1,051.320	239.808 „
„ Бугарску	20.752	5.550 „
„ Енглеску	24.921	6.410 „
„ Немачку	13,199.723	3,284.675 „
„ Русију	145.835	42.108 „
„ Турску	220	70 „
„ Француску	10.080	2.985 „
„ Швајцарску	364.728	93 604 „
Свега	35,461.576	8,951 294 дин.

Целокупан овај извоз сувих шљива био је преко царинарнице:

Шабачке	16,274.468 кгр.
Београдске	12,034.591 „
Обреновачке	7,051.242 „
Пиротске	572 „
Смедеревске	400 „
Остале царинарнице	100.303 „
Свега	35,461.576 кгр.

3. Пекмеза од наших шљива:

	КИЛОГРАМА	ВРЕДНОСТ Т ДИН.
За Аустро-Угарску	13,092.740	3,272.220 дин.
„ Белгију	295.819	72.700 „
„ Немачку	1,119.429	281.534 „
Свега	14,507.988	3,626.454 дин.

Извоз пекмеза био је преко ових царинарница:

Београдске	11,005.588 кгр.
Обреновачке	1,988.082 „
Шабачке	1,069.417 „
Крагујевачке	444.603 „
Смедеревске	228 „
и свих осталих	70 „
Свега	14,507.988 „

Из ових података види се да је у 1902 години извезено и то:

Свежег воћа:

29,140.647 кгр. и добивено 2,559.560 динара.

Сувих шљива:

35,461.576 кгр. и добивено 8,951.294 динара.

Пекмеза:

14,507.988 кгр. и добивено 3.626.454 динара.

Свега у 1902 години добивено је од свежег воћа, сувих шљива и пекмеза 15.137.308 динара.

Како је за извоз нашег стоног воћа и грожђа потребна велика количина прописних котарица, корпи и кошара за брање, пренос и извоз воћа, и како је за котарице и корпе издавато на страну сваке године преко 100.000 динара, то ће се ова сума, повећањем извоза воћа, све више и више повећавати и из земље новац на страну издавати. Да се не би оволики новац сваке године издавао на страну, за корпе које су потребне за извоз нашег свежег воћа, то би требало израдом потребног броја корпи створити нов извор зараде нашем земљорадницу. Њих треба заинтересовати за овај посао и упутити их да сами израђују корпе за брање, пренос и извоз воћа јер материјала врбовог у нас има довољно и доброг.

Осим израде ових корпи за извоз свежег воћа, могу наши привредници нарочито да израђују и друге плетарске предмете потребне им за њихову свакодневну домаћу потребу, па и за продају извозницима воћа.

Осетна потреба за израду корпи за извоз нашег стоног воћа и грожђа побудила је наше Министарство Народне Привреде, те је у јануару месецу прошле године позвало 27 помоћника среских економа који су се обучили у плетењу корпи у Државној Плетарској Школи у Топчидеру, тако да они сад при среским расадницима обучавају плетарству земљорадничке синове. А да би се ово што брже и у ширем размеру постигло, приређен је прошле године у марту месецу плетарски курс при многим нашим среским расадницима у обучавању и израђивању најпотребнијих врста котарица, корпа и кошара за брање, пренос и извоз воћа, као и оних плетарских предмета, који су најпотребнији за привреду па и за продају, и који се могу израђивати за време зиме, када других пољопривредних послова мало има.

Овај плетарски курс за наше земљорадничке синове држан је у месецу марту прошле године код 37 среских расадника и то у оним срезовима где је већа производња воћа, и где се ово на јако извози. Циљ ових курсева, поред горе наведеног, био је и тај, да се плетарство код нас одомаћи, и да пољопривредницима буде један сигуран извор зараде, и да извозници воћа не издају новац на страну за корпе итд. кад то у земљи боље и јефтиније могу добити.

Сем овога, израђивањем тих плетарских предмета употребило би се корисно врбово пруће, којега у нас има у изобиљу, а поред тога најглавније је то, што се на тим курсевима раде правилне корпе, котарице и кошари у којима се воће без повреде може носити и до тржишта пренети у много здравијем стању, а тиме се нашем воћу уздиже добар глас, и добија већа цена.*)

Из изнесених података о количини извоза нашег воћа, као и количини новца који се даје на страну за корпе у које се пакује воће за извоз, јасна је неодложна потреба, да се и код нас плетарство треба и мора да развија као засебна занатска грана, а у исто време као споредно занимање пољопривредника, јер ће, са размножавањем већег броја родних воћака, потоњих родних година бити већи извоз воћа, а са овим и већа потреба за корпе.

Осим овога у прилог развијања плетарске радиности код нас, а нарочито плетарства као споредног земљорадничког занимања, говори и то, што је свакој земљорадничкој кући потребан већи број разноврсних плетарских предмета и котарица као за брање воћа и грожђа, за паковање и пренос воћа и грожђа, за брање кукуруза, за вађење кромпира, прибирање варива, за женске кућевне радове, за пренос јаја, живине и т. д.

Од особитог су значаја котарице за извоз грожђа и воћа и за пренос живине и јаја. Оваких котарица за Србију, која извози скоро тридесет милијуна килограма свежег воћа, а почела је извозити и извозиће све више и више грожђа, потребна је врло велика количина, које смо досад све увозили из Аустро-Угарске, за што смо издавали огромне суме новаца на страну.

*) За израђивање корпи потребних за извоз стоног воћа и грожђа, обучено је 162 младића при среским расадницима среза: гружанског, крагујевачког, посавског (Обреновац) власотиначког, расинског, пореч ког, алексиначког, жупског, посавског (Умка), лесковачког, јасеничког (Паланка), лепеничког, копаоничког, беличког, левачког, параћинског, таковског, јадранског, трнавског, орашког, прокупачког, посаво-тамнавског, рачанског и колубарског.

Но сем ових потреба пољопривредних и потреба за извоз пољопривредних производа, плетарство има у великој мери да подмири и потребе варошког становништва. Ту спадају разноврсне котарице за кућевну потребу, за трг, за рубље, за дрва, за кола и колица итд. што све за сада довозимо са стране и за све ово знатна се сума новаца издаје сваке године на страну.

Плетарски се занат не може самоучки научити нити овако израђени предмети одговарају својим намењеним потребама, већ је потребно, као и за све остале занате, да се учи извесно време па да постане споредно занимање земљорадника.

Да би се плетарство као споредно занимање земљорадника што јаче развило може се то за сада постићи само помоћу наших државних економских органа при среским расадницима, који би земљорадничке синове на повременим курсевима обучавали плетарству. У том погледу наши срески расадници послужили би врло корисно, обучавали нашег земљорадника једном новом и корисном занату који ће му бити извор чисте зараде и којим се може занимати у свако доба кад другог посла нема. Као што смо раније напоменули тим је путем Министарство Нар. Привреде и пошло.

Подизањем плетарства код нас, подмирила би се прво потреба пољопривредника у израдама плетарским; олакшао би се пренос, а и повећао извоз свежег воћа, грожђа и живине; сузбио би се и са овим престао увоз плетарских израда са стране и тиме знатна сума новаца издавана за то, остајала би у земљи.

Израда корпи за извоз воћа од пре две године унеколико је се одомаћила у селима око Јагодине и многа сиромашна кућа, као и многи безволци само су се израдом корпи помогли, и од зараде плетарске добили могућност те купили и по пар волова.

Како у нас има много залишних руку, а сем ових има и маса сиромашног света у Крајини, Црној Реци, Тимоку и пиротском округу, из којих места сваке године одлази у Румунију преко *десет хиљада радних руку* да заради колико да се израни преко године и плати државне дажбине, зар се не би овој маси пуке сиротиње могла путем обуке у плетарству указати помоћ па да остану код својих домова преко године, и ту зараде више но што могу у Румунији? А да би се овај споредни занат у поменутим сиромашним крајевима, што пре развио, нужно је да Српско Пољопривредно Друштво томе нађе пута и начина па да се из споменутих наших крајева, а из сваке општине по десетак младића упуте о трошку друштвеном у које оближње среске расаднике, на плетарски курс од по 15—20 дана. Ови курсеви могу се држати најмање два пута годишње, и на тај начин Друштво ће обучити масу земљорадричких синова плетарском занату, и кад већ има обучене раднике могло би једновремено одредити и цену појединим плетарским предметима, и ове, парочито корпе за извоз воћа и грожђа, откупљивати за рачун трговаца извозника, док се овај рад сасвим не одомаћи.

На овај начин Српско Пољопр. Друштво створило би нов приход сиромашном живљу тих крајева, а сем тога корисно би се употребио разни материјал кога у земљи имамо доста, а који је досада врло мало употребљаван. На случај потребе земљорадници би могли увести за гајење и нову културну врбу (којих имамо више врсти ради размножавања, скоро при свима среским расадницима) за израду котарица и плетарских израда за разне друге домаће потребе. Од колике би ово користи било — није потребно да нарочито истичемо, то је већ свакоме јасно из досадашњег излагања.

О СПРАВЉАЊУ ДОБРОГ БУЊИШТА — КОМПОСТА

— Д-р Ђорђе Радић —

За чудо је то, да се, и поред толиких препорукâ и опомена, не може да нађе код наших пољопривредникâ ваљано спремљоно *буњиште*, па је то ретко наћи и код оних, који су Ратарску, или коју другу стручну школу свршили, где су имали довољно прилике да се науче спремању доброг буњишта, где су се упознавали са његовом вредношћу и употребљивошћу, и где су посведневно виђали дејство добро спремљеног буњишна и његову разностpану употребу и на њивама код разних усевâ, и у повртњаку код разног повpћа, и у воћњаку, и у винограду итд.

То ми баш и даде повода, да о том *за нас важном предмету*, поново проговорим, препоручујући нашим пољопривредницима, да се овим користе.

„Покажи ми твоје ђубриште и *буњиште*, па ћу те одмах по њима оценити: какав си пољопривредник“ — вели стара пословица.

Свака пољопривредник мора сваку стварчицу за себе корисно да употреби, која се само употребити може. Код оних домаћинâ који не справљају *буњиште*[1]) пропада многа корисна и употребљива ствар. На буњишту се много штеди; буњиште је за сваког пољопривредника бучица, у коју се све прикупља, што год у себи има биљске хране, а што би свакако остало безкорисно, кад се не би прикупило и средило.

Само просто скупљање и гомилање сваковрсних отпадакâ из куће и авлије, није довољно за справљање доброг буњишта. Пољопривредник мора буњиште справљати разумно, и по неком утврђеном, на искуству основаном правилу, и само ће онда ова врста ђубрета показати своју праву вредност, своју потпуну снагу и своје дејство, кад се буде још и целисходно употребило.

Много се што-шта назива *„буњиштем,“* што овај нâзив не заслужује; није то буњиште, кад се на гомилу набаца само земља и слама. Од *оваког* буњишта, слабе ће хране добити поља и ливаде; али ће се овом буњишту знатно повећати снага, кад му се додаду ствари, које у себи имају довољно *азота, фосфорне киселине, калија и креча*. Ове пак ствари налазе се у разним отпатцима у оном облику, у ком не може одмах да послуже биљу као храна; стога баш и јесте главна циљ добром справљању буњишта: да се те ствари на буњишту претворе у онај облик, у коме ће их биље моћи примити и утрошити. Према томе, сваки онај греши, сваки онај неправилно ради, који на своје буњиште меће одвише земље, а мало само одиста хранљивих материјâ.

Пре свега, и буњиште треба да буде близу стајâ, као и ђубриште, или бар на тако подесном месту у дворишту — авлији, где ће се у корист буњишта моћи лакше употребити и сувишна ðсока (стајска мокраћа), која се испод ђубришта одлива; па и други омањи отпатци.

За добро буњиште треба најпре основати „пòдину“ — темељ од старе сламе, плеве, неупотребљивог сена, крòвине итп., па онда на ту пòдину наносити сваковрсне отпатке, које можемо наћи свуд у кући и вàн куће, у дворишту и вàн њега, у сењаку, на тавану итд. Све то треба потражити, шчистити и на буњиште слојимице бацати. Све што се из куће и по дворишту почисти; све што се из баште и са њиве као коров избаци, па онда глúб из јендекâ, ђубре из кокошињакâ и голубињака итп., све се то наизменце носи на ону гомилу, на буњиште, и слаже, чува и справља као збúр материјала, који у себи има азота, фосфорне киселине и калија, који, дакле, има у себи хране за наша културна биља — за наше усеве.

Буњиште можемо оснивати преко целе године, али је ипак најпогодније за то *пролеће* и *јесен*. Између оног шчишћеног и слојимице наслаганог сметлишта и разноврсног ђубрета, можемо наизменце нанети и мало коњског, говеђег или овчег ђубрета, јер ће то ђубре знатно повисити снагу буњишту. Ни једно буњиште не треба да буде вúше од 2 метра; боље ће и брже „сагорети,“ сазрети, те ће се и пре моћи употребити. Кад се, дакле, до те висине наслаже, онда га треба са свију страна лепо утапкати, а горњу површину поравнити и једним је танким слојем земље покрити, да се не исушује нагло; јер уколико буњиште под умереним влагом буде сагоревало, сазревало, утолико ће бити боље.

Најбоље ће бити, да се буњишта за годину данâ остави на миру, да потпуно сагоре и да се после тога времена троши као ситна земља. Да би ово буњиште потпуније сагорело, добро ће бити, да се 3—4 пута преко године, заоштреним дрвеним облицама (мотикама) са стране испробада, како би се ваздуху отворио већи утицај, и на тај се начин ускорило сагоревање. Мање гомиле могу се и 2—3 пута преко лета испретурати; тако ће се и боље измешати и пре ће сагорети. Али ће свакако најбоље бити, да се материјали, који се у виду разних отпадакâ на буњиште износе, пре стоваривања, добро измешају, па онда на буњиште баце, јер разни отпатци разно и сагоревају, а неједнако сагоревање у једној истој гомили, не упливише добро на целокупну вредност буњишта.

За ђубрење *ливадâ* може се буњиште употребити већ после 6 месеци лежања; за ливаде не мора потпуно зрело, сагорело бити; за ђубрење *њивâ*, пак, треба бар годину данâ да прележи, а за ђубрење *повртњака, винограда* и *воћњака*, утолико је боље, што год дуже одлежи, да у тој мери сагоре, да буде као црна земља црница.

Ко има на расположењу стајске ðсоке, тај нека њом два пута преко године прелије буњиште, које ће онда бити много снажније. И преливање сапуњавом водом, која се добија при прању рýбља, појачава буњиште; а преливање обичном, чистом водом преко лета, што неки препоручују, није потребно; буњиште и без влаге, само ако је добро измешано, правилно сагорева.

Што се *вредности* ђубрета са буњишта тиче, то ће све зависити од материјала, који се буде употребио за справљање буњишта. Што, поред довољне количине добре земље, буде на буњиште бачено довољно биљног и животињског ђубрета, или другим речма, што се у материјалу на буњиште изнесе више азота, калија, креча и фосфорне киселине, као главним биљним састојцима, утолико ће и буњиште, као ђубре, као биљна храна, бити снажније. У место обичне земље, најбоље је узети блато из јендекâ, нарочито из оних, који су повучени крајевима главних друмовâ; ово блато, односно земља, имаће у себи највише биљске хране, јер ту има сваковрсног ђубрета, које се с друмовâ спúра и у јендек слúва.

Да се вредност буњишту још више повећа, врло је добро, да се поједини слојеви на буњишту посипају пепелом, гâром, чађом итп., јер у тима стварима има пуно калија, магнезије и фосфорне киселине. На буњиште пак, које се нарочито за ђубрење воћакâ справља, треба бацати и старог малтера, туцаних опекâ (цигаљâ), неупотребљивог креча итп., јер воћке нарочито коштичавог воћа, оваквим буњиштем ђубрене, неће да болују од „смолотока“.

Шýшањ из шумâ, пúлотине и струготине из стругарâ и сирове четине од јéле, бóра и осталих четинарâ, ванредно је добар материјал за справљање доброг буњишта, јер у тим стварима има много азота, као најглавнијег састојка у *добром* ђубрету, јер што више азота у ђубрету има, тим је ђубре јаче и боље.

Отпатци од наше домаће стоке: длаке, кости, пâпци, рогови, крв итп., па онда и људске избацине, врло се корисно употребљавају за справљање *доброг* буњишта; и што би се по авлији — дворишту повлачило и растуривало, треба све на буњиште изнети, па и сâме сплачине из кухиње, перје од заклане живине итп., кад се на буњиште изнесе, снажи буњиште и повишује му вредност.

Од овако сиремљеног буњишта добивено и добро сагорело ђубре, с најбољим се успехом може употребити за

[1]) Чудновато је то, да многи наши писци радије употребљавају за „буњиште“ страну реч *комиост*, или *мешанац*, него *чисту српску* реч: „*буњиште*“.

ђубрење сваког културног биља без разлике, — и онда, ни један мислен домаћин не треба да оклева, него да што више добро сиремљеног буњишта на расположењу има и тиме бољи приnос своје привреде осигура!

Какву важност има простирка, из чега се састоји и како ју треба припремати и полагати?

— Рад. А. Нешић —

I. **Важност простирке.** — Од каквоће простирке зависи на првом месту здравље домаће стоке, на другом каквоћа и количина млека од музне стоке, и на трећем вредност ђубрета, што је за пољопривредника и најважније.

Да видимо како утиче простирка на горе наведене чињенице.

1. *Какав утицај има простирка на здравље стоке?* — Ако је простирка мекана, топла и сува, укратко, ако простирка даје стоци добро лежиште, стока радо леже на њу и тада се најбоље и одмори, те се и потрошак материја, било у млечним производима било у снази, брзо надокнади. Ако ли је, пак, простирка потврда, хладна или влажна, уопште, ако не даје добро лежиште, стока не радо леже, већ пробавља и дању и ноћу на ногама (стојећи), услед чега потрошња извесног дела материја, непрестано траје, пошто је и ово рад, а накнада већ утрошених материја врши се делимице или никако. Даље, кад је простирка добра, нарочито ако се састоји из материја, које брзо и обилно упијају мокраћу и шкодљиве гасове, који постају услед распадања ђубрета, ваздух је у стајама увек чист и свеж, те се стока добро осећа и показује увек прохтев за јелом; у противном, т.ј. кад простирка није добра и не упија мокраћу и гасове, у стајама ће увек бити нечист и загушљив ваздух, што ће на здравље стоке рђаво утицати, а такав је ваздух и легло многим бактеријама, које проузрокују заразне болести.

2. *Какав утицај има простирка на каквоћу и количину млека?* Кад је простирка рђава, онда као што напред рекосмо, у стајама нема чистог и свежег ваздуха, који је музној стоци од неопходне потребе; мањим, пак, прохтевом за јелом, смањена је и измена материја па с тим и обилност лучења млека. Тиме опет, што се у таквом нечистом и загушљивом ваздуху налази тма божји бактерија, омогућено је да бактерије доспу у млеко, услед чега ово добија рђав укус, а брзо се и квари. Најзад, кад је простирка лоша, или је нема довољно, убрља се при лежању виме, те услед нечистоће врло лако наступа запаљење.

3. *Какав утицај има простирка на каквоћу ђубрета?* Кад је простирка недовољна, или је из таквог материјала да не може довољно упијати течне делове ђубрета и гасове, који се услед његовог распадања развијају, онда такво ђубре остаје без вредности.

II. **Из чега се простирка састоји?** — Простирка се састоји из сламе разних житних усева, лишћа од шумског дрвећа, тресета идр.

Од свих наведених врста простирке, на прво место долази слама. Она има превагу над осталим, што даје меко, суво и топло лежиште и што се даје добро сложити. Мâна јој је, што нема тако велику моћ упијања, као што је нпр. има тресет; али кад се нарочито припреми, као што ћемо ниже навести, и ова јој мâна ишчезава.

За сламом долази тресет. Он има превагу над сламом, што му је моћ упијања мокраће а нарочито гасова јача; али му је мâна, што не даје меко лежиште и стока се много прља што је код музне стоке од рђавог утицаја. Сем тога, тресет се не може лако и свуда добавити.

Најзад долазе струготине и лишће од шумског дрвећа. Овај се материјал употребљава само по нужди. Тако су струготине добре топлоноше, те за време одмора, лежања, одузимају стоци велику топлоту и стока врло лако назебе; шумско лишће, пак, доста је круто и садржи много паразита, а кад је смрзнуто, има штетније последице и од самих струготина.

III. **Начин припремања и полагања простирке.** — Већина је мишљења, да је сламу за простирку најбоље полагати у што крупнијем стању. Ово је погрешно, а за пољопривреднике и неекономски. Погрешно је стога, што дугачка слама никада не може тако да се сложи, као ситна и изломљена, те, према томе, не може ни да дâ онако равно и мекано лежиште, као ситнија, а што је најглавније, крупнија слама не може тако добро ни да се измеша и слепи са изметинама, као ситнија, те на тај начин не може потпуно ни да упија мокраћу и спречи ветрење гасова, услед чега је ваздух у стајама загушљив. Не економски је, што се употребом крупне сламе утроши за трећину више од количине потребне за простирку, а што је најглавније, не постиже се ни циљ, коме се тежи, а на име: у стајама се неодржава довољно чист и свеж ваздух, а ђубре губи од своје вредности.

Из овога изводимо, да је за простирку увек боље употребити ситнију сламу, чак шта више, треба је за тај циљ и нарочито сецкати, најбоље у дужини од 20—25 см. Овим ће се прво уштедети знатна количина сламе, припремиће се стоци здраво и мекано лежиште, а што је најглавније, одржаваће се у стаји чист и свеж ваздух и ђубре добијати већу вредност.

Но да ли су само све користи од оваког начина припремања сламе за простирку? Нису. Има још и многих других и оне су: ђубре се из стаје лакше износи а на ђубриште боље слаже; кад се на њиве изнесе, лакше се и боље растури, а што је најглавније лакше се заоре а боље распореди; најзад, овако се ђубре и са земљом боље измеша и једноставно труне, а тиме се и хранљива градива боље распореде, те биљке једнообразније ничу, јер свуда налазе потребну им храну.

* * *

Да ово напишемо побудила нас је општа оскудица у сточној храни, која је наступила услед дуготрајних суша у овој години, када ће већина пољопривредника и одгајивача стоке употребити сламу за исхрану стоке преко зиме, јер ће одређену и предвиђену количину сламе повећати уштедом од простирке, ако се управљају по горњим наводима, чиме ће у исто време добити и оно, што ће им поред осталих услова бити од пресудног значаја по жетвени принос у наступајућој години, — *а то је добро ђубре.*

БЕЛЕШКЕ

Практични савети за свакога који се бави добивањем млека, прерадом млека или трговином млеком. — У Хановеру су објављени нарочитим листама ови савети, које и ми, због њихове важности, доносимо својим читаоцима. Они углавноме гласе:

Млеко је, као ретко која друга храна, изложено нечистоћи, па стога у многим случајевима служи као носилац клица разних болести. Млеком се могу распространити разне заразне болести као што су на пример тифус, туберкулоза

(јектика), шарлах, дифтерија, шап и устобоља. У Немачкој годишње умире око 150.000 одојчади само због тога што су храњена нездравим, зараженим млеком. Туберкулоза, шап и устобоља код стоке, и друге, врло често неизлечиве болести, распростиру се најчешће употребом некуваног млека. Свим силама треба радити на томе да људи и стока као храну добивају само здраво млеко. За свако газдинство, где се млеко производи, главне су погодбе:

1. Да се држе само здраве краве музаре;
2. Да се оне брижљиво негују и разумно хране; и
3. Да се при мужи и чувању млека пази на највећу чистоћу.

Да се све ово изврши потребно је имати у виду:

I. **Код смештаја крава:** 1. Смештање крава у чисте, светле и добро проветрене стаје;

2. Одржавање крава у највећој чистоти што се постиже свакодневним тимарењем, а нарочито одржавати чистоћу вимена.

3. Сваки дан треба из стаја ђубре износити; употребљавати добру и чисту простирку, а ако је могућно истерати краве у испусте док се стаје чисте, како би се могле по вољи кретати.

II. **При храњењу крава.** — 1. Краве музаре никад не хранити покваренoм храном.

2. Краве музаре не хранити никада храном која би проузроковала пролив.

3. Отпатке из млекара, пивара, фабрика шећера и фабрика шпиритуса итп., употребљавати само у сасвим свежем стању, или ако је могућно осушене и не давати веће количине млечним грлима на грло и на дан.

III. **При мужи крава.** — 1. Пре муже очистити виме сувом чистом крпом.

2. Мусти само са претходно опратим и добро избриса ним рукама.

3. Први млаз из сваке сисе измусти на под, а никада у музлицу.

IV. **При поступању с млеком.** — 1. Ваља сасвим од употребе оно млеко искључити које је:

а. Од болесних крава, а нарочито од оних које су грозничаве или уопште болесне или болују од болести црева, материце и вимена;

б. Плаво, црвено или жуто, горко или слано, слузаво или гадног мириса и које има крвне примесе;

в. Добивено првих пет дана после телења.

2. Брзо удаљавати из стаје помужено млеко од сваке краве; брижљиво старати се, да се млеко не загади; процедити га што је могућно пре после муже кроз цедиљку, која мора бити сасвим чиста; за тим што је могућно брже јако га расхладити а по том чувати га до употребе у чистим, лако покривеним судовима, које ваља оставити у хладовите, добро проветрене, чисте просторе, у којима нико не станује.

3. За пренос млека употребљавати добро опране (кључалом чистом водом) судове.

4. Млеко које се употребљава за храну стоке ваља добро прокувати.

5. Обуставити продају млека из оних места у којима на људима има туберкулозе, тифуса, шарлаха или дифтерије, или шапа и устобоље на стоци.

6. Млекарници који млеко набављају од произвођача, треба увек да га загреју на 85°Ц. најмање два минута. Но боље је набавити сигурне апарате за загревање млека, јер тада никада неће моћи наступити застој у раду. Ако се то не би чинило, онда чим се заразе појаве, мора се рад обуставити.

Мрква као храна за коње. — Утврђено је, да је мрква одлична храна за коње. Она се може коњима давати у већој мери, па да нема штетних последица. Коњи је веома радо једу. На јетљивост коња јако утиче, повећава им прохтев за јелом. У јесен она је врло погодно хранљиво градиво за прелаз с пашњачког на стајско храњене. Мрква има много безазотних градива, а нарочито шећера. Овим се и објашњава да је коњи и ждребад веома радо једу. Зими, кад нема тешких радова, може се мрквом заменити и извесан део овса. На тај начин појевтињава се исхрана коња, што је од врло великог значаја.

Ждребад може добивати мркву већ у првој години, нарочито ако се она даје поред доброг сена и доста овса, у коме случају служи као посластица.

При храњењу коња и ждребади, а тако исто и крава музара и оваца, најбоље је да се мрква уситни на сечци за репу, па онда да се помеша са сечком и плевом, а може се додати овој смеши мало трица и клијаваца слада.

О мрква раније је писано у *Тежаку* (1902 год. стр. 268) како се нарочито гаји, а о томе је било поука и у *Пољопривредном Календару*. Ми овом приликом хоћемо да напоменемо да се она, нарочито она са зеленом главом, може сејати и у стрмнине. За овај циљ поступа се овако: У раж или јечам посеје се она с пролећа и то омашке. Чим се дигне јечам и раж, при чему ваља имати на уму да се што дужа стрњика остави, да се не би изникла мрква много повредила, — ваља њиву прећи култиватором. На тај начин се мрква и разреди (усами) и опраши тако, да она, ако је земљиште плодно и родно и ако су временске прилике погодне, до јесени дâ $^{2}/_{3}$ од обичне жетве. На овај лак начин припремимо одличну храну за наше коње, а и за краве и овце, и саветно је да наши земљорадници ово с пролећа опробају, пошто је рад лак, а да ће отуда користи имати, није потребно да овде нарочито истичемо, пошто се они сами могу уверити, ако буду на поменути начин мрква засејали.

Да ли је јаребица пољопривредна штеточина? — Врло често туже се пољопривредници да им јаребице штету чине. Ово је мишљење скроз погрешно, јер кад се све околности тачно испитају, онда ће се несумњиво доћи до закључка, да је јаребица врло корисна за пољску привреду. Јаребица је сваштојед т.ј. она једе и животињску и биљну храну. Али се утврдило, да она далеко радије једе животињску но биљну храну. Највећим делом године храни се она инсектима (зарезницима) а поред тога и коровским семеном. Безбројни црви, пужеви, бубе, па чак и гусенице, падају јој као жртва, а свако коровско семе, па ма како ситно било, наће јаребица. Јаребица, дакле, уништавањем поменутих штеточина чини пољској привреди врло велике посредне користи, које наши земљорадници не знају да цене и поштују. Треба само представити колико хране потребује једно јато јаребица у коме има 15 до 20 комада и које непрестано и марљиво крстари по пољу, па ће се онда увидети како су огромно велике користи јаребица за пољопривредника.

Истина, при сетви, јаребице поједу и које зрно семена, али оне узимају само она зрна која су на површини остала и која би иначе пропала. Лети, кад читава јата с младим кроз поља пролазе, поједу и које испало зрно усева, али не дирају никад класје. То најрадије чине вранци, а кривица се неправедно приписује јаребици.

У интересу је и пољопривредника и шумара, да јаребицу штеде и да јој презимљавање олакшавају, што никико није тешко. Неколико грана од четинара или неколико снопова сламе довољна су заштита за јаребице од неповољних времен-

ских прилика. За оно мало зрна, које им се баци, или у снопићима положи, раде оне целе године и масу штетних инсеката потпуно униште — дакле часно и поштено се одуже.

Важност риљања. — Важност риљања у пољопривреди такву улогу игра, да нема, мислимо, ни једнога пољопривредника, коме то не би било врло добро познато. Па и ако је риљање свакоме нашем пољопривреднику врло добро познато, опет хоћемо да о њему само неколико речи проговоримо, хоћемо само да изнесемо један очигледан пример о врло великим користима, које се постизавају риљањем.

Риљање је се код нас почело примењивати од онога доба од када су наши виногради, засађени нашом домаћом виновом лозом, почели да пропадају, а на њихово место, да се нови виногради подижу на америчкој подлози. Данас, после једне и по деценије овај се посао толико развио и толико одомаћио да нема ни једнога виноградара, који за сађење винове лозе не припреми земљиште риљањем.

Овај посао наши пољопривредници врше преко зиме и рано у пролеће, а врло ретко, да не речемо скоро и никако у јесен. Међутим, ово је једна врло велика погрешка. Јер, опште је правило да овај посао извршимо уколико год нам је могуће раније, дакле, још у октобру или новембру месецу. Јер, уколико се неко земљиште раније прериља, утолико ће оно више да буде изложено: киши, снегу, мразу идр. И уколико ови чиниоци више буду дејствовали на ово преориљано земљиште, утолико ће га мраз боље и потпуније истрошити, иситнити, а на овај начин приуготовљено и спремљено земљиште има ту особину, да прима и упија воду као сунђер, до оне дубине, до које је и риљано. Дакле, из овога излази то, да уколико се неко земљиште дубље и раније, још с јесени преориља, утолико се боље постизава циљ: земљиште се много боље иситни, истроши, у коме стању упије много више воде и ову спроведе много дубље, која је после, преко лета дотичном нашем културном биљу довољна, па ма наступиле и највеће и најдуже суше, као што је летошња суша.

У селу Рашевици среза темнићског, испод државне шуме „Јухора," посматрао сам на једноме истоме земљишту, на коме је истог дана посејан бостан и кукуруз, и то на риљаном и нериљаном парчету земљишта, па сам нашао у плоду како код кукуруза, тако исто и код бостана, ову разлику: Бостан и кукуруз, који су сејани на риљаном земљишту, пет пута су дали више и крупнијег плода, од онога земљишта, које није риљано.

Дакле, ово је и очит и истинит доказ од какве је важности раљање не само за нашу винову лозу, већ и за бостан, градинарско биље, као и за све наше усевне биљке. Па стога, риљајмо земљиште, за све наше усевне биљке, уколико нам је то могуће.

Прекрупа од грахорице — вике — као сточна храна. — Кад се стока за гојење храни прекрупом од грахорице добива се чврсто месо и лој. Бремена стока не сме се хранити прекрупом од грахорице, јер лако наступе поремећаји у правилном варењу, што је често узрок побацивању. Познато је, даље, да је храњење прекрупом од грахорице врло штетно по излучивање млека, стога њом не ваља ни музну стоку хранити. И за одгајивање подмлатка није она подесна. Дакле, још једино за стоку коју гојимо можемо прекрупу од грахорице употребити, и то највише на дан 2 до 3 килограма на 1000 килограма живе тежине дотичног грла.

Неколико напомена из овчарства. — Сјајне овце не треба сувише рано у пролеће нити пак сувише доцкан с јесени на пашу изгонити. Ваља увек избегавати росну и слањиву пашу. Хладан напој, хладна храна и брза промена разне врсте хране, опасна је за сјајне овце. Сјајним овцама не треба давати храну која надима и која се тешко сварује. Лежиште сјајних оваца треба да буде топло и не сме бити позади нагнуто, јер услед тога може бити побацивања. Негде је обичај да се кадкад вуна око вимена ошиша, јер иначе јагњад при сисању лако вуну прогутају, услед чега наступају поремећаји у органима за варење.

Овце, које још нису јагњиле, често не испуњавају своју материнску дужност. Тада је потребно да се овца (мати) засебно затвори са јагањцима од других оваца. Храна у овчарама треба да буде кратка, миришљава и пре свега сува. Сасвим свеже сено проузрокује кашаљ, стога је добро мешати га са старим сеном. На многим местима још се верује да овца може да једе најгору храну, па да јој не шкоди; отуда се у овчаре уноси плесниво и смрдљиво сено. Да је укварена храна штетна за овце, то је доказано, стога је најбоље да се покварена храна овцама никако не даје, или ако се то већ чини онда врло опрезно поступати и давати по мало и увек са додатком 15 грама соли на дан. Оваку храну мешати са довољном количином снажне хране. (Landw. Post).

Кад крава задржава млеко — ваља јој дати два литра мекиња које треба помешати са једном пуном шаком кима и вење, које претходно треба истуцати. При мужи ваља одвратити пажњу краве од музара, што се постиже миловањем и тапшањем по роговима. Осим тога ваља мокар покровац метути крави на леђа или по слабини је непрестано благо руком притискивати.

Хељда (ељда) за подоравање. — Опште позната хељда је у неком погледу врло чудновата биљка. За њу није потребна нека особито добра земља; она успева и на оној земљи, на којој су нас други усеви издали. Али кад млада хељда за два сантиметра порасте, она одхах потребује много влаге све док не процвета, а онда суво и топло време, доцније пак не шкоди јој ни дуготрајнија киша. Па мâ и добро да никне и у прво време пораста да се добро провуче, може „кошава" (југоисточни ветар) највише да јој нашкоди. Последица је томе, да хељда више пута и на најбољој земљи хоће да изда, а у поснијој обилато да рађа. Морамо напоменути и то, да ни једна наша биљка, изузимајући дрвеће, не даје толико хране пчелама, колико хељда кад је у цвету, па и стога заслужује више пажње, нарочито у оним крајевима, где се више гаје пчеле. У нашим топлијим крајевима, жању обично раж и јечам у другој половини месеца јуна; у свима, дакле, тима крајевима, можемо у преорано ражно и јечмено стрниште, посејати хељду, и то семена — зрна ради, које у месецу септембру сазрева. Где се олајна репица сеје, може се после ње такође хељда посејати. И овај је усев, ако за њега наступи повољно време, посве сигуран, изузимајући случаја, да ју опали позни мраз у цвету.

Ово су све знатне особине хељдине, али се она још и нарочито препоручује за подоравање као *зелено* ђубре, што је важно за слабијег земљорадника, који нема довољно другог ђубрета, да своју њиву пођубри. За то је хељда добра; за то има она довољно добрих особинâ: задовољна је са слабијим земљиштем, стабљика јој је месната, лишће крупно и много га има, те хељда већи део своје хране црпи из ваздуха, па кад се заоре, преноси своју храну у земљу. Тога ради може се хељда сејати у стрниште и онде, где јој зрно није дозрело; јер, као што је познато, биље, којим желимо земљу пођубрити, заорава се онда, кад почне да цвета.

Овде ћемо напоменути још и то, да хељда боље успева по брежуљцима, него по равницама, па се стога баш и пре-

поручује као зелено ђубре нашим планинским становницима. За сејање за зелено ђубре, узима се онолико исто семена, као кад се и за зрно сеје. Ако би у почетку настала суша, добро ће бити, кад хељда 4—5 сантиметара високо порасти, да се ваљком поваља, како би се влага у земљи боље одржала.

Хељда се подорава непокошена; но ако би за време порашћивања наступило кишовито време, те би хељда високо порасла, онда ју треба најпре покосити, па онда заорати; боље ће се у том случају заорати. Гнојећа сила подоране хељде, траје само годину дана.

ГЛАСНИК

Млекарство у Швајцарској. — Несумњива је истина, да Швајцарска заузима једно од првих места међу осталим европским државама, што се млекарске производње тиче. С једне стране сам положај земље, а с друге опет предузимљивост и искрен рад њених, у пуном смислу правих привредника, довели су је до степена на коме је данас.

Бујне и богате паше створиле су јој све погодбе за успешно сточарство, пруживши јој све оно што је потребно за негу и развијање стоке, а усталаштво привредника потпомогнуто овим околностима створило изврсне сојове стоке, који су данас познати у целој Европи. Швајцарске краве, овакве какве су данас дају годишње просечно по 3500—3800 литара млека, са 3·75% масла. Ово и јесте повод великој тражњи њихове стоке. Примера ради поменућу, да је само 1902 год. извезено и продато за девет милијуна динара крава, а по последњем попису рачуна се да их у целој земљи има $^3/_4$ милијуна.

Узмимо да једна крава даје просечно годишње само 3000 литара млека, онда би се од 740.000 крава добило годишње 2.220 милијуна литара. 40% од овога рачуна се да се употреби са потрошњу, а остало иде на сирарство. Нарочито се одликују тврди сиреви, који се у већини и израђују, јер само експедовање које се на знатној даљини врши, одвратило их је од сваке помисли на израду меких сирева у већем размеру.

Највише сирара има у бернском кантону а после њега долазе кантони; *луцернски, фрибурски и циришки.*

Најбољи и најраспрострањенији је сир *ементалски.* Прва његова израда почела је у долини реке Емен, у кантону бернском, где је се још у XV веку израђивао. Израда његова раширила се је данас и по другим кантонима, али ипак зато цена му је добра. При куповини на велико продаје се 1 кгр. по 1·60 франака (динара).

Знатно је раширен и *гријерски* сир, који се углавном израђује у фрибурском кантону. Пошто се он израђује на западној страни Швајцарске, то је прокрчио себи пут у Француској, где му је врло добра потрошња.

Сански сир мање је распрострањен. Он се одликује својом издржљивошћу. Воде садржи врло мало и стога зри тек после три године, а најбољи је у шестој години. У Балису је био обичај, да се сир, који се изради у времену рађања детета, употреби тек при погребу његову. Сански сиреви чувани су по 100—200 година и сматрани су као нека драгоценост у кући.

Од полумеких сирева најбољи је сир звани: „Schabziger" или биљни сир. При његовој изради се употребљује самлевено лишће биљке Melilotus ceruleus.. И његова израда датира се још од пре неколико векова. Раширен је по целом свету.

У најфштателском кантону на имању манастира Bellelay, до скора је цветала производња сира званог: „*Tête de moines*". Но, кад је срушен манастир, његова је производња тако опала, да се данас у врло незнатној количини производи.

На више места израђују се овчији и козји сиреви, али њихова производња је мала. Производња сира сличном горгонзоли, такође је незнатна.

Но, у последње време, кондензовање млека, постало је велики конкурент швајцарском сирарству. Његова производња рапидно скаче. Год. 1875 извоз кондензованог млека износио је 42.618 ц. а већ после 27 година скочио је на 362.500 ц. што износи девет пута више. Данас се за кондензовање употребљава 20% целокупне млечне продукције. Први завод за ову израду био је у Хаму и на њега је погледано са прилично великим неповерењем. Али као што смо видили, све су препоне савладане и пут за потрошњу прокрчен, а ово се није ни чудити, пошто се овако млеко на лађама и тропским пределима не да ничим заменити. Од тога једнога завода постало је досад шеснаест.

Поред израде згуснутога млека, постала је и производња *дечијег брашна.* Од пшеничног или овсеног брашна и млека, прави се једна врста сувих колачића, који се доцније пошто се испеку, поново у брашно измељу. Овај, на први поглед овако незнатан посао, доноси земљи преко 2,500.000 дин. годишње.

У последње време почели су да праве *млечну чоколаду.*

Уопште узевши сви млечни производи у Швајцарској, најбоље су каквоће, зашто највећа заслуга припада многим удружењима којима је у дужности рад на облагороћивању стоке и унапређењу сирарства, и млекарства уопште. Оваквих друштава има 131 са 3700 чланова, и они свој благотворни посао врше на опште задовољство и земље и народа.

Процена овогодишње светске жетве. — Крал. Мађарско Министарство за Земљорадњу проценило је овогодишњу жетву у свима државама на свету, и то:

1. Код земаља *увозница* процењена је жетва овако:

ДРЖАВА:	ПШЕНИЦЕ	РАЖИ	ЈЕЧМА	ОВСА	КУКУРУЗА
	МИЛИЈУНА ТОВАРА (1 товар = 100 килограма)				
Енглеска	12·3	—	15	27·4	—
Француска	90—92	15	9	42·5	6·5
Немачка	32—35	88	29·5	64·5	—
Аустрија	10	18	14	15·5	2·5
Италија	36—37	—	—	2·5	19
Шпанија	32	5·5	13·3	3	4·5
Белгија	4	5	—	6	—
Данска	—	4·5	5.5	7	—
Швед. и Норвеш.	—	6·3	4	14	—
Холандија	—	—	—	3	—
Португалија	—	—	—	—	2.5

Укупно процењена је жетва *пшенице* (код земаља које увозе) 233, *ражи* 148, *јечма* 98·5, *овса* 186·5, и *кукуруза* 41 милијун товара.

2. Овогодишња жетва држава *извозница* овако је процењена:

ДРЖАВА:	ПШЕНИЦЕ	РАЖИ	ЈЕЧМА	ОВСА	КУКУРУЗА
	МИЛИЈУНА ТОВАРА				
Русија (царевина)	152·5	207·5	66·5	117·5	10·5
Мађарска са Хрватском и Славонијом	40	12	11	9·5	17
Румунија	11.5	—	2·5	—	7
Бугарска са Источном Румелијом	11·5	3·5	2.5	—	2·5
Србија	2·5	—	—	—	2·5
Турска Царевина	15	—	8·5	4	10
Источна Индија	95	—	31·5	—	28
Сједињене Северо-Америчке Државе	158	—	—	135	625
Канада	27	—	7.5	25	
Аргентинија	35·5	—	—	—	54
Чиле и Уругвај	9·5	—	—	—	
Аустралија	17	—	—	—	3
Алжир, Триполис и Тунис	13·5	—	13·5	5	—
Мексико	3·5	—	—	—	—
Јапан	7	8·5	15	—	—
Персија	6·5	—	—	—	—
Афричке Колоније	4	—	2	2·5	5
Различне Државе	—	5	—	—	—

Целокупна производња држава *извозница* процењена је: *пшенице* 633, *ражи* 244, *јечма*, 192, *овса* 301 и *кукуруза* 764 милијуна товара.

Према овоме изгледа да ће ове године *увести*:

	ПШЕНИЦЕ	РАЖИ	ЈЕЧМА	ОВСА	КУКУРУЗА
	МИЛИЈУНА ТОВАРА				
Енглеска	60	0·50	13·5	11·75	25·75
Француска	4·75	—	2·5	1·5	2·5

ДРЖАВА:	ПШЕНИЦЕ	РАЖИ	ОВСА	ЈЕЧМА	КУКУРУЗА
	МИЛИЈУНА ТОВАРА				
Немачка	21	8·5	14	4·5	9·5
Аустрија	17	3·5	3	4·25	8
Италија	11·75	—	—	—	3·5
Белгија	11·5	—	2·5	—	2·5

Из овога прегледа излази, да је овогодишња жетва слабија за 5% или да ће се мање добити за 145·63 милијуна товара. Јер

	1903 ДОБИВЕНО ЈЕ МИЛИЈУНА ТОВАРА	1904 ДОБИЋЕ СЕ МИЛИЈУНА ТОВАРА
пшенице	883	844
ражи	435	393
јечма	310	291
овса	514	480
кукуруза	827	806

Ако сад упоредимо овогодишњу процену жетвеног приноса са жетвеним приносом који се доиста добио прошле године, онда излази да је у Јевропи ове године била врло слаба жетва, докле је у прекоокеанским државама жетвени принос био просечно нормалан — дакле потпуно задовољавајући.

НОВЕ КЊИГЕ

Прострел (Anthrax) у виду приче за поуку народну. — Слободан превод са немачког *Пере Д. Тодоровића*, марвеног лекара Управе града Београда. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић“ — Аце М. Станојевића, 1904, стр. 21. Цена 0·20 динара.

Годишњак Главног Савеза Српских Земљорадничких Задруга за 1903 годину. — Београд. — Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1904.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 7 маја 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г.г. Петар Д. Тодоровић Нинко Јовановић, Милан Јованић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

86. Председник извештава Одбор да лиферанти плавог камена Милан Арсенијевић и Комп. ни до данас нису испоручили четири вагона плавог камена, од којих је један требао да буде испоручен још 1 априла а остала три 1 маја ове године, као што је и уговором закљученим између Друштва и лифераната тачно и прецизно назначено.

Па како је још од пре неколико дана нестало плавог камена у друштвеном магацину, а лиферант после неколико писмених и усмених опомена, није одговорио кад ће извршити испоруку, то с обзиром на велику потребу плавог камена у овом времену и штете, који виногадари услед овога трпе, предлаже да Друштво на основи тач. 6 закљученог уговора с поменутим лиферантом изврши набавку остатка одређене количине плавог камена у 70.000 кгр. а диференција у цени, ако је буде било, да се накнади из кауције, коју су лиферанти положили Друштву.

Усвајајући изнесене разлоге председника, Одбор решава:

Да се одмах судским путем приступи раскидању уговора с лиферантима Миланом Арсенијевићем и Комп. и да се одмах приступи набавци 70.000 кгр. плавог камена од овдашње фирме Илије Милишића по понуђеној цени 59·50 дин. у злату од 100 кгр. пошто он ставља у изглед да се од њега може плави камен у краћем времену добити, него од овдашњег Мађарског Музеја, који је такође поднео понуду за лиферовање ове количине плавог камена.

С Милишићем да се такође закључи уговор у смислу ранијег уговора с назначењем, да један вагон испоручи од данас па за осам, а друга два за десет дана најдаље. Осталих четири вагона да испоручи најдаље до 4 јуна ове године.

Овлашћује се председник да изврши ову одборску одлуку и адвокату преда акта, ради раскинућа уговора.

ЗАПИСНИК XIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 10 маја 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, благајник Јован Јекић, чланови Одбора г. г. Петар Д. Тодоровић, Александар Мијоковић, Милош Н.Лукићевић и Д-р. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио зам. секретара Рад. К. Спасовић

87. Прочитају се записници одборских седница од 26 априла и 7 маја ове године — Одбор усваја.

88. Прочита се позив Савеза Срп. Земљорадничких Задруга у Аустро-Угарској за учешће на VII скупштини, која ће се држати 12 и 13 ов. мес. у Топлицама у Хрватској — Решено, да у име Друштва присуствују овој скупштини председник г. Милош Х. Поповић и редовни члан г. Милутин Савић. На име дневнице одређује им се по 20 динара у злату а да се призна подвоз железницом II класом и други трошкови по рачуну.

89. Прочита се позив Трговачког Одбора за излет у Б. Пешту, да и Друштво одреди од своје стране једног или два члана који ће узети удела у овом изletу — Решено, да се Одбору благодари на пажњи, но да Друштво не може одређивати своје изасланике за овај циљ.

90. Прочита се акт Г. Министра Унутрашњих Дела којим на питање Друштва извештава, да на основу чл. 52 друга алинеја Закона о штампи и друштвени орган *Тежак* мора имати за власника лице које је српски поданик и које живи у Србији — Решено, да у име Друштва предузме власништво *Тежака* његов председник г. Милош Х. Поповић.

91. Прочита се оставка г. Душана М. Спасића коју је поднео на положај у Управи свих Кола Јахача, за који га је Друштво као свог делегата изабрало — Одбор прима к знању поднесену оставку и изабра у Управу свих Кола Јахача на његово место г. Милана П. Живковића свога редовног члана.

92 Прочита се писмо друштвеног потпредседника г. Паје Т. Тодоровића, којим моли да се његова исправка на писање *Дела* о овогодишњем *Пољопривредном Календару* отштампа у *Тежаку* пошто уредништво *Дела* није хтело штампати — Решено да се исправка г. Тодоровића пошље преко суда уредништву *Дела*.

93. Прочита се извештај начелника ср. зајечарског о извршеном прегледу тамошње Подружине — Решено да се овај извештај пошље на оцену Господину Министру Народне Привреде.

94. Прочита се извештај друштвеног секретара г. Рад. К. Спасовића са конференције, коју је сазвала Пољопривр. Подружина у Обреновцу у циљу саветовања за приређење обласне пољопривредне изложбе — Одбор прима к знању поднесени извештај и одлучује да се исти штампа у *Тежаку*. Секретару одређује се 10 дин. на име дневнице, подвоз лађом I класом до Забрежја и подвоз колима по рачуну.

95. Прочита се молба 27 ђака учитељске школе у Алексинцу, да им се уступи у пола цене по један калемарски нож. По овој молби прибављено је и мишљење школске управе. — Решено да се молиоцима уступе калемарски ножеви у пола цене.

96. Благајник чита извештај о стању друштвене благајне за месец април ове године — Одбор прима к знању.

97. Поводом поведене парнице за раскинуће уговора с лиферантима плавог камена г. Миланом Арсенијевићем и Комп.

— Одбор решава, да Друштво у овом спору заступа адвокат овдашњи г. Живадин Живадиновић, коме се у том смислу има издати пуномоћије.

98. Према расписаном стечају за увођење напреднијих начина рада, а за подизање стаја за стоку — Одбор решава, да чланови Одбора г.г. Александар Мијоковић, Петар Д. Тодоровић и Милош Н. Лукићевић напишу упутство за подизање ових стаја.

99. Изнесе се на решавање питање о штампању дела г. Д-р. Ђорђа Радића *Гајење јечма за производњу пива* — Решено, да се приступи штампању овога дела у виду Пољопривредних Поука и да се у том циљу позову овдашње штампарије да поднесу оферте.

100. Прочита се оцена г. Јеврема Новаковића о делу Милана Јовановића, окр. шумара *О подизању и гајењу шума* — Решено да се ово дело упути на оцену г. Д-ру. Ђорђу Јовановићу као другом рецензенту.

ЗАПИСНИК XV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 31 маја 1904 године у Београду

Били су присутни: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора г.г. Алекса Љ. Поповић, Александар Мијоковић, Милан Јованић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

101. Прочита се записник XIV седнице од 10 ов. мес. — Одбор прима к знању.

102. Прочита се писмо Одбора за прирећење Конгреса лекара и природњака, којим моли Друштво да оно од своје стране поради да што већи број пољопривредника, као и оно само, учествује на Конгресу, и да поради на томе, да неку изложбу приреди, кад буде држан Конгрес — Решено, да се односно прирећивања изложаба не може доносити никаква детаљнија одлука, пошто се још не зна да ли ће и колико Друштво добити помоћи за тај циљ. Да би Друштво у будуће било боље информисано о раду овога Одбора и припремама за Конгрес, то Одбор решава да у име Друштва узме удела у раду поменутог Одбора председник Друштва г. Милош Х. Поповић. Позив за учешће на Конгресу Одбор прима к знању.

103. Прочита се молба управе Винодељско - Воћарске Школе у Букову, да јој Друштво уступи бесплатно по један примерак својих књижевних издања за ђачку читаоницу — Решено, да се од оних издања друштвених, којих има више од 5 примерака, уступи по један примерак.

104. По тражењу Управе београдске општинске трошарине, да Друштво одреди два своја члана, који ће у Одбору за измену Правилника за наплату општинске трошарине давати обавештења — Одбор изабра чланове друштвене Управе г.г Алексу Љ. Поповића и Алексу Живановића, као заменика.

105. Председник извештава Одбор да је нестало похвалница, којим се награђују одликовани излагачи на друштвеним изложбама, и предлаже да се приступи изради истих — Решено, да председништво позове неколико литографа да поднесу нацрт према мотивима ранијих похвалница и понуду, па да се ови изнесу Одбору на одобрење.

106. Уредник *Тежака* подноси реферат о штампаним радовима у 13, 14 и 15 броју *Тежака* од ове године — Решено да се ови радови хонеришу по предлогу уредника и постојећој норми.

107. Прочита се молба Подружине у Обреновцу за Друштво изради план за изложбу из ратарства, коју Подружина намерава приредити крајем ове године, као и план за прирећење лутрије за овај циљ и да подејствује код г. Министра Нар. Привреде за одобрење ове лутрије — Решено, да се извести Подружина, да Друштво не може приступати изради плана изложбе и лутрије, а да ће помоћи њену молбу код г. Министра за одобрење лутрије, пошто се пошље план.

108. Изнесе се на решење питање, у колико се примерака има штампати *Пољопривр. Календар* за идућу годину — Одбор решава, да се прибаве податци, у колико је примерака Календар штампан за последњих 5—6 година и колико је растуран, па према томе да се у идућој седници одлучи у колико ће се примерака штампати за идућу годину.

109. На основу програма друштвеног рада за ову годину, којим је предвиђено и то, да се Друштво стара, те да се уведе стручна контрола при увозу разног семена у Србију, председник износи ово питање на решење, којим би начином Друштво могло у том правцу делати — Решено, да Друштвена администрација о овоме питању изради представку и поднесе г. Министру Народне Привреде.

110. Председник извештава Одбор о потребним оправкама друштвеног дома и павиљона — Решено, да председништво учини што је потребно за оправку дома и павиљона, и у границама буџетске могућности.

111. Председник ставља на решење о дану држања одборских седница, пошто је неким члановима немогуће понедељником по подне долазити у одборске седнице — Решено, да се и убудуће држе седнице понедељником по подне пошто је то време најподесније за већину чланова.

112. Уредник *Тежака* реферише да су досадашње цене огласима у „Тежаку“ доста велике и предлаже да се одреде друге, ниже цене, чиме ће се постићи, да се у Тежаку штампа више огласа — Решено, да се огласи штампају по цени коштања.

113. Приступи се одређивању цена трешњама и марелама у друштвеном врту — Решено, да се и трешње и мареле продају по 0·30 дин. један килограм.

ЗАПИСНИК XVI СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 7 јуна 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован М. Јекић; чланови Одбора г. г. Д-р. Марко Леко, Алекса Љ. Поповић, Аца Живановић, Александар Мијоковић, Мирко Миљковић, Нинко Јовановић и Милош Н. Лукићевић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар г. Рад К. Спасовић.

114. Прочита се записник XV седнице Управног Одбора од 31 маја ове год — Одбор прима записник са извесним изменама, које су у тексту извршене.

115. Председник чита извештај Господина Министра Нар. Привреде, којим је изволео известити Друштво, да му је на име овогодишње редовне помоћи одредио суму од 17.000 дин. Поред овога председник извештава Одбор, да је г. Министар изволео дати усмено обећање, да ће поред ове суме ставити Друштву на расположење још 6.000 дин. на прирећење изложаба као и одредити 3.000 дин. за награде од стране Министарства Народне Привреде на овим изложбама. Према овоме моли Одбор да приступи решавању шта Друштво према суми која му стоји на расположењу, може и треба у овој години да уради.

По саслушању предњих извештаја и прочитању програма друштвеног рада за ову годину, који је усвојен у I и II одборској седници од ове године, Одбор је по предлогу председника, приступио начелном решавању, да ли да Друштво учествује у прослави стогодишњице, и после дужег саветовања — Решено је, да и Српско Пољопривредно Друштво, које има срећу да стоји под Највишом Заштитом Његовог Величанства Краља Србије Петра I, унука Великог Карађорђа, првог носиоца идеје за ослобођење, учествује у прослави стогодишњице устанка зи ослобођење и независност Србије.

116. Доневши ову начелну одлуку, Одбор је приступио саветовању шта би Друштво, према средствима, која му стоје на расположењу, могло у том циљу учинити и пре него би приступио коначном решењу о начину учешћа, а у циљу да се ово може извести на начин, како захтева значај прославе и углед Друштва — Одбор решава, да се издаци по свима осталим партијама овогодишњег друштвеног буџета сведу на најмању меру а највећи део овогодишње државне помоћи да се употреби за

прославу и да се на тај циљ сконцентрише највећи део рада за ову годину.

117. После овога Одбор је приступио решавању о начину учешћа, и констатујући, да је у очекивању извешћа по молбама за помоћ изгубљено најбоље време, у коме је Друштво требало и могло радити — Одбор решава, да са сумом коју ће Друштво добити на име редовне годишње помоћи, као и 6.000 дин. колико је Господин Министар изволео обећати за изложбе и 3.000 дин. које ће Министарство дати за награде и поред изгубљеног времена може с успехом приступити приређењу изложбе говеда, оваца и производа ових врста стока из области округа београдског, ваљевског, крагујевачког, моравског, смедеревског и пожаревачког, и земаљске изложбе живине, обе у првој половини септембра — по могућству у времену кад буде држан конгрес природњака и лекара. Поред овога да се приреди и о слави друштвеној изложба воћа и још неких пољопривредних производа.

У исто време Одбор изјављује жељу, да се приликом живинарске изложбе говеда и оваца приреди и изложба свих пољопривредних справа, које се у Србији израђују. Но како је за приређење изложбе свих пољопривредних справа потребна сума најмање у 2.000 дин. то је Одбор одлучио, да се умоли Господин Министар, да поред обећаних 6.000 дин. одобри и ову суму те да се може приредити и изложба пољопривредних справа

118. За овим је приступљено избору чланова за ужи Одбор који ће водити бригу о припремама и радовима за приређење ових изложаба. За чланове овог Одбора — Одбор изабра гг. Алексу Љ. Поповића, Ацу Живановића, Александра Мијоковића Мирка Миљковића и Милоша Н. Лукићевића.

119. Председник предлаже да се изабере директор изложбе која ће се приредити о слави друштвеној — Одбор изабра г. Милана Грковића, ред. члана друштвеног.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака* овим извештава све претплатнике *Тежакове*, да *одмах*, чим који број *Тежака* не буду добили, известе о томе *Српско Пољопривредно Друштво* (Немањина улица бр. 11), како би Уредништво учинило шта треба да недобивени број добију.

Претплатници код пошта, треба недобивене бројеве у прописаном року код поште да рекламирају.

Ко тражи после месец дана број који је требао добити, неће му се по жељи моћи учинити, јер Уредништво неће бити у могућности да се жељи претплатника одазове.

Ко од претплатника *Тежака*, чланова оснивача, добротвора, утемељача, или редовних и почасних чланова Друштва, промени место становања или адресу, моли се да то одмах достави Српском Пољопривредном Друштву, како би му се *Тежак* могао на тачну адресу шиљати. — Непримљене бројеве, услед промене места становања или адресе, Друштво неће бити у стању накнадити и за то нико таквим потраживањима нека се не обраћа. 10—10

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ОГЛАСИ

АМЕРИКАНСКО ПАТЕНТОВАНО СТАКЛО

ЗА ОСТАВУ ВОЋА И ПОВРЋА (КОНЗЕРВЕ)

Описато у 19 броју *Тежака* може се добити у потписатој радњи.

Важно средство за оставу зимнице за сваку кућу која се има бринути за исхрану своје чељади и преко зиме, нарочито свежом и толико потребном биљном храном. Начин опробан и поуздан којим се, по нашем упуту, сваки послужити може, да летину своју у повртњу и воћу одржи и за зиму очува и да јој, овим приређивањем, повиси продајну вредност.

Стакло је нарочито јако рађено, пресовано, с металном утегом на лук; у две величине: од литра и од пола литра запремине. Остављено воће и поврће држи се годинама.

Техничка радња
Инжињера **М. Слуцког** и Комп.
Београд

1—4

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).
За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 25 и 26 броја Тежака. — *Чланци:* Мане нашег сирарства. — Ђубрење стајским ђубретом с јесени. — Суша и борба против ње. — Побацивање код крава. — Орах. — Потреба да се плетарство развије као споредно занимање наших пољопривредника. — О справљању доброг буњишта — компоста. — Какву важност има простирка, из чега се састоји и како ју треба припремати и полагати? — *Белешке.* — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и кодружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 27 — У БЕОГРАДУ, 20 СЕПТЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

О СЕМЕНУ УОПШТЕ

— Д-р. Ђ. Радић —

Настаје време сејању, па стога хоћемо баш у своје време да кажемо нешто о семену уопште.

У науци о гајењу разноврсног биља, нема важнијег питања, него што је питање о семену и његовој клицавости. Ми ћемо најпре да изложимо услове самога клијања, па ћемо после посебно да кажемо о семену и његовој промени, уколико је то нашим земљорадницима потребно да знају. Опширно се у ово питање не можемо упуштати, јер нам ни простор листа у том погледу не дозвољава, али је доста да се ово питање у нашем *Тежаку* чешће покреће, јер и ако је о томе понекад помињато, опет зато треба наше земљораднике на ваљаност семена чешће опомињати, јер је то први услов за добар прйнос, добар рбд.

Услови клијања су двојаки; једни су спољашњи, а други су унутарњи. Спољашњи су услови: влага, топлота и ваздух, а унутарњи су: развијеност, зрелост и унутарњи састојци у семену. Од свију тих условâ укупно зависи: хоће ли се биљка и уколико развити? Између унутарњих условâ клијања, т.ј. оних, који се у самоме семену налазе — развијеност самога семена и ступањ зрелости његове — немају на мбћ клијања, у правоме смислу те речи, одсудног уплива, али од њих зависи уколико ће се биљка развити, а то је у практици толико исто важно, колико и сама клицавост; јер, која вајда кад семе може да никне, али остане јâдно и кржљаво? Ми хоћемо од биљке плод, а не питамо може ли да никне. Повреда и старост семена пак, одсудно упливишу на саму клицавост. Кад је семе повређено, често се догађа да неће да никне. Множина материјâ у семену, такође много упливише на развиће биљкино, јер кад се, на пример, семе, због спољних условâ за клијање, мора *дубље* да посеје, онда клица нема снаге да проклија на површину, и онда се у земљи угуши, поквари и пропадне.

Семење које у себи има више скроба и протеинских материја, задржава дуже своју клицавост. Али и у томе има изузетакâ. Тако нпр. ланено семе, које много уља у себи има, задржава мбћ клијања дуже, но многе врсте житâ, у којима има довољно скроба. Уосталом, ова ствар није баш сасвим на чисто у тој мери расправљена, да се суд може без примедабâ изрећи. Старошћу својом, семе губи мбћ клијања једно стога, што се састојци у њему хемијски промене, те се биљна маст ужеже, а етерична се уља претворе у смолу; а друго и стога што се сасушивањем сâм склôп састојакâ поремети. О особите важности је за трајање клицавости и место, где се семе чува. Зато треба при остављању семена избегавати и велику топлоту, као и велику хладноћу. А ако се семе остави и чува у влажном ваздуху, оно ће да се овлажи, да уплесниви, да увуче бýђу, па онда да проклија и да пропадне. Сувишна топлота или хладноћа, кад на овлажено семе утичу, поништавају му клицавост. Према томе, у практици се ова правила о клицавости дају на ово свести: да се за сејање не узима оно семе које је изломљено, незрело, које је слабо развијено и старо, јер сваки пољопривредник зна, да је од развијеног и зрелијег семена и прйнос бољи, већи и сигурнији. Но ако би се по нужди морало да употреби и лошије и старије семе, онда морамо и више семена за известан простор утрошити, не би ли се губитак колико толико надокнадио, премда се то код неких усевâ не би могло, с привредног гледишта, никако препоручити.

Мало пре смо напоменули, да под спољашњим условима разумевамо уплив влаге, топлоте и ваздуха.

Они састојци, што се у семену налазе, махом су у чврстом облику, па зато треба, да би нам биљка никла, те састојке у течност претворити, а за то је опет потребан известан ступањ влаге; потребна је извесна количина воде, да се у семе упије. Да би, дакле, могло семе да никне, треба у земљи да нађе извесну количину влаге. Из ове потребе даје се одмах и закључити: кад и колико дубоко треба сејати? Најбоље је сејати у влажно земљиште, а и у суво, кад се скорој киши надамо; али како „весници времена“ итд. немају свог научног ослонца, а време сејању не можемо бирати, то се мора сејати онда, кад је — по дугогодишњем искуству — томе најбоље време, само треба добро припазити на начин гајења дотичног усева, да би се могло сваком злу доскочити. Код жйтâ може се семе заоравати у тежем земљишту 2—2·5 сантиметра, а у лаком, шупљикавом, песковитом и дубље.

Што се тиче уплива топлоте, то се зна, да свако семе при клијању свом тражи известан степен топлоте и то умерене топлоте. Границе топлоте за клијање наших жйтâ, леже између 8—38°Ц., а најбоље им годи 18—20°Ц. Стога не ваља предузимати сејање жйтâ ни сувише доцкан с јесени, кад се земља расхлади, ни прерано с пролећа, док се земља довољно не загреје; јер, кад при довољној количини влаге претерана

хладноћа на посејано семе делује, онда то семе хоће да иструне.

Трећи спољни услов за клијање је ваздух. Уплив ваздуха и његовог кисеоника на по-се, неопходно је потребан за живот и развитак биљâ, као и животиња. Стога, ако би упливу атмосферског ваздуха на пораст биљâ неке сметње на путу стајале, то их с места треба отклонити. Зато треба да је земља трошна, па ако би се после плахих кишâ површина окорела, ваља преко ње дрљачом прећи да ју истрошимо и ваздуху пута отворимо, а ако би се негде вода задржавала, треба је отклонити, јер и она смета благодетном упливу ваздуха, а својим испаравањем умањава топлоту, која је за клијање и даље порашћивање поникле биљке неопходно потребна, — а сад да кажемо коју о преносу и измени, т.ј. о обнављању потребног семена за сејање.

Да је то ствар од велике важности за нас, који се вештином у производњи и чувању семена слабо одликујемо, то ми не може нико опорећи. Али су у овом питању мишљења сасвим подељена. Нама, који се том науком бавимо, позната је ствар, да се на далеком Северу производе жйта (раж, јечам, овас), која раније доспевају, т.ј. која мање времена за дозревање потребују, а јужна се жйта опет боље развијају. С тих разлогâ треба, ако би наступила потреба да се семе измене, донети га из северних крајевâ на Југ, па ће усеви од тога семена и раније дозрети и боље се развити. А *Хаберландт* опет, напротив, уверава, да је за нас боље, да при измени семена, исто са Југа доносимо. То су теорије, које су у истини стоструко побијене, јер нас и дан-дањи искуство учи: да се с Југа донесено семе брзо изроди код нас, а са Севера донесено, много се боље развија и код нас усаврши. Са Југа донесеном семену треба бирати прйсојне стране и много му више угађати при нези, па се опет за кратко време изметне, док се то код семена из хладнијих крајевâ донесеног, врло, врло ретко догађа, него већином, без нарочите неге и бирање положаја, стално напредује, а при бољој нези, све се више усаврша-ва.

Уосталом, при доносу семена са стране, треба имати у виду ових шест тачакâ:

1. Семење, које се из влажнијег поднебља добавља, даје сразмерно више сламе, а мање зрна.

2. Семење, добављено из сувих крајевâ, где је пролеће кратко, а лето топло, даје опет сразмерно мање сламе, а више зрна.

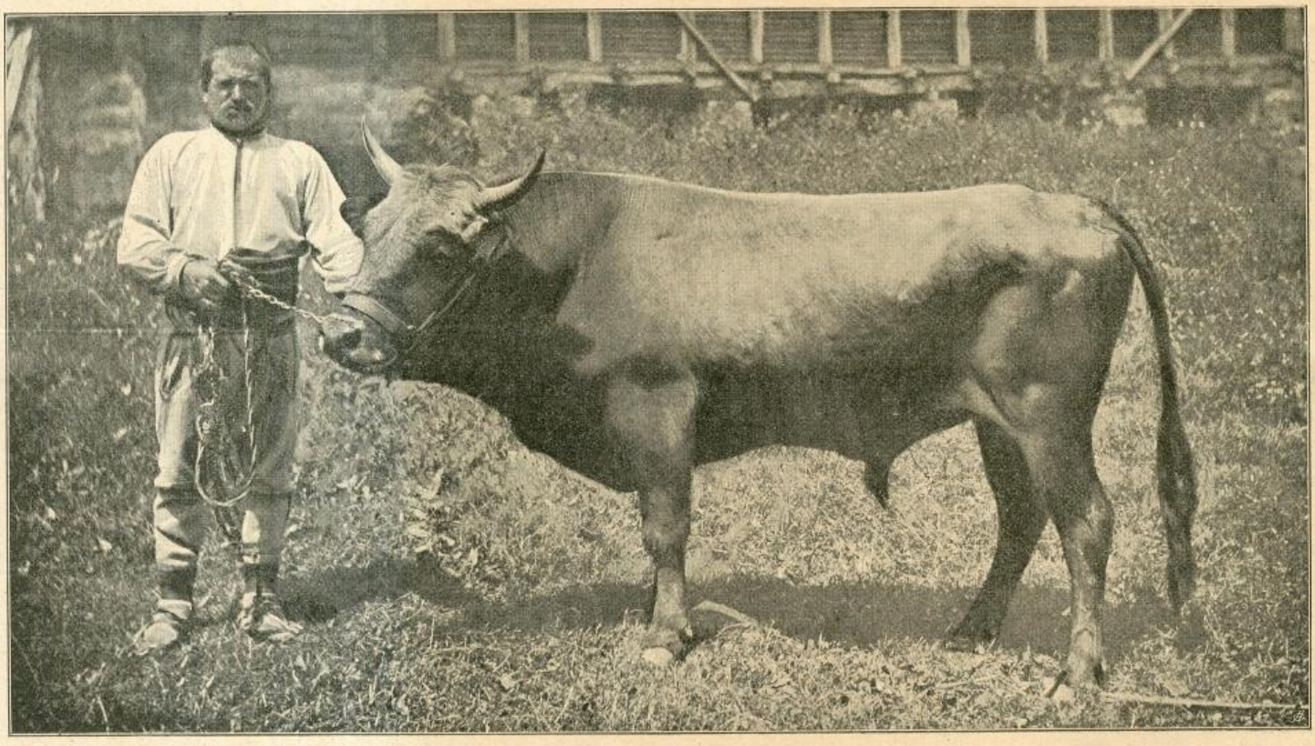
3. Семе, добављено из сувих крајевâ, боље напредује, кад се у влажније крајеве пренесе; а семе, добављено из влажних крајевâ, рђаво напредује у сувљим пределима.

4. Стрмна жйта, набављена из кишовитих покрајинâ, лако полежу, а она, добављена из крајевâ где је дужа и строжа зима, тешко кад, да ће код нас да промрзну.

5. Умерен појас производи мало тврђе и тешко зрно, у коме довољно има биљног лепива. Суморно, влажно лето, или вештачко наводњавање и ђубрење, производи крупније, али по садржини лакше зрно.

6. Што се иде више Југу, то се разлика између озимих и прољетњих усевâ све више губи.

Ово је потребно, да и наши земљорадници знају.

Слика 1. Долински домаћи тип (Колубарац) говеди.

О ВАЖНОСТИ КАЛАМЉЕЊА ШЉИВА

— Светолик Петковић —
држ. окружни економ.

Још пре 16 година по примеру Француза, отпочео сам са подизањем шљива — *пожега* — каламљењем једино у намери, да се отуд добију јаче саднице а природно и крупнији род. У том циљу почео сам са каламљењем на подлози ценарици — миговцу Prunus Mirobalana, а доцније кад сам добио друге сорте, Харалис, Единбуршку шљиву, Лену Лувенкињу и друге, онда сам предузео и на њима каламљење и тиме избегао оно силно избијање изданака из земље, који су, због дуге вегетације у јесен, увек силно избијали.

Знајући, да се одбирањем у једној истој врсти воћа постижу корисни резултати, као што је од прилике и у сточарству, отпочео сам са сечењем калем-гранчица са бољих дрвета од наше *пожегаче*, сем тога и од тако зване *чокешинке* која

није ништа друго до опет наша *пожега*, само облика дугуљастог. Сем тога, ради упоредног испитивања, отишао сам у Босну и тамо насекао гранчица за калемљење и њима калемио на подлози ценарици. На мој предлог, Српско Пољопривредно Друштво одобрило ми је кредит да одем тамо и набавим калем-гранчице, за шта нека му је хвала и овом приликом. После тога кренем се преко Брчке и одем у Горњи и Доњи Зовик и Бијелу; ту насечем калем-гранчице и предузмем калемљење истог пролећа. На путу ми је био и Рајић, но пошто је он лежао у равници, то се нисам ту ни задржавао. Земљиште у напред поменута три места од прилике је онако, каквог у већој мери ми имамо у нашем Подрињу; ту вам је жута иловача са умереном влагом, ту расте напрад, ту је род прилично крупан и уопште све околности, за добру каквоћу рода. Да је тако посведочила ми је и та околност, што се силна роба — осушене шљиве — изовзи на Брчком, одакле је разносе страни трговци по целој Европи.

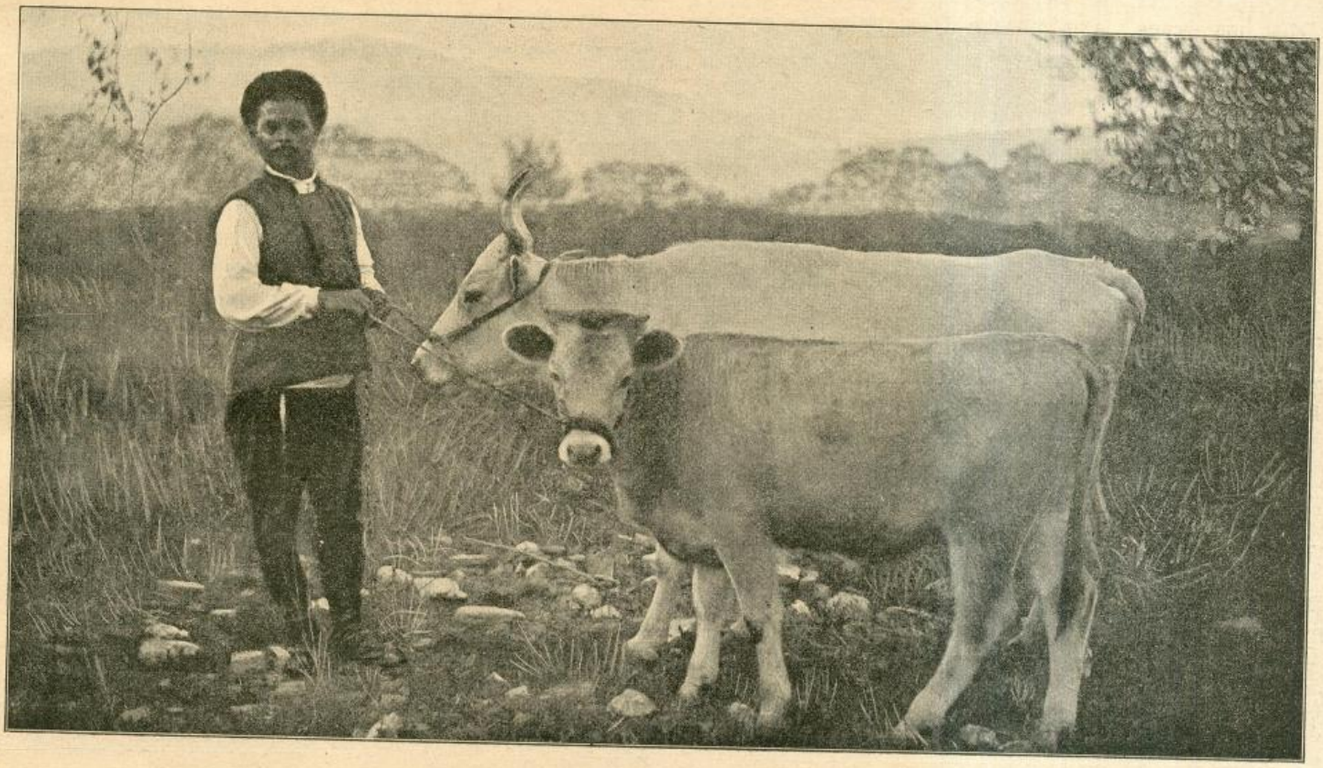
Сем тога, борио сам се с мишљу, да извршим укрштање са јапанским шљивама и то са сортама Bo-tan-kio, и Ura beni, те да се и тим начином постигне крупноћа шљива. Но како је тада било тешко добављати саднице и како средства нису дозвољавала, то сам одустао од те намере до бољих прилика. О овоме изнео сам своје мишљење и у *Тежаку*.

Као у прво време, продаја садница ишла је на јагму, никад се није могло да сачека да саднице одрасту толико, колико треба за пренос на стално место. После неколико година, осуше се тужбе да дрвета не рађају и да их због тога ваља искрчити, а то је долазило отуда, што шљиве калемљење на ценарици бујно расту и тек доцније доносе обилног рода. Ако није рана родност, ту су опет друге особине као; небирање земљишта, чистоћа стабла и грана од маховине, лако ницање итд. Ето то су били разлози што сам ценарику употребио за подлогу.

Због те тако споре родности готово сам сам посумњао у успех, те сам од тог времена мање производио садница; неколико хиљада шљива остале су нераспродате чак до пете године своје старости. Доцније услед јаке тражње, продао сам их све за једну годину и тражња им је постала све већа и већа.

Од првих садница посадио сам и на имању Српског Пољопривредног Друштва известан број садница, добро их неговао а нарочито уредно орезивао и оне, све што су старије и јаче бивале, доносиле су и више рода како по количини тако и по каквоћи, а последњих година толико су доносиле рода, да су се гране просто обломиле. Ко у то не верује, може доћи на имање Пољопривредне Станице округа подринског на нека види својим рођеним очима. Само нека сваки има у виду да овако калемљење шљиве треба садити најмање у растојању 8 метара а највише 10; међу редовима треба гајити окопавине дотле док се шљиве не разастру, што ће од прилике трајати 6—7 година. Овим начином гајење шљиве, услед обделавања земље, јако се развија и што се не добије у раној младости плода, добиће се од гајења културних усева.

Ова је година готово најродније од свију досадањих; шљиве калемљене исто су тако родиле као и оне подигнуте из изданака, само је разлика у томе, *што су калемљене шљиве крупније и што су круне њихове већег обима, те према томе донеле и већу количину рода.*

Слика 2. Планински домаћи тип говеди.

Примедба. — Сл. 1 и 2. из дела: *Грађа за проучавање стоке у Србији, од* **Светозара Гавриловића**, које је дато у штампу и ускоро ће изаћи.

По крупноћи рода овако стоји:

Пожега домаћа мерила је у $^1/_2$ килограма 21 ком. сирових шљива.

Чокешинка мерила је у $^1/_2$ килограма 26 ком.

Аженка мерила је у $^1/_2$ килограма 22 ком.

Пожегача произведена из изданака, 40 ком.

Шљиве су изабрате крупније стога што се оне и иначе кад су осушене и сместе у магацине, из „оригинала“ класирају по крупноћи. Тако код првих, *пожега*, на првом месту, могу се вадити у малој количини шестице, јер у по киле кад су оне осушене, долази 63 ком. а седмице и осмице биће у изобиљу. Код оваке крупноће рода, још ако могу изаћи деветице, али стотинке просто никако.

Чокешинка броји 26 ком. у $^1/_2$ кил. сирових, а сувих 78. Код ових нема ни пуних седмица него осмица, деветица па и стотинки.

Аженка, коју је наша држава набавила из Француске броји 22 ком. у пола киле сирових; — сувих би бројала три пут више, дакле 66 комада.

Шљиве произведене из жила теже сирове 40 комада у пола килограма, осушене 120.

Из овога се јасно види, да се крупне шљиве једино могу добити са каламљених дрвета и да треба постепено одустајати од подизања шљива из изданака и ако је овај начин лакши и јевтинији.

Како су ове године шљиве породиле, а произвођење из [illegible] дају од 120 ком. па на више сувих у по киле, то ће се овим наш народ грдно оштетити кад се узме у рачун да се 70 комада плаћају по 36 дин. 100 кила а меркантил роба само 9 динара. Према томе сушење шљива ове године неће се никоме рентирати и жали Боже труд и гориво који се на то утроши. Све шљиве које износе преко стотине, требало би одвојити за кување пекмеза и пециво ракије.

Једина је мана подизању каламљених шљива та, што су саднице за сад још скупе, али Срески Расадници којих има у целој земљи подмириће ту потребу много јефтиније.

О ПРИПРЕМАЊУ ЗЕМЉЕ С ЈЕСЕНИ ЗА ОЗИМЕ И ЈАРЕ УСЕВЕ

— по А. Х. —

После жетве разних пољских плодова наступа за нашег пољопривредника низ послова, који се углавном на то своде да се припреми земља за идуће усеве — озиме и јаре. Овај је посао веома важан, јер од њега увелико зависи жетвени принос у идућој години.

Оно међувреме, између жетве и сетве потоњег усева, не сме неискоришћено проћи. На жалост код већине наших пољопривредника видимо, да за то време никакве послове у том погледу не предузимају, нити какву бригу о томе воде. Шта више многи мисле, да пожњевено поље, ако случајно одмах не буде засејано, није потребно до јесени или до пролећа (ако је јари усев) обрађивати. То је по мишљењу сваког мисленог пољопривредника крајњи немар или крајње незнање...

Пре свега мора да је сваки пољопривредник начисто с тим какав циљ има обрађивање земље с јесени. Ситњењем, обртањем и мешањем земље не побољшава се земља само механички, већ и хемијски: Орница постаје дубља, а тиме ваздух и вода пробијају дубље и растварају хранљива градива, која су до онда нерастворена остала и пружају биљци у бољем облику храну, коју потребује. Обрађивањем доводимо земљу у такво једно стање, које најбоље услове пружа биљци за успешно развиће. Поменуто стање можемо постићи само у међувремену између жетве и сетве, због тога треба сваки пољопривредник то међувреме што боље да искористи. Обрађивање земље не сме се по рецепту вршити, већ се мора управљати према месним приликама а нарочито према томе, да ли је земља тешка или лака, који је усев пре тога на њиви био и какав усев после њега треба да дође. Овде ћемо укратко проговорити о радовима, који у јесен падају код разних врста земље и пољских усева.

1. Ако хоћемо *после детелине* да засејемо какав озими усев, онда треба претходно од детелине да узмемо један до два откоса и онда да ју пооремо и припремимо за усев. Окошену детелину можемо одмах преорати или можемо је оставити да припорасте те да више зелениша у земљу заоремо. Нарочито се ово препоручује, где је земља дуго негнојена била, или што нисмо имали стајског ђубрета довољно, или што нам је њива преко руку — удаљена била. Ова припорасла и заорана детелина узела би се у овом случају као слабије ђубре зеленишем. Зелена маса мора се плитко да заоре како би брже иструлила. Ако се мисли да се озими усев стајским ђубретом нагнојити, онда треба ђубре по њиви растурити и одмах поорати. На четири или шест недеља после првог угара долази други угар, који треба да је дубљи. После другог угара долази треће орање, које је уједно и последње и које не мора бити дубоко.

За озимице после детелине довољна су три орања. Онамо где се земља правилно ради могли би се задовољити и са два орања. Ако се десе дуготрајне кише или суше (као што су прибогу ове године биле), онда треба чекати док се време не побољша било у једном или другом случају, јер угарење на суши није могуће а на киши не вреди. Неки, да би детелину што више искористили, остављају је доцкан у јесен, тако да није могуће друго угарење предузети. Овакву уобичајену праксу треба уопште одбацити, јер никад не можемо припремити земљу како треба — и ако по кад-кад испадне за руком овакав начин обрађивања, имало би се благодарити само повољном времену.

2. Ако озими усев дође после махуница (грашка, пасуља сочива, наута или анасона), онда нису потребна два угара, већ један, јер је земља после ових плодова у бољем културном стању. Код првог угара треба дубље орати. Ако је земља плодна и добро обрађивана, онда није потребно гнојити је, јер махунице прилично биљске хране за собом остављају. Друго је орање уједно и последње орање, јер после њега одмах долази сејање озимица. Онамо где се жетва махуница позно врши, те се не може први угар извршити, већ се мора одмах за сетву орати, може се допустити само онда једно орање, ако је земља у добром културном стању, ако су биљке густе биле, и ако је корова врло мало било.

3. После окопавина, које се обично доцкан са њиве дижу, много је паметније јаре усеве сејати, јер за озиме се после таквих плодова, никад не може земља правилно да припреми нити жито довољно да убуса.

4. При припремању земље за јаре усеве треба пазити да после првог угара дође и други угар — пред саму зиму. Други угар мора да буде што дубљи, да би земља преко зиме што боље промрзла и не сме се рано извршити јер се земља належе и запљеска, те спречава продирање мраза у унутрашњост. Њива мора да остане онако како је поорана, како би мраз на већу површину дејствовао. Код нас неки само једанпут изугаре земљу — то није практично. Ако се рано изугари онда се земља запљеска и мраз не може да продире унутра, ако се пак доцне тај посао предузме, онда се коровско семе затрпа и од мраза сачува, те на пролећа јако коров избује, дакле у обадва случаја непрактично је једанпут угарити. Ако хоћемо јаро жито, кукуруз, или уопште пролетњи усев да ђубримо, онда требамо то учинити пре првог угара, да би ђубре пре иструлило.

За пролетње усеве потребно је да им што више влаге прибавимо. То ћемо учинити, ако у пролеће земљу што мање мешамо и радимо, јер сваки сувишан посао на њиви у пролеће повлачи за собом и велики губитак влаге у земљи, због тога је потребно да те радове још с јесени површимо. Што ћемо и с јесени и с пролећа по једанпут орати, боље да с јесени обадва орања извршимо, па на пролеће само екстирпаторима да земљу истрошимо и за усев да спремимо. Ово је утолико лакше и корисније, што у јесен имамо више лепих дана, него ли у пролеће.

После добро гајених окопавина може с јесени и један угар бити, јер је земља доста растресата и мало корова садржи.

Напослетку треба да напоменемо да свуда онамо где нисмо задуго ђубрили треба да се побринемо да благовремено још пре првог угара, ђубре на њиву извеземо и одмах растуримо, јер наша земља ништа друго не тражи него чешће орање и ђубрење. Кад су једног старог римског философа (Катона) питали: *„Шта је у земљорадњи најважније?“* — Он је казао: *Орање.* — Шта друго? — *Орање.* — А шта треће? — *Ђубрење.*

Ст—ћ.

ЗАДРУЖНА ПРОДАЈА ЈАЈА У ДАНСКОЈ

— Д-р. Милан З. Влајинац —

Пре повише година јаја извезена из Данске, имала су у Енглеској, куда су скоро искључиво извожена, доста рђав глас и стога сразмерно слабу прођу. Узрок томе био је с једне стране *невођење довољно рачуна о каквоћи скупљаних јаја за извоз*, а с друге стране и *недовољно обраћање пажње сортирању* њихову при извозу.

Трговци и уопште купци — скупљачи јаја ишли су од села до села и куповали од појединих пољопривредника обично сва понуђена им јаја (као и у Србији!) без обзира на то каква су: свежа — добра, или стара и покварена. Лоша су им јаја нуђена нарочито у доба, када су кокоши већим делом престајале извесно време да носе, те су поједини пољопривредници, да би добили што већу цену, чували раније нанесена јаја што су дуже могли, излажући их тиме све већем квару. Онда су дански пољопривредници, као што је то на жалост још и данас случај код већине српских пољопривредника, више мислили о томе, да ма на који, па макар и недопуштен и непоштен начин, тренутно дођу до које аспре више, него да својом добром, беспрекорном робом и поштеним радом одрже и даље своје муштерије (потрошаче) и очувају себи и својим производима и даље добар глас и још бољу прођу.

Разуме се већ по себи, да овакав поступак на крају крајева није могао бити од трајније користи ни за једну заинтересовану страну: ни за потрошача у Енглеској, ни за његовог продавца (посредника — увозника), ни за данског трговца извозника, нити још понајмање за његовог продавца (лифераната) јаја — за самог данског пољопривредника.

Последица таквога необазривог рада могла се је већ у напред предвидети: потрошачи у Енглеској, „опарени“ једном, престајали су поступно да троше и купују данска јаја, услед чега им је онда цена морала све више и више падати; тим падањем цене претрпљивали су губитке најпре енглески трговци увозници, за њима су убрзо дошли на ред дански трговци извозници, и напослетку казну за све то морали су плаћати прави кривци (па уз њих и многи невини и поштени) — дански пољопривредници, јер су после тога, услед падања цене, морали јаја од своје живине продавати с тешком муком и често, тако рећи, у бесцење.

Све ово заједно учинило је, те се је почело озбиљно размишљати, како да се тој неприлици помогне и по могућству једном стане на пут. Тражило се и нашло се. У то време *задружна идеја* је већ била захватила дубок корен међу данским пољопривредницима. Благотворни утицај њен показао се је већ био у свакој пољопривредној грани и у сваком предузећу, које је почивало на здравој и чистој задружној основици. Стога није могло бити ништа лакше и ништа само по себи разумљивије, него доћи на мисао: *да се и продаја на донекле и сам извоз јаја врши здруживањем појединих пољопривредника — произвођача.* Остварењем те замисли нашао се је у исто време и начин, да се продавањем и извожењем свежих и у сваком погледу беспрекорних јаја не само поврати пређашњи углед, који су данска јаја некад уживала у Енглеској, него још и да се тај углед у знатној мери повећа и тиме надметање (конкуренција) трговаца са јајима из других земаља по могућству што више сузбије и ограничи.

У кратким потезима представљено, ово уређење (организација) задружне продаје јаја у Данској састоји се у потоњем:

Поред неких млекарских задруга за израду масла (бутера) и задруга за клање и прераду свиња, које су узгред приступиле организацији задружне продаје јаја, — у Данској постоје неколико *главних задруга* са седиштем у трговачким центрима и са искључивим задатком, да на задружној основици прикупљају и извозе јаја. Свака таква главна задруга има повише *подружина*, које се образују у крају, који задруга буде себи одредила за делокруг свога рада[1]).

Основни је задатак сваке главне задруге, да пре свега узме у своје руке сам извоз јаја из краја у коме је, и да у исто време изналази у иностранству што је могуће боља тржишта за данска јаја — поглавито тиме, што ће купцима и потрошачима давати од своје стране пуно јемство, да ће дотична јаја бити потпуно свежа и чиста.

Да се све то како ваља постигне, свака је подружина, која је члан главне задруге, дужна да задрузи испоручује сва јаја прикупљена од својих чланова — задругара, али са обавезом: да при том не сме скупљати и она јаја која су старија од 7 дана, и с друге стране, да тако прикупљена јаја не сме чувати у свом стоваришту дуже од 4 дана, већ да их има редовно пре тога рока одашиљати главној задрузи, Кратко продужење ових рокова може допустити само управни одбор главне задруге.

Јаја се морају испоручивати задрузи са потпуно чистом љуском. А да би се при свему овом могла водити тачна контрола и кривац могао лако ухватити, свако појединo јаје мора бити јасно (читко) обележено (штемплирано): бројем подружине и у исто време бројем дотичнога члана — задругара, према његовој чланској карти. Шта више, да би при том обележавању јаја владала још и потпуна једнообразност, свака се подружина мора за своје задругаре снабдевати како бојом тако и печатом од гуме за обележавање само код оних испоручилаца, које главна задруга буде за то одредила.

Ако која подружина не би предала главној задрузи сва прикупљена јаја, или ако би задржавала иста преко одређеног рока од 4 дана, онда губи свој удео у годишњој добити, а сем тога, у поновљеном случају, може бити решењем управнога одбора још и искључена из саставе главне задруге.

Што се појединих чланова — задругара тиче, то они самим ступањем у чланство — које важи за целу рачунску годину — примају на себе обавезе: да својој подружини односно њеном скупљачу, који колима обилази од једног до другог члана недељно по 2—3 пута, предају сва јаја добивена од своје живине, да при том задржавају само онолико јаја, колико им је потребно за сопствену кућевну потрошњу и за насађивање квочака; да ни у ком случају не предају подружинском скупљачу она јаја која би случајно нашли у неком забаченом гнезду; да снесена јаја брижљиво прибирају и ваде из гнезда сваког дана, а за време топлих летњих дана и два пута дневно; да прибрана јаја добро очисте влажном крпом и да их чувају на сухом, хладовитом месту и при једноликој умереној топлоти; и да никако не потурају подружинском скупљачу јаја старија од 7 дана. Онај члан — задругар, који буде преступио коју од ових одредаба, а нарочито који буде подружинском скупљачу подметнуо већ укварена јаја, навлачи на себе казну од (обично) 7 динара, а ако то и по други пут учини, онда се казни двогубо (обично са 14 динара). Казну изриче управни одбор главне задруге, и она је извршна, јер се против ње не може ником подносити жалба. Преступи ли који задругар још који пут против поменуте одредбе, онда се може и потпуно искључити из дотичне подружине. — Ако ли се пак докаже, да се је неки задругар огрешио о одредбу, по којој задругари могу предавати својој подружини само јаја од својих кокошију а нипошто јаја од незадругарских кокошију, и с друге стране, по којој не смеју ником другом продавати добивена јаја већ искључиво својој подружини, — онда се такав задругар казни први пут обично са 0·40 дин. а други пут са 0·80 дин. од сваке фунте (½ кгр.) јаја, коју би на тај начин противно правилима предао својој подружини или продао коме другом.

Задругарска листа сваког члана подружинског садржава: број, име, презиме и занимање његово. Број члана у тој листи има да буде онај исти, којим ће он обележавати (штемплирати) свако јаје које буде предавао својој подружини. За ово обележавање сваки задругар добија при ступању у задругарство печат од гуме са прибором. На печату је, као што је то већ и напред поменуто, изрезан број задругара као и број подружине, којим се мора свако испоручено јаје лепо и јасно обележити на округлом дебљем крају (шоти, гузеру). То обележавање за-

[1]) Правила једне такве главне задруге за извоз јаја и једне њене подружине штампана су и у *„Тежаку“* за прошлу годину, и то прва у подлистку бр. 10, 11 и 12 а друга у подлистку бр. 13.

хтева се зато, да би се при испитивању исправности јаја, које се у центрима за скупљање и паковање њихово редовно чини помоћу нарочито зато подешених електричних машина, одмах утврдило, који је задругар и из које подружине предао дотична покварена јаја. У сваком таквом случају одмах се и без икаквог даљег објашњавања изриче напред поменута казна од 7 или 14 динара.

При предаји јаја подружинском скупљачу, она се броје и *мере* и одмах *исплаћују по тежини* и цени, коју буде одредио подружински одбор. Сваки задругар је снабдевен нарочито за то удешеном књижицом, у коју се при свакој предаји уписује број и тежина предатих јаја. Ово се чини стога, да би се доцније што правилније могло вршити накнадно исплаћивање јаја, у случају да се при предаји главној задрузи и уопште при продаји њиховој добије већа цена за њих. То накнадно исплаћивање врши се тек онда, кад се према нахођењу подружинскога одбора прикупи од сувишака утврђени износ, који служи подружини као обртни капитал, и с друге стране, кад дотична подружина добије од главне задруге свој удео од целокупне добити, која се је у току протекле године постигла при извозу јаја.

Напоменути само ваља, да се целокупна чиста добит главне задруге не дели сва међу подружине, већ се од ње само једна половина исплаћује, а остатак се уноси у резервни фонд, који главној задрузи служи у исто време као обртни капитал, али који се уписује у нарочити рачун као потраживање појединих подружина (разуме се увек сразмерно вредности — тежини јаја испоручених у току протекле године). Та потраживања подружинска исплаћују се у случају растурања главне задруге, или кад поменути резервни фонд после неколико година достигне потребан и у напред већ утврђени износ. У последњем случају то исплаћивање отпочиње и иде тако поступно са уделима и потраживањима од ранијих година. Подружине и њихови задругари немају од овог задржавања половине постигнуте добити никакве штете, јер им се удели у резервном фонду (потраживања) сваке године капиталишу са интересом од 4% годишње.

Јаја, испоручена на показани начин главној задрузи, пре но што се приступи њиховом паковању, испитују се претходно у главном задружном стоваришту помоћу нарочитих електричних машина, да се види да ли су сва свежа и чиста или има међу њима и које давно снесено и кварно. Испрва се том приликом и наилазило на покварена јаја, али су доцније таква јаја откривана све ређе и ређе, а у последње време само изузетно. Као увек и свуда тако је и у овој прилици задругарска солидност ухватила већ дубок корен и угушила сваку безобзирност појединаца.

После таквог пажљивог прегледа, јаја се онда издвајају по величини (сортирају), пакују у нарочите сандуке и мере на вази. Сваки сандук садржи у себи по 1440 комада јаја и тежи према величини њиховој, 90 до 110 килограма. Измерена тежина јаја назначује се онда жигом на спољној страни свакога сандука јасним и читким бројевима, како би се из тога могла одмах видети величина (крупноћа) упакованих јаја (пошто је тежина једног и истог броја јаја утолико већа уколико су та јаја крупнија, а утолико мања уколико су она ситнија).

*

Код овако — на задружној основи — уређене извозне трговине са јајима и код завођења овако јаке контроле, пажљивога сортирања и смишљеног паковања при извозу њихову није онда никакво чудо, што се је убрзо постигао жељени успех у сваком погледу. Поверење потрошача у Енглеској према чистим и увек свежим јајима данским не само да је повраћено него и јако повећано. Последица тога била је с једне стране појачана тражња данских јаја у Енглеској, с друге стране поступно и беспрекидно рашћење извоза њихова из Данске. У вези с тим порасла је и цена јајима, те је онда та околност дала повода и могућности да се у исто време поступно повећава и производња јаја, било повећањем броја живине (кокошију), било донекле повећањем њене носивости.

У колико је мери из године у годину растао извоз јаја из Данске у Енглеску, најбоље ће се видети из овога прегледа целокупне количине и вредности извезених јаја (у округлом броју):

Извезено је

Године	*Комада*	У вред. дин. (у зл.)
1861	160.000	4.000
1870	640.000	37.000
Године	*Комада*	У вред. дин. (у зл.)
Просечно 1876/80	?	1,600.000
1880	39,840.000	2,500.000
Просечно 1880/85	?	3,600.000
„ 1886/90	?	7,100.000
1890	133,700.000	9,500.000
Просечно 1891/95	?	9,600.000
1895	158,100.000	11,800.000
1896	196,500.000	14,500.000
1897	249,000.000	18,400.000
1898	267,100.000	19.200.000
1899	303,000.000	23,500.000
1900	333,700.000	25,500.000
1901 око . .	380,000.000	око 30,000.000
1902	430,000.000	35,000.000
1903	510,000.000	42,000.000

Ову огромну количину јаја произвели су поглавито дански сељаци — мали поседници. Из ње се може отприлике закључити, колико је сразмерно огроман број и кокошију у Данској. Ако се узме, да једна кокош снесе годишње просечно по 100 јаја, онда само број оних кокошију, чија су јаја употребљена за извоз, мора да је год. 1903 износио најмање 5 милиона. Како опет, с друге стране, у Данској има свега 270.000 самосталних пољопривредних газдинстава просечне величине нешто мало више од 10 хектара, то онда значи, да је свако газдинство морало имати само за извоз јаја по 18—19 кокошију Али се по себи већ разуме, да целокупан број кокошака у Данској у ствари мора да је много већи (за подмирење домаће потребе јајима). И заиста, по попису од 1898 год. било је онда у целој земљи свега 8·7 милиона кокошију, а узима се да је тај број до краја 1903 год. скочио најмање на 10 милиона.

Огромност наведених бројева може се потпуно појмити, кад се у исто време узме у обзир и величина саме земље. Данска је, као што је познато, по пространству *мања од Србије* јер захвата 38.440 квадр. километара а Србија 48.582 квадр. километара, док је по броју становништва скоро исте величине (год. 1901 било је свега 2,450.000 душа) ма да је у самој ствари број сеоскога — пољопривредног становништва у њој знатно мањи но у Србији (јер само варош Копенхаген са предграђима броји округло 500.000 становника.)

За све пак ове огромне бројеве, за сав овој завидни успех само у живинарству и извозу јаја, Данска има да захвали, као што је то већ и напред истакнуто, поглавито ваљано организованој задружној продаји јаја, која иде на то: да с једне стране очува добар глас и још бољу проћу данским јајима, и с друге стране да омогући и најмањем пољопривреднику у Данској да произведена јаја и лако прода и до лепе паре дође.

Зар не би могла и Србија — као што то већ увелико чине друге много напредније земље (као нпр. Немачка) — да се и у овом као и у сваком другом погледу на пољу унапређења пољске привреде угледа на малену али вредну Данску?

БЕЛЕШКЕ

Које је земљиште најбоље за ружу? — Ружа подноси скоро свако баштенско земљиште, само не влажно и каменито. Најбоље је иловачасто земљиште које је шупљикаво и пропустљиво. Јасно је да овако земљиште треба да има довољно хранљивих градива и довољно влаге. Одлично напредује ружа и у старим рушевинама добро измешаним са земљом. Лако песковито земљиште није за гајење ружа погодно. Но у песковитом земљишту, на које морамо ружу да посадимо, помажемо се тиме што једним делом земљу откопамо и у дубини до 50 сантиметара измешамо је са иловачом и ситном рушевином, која је смеса раније бар годину дана добро измешана стајала на гомили. На тај начин приправили смо земљиште за ружу. Што се тиче ђубрења земљишта, најбоље је старо добро згорело говеђе или такво исто коњско ђубре. Ђубре добро згорело може се употребити у произвољној количини, јер руже потребују много ђубрета. Земљиште се мора сваке

године, пошто су руже већ повезане и орезане, очистити и добро окопати.

Распознавање чистог воска. — Несавесни продавци у много прилика мешају чист восак са разним додацима, те да би их на тај начин коштао јевтиније. Обично га мешају са *лојем*, смолом или брашном. Ако је восак помешан са лојем, онда он, потопљен у млаку воду почиње да мекша, док се лој са свим истопи. Има још један знак има ли у њему лоја, а тај је: ако се свећа топи и фитиљ остаје да гори дугачак. *Смола* се распознаје по мирису кад свећа гори или се парче воска загреје. Ако се восак који је помешан са смолом стави у шпиритус, смола ће се одмах истопити а восак остаје чист. Ако је у њему *брашно*, онда потопљен у воду пада на дно, док чист восак плива по води.

ГЛАСНИК

Одликовања. — Указом Његовог Величанства Краља од 8 овог месеца одликовани су:

Орденом Карађорђеве Звезде другог степена:

Јован Драгашевић почасни генерал, редовни члан Пољопривредног Друштва; Његово Преосвештенство Епископ г. Димитрије, члан утемељач и Његово Преосвештенство Епископ г. Сава, почасни члан друштвени.

Орденом Карађорђеве Звезде трећег степена:

Коста Главинић, председник Београдске општине, утемељач и редовни члан друштвени и Никола Стаменковић, редовни члан Друштва.

Орденом Карађорђеве Звезде четвртог степена:

Милован Лазаревић економ из Лазаревца и редовни члан Друштва, Алекса Спасић, трг. из Београда, члан добротвор; Ђорђе Вајферт индустријалац, Таса Банковић трг. Димитрије Кирковић, трг. из Београда и Рафаило Михаиловић, трг. из В. Градишта, чланови утемељачи и Сава Илић трг. из Шапца, почасни члан друштвени.

Орденом Св. Саве другог реда:

Јован Жујовић држ. саветник редован и почасни члан; Д-р. Марко Леко, ректор Велике Школе и Фрања Вштетечка, индустријалац из Београда, редовни чланови друштвени.

Златном медаљом за грађанске заслуге:

Милош Х. Поповић, председник Пољопривредног Друштва, Вељa Витровић, економ из Крушевца редовни чланови; Алекса Нешић економ из В. Села, редован члан и утемељач; А. С. Фаркић, индустријалац из Београда, члан добротвор, Вилхем Шумахер и Кристијан Шеус индустријалци из В. Плане: Коста Ђурић, трг. из Београда, Светозар Гоћевац индустријалац, Јован Ф. Вштетечка индустријалац из Београда, Атанасије Радојковић трг. из Ниша, утемељачи и Самуило Минх из Београда, почасни члан друштвени.

Сребрном медаљом за грађанске заслуге:

Јакша Б. Божић, економ из Бадњевца, члан утемељач друштвени.

Пријам приватних ученика у Винодељско-Воћарску школу у Букову (код Неготина.) — У Винодељско-Воћарску школу у Букову (код Неготина) моћи ће се примити неколико приватних ученика за школску 1904-5 годину која почиње 1 октобра ов. год.

Погодбе за пријем ових ученика ове су:

1. Да нису млађи од 14 нити старији од 18 година, што ће доказати крштеницом;

2. Да су свршили најмање четири разреда основне школе са добрим успехом, што ће доказати школском сведоџбом;

3. Да су потпуно здрави и према годинама својим довољно телесно развијени да могу радити тежачке послове, што ће доказати лекарским уверењем;

4. Да имају најмање 10 хектара зиратне земље или да у случају деобе задруге њима припадне толики простор, што ће доказати верним изводом из пописне књиге добивеним од стране свога пореског одељења; и

5. да су се, после школе, за извесно време занимали пољопривредним пословима, што ће доказати уверењем свог општинског суда.

6. Плаћање за издржавање стаје 25 динара месечно и то се полаже у напред тромесечно. У издржавање спада: храна, стан, огрев, осветлење и лекарска помоћ. Све остале потребе набављају ученици сами по Правилима ове школе, и по цени по којој се оне набављају за државне питомце.

Младићи који одговарају овим погодбама имају поднети писмене молбенице са документима непосредно Управи Винодељско-Воћарске Школе у Букову — Неготин. Уз молбеницу поднеће и обавезу родитеља или законих старатеља потврђену полицијском влашћу да ће уредно плаћати за издржавање по тач. 6 ових погодаба.

Школовање у Винодељско-Воћарској Школи траје три године. Они младићи који су свршили 4 разреда гимназије са добрим успехом примају се у II разред; а исто тако и они који су свршили грађанску школу, или три разреда гимназије ако полаже испит из хемије могу бити примљени у II-ги разред.

Рок пријаве је најдаље до 30 септембра.

Продајна цена појединим врстама и категоријама лозе, које ће се из лозних расадника издавати у јесен ове године и у пролеће 1905 године. — Господин Министар Народне Привреде изволео је, с погледом на пропис чл. 13 Закона о обнављању и унапређењу виноградарства и чл. 23 Правилника за извршење овога Закона, решењем својим ПБр. 14227 од 2 септембра ове године одредити нове продајне цене појединим врстама и категоријама лозе које ће се из државних лозних расадника издавати у јесен *ове године и у пролеће 1905 године*. Према решењу продаваће се:

1. Резнице свих сората издржљиве лозе, које служе за подлогу у каламљењу (америчка лоза):

1000 комада прве класе 10 динара
1000 комада друге класе 5 динара

2. Прпорци (ужиљена лоза) свих сората издржљиве лозе, 1000 комада 20 динара.

3. Зрели каламови (зрело каламљена лоза) на свима подлогама:

Стоне (асталске) сорте 1000 комада 150 дин.
Винске сорте 1000 комада 120 дин.

4. Зелени калеми ужиљени (на зелено каламљена и ужиљена лоза)

Стоне сорте 1000 комада 150 динара.
Винске сорте 1000 комада 100 динара.

5. Зелени калеми неужиљени (на зелено каламљена лоза) 1000 комада 60 динара.

6. Резнице домаће лозе ако се узимају за каламљење као калем - гранчице (вијоке) од 1000 комада 5 динара; а ако се узимају за подизање винограда на живоме песку (у срезовима: рамском, голубачком, кључком, брзопаланачком и неготинском) издаваће се по одобрењу Министра Народне Привреде бесплатно.

7. Прпорци домаће лозе (домаћа лоза ужиљена) 1000 комада 10 динара.

Да Министар Народне Привреде може одобрити бесплатно издавање резница од домаће лозе на живом (летећем) песку потребно је да молитељи испуне тачно погодбе чл. 26 Правилника за извршење Закона о обнављању и унапређењу виноградарства; а и за издавање све остале лозе потребно је да молитељи испуне све услове Закона о обнављању и унапређењу виноградарства и Правилника за извршење истог Закона.

НОВЕ КЊИГЕ

О неговању вина. — Од *Милана Ј. Бајића*, пољопривредног хемичара. Отштампано из Извештаја о раду осмога Конгреса Српских Земљорадничких Задруга. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1904 године. Цена ?

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 21 јуна 1904 године у Београду

Присутни су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г.г. Алекса Љ. Поповић, Аца Живановић, Александар Мијоковић, Петар Д. Тодоровић, Нинко Јовановић, Милан Јованић и Милош Н. Лукићевић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

120. Прочита се записник XVI седнице Управног Одбора од 7. јуна ове године — Одбор прима к знању.

121. Прочита се реферат уредника III свеске *Пољопривредног Гласника* за награду радова штампаних у поменутој свесци Гласника — Одбор решава: да се радови у *Пољопривредном Гласнику* хоноришу и то: Процена имања; Луцерка; Најновија фаза у развитку задругарства у Србији по 70 дин., Огледи чињени за предохрану винове лозе од пламењаче, Порекло и давнина лозе и природне погодбе за њено развиће у Србији, Економија шумарства у нашем Закону о шумама, Из нашег млекарства по 80 дин; производња жита у Србији у 1897—1900 године и Значај плетарства за пољопривредника по 60 динара; Настава политичке Економије у школама за пољопривреду и о важности примене геологије у пољопривреди по 50 дин; Прелом вина и њихово лечење са 45 дин; и Уредник за уређење и коректуру се по 20 дин. од штампаног табака.

122. Прочита со молба друштвеног секретара, којом на основу лекарског уверења тражи осуство месечно ради лечења у бањи — Одбор решава да се секретару одобри једномесечно осуство ради лечења а у дужности да га заступа економ и остало административно особље.

123. Прочита се молба г. Д-ра. Ђорђа Јовановића, окруж. п.шумара да му Друштво откупи 40 комада његове књижице *Природни и шумарски односи Краљевине Србије* — Решено: да се откупе понуђене књиге по означеној цени при чему се има урачунати уобичајени рабат.

124. Прочита се извештај о стању благајне за месец мај ове године — Одбор прима к знању и одлучује да се обзнани у *Тежаку*.

125. Приступи се решавању питања о штампању *Пољопривредног Календара* за идућу годину — Решено: да се Календар за идућу годину штампа у 10.000 примерака, а величина да буде највише до 12 табака штампаних.

126. Прочита се писмо управитеља основне школе у Лужници којим извештава, да су његови ђаци утаманили 50.000 гусеничних лептирова, па моли да им Друштво за то изда какву награду — Одбор решава да се писмено изјави благодарност управитељу и да се обзнани у *Тежаку* а што се тиче материјалних награда да Друштво исте не може давати пошто за то нема буџетске могућности.

127. Уредник *Тежака* реферише о штампаним радовима у 16, 17 и 18 броју Тежака и предлаже да се исти награде — Решено да се радови награде по предлогу уредника и постојећој норми.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ОГЛАСИ

АМЕРИКАНСКО ПАТЕНТОВАНО СТАКЛО

ЗА ОСТАВУ ВОЋА И ПОВРЋА (КОНЗЕРВЕ)

Описато у 19 броју *Тежака* може се добити у потписатој радњи.

Важно средство за оставу зимнице за сваку кућу која се има бринути за исхрану своје чељади и преко зиме, нарочито свежом и толико потребном биљном храном. Начин опробан и поуздан којим се, по нашем упуту, сваки послужити може, да летину своју у поврћу и воћу одржи и за зиму очува и да јој, овим приређивањем, повиси продајну вредност.

Стакло је нарочито јако рађено, пресовано, с металном утегом на лук; у две величине: од литра и од пола литра запремине. Остављено воће и поврће држи се годинама.

Техничка радња
Инжињера **М. Слуцког** и Комп.
Београд

2—4

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 27 броја Тежака. — *Чланци:* О семену уопште. — О важности каламљења шљива. — О припремању земље с јесени за озиме и јаре усеве. — Задружна продаја јаја у Данској. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 28. У БЕОГРАДУ, 1 ОКТОБРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ПОЉОПРИВРЕДНИК ТРЕБА ДА ЧИТА

Истину треба признати: многи ће вам пољопривредник рећи како за сељака није читање, да се тим „послом“ могу бавити само они који од њега живе, да књига нити оре нити копа, да се из новина не учи косити. А сви они, који тако говоре, немају право, и говоре тако само стога, што им нико озбиљно не говори друкче.

Пољопривредник треба да чита и много пре и много више, него они, који се тим „послом“ баве, јер ови су се обично тим „послом“ бавили од детињства, изучили школе, добили дипломе и заузели положаје, у којима се многи одржавају и без икаквог даљег читања, јер их школска спрема препоручује, а диплома чува. Само они од њих, који хоће корак у корак да иду с науком и напретком, морају да читају; другима је читање просто задовољство, као шетња кроз цветну башту, или убијање времена, као партија жандара.

Са пољопривредником ствар сасвим друкчије стоји: њему је нужно да чита, те да с напретком иде упоредо, да све проналаске и открића, сва искуства других пољопривредника примењује, како би од свога занимања имао више користи.

Пољопривредник зна да оре, али не зна *кад*, у *које* време треба да оре, *колика* да му буде бразда *ширином* и *дубином*, не зна значај *дубоког* орања, нити зна вредност орања у *јесен*. У књигама и новинама он ће све то наћи, па ће прочитати и поучити се, а од тога: хоће ли орати као досад, или ће онако како је у књигама написано, зависи: хоће ли имати досадању слабу жетву, незнатан приход, бедан живот, или ће повећати жетву, појачати приход, олакшати живот.

Пољопривредник зна да копа, али не зна *како* и *кад* треба копати, а већина не зна још и то, да се једним простим плугом за окопавање (копачицом), може заменити равно 10 копача. Из књига и новина он ће то видети, па ће уштеђену радну снагу и уштеђено време употребити на друге послове, за које сад не доспева.

Пољопривредник зна косити, али не зна да се и ту може уштедити и снаге и времена, јер сад и за те послове има справа, као год што се сад и сено другче и боље сређује, па се и ливаде данас нарочито *обрађују* и *негују*, траве се *засејавају* итд. Све се то може и видети и научити из књига и новина, па да пољопривредник на *мањем простору*, са *мање снаге*, са *мање труда*, за *краће време*, има много *више* сена и много *боље* пиће сточне.

Пољопривредник зна да засади воћњак, али не зна *како* и на који начин, да би му био дуговечнији и давао већи принос, нити га зна неговати и обрађивати. Из књига и новина сад се све то научи, па од воћњака пољопривредник добива *десет пута више* прихода, него што је досад добивао.

Пољопривредник „зна“ многе послове, али се у његовим пословима не огледа никакво стварно *знање*. Он ради најгрубље и најтеже послове, он сатире снагу и трећи време — и то зове: знати. Он ради све послове са таквим разумевањем, какво је било и пре 300 година, т.ј. он у своје послове и не уноси никаквог разумевања. А данас је потреба, да човек сваки посао ради *с великим разумевањем*; за пољопривредника то много више важи, него за ма кога другог. Он мора знати не само своје радње, не само успехе до којих је достигла разумна пољопривреда, него још и бар најосновније појмове из физике, хемије, ботанике, минералогије, геологије итд. А да себи колико толико прибере тих знања, треба читати.

Пољопривредник треба да чита и законе своје земље, да би се упознао с правима и дужностима својим.

Сем тога, пољопривредник треба да чита и ради свога изображења; а да се човек може читањем ваљано изобразити, о томе нема сумње.

Путем добрих пољопривредних књига и новина улази наука у живот; ту се пољопривреднику даје прилика да употреби остварена искуства других; ту му се разлажу мисли оних, који теже за напредовањем, те лако може и он своје мисли разложити. Пољопривредне књиге и новине служе и за договор појединих стварних предмета, а са договором се лакше на прави пут може изаћи. Тако се у разним договорима и истина на дан износи, па се пољопривреднику отворено разлаже оно што постоји, те лако може да сравни свој стари рад са новим искуством, и тим га путем можеш одвратити од многих предрасуда, да са временом напредује, а оно да изостави, што ново и остварено искуство проглашава за неугодно. Само се тако може напредовати, и само се тако поправке могу најлакше уводити и остварити.

Рећи ће ко: ја бих читао, али баш немам средстава да набавим себи књига и новина. Томе би било најлакше помоћи, јер се њих више у једној општини могу сложити па држати заједно књиге и новине. У последње време појавило се не-

колико покушаја с оснивањем сеоских читаоница и књижница, и кад би људи били преданији тој корисној ствари — нема сумње да би успеси били на потпуно задовољство и пољопривредника и пријатеља њиховог напретка.

О ЗНАЧАЈУ ВАЉКА ПО РАЦИОНАЛНО ОБРАЂИВАЊЕ ЗЕМЉЕ

— Д-р. Милан З. Влајинац —

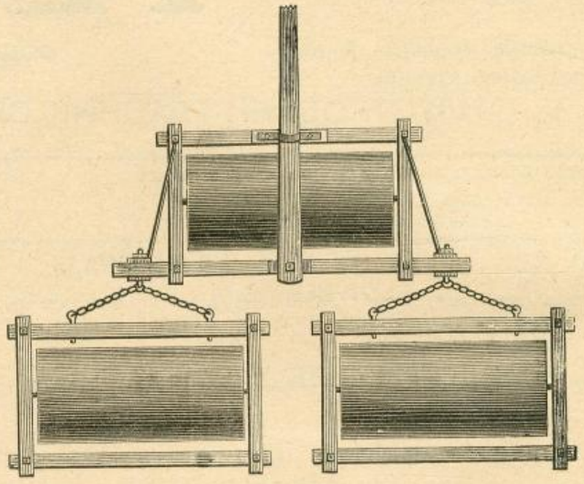
Из интересантнога чланка: *„Расиростањеност главних врста пољопривредњих сирава и превозних средстава међу земљорадницима у Краљевини Србији“* од *С. Ђ. Милошевића*, штампано у *Тежаку* бр. 22 и 23, читаоци овога листа могли су, осем осталих важних података, видети још и то, да је целокупан број ваљака у Србији износио по попису обрађене земље од 1897 године *само 749 комада*, те да је према томе *1 ваљак долазио тек на 6 насељених места или тек на 427 земљорадничких домова!*

Овај незнатан број значи само толико, колико тек да се може казати, да ваљак у Србији није потпуно непозната земљорадничка справа, — иначе и он може послужити као један доказ више, да је земљорадња у Србији још и сувише много заостала иза савремене земљорадње других напреднијих држава.

По распрострањености својој ваљак, до душе, не долази на последње место, јер је у Србији 1897 године било најмање вршалица (свега 259) па за њима сејалица (свега 611). Али, ако се и не може тражити, да вршалице дођу по бројној распрострањености на једно од првих места, и ако се сејалице још могу и заменити, ма да у многом погледу непотпуно, извежбаном сејачевом руком, — *ваљци треба по многобројности својој* извесно *да заузимају место одмах после плугова и дрљача* (брана), јер се употреба њихова не може ничим другим заменити, нити се без њих може земља потпуно рационално обрађивати и за што поспешнији пораст усева подешавати.

Многобројним испитивањима и непобитним доказима утврђено је, да је и ваљак, као и гвозден плуг и добра дрљача, *једна од основних сирава за савремено рационално обрађивање земље.*

Поглавито дејство, које се употребом ваљка постиже или, боље, на коме употреба његова управо почива, јесте разбијање и мрвљење бусења и већих или мањих грудава, које при орању постају, и збијање и уравњавање неравних горњих слојева разоране земље. Као последица пак тога уравњавања и збијања горњих честица земљиних јавља се: олакшано пењање влаге — воде из доњих слојева земље у горње и на тај начин унеколико повећано испаравање те воде и с тим повећано исушивање не само горњих већ и доњих делова земљиних.

Слика 1. Троделни дрвени ваљак.

Дробљење и ситњење грудава од користи је особито за обрађивање тежих, глинастих земљишта, јер се она при орању обично јако грудвају и тиме у знатној мери сметају и отежавају како само сејање, тако и клијање посејаног семена и почетно развијање под таквим неповољним околностима изниклог усева. За ову су сврху погодни нарочито прстенасти (колутасти) и зупчасти ваљци, какви су од прилике представљени на сл. 3 и 4. Такве ваљке треба употребљавати и за уравњавање и набијање лаких, песковитих земљишта, пошто би иначе ваљањем глатким ваљцима — какве представљају слика 1 и 2 — исушивање, које је на таквим земљама и иначе само по себи јако, било после тога још много јаче и брже,

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

Лептири и лептирићи

У природи нема лепше слике од лептира, тог ваздушног становника са крилима ишараним најразноврснијим бојама; помоћу својих лаких крила он летуцка од цвета до цвета, скупљајући и сишући отуд мед, или се одржава безбрижно у извесном растојању над земљом. Лептири су, без поговора најлепши међу свима инсектима, само је и та њихова лепота врло нежна. Крила, која су обично доста велика, покривене су ситним љушчицама разноликог облика, које се с њих могу дићи као ситан прах. Поред крила покривених ситним обојеним прашком, у лептира постоји место уста још и једна цев спирално увијена, која је састављена из две олучасте полутине. Овом спиралном цеви лептири сишу медни сок из цвећа. Ова цев је постала променом вилица, које у свиј гусеница имају нормалан изглед. Пипци су различног изгледа. У дневних лептирова су обично на крајевима задебљали, док су у ноћних обично чешљастог изгледа. Ноге су у лептирова обично дуге а често наоружане бодљама. Тело је у женака дебље од тела мужјакова.

Лептири се потпуно преображавају. Из јајета се излеже гусеница, ова се преобрази у лутку, а из лутке се изведе савршен лептир. *Гусенице лептирова врло су штетне због своје прождрљивости, јер, изузевши свилену бубу, ларве свих других лептирова спадају међу најопасније штеточине у пољској привреди.* Ниједна друга врста инсеката није у стању причинити толико штете као оне многобројне гусенице, што се размиле по шумама, њивама, градинама и ливадама.

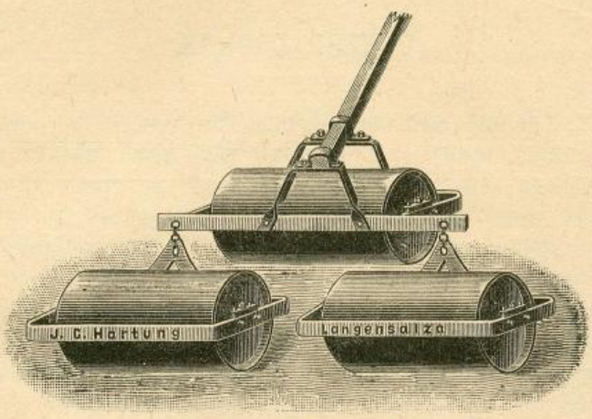
Јаја, која могу по изгледу бити врло разнолика и која су обично обавијена чврстим завојем, женка спасе неки пут једно по једно а неки пут у гомили на биљу, које треба да послужи гусеницама за исхрану пошто се изведу. Код многих врста јаја презиме, а гусенице се из њих изводе тек на пролеће, када наступе први топлији дани, таман, када могу напасти на нежне биљне пупољке, који им служе као прва храна. У изузетним случајевима, гусенице проведу зиму у земљи или трави, завијене у нарочито ткиво, које оне саме опреду; међу тим, обично бива да у доба лутке лептири проведу зиму.

Мале гусенице, које изиђу из јаја поједу најпре чауру из које су изашле па онда почињу своја пустошења над околним биљем. Оне, које се рађају из јаја, које су била снесена у гомили, остају у друштву бар у првом времену својега живота, а често и за све време док су у доба гусенице, тако да неки пут ова друштвеност иде тако далеко, да и све покрете и сељења с једног места на друго врше заједнички као по некој команди. Удружене гусенице, које праве огромне штете по шумама, дају нам најживљи пример о тој гусеничној друштвености. Нема тих војника који би могли тако правилно раме уз раме ићи и своју радњу вршити, као што је то у стању вршити ова гусеничја војска.

Кад посматрамо прождрљивост свију гусеница, нећемо се нимало чудити, што оне тако брзо расту, те због тога, за време својега живота у том стању, неколико пута и кожу пресвлаче.

те би то могло у извесним приликама (при недовољним воденим падежима) донети дотичним усевима приличне штете.

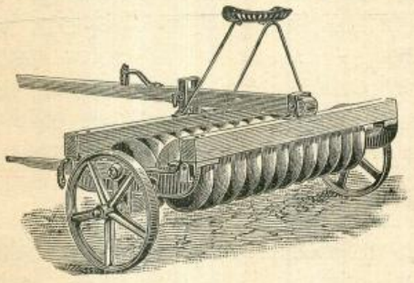
Само пак ваљање песковитих земљишта [прстенастим (колутастим) и зупчастим ваљцима] потребно је нарочито после сејања, да би се сабијањем горњих слојева, где се управо налази семе, омогућило и што јаче повећало пењање влаге из доњих слојева у горње; иначе, због недостатка довољне влаге у горњим слојевима, нарочито кад је време сушније, ницање посејаног семена је слабије и неправилније, а и оно што га изникне, развија се и напредује, због недовољне влаге, споро и траљаво.

Слика 2. Троделни гвоздени ваљак.

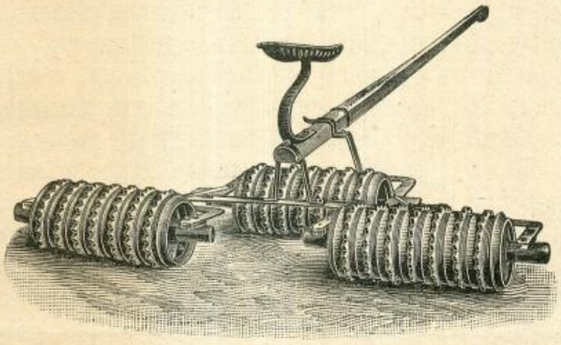
Ово набијање разоране земље и разбијање већих грудава корисно је и онда: кад је дотично земљиште пре орања нађубрено стајским ђубретом, или кад се заорава само стрњика. Та корист, која се у оба ова случаја постиже ваљањем, почива на већ споменутом повећању пењања влаге из доњих у горње слојеве земљине, у којима се налази заорано ђубре и стрњика, јер се ти биљни делови, услед веће влаге, која им се на тај начин приводи, и услед веће притешњености и прибијености уз поједине честице земљине, много брже распадају и труле, но што би то иначе био случај, кад се такав угар не би преваљао.

Сем тога, то дејство ваљка, да ситни земљу и набија њене горње слојеве, може се корисно употребити и у том случају, кад се које земљиште засеје омашке каквим ситним семеном (нарочито од детелина, разних трава итд.). Шта више, само се ваљањем и може успети, да такво семе никне што потпуније и, кад никне, одмах се још у самом почетку развија што боље, јер се само тако може што тешње и чвршће прильубити уз честице земљине, из којих ће црпети потребну влагу,

Слика 3. Прстенасти (колутасти) ваљак.

која ће му покривати нежну клицу и заштићавати је од сунчеве припеке, и у које ће лако и непосредно пружати и разграњавати своје прве жилице. — На овај се начин, ваљањем изугареног земљишта, може и коровско семе изазвати да пре и боље никне, но што би то иначе било, те се тако, доцнијим поновним орањем, или просто ваљањем тешким зупчастим ваљцима, то земљиште може много потпуније очистити од корова но што би се то могло учинити без претходнога ваљања.

Слика 4. Зупчасти ваљак.

Од велике је, даље, важности и ваљање озимих усева после јаче, нарочито сухомразне зиме. Због тога што мраз

Обично је гусеница ограничена, што се тиче њене исхране, на извесну биљну врсту, те ће често и угинути од глади, него ли што ће јести са друге биљне врсте. Ну највеће штеточине међу гусеницама нападај/ скоро све биљке. Измети, које оне испуштају из себе у великој количини имају нарочити облик и изглед и често служе као знак за распознавање по којему се даје ухватити где се гусеница сакрила.

Све гусенице имају на предњем делу тела праве, рожасте и чланковите ноге, а поред ових имају још и друге такозване лажне ноге на трбушном делу тела, чији број може бити различан по појединим врстама. Обично их има по пет пари на броју, од којих је последњи обично стављен на крају тела, док су остали обично распоређени према средини трбуха. Многе су гусенице по површини тела потпуно глатке, друге су, опет, покривене дугим длакама, које гледане под микроскопом, имају изглед копљаст или личе на трње наоружано кукицама. Ове се длаке лако заламају а могу причинити на кожи велике непријатности.

Пошто је последњи пут променила кожу, што неки пут бива и по седам пута, гусеница прелази у полузаспало стање и постаје лутка. Неке, нарочито оне у дневних лептирова, не испредају конац од којега праве чауру, него се слободно обесе за задњи део тела или обавију своје тело попречним влакнима тако да висе у хоризонталном положају. Друге гусенице, нарочито у ноћних лептира, као што су разни сфинксови, залазе до извесне дубине у земљу, те се тамо преображавају у лутку, која се налази у извесном углачаном удубљењу. Међутим гусенице већине ноћних лептира луче из уста известан сок, који се на ваздуху счврсне у тврд конац, од којега оне испредају себи ткиво за чауру где се налази смештена лутка, на којој се могу већ распознати скоро сви делови тела чак до сисаљке.

У доба лутке лептир, као што је познато, не узима никакву храну, али се ипак тада развију сви органи, који ће га доцније као савршеног инсекта одликовати, што се све збива на рачун нагомилане хране у телу још из доба гусеничјег. Кад се лутка поступно преобрази, онда из чауре изађе савршен лептир који одмах тражи друга с којим ће се спарити.

Обично лептири изведу у години по један подмладак. Гусенице, пошто су изашле из јаја, једу за време лета, прелазе у стање лутке у јесен, те се из ових на пролеће појаве савршени лептири. Често бива да се лептир појави при крају лета, те, у том случају гусеница презими и одмах с пролећа нападне на лишће и пупољке, а у добу лутке проведе мали део времена преко лета. Код најмањих врста лептирова изводе се и по два подмлатка за једну годину: у пролеће и у јесен.

Дневни лептири (Papilio) имају велика и широка крила, обично украшена живим бојама, која за време одмора стоје усправно над телом, пипке завршене као неким буџицама, дугачку сисаљку и често први пар ногу закржљао. *Међу овим лептирима имамо мали број непријатеља, који нам чине штету, нарочито по вртовима.* На првом месту овде долазе они *бели лептири, посути белим прашком, и овде онде црним тачкама.* Такви су лептири: *бели глоговац*, сл. 1. (Papilio crataegi), који напада крушке, јабуке и шљиве, па онда, *бели купусар*, сл. 2 (P. brassicae), који напада купусно лишће (обичан купус, кељ и келерабу). Јаја у ових лептира изгледају као мала боца са кратким грлићем; боја им је обично жућкаста и обично су по

мрви и растрише поједине честице земљине, слабе се жилице озимих усева одвајају од њих — често у толикој мери, да поједине биљчице, кад се земља потпуно раскрави, остану да висе само о по неку своју жилицу. И сад треба само да огреје мало јаче сунце и да завлада мало јача суша, па је велики део тако расклиматанога озимог усева за увек пропао. Али се благовременим ваљањем — у овом случају, разуме се, само глатким ваљцима — сва та могућа штета може потпуно предухитрити и спречити, јер се на тај начин одвојене жилице поново доводе у додир и приљубљују са размрвљеним честицама земљиним и тако онемогућава спрживање и нагло исушивање њихово.

Ако ли опет с пролећа који озими или јари стрни усев сувише бујно расте, те наступи бојазан од могућности да жито доцније у већој или мањој мери полегне, онда је и у том случају од користи приступити ваљању лакшим глатким ваљком, јер се на тај начин преваљане биљке повију и у доњем свом делу мање или више позледе, те услед тога онда пораст њихов постане за неко време (док се позледе потпуно не опораве) споријим и полегање, које би услед првобитне бујности иначе наступило, немогућим.

Напослетку, нарочито ваља истаћи корисну употребу ваљка још и у случају, кад се после кише ухвати по површини пооране или већ и засејане земље дебљи слој коре, који се јавља особито на тежим, глинастим земљама, и који својим чврстим склопом спречава потребан приступ ваздуха у доње слојеве земљине и у знатној мери отежава понирање пале кишнице. Та се земљина кора може до душе разбити и дрљачом, али кад је извесно земљиште већ засејано каквим усевом, који још није изникао или тек што је то учинио, онда је много боље употребити за то разбијање какав прстенаст, (колутаст) или зупчаст ваљак него дрљачу, јер дрљача у том случају може панети таквом усеву, дубљим разривањем својим, често више штете но какве користи.

Неупуштајући се засад у излагање и свију осталих споредних случајева, у којима се ваљак корисно може употребити, мислимо, да је ово досад изложено довољно, па да се сваки увери, да је *употреба ваљка у земљорадњи у истини веома многострука*, и да су, с друге стране, *користи од те употребе његове толико велике и разноврсне, да га сваки земљорадник у Србији треба исто онако да има, као што је неопходно потребно да има и оне друге две основне справе за обрађивање земље, т.ј. плуг и дрљачу*. Неће се нимало претерати кад се каже, да савремен плуг, дрљача и ваљак треба да буду „Света Тројица“ за сваког напредног земљорадника, јер се само помоћу тих трију справа зиратна земља може потпуно рационално обрађивати, припремати и увек према приликама подешавати за што је могуће успешније напредовање дотичнога усева.

О НЕЗИ ГОВЕДИ

Јесен је већ настала. Истина, за сада је још прилично лепо и топло време, али свакога часа може нас изненадити снег и мећава. То ружно и хладно време не треба да затекне неспремне наше сточаре, одгајиваче. Они треба да су се досада постарали да своју стоку удобно сместе, те да не трпи бар од студи.

Ну, за добро одржање и напредовање стоке преко зиме, није довољно ако је само у сувоту смештена. Ваља је добро хранити, уредно појити и сву јој осталу негу указивати. И само, ако се буде тако радило, моћи ће она бити здрава и напредна преко зиме. Иначе, свака учињена грешка у томе правцу, донеће одгајивачима неизбежно штету. Јер, оно што се непажњом и нехатом у погледу храњења и неге пропусти учинити, то се после тешко да поправити, па макар се шта предузимало.

О нези говеди преко зиме у стаји, учинићемо само неколико општих напомена, за које држимо да су за сада најнужније.

Стаја за говеда не мора бити луксузна, али *треба* да је бар толико пространа, да сва грла могу у њој нестешњено боравити.

Величина стаје зависи од броја и крупноће говеди која се у њој имају да држе. Рачуна се да је за крупнију краву или вола потребно 4·5; за јунца и јуницу 2·5; за одбијено теле 1·5—1·6 квадратних метара.

стотине заједно стављени на наличју лишћа, којим ће се доцније гусенице хранити, те их је лако пронаћи. Бели глоговац обично лети у месецу *јулу*. Гусенице које се излегу на петнаест дана по ношењу јаја, држе се у заједници и образују, окруживши лишће својим влакнима, једно једино гнездо у које се оне повлаче приликом рђавог времена или за време јаких припека. У почетку, док су гусенице још врло мале, оне једу само зелене делове лишћа, остављајући ребарца што се по лисци виде. У ово доба, ова мала жућкаста створења, са

Слика 1. Глоговац.

црном главом и вратом, што су се поређала једно поред другог по лишћу, и иду непрестано напред ждерући, доста личе на микроскопско стадо оваца. У јесен, када престану јести, свака гусеница испреде у унутрашности заједничког гнезда нарочиту ћелицу те у њој проведе у полумртвом стању целу зиму, да би на пролеће напала свом својом налетљивошћу на цветне и лисне пупољке наших воћака. При крају априла, а често, што зависи и од тога каква је година, и при крају маја, гусенице достигну свој највећи узраст, те се разаспу на све стране, тражећи згодна места за своје преображавање. Тада су оне најдосадније по селима и парковима, јер улазе и завлаче се по свима кутовима, где би се могле обесити и прећи у облик рожасте лутке, ишаране црном и жутим пегама.

Ларве лептира из рода вечерњих лептирова (Sphinx) доста су крупне и веома прождрљиве. Ларва лептира, мртвачке главе (Sphinx или Archerontia atropos) која живи на кромпирову лишћу може да порасте за половину стопе, ну срећа је што се ове

Слика 2. Бели купусар.

ларве не појављују никад у великој количини, те и не причине толику штету. И овде, као и у целој природи, важи закон, да величина јединке нема пресудног значаја у стварању или рушењу у природи, него да, напротив, број малих бића има пресудну улогу у развијању у природи. Ситне, невидљиве биљке и животиње, својом многобројношћу, створиле су читаве слојеве и брегове; те сво и овде видимо мале врсте као огромне штеточине, док велике долазе на споредно место.

Разуме се да ове просторе ваља рачунати само за грла. Простор пак за приношење хране, чишћење и тимарење не улази у ове површине.

Код нас још није тако скупа земља, те се за подизање стаје може да употреби места колико се жели. Па ни материјал није скуп, те је свакако за осуду што наши пољопривредници не спремају стаје за своју стоку како треба.

И ако стаја треба да је довољно пространа, не треба опет ни да је тако велика, да се не може загрејати, и да је стога у њој грлима хладно. Она не сме бити ни тесна, јер је тада за говеда шкодљива. У њој не само што грла не могу да леже и одморе се, који им је одмор потребан ради преживања хране, већ једно друго могу лако и да повреде. А после тога, у таквој стаји, отежан је преглед и осматрање приликом храњења, када се оболела грла најлакше примете. Даље, у тесној стаји тешко се може одржавати и најнужнија чистоћа.

Зна се да говеда много мокре, а мећутим и балега им је житка, те више ђубрета дају него коњи, зато је потребно да у њиховој стаји има удешен олук којим ће мокраћа одилазити у нарочито спремљену јаму. Иначе, ако тога олука нема, те мокраћа буде остајала под грлима и упијала се у под, квариће сваки пут ваздух да се неће моћи очистити ни најбрижљивијим проветравањем. Па ни грла не могу се због тога чисто одржавати. На таквим се грлима редовно вића подлепак од балеге. Тај подлепак увек затвори поре на кожи, те не бива испаравање како треба, а то шкоди здрављу самих грла.

Стаја треба да је светла. Али светлост не сме падати грлима право у очи. И зато ваља прозоре тако удесити, да светлост пада и осветљава врат и остало тело.

За млађа грла потребно је више светлости него за старија. Теглећим воловима и кравама музарама није потребно тако много светлости. Грла, пак, која се гоје, потребују најмање светлости.

Ваздух у стаји треба да је увек чист. У њему не сме никада имати много амонијака и угљене киселине. Сув ваздух такође није добар по здравље грла и стога у њему треба да има водене паре. Прашљив ваздух шкодљив је. Прашина не само што отежава дисање и квари плућа, него у њој се најчешће налазе клице за многе заразне болести.

Да би ваздух у стаји био увек свеж и чист, ваља из ње балегу редовно избацивати на ђубриште, а одводни олук одржавати чисто, како би мокраћа могла одилазити. Прозоре и врата ваља такође наизменично отварати ради обнављања ваздуха. Само при томе ваља пазити да она грла, која се близу њих налазе не озебу.

Што год је већа чистоћа у стаји, утолико је по здравље самих грла боље. Поуздано се зна, да краве у чистим стајама дају увек више млека но у нечистим и загушљивим, што такође ваља имати на уму.

У стајама које су зидане цигљом и каменом, дуварови су махом хладни, те се на њима купи водена пара од испаравања и дисања грла, згушњава се у капљице и тако низ њих клизи. Старијим грлима она није тако шкодљива, а за млађе је по све штетна. Стога, кад се она у стаји примети у већој количини, треба стају проветравати. Ако проветравање мора дуже трајати, онда треба грла из стаје истерати на поље, па отворити врата и прозоре да се ваздух потпуно промени и разнесе собом сувишну пару из ње.

Стаја не сме бити хладна. За краве музаре потребна је топлија стаја, јер тада више млека луче. За теглеће волове и јаловиње стаја не мора бити тако топла као за музовне краве.

Топлота тела у говечета износи 37·5°C. и она увек тежи да се изједначи са спољном топлотом. Тако, ако је на пољу хладно, грла ће из свога тела губити више топлоте и тада се морају хранити бољом храном, да тај губитак накнаде.

Јача спољна хладноћа утиче на кожу, те се ова купи; лојне и знојне жљездо не могу тада да раде како треба. Длака на таквим грлима изгуби светлост, постане тамнија и сва се накостреши.

Кад је стаја топла, онда грла мање губе од своје топлоте, па им је и мање хране потребно. У топлој стаји кожа се на сваком грлу рашири, те лојне и знојне жљезде неспречено раде. Поре су отворене, те испаравање лакше бива. И што год је стаја топлија, то је и испаравање веће, па према томе ваља а грла чешће појити.

И ако би смо могли оставити на страну лептире из рода вечерњих лептирова (Sphinx-a) то не можемо равнодушно узимати са оним ноћним лептирима, који припадају роду Bombyx. Међу овим лептирима *има великих штеточина.* Лептири овог рода одликују се дебелим скоро увек мађавим телом; крила су им у миру положена, сисаљка им је врло кратка и у мужјака су пипци двојно чешљасти. Ови лептири лете само ноћу несигурним летом од гране до гране.

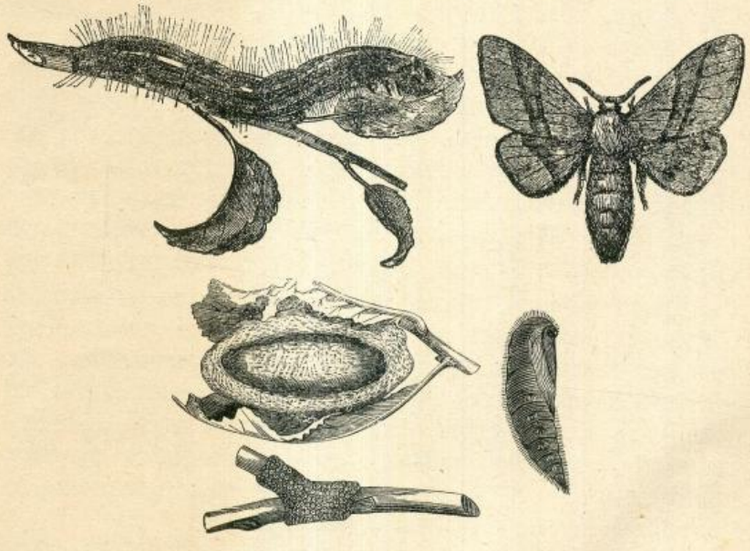
Два представника овог рода *жутотрба* (Bombyx chrysorrhoea и B. aurilua) сл. 3. који очупавају са својега тела мање да њима покрију своја јаја, *спадају међу највеће штеточине међу лептирима.* Јаја, покривена мрко жутим ситним длакама, стављена

Слика 3. Жутотрба с гусеницом.

на наличју лишћа, личе у ствари на мале сунђере. Гусенице, које се одавде излегу, нагризају с почетка зелене делове лишћа а доцније кад ојачају, прождиру и сав лист. Подмладак обеју ових врста проводи зиму у доба гусенице и то прво, у великим гнездима справљеним од густог ткива, а друге, у усамљеним чаурицама. У пролеће, кад почне лишће избијати, оне још једном снажно нападну на лишће па се онда преобразе у лутку.

Гусеница *кукавичја суза*, кукавичкова, сл. 4. (Bombyx neustria) *није нимало мање опасна* од предходних. Ова је лептирица жућкасто-црвена са мрким пафтама по крилима, а одли-

Слика 4. Кукавичја суза. (Јаја, пређа и чаура). — Лептир кукавичије сузе. — Гусеница кукавичје сузе.

кује се нарочитим начином полагања својих јаја. Овај лептир положи своја јаја као у неки колир око неке гранчице.

(Свршиће се)

Кретање је за сва грла добро и корисно, а за млађа је оно од веома велике важности. Кретањем развијају се не само мишићи ногу него и целога тела. Везе појединих делова постају веће и јаче. При већем кретању брже се дише; плућа, срце и крвни судови брже раде и развијају се, те после теже обољевају. Колико и шта вреди добро кретање, то се види најбоље код младих грла, која се преко лета држе на паши. Стога, потребно је грла из стаје изводити на поље, да се што више крећу. Кад је време благо и топло, грла могу остати и дуже ван стаје. А да се сама не би враћала у стају пошто се по пољу истрчу, треба им дати понешто сламе или сена да се забаве, па ће тако дуже остати на пољу и кретати се.

При храњењу говеди ваља такође обраћати особиту пажњу. Говедима не треба никада давати много хране о једноме оброку. А кад се хране, ваља им храну давати сваки пут у једно исто време. Од једнога храњења до другога треба да прође најмање 3—4 часа, како би грла имала времена да примљену храну једнога оброка до другога потпуно сваре. После храњења не треба грла гонити и узнемиравати, већ оставити да на миру преживају. — Кад се грла хране меком храном да немају шта да преживају, тада се морају чешће хранити али им одмарање није тако потребно.

Као год што треба пазити на каквоћу хране, тако исто нужно је да се говедима даје чиста и увек свежа вода за пиће. Добра вода за појење стоке јесте она, која је свежа, бистра, без мириса и која је умерено хладна. Сувише хладну воду не треба давати стоци за пиће, а нарочито ваља чувати загрејана и уморна грла од хладне воде, јер добијају разне болести. Тако исто ваља стеоне краве чувати од напоја хладном водом, јер од ње често побацују.

Текућа и изворска вода није никада тако хладна, па је много боље изгонити грла да ту воду пију, где је то могуће. Вода је у барама, шанчевима и којекаквим рупама, хладнија од текуће воде, па не треба дозвољавати да говеда ту воду пију. А сем тога, као стојећа вода има увек у себи органских материја које у њој труну и које су по здравље шкодљиве. Исто тако по здравље говеди, па и остале стоке, може да буде веома опасна пиштевина — осока ако случајно доспе у воду која се за појење грла употребљава. Јер ваља знати, да најчешћа побољевања махом долазе од нездраве и загађене воде. Колико ће се кад и којим грлима дати воде да пију, зависи од топлоте која у стаји влада као и хране којом се она хране. Према томе, рачуна се да је за одрасло говече потребно 30—40 литара воде дневно. — Кравама и теглећим воловима, треба дати више воде но осталим грлима. Воловима стога, што као радни имају више кретања, те је код њих испаравање веће. Код крава опет зато, што код њих већи део воде иде у млеко. Али и при том ваља пазити. Сувишна вода размлитави волове, те немају потребне снаге за рад. Стога није за њих ни мека храна. Теглеће волове најбоље је хранити сувом храном, јер су тада издржљивији.

Тимар и чисто држање говеди, неопходно је потребно. Међутим код нас се на више места на то и не мисли. Многи наши одгајивачи држе да су за своја говеда учинили све, ако су се побринули колико толико за сувоту и спремили тек најнужнију храну. У ствари пак, говеда треба чисто држати и свагда тимарити. Јер, тимарење не само што много доприноси здрављу, него је тада мање хране потребно. Не каже се бадава: „говече отимарено, упола нахрањено.“

Дојакошњу рђаву навику остављања ђубрета под стоком ваља напустити као по све штетну по здравље њено, па ђубре сваки дан избацивити и стају што чистије држати.

Нарочито ваља обратити што већу пажњу на чистоћу крава музара. Јер што год се ове више тимаре и чистије држе, утолико више млека дају. Ова је истина и огледима утврђена, коју наши одгајивачи и кравари треба стално да имају на уму. Да би се чистоћа у стаји код говеди могла одржавати, ваља под њих подастирати сламу или који други простирач, на коме ће она, не само удобније лежати, него који ће у исто време и ђубре прикупљати у себе. Јер, ваља имати на уму и то, да је ђубре много боље и јаче кад је измешано са сламом.

Сматрамо да је потребно да напоменемо још и то: да ваља обратити што већу пажњу на чистоту судова из којих се грла поје и хране. Јасле морају бити такође чисте. Нечисте јасле и судови могу лако да буду узрок каквом опасном разбољевању свију грла.

Исто тако потребно је да одгајивачи пазе и на послугу ако им ова око стоке послује. Она не треба да иде у туђа дворишта и стаје, а нарочито ако још грла болују од какве болести. Тако радећи сачуваће они своја говеда од могућег разбољевања.

Ово горе учинисмо само као напомену. Али у сваком случају тешко стоци коју газдине очи не гледају.

И. К.

КОКОШИЊЕ ЈАЈЕ, ЊЕГОВ САСТАВ, ПОСТАНАК И РАЗВИЋЕ

— **Dr. B. Blanke** —

Јаје је најважнији производ наших кокошака. Јаја ради човек и гаји кокоши и стога их је и увео у ред својих домаћих животиња. И ако месо код друге домаће живине игра најглавнију улогу, код кокошака долази оно тек у други ред. Ко хоће, дакле, да гаји кокош с разумевањем и ко жели да од продаје њених производа има и прихода, тај мора такође знати: *како је јаје састављено и како оно постаје.*

Међутим, многи су о томе врло површно обавештени, стога држимо да ћемо многима од својих читалаца услугу учинити, ако их о томе обавестимо.

Споља посматрано, јаје је дугуљасто-округло тело, опкољено чврстим обмотачем — *љуском.* Садржина му је слузаста, она се отеже. Љуска служи само за то, да садржину јајета скупљену држи, и да ову заштићава од продирања — упадања страних тела у њу. Али она је у исто доба и кућа, огњиште, младога живог бића, које се из јајета рађа, — све до онога тренутка докле се тело тога живога бића није довољно развило да се може појавити на светлост дана. Ово живо биће пробија љуску јајета исто онако, као што семе разбија обмотач, — махухну, љуску, чим је сазрело.

Љуска јајета има просечно: 96% угљо-киселог креча, скоро 1% фосфоро-киселог креча, 1% угљо-киселе магнезије, 2% органског градива и незнатне трагове сумпора и гвожђа. Просечна тежина љуске од јајета износи око 10% целокупне тежине јајета. Но, тежина љуске врло је различна, јер нека јаја имају тању а нека опет дебљу љуску, а ово зависи делом од расе, а делом од начина храњења и неговања. Испод љуске налазе се две *јајне опне*, спољашња и унутрашња, обадве састављене из органског градива, већим делом згрушаног беланцета. Оне су, као и љуска, шупљикаве тј. пропуштају и ваздух и воду. Спољна јајна опна чврсто је приљубљена уз љуску јајета и има сићушне израсли, које се упијају, продиру у врло ситне шупљике љуске од јајета. Унутрашња јајна опна чвршћа је, али је на својој спољној страни равнија (глача). Између спољне и унутрашње јајне опне, налази се по правилу на затубастом, заобљеном крају јајета (шоди) *ваздушни мехурић*, „бешика,“ кога нема онда — у ономе тренутку — кад кокош јаје снесе, већ се тек, доцније, услед тога ствара, што се садржина јајета, која у тренутку кад кокош јаје снесе, има топлоту крви, хлади и услед тога скупља. Баш због тога, што је љуска од јајета ситно шупљикава, порозна, не може у јајету постати никакав празан простор, док је оно у самој кокошки, већ мора атмосферски ваздух унутра да продре. Ваздушан простор између две јајне опне бива све већи што год јаје дуже стоји, јер један део воде, коју јаје у својој унутрашњости има, испарава. На овој истини почива познати начин, по коме се бајата и свежа јаја разликују, јер испаравањем воде и продирањем ваздуха у

унутрашњост јајета, постаје специфична тежина јајета све мања што ово дуже стоји. — У један литар воде раствори се 125 грама кухињске соли и овај се раствор сасне у какав висок суд, најбоље у широку чашу. Ако се у овај раствор опрезно спусти свеже јаје, оно онда одмах потоне на дно суда. Јаје, које је дуже од 24 часа стајало, плива нешто мало над дном суда; јаје које стоји већ три дана, плива на површини раствора. Претпоставка је, разуме се, та, да су јаја правилно чувана тј. нити у сувише топлом, нити, пак, у одвећ хладном, нити у сувише влажном, нити опет у сувише сувом простору. Јер, услед прекомерне топлоте и суводе, брже се умањује специфична тежина јајета, а опет услед јаке хладноће и влажности — спорије.

Хемијска анализа садржине јајета показује, да оно просечно има: 11·40% беланчевине, 10·80% масти, 0·60% минералног градива — нарочито сумпора и гвожђа — и 67% воде. Она је састављена из *беланцета* — једне безбојне течности — и жућкастог *жуманцета* у коме клица — заметак — плива као беличаст круг.

Жуманце је обмотано нежном опном (кожицом) — жуманцетова опна — и опкољено је беланцетом. И беланце и жуманце састоје се из више слојева, који имају разну густину. Маст јајета находи се поглавито у жуманцету. Жуманце је кугластог облика и плива у јајету, а тако се одржава помоћу два задебљала, увијена кончића од беланцета, који су утврђени на шиљастом и зарубљеном крају јајета. Ако јаје у истом положају стоји дуже времена, онда жуманце постепено тоне, јер су ови кончићи растегљиви (еластични), тако да се, најзад, жуманце често пута чврсто припије, залепи за љуску. Стога је врло саветно и корисно, она јаја која се хоће за насад да употребе, сваки други дан обртати, ако баш морају извесно време да стоје. Јер, ако се жуманце залепи за љуску, онда кад се заметак развија, нема довољно простора за кретање, и мора угинути. Од заметка — клице — повлачи се један канал, испуњен ваздухом, у средину жуманцета где се — у средини жуманцета — у шупљу куглу развија. Овај ваздушни мехурић, поред поменутог канала, чини те заметак (клица) плива увек на површини жуманцета, и кад се јаје обрће увек се у противном правцу креће све док заметак (клица) не дође горе. Услед тога, при лежењу, клица и добија највише топлоте. Клица се налази и код неоплођених јаја, па и код јаја оних кокошака, које се без петла држе. Ако је јаје оплођено, онда од клице почиње развијање пилета у јајету.

Док је *беланце* безбојно, *жуманце* је жућкасте боје и то због жућкастих масних куглица које се у њему находе. Сирово беланце — док још није отпочело распадање — прилично је без укуса и без мириса. Укус јајета налази се скоро искључиво у жуманцету. Расе кокошака и њихов начин живота условљавају боју жуманцета, његов укус и мирис. Пре свега утиче на њега храна. Од много меснате и зелене хране постаје жуманце затворено жуте боје, која често прелази у црвенкасту. Кад је храна само зрнаста, жуманце има отворену, бледо-жућкасту боју, а кад се кокоши храче жиром или брашном од жира, жуманце добија тамну, скоро црну боју, која долази отуда што се танинска киселина из жира једини с гвожђем у жуманцету. Укус јаја, а тако исто и мирис, још у већој мери зависи од хране. Што кокоши добијају више зелене хране, утолико је пријатнији укус и мирис јаја. Овим се објашњава оно, да су јаја од оних кокошака које се у слободи крећу, много укуснија од јаја оних кокошака које се у затвореном простору држе. Сувишна животињска храна чини те јаја добијају одвратан, непријатан укус и мирис на пр. кад кокоши у већој количини једу гунђеља (жук мољ,) или месних отпадака из кланица итд. Ако се дуже времена кокошкама даје црни или бели лук, онда, већ после неколико дана, утиче то на укус и мирис јаја, и тако после, отприлике 10 дана, она нису више за употребу.

И ако је храна у првом реду од утицаја на укус и мирис јаја, ипак укус и мирис унеколико зависе и од саме расе кокошке — носиље. Неоспорна је истина, да је укус јаја разних раса кокошака и при истој храни, различан. Тако на пример јаја од Талијанки, Минорки итд. нису тако пријатног укуса као јаја од Кохинхине, Ланшанке, Виандоте итд. Уопште јаја са жућкастом или мрком љуском имају пријатнији укус но јаја с белом љуском, због чега се прва у Енглеској боље плаћају од других. Да се доиста јаја са жутом љуском укусом разликују од јаја са белом љуском, јасно смо доказали пре неколико година. Били смо у већем друштву код једног живинара, који је сумњао у наше тврђење. Он нареди те се скуваше неколико јаја од његових Ланшанки, Виандота, Минорки и Талијанки, и, пошто су их окушали, изнеше нам. Ми смо са сигурношћу доказали која су јаја имала жуту љуску а која белу и ако нисмо никакву другу разлику могли правити међу јајима разних раса. Јаја обичне домаће расе кокошију имају, и ако су беле љуске, већином врло пријатан укус а најбоља су и најпријатнијег укуса јаја од ситне живине и Бантама. Од друге живине, одликују се необично укусним јајима ћурке, а пре свију морске кокошке, док су на пр. пловчија јаја много непријатнијег укуса и далеко изостају иза кокошињих јаја.

Чување јаја од врло је великог утицаја на њихов укус и мирис. Како је љуска од јајета веома шупљикава — порозна — то и градива јаког мириса и укуса приметно утичу на садржину јајета. Тако покварен ваздух у просторијама где се јаја чувају, чини те она непријатно и гадно миришу, уплесниве и укуса су бљутавог. Стога не би никада требало јаја остављати дуго у гнезду, већ би их требало сваки дан купити, јер ваздух у живинарнику није никада потпуно чист и није без непријатних испарења, нарочито ако су живинарници начињени поред стаја за крупну стоку или су с њима у вези. У продавницама стоје јаја често поред сира, рибе или каквих других животних намирница које јак мирис имају, те од ових такође примају мирис и укус. Тако исто јаја добивају непријатан мирис и укус и од буђаве, нечисте и ужежене подлоге на пр. исецкане сламе, на којој стоје, или ако се у такве ствари пакују. За чување јаја најзгоднији је и најбољи је мрачан, сув, хладовит и промајан простор и сува безмирисна подлога, као што је на пр. сува струготина од дрвета, плева, брашно од плуте или тресет а и чиста сува слама. За паковање, приликом пошиљања јаја, ваљало би такође сличан материјал употребљавати.

Сечка на пр. није добра за паковање јер брзо уплесниви и уквари се, стога Енглези плаћају за јаја паковава у сечци мање но за она која су пакована у чистој слами која нема никаквог мириса, или за она која су пакована у сандуцима или кутијама од хартије са нарочитим уметцима који немају никаквог мириса. За пошиљку већих количина јаја, најзгоднији су сандуци, а за мање количине добре су корпе и кутије. Да би се спречило разбијање јаја, завијају се она у танко истругане резнице од дрвета (Holzwolle) или се међу у нарочито начињене лепезице од нарочите хартије, рогоза итд. с претпоставком да и овај материјал нема никаквог мириса. Тако нпр. не сме ни кутија ни облоге мирисати на лепак итд.

* * *

Постанак — стварање — јајета бива делом у јајњаку кокошињем а делом у спроводнику јајета. Управо, обадва ова органа налазе се у птичијем телу удвојено (дупло) и леже с обе стране у трбушној дупљи, непосредно испод кошчаног скелета, који чува од повреда ове најважније органе за расплођавање. Али само леви јајњак и леви спроводник потпуно су развијени а десни јајњак и десни спроводник — закржљали су. Јајњак је гроздастог облика, на коме се, чим је млада кокош потпуно израсла, налазе већ као врло ситне ћелијце, сва јаја, која ће кокош за време свога живота снети. Нове јајне ћелијце не стварају се, пошто је кокош израсла — дакле, она не може за време свога живота више јаја снети, но што их има у клици, по свршетку свога развића. Овај број по правилу износи 600; код врло добрих кокошака до 800 а у сасвим ретким случајевима до 1000. — Развитак појединих јајних ћелија бива спорији или бржи, што зависи од начина живота кокошака, дакле од држања и неге а нарочито од хране, која условљава јаче или слабије несиво. Добром негом утиче се, да се јајне ћелијце брже развијају, да, дакле, кокош брже јаје једно за другим носи а рђавом негом и храном успорава се несиво. Што брже кокош носи, тим раније она изнесе и постаје непроизводна. Али баш од такве кокошке живинар и има највише користи, јер је он за толико краће време храни, па чак и ако је проузроковао брже несиво само и једино бољом храном. Узмимо само овај пример: Једна кокош, чије нас храњење стаје 4 динара годишње (кад се слабо на поље пушта) а која просечно годишње снесе 120 јаја — снеће нам за пет година 600 јаја и за то време појешће нам отприлике 20 динара. Али ако ју ми хранимо храном која је снажнија и јача и стаје нас на пр. годишње $4^1/_2$ динара, и ако успемо да нам она годишње снесе 150 јаја, онда је она снела за 4 године свих 600 јаја и утрошила само 18 динара

хране — дакле за време свога живота дала нам је два динара више чисте добити. А ако будемо у могућности да повећамо несиво те кокошке на 200 јаја годишње, онда ће нам ова кокош за три године сва јаја снети (600 комада), и ако тада годишњи трошак за храњење буде 5 динара, онда излази да је она за три године дала 600 јаја а утрошила хране само за 15 динара — добит је, дакле, за 5 динара већа. За практичног живинара јасна је, дакле, корист од добре, снажније хране и онда кад је она скупља. Разуме се, да ово може само дотле ићи, док је цена хране у складу с бржим добитком јаја. Било би, дакле, оправдано и корисно узимати за кокоши згодну зрнасту храну боље каквоће а не јевтинију и слабо хранљиву; напротив било би обрнуто, искључиво употребљавати место ове скупу вештачку храну, па и онда кад би се њом несиво повећало. Ако се снажнија и вештачка храна само као додатак обичној храни употребљава, може се чиста добит одгајивача знатно повећати, докле искључиво храњење само овом може учинити да трошшкови приход надмаше.

Вратимо се, после овога одступања, постанку јајета!.. На јајињаку се, дакле, с почетка налазе врло ситне јајне ћелице. Је ли кокош израсла и почне ли да се појављује полни нагон почињу и јајне ћелије да се увеличавају и то прво оне које се налазе на доњем крају јајињака. Оне добијају облик бобица и непрекидно расту и израсту у жуманцетову куглу — жуманце, — коју опкољава танка опна — покожица, и која још увек помоћу једног чашастог израсла (који изгледа као чашица на плоду биљном) стоји у вези с јајињаком.

Што већма жуманцетова кугла расте на самом јајињаку, утолико постаје жућа, док сасвим не сазре. Тада отпада као зрео плод с дрвета. Чашица, помоћу које се држала у вези са јајињаком и опна којом је била опкољена, суше се и такође отпадају. Зрење жуманцета на самоме јајињаку траје дуже или краће време, а може се убрзати добром негом а нарочито снажном храном. Кад је нега и храна рђава, онда и сазревање жуманцета бива спорије. По правилу прође најмање 24 часа између сазревања два жуманцета (две жуманцетове куглице), и то обично само једно жуманце отпада с јајињака за то време. Но може се десити да се два жуманцета у исто доба или убрзо једно за другим одвајају и заједно досповају у спроводник где се сад ствара јаје с два жуманцета. Повреде, поремећаји, страх (плашња) могу код кокошака учинити, да се жуманце пре од јајињака одвоји но што је сазрело, и услед таквог догађаја може једна кокош, у року од 24 часа, по два јајета снети, кад-кад друго одмах за првим. Друго снесено јаје има тада већином мање жуманце но прво снесено. Ако оставимо на страну те спољне утицаје или болести јајињака, онда се жуманца одвајају од јајињака у прилично правилним и једнаким размацима времена, а овај размак износи, као што поменусмо, најмање 24 часа а често пута и више. Кокош не може, дакле, у року од 24 часа снети више од једног нормалног јајета. Код пловака ово се напротив чешће дешава, а нарочито код индиских. Код већине кокошака прође између сазревања два жуманцета, па, дакле, и између несива два јајета, више од 24 часа а код добрих носиља 30 до 36 часова; код рђавијих носиља два дана па и више. Осим неге и хране зависи величина размака времена између ношења и од расе, па у једној раси и од саме индивидуалности поједине кокошке. Боље азијске расе, као и оне, које су постале укрштањем с овим носе 5, 6, 8 изузетно 15 до 20 дана једно за другим, па се онда одмарају 1 до 3 дана, и опет за тим исти број јаја и за исти број дана (једно за другим) носе, док се не расквоцају и тада наступа дужи одмор у несиву. Код Талијанки, које добро носе, прође 30 часова између зрења два жуманцета па, дакле, и између несива два јајета.

(Свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Важност сунцокрета. — И поред тога што се увелико зна, да је зрно од сунцокрета одлична храна за живину, и да врло добро утиче на носиље, ипак га готово још нико не сеје нарочито за практичну употребу, већ више за украс. Писац ових редака, сејући га ради пробе, дошао је до одличних резултата о њему, како по каквоћи зрна, тако и по величини. Двадесет, прошле године посејаних комада, достигли су по преко три метра у висину, а цветови су били у пречнику просечно по 50 см. са 1600—1800 крупних зрна. Поред тога што је зрно добра храна, и стабљика му се употребљава као добро гориво. Имајући ово на уму, као и лако обрађивање његово и не бирање земље, препоручујемо га нашим њљопривредницима као биљку о којој треба водити озбиљног рачуна, јер се то старање богато плаћа.

Натерати вола да устане. — Врло се често дешава, да во легне и неће да устане, због чега их многи туку и злостављају, ма да им то не помаже. Један немачки пољопривредник препоручује противу овога једно врло просто средство. По њему, у случају, кад се во ни после неколико покушаја неће да дигне, треба му метнути у нос мало суве земље, и она голицајући му слузњачу уплаши га, те одмах скочи на ноге.

ГЛАСНИК

Нов члан утемељач. — Господин *Артур Иванович Череи Сиридович*, краљевско српски почасни конзул у Москви и председник Московског Славенског Друштва, желећи да помогне рад Српског Пољопривредног Друштва на унапређењу пољске привреде, изволео се уписати за члана утемељача друштвеног и улог у 100 динара положити благајни друштвеној.

Продаја садница. — Услед преуређивања свога воћног расадника, Управа Винодељско-Воћарске Школе у Букову (код Неготина) има за издавање у јесен ове, и у пролеће идуће године, велики број јабукових садница од најодабранијих прилагођених страних и домаћих сората. Цене су овим воћним саднicама по 30 пара динарских комад, а преко 100 комада 25 динара стотина.

Остале воћне саднице, и саднице украсног дрвећа и шибља продаваће се по *ценовнику воћака, украсног дрвећа* и *шибља*, који ће се послати свакоме бесплатно, који с писмом пошаље поштанску марку од 10 пара динарских.

Издавање и разашиљање садница отпочеће од *половине октобра* месеца ове године.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 28 броја Тежака. — *Чланци:* Пољопривредник треба да чита. — О значају ваљка по рационално обрађивање земље. — О нези говеда. — Кокошије јаје, његов састав, постанак и развиће (свршиће се). — *Подлистак:* Наши добротвори и штеточине (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Ње. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ВАЊА, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 29. У БЕОГРАДУ, 10 ОКТОБРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

ОДГАЈИВАЊЕ ЖИВИНЕ ЗА МЕСО

Живина у исхрани људској игра велику улогу. Њу троше како богаташи на својим богатим трпезама тако и сиротиња, ма то било и ређе. Као лаку а при том снажну храну, троше је болесници у болницама као и они који се од болести опорављају. Па и ако она у исхрани народа има тако одлично место, ипак јој се од стране пољопривредника не поклања она пажња коју она заслужује. Кад пољопривредник хоће да прода говече, свињче или овцу, он такво грло најпре колико толико угоји, па га онда прода. То чини стога, што угојено грло прода скупље. На тај начин, не само што добро прода извесне врсте хране, које не би могао корисније употребити, већ добро наплати свој труд и рад. Наравно, ми овде мислимо на оне пољопривреднике, који овај посао потпуно разумеју. Иначе, ако га не раде са довољним разумевањем, у место награде и користи, имаће штету. Па кад је потребно гојење стоке која је одвојена за продају, и ако њено гојење дуже траје и више стаје, онда је и гојење живине веома оправдано са пољопривредниковог гледишта, нарочито још и стога, што он на своме домазлуку има толико отпадака, које само живина може корисно употребити.

Као год што ни свако грло говеди, оваца и свиња, није за гојење, тако ни свака живина није за тај посао. На тржовима се данас тражи крупна, месната живина, која ће се моћи за кратко време угојити. Ситна и кржљава живина није за гојење. А баш и да се гоји, треба јој толико исто хране и неге као и крупној. Међутим, она на тргу као лакша роба, не би могла налазити онакву тражњу и прођу као крупна и добро спремљена роба. Па кад то стоји, онда је на сваки начин боље држати крупнију живину, јер ће од ње и већа корист бити.

У последње време, приметило се да и наши пољопривредници отпочињу држати бољу и крупнију живину. Само јој не поклањају довољно пажње, те се лошија грла са бољим спарују, и тако место напретка иде се готово у назад. А да већ и не говоримо о томе: како се многи наши пољопривредници и не брину о живинарнику, у коме ће им живина бар преко зиме боравити; а то и јесте главна сметња одомаћивању бољих раса кокошака у нас.

Стога, дакле, што је држање живине корисно, треба јој се састарати: за удобан живинарник, довољно хране и потребну негу. Колико ће се држати живине зависи од величине простора, који јој се може одвојити и хране којом се може како ваља хранити. Али и овде треба имати на уму, па држати онолики број који ће се моћи добро сместити, хранити и неговати. Много је дакле боље држати и мањи број како треба, но већи макар како.

Извођење крупније живине, живине за месо, ваља тако удесити, да се млада грла до јесени како треба развијају, да без опасности, коју им назеб може донети, могу у зиму ући. На ово треба да пазе нарочито они одгајивачи, који нису спремили на време удобан живинарник.

Одгајивачи који имају удобан живинарник за извођење пилића, и особито они у близини већих градова, где је потрошња младих пилића велика, могу преко године насађивати квочке тако, да у свако време имају пилића на продају. С погледом дакле на већу тражњу и добру прођу пилића, извођење њихово може бити: у *зиму* које траје јануара и фебруара; *пролетње* које почиње марта и траје до јула и *позно* које почиње јула па траје до септембра месеца.

Онде, где се пилићи гоје, треба насађивање вршити у зиму или позно у јесен, тако да стану за трг онда, кад им је најбоља цена. Иначе за добијање јаја за продају или за запат, ваља насађивање грла вршити у пролеће.

Зимско извођење пилића може се вршити само у просторијама нарочито за то удешеним. Ко хоће да насађује и изводи живину зими, а нема згодних просторија много је боље да то и не чини, јер од таквога посла не може бити ништа. Ну сем ове сметње, зимско извођење има тешкоћа још и у томе, што се тада не може да нађе квочака довољно за лежење а и јаја су у то време неоплођенија. А сем свега тога, још и пилићи у тим просторима теже напредују него кад се крећу по њу по топлом ваздуху. — Свака раса кокошију није за зимско насађивање. Нарочито наша домаћа кокош није за то. За зимско насађивање најбоље је употребити Кохинку, Браму и Лангшан. Оне стрпљиво леже на јајима и добро воде пилиће. Позно насађивање је лакше. У то доба може се наћи више оплођених јаја а и квочака за извођење. Даље, време је још топло, те пилићи могу да иду по њу и по мало траже храну. Инсекти и зелена храна: травица и лишће тада им добро чини. Кад пилићи овако на њу поодрасту, могу се лако после држати у топлим затвореним просторима и за три месеца старости и погојити.

Грла за производњу меса, па била женска или мушка, треба брзо да расту и развијају се; да су крупна; поједине

партије као: леђа, тртица и прси широке, месо бело, меко превучено танком кожом. — Живина у које је месо затворене боје, модрикасто или жућкасто, кожа дебела и жилава није за гојење, јер није тако јестна. Таква је кожа и месо у наших домаћих кокошака а и неких страних нпр. талијанских са жутим ногама.

Ко жели да гоји младу живину, тај треба да је добро храни. Јер млада живина потребује доста хране како за своје развиће, тако и за образовање масних делова — гојење.

Кад је живина здрава а при том се добро храни и има удобан живинарник, може да се потпуно угоји за 15—25 дана. Не могне ли се за ово време добро угојити, не треба је више на храни ни држати, већ одмах такву каква је поклати или продати.

На једном месту горе поменули смо, да нам одгајивачки рачун и интерес налаже да за гојење држимо само крупну живину. Али, тако исто помињемо још и то, да има и неких ситнијих раса кокошака, које се такође могу добро гојити и као такве налазе своје проће. Па и наша домаћа кокош може се угојити, само је пре тога ваља ушкопити и тада јој је месо мекше и укусније.

За гојење су најбоље енглеске, па онда француске и неке азијске, но већ у Европи одомаћене кокоши.

У Француској су најчувеније кокоши; Худанка, Кревкер, Ла-Флеш, Ле-Ман, Монтез и Бреда. А Кохинка, Брама и Ланшан пореклом спадају у азијске кокошке.

Ну било да се ма која од наведених раса употреби за гајење ради доцнијега гојења, треба да је чиста. Али у нашим приликама врло је тешко одржати чистоту расе, јер се код нас све кокошке држе заједно са петловима, те петлови једне расе оплођавају кокошке друге расе и отуда постају мелези. Кад се већ не могу држати чисте расе кокошака, могу се и мелези држати, али тако да и они припадају раси меснатих кокошију. Први мелези су обично добри, брзо се развијају и имају крупно тело; добро се гоје и добро преносе своје особине. Само у том случају треба добро пазити да петао буде увек чисте расе и од познатих меснатих кокошију и да своје особине добро преноси на потомство.

Добра кокошка за месо, треба да се одликује поред брзог развића још и мирном нарави; да на јајима лежи где се насади, а поред тога и да храну не пробира. А све ове особине готово у највећем степену имају Браме и Кохинке, те стога их ваља за гајење и употребити.

Кад се ове кокошке спаре са Худанским петлом, дају изванредно добре мелезе који су крупни а тако исто добро се и гоје. Кокошке преносе на ове мелезе крупноћу свога тела а петлови им дају краће ноге и финије месо. Ако се сад ово коло женских мелеза спари са петлом Лангшаном или Доркингом добивени мелези биће још крупнији.

Није довољно да живина буде само од расе, па да је добра за месо, него њу ваља добро и хранити. И то, не само хранити пилиће, него и кокошке од којих се узимају јаја за запат. Јер, ако се кокошке рђаво хране, јаја не могу бити добра нити се из њих извести здрави и једри пилићи.

Грла се мећу на храну кад наврше три месеца старости. Млађа грла не треба метати на храну, јер ће велики део ове трошити на свој пораст и развиће, а само тек неки, незнатан део ићиће на гојење. Чврсту храну не треба им давати већ меку. Од меке хране, а нарочито кад им се ове повише даје, шири се желудац, те је више могу да приме и тако се пре и боље могу да погоје. — Старијим грлима не мора се давати само мека храна. Она подносе боље чврсту храну, али се и њима може мека давати с времена на време. — Петлови се такође могу гојити. Ако се старији гоје, треба их пре тога пошкопити, па ће се боље угојити и месо ће им бити укусније. А, ако се неће шкопити, треба их на 2—3 месеца раније него што отпочне гојење одвојити од кокошију, тако, да на њих сасвим забораве, па ће се и онда моћи погојити. Али, најбоље је све оне петлове, који се неће задржати за запат, одвојити и метнути на храну, пре него што почну нарашћивати кокошке, па ће се за кратко време врло добро угојити. По себи се већ разуме да сва она грла која буду метнута на храну, па била мушка или женска, млађа или старија, треба да буду потпуно здрава. Јер, болесна грла, не само што не могу да се гоје, па макар шта им се за храну давало, него још и опадају.

ПОДЛИСТАК

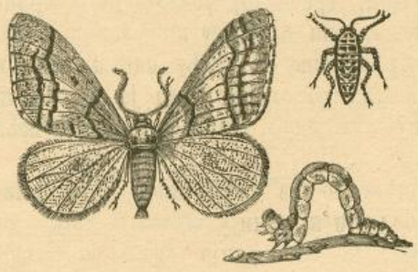
НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

(свршетак)

Јаја су обавијена извесном лепљивом материјом, која се доцније веома стврдне. Мала јаја су веома вешто једно до другог стављена у овој лепљивој маси. У овом облику јаја презиме па се из њих одмах у пролеће излегу гусенице, које нападну на пупољке воћака и осталог дрвећа.

Ноћни лептири (из рода *Noctua*) чија је мала глава увучена у труп и у којих је лутка обично обавијена само једним танким ткивом, развијају се у земљи и долазе такође *међу наше највеће непријатеље*. Међу њима заслужује нарочито помена: *купусна лептирица*, купусар, (Noctua brassicae), чија гусеница дуби срце у главици купусној, те учини да се купус не може употребити због гомиле измета, што га она у сред главице остави; *салатина лептирица* (N. oleracea) која уништава салату а и купус по нашим градинама; *житна лептирица* (*усевача*) (N. segetum) која се појављује у јесен и напада млада жита, *ливадска лептирица* (N. graminis) која често сатире траве по ливадама и, напослетку, *грашкова лептирица* (N. gamma), чија гусеница десеткује лишће појединих варива а често напада и на конопљу.

Ну понајинтересантнији међу овим вечерњим лептирима штеточинама јесу они из рода *мразоваца* (Geometra) од којега рода имају два представника: *велики мразовац* сл. 5. (G. defoliaria) *мали мразовац*, сл. 6. (G. brumata), од којих се последњи представник неки пут појављује у великим количинама и често затре наше воћке. Лептири се појављују доцкан у јесен и у зиму од свршетка октобра до почетка децембра. У овом времену мужјаци лете својим великим меким крилима по воћњацима. Женке су без крила те не могу летети, ну за то оне имају дугачке ноге наоружане кукицама, чијом помоћу могу пузати и по усправним подлогама и којима се служе, кад хоће да се успужу уз стабла дрвећа и да оставе своја усамљена јаја по гранчицама. Врло је тешко опазити ова јаја и ако се она налазе у обиљу растурена по воћкама и, неки пут, баш у великим количинама. Ова јаја врло добро подносе и највећу хладноћу а у првим данима пролећним се из њих излегу гусенице, које одмах нападну младе пупољке. Радије нападају цветне пупољке. Много пута читави воћњаци настрадају тако од гусеница ових лептира да, не могавши од њих развити своје пупољке, изгледају дрвета као спаљена.

Слика 5. Велики мразовац (мужак, женка и гусеница).

На срећу, тиме, што женка нема крила, сама нам је природа пружила средство, којим ћемо ограничити пустошења, које нам ови ноћни лептири наносе. За тај циљ се на стаблу

Пољопривредник као одгајивач може гојити живину, али само у малом и то у близини већих градова у којима ће је моћи продавати. Иначе, за њега је много боље да гаји онакву живину какву од њега буду гојачи или трговци тражили.

За гојење живине увелико, поред потребнога простора и хране, треба гојач да има и капитала како би увек имао живине на храни, те да попуни оно што је продато.

И ако шкопљење петлова и кокошака на први поглед изгледа проста ствар, ипак за тај посао треба имати једно вешто лице, које ће га вршити.

О самом гојењу живине биће другом приликом речи.

И. К.

О БЕСНИЛУ[1])

— Д-р. Драг. С. Петковић —
Управник Пастеровог Завода у Нишу

Беснило је заразна мождана болест, која се најобичније преноси уједом бесних животиња, у чијој се бали налази клица ове болести. — Најобичније и најчешће од ове болести пате пси. Они се управо сматрају као прави носиоци ове болести и они чине те ове болести не може сасвим нестати. Као доказ за ово служе земље где је уведена контрола над псима. У Енглеској били су случајеви беснила врло чести. После увођења контроле над псима ова је болест толико ишчезла да је сада скоро непозната. Ово исто важи и за Немачку а нарочито за неке њене покрајине (Виртемберг). У Немачкој се најчешће јављају пси на руској граници, где такви пси из Русије прелазе.

После паса најчешће бесне мачке и др. домаће животиње (говеда, коњи, свиње, овце и др.) а за њима долази дивљач (курјаци, лисице, рисеви итд.). За све ове животиње може се у већини случајева утврдити да су биле уједене од бесних паса.

Од 824 лица, лечених за прве три године (1901, 1903 и 1903) у нашем Пастеровом Заводу у Нишу њих 728 уједено је било од паса, што другим речима значи на стотину уједених и лечених долази 88·35% због уједа од паса. Од мачака било је уједено 48 лица т.ј. 5·82%. Дакле мачке и пси сами дају 94·17% уједених, а на све остале животиње не долази ни непуних 6%.

Из свега овога излази, да при сузбијању ове болести треба главну пажњу обратити псима.

Главна санитетска мера састоји се у томе, да се *контролише држања паса,* да се зна ко има и ко нема пса, да се забрани скитање паса по улицама, да се сви пси скитачки утамањују, да се пси не смеју доводити на јавна места, а ако се воде да то бива на узици и с корпом на њушци. Поред тога да се забрани увоз паса или да то бива само после довољне контроле. За време заразе треба апсолутно свакоме-домаћину забранити да своје псе пушта на улицу за извесно време (1—2 месеца).

За многе заразне болести пронађена је клица која ту болест производи, али за беснило то није још постигнуто. Ну и ако клица болести није пронађена, ипак је пронађено лечење болести. За овај проналазак има се благодарити славноме француском научењаку *Пастеру.* Ово лечење бива у нарочитим заводима који се по његовом имену зову *Пастерови Заводи.* Наш Пастеров Завод ради од 1 јануара 1901 године. Пастеровим умом и трудом пронађено је да се између дана уједа и дана докле ће беснило избити, може дотично лице предохрано (превентивно) од беснила лечити тако да се болест не може појавити.

У нашем народу верује се да болест избија за 40 дана, а неки веле тачно четрдесетога дана. Отуда и постоји ваљда пословица: „прођоше му четрдесет дана.“ Ово мишљење није оправдано. Беснило се може појавити већ и петнаестога дана после уједа а може и после неколико месеци. Скоро свако беснило избије за три месеца од дана уједа, а највише случајева долази на први, затим на други а најмање на трећи месец.

Једном појављеној болести нема лека, онда је за свако лечење доцкан. Једино још што се може радити, да се зове

[1]) Обраћамо пажњу читалаца *Тежака* на овај поучни чланак нашег сарадника г. Д-ра Петковића. Управника Пастеровог, Завода у Нишу и радујемо се што ћемо кроз кратко време донети из његовог пера низ чланака за народ, међу којима засад обраћамо пажњу наших читалаца на чланак: *Богиње* и *Пелцовање од богиња, о Туберкулози* и др., који ће ускоро изаћи у *Тежаку.* Ур.

огребе као један поширн прстен па се тај прстен обавије окатрањеним завојем, који се добија на тај начин, што ће се артија добро намазати катраном па онда обложити на обележени прстен на стаблу и канапом чврсто увезати. При том треба попунити: иловачом, кречом или пепелом све шупљине, које би биле између стабла и завоја, како се инсекат не би провукао између стабла и накатрањеног завоја. Уз то, овај завој, који треба бар с длана да буде широк, треба после свега, добро намазати катраном, а то обнављати увек кад се површина осуши. *Овај се завој ставља у октобру и одржава се чак до јануара премазујући га по површини тако, да му она увек буде лепљива.*

Слика 6. Мали Мразовац (мужјак, женка и гусеница).

На овај укатрањени завој, који се на стабло стави, нахвата се преко ноћи толико женака ових лептирова, да нас њихова количина зачуђава. У годинама које су биле повољне за развиће ових ноћних лептирова, толико се женака ноћу похвата да би смо могли скоро посумњати да нису неке прешле преко слоја полепљених, које су на тај начин створиле мост за оне које за њима долазе.

Једне године писац ових редова памти како се намножило у његову родном месту веома много ових ноћних лептирова. Узалуд је отац пишчев сељанима, њихов свештеник, држао читава популарна предавања о томе: како се од ових штеточина треба бранити, препоручујући им енергично употребу окатрањеног завоја ради спаса њихових воћака. Узалуд беше све! Сељаци не хтедоше послушати паметне савете својега свештеника, него се још подсмеваше из прикрајка његовим тврдњама: како женке немају крила кад ето мужјаци, који лете од воћке до воћке имају те још колика.

Немачки природњак *Фогт* прича како је у његова оца, свештеника, био велики воћњак са више од стотину лепо развијених дрвета. Кроз неколико година је стари свештеник веома ревносно премазивао кречним млеком (вода у којој је креч загашен) све воћке чак до грана а у јесен употребљавао овај окатрањени завој. Премазивање кречним млеком учинило је да се обнављала кора и постајала глатка, те није могла служити као прибежиште разним ларвама; на окатрањеном завоју опет се хватало толико женака ових ноћних лептира, да је свако по подне цела породица била заузета послом око поновног премазивања завоја. Пролазници, који су наилазили поред воћњака добацивали су у овим приликама масу доскочица и подсмевки на рачун дрвета чудног изгледа у воћњаку свештеникову, а и сами работници у њему нису били поштеђени. Ну, када, на пролеће, воћњак процвета, и то у најраскошнијој својој пуноћи, док су други воћњаци изгледали као спаљени, па када је породица свештеникова дочекала изобилну бербу трешања, а за тим и шљива, јабука и крушака, док су сељани, ушав у своје воћњаке, могли дувати у празне песнице, онда нису ни они више мислили, да је радња свештеникова беспослица, нити да

лекар да ублажи муке болеснику. За то је врло важно и драгоцено превентивно лечење, које је *Пастер* пронашао.

Како код људи тако и код животиња, беснило се јавља у врло разним облицима, али сви они деле се углавноме на две групе: на раздражено беснило и на мирно (суво или паралитично беснило). Има још један врло ретки облик беснила, где се дотично лице или живинче осећа доста добро до самога тренутка смрти, а гада пада на земљу као капљом погођено.

Главни су знаци беснила: главобоља, узнемиреност, бојажљивост, страх и узбуђеност од воде, светлости, ветра, звука и потреса, немогућност гутања итд. — За одређивање беснила најбоље је посматрати дотичну животињу за време живота. За то не треба сумњиво живинче убијати већ треба звати марвеног лекара да га за живота посматра. Поред овога може се беснило и у Пастеровом Заводу утврдити, ако се пошаље парче мозга у глицерину спаковано.

Сви уједени не морају побеснити; јер има много лица која су уједена од беснога пса али нису опогањена његовом заразном балом. Ту долазе највише уједи кроз хаљине. Најопаснији су уједи за главу а нарочито за лице. Пре проналаска Пастеровога лечења од 100 ујединих за главу побесни преко 60% а сада је овај број спао на 1—2%. После ових уједа, долазе уједи за шаку и стопало, јер су тамо живци најгушћи. Најмање су опасни уједи за труп и удове, јер су живци ретки а ови су делови готово увек покривени оделом. Једно на друго узето од свију уједених лица, кад се урачунају и она лица, која су уједена од паса за које се не зна поуздано да ли су бесни, беснило је пре лечења преко 14 од сто. Сада, кад је заведено лечење, смртност лечених износи од 3—10 на хиљаду (0,3 до 1,0%).

У нашем Пастеровом Заводу смртност је нешто мање од 5 на хиљаду (0,48%).

Није свеједно кад треба доћи у Завод на лечење. Што се пре дође све је већи успех а с доцним доласком губи се изглед на успех. Најуспешније се лече оно лица која дођу још у првој недељи после уједа. Код оваквих лица врло се ретко деси несрећан случај и то само онда кад је повреда и зараза сувише јака и на опасном месту.

Да би се после уједа зараза колико толико избегла треба ране одмах прати водом и сапуном, карболом или другим чистећим течностима. У старо време, пре лечења, врло се често употребљавало сагоревање ране усијаним гвожђем. Код оваквих случајева примећено је да беснило доцније избија, што доказује да је ово сагоревање имало неки мали успех. Прање ране и сагоревање може бити од користи само ако се одмах бар у року за 5 минута, рана испере, иначе доцније прање је узалуд.

Од уједа бесних животиња највише страдају сељани и то већином деца и омладина, а по имућству судећи највећма страда сиротиња, дакле једном речи: *уједима бесних животиња (паса) највише су изложена сељачка сиротна деца, па затим сиротиња уопште.* Први болесник, кога је *Пастер* лечио од беснила, било је једно планинско чобанче.

Зато баш што се сиротиња највише лечи од ове болести, постоје нарочити прописи о упућивању болесника у Пастеров Завод на лечење. Тако на основу постојећих расписа за сиротињу даје општина путни трошак а округ новац за издржавање докле лечење траје и 10 динара на име таксе Заводу за лечење.

Код нас у Србији није свуда подједнако распрострањено беснило. Највише од њега страда Шумадија а затим Поморавље, докле Тимок и јужни крајеви (нишки, врањски, пиротски и топлички округ) врло мало страдају. Ужички крај одликује се тешкоћом повреда више но бројем уједених. Остали крајеви захваћени су више или мање према својој удаљености од Шумадије.

Од доба годишњих, најопасније је време кад су велике врућине и велике хладноће. Код нас је било за време напред споменутих година у јуну 101 а у јануару 84 случаја, докле је у децембру био само 41 случај.

Често пута псето које је ујело једно или више лица ујело је још и које грло стоке. У таквом случају *не треба стоку убијати јер сва уједена стока неће побеснити*, те би била штета да се убија. Овакву стоку треба само пажљиво чувати и посматрати. Скупоцена стока, нарочито коњи, говеда и пси могу се такође довести у Завод на лечење.

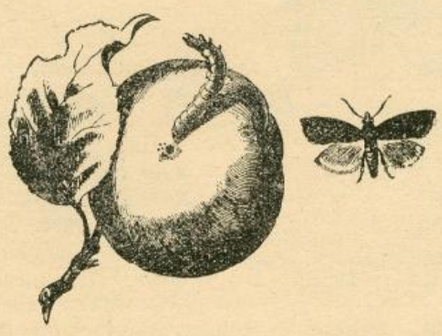
је окатрањени завој тако рђава ствар, те се и потрудише друге године, да се о његовој користи увере.

Ну сем ових лептира има и још многих других, који су нам врло опасни непријатељи Има безброј тако званих *лептирића*, који се појављују обично у сутон или ноћу, те и не привлаче нашу пажњу једно због своје сићушности а друго због својих нејасних боја.

Маса ових лептирића, као што су они из рода *Pyraiis*, који се одликују великим пипцима и сежњацима, који им на глави стоје као рогови или као што су они из рода Tortrix, чије гусенице увијају лишће у цеви на лик цигаре и буше пупољке или младе плодове, или као што су они лептирићи познати под именом *мољаца* (Tinea), цео тај тако рећи микроскопски свет из царства лептирског пролеће кроз наша поља и шуме, ливаде и воћњаке, куће, коњушнице и житнице, заилази и у наше стајаће рухо и скложену храну у толикој мери, да ми скоро немамо начина како од ових напасника да се одбранимо.

Да наведемо на овом месту *лептирића винове лозе* (Pyralis vitana) као веома опасног штеточину по виноградима. Лептир лети у августу и полаже своја жућкаста јаја у гомилицама на лицу листа, покривши их смоластом, у пола стврдлом материјом, тако да се ова гомилица лако може опазити и уклонити. Гусенице окруже својим влакнима све што им је на домаку: лишће вршике и изданке; у том времену оне још не чине осетне штете пошто су још мале, и тад једу само зелени део листа, па се, кад наступе први хладнији дани, повуку у пукотине у кори, где преспавају зиму. Излазе у почетку пролећа, нападају на пупољке, и уклупчају се у гнезда од влакана, одакле их је тешко истиснути. У ово доба оне пустоше винограде у највећем степену. Једини начин који би се могао препоручити за уништавање ових штеточина био би: *збирање и чишћење јаја са лишћа у месецу августу.*

На неким местима се појављује на виновој лози други неки лептирић *грожђар* (Tortrix uwana), чије се прво покољење појављује у почетку пролећа а друго у јулу. Пролећне гусенице једу поглавито цветне пупољке; оне из другог покољења, што се појављују у јесен, нападају саму пупад на гроздовима и поједу их до семена. Ова нападнута пупад имају у

Слика 7. Јабучни смотавац.

близини петељке по једну плавичасту пробушену мрљу, кроз коју излазе гусенични измети. Гусеница дуби тако пупад једно за другим, обавија их својим влакнима, те ова пређу у неку врсту врења, због чега се често у Виртембергу и Бадену (зе-

Сваки болесник који полази у Пастеров Завод на лечење треба да се снабде довољним трошком: 1. за долазак и повратак, 2. за издржавање за време лечења бар за 15 дана; и 3. таксом за лечење (10 дин.) коју треба положити Заводу на име утрошка материјала око лечења.

Поред тога сваки болесник треба, кад год је могућно да се труди да у Завод донесе и парче мозга од животиње (пса) која га је ујела. На основу овога мозга њему ће се моћи поуздано рећи да ли је дотична животиња била бесна или не.

О сваком случају беснила код људи треба извештавати Управу Пастеровог Завода, која о томе води прибелешке.

КОКОШИЊЕ ЈАЈЕ, ЊЕГОВ САСТАВ, ПОСТАНАК И РАЗВИЋЕ

— **Dr. B. Blanke** —

(СВРШЕТАК)

Докле се год жуманце находи на јајињаку, опкољено је танком кожицом која с почетка има фине крвне судове, али постепено она страна која је окренута јајињаку, губи крв и онда се прекине тако да жуманце може отпасти. Бескрвни део жуманцетове опне зове се ожиљак. Дешава се да се опна раскине, пре но што је постала бескрвна, или на неком другом месту на коме има још крвних судова. У овоме случају ухвате се на жуманцету мале капљице крви или се виде крваве пруге, које после обмота беланце, те се онај који такво јаје једе чуди: како је могућно да у јајету има крви?

Пошто се жуманце (жуманцетова куглица) откине од јајињака, доспева оно у спроводник тј. у једну цев која је као црево увијена и која је око пола метра дугачка, чији, нешто шири почетак, носи назив левак. Спроводник се може јако да стеже — скупља и шири — и тако потискује жуманце напред где се даље образовање јајета довршава. У горњем делу спроводника врши се *оплођавање јајета*, ако је петао раније кокош газио и оплодио. Као што је познато, наше кокоши немају прави мушки полни орган а пловке и гуске имају га. Парење врши се на тај начин што из клоаке петлове искаче једна врста жлезде, која се завуче у клоаку кокошке и семе у њу пусти. Семени кончићи доспевају из клоаке у спроводник и у овоме се крећу напред — на више. Ови семени кончићи (семе) живе просечно код наших кокошака 12 до 15 дана и могу оплодити сва јаја која за то време прођу кроз спроводник т.ј. само дотле док жуманце не опколи већа количина беланцета или док га, што више и сама љуска не обмота. Код ћурака семе још дуже живи, па и код кокошака често пута три па и више недеља. Кад петао једанпут гази кокошку може се на тај начин већи број јаја оплодити. Ми смо доживели да су кокошке пет недеља, пошто су се раставиле од петла, носиле ипак оплођена јаја.

Из ових наших разлагања излази, да за несиво кокошака уопште није потребно да оне имају петла, јер јаја се стварају па било да је кокошку петао газио или не. Разуме се, да су у последњем случају јаја *неоплођена и да се за насад не могу употребити* (тако звани „чйстцн“). Да би се из јајета могло пиле излећи, потребно је да семе (семени кончић) петлово продре у клицу (заметак) која, као што смо видели, плива у виду беличастог круга на горњој површини жуманцета. Ако клице нема, онда је природно, да и ако буде било парења, не може бити оплођавања. Да ли је оплођавање свршено, не може се голим оком приметити. јер онај беличасти круг, у коме треба да буде клица, налази се већином и код неоплођених јаја — дакле, по њему се не може никакав закључак извести: да ли је јаје оплођено или не? С друге стране, не може се опет рећи да је свако јаје неке кокошке оплођено, ако су се у спроводнику — кад је у њ приспело жуманце — налазили семени кончићи. Шта више чешће се дешава, да и ако има семених кончића, ниједан од ових не продре у клицу (заметак), а најчешће не бива оплођавање кад је кокош угојена, јер слојеви масти праве наборе у спроводнику, којима су семени кончићи често опкољени, тако да жуманце склизи неоплођено. Што је год више семених кончића, утолико је већа вероватноћа, да свако јаје буде оплођено, и што чешће петао гази кокош, утолико ће се више семених кончића налазити у спроводнику, из чега следује закључак: *да се на једног петла не сме држата велики број кокошака*, ако се уопште рачуна на оплођена јаја, па и ако је један једини петао довољан за велики број кокошака, што у осталом зависи од расе, нарави и телесне снаге — према чему му се додељује више или мање кокошака. Док је жуманце још у вези с јајињаком, не може се оплођавање свршити, јер опна жуманцетова спречава продирање семеног кончића у клицу. Оплођавање се вазда свршава тек у горњем делу спроводника.

У своме дужем, средњем делу, спроводник је снабдевен жлездама, које луче беланце које се у слојевима разне густине скупља око жуманцета. Ако су се два жуманцета у исто доба одвојила од јајињака, онда обадва опколи беланце и тада постану јаја са два жуманцета („близнад“) Друга једна недаћа, то је стварање јаја без жуманцета или тако званих лажних јаја, која се састоје из беланцета и љуске. Она постају на тај начин што се у спроводнику одвајају комади беланчевине, скупљају се, па онда ове опкољавају слојеви беланцета, као год и жу-

---

мљама, где се највише појављују ови лептири) и сама берба осујетила.

Гусеница *јабучног смотавца* сл. 7. (Tortrix pomonana) живи на јабукама а слична њему у шљивама. Мали лептири ови положе своја јаја у цветове јабука и шљива. Младе гусенице продру обично одозго у плод а иду тако ка средини, остављајући за собом једну цев, кроз коју излазе напоље њихови измети. Плодови, који су нападнути овим гусеницама, обично опадну пре других; гусеница их тада напусти и повуче се у какав заклон обично у шушањ од лишћа где испреде себи чауру у којој очекује пролеће не мењајући својега облика. *Протрести и уклонити пре времена сазреле плодове у истини је најбоље средство, којим ћемо ограничити пустошења овог штетног лептира.*

Слика 8. Житни мољац.

Ну у сваком погледу су најгоре за све воћаре оне гусенице које се по највише залегу у цветним пупољцима разнога воћа. (Tortrix variegana, ocellana, pruniana); оне опкруже својим влакнима и прождеру сву унутрашњост цветних и лисних пупољака који се још нису ни развили. Свако дрво има скоро своју нарочиту врсту, те је жалосно видети цветове у пола изгрижене, како се развијају из згњечена пупољка, тако да се из њих никад не може плод развити. Са малих дрвета и могу се ове гусенице очистити, ну са великих врло тешко.

Тако звани *житни мољац* сл. 8. (Tinea granella) често не даје мирно спавати вредном земљораднику или житарском трговцу. Ови мољци лете у *мају* и *јуну* и полажу своја јаја само на жито по житницама, из којих се излегу мале беле гусенице са мрком главом. Гусеница једе само брашњевину житнога зрна испунивши га својим изметима, те до септембра, доба када она достигне своју нормалну величину, уништи свака од њих по двaестину до триестину зрна, која су сва везана у једној гомили влакнима, која она лучи, те тако у тој гомили прелазе у неку врсту врења. Гусенице се преображавају у лутке, неки пут, у самој тој гомилици зрневља, а, неки пут, у пукотинама патоса, где покрију своје чауре струготинама од изедена дрвета и прелазе у доба лутке у овим чаурама тек у пролеће. Једино средство да се униште ове штеточине јесте: *просушивање нападнутог зрневља у пећима, где ће услед велике топлоте гусенице и њихове лутке угинути.*

Да наведемо још једног мољца, који прави велике штете пчеларима — *метиљ* (Tinea cerella) сл. 9. Лептир овога инсекта има боју сиву као што је дрво и обично облеће око кошница тражећи на њима пукотине, кроз које би могао сместити своје јаје, што неки пут чини и кроз главни отвор на кошници, када се овај добро не чува, ну обично ту своју дрскост плати главом, пошто га пчеле на мах убију. Мале гусенице дубе себи канале по саћу и кад израсту до потпуне своје величине, могу достићи величину и дебљину цеви пера птичијег. Оне препокрију својим ткивом све пукотине и отворе на саћу, тако да пчеле не могу ни доћи до меда, те тако могу бити проузроковачи смрти кошничиних становника преко зиме. Једу само

манце. Много су ређа јаја, која се састоје само из жуманцета са мало или скоро нимало беланчевине и љуске. — Око беланцета ствара се, даље, унутрашња и спољашна јајна опна, које је углавном из згрушаног беланцета. У доњем крају спроводника ствара се љуска. У овом делу спроводника налазе се жлезде које слажу слојеве креча око готовог јајета. Ако кокош није узела довољно креча, онда и жлезде, разуме се, нису у стању да креч излучују и тада се стварају јаја без љуске или мекана јаја. И код јако угојених кокошака не излучује се довољно креча у спроводнику; исто тако кад се кокош уплаши, кад се надражи итд. може се десити да јаје брзо кроз спроводник склизи и да не буде довољно опкољено кречном љуском. Обратно бива кад јаје клизи лагано — лагано се креће кроз спроводник — јер тада љуска постаје прекомерно дебела.

Пре свога ушћа у клоаку, шири се спроводник, у коме се делу готово јаје задржава (матрица). У овом делу спроводника (матрици) јаје пробави дуже или краће време, пре но што га кокош снесе. Докле је путовање јајета кроз спроводник досада било невољно тј. независно од воље кокошке, — може кокош дуже време задржати готово јаје у поменутом делу спроводника. Она то чини на пример онда кад не може одмах на гнездо да дође, дакле кад се на гнезду налазе друге кокоши; кад се потпуно развиће јајета преко ноћ свршило итд. Али продирање јајета бива све јаче и јаче, и ако поремећај или дуже времена немање гнезда траје, онда кокош снесе јаје на ма коме произвољном месту. Кратко време пре но што ће кокош да снесе, опажа се увијање, мучење кокошке, мишићи спроводника скупљају се и тако потискују јаје напред да ово дође у пропуст, у ушће у клоаку а затим одмах из ове излази на поље. Ако јаје нема љуске, онда оно често пута не може да исклизи и не може из доњег краја спроводника да изађе, и онда је то једна врста болести. Јаје које не може да изађе, остане пред ушћем спроводника у клоаку (исход) и затвори излаз јајету, које за њим долази. На овај начин могу да се у спроводнику скупе 3 па и 4 јајета и ту више дана да остану. Ако са тада помоћ одмах не укаже, може кокош да угине, јер спроводник пресна. Кад-кад може се потпомоћи излазак јајета завлачењем прста показатеља намазаног уљем у чмар и ушће спроводника и лаганим трљањем и превлачењем, потискивањем јајета. Често је потребно да се јаје разбије у спроводнику те тако да истече. То се постиже бушењем јајних опни. Кад прво јаје отече, онда је другоме пут слободан. Дешава се такође да је неко јаје одвећ велико, те не може кроз ушће спроводника да склизи. Ако се и овде не помогне, онда је последица опасно раскидање спроводника, што и смрт доноси. Тада се обично мора љуска јајета у спроводнику пробушити, како би садржина јајета отекла, па за тим празну љуску разгњечити и извући. И при овоме послу, ако се с највећом пажњом не врши, могу оштре ивице од љуске да повреде спроводник.

Нису ретка јаја абнормалног облика. Има их која на шиљатом крају нису потпуно затворена или су савијена, увијена и имају наставак — реп — од беланчевине и опне; или су два јајета срасла помоћу конца од беланчевине и опкољена јајном опном. Сасвим је природно, да су за време путовања јајета кроз спроводник, морали ма какви поремећаји наступити, који се увек не могу одредити. Врло се ретко налази потпуно образовано јаје у јајету тј. да је унутрашње јаје потпуно развијено и с љуском, па је још једном опкољено беланцетом и љуском. Ово се може онда десити, кад неким утицајем потпуно образовано јаје и већ опкољено љуском, опет натраг дође у горњи део спроводника те га овде још једном опколи беланце и, најзад, и друга љуска. — Страна тела налазе се у јајету такође веома ретко, без обзира на то, што, као што смо раније напоменули, може у јаје доспети капљица крви или крвна врпца, приликом откидања — одвајања — јајета од јајњака. Биљних и животињских наметница — паразита, готована — које се налазе у свима деловима животињског тела — без обзира на бактерије које се могу познати само под микроскопом — нема много у јајњаку и спроводнику. Услед тога, нема ових обично никако ни у јајету, и само у изузетним, ређим случајевима појављује се пантљичара у спроводнику па неки пут доспе и у јаје али много ређе но што наметнице живе у другим биљним или животињским хранљивим градивима. Стога је јаје и у овоме погледу једно од најпријатнијих хранљивих градива. — Немогућно није, да неким случајем неко страно тело продре у спроводник и да се после тога може наћи и у јајету, али и у милијунима јаја, ови су случајеви веома ретки. Кажу, да се овда-онда нашла у јајету длака, каменчић, ексерчић, игла и т. п. Али ако се не обзиремо на такве случајеве, у којима су такви предмети унети у јаје човечијом руком, ипак, по нашем мишљењу, ова су опажања варљива. Нама су једном донели једно кувано јаје у коме по свему изгледу, беше коњска длака; али тачно испитивање показало је, да је то био фини крвни судић, који се доиста на први поглед могао држати за коњску длаку. Тако се доиста може наћи у јајету и какав комадић кречни, који би држали за каменчић итд. Да може игла или неко друго шиљато тело, које кокошка прогута, пробушити желудац и друге делове утробе и доспети у спроводник, ту бити опкољено беланчевином и после тога наћи се и у готовом јајету — може со претпоставити, али се то догађа веома ретко.

Правило је, да јаје излази напоље са заобљеним крајем, али ипак има случајева при којима се шиљати крај прво појављује. Одмах, пошто је јаје снешено, оно је влажно и мекано; суши се врло брзо и љуска се стврдне и постане сјајна.

* * *

Хранљива вредност јајета види се из његовог хемијског састава, који смо раније навели, а овде ћемо још једном да поновимо. Кокошије јаје просечно садржи:

Воде	65—70%
Беланчевине	11—13 „
Масти	10—11 „
Минералних градива	0·60 „

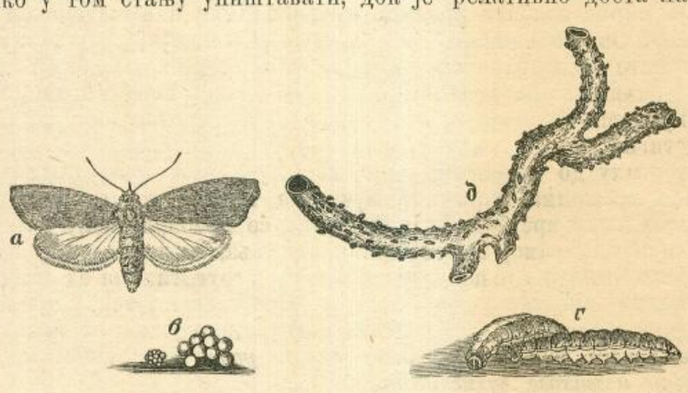
нарочито сумпора и гвожђа.

Беланце се састоји из: 85% воде, 12% беланчевине, 2½ % масти, 0·50% минералних градива.

Жуманце се састоји из: 54% воде, 17% беланчевине, 29% масти и 0·80% минералних градива.

Из овога излази, да је жуманце далеко хранљивије но беланце и да се маст јајета налази поглавито у жуманцету. Према томе јаје је врло хранљиво, што се јасно види и из упоређења с другим хранљивим градивима. Тако, *кравље млеко* има просечно 87·5|° воде, 3·4|% беланчевине и 3·7|% масти. Један килограм (ако узмемо да је то равно једном литру) крављег млека има отприлике 34 грама беланчевине и 37 грама масти, а у једном килограму јаја има 120 грама беланчевине и 105 грама масти. 300 грама јаја садржи отприлике толико беланчевине и масти колико и један литар млека, при чему ваља имати на уму да у 300 грама јаја има нешто мало више беланчевине а нешто мање масти, но у једном литру млека. У истини, пак, хранљива вредност јаја много је већа, јер сварљивост хранљивих градива у јајету, много је већа но оних у

восак и одају свој траг својим мрким изметима. Врло их је тешко у том стању уништавати, док је релативно доста лако

Слика 9. Метиљ а и б лептирице, в јаја природне величине и повећана, г црвићи, д паучинасти ходници.

побити лептире и лутке, и што је најпре, спречити улазак у кошнице, затворивши пажљиво све пукотине на њима.

(По француском) **Б. Ј. Ј.**

млеку. — Још је већа хранљива вредност јајета у упоређењу с месом. *Средње масна говеђина* (волујско месо) има 21% беланчевине и 5·5% масти. Према томе има 1150 грама јаја толико исто беланчевине и масти, колико и један килограм говеђине т.ј. 19 јаја од по 60 грама имају толику исту хранљиву вредност колико и један килограм говеђине. У овоме случају беланчевине је нешто мање али је садржина масти далеко већа. У погледу сварљивости надмашују јаја умногоме месо од волова. Како све остале врсте меса далеко изостају иза волујског, то је хранљива вредност јаја према њима далеко већа. Велика хранљива вредност јајета у вези са лаком сварљивошћу, затим пријатан укус, чине те се јаја сматрају као врло драгоцена храна. Уз то долази још и та околност и добра страна што се јаја могу много дуже очувати но месо или друга хранљива градива у којима има много беланчевине. Ако се јаја хоће да очувају само неколико недеља, онда је сасвим довољно ако се оставе у сув, хладовит и промајан простор, у коме пре свега не смеју бити никакви други предмети, који су лако подложни врењу и распадању или градива која јако миришу. Ако наспрам јаја треба дуже времена да се очувају, онда се употребљавају разни начини конзервисања. Без примене нарочитих начина конзервисања, наступа и код јаја, као и код других органских производа, после дужег или краћег времена, распадање — она прелазе у трулеж. Бактерије трулежи доспевају из ваздуха кроз поре — шупљике — јајетове љуске у унутрашњост јајета и овде почињу своје дело разривања и то увек прво у жуманцету. Жуманце губи своју жуту боју — постаје црвено, што трговци јајима називају црвена трулеж. За тим постаје жуманце све тамније, па се појављују црна места и црне сенке. Најзад, преобрати се цело жуманце у црну масу која гадно и одвратно заудара. Различни ступњеви развитка трулежи могу се посматрати, а да се јаје не отвара, кад се јаје узме у руку између палца и кажипрста и држи према сунцу или јакој светлосној лампи и кроз-њ гледа. Још је боље послужити се за овај циљ лампом за испитивање јаја, која има један блехани цилиндер, на коме је једна цев са исеком за јаје тако намештена, да сви светлосни зраци морају кроз јаје проћи. Слично су начињена разна огледала за испитивање јаја, код којих се сви светлосни зраци одбијају од огледала и падају на јаја и која никаквог ближег описивања не требају. Свима овим средствима може се труло јаје, или оно које је отпочело да трули, сигурно распознати.

БЕЛЕШКЕ

Кисело и уопште рђаво сено употребити за храну. — У много прилика видимо да стока неће да једе сено. Томе је узрок што у њему има киселе, горке и уопште такве траве, коју стока не воли. Да би се и овакво сено могло да употреби и избегне очигледна и често пута велика штета, препоручује се: *сецкање и квашење.* Сено се исецка и кваси *сланом водом* у којој се остави да стоји 8 до 12 сати.

Овако припремљено сено стока врло радо једе.

Какве користи има пољопривредник од употребе савршенијих пољопривредних машина?— Ово ће питање занимати свакојако сваког земљорадника, стога хоћемо о њему неколико редака да речемо. — Од употребе савршенијих пољопривредних машина има сваки пољопривредник углавноме ове користи:

1. Повећава чист принос;
2. Убрзава рад (скраћује време трајања рада); и
3. Чини безопасним немање довољног броја радника на селу.

Што се тиче повећања чистог приноса употребом машина, оно се може постићи и без увећања трошкова, употребом врстачне сејалице, прашача и огртача и других машина које се употребљавају за неговање усева, за чишћење и сортирање житā итд. Употребом ових машина замењујемо несавршени ручни рад и тим путем повећавамо принос. Осим тога може се повисити чист принос и при једнаком приносу, смањивањем набавних трошкова, употребом на пр. машина на пресовање сламе, које су омогућиле пренос сламе за даље трговине, или употребом ма које друге пољопривредне машине.

Осим повећања чистог приноса неке машине убрзавају рад, што је од врло великог значаја, јер што год брже рад неки свршимо, мање смо изложени опасностима. Такве су машине: вршалице, косилице, жетелице, машине за превртање откоса итд. Парни плуг на пр. још је, у многим случајевима, једино средство, да стигнемо да на време с јесени, пре но што зима наступи, своје њиве пооремо. Све машине — изузимајући врстачну сејалицу — дају уштеду у ручном раду. Жетелицом која сама везују снопове и која дневно може пожњети 3—5 хектара, уштеђује се седам мушких и седам женских радника; употребом машине за превртање откоса уштедимо 14 женских надница, а употребом коњских грабљи три до четири женске надснице. И окопачицом уштеђујемо време.

Употреба машина за пољопривредне послове из дана у дан расте, нарочито употреба парних и електричних плугова, сејалица, косилица, жетелица и парних вршалица.

ГЛАСНИК

Бројно стање парних вршалица у Краљевини Србији. — По тачно прикупљеним податцима, саставили смо овај преглед, који овде приказујемо нашим читаоцима, знајући да ће и њих интересовати колико који округ има парних вршалица, а колико их има свега у Србији. Тако има

Округ	ком. пар. вршалица
Београдски	18
Ваљевски	8
Врањски	—
Крагујевачки	5
Крајински	—
Крушевачки	—
Моравски	7
Нишки	1
Пиротски	—
Подрински	79
Пожаревачки	18
Руднички	—
Смедеревски	49
Тимочки	—
Топлички	—
Ужички	—
Чачански	2
Свега	187

Напредак сточарства у Хрватској. — Како нам статистички подаци говоре, прираштај стоке у Хрватској задовољавајући је, јер ej из године у годину број знатно већи. Док је 1896 године износио извоз 45.000 грла, 1902 је скочио на 84.000 а 1903 на 120.000 грла. Узме ли се у рачун вредност извоза, онда би пре седам година износио: 7,000.000 круна спрам 25,000.000 данашњих. Бројеви ови тичу се одраслих грла, док је телади 1896 год. извезено 12.000 грла; 1902 на 24.000 а 1903 год. 26.000. Узме ли се целокупан извоз, онда би износио за последње време 140.000 грла у вредности око 27,000.000 круна.

За постигнуће овога потрошено је 728.000 круна за све време, што је, као што се из овога види, уродило добрим плодом.

Производња вина у Грчкој. — Грчка је некада била чувена због свога вина. Доцније је изгубила тај свој глас, јер јој је виноградарство много опало. Но од скора понова је наста ообрт у корист виноградарства. По статистичким подацима површина засађеног земљишта виновом лозом, нагло скаче, тако: док је 1860 године имала 220.428 јутара под виноградима, данас има

на 740.000. Као најбоља грчка вина рачунају се из Пелопонеза, Коринта и јонских острова. Највише вина извози за Енглеску, затим Француску, Немачку и Холандију. Године 1901 извезено је 146.000.000 фунти вина.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVIII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 5 јула 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, благајник Јован Јекић, чланови Одбора г.г. Др. Марко Леко, Нинко Јовановић, Милош Н. Лукићевић, и Д-р. Миливоје Васић. Као гост присуствовао г. Милан Т. Грковић,редовни члан Друштва.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио економ Максим Т. Богавац.

128. Председник напомиње како би требало приступити избору места, на коме ће се држати предстојеће изложбе, као и одређивањудани у које ће се ове држати. Констатујући да су неки чланови ужег изложбеног одбора отпутовали у бање, или спречени да учествују у седницама овог Одбора, предлаже да се Одбор допуни новим члановима — Одбор усваја предлог и за чланове ужег изложбеног одбора изабра још г.г. Перу Д. Тодоровића и Нинка Јовановића. Изложбени Одбор да проучи поред осталога и питања о месту и данима држања изложбе, и о томе поднесе свој предлог Управном Одбору.

129. По питању о изради медаље за привредна одликовања решено је: — Да председништво у договору са г. Тителбахом изради нацрт медаље, а по могућству сазна и вредност коштања.

130. Председник саопштава, да је према раније овлашћењу Управног Одбора, уступио офертални путем оправку дома и павиљона за 815 динара и покривање изложбеног павиљона ферцинкованим плехом за 1600 динара — Одбор прима к знању и погодбе одобрава.

131. Прочита се писмо г. Освалда Репића, мар. лекара из В. Планке, о извршеном прегледу друштвеног живинарника и нађеном стању код болесне живине, и извештај настојника живинарника о стању за месец јуни — Одбор прима г. Репића извештај к знању, и пошто за свој излазак не тражи накнаду путних и подвозних трошкова, изјавити му благодарност на труду, и у исто време умолити га, да се прими за члана ужег Одбора за унапређење живинарника и надзора над истим.

Са извештајем настојника Одбор није задовољан и жели да убудуће буде правилнији и више стручан но статистички.

132. По питању о продајној цени живине и јаја из живинарника, решено је: — Да цене живини и јајима буду сообразне ценама одређеним за државне заводе и установе.

133. Прочита се решење Београдског Првостепеног Суда о нештампању исправке послате за уредништво *Дела* због застарелости — Решено да се исправка штампа у *Тежаку*, с напоменом да је уредништво *Дела* није хтело штампати.

134. По предлогу уредника *Тежака* да се цене огласима одреде према стварном коштању — Одбор усваја предлог уредника као и предложене цене: цела страна 10 дин., пола стране 5 дин., и четвртина стране 2·50 динара. Већи и мањи огласи по погодби.

135. Чита се писмо Управе Винодељско-Воћарске Школе којим јавља, да ће њени питомци приликом своје ескурзије посетити и дом друштвени — Одбор прима знању, с тим да се питомцима приликом посете Друштва изда на поклон по једна VII Практ. Пољопривредна Поука: О подизању винограда и Пољопривредни Календар за 1904 годину.

136. Благајник реферише да су дате у штампу III Практична Пољопривредна Поука *О берби грожђа од г. Благоја Д. Тодоровића и Гајење јечма за производњу пива од г. Др Ђорђа Радића*, која се има штампати као XI Практична Пољопривредна Поука и пита Одбор у колико ће се примерака штампати — Решено да се *О берби грожђа* прештампа у 1500 а *Гајење јечма за производњу пива* у 1000 примерака.

137. Благајник реферише да су књижевни радови *Проучавање стоке прва погодба за успех поправке њене*, с рефератом пок. Владе Ђорђевића, *и Проучавање говедарства у округу пиротском* од *Светозара Гавриловића*, примљени за штампање одлуком Управног Одбора од 8 октобра 1903 године. Како у своје време није решено уколико примерака ће се штампати и како: — Решено да се предњи написи штампају у 750 примерака као једна књига под насловом *Грађа за проучавање стоке у Србији*, а трошкови око штампања и хонорар исплате из депозита за штампање Практичних Пољопривредних Поука.

138. По молби друштвеног особља — Решено да им се изда по један примерак III свеске *Пољопривредног Гласника* бесплатно.

ОГЛАСИ

АМЕРИКАНСКО ПАТЕНТОВАНО СТАКЛО

ЗА ОСТАВУ ВОЋА И ПОВРЋА (КОНЗЕРВЕ)

Описато у 19 броју *Тежака* може се добити у потписатој радњи.

Важно средство за оставу зимнице за сваку кућу која се има бринути за исхрану своје чељади и преко зиме, нарочито свежом и толико потребном биљном храном. Начин опробан и поуздан којим се, по нашем упуту, сваки послужити може, да летину своју у поврћу и воћу одржи и за зиму очува и да јој, овим приређивањем, повиси продајну вредност.

Стакло је нарочито јако рађено, пресовано, с металном утегом на лук; у две величине: од литра и од пола литра запремине. Остављено воће и поврће држи се годинама.

Техничка радња
Инжињера **М. Слуцког** и Комп.
Београд

3—4

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 29 броја Тежака. — *Чланци:* Одгајивање живине за месо. — О беспилу. — Кокошије јаје, његов састав, постанак и развиће (свршетак). — *Подлистак:* Наши добротвори и штеточине (свршетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Оглас.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 30. У БЕОГРАДУ, 20 ОКТОБРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КОЈЕ СТОЈИ ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ

ПЕТРА I.

На дан Св. Краља Милутина 30 октобра ове године слави своју славу и приређује поучну изложбу у своме дому (Немањина улица број 11).

А. ПРОГРАМ СЛАВЕ:

1. У 8 часова пре подне скуп свију чланова друштвених и осталих привредника и гостију у дому друштвеном; а за тим:
2. У 8½ часова водоосвећење са сечењем колача;
3. Поздрав гостију од стране друштвеног председника;
4. По свршеном говору послужење гостују;
5. Свечано отварање изложбе свежег и прерађеног воћа, пшенице, ражи и њихове прераде, семена од пићних биљака и дувана.

Б. ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ:

I. Свеже воће:

Јабуке, крушке, дуње, мушмуле, оскоруше, ораси, лешњици бадеми, кестење и др.

Треба изложити од сваке врсте и сорте по 2 килограма. Мање количине неће се примати.

II. Прерађено воће:

1. Осушено воће (суве шљиве обичне и етивиране, јабуке, крушке, трешње, вишње итд.);
2. Укувано воће (слатко компоти, сируни, мармеладе, и др.);
3. Пекмез од разног воћа;
4. Мацун (пекмез) са шећером;
5. Колачи разни и остале посластице од воћа;
6. Разни ликери, вина, ракије и др. од воћа.

Излаже се по 1 килограм (литар) у подесним судовима и завијутцима.

III. Пшеница и раж:

1. Разне сорте и варијетети пшенице и ражи у зрну;
2. Брашно, гриз, тарана итд.

Излаже се по 1 килограм.

IV. Семена од пићних биљака:

1. Семе разних ливадских трава;
2. Семе разних детелина;
3. Семе од грахорице, мухара, еспарзете, сточне репе, угарњаче итд.;
4. Кртоле од морске репе — чичоке —, кромпира за сточну храну итд.

Излаже се најмање по 1 килограм.

У ова четири одељења по предлогу Оцењивачког Суда најбољим излагачима — пољопривредницима издаће се поред похвалница и награде у разном воћарском алату, семењу и поучним књигама у вредности 1000 динара. Пољопривредне установе и други излагачи, који изложе инструктивне предмете, одликоваће се похвалницом.

V. Колекција српског дувана:

Излагањем суделује Управа Државних Монопола.

IV. Научна и спомоћна средства за воћарство, производњу и прераду пићних биљака за сточну храну:

1. За развој гајења воћака: Справе и предмети за гајење и неговање воћака; фотографске и колорисане слике воћака; фотографске слике и модели одаја за оставу, трапова и магацина, прибора за брање, паковање и пренос воћа за извоз; слике среских и државних воћних расадника. Болести воћне у слици и препаратима и средства за сузбијање истих; статистика воћарства у Србији и унапређење са другим важнијим воћарским земљама;

2. За прераду воћа: Цртежи, фотографске слике и модели сушница за воће, домаћих и страних; радионица и фабрика за пекмез и остале начине прераде воћа; справе и прибори за прераду воћа.

3. Справе за прераду пшеничног и ражаног зрна;

4. Справе, цртежи, фотографски снимци и модели за пречишћавање семена и спремање пићних биљака за сточну храну.

* * *

Пријаве за изложбу подносиће се државним економима и Пољопривредним Подружинама, а могу се поднети и непосредно Српском Пољопривредном Друштву. У пријавама поред имена изложбеног предмета, треба означити и колико има излагач истог за продају. Код воћа означити и број дрвета и њихову старост.

Пријаве излагача примају се до 25 октобра а изложбени предмети имају се предати Српском Пољопривредном Друштву у Београду најдаље **до 25. истог месеца** закључно.

Изложба траје 5 дана. Свечано затварање изложбе 3 новембра у 5 часова по подне.

За особене студије појединих стручњака, корпорација и установа, биће изложба приступна још два дана, ако се за ово пријаве Друштву пре затварања изложбе.

УЛАЗАК ЈЕ НА ИЗЛОЖБУ БЕСПЛАТАН

Бр. 1781. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, 28 септембра 1904 године у Београду.

О НЕГОВАЊУ ЛИВАДА У ЈЕСЕН

Док се за сваког земљорадника може рећи да се разуме у пословима орања, дрљања и ваљања своје њиве, накратко да је он уме да обрађује и негује, да би постигао у жетви жељени принос, дотле с друге стране велики број земљорадника у неговању ливада показује неопростиву равнодушност. Мора се доиста зажалити, што се ливадама уопште не поклања довољно бриге и пажње, коју оне заслужују и која им се може поклонити без великих жртава. Једна извесна површина добре ливаде за напредак имања исто тако је потребна, као што је кући потребан свакодневни хлеб; ливада даје сваке године не само сигуран принос,него и врло богат принос. Ливада храни стоку, а преко стоке њиву; ливада је мати земљорада и без сумње најважнији и највећма цењен комад земље на имању пољопривредника. И у пркос свему томе са ливадама се мајчијски и недостојно поступа.

Најбоље време за неговање ливада јесте јесен, кад је растење биљака свршено, а површину ливаде није још мраз дохватио или снег покрио, тако да се може угодно радити са лопатом и ашовом, а нарочито с дрљачом; да се донешено ђубре измеша са трошицама раздробљеног бусења и да тако кишна вода може продрети у земљиштэ. Многобројним огледима у практици се показало, да је у највише случајева целисходна нега и рационално ђубрење један веома благодаран посао на култури ливада. Поступак на ливадама у оба правца доводи до веома повољних резултата. Као пример можемо овде навести радове *Андерега*, при којима су употребљене за огледе ливадске парцеле исте површине и истога састава. На њима је добивено сена:

Парцела 1.	нећубрена и недрљана	3,72	товара
„ 2.	ђубрена и недрљана	8,33	„
„ 3.	нећубрена али дрљана	7,70	„
„ 4.	ђубрена и дрљана	15,62	„ т.ј. парцела

ливаде, која је целисходно ђубрена и орана дала је $4^1/_2$ пута више сена од необрађиване парцеле; при том још треба узети у рачун, да је каквоћа сена са обрађиване парцеле (бр. 4) знатно боља од сена са необрађене парцеле (бр. 1).

Према начину изнођења горњих огледа и добивеним резултатима, свакоме је јасно да се културом природних ливада, брижљивом негом и рационалним ђубрењем може доћи до сигурна и богата приноса у сену.

Управо онако као што земљорадник њиву за јари усев већ у јесен обрађује да би разастрте бразде преко зиме отворене остале, да би грудве земље утицајем атмосферског ваздуха, влагом и хладноћом, биле издробљене, да би се у њима нерастворна хранљива градива растворила и постала способна за исхрану биљака, тако исто је потребно радити код ливада да се травни бусени од времена на време раздробе и изложе утицају атмосферског ваздуха. Дрљање ливада је један необично користан посао, премда по неком земљоделцу не иде у главу да је то корисно као и дрљање њива. Главни циљ овога рада ми смо нагласили да је у томе, што се дробљењем травних бусена омогућава приступ ваздуха у земљу. Плодност земљишта у великој мери зависи од јачине дејства атмосферског ваздуха на издробљене частице. Распадање ових делића, растворљивост оних делића који су важна хранљива градива за биљке, као и распадање органских градива у земљи, зависи од слабијег и јачег приступа ваздуха у земљиште. Земљиште на коме се наше усевне (културне) биљке развијају није какав мртав предмет, оно је пуно живота. Али све животне појаве које ваља узети у обзир и које су за успевање усевних (културних) биљака од велике важности, могу се само онда појавити, ако смо се побринули за добро проветравање земљишта. Пошто сплет жилица од заостале стрњике отежава приступ ваздуха, то се из овога може очито увидети важност дрљања за ливаде. Даље ми ћемо циљ постићи, ако се постарамо да уклонимо маховину, која се на свима необрађеним ливадама у великој мери појављује. Важност ове мере не треба доказивати: тамо где се маховина намножи, ту престане расти свака друга биљка. Тога ради за дрљање ливада најбоље је употребити такозване ливадске дрљаче које дубоко у земљу продиру и помоћу њихове конструкције могуће је узвишице и удубице равномерно изједначити и тако ливаду поравнити. Кад се нема при руци ливадска дрљача, онда се узме тешка њивска дрљача и оптерети се камењем и таква дрљача учини добру услугу. Ливада се један пут уздуж и један пут попреко подрља. Притом сваку бојажљивост треба избегавати; уколико је ливада јаче подрљана, утолико је успех бољи. Ако се при дрљању неке ливадске биљке ишчупају и оголићене оставе и ако оне због тога при наступању мраза пропадну, за срећу расплодна моћ ових ливадских трава тако је велика, да се шкодљиво дејство дрљаче у идућој години једва може приметити. Ну свакојако на оним местима, где је маховина оштрим дрљањем удаљена, оголићена места треба накнадно семеном трава засејати. Ово накнадно засејавање оголићених места најцелисходније је извршити у пролеће приликом растурања кртичњака, притом се семе на обраћеним и голим местима посеје, затим то место опет земљом покрије и нешто мало потаба. Дробљење, разбијање ливадске земље најбоље је предузимати у позну јесен пред почетак зиме, а не у пролеће као што је много пута препоручивано, јер у овом последњем случају атмосферски уплив зиме не би могао показати своје дејство. За дрљаље ливада треба изабрати суво време, да не би коњи или волови гажењем по ливади проузроковали какву штету.

Тако исто за ђубрење ливада најзгодније је време позна јесен. Овде ваља приметити да, што се тиче материјала за ђубрење, фосфорна киселина, калије и креч јесу оне врсте ђубрета, помоћу којих се може принос сена знатно подићи и у погледу каквоће и у погледу количине. Неко нарочито ђу-

брење са азотним градивима за ливаде је уопште излишно, пошто су ливаде махом богате хумусом па и боровите. Које од поменутих градива и у којој мери ваља употребити за ђубрење, то се може утврдити после чињених проба у ђубрењу. Свакојако као поуздано може се казати, да ливаде које од дужег времена нису ђубрене, увек на све три врсте ђубрета реагирају. Зато не треба пропустити ко има такве неђубрене ливаде да чини огледе, пробе у ђубрењу. Према добивеним подацима циљ за цело неће промашити него ће сигурно к њему корачати, даљим продуженим пробама умеће се определити коју врсту ђубрета треба за своју ливаду да употреби, па да постигне велики принос сена. Овде ће бити само укратко поменуто толико да су многобројни огледи потврдили да су као средства за ђубрење Томасова брашнена шљака (згура) и калинит несумњиво показали одлично дејство на ливадама, с напоменом да од првог треба узети 7—12 товара, а од другог 4—6 товара на 1 хектар. Али увек у првој линији су за препоруку фосфорно-кисело ђубре и калијево ђубре, свако за себе употребљено, дају у ретким случајевима врло повољан резултат; међутим ове две врсте ђубрета помешане готво увек и свуда повећавају знатно принос сена. Именована средства за ђубрење најбоље је изнети на ливаду после свршеног дрљања, јер за њих је потребна зимња влага да се растворе и у земљиште пређу.

Једну врло важну улогу при ђубрењу ливада има креч. Креч није само потребно градиво за биљке него је за културу ливаде још од много веће вредности као мелиорационо средство. Често можемо на рђаво негованим ливадама посматрати бусене, који се поглавито састоје из тако званих киселих трава, чија је вредност као хране за животиње врло мала. Узрок ове појаве: преваге у киселим травама, немање слатких трава, и недостатак неких лептирастих биљака које помешане с травама стварају доброту сена — лежи у томе што ливадско земљиште има кисео састав. Да би се ова киселина одстранила и ливада тако рећи опет здрава постала, као поуздано средство за лечење јесте кречно ђубрење, чија се важност не може довољно нахвалити.

Што се тиче ђубрења ливада са стајским ђубретом, ми ћемо овде споменути, да је ово ђубре на сваки начин одлично средство, само као рационално не, јер стајско ђубре првенствено припада њиви. Ђубрење пиштевином може се само у ограниченој мери предузимати, јер пиштевина потпомаже развиће травки на рачун лептирастих (махунастих) биљака и тако доброту — каквоћу сена знатно смањује. Најбоље ће се учинити, ако се пиштевина и пепео употребе за справљање и побољшавање буњишта, мешанца (компоста). Буњиште кад је добро направљено, јесте најбоље и најкорисније ђубре за ливаде, а нарочито ако се још помеша са изметинама нужника. На жалост ретко можете имати прилику да посматрате да се довољно пажње поклања справљању буњишта (мешанца) које је намењено за побољшање ливаде. Ово ђубре показује највеће дејство, ако се у јесен на ливаду донесе и равномерно по ливади растури. То се може већ из тога закључити, што буњиште, мешанац (компост) у ово време има нужних погодаба за његово растварање и прелаз у хранљиве биљске састојке, јер се топлота и влага тада у јачој мери јављају него ли у пролеће када оштри ветрови у марту и априлу дувају, који овога двога (топлоте и влаге) готово никако немају. Из тога излази да у јесен донесени мешанац (буњиште, компост) на ливаду може имати јаче дејство и зато што има више времена да се у земљишту боље расподели. И још томе треба додати да мешанац, буњиште (компост) потпомаже напредак вегетације још и у јесен јако, ливада добије свеже травне бусене, што много доприноси плодности ливаде у идућој години. Дакле, где год то само може поднети, треба већ у јесен ливаду ђубрити мешанцем, буњиштем (компостом).

Најважније средство за побољшавање ливада јесте неоспорно наводњавање ливада, штета само што се свуда не може остварити или што је скопчано с великим трошковима. Наводњавање ливаде замењује свако ђубрење, оно изазива добре и бујне ливадске биљке и осигурава пољопривреднику најбогатији принос сена, јер на наводњеним ливадама постојана суша не може своје шкодљиво дејство показати. Наводњене ливаде не могу се довољно новцем исплатити и гдегод то може поднети, сопственик ливаде треба да се постара, да добром водом своју ливаду наводни. При томе пословању истиче се ово важно питање: *кад је најбоље време за наводњавање ливада?* Пређе се држало да је за то пословање најзгодније пролеће, међутим у новије време свуда преовлађује мишљење да главно наводњавање ливаде треба да се изврши у јесен. Овај други поступак потпуно је оправдан, јер вода у ово доба годишње (о јесени) има највише хранљивих састојака; с друге стране пак вода је у јесен обично топлија од ваздуха, што може имати само повољна дејства на плодност ливаде. Честе кише под јесен, а с тим у вези притицање блатњаве ноде с поља, путева и дворишта у потоке и реке стварају јесењој води особиту моћ за ђубрење. Јако је за жаљење што у месецу октобру и новембру, кад се по правилу јављају јесење поплаве, велики број сопственика ливада остави неочишћене оне јаркове који су преко лета били испуњени блатом или зарасли травуљином и тако најбоља вода мора да протече неупотребљена или се намерно пусти да отече да не би отава (паша) пропала услед јесењег наводњавања. Такви пољопривредници се увек преваре у рачуну, они за динар купују пару. При јесењем наводњавању потребна је највећа пажљивост. Ако нпр. наступи јак мраз, тако да се ледена кора на површини ливаде нахвата, тако наводњавање донеће само штете. Ливада преко зиме треба да буде сува. Ако је у изгледу мраз, доведена вода мора се неизоставно удалити. Ако се за време наводњавања изненадно појави мраз, тада ваља продужити наводњавање докле благо време не наступи, да би доведеном водом ослободили ливаду од ледене коре и спречили смрзњавање биљака испод ње. На ливадама зараслим у маховину не треба се од такве ледене навлаке плашити. Напротив за такве маховинске ливаде треба се постарати да се образовање ледене коре оствари, јер маховина кроз лед почне расти у висину, наскоро ливада буде осушена и онда се може маховина лако удалити. Само не треба пропустити да такву ливаду ослобођену од маховине засејемо добрим пићним биљкама да би изникла густа трава. Ако има тешкоће да се за наводњавање ливада уопште поставе нека правила, а оно може се као сасвим поуздано рећи да је наводњавање ливада у позну јесен и у зиму некорисно. Да би се таква шкодљивост избегла, да би се извукла највећа корист од наводњавања, ваља га почети под јесен што је могућно раније, а понајбоље је одмах, пошто је отава с ливаде дигнута. При томе раду може се препоручити да се ливада подели у више одељака, па да се сваки одељак за 14 дана непрекидно наводњава. Ако ли је време похладно, онда ваља скратити поједине периоде, у новембру на прилику треба употребити само половину времена за наводњавање колико у октобру. Уопште при наводњавању држи се правила, да је промена стања за ливаду увек корисна, т.ј. да после наводњавања долаза суводно, безводно стање ливада, што је на тај начин омогућено потребно деловање ваздуха на биљке. Прекомерна вода и дуготрајно наводњавање увек су шкодљиви за биљски ливадски покривач.

Велики део ливада страда од прекомерне влаге. Код таквих ливада најважније је мелиорационо средство исушивање дренажом или одводним јарковима, при чему треба нарочито пазити да се околни извори похватају. После исушивања таквих ливада од сувишне влаге, већ у идућој години ишчезне досадна маховина и киселе траве и после једног доброг ђубрења почну се јављати детелине и грахорице у идућој години саме од себе, тако да је потребно још само неке добре траве посејати, да би се добила густа и добра ливадска трава.

У свима овим радовима ради побољшавања ливада и за стварање добре подлоге за будућу богату жетву, сад је најзгодније време, које не треба пропустити. Небрежљивост свети се горко. Дај, Боже, да ове изложене мисли о неговању ливада наши пољопривредници к срцу приме.

(Oesterreichisches Land. Wochenblatt, 1904).

РАЗРЕЂИВАЊЕ БИСТРЕЋИХ МАТЕРИЈА У ВИНУ

— В. Стојковић —

Бистреће материје (беланце, желатин, рибља бешика [1]) једине се с танином, образујући при том једно нерастворљиво једињење, један танат непознате природе, који је гушћи од вина. То једињење тежином својом лагано пада на дно бурета

[1]) Види *Тежак* бр. 14 од ове године.

повлачећи собом сва чврста тела, на која успут наиђе. Оно чисти вино исто онако као што прамење снега пролазећи кроз атмосферу чисти ваздух од прашине и различних клица. Но да би падало лагано и свуда подједнако и да би се могло потпуно издвојити из вина — од чега баш и зависи успех бистрења — потребно је, поред осталог, још и да бистрећа материја буде претходно потпуно растворена и у вину добро разређена.

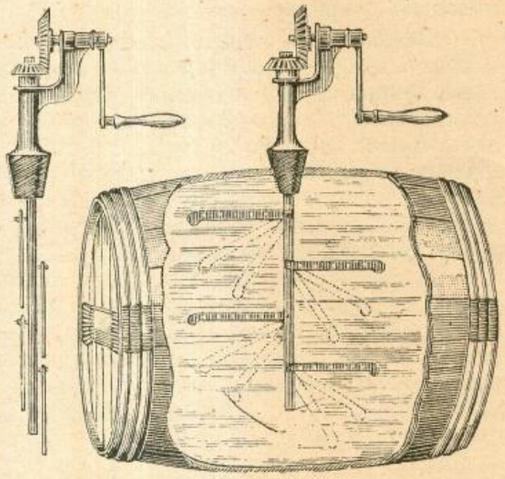
Ако у раствору бистреће материје буде било и нерастворених делова, ови ће, једињећи се с мало танина, направити крупне громуљице, које ће се за кратко време, услед своје тежине, издвојити из вина. Резултат бистрења при таквим околностима неће бити нема сумње добар; вино ће остати или непотпуно избистрено или онако исто узмућено као што је било и пре додавања бистрећих материја. Тако ће се само изгубити при претакању један литар, ако не и више вина на ектолитар, на име талога, а осим тога ће се и извесна количина танина некорисно уклонити из вина.

Растворену бистрећу материју понајбоље би било не сипати сву одједанпут, нарочито ако се вино у каквом већем суду бистри, него мало по мало, у више пута, мешајући је у исто време, по сваком додавању. На тај се начин она по сипању неће скупити у гомилу, коју би доцније било тешко разбити. Једињење танина са бистрећом материјом треба да се самим мешањем изазове по целој маси вина; тако ће се најпре образовати врло ситно, једва приметно прамење, које ће се затим кретањем течности спојити у видне громуљице.

Ако се вина бистре у мањим судовима разређивање се може лако извршити једном обичном дрвеном мешаљком. Узме се један подебео штап од 1·15 м. дужине па се расцепи у накрст за 40—60 см. Ако се сад тај штап увуче у вино мешањем ће се сваки део за себе издвојити и нешто повити, те ће се на тај начин образовати као какво ракљасто дрво, које је по свршеном послу, врло лако извући из бурета. Делови се могу тако исто раздвојити помоћу подметача, који ће се причврстити канапом. За исти циљ може послужити и гвоздена мешаљка у облику слова Г, чији је горњи део нешто шири и избушен рупицама (сл. 1), а тако исто и справа, представљена на сл. 2.

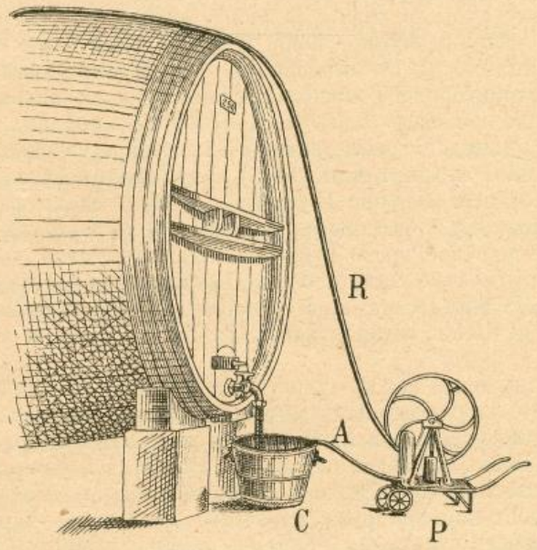

Слика 1.

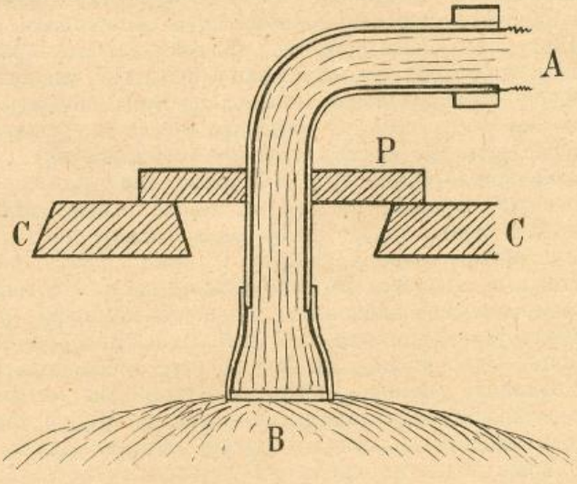
Слика 2.

Кад се пак вина бистре у великим судовима, бачвама, онда се ту разређивање бистреће материје врши уз припомоћ пумпе. Најпре се оточи један део вина, 1—2 хектолитара, из бачве у какав пространи шавољ, па се у то вино насипа растворена и размућена у нешто вина бистрећа материја у малим количинама и у исто време меша дрвеном мешаљком. Кад се то сврши, онда се узме једно црево од пумпе и унесе у шавољ а друго у суд из кога смо оточили вино, па затим пумпање отпочне. Но у исто време се отвори и славина на бачви, те док једно вино враћамо натраг у бачву, друго из ње излази и тако се бистрећа материја врло добро разреди по свој маси течности. Ако је бачва доста подигнута од земље, па се жели избећи сувише јако дејство ваздуха, добро је на славини наместити једно црево кроз које ће вино силазити у шавољ сл. 3.

Слика 3.

Време за које се пумпање врши зависи од величине бачве. У опште после 10—15 минута претакања одоздо на више бистреће се материја довољно по свој количини вина разреди. Но понајбоље је престати с пумпањем онда кад вино на славини излази замућено, јер је то знак да се бистрећа материја растурила по свој маси течности. Да би се бистрећа материја што боље по вину разредила и да би се скратило време претакања (пумпања) добро је наместити помоћу жица на цреву које враћа вино у бачву једну дашчицу сл. 4. Исти се резултат постиже и ако се дашчица обеси о горњи затварач бачве сл. 5.

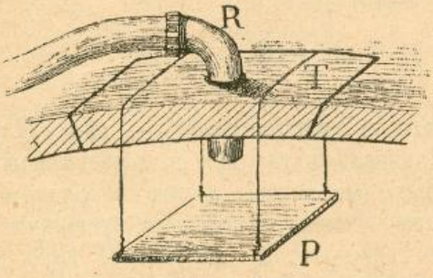

Слика 4.

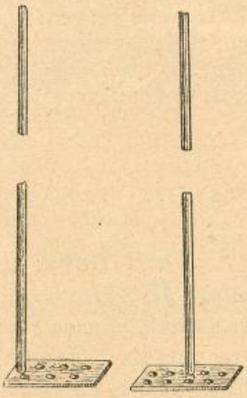
Овим начином разређивања бистреће материје вино се излаже јако утицају ваздуха, чега се винар уосталом с правом плаши. Боја се вина, као што се зна, утицајем кисеоника оксидише, тим постаје нерастворљива и таложи на дно суда. Међутим ако је вино доброг састава и ако се не излаже сувише дуго утицају ваздуха нема се чега бојати, премда се у талогу налази увек и по нешто бојеће материје. Напротив тим излагањем на ваздух вино се укрти, у неку руку постаје финије

и пре готово за потрошњу. Само ако је вино неисправно, с каквим недостатком то му проветравање може наштодити.

Ако винар из тог разлога жели да избегне сувишно проветравање вина, мешање бистреће материје у бачви може извршити једном мешаљком, коју сам може за тај циљ направити сл. 6. Та се справа састоји из једне дугачке мотке и једне избушене дашчице притврђене под правим углом (сл. 6).

Слика 5.

Слика 6.

Ова треба да је толико велика да може проћи кроз горњи отвор на бачви кад се искрене мало у страну. Лако је појмити да та справа неће бити довољно чврста, ако је сва од дрвета; дашчица на њој може врло лако са време мешања остати у вину. Ако би била сва од гвожђа њом би тешко било радити, ако ли би опет била лака, била би и сувише гипка. Понајбоље је још направити је од дрвета, па дашчицу причврстити гвожђем за мотку.

Најзад при завршетку поменимо још један начин разређивања бистреће материје, којим се постижу нарочито у мањим бурадима изврсни резултати.

Добро справљена тј. растворена и излупана у нешто вина бистрећа материја, сипа се пажљиво у вино које се жели бистрити. Затим се вешто измеша само са горњим слојем вина, а никако с целом масом те течности. Једињењем с танином образује се најпре прамење, потом громуљице, које силазе лагано на дно суда и као каква мрежа повлаче за собом сва чврста тела, узрок замућености вина. Тај начин разређивања може се применити нарочито тамо, где у буретy има доста талога па се вино од овог не може или неће пре додавања бистрећих материја одвојити.

ЧУВАЊЕ МЕДА

— Жарко М. Ружић —

Знати како се мед чува, вло је важно, и то, како за онога који га продаје, тако и за онога који га за употребу купује, јер само онај мед који је у сасвим добрим стању, може да послужи корисно по здравље човеку, пошто једино он садржи све оне састојке који га чине лековитим и хранљивим. Поред овога употреба његова свакодневно расте све више и више и рационално пчеларење узима све већег маха, што ће у најскоријем времену бити од велике користи за пољопривреднике, ако га умедну да сачувају на дуже време у добром стању и тиме олакшају продају и омогуће му транспортовање (пренос).

*

Суд у коме се мед чува, треба да је добро затворен, тако да ваздух не може да продире унутра, пошто се његовим присуством скупља и вода која је у њему, што је од штете по мед, јер губи арому која је код меда од велике потребе.

Мање количине се чувају у стакленим судовима. У овом случају затвара се пергаментном хартијом, коју пре него што се веже треба поквасити у води. Ово треба чинити стога, да не би пуштала из себе сумпорну киселину, помоћу које се израђује.

Пресипање меда не треба ни у ком случају вршити пре него што се сасвим не избистри. Судове с њим треба држати на чистом и сувом месту.

Но, често пута и поред највеће пажње обраћене чувању и нези његовој, примети се ова или она мана, која код многих може непримећена да прође, али тако исто код оних који разумеју и у очи да падне.

Најчешће се код меда вића кристалисање. Кад се ово примети, треба одмах радити да се мед поправи и врати у пређашње стање, а то ће се постићи тиме: ако се суд са медом стави у млаку воду и остави да стоји извесно време. Чим је кристала нестало, треба суд извадити из воде, али гледати, да се овако поправљен мед што пре потроши.

† АРНОШТ Ј. ХРАДЕЦКИ

Руководилац Државне Плетарске Школе у Тончидеру

19 прошлог месеца угасио је се живот једнога културнога радника, једне питоме природе, једнога човека малога чина али у толико већих заслуга.

Тога дана је умро један учитељ — учитељ плетарства.

Арношт Ј. Хрaдецки, наш брат Чех, умро је у доба, кад се од човека очекује рад у пуном јеку и у најпотпунијој срећености. Живот је његов покошен у 42 години, а то је озбиља доба, кад један културни радник у најпотпунијем смислу отпочиње пружати тековине свога *искуства*, пошто је дотле пружао тековине свога *образовања*.

А Хрaдецки је био таква природа, тако марљив дух, тако одан своме позиву; он је с неограниченом љубављу делао на својој суруци, да смо од њега тек сад могли с правом и великим поуздањем очекивати систематски рад на проширењу плетарске вештине у нас, на којој је читавих 13 година марљиво радио у нашој земљи, те су се већ отпочињали и у примени показивати резултати његовога рада.

За нас је плетарство једна грана наше привреде, на коју нас упућује не само издашност врба, којих имамо у најбољим врстама, него нарочито обилност нашега воћарства и потреба да збирање и извоз воћа вршимо брже, потпуније, савршеније и рационалније. Ми још немамо ни довољно котарица за збирање воћа, него га распикућски растурамо и гњечимо, а извоз воћа вршимо на сасвим примитиван начин, те због тога нашу извозну трговину воћем, која би нам доносила милијуне, још не можемо да развијемо до степена, који би одговарао количини и каквоћи нашега воћа. За извоз воћа и уопште за трговину воћем претпоставља се јако развијено плетарство, израда разноврсних котарица, у којима се воће најлакше транспортује и чува од повреда.

Осем те главне потребе, плетарство у нашој земљи може да подмири и друге, ситније и споредније потребе, као што може и велику суму плетарских производа за извоз да пружи.

Толики и такав значај плетарства за нашу земљу схваћен је пре 13 година. Да вештину плетарску у нашу земљу пресади изабрат је Хрaдецки, човек топло одан својој струци. Почетком 1891 године постављен је за учитеља плетарства при Винодељско-Воћарској Школи у Букову. Ту је он с необичном преданошћу спремао ученике плетарској вештини, и за 9 година свога неуморнога рада, спремио велики број младића.

1900 године премештен је у Тончидер, где је основана нарочита Плетарска Школа. Оно што није могао у Букову учинити, јер је тамо имао само ограничен број часова за плетарство, које је се још једнако узимало и запостављало као споредан предмет, покојни Хрaдецки пуним срцем држао је да ће учинити у Тончидеру, и да ће у нарочитој, специјално Пле-

тарској Школи, успети да развије сву своју делатност и сав свој таленат употребити. Али, како се у нас још довољно не цени ни време, које се пропушта узалуд, ни подизање стручне привредне спреме у нашем народу, Храдецки је морао и сам са својом Школом вегетирати од данас до сутра, очекујући да сваки поветарац поруши ону зграду, којој је он полагао темеље и на којима је мислио зидати земљи зидове привредне одбране и напретка, а себи личнога стручњачкога задовољства. Меродавни фактори недовољно су схватали озбиљну потребу плетарства, па и потребу Плетарске Школе, стога јој не дадоше моћи да се развије у оној мери, у којој је Храдецки желео; а како се у нас још и данас стручњаци довољно не цене — то су и њему лично чињене неправде, које он није заслуживао ни по љубави према струци, коју је гајио, ни по оданости задатку, ради којега је Србија позвала Храдецког.

Нешто због тога, а нешто због неправди лично њему нанетих, Храдецки је, иначе човек веома осетљивога здравља, пао у постељу, из које се више није дигао, остављајући иза себе удовицу са петоро сирочади, без помоћи, без пензије, без игде ичега.

Осем великога броја ученика, који су прошли кроз Винодељско-Воћарску школу у Букову, те се тачно узглед прибирали знања за плетарске послове, Храдецки је прошле године дао 6 свршених ђака Плетарске Школе, потпуно спремних за плетарски посао, и оставио по себи у Школи, у сва три разреда још 8 ђака.

Храдецки је поред својих плетарских ученика имао и оне питомце Винодељско-Воћарске Школе којих број није мален јер је износио у сва три разреда 90—100 и више.

Сем тога његови су ученици били и сви они вредни учитељи који су кад долазили на привредне курсеве у Буково.

Затим он је имао нарочитог ученика из јужне Србије који је поред других знања и ову лепу индустрију однео у те још неослобођене крајеве, о којима срећнија ослобођена браћа морају водити бригу.

И наши суседи Бугари имали су користи у тој индустрији од пок. Храдецког.

Не мање његови су ученици били и многи помоћници државних економа који су му упућивани да се у изради извесних врста плетарских послова извежбају.

Једне године држао је нарочити плетарски курс у Смедереву, које збиља троши велики број корпи за исвоз лепог смедеревског грожђа. А да је среће таквих је курсева требао држати и више и чешће.

Као што примери поучавају, тако они и застрашавају. И кад је испало за руком ономе који је пре 13 година довео пок. Храдецког у Србију да буде први на Балканском Полуострову, лоша судбина Храдецкова опоменуће друге да тако лако не следују позиву, или кад се и на то реше, тражиће другаче накнаде, а неће се задовољавати као Храдецки да место повећања награде којом се породица може исхранити, прима писмене похвале или што слично.

Не може се лако веровати колико је много жртвовао пок. Храдецки да оној потребној, важној, а притим лакој индустрији прокрчи пута и да је омили нашем народу, који се раније није тим бавио, но самоуким Циганима остављао подмирење тако интенсивне потребе привредне.

Колико је важно плетарство с прућем врбовим, толико и са употребом рогоза, кога у Букову беше доста, а не мање и по другим местима у Србији, где би могао лепе користи донети становништву.

Наши планинци почев од Пожеге лепо су уочили корист од ове индустрије и уз припомоћ пок. Храдецкога они су се тиме такође користили.

Сви који су познали пок. Храдецког, брзо су увидели, каквим одушевљењем располаже, и сви морају зажалити што се оно тако брзо угасило, и што се није за живота му за корисније стручне послове приштедило и употребило, но се често морало и на друге бриге трошити које са плетарством не стоје у вези. Отимање његово да Школу очува, па ни то што је у тој бризи и живот свој прекратио, канда на жалост није много помогло. И ко зна да ли ће та Школа наставити рад свој после Храдецкога, и ако се обистини нагађање да се за 1 октобар неће узимати нови питомци, онда ћемо поред жалости за једним ваљаним човеком, савесним учитељем, спремним и својој струци оданим радником, имати још једну тугу — што с његовим животом свршава једна колико корисна, толико и врло потребна Школа.

Ако се то обистини, жалост за Храдецким биће још већа, а успомена на тога врсног радника неће се ипак тако лако изгладити, све док се будемо сећали изложаба и његових радова на њима, и док буде трајало ђака његових, који ће ма у коликом оквиру неговати плетарство и захвално се сећајући свога учитеља, проповедати пун, предан рад на подизању те гране привредне, тако корисне и тако потребне нашој земљи. У томе ће се успети, а тај успех биће најлепши споменик смерноме Храдецком, чије име није било тако звучно, као име ђенерала и војсковођа, и ако је био војсковођа у једноме тихоме културноме послу.

БЕЛЕШКЕ

Још неки податци о сунцокрету. — *Д-р. Никола Милутиновић* из Панчева, упутио нам је, поводом наше белешке *Важност сунцокрета*, ове редове, којима ми радо дајемо места: „У допуну Ваше белешке о важности сунцокрета, (28. број *Тежака* од ове године) хоћу да опазим, како је сунцокрет једна од оних биљака које увелико слабе земљу, на којој расту. — Од важности је ово поглавито по оне пољопривреднике, који би се можда решили, да сунцокретом засеју целу своју њиву. — Сунцокрет је, по мишљењу стручњака, једна од најгорих предбиљки за наше пољске усеве. — Читао сам ту скоро, где за земље, одвећ јаке, ритске, на којима усеви пољски баш услед земљине „јачине“ не доносе плода, (све иде у стабло, сламу) препоручују сунцокрет на сејање, за прве године, као успешно средство за слабљење, у овом случају за поправљање земље. — У нас, у Угарској, познајем не једно уређено велико имање на којима је наполичарима (закупницима) уговорно забрањено да сеју сунцокрет у кукурузу, баш услед његове горенаведене природе, па ни у около њиве, на међи. — Разуме се и овој његовој свакако јединој рђавој страни доскочити ђубрењем њиве после сунцокрета. — Само што би онда њиву приуготовили тек — за пролетње усеве“.

ГЛАСНИК

Члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва Подружине Нишке. — Г. Сава А. Павловић, књижар из Ниша, ценећи рад Српског Пољопривредног Друштва и његових Подружина на унапређењу пољске привреде, изволео се је уписати за члана добротвора Српског Пољопривредног Друштва Подружине Нишке, и одмах је положио 50 динара улога, колико је прописано чланом 4 подружинских Правила.

Управа Подружине, изјављујући овим благодарност г. Сави жели, да се на њега угледају и други пријатељи напретка пољске привреде и уђу у коло ових трудбеника.

Цена врбовог прућа у Ческој. — Између земаља које велику пажњу обраћају гајењу културне врбе за плетарство, видно место заузима Ческа. Сама околина вароши *Збратиславе* добија за врбово пруће преко *600.000* динара годишње, продајући га од 1—5 форината 100 кгр. Ово је најбоља препорука за гајење ове корисне биљке, што би требало наши привредници нарочито да имају на уму, пошто они извозе огромне количине воћа, чије је транспортовање немогуће без корпи и кошара израђених од врбовог прућа.

Ливадарство у Ческој. — Из извештаја Земаљске Статистичке Канцеларије Краљевине Ческе, види се, да сразмерно највећу површину заузимају ливаде у планинским крајевима Ческе, затим у рибничном пределу Јужне Ческе.

У планинским је крајевима, по приближној оцени, око 269.248 хектара ливада, које дају годишњег приноса приближно 12,600.000 круна. Целокупна површина под ливадама у Краљевини Ческој износи према подацима Земаљске Статистичке

Канцеларије, 522.008 ха., а целокупна остала пољска привреда заузима простор од 2,625.676 ха. [Ческа је велика 51·948 □ клм или 5,194.800 ха., дакле нешто већа од Србије].

Многобројне су ливаде у току последњих десетак година жртвоване гајењу репе, неке гајењу хмеља и повртња, тако да су од ливада у роднијим положајима остале само оне, које се због влаге или периодичне поплаве нису могле друкчије употребити.

Још више него ливаде, жртвовани су ратарству пашњаци. Од ових су преостале само падине и стране, изданцима стена проривене, неравне доље, а у низинама неродне пескуше. У Ческој је, тако до пре једног столећа, било само природних ливада; нити су наводњаване, ни одводњавање, ни ђубрене. Једино су поплаве вршиле у цеку руку природно ђубрење. Трава је била продавана великопоседницима, често и малопоседницима. У крајевима, ливадама богатим, трава уопште није ни кошена, већ стоком опасана.

Тек у 19-ом столећу, управо тек при крају 19-ог столећа. почело се на ливадарству живље радити, и то прво на великим имањима а потом и на малим, заузимањем друштва за мелиорацију ливада.

На великим имањима, на домени находској, одликовао се у том принц Шаумбург-Липе, јер не само што је увео угледно господарење ливадама, већ је основао и *ливадарску школу* за образовање ливадара, који су на великим имањима за ливадарство много урадили. Земаљски Одбор пак потпомаже ливадарску наставу, онде где нема ливадарских школа, приређивањем и потпором ливадарских курсева, установом културнотехничке канцеларије у Прагу (при Земљоделском Савету), слањем ученика културног инжињерства ради студија у иностранство, поглавито Минхен и Бон, потпором приватних културних техничара, потпором мелиорацијоних удружења уз припомоћ владе, постављањем учитеља за ливадарство при некојим пољопривредним школама као у Стодима, Хебу, Вис. Миће (Stodi, Cheb, Vys. Mýtě), а намерава уз потпору владе основати ливадарске школе у Хебу и Вис. Миће. Влада је увела у живот курсеве о гајењу биљака за сточну храну, које заводе и неки учитељи пољопривредних школа.

Напретком мелиорације ливада и њива у целој земљи, повећава се број оних, који своје ливаде ђубре вештачким ђубретом: кајинитом и томасовим брашном. И подмлађивању ливада поклања се потребна пажња. Свуда су у низини ческе ливаде двокосне, само је мали део трокосан или једнокосан. Природне ливаде дају: 5 до 55 товара сена, неке вештачке ливаде дају и до 70 тов. (нпр. оне на Хоржичкој). Најчешћи је принос на наводњеним добрим ливадама 30 тов. сена и 25 тов. отаве, на природним, ненаводњеним 20 тов. сена и 15 тов. отаве. Каквоћа сена колеба се јако. Ливаде се косе поглавито косом. Машине косилице налазе све већу примену у великопоседника, који располажу великим ливадама, а сами их обрађују.

Сено се смешта обично на таванима пољопривредних зграда или по тако званим сеницима који су сграђени од дрвета или од мешовите грађе (нпр. на Требоњским ливадама); ако је жетва богата чува се сено у шупама, а и у стоговима. Само се изузетно ливадска пијћа пресује, ансилира, па и то свакојако само код лошије пијће.

Највећи се део сена употреби за исхрану сопствене стоке. Неки власници, поглавито малопоседници и општине, продају траву још на ливади или као сено. У последње се време плаћа закупнина од 1 хектара 30—160 круна, а с мелиорованих, бољих ливада 100—240 круна (на Хоржичкој). Где су ливаде јако удаљене, ту се само пресовано сено продаје. Већином су малопоседници они, који своје сено продају у Праг, Брно, Дражђане. Цена му се јако колеба од 3·50 па све до 8·50 круна.

Од тих ливадарских прилика знатно се је разликовало, а и сада се разликује ливадарство у планинама. Тако је, у Крконошама у прошлом столећу, владало, а на вишим положајима и сада влада чисто алписко господарење. Говеда се ту с пролећа изгањају на пашу, пасу целога дана, а пред ноћ се угањају у торове; пред зиму се стерују на ниже у дворишта, мајуре.

Од пашњака су били одвајани лепши делови за сенокос. То су поглавито места близу људских станишта, ђубрена ђубретом и пиштевином и тз. *сеништа*, делови пашњака, жбуњем опкољени и тиме од стоке која пасе заштићени. Прва дају годишње један откос; у низинама родним, наводњеним и два, друга један откос годишње или, ако су далеко од људских станишта и нећубрена, једва за две године један откос.

Сено са „сеништа“ односи се у „крошњама,“ некој врсти кошара, или се на месту слаже у стогове и тек зими на санкама дому свози. Принос је разан. Двокосне ливаде дају с једног хектара 10 до 23 товара сена и 5 до 12 товара отаве, једнокосне само 4—8 товара сена. Сено је то већином одличне каквоће. Пашњаци нису свуда најбољи.

По „Hosp. Slov, naučný“
А. Г. Ј.

НОВЕ КЊИГЕ

Грађа за проучавање стоке у Србији. — I. Део. *Проучавање стоке прва могодба за успех сваке поправке њене* и II део. *Порекло пиротских говеда* од *Светозара Љ. Гавриловића.* — Има више слика у тексту и 9 засебних прилога. Издање *Српског Пољопривредног Друштва.* 1904 год. 8°, страна 260. Цена 3 дин.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIX СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 15 јула 1904 године у Београду

На овој седници били су чланови Управе: г. г. Александар Мијоковић, Јован М. Јекић, Нинко Јовановић, Мирко Миљковић, Милош Н. Лукићевић и Д-р. Миливоје Васић.

Председавао члан Управе Александар Мијоковић.

Бележио економ Максим Т. Богавац.

139. Председавајући поведе реч о предстојећим изложбама и начину, како да се што више излагача придобију да на овим изложбама суделују. Одбор узимајући у обзир незнатна материјална средства, која му стоје на расположењу за држање ових изложаба и сам налази да је потребно пропутовати изложбену област, обавестити привреднике о користима ових изложаба и заинтересовати их, да излагањем своје стоке и сточних производа у што већем броју суделују, а ценећи изложбу живине као новину у нас решио је:

1. Да се умоле сви срески економи у изложбеној области стоке, према ранијој обзнани, да обиђу своје, а према потреби, и суседне срезове, у којима за сада нема економа и настану, да из њихове околине што више привредника суделују излагањем како говеди, оваца и живине тако и осталих предмета, који се излажу. Но да би им се овај посао колико толико олакшао на име путног и подвозног трошка признаје им се по шест динара дневно, из партије одређене на изложбе;

2. Да се Господин Министар Народне Привреде умоли за наређење, да сви заводи и установе суделују излагањем своје живине;

3. Да се од излагача живине тражи, да од сваке врсте излажу стабло од 5 приплодоих грла т.ј. по 4 женке и 1 мужјака и јаја за један насад.

140. Прочита се програм радова појединих Пољопривредних Подружина за ову годину и Одбор по своме саветовању решио је: — Да се на име овогодишње помоћи изда Пољопривредним Подружинама: крушевачкој и сићевачкој по 400 динара; жичкој, ужичкој, књажевачкој и крајинској по 300 динара; обреновачкој, пиротској, жупској и медвеђској по 250 динара; нишавској, стишкој, и моравичкој по 200 динара; лужничкој, ореовичкој и грделичкој по 150 динара.

ПРИХОДИ и РАСХОДИ

Српског Пољопривредног Друштва по закључењу рачуна за месец јуни 1904 године.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИМАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Остатак по дневнику касе од месеца маја 1903 год.	11268	—
2	Државна помоћ за 1904 годину	7080	—
3	Остатак непримљене државне помоћи у 1903. години	6250	—
4	Од улога добротвора и утемељача	200	—
5	Од улога помагача	132	—
6	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	259	—
7	Претплата на Тежак за 1904 и наплата дуга за раније године	1639	25
8	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	810	20
9	Од продаје књига	549	36
10	Од продаје семена и садница	23488	85
11	Од продаје справа, рафије и друго	31702	15
12	Од продаје прскалица и плавог камена	59273	40
13	Од продаје запрашивача и сумпора	341	30
14	Од наплате дуга за семе, справе и плави камен	2138	61
15	Ванредни приход	119	34
	Свега примљено	145.251	46
	По одбитку издавања у	143.839	11
	Остаје за 1 јули	1412	35

РЕДНИ БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја и трошкове изасланика друштвених по овим радовима	1126	75
2	На издржавање живинарника у Роготу, плата настојника и чувара	406	90
3	На набавку и експедицију семена и садница	28387	85
4	На набавку справа, рафије и др.	31242	70
5	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	69529	70
6	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	831	70
7	На набавку књига новина, дрвореза, повез календара и осталих издања	916	22
8	На штампање практичних пољопривредних поука и награде писцима	204	—
9	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и ранијих година	1133	65
10	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	73	65
11	На електрично осветљење и телефон	262	65
12	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	421	—
13	На оправку друштвеног дома, препокривање павиљона и одржавање врта	59	—
14	Плата секретара	1219	98
15	Хонорар благајнику	600	—
16	Хонорар уреднику Тежака	480	—
17	Плата економу	999	96
18	Плата писару	750	—
19	Плата архивару	750	—
20	Плата експедитору	472	50
21	Плата послужитеља	1011	95
22	На ванредне издатке (евентуално штамање Пољ. Календ.)	2958	95
	Свега издавања	143.839	11

Бр. 5410.
3 јуна 1904 године
Београд.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
М. Х. Поповић с. р.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 30 броја Тежака. Слава и изложба. — *Чланци:* О неговању ливада у јесен. — Разређивање бистрећих материја у вину. — Чување меда. — † Арношт Ј. Храдецки. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Нове књиге.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнана.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРВИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЗНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ВАЊ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ Г. ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕЛЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРВИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 31. У БЕОГРАДУ, 1 НОВЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. ГОДИНА XXXV.

Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева)

По професору Д-ру Фалке-у.

Огромне штете, које су пољопривредници у Немачкој претрпели услед јаких зимских мразева у години 1900—01 а делимице и у години 1902—03, побудиле су многе пољопривредне мислиоце да потраже и по могућству и изнађу начине и средства, чијом би се применом могле ако не потпуно уклонити а оно бар што више смањити и ублажити опасности од зимских мразева.

Већ од поодавна зна се, да моћ презимљавања усева (поглавито стрнина) врло много зависи од избора врсте семена, јер се је показало, да неке врсте озимих усева у већој мери страдају од мразева а неке у мањој или скоро и никако.

Али да ли ће неки усев једне и исте врсте боље презимити или горе, зависи нарочито још и од степена развитка, који би изникле биљке достигле с јесени пре но што наступе јачи зимски мразеви, јер је утврђено; да су младе усевне биљчице у стању да својим жилицама почну саме црпети — усисавати из земље потребне им хранљиве састојке тек од онога тренутка, кад се код њих већ развије други листић, а да су све дотле упућене углавном на оно мало резервне хране — готовине, која се налази у самом семењу. Према томе је и појмљиво, да ће се један озими усев, који се с јесени већ толико развио да се може самостално хранити, боље моћи одупрети зимским непогодама, него што би то могао учинити један усев, који тек што је изникао. Опасност пак од измржавања код усева је уопште утолико мања, уколико се је он пре наступа зимских мразева већ снабдео потребном количином хране, те му за подуже време није потребно скоро никакво прибављање-усисавање нове хране. У вези с овим стоји и густина (концентрација) сока биљних ћелијица, у коме су усисани хранљиви састојци растворени, јер уколико је тај сок гушћи, утолико ће он, а с њим и сама биљка теже смрзнути односно измрзнути, него ако је сок ћелијица сразмерно редак — водан. Стога се, да би се све ово у довољној мери могло постићи, и препоручује: да сетву озимих усева треба с јесени што благовременије извршити, јер ће се само тако дотични усев моћи, пре наступа зимских мразева, што боље и потпуније да развије.

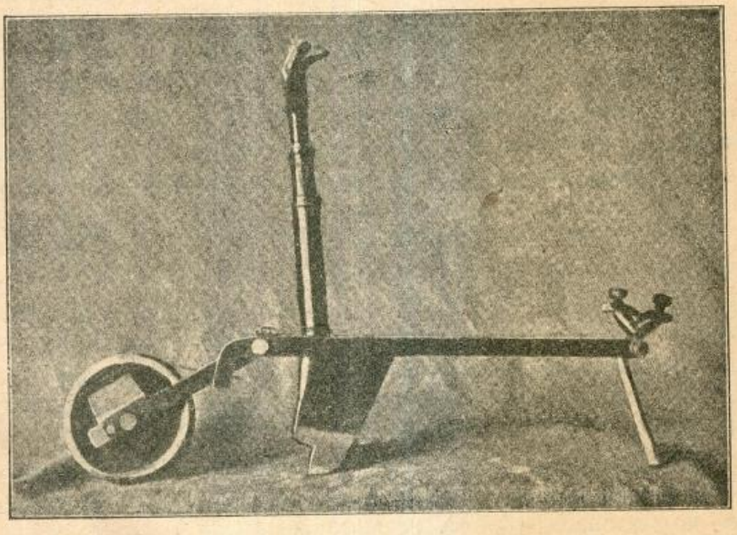
Даље је запажено, да на безбедност усева од зимских мразева знатан утицај имају још и количина влаге, склоп и степен растреситости дотичнога земљишта. Искуством је утврђено, да је опасност од измржавања озимих усева утолико мања уколико је пре свега и количина воде (влаге), упијене од страна појединих честица земљиних, већа, јер је онда продирање хладноће — мраза у доње слојеве земљине много слабије но кад је земља (нарочито њени горњи слојеви) сразмерно сува. Стога је, да би се у земљи очувала потребна количина влаге, неопходно потребно благовремено заоравање стрњике и благовремено орање за саму јесењу сетву, јер се тим растресањем орнице у знатној мери успорава — смањује исушивање и доњих и горњих слојева њених. — Али је дугогодишњим искуством утврђена још и та важна чињеница, да је на лаким — песковитим земљама измржавање усева увек брже и јаче, но што је то случај на тешким — глинастим орницама. То се објашњава не само тиме, што у глинастим земљама има обично више влаге, која је уз то још и боље, равномерније распоређена, — него и тиме, што су таква земљишта грудвастија но што је то случај са песковитим земљама, и што те грудвице онда пружају младим биљкама унеколико природан заклон од сваке непогоде. Стога се и препоручује, да горњи слој орнице, засејане с јесени, не буде сувише јако истрошен и „као тепсија“ поравнат (дрљачом и ваљком). Само је незгода, што се то не може увек у потребној мери подесити, нарочито не у земљама, где су се пољопривредници већ навикли да честим орањем, дрљањем и ваљањем дотичну земљу пре сетве јако разрађују и ситне (што је иначе за све друге случајеве махом само од неоцењиве користи), а не и у оним случајевима, где се има посла са песковитим земљама, јер су оне већ саме по себи врло трошне. С друге пак стране једно земљиште, засејано с јесени, не треба да буде ни сувише растресито и бухаво, као што је то нпр. често случај после ђубрења стајским ђубретом, јер је онда усев на таквој орници понајвише изложен штетном утицају мразева — особито ако је још уз то зима сухомразна, те земља не добије у довољној мери или никаквог снежног покривача.

Као што се из ових напомена види, применом свију ових још израније познатих средстава и обраћањем пажње на све истакнуте и још многе друге споредније околности озими се усеви могу унеколико обезбедити од опасности, којима су за време јаких зимских мразева непрестано изложени, — али се је на крају крајева ипак све показало више или мање недовољно да се жељени успех што потпуније постигне. О сразмерној тешкоћи, која се уз то јавља, да се нека од поменутих средстава и начина потпуно правилно примене и одмере, да и не гово-

римо, јер је она очигледна а напред смо на њу већ унеколико и обратили пажњу.

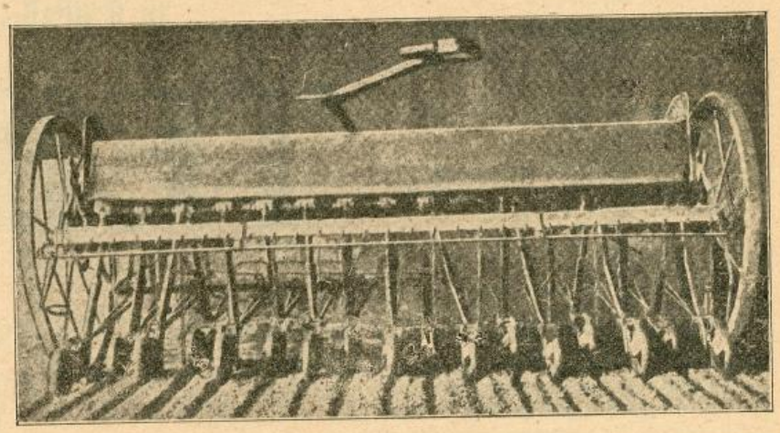
С тога и није никакво чудо, што се многи учени пољопривредници нису никако могли задовољити само овом непоузданом помоћи, коју им је досадашње искуство пружало — већ су и даље неуморно трагали за каквим бољим, потпунијим и изводљивијим — практичнијим средством, помоћу кога би били у стању да што лакше и поузданије постигну свој смер. И збиља, прошле је год. једноме од њих, по имену *Максу Тепферу*, испало за руком да — бар како за сад изгледа — такво једно средство и пронађе, или управо да једно раније већ познато средство дотера и примени и за ову сврху.

Тим се средством у суштини постиже један *нов начин сејања озимих усева врстачном сејалицом*. Повода, да поменути *Тепфер* дође на ту мисао, дала му је запажена чињеница: да су услед јаке зиме године 1900—01 и 1902—03 најмање били пострадали од мразева они редови усева, који се су пружали поред самога колосека сејаличиних точкова, и да су и иначе, и с јесени и с пролећа, ти редови показивали уопште бољи пораст по што је био просечни пораст свију оних редова, који су били удаљенији од колосека сејаличиног. Разлог тој интерсантној појави мислио је проналазач *Тепфер* да лежи у томе, што је земља око колосека, услед притиска точкова, збијенија но што је на осталој засејаној површини, и што јо том већом збијеношћу образовано у њој веће или мање угњуће, у коме су онда дотични редови усева нашли приличне заштите и заклона од зимских непогода. Како се опет од некога времена при врстачном сејању шећерне репе употребљавају у вези са сејалицом тзв. котури за притискивање (да би се помоћу њих семе, унесено сејаличиним зупцима у земљу, што јаче притисло и на тај начин што више снабдело влагом из доњих слојева земљиних и што пре и правилније изазвало да клија и ниче), — *Тепфер* је, с озбиром на своје малочас поменуто опажање, дошао онда на срећну мисао, да тај начин сејања употреби по могућству и при сејању озимих усева врстачном сејалицом. У тој је намери саставио (конструисао) нарочито за то подесне *котуре за иритискивање*, који се могу утврдити на свакој врстачној сејалици и чија тежина (свакога таквог котура) износи 5 кгр. Приложене слике показују читаоцу изглед таквога једног котура (сл. 1.) и изглед такве једне склопљене (комбиноване) машине сејалице (сл. 2.)

Сл. 1 Тепферов котур за притискивање при сејању.

Као што је сад лако увидети (а као што се то унеколико и из сл. 2. види), при сејању таквом једном сејалицом утврђени котури притискују — набијају земљу испод себе и на тај начин образују једну подубљу браздицу, у којој се налази семе, унесено сејалицом у земљу, и у којој ће доцније изникле биљчице, у почетку свога развитка, имати у довољној мери потребнога им заклона и безбедности од каквога јачег мраза.

Сл. 2. Врстачна сејалица са притврђеним Тепферовим котурима за притискивање

Друга је много важнија корист од овога удубљивања та, што се у тако образоване браздице увек може зими, завејавањем, прикупљивати и нагомилавати извесна количина снега — чак и онда, када би га по осталој површини земљиној само толико нападало, да се, тако рећи, једва примећује. То ће нарочито онда бити случај, кад се буде сејало у правцу од севера к југу. На тај ће начин дотични озими усев имати снежни покривач — који је за одржање његово иначе тако потребан и користан — и при најмањем падежу снега. Буде ли пак нападало довољно снега и по целој осталој површини земљиној, он ће се ипак, после какве југовине, моћи најдуже задржати у оним удолицама — браздицама. Тиме ће такав усев у сваком случају бити заштићен поред осталог још нарочито и од зимске „суше“, услед које озими усеви управо понајвише и страдају. Чим у ведрим данима припржи мало јаче сунце, код биљака се, које су непосредно изложене сунчаним зрацима (дакле су без снежнога покривача), у знатној мери повећа испаравање — испуштање влаге из лишћа, а придолажење нове влаге из земље међу тим остале онакво какво је и дотле било, т.ј. или сразмерно и сувише споро или, због смрзнутости оних слојева земљиних где се жилице пружају, скоро никакво. Услед тога лишће код таквих биљака убрзо увене, за тим, кад наступи хладна ноћ, смрзне, те онда после тешко повраћа своју пређашњу свежину, већ у већој или мањој мери пожути — загори. Понови ли се за тим такав случај чешће пута, онда на тај начин може поступно пропасти цела биљчица односно цео или већи део озимога усева. У обичном се говору каже онда, да је такав усев измрзнуо, али је он у самој ствари пропао услед зимске „суше“. — Снежни покривач међу тим, који се најдуже одржава у удолицама — браздицама, спречава такво сушење — сагоревање усева и на тај начин потпуно отклања или бар у знатној мери смањује ову иначе тако честу опасност по озиме усеве.

Тако се исто браздице показују од користи и онда, кад на измаку зиме или у почетку пролећа наступе нагле промене у ваздушној температури које су обично последица јаких ноћних мразева с једне а сразмерно високе дневне температуре (топлоте) с друге стране. И баш то је прелазно време, може се рећи најопасније за озиме усеве, јер онда они, ако су се преко зиме и потпуно добро очували, под таквим околностима највише страдају од мразева. — Оне удолице могу међутим помоћи, да се и та опасност избегне, јер у њима, ма колико да су плитке, промена температуре никад не може бити онако нагла, као што то управо може бити случај на осталој истакнутој површини земљиној. Разлог је прост јер се у тим браздицама, крављењем

снега, увек накупи више влаге — воде, која се, као што је познато, много спорије загрева сунчаним зрацима, и, с друге стране, кад се унеколико загреје, много спорије преко ноћ хлади, но што то бива са чврстим честицама земљиним.

Па и кад падне јачи снег, те кад снежни покривач по целој површини земљиној постане доста дебео, — ни онда ове браздице нису потпуно без вредности. У том се случају, топљењем снега, приновљена влага равномерније расподељује по земљи, и, шго је врло важно, у мало већој се мери прикупља и распоређује у околини самих усевних биљака, које се налазе у оним удољицима. На тај се начин, нема сумње, дотични усев снабдева и обезбеђује у већој мери од могућне пролећне суше, но што би то иначе, без оних браздица, могао бити случај.

М. Вл.

(Свршиће се)

ГОЈЕЊЕ ЖИВИНЕ

Свако урањено грло боље се цени на тргу и више плаћа. Па тако је и за живином. Мршаву живину нико не тражи, јер није са ваљану употребу. Док напротив дебелу живину свако тражи и добро плаћа. Стога, у интересу је оних који износе живину на трг, да ова буде што крупнија и дебља. Јака тражња и добра цена угојеној живини, не само што ће да им покрива трошкове, него ће имати сигурне и добре зараде, само ако је буду гојили па угојену на тргу продавали. О томе: наштa ваља пазити при гојењу живине и како је треба гојити, проговорићемо неколико речи, у нади, да ће оне бити од користи онима, који се буду тим послом бавили.

Свака живина није за гојење. Ситна и кржљава живина, као и она која се споро развија, не само што не може да се добро угоји, него не може ни брзо, те је њено гојење скупље но гојење крупне и брзоспеле живине. За гојење ваља, дакле, употребити здраву, крупну живину, која се брза развија. Гојење живине може бити разно. Могу се гојити млађа и старија грла. Али се више гоје млађа грла, стога, што се лакше угоје и што им је месо много укусније него у старијих грла, и тражња им је много већа. И старија се грла гоје, али се махом употребљавају за кување, док се млађа, урањена грла махом употребљавају за печење. За само гојење, добро је ако се стара мушка грла пошкопе пре него што се метну на храну. То стога, што ће се тада брже гојити и што ће им месо бити много укусније. Женска грла само ако нису пронела, не морају се шкопити, јер се и без тога могу добро погојити. А тако исто и млађи петлови, ако нису почели кокошке нарашћивати. Само у том случају, ваља их раније одвојити од кокошака и држати на таквом месту да их не виде. Гојење живине углавноме врши се онако као и обично храњење. Само је разлика у томе: што се живини која се гоји, даје много више хране но при обичном храњењу и што ова мора у себи имати више масти и беланчевине.

Храна за гојење живине не само што треба да је таква да се она од ње гоји, већ и да је укусна и лако сварљива. Јер што је год храна сварљивија, утолико ће се живина пре угојити. Макар каква храна да се употреби за гојење, не треба је никада много од једном давати, већ увек по мање, тако да је живина сву поједе. Не буде ли се на то пазило, него се о једном оброку дâ много хране, живина се њоме преједе и засити, па после неће ни да је окуси, па ма како то иначе била добра и снажна храна. Ово нарочито ваља да имају на уму они гојачи, који немају на расположењу више врста хране за гојење живине, па да о оброцима умерено дају, како јој се ова не би огадила. При храњењу живине ваља пазити, па ако живина извесну храну радо једе и од ње се гоји, онда ју не треба мењати. Јер свагда после промене хране, не само да гојење мало застане него и назад удари. Ако се, дакле, мењање хране, мора чинити, треба извршити веома пажљиво, па било да се тај прелаз врши од једне врсте хране другој или од меке на чврсту и обратно.

Гојење живине врши се: или кад се сва држи заједно у једном мањем простору и тако храни; или кад се свако грло држи засебно у нарочито спремљеној ћелији. Кад се живина држи у отвореним, и ако малим просторима, теже се гоји, зато што ипак има колико-толико кретања, и што тада грла, ма колико да су мирна, једно друго нападају и узнемиравају, а то шкоди њиховим гојењу. Стога много је боље држати грла у ћелијама јер ће се пре и боље погојити моћи. Ћелије треба да су тако начињене да се грла у њима могу само окренути и ништа више. Отвори напред треба да су тако удешени, да грло може само главу провући да једе и воде да пије. Тај отвор ни у ком случају не сме бити толики, да једно грло може друго дохватити, јер би се тада тукла. Шта више, тако затворена грла не треба ни да се виде, до само онда када се хране. Испред ћелија, које треба да су све у реду, треба да стоји мали алов у коме ће се давати живини храна и вода. А боље је, ако се вода даје у нарочитим судовима, јер их је лакше прати, чисто одржавати а и воду мењати. Под под живином треба да је решеткаст, да балега кроза-њ пропада на нарочито удешену даску, која се приликом чишћења може као фиока извлачити. Под сваком ћелијом треба да има отвор, који ће се затварати помоћу нарочитога капка и кроз који ће се отвор живина у кавез уносити и из њега вадити.

Стаја у којој ће се живина гојити, треба да је само толико светла како ће живина моћи храну узимати. Велика светлост у стаји смета гојењу живине, јер је надражује и узнемирава. Међутим, што се год живина мање креће и узнемирава, све ће се брже гојити. Па зато у стају не треба ни улазити сваки дан и кад се нарочитога посла нема. А особито ваља строго забранити приступ непозваним у стају онда, ако у околини влада каква болест на живини. Топлота у стаји не треба да је већа. од 17—20°C.

Пре него што се грла метну на храну, треба их неколико дана држати напољу заједно и посматрати. Па ако су сва здрава и храну добро троше, метнути их у кавез. Том приликом ваља пазити и на то, да живина буде чиста, т.ј. да на њој нема гамади. Јер, вашљива живина, па ма како се хранила, не може се угојити, јер јој ваши не дају мира ни одмора.

Живина се може гојити чврстом а и меком храном. У чврсту храну спада зрневље свију наших жита, које се може давати, сем ражи. Раж није добра стога, што се тешко вари. Зрневље се може давати цело а и прекрупљено. Старијим и крупнијим грлима може се давати зрно, а ситнијим и млађим боље је давати прекрупу. Јечам покисељен, јер га живина и тако врло радо једе.

Ну, било да се даје зрно или прекрупа, треба да је увек има пред живином довољно, те да може по вољи јести колико хоће. Гојење чврстом храном више стајо а и траје дуже. Истина, месо је доста укусно и чврсто а тако и маст, што се понекипут и нарочито тражи.

Ну при свем том, боље је живину гојити меком храном. То стога, што се живина пре угоји и што се за храну на тај начин може употребити и разни материјал, који иначе не би могао бити тако корисно употребљен. А сем тога, месо живине гојене меком храном, много је мекше и укусније поред тога што се и масти више добија.

За справљање месне хране може се употребљавати брашно од: хељде, јечма и овса, а тако исто и прекрупа ових врста хране. Даље кромпир, репа, разна зелен и отпатци меса на кла-

ницама, месарницама и из кујне. А како се код нас у земљи не троши коњско месо, то се и оно може веома корисно употребити за гојење живине. Али у сваком случају, месо мора бити добро кувано и сасвим ситно исецкано. Мека храна справља се на више начина. Она или се гради у виду ситних ћуфтета, у величини лешњика, или се даје у виду малих ваљушака а може се давати и као гушћа каша. Сама пак справљање врши се овако: Треба узети брашна од које поменуте врсте, колико ће бити довољно за број грла који се гоји, па га измешати са отпацима меса и направити тесто, које треба да је онакве густине као тесто за хлеб. За замешивање може се употребити масна вода а и масне сплачине. А још је боље, где је то могуће и где гојачки рачун допушта, употребити млако, слатко млеко. Од тога теста ваља правити ћуфтета или ваљушке, па их онда оставити да се осуше, или што је још боље, испржити их и онда оставити да се охладе.

Пре него се живина почне њима хранити, треба их мало поквасити у млакој, масној води или млеку, па их онда давати. То је потребно стога, што ће такве ваљушке ако се живина кљука, лакше кроз гушу пролазити. За првих 5—6 дана, када отпочне кљукање, не треба давати више од 4—5 ћуфтета или ваљушака једноме грлу за 24 часа. А после тога, треба сваким даном по један комад повишавати, док се не почне давати по 12—16 комада на грло дневно. Ова поступност у давању потребна је стога, да би се грла понајлак на ову храну привикла. Ако се живина овом храном кљука, онда ваља добро пазити, да која ваљушка не остане у гуши, јер ће да произведе запаљење гуше. А поред тога, не треба никако давати нову храну, ако живина стару, већ примљену, није добро сварила. А то се може познати ако је у живине још пуна гуша, што се под прсе тима лако опажа. Кад се храна на овај начин зготовљена даје и овако живина храни, може се угојити, за 15—20 дана. А, ако се за то време не угоји, не треба је више држати на храни, већ одмах, такву каква је, поклати или продати, јер се не може боље угојити па макар и дуже остала на најбољој храни.

На једноме месту горе казали смо, да се живина може гојити и кашом. Па да покажемо сад како се и она гради. Ево како: ваља узети брашна или прекрупе од које већ поменуте врсте хране, па је замесити са масном водом или још боље слатким млеком и направити тесто. Ово тесто ваља у млеку толико гњечити да се сво размути тако, да постане једнолика каша без икаквих гута или грумуљица теста. Наравно да каша не треба да је житка, већ да буде као нека средина између каше и теста. Овако направљена каша даје се живини да је сама из судова или нарочитог алова једе. Њоме је треба два пута дневно хранити и живина ће се врло добро погојити за 10—12 дана. Кад се живина храни овом кашом, дешава се, нарочито онда кад је ова нешто жића, да живина њоме убрља перје око кљуна и по глави. Стога, кад се то примети, ваља сва умрљана места опрати млаком водом, како се каша не би сасушила, јер на голима местима производи запаљења, која могу бити и опасна. Храна од кромпира или репе справља се овако: Треба кромпир или репу добро скувати, па по том изгњечити, тако да се направи једноставна маса. Затим ваља узети брашна или прекрупе од које наведене врсте хране, па замесити тесто са изгњеченим кромпиром или репом. За замешивање може се као и горе, употребити масна млака вода, а и сплачине. Кад тесто буде готово, онда се од њега праве ваљушке на начин како смо већ описали и њима храни живина. А може се од њега и каша правити. Кад се живина храни овом врстом хране, даје бело и укусно месо.

Што је год храна којом се живина храни воденастија, жића, а нарочито ако се пиварска дрождина (требер) даје, месо је мање укусно и буаво, али зато опет даје више масти. Па да би месо постало чвршће и укусније треба при завршетку гојења за неколико дана поступно прећи са меке на чврсту храну. На тај начин месо ће постати нешто чвршће а и укусније.

У храну којом се живина гоји, па било то ћуфтета, ваљушке или каша, треба додавати по мало ситна песка са кречом а и зелени, ради образовања костију.

За пиће најбоље је давати живини свежу воду. Али не за све време гојења. Пре свршетка гојења на једно 5—6 дана, треба јој давати млеко, те да месо добије отвореније боју. Иначе, ако се за све време гојења буде само водом појила, месо јој постаје модрикасто, те на тргу губи цену и нема добру прођу.

Да би се код живине потпомогло сваривање хране, ваља живини давати по мало соли. Једноме грлу не треба дати више од 8—10 грама соли дневно. И најлакше јој је давати кад се ова количина раствори у једном литру воде, па онда даје. А може јој се давати и тако, ако се сланом водом попрска храна којом се живина храни.

Не треба никада храну спремати за више дана. Напротив, за сваки оброк треба нову храну спремати, тако да живина увек добија свежу. Јер ако се храна спрема за више дана, може да се укисели и убајати, на као таква није за гојење живине. А поред тога, ваља пазити још и на то, да се живина храни увек у једно исто време. Не буде ли се на то пазило, већ ће храна буде давала један пут раније, а други пут доцније, онда ни сваривање не може бити потпуно.

Кад се живина не нахрани кад треба, узнемири се и нада толику дерњаву, да се не може да умири за дуго и кад јој се храна донесе, а то шкоди гојењу.

Храна се даје живини на два начина: или кљука руком или нарочито за то удешеном машином, или јој се даје у судовима да је сама узима. Кљукање рукама могу вршити само извежбана лица и кад се живина у малом броју гоји. Иначе, кад се живина у већем гоји, не може се кљукање рукама вршити. Кљукање пак помоћу нарочитих машина сматрамо као мучење животиња, па га и не препоручујемо. Најбоље је храну давати живини да је сама по вољи узима.

Да би се уверили да ли гојење живине напредује или не, треба је мерити и то одмах после 5—6 дана кад је на храну метнута. Па ако свако грло буде показивало просечан прираштај од 20—30 грама дневно, онда гојење добро напредује. А ако се мерењем овај прираштај не нађе, знак је: или да живина није здрава или да је храна неподесна и храњење недовољно. Ну, било да као сметња стоји ма који узрок, ваља га пронаћи и одмах отклонити.

Да би се у кавезима одржавала што већа чистота, треба их што чешће прати. Прање треба вршити јаким цеђом и рибати четком којом се обично патоси перу. А нарочито ваља обратити што већу пажњу на то, да се у њих не залеже гамад. Јер, десили се то, живина никад не може мира имати, јер ће је гамад узнемиравати и храна узалуд на њу трошити.

Судове из којих се живина храни и гоји ваља такође чисто држати. У њима, нарочито мека храна не сме се дуго држати, јер може да се укисели, а она шкоди гојењу.

И. К.

О МУЖИ КРАВА

Количина и каквоћа крављег млека зависи, као што је искуством потврђено, од три главна чиниоца, а на име:

1. *Од млечних особина, својствених свакој раси и свакој јединки, или другим речима од тога да ли је крава добра музара или не.*
2. *Од доброг храњења.*
3. *Од разумног начина муже.*

Могло би се ту додати још неколико чинилаца и ако споредних, али који такође играју врло важну улогу у производњи млека. Тако нпр. доказано је да се радом, тегљењем, код крава смањује, кад-кад у великој размери, лучење млека; за време док крава носи каквоћа се млека мења; потом клима, неговање итд. све то знатно утиче тако исто на количину као и на каквоћу млека.

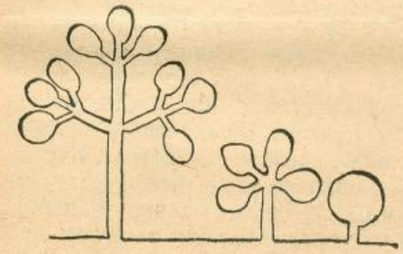
Ми ћемо овде претпоставити да су прва два главна услова за добру производњу млека дати т.ј. да већ имамо краве обдарене добрим млечним особинама или добре музаре и да их добро хранимо, а тако исто и да су и остали споредни услови испуњени, па ћемо истаћи важност и утицај разумне муже на каквоћу и количину млека.

Пре него што приступимо том питању, које нас нарочито занима, добро је да изложимо у неколико речи склоп вимена, те да бисмо могли увидети, на који се начин млеко лучи. Осим тога, кад се познаје склоп вимена, мужа се може извршити увек паметније и пробитачније, као што ће се доцније видети.

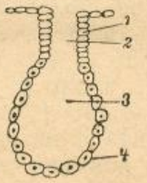
У спољашњој кожи сваке краве налазе се три врсте органа за лучење, а на име *знојне, лојне* и *млечне* жљезде. Ове су се образовале на рачун епителијума (покожице), који покрива спољашњу површину тела и нису ништа друго до скуп ћелија, које су се развиле на исти начин, имају исти облик и врше исте радње. Те се ћелије још зову *жљездане*, зато што им је задатак да справе и излуче нарочите течности за које узимају материјал из крви.

Оставићемо на страну знојне и лојне жљезде и ако њихов правилан рад утиче знатно на производњу млека, па ћемо се позабавити мало подуже са млечним жљездама, које нас нарочито интересују.

Млечне жљезде, које карактеришу сисаре, могу се сматрати као јако разгранате лојне жљезде. Оне су постале као и остале две напредпоменуте жљезде удубљењем епителијума (покожице), али је доњи део тог удубљења овде само проширен, те наличи јако на грожђано зрно (сл. 1). Горњи сужени део те удубљене покожице састоји се из обичних епителијалних ћелија, а доњи проширени део (или *acinus*) из жљезданих ћелија (сл. 2). Про-

Слика 1.

Сл. 2. Обичне епителијелне ћелије. 2. Канал за изливање. 3. Проширени део жљезде. 4. Жљездане ћелије.

извод рада жљезданих ћелија излази каналићима за изливање, у веће канале, а ови се опет сви стачу у један општи канал. Та су грожђана зрна с каналићима и каналом распоређена као на једном обичном грозду. Петељка одговара каналу за изливање, док међутим њене гране и огранци -- петељчице одговарају гранама и огранцима канала, наравно претпостављајући да су ти делови на грозду шупљи. (сл. 3.). Отуда су и прозване млечне, исто тако као и лојне жљезде, *гроздасте жљезде*.

Сл. 3. Један део млечне жљезде.

Ето тако се углавном тумачи постанак и развиће млечних жљезда у сисара.

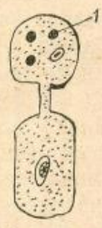
Кравље виме састављају *четири млечне жљезде*, које су унутра јасно одвојене једном танком опном, премда су с поља спојене у једну општу кесу. Свака је од тих жљезда састављена из три дела: и то из *жљезде* у правом смислу те речи, која лучи млеко, из *канала*, који одводи излучено млеко и из једног поширег резервоара или *млечне цистерне*, у којој се скуља излучено млеко и одатле излази кроз отвор на сиси наполе. Свакој од ове четири жљезде одговара по једна сиса; дакле према томе на нормалном вимену једне краве има четири сисе. Дешава се по кад-кад да се на задњој страни вимена појаве још и по две закржљале сисе више; оне одговарају двема непотпуно развијеним млечним жљездама и не дају уопште млека. Те две сувишне сисе, нарочито, кад су отворене на доњем крају, треба сматрати, с практичког гледишта, као *добар знак млечности*.

Разгледајмо сада, кад већ знамо склоп крављег вимена, на који се начин лучи млеко из млечних жљезда.

Млечне жљезде развијају се потпуно на неко време пре него што ће крава отелити и отпочињу лучити млеко тек после телења. У време кад отпочињу вршити тај посао жљездане ћелије у грожђаним пуцадма се деле на *два дела:* један део остаје онде где је, док се други део испуни масним зрнцима, набубри постане провидан и најзад сасвим издвоји од првог (сл. 4). Протоплазма тог другог дела претвара се у једну течност, у којој пливају масна зрнца и ето та течност то је оно што ми *млеком* зовемо (сл. 5). Први део жљездане ћелије сад се отпочне развијати и образује наскоро нову жљездану ћелију исте величине као и првобитна; она ће се као малочас поделити на два дела од којих ће се један претворити у млеко а други у нову ћелију итд. и ова се деоба и образовање нових ћелија врло брзо врши.

Сл. 4. Пресек једне млечне жљезде.

Сл. 5. Деоба ћелије, која лучи млеко.

Справљање и лучење млека у жљездама стоји у правој сразмери са количином крви, која до њих допире. Ово нам је јасно, кад се сетимо онога што смо у почетку казали, то јест, да је жљезданим ћелијама, па наравно и оним које млеко луче, задатак да производу и излуче нарочите течности, за које оне узимају из крви материјал. Дакле стицај крви у млечне жљезде карактерише млечну краву или добру музару. Отуда излази да је лучење млека утолико веће уколико је тај стицај обилнији. На који се начин може сазнати да ли је тај стицај крви у млечне жљезде обилнији или не или другим речима: да ли је крава добра музара или не? То је питање од врло велике важности у практичном животу, али се не можемо задржавати на њему, јер би се јако удаљили од постављеног нам задатка. Претпостављајући да већ имамо млечну краву, сасвим је природно да уколико је храна боља и обилнија да ће и крава бити утолико богатија у артерској крви, која је извор млека, као што малочас наведосмо и да ће према томе и лучење млека утолико бити веће.

Ево нас где узгред дођосмо до онога што је већ давно искуством уврђено, до онога што у почетку наведосмо, то јест да количина и каквоћа млека зависе заиста од прва два главна чиниоца: од млечних особина својствених свакој раси и свакој јединки — грлу и од доброг храњења. Могао би се објаснити на исти начин и утицај осталих споредних чинилаца на производњу млека, али то нећемо сад чинити. Додајмо само *да је нега крава неопходно потребна, да би три напред поменуте жљезде које се у кожи налазе могле боље вршити своје задаће.* Уколико се кожа чистије одржава утолико те три жљезде раде боље, утолико се јешљивост повећава, утолико је крава здравија и утолико је млеко, нема сумње, боље.

Остаје нам да докажемо да количина и каквоћа млека зависи још и од трећег и последњег главног чиниоца, од рационалне муже, питање које је за нас од највећег значаја.

Добар радник, то јест добар музар или музиља, својим радом, умешношћу и знањем, душа је рационалне муже. Он треба да је *врло благе нарави и врло стрпљив;* он треба да је *пријатељ стоке*, да је не мучи нити злоставља, већ напротив да лепо с њом поступа, да тражи средства како ће га краве тако рећи заволети. Само под тим условима крава се даје мусти са задовољством јер је тај рад олакшава. Пре него што ће отпочети мужу, музар или музиља треба *брижљиво да руке опере.* Па не само то, него је још потребно и *виме и сисе* кравине добро опрати и на тај начин сваку нечистоћу уклонити, која не само што прља млеко и тиме га лако поквари, него још и на здравље саме стоке јако утиче. Овај се посао врши помоћу сунђера и умлачене воде зими, а свеже, али не хладне воде, лети. Пошто су виме и сисе опрани, ваља их избрисати

чистим рубљем. Неопходно је потребно да се виме пре сваке муже опере, ако се краве музаре у стајама држе, јер ма каква да је чистота у овима, ипак је ретко видети да виме није испрљано изметима. Најзад ведрицу или суд, који ће примити помужено млеко, треба тако исто пре сваке муже добро опрати.

Пошто су сви ти услови, који су од врло великог утицаја на чистоту и одржавање млека испуњени, приступа се мужи.

Пре него што ће отпочети мужу, музар или музиља треба да лагано руком превлачи преко бедара и вимена кравиног, потом да јој пружи какву бољу храну, да је мало помилује и, најзад, да јој благо притисне сисе (тако да млеко из њих не истече) што изазива у краве обично пријатан осећај.

Пошто је то учињено, музар се ставља с десне стране краве, седа на столицу удешену тако да се може згодно нагнути напред или назад према потреби, мење ведрицу између ногу, ослања лагано главу на слабину краве, узима левом руком једну а десном другу сису *унакрст* и то при основици да би тиме овлаш притиснуо и млечне жљезде и, најзад, отпочиње да их стеже умерено између савијеног палца, кажипрста и средњака. Млеко тада, немогући се вратити у виме, излази на поље кроз доњи отвор на сиси. Тај се рад у почетку лагано врши, потом се мало по мало убрзава и, најзад, се правилно наставља до свршетка муже.

Кад млеко из првих двеју сиса буде исцрпљено, музар прелази на друге две и поступа на исти начин као и мало час. С времена на време, треба *благо да стеже виме*, да би истискао све млеко у канал за изливање и одатле у млечну цистерну и сисе. Познавајући склоп крављег вимена и знајући на који се начин млеко лучи, музар увиђа јасно важност овог последњег рада.

Први млазеви млека су врло водени и садрже често слузи и горких састојака, који могу да покваре остало помужено млеко. Стога је понајбоље тим првим млеком овлажити и на тај начин умекшати сисе, које су пре муже доста круте. Потом музар посматра каквоћу млека сваке краве, па чак и разлику између млека из двају различитих сиса исте краве. У неким земљама у којима се производња сира врло брижљиво врши, музар чак и окуша млеко из сваке сисе пре него што ће мусти у ведрицу. Само се на тај начин може добити млеко потпуно чисто и добре каквоће.

Додајмо узгред да се крава по неки пут не даје мусти; у том случају треба пажљиво испитати њено виме, па ако се нађе да је ово изгребено или повређено треба га марљиво залечити.

Кад је најбоље мусти краве? Ово је питање са практичног гледишта од врло велике важности и о њему разуман пољопривредник трэба увек да води рачуна. Краве треба увек мусти преко дана *и у исте утврђене часове*. Ако се млеко у вимену задржи дуже него што би требало, лучење се, нарочито у младих крава, смањује, па чак може и сасвим престати, у ком случају *крава усахне или препржи*. Лако нам је појмљиво, сада кад већ знамо склоп вимена, да се тај случај мора десити. Ево зашто. Претпоставимо да се крава не помузе као и обично, у вече на пример, и да се преко дан добро најела и преко ноћ добро одморила. Сутрадан у јутру виме ће јој бити препуно млека, јер се ово за све то време лучило; осим тога неолакшано на време, виме нема сумње трпи а то баш и доводи неправилност у раду жљезданих ћелија, које луче млеко, па отуда и препржавање.

Колико пута на дан треба мусти краве? С малим изузетком код нас се музу краве скоро свуда два пут на дан. Ако се краве добро хране и негују, и ако су још уз то и добре музаре, корисно је не само с обзиром на количину него и с обзиром на каквоћу млека мусти *триаут на дан*. Неки практичари мисле, да се са две муже на дан добија истина мања количина, али боља каквоћа млека. Према различним огледима, који су у том погледу чињени, ево шта је нађено:

Приход добијен од две муже на дан

часови муже	у маслу (на сто делова млека)	у сувим екстракт.
У 8 часова у јутру, „ 6 „ у вече	4,43	14,29

Приход добијен од три муже на дан

У 6 часова у јутру, „ подне, „ 6 часова у вече	5,54	14,37

Из овога је јасно да треба мусти краве трипут на дан, јер се на тај начин добија и масније, дакле боље млеко и већа количина.

Горе смо напоменули да треба мусти у исте часове; додајмо овом приликом да је понајзгодније мусти *у јутру у 6 часова, у подне и у вече у 6 часова*.

Огледима је још утврђено да је *последње помужено млеко масније од првог*. *Бусенго*, чувени француски научник, анализирао је млеко од почетка до краја муже и том је приликом нашао да количина масних и сувих материја све више и више расте и достиже свој врхунац у последњим капљама, које из вимена изађу; густина млека напротив опада услед растења масних материја. Он је нашао да масне материје расту постуно од 1,70—4,08%, суве пак материје од 10,47—12,67% док густина од 1,033 до 1,030 (у односу према води).

Према овом огледу јасно је да треба краву измусти до *последње капи млека*, тако да у вимену ништа не остане, јер се на тај начин добија *и масније млеко и већа количина*.

Додајмо још и то *да треба увек мерити млеко*, које свака крава при свакој мужи даје. Мерењем помуженог млека се сазнаје не само колико нам свака крава посебице даје и колико све укупно, о чему уосталом треба увек водити озбиљна рачуна, већ и свака сметња и незгода, која утиче на количину и каквоћу млека. Доиста, чим се спази да се количина млека које краве смањује треба томе тражити узрока. Тај мањак у приносу, ако се односи на све краве, долази, нема сумње, било од каквоће хране или од недовољног оброка или појења, било услед какве болести. У првом случају треба краве боље хранити и појити, у другом пак марљиво лечити. Ако ли се тај мањак запази само код једне краве, онда је треба одмах одвојити од осталих, потом брижљиво настати и видети шта јој недостаје и, најзад, ако би била болесна подврћи лекарском прегледу.

Млеко се може после сваке муже и од сваке краве посебице у тренутку понајзгодније мерити *градуисаним ведрицама*. Ево на који начин сваки пољопривредник може извршити то градуисање: он ће претходно поставити ведрицу на какво равно место, потом ће поступно насипати у њу, док је не напуни, литар по литар млека и у исто време бележити урезима на једној гвозденој или дрвеној плоснатој шипци, држећи је усправно уз бок ведрице, висину нивоа, која одговара сваком литру; пошто је то учинио, он ће шипку приковати уз бок ведрице која је на тај начин градуисана. Градуисање се може извршити и на пола а и на мање делове од литра. Кад се крава помузе у такву ведрицу, онда се само погледа до ког уреза на шипци млеко допире и одмах се зна колико је литара дала та крава. Понајзгодније је употребљавати за мужу градуисане ведрице од лима, које се још осим тога увек боље перу и чистије одржавају.

Пре него што би завршили овај чланак, дотакнимо се још једног питања, које се тиче муже и које је осим тога од велике практичне важности. Реч је о мужи стеоних крава.

Стеоне краве не треба мусти до самог тељења, јер то шкоди не само развићу телета у утробн већ и сама крава слаби. Ако се крава пре тељења довољно не одмори, другим речима ако се крава до самог тељења музе, даваће после тељења као што је огледима потврђено много мање млека него што је пре давала. Уосталом, лучење се млека обуставља обично само од себе на 2—3 месеца пре тељења. Ако ли се тај застој природно не произведе, треба га вештачки произвести. То се постизава ако се крава *не измуза потпуно* или ако се *повећава размак* између двеју узастопних мужа. У овом последњем случају препоручује се да се до на 10—12 недеља пре тељења музу краве двапут у место трипут на дан, 8 дана после тога једанпут дневно и потом сваких 35—48 часова. На тај ће се начин лучење у млечних крава одржати до на 4—6 недеља пре тељења. Ако се тада не заустави лучење млека, добро је у исто време и мазати виме смешом креде и сирћета. Теле се оставља да по вољи доји првог месеца, потом се пушта двапут или трипут на дан и тада, пошто се надојило, треба краву измусти до посљедње капље да би се тиме одржала активност млечних жљезда и најзад се одбија у *почетку седмог месеца* када му се први кутњак појави.

Пољопривредник који врши мужу разумно, то јест онако како смо напред описали, користи се у правом смислу те речи својим кравама и извлачи од њих стварну корист.

Сад нам је јасно да количина и каквоћа млека зависи не само од млечних особина, својствених свакој раси и сваком грлу, или другим речима од добрих музара, и доброг храњења, него још и од разумне муже, а то смо се баш и трудили да докажемо. **В. Н. Ст.**

БЕЛЕШКЕ

Производња шећерне репе у главним произвођачким земљама у Европи. — По одговорима на питања, упућена од стране међународнога удружења за статистику шећера, стање целокупне производње шећерне репе односно целокупне површине засејане шећерном репом, упоређено са стањем од прошле године, овакво је:

	БРОЈ ШЕЋЕР. ФАБРИКА		ПОВРШИНА ЗАСЕЈАНА ШЕЋЕР. РЕПОМ	
	1903—04 г.	1904—05 г.	1903 год.	1904 год.
Немачка	384	378	415.856 хект.	411.390 хект.
А.-Угарска	216	216	309.100 „	321.000 „
Француска	296	269	234.260 „	189.090 „
Русија	274	276	535.100 „	487.233 „
Белгија	100	90	59.150 „	45.000 „
Холандија	29	26	40.345 „	35.856 „
Италија	?	?	36.000 „	34.000 „
Шведска	17	18	27.378 „	24.875 „
Данска	7	7	14.000 „	14.000 „

Као што се из овога види, у свима земљама, изузимајући само Аустро-Угарску, производња шећерне репе ове године, смањена је (за 6·5 %просечно). Тако је исто и број фабрика, које ће прерађивати шећерну репу ове године, скоро свуда мањи но прошле године, јер је рад многих фабрика обустављен.

Утицај старости на издашност крава у млеку. — Алгајско Друштво за вођење књиге о пореклу појединих грла објавило је ту скоро резултате огледнога мужења, које је оно предузело код 1000 крава, груписавши их по њиховој старости, и које је обухватило целу музну периоду (лактацију) сваке поједине краве. За јединицу упоређења узета је млечна издашност крава после првога тељења, па је стављено да је та јединица равна 1000 литара. Постигнути су резултати, тако бројно представљени и упоређени, ови:

ТЕЉЕЊЕ (ПО РЕДУ)	КОЛИЧИНА МЛЕКА КГР.	КОЛИЧИНА МАСЛА КГР.	КОЛИЧИНА СУВИХ МАТЕР. (БЕЗ МАСЛА) КГР.
1.	1000	1000	1000
(у ствари	2692	98,77	250,26 кгр.)
2.	1117,0	1085,5	1071,0
3.	1182,6	1158,5	1156,3
4.	1223,9	1222,3	1189,6
5.	**1288,5**	1268,3	**1254,2**
6.	1284,3	**1270,1**	1246,0
7. и даље	1167,9	1145,6	1133,3

Према томе целокупна количина млека, коју су краве, груписане по старости, давале, непрестано расте све до завршетка пете музне периоде (лактације). После шестога тељења та количина већ почиње да опада слабо, а после седмога тељења то опадање је нагло. Такав је исти случај и са количином сухих материја у млеку (без масла). — Количина масла напротив расте све до завршетке шесте музне периоде, али почевши од седмога тељења па даље и та количина, као и целокупна количина млека, почиње нагло да опада.

Из ових интересантних података читаоци — пољопривредници ће и сами моћи да извуку за себе потребне им поуке, те би излишно било да ми то чинимо.

Утицај доброг и лошег мужења на издашност крава у млеку. — И ови су опити чињени у Алгају, од стране Д-ра *Хенкела*, професора на Пољопривредно Академији у Вајенстефану (у Баварској). Начин извођења њихова је овај: Одабрато је у једној стаји 12 разних крава, па је свака од њих давата да је једног дана музе добар (вешт) а другог дана осредњи или лош (невешт) музар.

Разлика, која се при тој неједнакој вештини мужења показала како у количини помуженога млека тако и у количини добивенога масла од једне и исте краве, представљена је у приложеном прегледу извршенога мерења.

	При добром мужењу		*При лошем мужењу*	
	ПОМУЖЕНО ЈЕ И ДОБИВЕНО			
КОД КРАВЕ БР.	МЛЕКА КГР.	МАСЛА ГР.	МЛЕКА КГР.	МАСЛА ГР.
1	14,8	547,9	11,1	310,5
2	8,0	306,4	6,0	168,5
3	8,9	356,9	7,8	236,9
4	5,8	276,0	5,2	210,0
5	5,0	220,0	4,7	185,7
6	9,9	413,1	8,7	312,0
7	12,4	449,4	11,6	330,6
8	14,0	489,0	12,6	341,2
9	8,4	324,4	6,6	172,6
10	7,7	311,7	7,1	240,9
11	9,0	418,8	8,0	305,3
12	10,0	344,0	8,9	215,3

Ови бројеви најречитије казују, од колико је великог утицаја добро, вешто мужење на млечну издашност крава, а за колико се лошим, невештим мужењем та издашност једне и исте краве може да смањи. Просечно узевши, при вештом мужењу добило се је при овим опитима скоро 15% више млека а преко 42% више масла, но што је количина добивена при невештом мужењу.

Из овога ће читаоци — пољопривредници моћи сами најбоље извући потребне им опомене, јер ако су досад мислили, да је то ситница пустити да краве музе ко како стигне и како уме, сад ће се, из саопштених бројева, моћи уверити, да им такав поступак наноси огромне штете (јер се невештим мужењем приход од млека и масла једне краве може да смањи скоро за половину од онога прихода, који би се од те исте краве могао добити вештим мужењем).

ГЛАСНИК

ПРЕГЛЕД НАГРАДА

Које је издало Министарство Народне Привреде за правилно подигнуте винограде према расписаном стечају од 18 фебруара 1903 год. ПБр. 3472. и према извршеном прегледу винограда од 1—10 септембра 1904. ПБр. 13678. и ПБр. 15042.

ТЕКУЋИ БРОЈ	ОКРУГ ИЛИ СРЕЗ	РАСПИСАНЕ НАГРАДЕ	ВЕЛИЧИНА НАГРАДА ДИНАРА	ДОСЂУЂЕНЕ НАГРАДЕ	ВЕЛИЧИНА НАГРАДЕ У ДИН.	ПРЕТИЧЕ ДИНАРА
1	Крајински	прва друга	300 200	— друга	— 200	300
2	Крушевачки	прва друга	300 200	прва друга	300 200	—
3	Округ нишки и ср. власотиначки	прва друга	300 200	прва друга	300 200	—
4	Смедеревски	једна	300	две треће. једна треће.	200 100	—
5	Моравски	једна	300	—	—	300
6	Пожаревачки	једна	300	—	—	300
7	Крагујевачки	једна	300	половина половина	150 150	—
8	Тимочки	једна	300	једна	300	—
9	Београдски	једна	300	једна	300	—
		Свега	3300	—	2400	900

За округ крајински јавио се само један такмичар: *Илија Анђелковић*, који је добио другу награду.

Из округа крушевачког пријавили су своје винограде ова лица: Мијаило Ракић из Александровца, Илија Новаковић, виноградар из Александровца, Грујица Лазовић, из Александровца, Петар Стојадиновић, економ из Медвеђе, Алекса Терзић, касапин из Александровца, Јовица Милићевић, поткивач из Трстеника, Милан Ступљанин, виноградар из В. Дренове, Алекса Стојадиновић, пољопривредник из Медвеђе, Вој. Т. Катунац, учит. из В. Дренове, Мијаило Марковић, кафеџија из Александровца, Александар Јов. Партошић, трг. из Александровца, Марко Богдановић, свештеник из Александровца и Мирча Богојевић, економ из Медвеђе. Свих ових такмичара виногради су прегледани. Доцкан су се пријавили: И. С. Јовановић, виноградар из Трстеника и Василије Анђелковић, трговац из Трстеника. Награђени су *Илија Новаковић* из Александровца првом наградом и *Милан Ступљанин* из В. Дренове другом наградом.

Из округа нишког није се нико јавио за награду. А из среза власотиначког јавила су се за награду за правилно подигнут виноград ова лица: Кирило Ранчић, ковач из Власотинца, Аранђел Маринковић, трговац из Грделице, Стојко Јовић, земљоделац из Дедине Баре, Гаврило Ђорђевић, трговац из Власотинаца, Гаврило С. Видосављевић, трговац из Власотинаца, Гаврило Стаменковић из Власотинаца, Цака Д. Ћирковић, земљоделац из Козаре. Прву награду добио је *Цака Ћирковић*, а другу *Гаврило Стаменковић*.

Из округа смодеревског јавила су се ова лица: Љубомир Марковић, тежак из В. Орашја, Марко Швабић, земљоделац из Крушева и Панта Јанковић, економ из Паланке. Награда у 300 динара подељена је, и дато: *Љубомиру Марковићу* 200 динара и *Панти Јанковићу* 100 динара по предлогу комисије која је винограде прегледала.

Из округа моравског није се нико јавио за награду.

Из округа пожаревачког јавила су се ова лица: Никола Ј. Сарић, економ из Петровца, Љубица М. Јоцковић из Пожаревца, Светислав С. Ђорђевић, земљоделац из Кленовника и Стеван Милошевић из Маруљевца. Најбољи су виногради Љубице Јоцковића и Светислава Ђорђевића, али пошто нису испунили све услове прописане за подизање винограда није им се могла дати награда.

Из округа крагујевачког јавили су се за награду *Коста П. Јовановић*, свештеник из Раче и *Јакша Бл. Божић* економ из Бадњевца. Пошто су виногради обојице били скоро подједнаки а одговарали условима, то је по предлогу комисије награда подељена и свакоме од њих издато по 150 динара.

На округа тимочког јавила су се ова лица: Милојко Николић, виноградар, Цветко Николић виноградар и Јован Петковић, трговац, терзија и пољопривредник, сви из Зајечара. Награду у 300 динара добио је *Цветко Николић*.

Из округа београдског јавила су се ова лица: Марко Обрадовић из Сибнице, Стеван Лазаревић, економ из Ресника, и Драгомир А. Ђурић, економ, из Београда. Награду у 300 динара добио је *Драгомир А. Ђурић*.

Погодбе, које су тражене од такмичара да их испуне ове су: а) да је земља, на којој је виноград посађен, риљана у дубини најмање 70 см.; б) да подлога (америчка лоза) одговара земљи и положају, и да је према томе претходно испитана на кречомеру; в) да је виноград окаламљен домаћом лозом и сортама, које се у дотичном крају највише гаје, и да су ове у првом реду за вино („винске"); г) да су сорте издвојене у чистим садовима, а не помешане; д) да виноград има најмање 2000 калемљених, добро сраслих и здравих чокота, и да су ови посађени у правилне редове и у растојању најмање 1 метар; ђ) да је чокоће правилно одгајивано и резано по начинима које захтевају поједине сорте, и да је виноград најмање у трећој години од каламљења; е) да је виноград обезбеђен од сношења земље, да има олука и јаркова за отицање воде, и да су ови правилно спроведени и обезбеђени од кварења, а где је земљиште јако стрмо и кршевито, да је примењено подизање на заравањцима (тересама), који се имају на нижим странама подизати; и ж) да се виноград уредно одржава и негује, да је снабдевен приткама (тачкама), да је брањен од пламењаче и осталих болести и штеточина лозе.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ОГЛАСИ

АМЕРИКАНСКО ПАТЕНТОВАНО СТАКЛО

ЗА ОСТАВУ ВОЋА И ПОВРЋА (КОНЗЕРВЕ)

Описато у 19 броју *Тежака* може се добити у потписатој радњи.

Важно средство за оставу зимнице за сваку кућу која се има бринути за исхрану своје чељади и преко зиме, нарочито свежом и толико потребном биљном храном. Начин опробан и поуздан којим се, по нашем упуту, сваки послужити може, да летину своју у поврћу и воћу одржи и за зиму очува и да јој, овим приређивањем, повиси продајну вредност.

Стакло је нарочито јако рађено, пресовано, с металном утегом на лук; у две величине: од литра и од пола литра запремине. Остављено воће и поврће држи се годинама.

Техничка радња
Инжињера **М. Слуцког** и Комп.
Београд

4—4

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 31 броја Тежака. *Чланци:* Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева) (свршиће се). — Гојење живине. — О мужи крава. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Обзнана.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник **МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ**
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 32 и 33.. **У БЕОГРАДУ, 10 и 20 НОВЕМБРА 1904 ГОДИНЕ.** ГОДИНА XXXV.

ЛИСНИК И ЊЕГОВА ХРАЊЉИВА ВРЕДНОСТ

— М. Ј. Бајић —

Оскудица уобичајене сточне хране (сена, сламе и др.) приморала је наше пољопривреднике, да ове године обрате што већу пажњу и лиснику. Зато се ове године на сеоским имањима виђа знатно више лисника но пређашњих година, када су лисници били врло ретки, па и то код најсиромашнијег становништва.

С тога разлога, држим, неће бити на одмет, да се са лисником мало боље упознамо. Као што је свима познато, за лисник се употребљава лишће са ограницима разноликих а нарочито шумских дрвета. Лисник је врло добра сточна храна која врло мало уступа сену, а знатно је боља од сламе. Лисник врло радо једу говеда и коњи а нарочито овце и козе. Да би вредност лисника што боље увидели, да би сазнали његову хранљиву вредност, изложићемо пре свега хемиски састав сена и сламе, а потом лисника. Најзад ћемо изложити сварљивост све три врсте ове хране. Упоређењем овога видеће се и вредност лисника.

Хемиски састав *сена:*

	обично сено		кисело сено	
Вода	14·3		13·0	
Суве материје	85·7	(78·3—90·2)	87·0	(85·4—88·7)
Протеин	9·5	(5·8—19·4)	7·6	(6·8— 8·4)
Масти	2·3	(1·2— 6·8)	4·6	(4·4— 4·9)
Угљени хидрати	40·3	(22·6—50·7)	35·7	(26·6—44·9)
Целулоза	27·6	(16·7—41·5)	32·8	(24·0—41·5)
Пепео	6·0		6·3	

Хемиски састав *пшеничне сламе:*

Вода	14·3	
Суве материје	85·7	(74·4—91·9)
Протеин	3·1	(1·4— 5·6)
Масти	1·1	(0·5— 2·0)
Целулоза	35·6	(20·8—52·8)
Угљени хидрати	40·1	(26·7—50·8)
Пепео	5·6	

Хемиски састав *лишћа из лисника:*

Вода	10·1	
Суве материје	89·9	(84·0—95·0)
Протеин	10·6	(6·0—15·1)
Масти	3·6	(3·0— 4·2)
Угљени хидрати	55·4	(43·8—68·2)
Целузозе	14·5	(11·3—16·3)
Пепео	5·8	

Што се тиче сварљивости појединих хранљивих састојака, према огледима који су на стоци извршени, утврђено је, да је ова код поменуте три врсте сточне хране оваква:

За *сено:*

1. Код *преживара:*

Код врло доброг ливадског сена
Сварљивост је протеина . . . . 61·8% (42—72)
„ „ масти . . . . . 51·6 „ (10—63)
„ „ угљених хидрата . 67·5 „ (49—76)

Код средњег ливадског сена
Сварљивост је протеина . . . . 56·5% (42—72)
„ „ масти . . . . . 47·8 „ (10—63)
„ „ угљених хидрата . 58·5 „ (49—73)

Код лошијег сена
Сварљивост је протеина . . . . 50·5% (42—56)
„ „ масти . . . . . 40·9 „ (10—57)
„ „ угљених хидрата . 58·3 „ (49—61)

2. Код *коња:*

Сварљивост је протеина . . . . 61·0% (54—66)
„ „ масти . . . . . 23·0 „ (14—42)
„ „ угљених хидрата . 56·0 „ (49—62)

За *сламу:*

1. Код *преживара:*

Сварљивост је протеина . . . . 16 % (8—26)
„ „ масти . . . . . 35·6 „ (27—44)
„ „ угљених хидрата . 38·7 „ (37—40)

И ако сварљивост лишћа није довољно испитана, може се узети, да је сразмерно врло добра, јер на пример сварљивост *лишћа тополе* била је код оваца:

Сварљивост протеина . . . . . 55·7%
„ „ масти . . . . . 79·4 „
„ „ угљених хидрата . . . . . 64·7 „

Да би се сварљивост што боље разумела може се ова и другим речима изразити на пример: Преживари у своме телу

сварс од сто грама узете хране — израчунато према просечном хемиском саставу и средњој сварљивости — или боље речено: у сто грама поједине хране има сварљивог:

	у сену	у слами	у лишћу
Протеина	5·1 гр.	0·5 гр.	6·4 гр.
Угљ. хидрата и масти	24·6 гр.	15·9 гр.	34·9 гр.

Хемиски састав лишћа појединих дрвета [1]) јесте код на ваздуху сувог лишћа са око 12·0% влаге:

	протеина	масти	угљ. хидр.	целулозе
Брест	15·87	2·87	49·90	8·62
Топола	13·37	4.06	50·49	11·25
Јавор	15·18	5·54	42·40	13·38
Врба	10·97	3·90	48·70	6·94
Дуд	16·33	4·12	49·64	6·93
Орах	13·77	3·15	54·37	10·0
Раст	13·69	2·93	51·03	15·47
Јасен	10·10	2·33	59·01	8·91
Брекиња	7·45	4·56	56·89	11·04
Буква	8·68	2·92	55·95	15·38
Црна Јова	19·79	4·97	48·54	10·33
Бела Јова [2])	15·53	4·70	48·9	11·84
Липа	16·16	2·91	44·33	13·22
Бреза [2])	16·12	—	—	13·45
Дивља трешња [2])	14·35	—	—	11·23
Леска [2])	15·04	—	—	6·35
Смрча	6·37	6·33	45·99	26·64
Лоза питома	11·87	5·53	53·37	7·25
Лоза америчка	11·24	5·39	54·66	7·65
Граб [2])	13·60	—	—	14·67

Према томе као најбоље (најхранљивије) јесте лишће од *јове, дуда, липе, брезе, јавора, бреста и леске,* а потом *дивље трешње, раста, граба, тополе и др.*

Према хемиској анализи и сварљивости изашло би, да је лишће лисника много боље од сламе па чак и нешто боље и од сена. Оно би у ствари и од овога последњег било боље, да у себи не садржи мање или више танинских материја од којих му долази нарочити горкани укус. Сем тога ове материје, имају и нарочито физиолошко (дијететично) дејство, због кога је лишће донекле веома корисно (противу слабог варења, бледила, хроничног пролива и др.) за исхрану стоке, али се њим не сме да тера у крајност, т. ј. да оно служи као искључива храна, већ оно треба да буде само додатак уз другу храну. Другим речима, лисник је врло добра сточна храна, али само ако се он даје поред друге хране (сена, сламе, мекиња и др.). Нарочито се лисник може давати у већој количини козама и овцама.

Уопште пак узев ни једна сеоска кућа, ма и најбољих година, не треба да буде без лисника, јер овај има двојаку вредност: хранљиву и дијететичну т. ј. он је и као храна и као лек.

Што се тиче хранљиве вредности појединог лишћа она је у пролеће највећа а по том постепено опада, тако да је у јесен најмања. Тако на пример по *Штекардовој* анализи имало је растово лишће.

у мају	25·9%	азотних материја
„ јуну	14·6 „	„ „
„ јулу	14·0 „	„ „
„ августу	9·9 „	„ „
„ септембру	7·0 „	„ „
„ октобру	6·6 „	„ „

[1]) A. Ch. Girard.
[2]) S. Paessler.

Али опет зато није пробитачно остављати лисник у пролеће, јер тада не само што лишће садржи врло много воде, те се стога теже суши и лако плесниви, већ и стога што је тада у лишћу велики део азотних материја у облику разних амина и других непротеинских материја. Најбоље је остављати лисник од половине јуна до половине августа (од Видов-дана до Велике Госпође).

Исто тако није свеједно када се лисник сече. Најбоље је да се лисник сече пред вече, и то пред вече неког врло топлог и ведрог дана, јер се тада у лишћу налази највише хранљивих градива. Лисник се оставља најбоље овако: Треба исећи дво до четворогодишње грање (огранке) и одмах их повезати у снопове па ове наместити у мање стогове (два три снопа усправити једно уз друго) и оставити да се који дан (6—8 дана) добро осуше. Најбоље је ове стогове сушити испод круне (око стабла) каквог густог дрвета, и на тај их начин чувати од кише. Да би се снопови што пре осушили треба их овда онда претрести. Када је лисник потпуно осушен, треба га зденути у пласт и то тако, да лишће дође унутра а грање споља, јер се на тај начин најбоље сачува лишће од ветра.

Лисник не треба денути непосредно на земљи већ мало уздигнуто на дрвету или иначе, да се лишће не би кварило (плеснивило) од влаге.

Ако се лисник уплесниви или иначе поквари не треба га давати стоци, јер може да буде шкодљив и убитачан.

Када се стока храни лисником треба јој дати цео неодрешен сноп, па тек кад потпуно поједе, спољње лишће, треба сноп раздрешити, како би могла појести и унутарње лишће.

Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева)

По професору Д-ру Фалке-у.

(свршетак)

У прошлом броју „Тежака“ читаоци су већ видели, какве се све знатне и многоструке користи могу очекивати од употребе *Тепферових* котура за притискивање, т.ј. од примене новога начина сејања врстачном сејалицом, који је, као што је већ наглашено, с тим котурима у вези. Сад ћемо изнети читаоцима, шта се још одмах прве зиме од свега очекиванога и у ствари постигло.

Но и ако прошла зима, која је наступила после првога покушаја са применом новога начина сејања, није била оштра већ сразмерно доста блага, те стога ни остали усеви, који су били засејани по старом начину, нису ниуколико били пострадали од зимских мразева. — ипак се је усев, посејан на нов начин, с пролећа показао у порасту много напреднији, него што је био усев који је засејан просто — без употребе котурова за притискивање. Проналазач *Тепфер* је, да би што боље и тачније утврдио разлику између усева посејаних на нов и на стар начин, удесио био своју врстачну сејалицу тако, да је при сејању озиме пшенице њоме један ред усева био сејан по старом начину а други је ред притискиван утврђеним котуровима и на тај начин сејан у браздице.

И месеца априла (ове године) показала се је ова занимљива појава: на целој тако наизменично засејаној њиви стање појединих редова усева није било подједнако, већ је *пораст оних редова, који су при сејању били утиснути котуровима, био много напреднији но што су изгледали редови који су били засејани без употребе котурова.* Та је разлика у порасту ових наизменичних редова била толико велика и очита, да је гледаоцу, који је ову њиву посматрао поиздаље, изгле-

дало, као да је она засејана редовима који су били сувише много размакнути један од другога, јер су се неутиснути редови, из даљине посматрани, просто губили према оним утиснутим, — и тек се је при посматрању изблиза могло приметити, да и на неутиснутим редовима има усева.

Ова се је очита разлика показала за тим врло јасно и при бројању и мерењу, које је професор Д-р *Фалке* предузео на дан 13 априла ове године. Из средине овако наизменично засејане њиве проф. Д-р *Фалке* је наиме — у ширини коју је имала сејалица, а у дужини од 3 метра — најпажљивије почупао све израсле биљке, па је за сваки ред понаособ избројао број нађених биљака и број избилих сламчица, и за тим измерио тежину њихову и дужину појединих сламчица. После тога је одвојио од стабљика све жилице, осушио их на високој температури, па је онда измерио и њихову тежину. При том је био почупао свега 17 редова (у дужини од 3 метра), од којих је 9 било неутиснутих. И извршена бројања и мерења, сведена на 1 метар дужине, дала су овакав просечан резултат;

	У НЕУТИСНУТИМ РЕДОВИМА ПРОСЕЧНО	У УТИСНУТИМ РЕДОВИМА ПРОСЕЧНО	ВИШЕ (+) У УТИСНУТИМ РЕДОВИМА ПРОСЕЧНО
Број биљака нађених у реду на дужини од 1 м.	25 комада	34 комада	+ 9 или 36%
Тежина биљака нађених у реду од 1 м. дужине	124·1 грама	204·5 грама	+ 80·4 г. или 64·8%
Тежина једне биљке · ·	4·96 „	6·02 „	+ 1·05 или 21·2%
Број избилих сламчица у реду од 1 метра дужине	116·73 комада	162·5 ком.	+ 45·77 или 39·2%
У једној биљци убокорено	4·67 сламчице	4·78 слам.	+ 0·11 или 2·38%
Висина биљака · · · ·	13·07 см	15·79 см	+ 2·72 или 20·85%
Тежина осушених жилица до 1 биљке · · ·	0·15 грама	0.18 грама	+ 0·03 или 19·1%

Као што се из овога прегледа јасно види, стање је усева (озиме пшенице) у утиснутим редовима на дан 13 априла било у сваком погледу боље и напредније него у неутиснутим. Пре свега сам број биљака у једном реду од 1 метра дужине, ма да је сејање извршено истом сејалицом, био је у утиснутим просечно за 36 на сто већи. То се може објаснити на два начина: или да је у неутиснутим редовима онај мањак биљака наступио услед тога, што су многе биљке, и ако је зима била блага, измрзле — или што је код утиснутих редова било уопште бољих услова и за ницање засејанога семена и за даље напредовање изниклих биљчица. Није међутим искључена могућност да су оба ова узрока заједно утицала.

Стога се није чудити, што је у вези са просечно већим бројем биљака и целокупна просечна тежина у утиснутим редовима била већа, али опет за то одмах на први поглед пада јако у очи, што је та разлика у тежини далеко — скоро двогубо већа но што је разлика у броју нађених биљака, јер док је разлика у броју износила саме 36%, дотле је разлика у тежини била за 64·8%. Али се ова врло важна појава да одмах објаснити, чим се узму у обзир остали подаци изложеног прегледа, јер се из њега може лако видети, да је та већа разлика у тежини морала доћи услед тога, што су биљке у утиснутим редовима имале и већи број убокорених сламчица, и већу висину и више жилица, на што је то био случај код биљака у неутиснутим редовима.

Тако се је исто пажљиво хемијским испитивањем нашло, да се почупане биљке из утиснутих и неутиснутих редова разликују још и по просечној количини појединих хранљивих састојака у њима, и да је, разуме се, та количина хранљивих састојака већа у биљкама из утиснутих редова. Тако нпр. код биљака нађених у реду од 1. метра дужине показало се је свега:

	У неутиснутим редовима	У утиснутим редовима	више
сухих материја	24·85 грама	39·22 грама	14·37 грама
пепела	3·75 „	6·34 „	2·59 „
азота	0·78 „	1·25 „	0·47 „

Ово, речима исказано, значи: да се применом новога начина сејања врстачном сејалицом, поред осталога, постиже још веће искоришћавање хранљивих састојака земљиних, но што је то могуће сејањем простом сејалицом (без котура за притискивање).

Само је по себи разумљиво, да цео овај у сваком погледу напреднији пораст усева, засејаног на нов начин, претпоставља већ и већу потребу за влагом у земљи. Али се и за то брину сами котури за притискивање, јер они, као што смо то већ напред нагласили, набијањем и удубљивањем земље знатно доприносе, да количина влаге у браздицама односно у најближој околини засејаних редова, буде увек већа него што је она, која се купи по осталим неутиснутим деловима и слојевима земљиним. И заиста, испитивањем је нашао проф. Д-р. *Фалке*, да је на дан 13 априла ове године количина влаге износила у земљи око утиснутих редова 10·325%, у земљи пак око неутиснутих редова само 9·09%. —

Оваква испитивања, чији смо резултат изложили у претходном понављана су сваких 14 дана, те их је до жетве било свега 6. Просечни резултат њихов показује да је било:

На 1 метру дужине у утиснутим редовима 6·7 биљака више но у неутиснутим;

Целокупне тежине свију тих биљака за 127 грама више;

Тежине једне биљке за 2·02 грама више;

Броја стабљика (сламчица) за 32 комада више.

Разлика је, дакле, између утиснутих и неутиснутих редова остала и даље скоро иста, каква је нађена још при првом испитивању.

Међутим неће бити без интереса, ако овде наведемо и разлику у висини, коју су утиснути редови с времена на време показивали у односну према висини неутиснутих редова. Тако нпр. мерењем је утврђено да су утиснути редови били виши од неутиснутих:

на дан	13	априла · · · ·	за	2·72 см.
„ „	27	„ · · · ·	„	4·29 „
„ „	11	маја · · · ·	„	5·01 „
„ „	25	„ · · · ·	„	7·10 „
„ „	8	јуна · · · ·	„	4·10 „
„ „	21	„ · · · ·	„	0·87 „

Као што, дакле, видимо, биљке у утиснутим редовима расле су све до 25 маја несразмерно брже но што је то био случај са биљкама у неутиснутим редовима, а од тога дана па на даље њихово је рашћење постајало сразмерно све спорије и спорије, док напослетку разлика није спала само на 0·87 см. Ово привидно успоравање пораста ипак није било на штету утиснутих редова већ само од користи, а наступило је услед јаке суше, која је овога лета и у Немачкој, као и Србији, владала врло дуго време. Док је у земљи на име било влаге у довољној мери, главне су сламке (стабљике) расле врло брзо у висину; чим је влаге почело да буде све мање и мање, и пораст ових главних сламки почео је да постаје спорији, али за то бар побочне сламке нису закржљале, као што је то управо наступило, због суше, код неутиснутих редова, већ су оне и даље расле и напредовале, јер су у већој мери снабдевене влагом но оне побочне сламке, које су биле избиле код неутиснутих редова. Да је и у ствари било тако, најбоље се види из утврђене чињенице, што је на дан 13 априла код биљака у утиснутим редовима било просечно по 0·11 сламчица више но код биљака у неутиснутим редовима, 25 маја тај је вишак сламки

износио 0·47,21 јуна пак 0·52. Дакле и у овом случају нов начин сејања помоћу котурâ за притискивање одржао је потпуну превагу над старим.

На основу свега досад изложеногa лако је сад унапред казати, да ће од тако различитих усевних редова и принос како у слами тако и у зрну морати бити различит, и то да ће извесно бити сразмерно већи од утиснутих редова него од неутиснутих.

То се је и пажљивим мерењем потпуно потврдило.

За овај смер биле су још 13 априла тачно обележене и одвојене 3 парцеле од по 1·2 ара које су лежале на разним местима засејане њиве.

Жетва је, због превелике суше, извршена 8 јула. Сем тога, што се је могло овлаш приметити, да је влаћена утиснутим редовима много гушће но влаће у неутиснутим редовима — није се иначе пре извршене жетве могла запазити спољa скоро никаква друга разлика. Зрење је пшенице наступило, због дуготрајне суше, у једно исто време, ма да се је могло очекивати, да ће утиснути редови неколико дана доцније пристићи за жетву.

Жањење је вршено српом и то ред по ред, при чему је пожњевена пшеница од утиснутих редова одвајана и скупљана на један, а она од неутиснутих редова на други крај. Дужина редова била је 10 метара, а број њихов износио је по 32 утиснута и 36 неутиснутих редова у свакој парцели.

Свезани снопови унесени су под кров и 12 јула овршени, разуме се свака одвојена врста посебице. При том је добивено:

	ЗРНА К.ГР.	СЛАМЕ К.ГР.	ПЛЕВЕ К.ГР.
Са парцеле I од 36 неутиснутих редова	12·—	17·65	3·—
» » II » 36 » »	11·5	19·—	2·5
» » III » 36 » »	11·—	17·25	2·5
Просечно	11·5	17·96	2·66
Са парцеле I од 32 утиснута реда	19·—	29·—	4·5
» » II » 32 » »	15·25	25·—	3·—
» » III » 32 » »	16·5	25·75	3·5
Просечно	16·92	26·6	3·66

Ма да се већ и из овога прегледа јасно види, да је принос од утиснути хредоваз натно већи, ипак се нађени бројеви не могу потпуно правилно упоређивати, јер једни од њих представљају принос од 36 неутиснутих редова а други принос од само 32 утиснута реда. Стога ће најбоље бити да овде израчунамо просечан принос једнога реда од 10 метара дужине, и онда добијамо овакав однос:

	Од неутиснутих редова	Од утисн. редова	Више (+) од утисн. редова
Принос у зрну	320 грама	530 грама	+ 210 гр. или 65%
» » слами	498 »	830 »	+ 332 » » 65·7%
» » плеви	75 »	115 »	+ 40 » » 53·3%
Целокуп. принос	893 грама	1475 грама	+ 582 гр. или 65·2%

Овим бројевима није потребно сад никакво објашњење. Истаћи ћемо само интересантну појаву, да се целокупан вишак у жетвеном приносу од утиснутих редова, изражен у процентима (65·2) скоро потпуно поклапа са вишком, нађени још 13 априла у целокупној тежини почупаних биљака, јер је он онда, ка што смо већ видели, износио 64·8%

На основу ових бројева може се сад са приближном тачношћу срачунати и жетвени принос са 1 хектара, који би се добио с једне стране сејањем обичном врстачном сејалицом, а с друге стране сејањем једном сајалицом на којој би били притврђени *Тецферови* котури за притискивање. Однос би био овакав:

	При сејању обичном врст. сејалицом кгр.	При сејању котурима снаб. сејаллицом кгр.	Више (+) кгр.
Принос у зрну	2·025	3·342	1·317
» » слами	3·153	5·256	2·103
» » плеви	475	728	253
Целокупан принос	5·653	9·326	3·673

Овде ћемо завршити. Први, дакле, покушај са новим начином сејања врстачном сејалицом испао је за руком, како се је једва можда очекивало. Ове године предстоје врло многи нови огледи, у скоро свима деловима простране Немачке, те ће се онда на основу постигнутих резултата још с већом извесношћу моћи утврдити велика корист, коју овакав начин сејања обећава и коју је он још при првој примени својој, као што су се

ПОДЛИСТАК

НАШИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИНЕ

Јеж

Јежа налазимо у равницама и у планинама; у шумама, у ситногорицама, на њивама и у градинама, где се најрадије у ђубрету скрива. Он је код нас ретка, али врло корисна животиња. Јеж је с репом заједно 30—32 сант. дугачак; по леђима и по боковима обрастао је бодљикама, а по глави, трбуху ногама меком длаком. *Глава* му је дугуљаста, са опруженим, зарубљеним *рйлом*, којим врло вешто рйје. *Уши* су му кратке и заокругљене; и *реп* му је кратак. Предњи *зуби*, а тако исто и кутњаци, врло су оштри. *Ноге* су кратке; предње су удешене за копање. На *шапама* има голе и широке *табане*, на које се у ходу наслања.

Кад се јеж нађе у некој опасности, он се смота у клупче, скрије тако главу и ноге, „најежи се,“ и тако се од напада брани, као што се то види на слици лево, где га нас њуши. Тако смотан и зиму преспава у својој јазбини, коју до 30 сантиметарâ у земљу дубоко ископа, и маховином ју, лишћем, сламом и сеном поставља. У ову се јазбину увуче на зимовање одмах, чим наступе јачи мразеви. Занимљиво је, како он своју јазбину поставља. Он се ваља по шушњу, маховини, слами и сену, набоде тако све то на своје бодље, унесе у јазбину и стресе. Али он може да презими и у густом трњу и грању, без икакве претходне спреме.

Свака ископана јазбина снабдевена је са два излаза, од којих је један окренут југу, а други северу; а кад дуне јака кошава, или хладан горњак, јеж онда ону страну, од куд ти ветрови дуну, запуши маховином, сламом, или лишћем.

Женка има обично засебну, а мужјак опет засебну јазбину, али су оне увек у близини једна другој; но бива, и да обоје у једној станују; нађе се по неки љубазнији супруг, који своју драгану никад и не оставља саму, него је увек с њом у заједници, и ту се играју.

У правом смислу, јеж је ноћњак; дању су најрадије бави у густим шипразима, шупљем дрвећу, напуштеним рупама дру-

читаоци из претходнога излагања могли већ уверити, и у ствари дао.

Сматрали смо за своју дужност да и наш пољопривредни свет упознамо са овим новим проналаском — напретком савремене пољске привреде, ма да се ипак за то не надамо Бог зна каквом одзиву од стране наших, на жалост и сувише још заосталих, примитивних — неуких пољопривредника. Та зар нам не неказује статистика, да је у Србији 1897 год. било само 611 а на крају 1902 године требало да буде по рачуну само 625 сејалица, и ако се већ толико година непрестано описују и износе нашим пољопривредницима огромне користи од врстачне сејалице?!....

М. Вл.

ГАЈЕЊЕ ЋУРАКА

Ћурка се, као и гуска, гаји ради меса и перја. Само с том разликом, што је гушчије перје од ћуркиног боље за пуњење јастука и покривача. По боји перја ћурака има разних, али се најчешће виђају шарене, а ређе чисто беле. А баш ове беле радије би се држале због перја, јер је на већој цени него шарено.

При запаћивању ћурака, као и гусака, мора се обратити нарочита пажња на запатна грла. Јер, ако запатна грла: ћуран и ћурка нису како треба здрава и потпуна развијена, не може им ни ближе а камо ли даље потомство бити снажно. Стога ваља пазити, па за запат употребити, потпуно развијена и снажна грла у другој или трећој години старости.

За запат добар је онај ћуран који је крупан и снажнога састава; здравих, снажних и високих ногу; бутина (батака) пуних и једрих; код кога су бобице по врату и глави јасне боје и приметне крупноће. А поред свега тога да је и живахан и да се од ћурке не одваја. Ћурка тако исто треба да је здрава и снажна; да је мирна а не плашљива, и да је једне старости са ћураном. И само од оваквих грла потомство може бити како ваља здраво и напредно. На једно јато од 5—6 ћурака довољан је један ћуран за оплођавање. Већи број ћурака не треба му давати, јер не може све оплодити, те се јаја на могу узимати са сигурношћу за насаћивање. Ћурана не треба у јату дуго држати ради оплођавања, већ га променити, јер му потомство бива све слабије и измеће се, па и ако изгледа здрав и још снажан. Па стога, чим се то примети, треба га променити, пазећи при том да буде снажан и добро развијен.

Да ли ће ћурка почети да носи раније или доцније, зависи од тога: како је храњена, као и од времена. Ако је зима одвише јака и хладна а уз то ћурка слабо храњена, пронеће доцније. Али, ако је време благо и топло а ћурка иначе добро храњена јаком храном, пронеће раније. Али обично она почиње носити крајем фебруара, па носи до почетка априла, до кога се времена обично изнесе. Ћурка снесе 15—20 а неки пут и до 30 јаја на годину. А да ли ће снети више или мање зависи углавноме од тога како је храњена. Ако је добро храњена онда — мање. Ћурка не носи сваки дан, већ прескочи по дан-два а по неки пут и по три дана, па онда снесе. Кад се ћурка с пролећа раније изнесе, застане и не носи све до августа, па тада пронесе понова. Али ова летња јаја нису за насаћивање већ за потрошак. А сем тога ни бројно их не снесе онолико као у пролеће. Ћурка врло ретко да снесе по подне, већ увек пре подне, и стога ваља на њу пазити у то доба. А да хоће да снесе, познаје се по томе, што се од осталих ћурака одваја, тихо кауче, и често прави круг у кретању. Од осталих ћурака веома се пажљиво искраде, мотри да је нико не види, па се на један мах сакрије у џбуње или високу траву, па ту снесе и после се пажљиво диже, и неопажено враћа јату. Стога кад се примети да ћурка хоће да носи, треба јој у стаји спремити гнездо и заклонити га грањем, на које метнути сламе тако, да кад лежи никога не види. Ако у исто време више њих носе, треба направити више гнезда и иста заклонити и једно од другога одвојити тако, да ћурке једна другу не виде, јер се тада не трпе. Прво јаје које ћурка снесе не треба дирати већ оставити као полог док друго не снесе. А ако се оно дигне, она више у томе гнезду неће да носи. При узимању ваља пазити па увек она раније снесена узимати. Кад ћурка сама нађе место па почне на њему носити, не треба га дирати или око њега што баратати. Шта више, не треба јој гнездо дирати ни онда, ако га је она гдегод напољу наместила, само ако је место такво, да нема бојазни да ће што јаја ку-

---

гих животиња, у пукотинама по стењу, у трњу и у влажним шумама, где изрије поплићу рупу и у њу се крије, па и њу поставља маховином, лишћем и травом, а ноћу излази у лов, да тражи хране. Храни се најрадије мишевима и другим ситнијим сисарима, голуждравим птичићима, гуштерима, змијама, пужевима, црвима, глистама и другим нашим штеточинама. Јеж врло вешто хвата и једе и отровне змије, јер му њихов отровни уједе не шкоди. Биће за читаоце занимљиво, да о томе нешто испричамо: Једног дана месеца августа наиђе један ловац случајно на јежа, који се у шуми са *шараном* (отровном нашом змијом) борио. Јеж се у тој борби толико занео, да није ни осетио ловчев долазак. Беше у близини једно подесно дрво, на које се ловац брзо попне, са ког је целу борбу лепо посматрао. Шаран је јежа више пута за њушку и образе уједао, али јежу то није ништа сметало, да и даље борбу продужи. То је ловац посматрао пуних 20 минута, док напослетку јежу не испадне подесан час, да змију за главу шчепа, главу јој размрска и *поједе ју с отровним жљездама заједно;* затим је и од тела једно 10 сант. дугачко парче појео, па ју онда оставио, У томе се ловац сиђе с дрвета, узме јежа и понесе кући, да види: шта ће с њим бити, хоће-ли се какви год знаци и последице од отровних уједâ змијиних и од поједене главе с отровним жљездама, показати? У једном сандуку, држао је јежа пуна 3 месеца, хранио га, али није опазио никаквих последицâ, што је врло чудновато, кад се зна, да је шаранов уједа за свако живинче топле крви опасан, па и смртоносан. Али, ето, код јежа то није случај; код њега шаранов наклени уједа нема злих последицâ, па је јеж и с те стране користан.

Осим тога, једе јеж, али само у нужди, кад случајно не нађе животињске хране, и воће које опадне, и корење, нарочито воле мркву (шаргарепу), али је корист, коју нам чини утамањивањем разних штеточинâ, много већа од штете, коју нам врло ретко учини нагризањем опалог воћа и неког плитког корена, па стога треба јежа чувати и бранити као нашег великог добротвора.

По кућама држе јежа да хвата мишеве, бубе швабе и попце, а по сточним стајама га држе да растерује и тамани пацове. Он пацова дотера до зида, па га онда својим бодљама причврљи уз зид и тако га избоде, да пацов мора да цркне. Препитомљеног јежа носе позајмице из куће у кућу, да хвата мишеве, бубе швабе и да растерује пацове.

Женка окоти у месецу априлу, мају или јуну по 3—8 слепих младих, који после неколико данâ прогледају, а које мајка врло брижљиво дôји, чува и негује, а у одбрани за њих и на веће животиње сасвим одважно кйдише. Женка је од мужјака мало крупнија, има шиљатију њушку и отвореније је боје.

Што се прича, да јеж хоће да испија кокошија јаја, то се у истини није доказало. Биће да је то негде учинила *лâсица*, која то и радо и врло вешто чини, а грех се неразложно баца на јежа.

Јеж је уопште доброћудио, али врло плашљиво, но при том и врло обазриво и смотрено створење, које трудно, али часно и поштено проводи свој живот у корист нашу, и не помишљајући на то, да човек, коме је он толики пријатељ, може бити толико грозан и неваљао, да га дечурлијски гôни, па — и убија!

пити. Али, ако је место несигурно, онда јој не треба дозволити да на њему носи, већ јој спремити гнездо како је горе речено и онда је задржавати код стаје тако да у томе гнезду снесе. Је ли у њему ма и једно јаје снела, носиће у њему и даље.

Снесена јаја ваља пажљиво чувати на каквом сувом и промајном месту. Не треба их држати на земљи или голој дрвеној полици, већ у плеви и слами и сваки дан их превртати тако, да никада не леже дуго на једној страни. И само тако очувана јаја моћиће се кроз 3—4 недеље са сигурношћу насадити.

Ћурка се не расквоче одмах чим се изнесе, већ доцније. А кад хоће да леже, познаје се по томе, што се издваја из јата, тих кауче а поред тога прикупља сламу и перје па га носи на гнездо. Стога, чим се то примети, треба је одмах насадити. Под њу се може метнути и 20 јаја, али је на толики број не треба насађивати. Много је боље насађивати је на 15 јаја, јер ће их лакше покривати и боље загревати него већи број. А сем тога, лакше ће доцније под-а се моћи примити и злаклонити 15 него 20 ћурића. Јер, ма како да је иначе простор у коме се држе погодан, ипак им је материн заклон и топлота пријатна. Ћурка лежи на јајима 28—30 дана, за које се време ћурићи изведу. А она је тако пажљива лежиља, да по неколико дана неће да устане из гнезда да једе и воде пије. Стога, ваља добро позити, па кад се примети да сама неће да устане да једе и воде пије, треба је руком дићи и нахранити, па ће се, чим се нахрани, сама вратити у гнездо. А има их опет и таквих, које кад са гнезда устану и нахране се, неће одмах у њега да се врате, већ ходају те јаја могу да захладне и пропадну. Зато и на њих треба обратити пажњу и не дати им да се дуго задржавају ван гнезда, него их гонити да што пре легну. За време докле ћурка лежи на јајима, треба је пажљиво хранити, ал јој не треба давати такву храну од које може да добије затвор, јер се он иначе код ње јавља услед дугога лежања, те може да буде од рђавих последица. У ово доба за њу је најподеснија храна јечам и коре од хлеба са ситно исецканим лишћем од маслачка, које она и иначе врло радо једе. За напој најбоље је давати јој само чисту, свежу воду.

Ако су за насад употребљена оплођена и здрава јаја и ћурка на њима за све време приљежно лежала, извођење ће ићи лако, брзо и без великих тешкоћа.

У свакога ћурета као и пилета има на врху кљунића мало чврсто зрнце, помоћу кога оно прокљуви љуску. И кад направи толики отвор да може главу промолити, оно почне да излази. У томе напрезању оно увуче у себе толико ваздуха, да прсима потпуно разбије љуску и ослободи је се. После извесногa времена са порастом кљуна ово зрнце са њега отпадне. Ретко је кад потребна љуска помоћ да ћурићи из љуске изађу, сем случаја кад је кожица, којом је ћуре омотано, тако чврста и дебела да ју оно само не може да провали, или кад је криланцетом за љуску залепљено.

Чим се ћурићи изведу, крију се испод ћурке и то обично под њеним задњим делом, зато што им је ту топлије, јер на њему има више паперја.

До извођења па и са самим извођењем иде обично лако. А тек после тога настају тешкоће у даљој нези и подизању ћурића. Ћурићи су на зими веома осетљиви тако, да од хладноће и влаге највише пропадају. Па стога ваља добро пазити и са гнезда у коме су изведени не кретати их за првих 24—36 сахата. А после тога времена, када се добро осуше, треба их са ћурком и гнездом пренети у какав сув и топао простор. Ту треба их толико држати, докле добро не одврекну. А кад толико одрасту да се могу са ћурком пуштати на поље, треба их изгонити, али само онда, кад је време суво и топло. Кад је време кишовито као и за време росе, не треба никако мале ћуриће пуштати на поље, јер могу да озебу и пропадну.

Отхрањивање малих ћурића врло је тешко, а нарочито ако сама у почетку не могу да почну јести, у ком случају треба их 3—4 дана кљукати, док не почну храну јести. Неки одгајивачи препоручују да ћуриће треба помешати са малим пилићима, па ће се они уз њих навићи да једу. Други опет препоручују подметање кокошијих јаја под ћурку тако, да се у једно време изведу пилићи са ћурићима, па ће се и они уз пилиће научити на храну. Ну по нашем мишљењу не треба чинити ни једно ни друго, већ их хранмти руком, докле се не навикну да сами једу. Прво их треба кљукати а по том им подносити храну из руке и она ће почети да кљуцају. А кад се на то навикну, може им се давати храна као и обично. За време давања хране руком, треба их хранити свако пола часа. У ово доба за њих је најбоља храна: црвићи, мравије лутке попарене врућом водом, брашњени жижак и ситно исецкане глисте. А ако се ове хране не може да нађе, могу се хранити тврдо укуваним јајима која ваља добро изгњечити, пошто се претходно у њих насипе сасвим ситно утуцане љуске од јаја и исецканога лишћа од маслачка. Ова и овако спремљена храна може се давати за првих 7—8 дана. А може се у место јаја употребити и неслан сир са љуском и лишћем како је горе речено. А већ друге недеље у место јаја и сира,могу се хранити куваним, добро угњеченим кромпиром са овсеном прекрупом и ситном љуском. Хране им не треба никада много давати од једном, већ увек по мало али почешће, тако, да свагда поједу оно, што им се о ком оброку да. За напој ваља им давати само чисту, свежу воду два пута дневно. А где одгајавачки рачун дозвољава, може им се за напој давати и млеко чисто или водом разблажено.

Прокисло млеко и накиселу храну не треба давати, јер је и једно и друго младим ћурићима шкодљиво.

Кад је год време суво и топло, треба ћурку са ћурићима пуштати на поље ради кретања. Том приликом они ће наћи: бубица, црви, понеки листић, семку и све то појести. Ну, при том пуштању, ваља пазити, да се од стаје далеко не удаљују, а нарочито ако још има изгледа да ће се време променити. И ако

Дању добро не види, па појури као оно „гуска кроз маглу“ на неки предмет који му се буде предвидио, или који је он нањушио, а кад ближе до њега дође и опази да је тај предмет већи од њега и да му може бити опасан, он стане почне да трепти, да жмирка и да њушка, па се одмах смота у клупче — „најежи“ се, и тако смотан остане, док се та опасност испред њега не уклони; онда се смотрено почне да одмотава, да се опружи и тек онда продужава свој пут даље. Иначе је врло трома животиња.

Кад се у клупче смота, не може човек пред собом ни да га опази, јер је сасвим миран и изгледа као повећа грудa земље. Кад је опружен, онда су му бодље на телу прилегнуте и може човек да га гладди, а кад се најежи, смота и претвори у оштро, бодљикаво клупче, онда нико није у стању да обухвати голим рукама; али кад би га неко тако смотаног полио хладном водом, одмах би се опружио. Кад би неко у његовој близини звиждао или звоцетом звонио, он би се непрестано трзао, док се са звиждањем или звоњењем не би престало.

Само цигани једу јежево месо, иначе се од његовог тела не може ништа корисно употребити.

Дакле, не убијајте јежа; чувајте га као свога добротвора, који ваша поља и дубраве од зла и напасти брани!

— ћ.

ћурићи у ово време већ почињу да једу сами што нађу, ипак се на то не треба много ослањати, већ их и даље хранити спремљеном храном до навршетка 8 недеље. То стога, што су до овога доба још једнако слаби, јер им готово сва храна иде у образовање перја, а до тада им већ изађу и бобице. А да би се пак до појаве бобица што боље развили и ове што лакше прележали, треба их добро хранити и у храну метати ситно исецканога першуна и лука.

У време појаве бобица, треба им давати за напој свежу воду, у коју ваља метнути какво парче гвожђа, ради снажења крви.

После тога времена, кад прође бобање, могу се хранити као и маторе ћурке и само им из јутра и у вече давати по коју шаку зрна, како би се што боље развили.

Докле млади ћурићи толико не одрасту да се са старијим грлима могу равњати треба их обашка хранити, како им старија грла не би храну отимала пошто су она иначе весма прождрљива.

Успешно гајење ћурака може бити само онде, где има довољно простора. Али се и у мањим просторима могу гајити, само је тада много више хране потребно, јер ћурке много једу, прождрљиве су. А поред тога, треба преко лета да имају довољно заклона од сунчане припеке и киша, јер им ова шкоди.

Стаја у којој се држе ћурке не мора бити утопљена али треба да је довољно пространа и да не прокисава. Седала треба да су сва у једној висини, јер свака ћурка гледа да заузме горе највише место, па узлећући једна изнад друге кавже се и узнемиравају. Најбоље је, ако се седала направе тако, да сва полазе од једног дирека наоколо онако као паоци од главчине и тада ће сва бити у једној висини, те ће ћурке на њима мирно седети и неће се о виша места отимати.

Као и код остале живине у живинарнику, тако треба и у стаји у којој се ћурке држе, да влада потпуна чистоћа. А то ће моћи бити само тада, ако се ђубре сваки дан пажљиво прикупља и избацује и ако се седала перу јаким цеђом и рибају тврдом четком бар по једном у недељи.

И. К.

МАЦАЛИКОВ ООДЕНЗИМЕТАР ЗА ОДРЕЂИВАЊЕ СТАРОСТИ ЈАЈА.

— Са Конгреса српских лекара и природњака —

За оцену старости јаја служи справа, која се назива ооденземетар. Ова справа је слична ракиомеру. Од њега се разликује само по својој подели (скали), која је удешена за одређивање дана старости јаја, која се испитивању подвргавају.

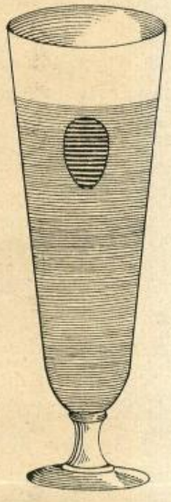
Са справом користимо се овако: У један дугачки цилиндер, у облику пехара, наспе се чисте воде да врха његова, па се у ту воду саспе потребна количина чисте кухињске соли (на један литар воде долази 126 грама обичне соли). Ооденземетар потопљен у тај раствор треба да потоне до тачке, која је на његовој скали означена са 0(нулом).

У овакав раствор потапају се јаја, чију старост хоћемо да испитамо. *Скоро снесено јаје* у таквом раствору потоне на дно суда. Ако јаје плива на површини раствора, онда значи да је оно старије од једног дана. Али ако пак хоћемо да дознамо праву старост јајета, онда треба да сипамо обичне чисте воде у раствор дотле, док јаје које, је у раствору пливало, не дође на дно суда. Кад то буде, онда треба у тако разблажен раствор потопити поново ооденземетар. Он ће сада потонути више, и број који нам казује докле је он у тај разблажени раствор потонуо, казује и старост јајета.

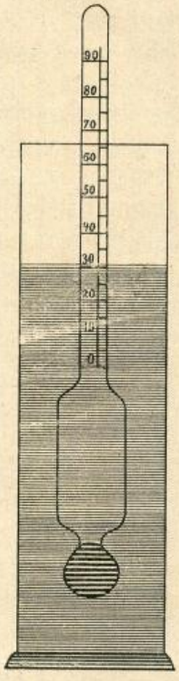
Ако је ооденземетар у тако разблаженом раствору потонуо до бр. 15, онда значи да је јаје, које је у таквом раствору на дно потонуло старо 15 дана.

Јаје старо три месеца плива и у обичној води (у коју није никако кухињске соли додавано).

Ако хоћемо да испитамо већу количину јаја, онда за њих треба приуготовити и више раствора. Раствор треба, без сумње, удешавати према старости јаја, с којом се можемо задовољити. Тако, на пример, ако смо задовољни тим, да за нашу употребу могу послужити добро јаја, која су 15 дана стара, онда ћемо направити према горе изложеном начину раствор, у који ће ооденземетар потонути до броја 15. Кад сва јаја, чију старост испитујемо, потопимо у такав раствор, онда ће сва јаја 15 дана стара потонути, а старија од тог времена пливаће по површини таквог раствора.

Слика 1.

Слика 2.

Проф. *Мацалик*, приликом свога предавања на првоме Конгресу *српских лекара и природњака* експериментисао је са својим ооденземетром на секцији пољопривредника и марвених лекара и том је приликом Српском Пољопривредном Друштву поклонио један свој ооденземетар.

Упознавајући своје читаоце са овим проналаском нашега брата Чеха, професора Средње Пољопривредне Школе у Прерави у Ческој, господина *Мацалика*, миим препоручујемо да се у даном случају њиме користе, јер је апарат и јевтин и руковање њиме сигурно, а одређивање старости јаја сасвим тачно.

ЖИТНИ ЖИЖАК ИЛИ ГАГРИЦА.

Др. Бруно Вал.
Извешће Ц. К. Пољопривредно — Бактеоролошке Стације у Бечу.

Пољопривредник не може никад рећи, да му је плод његова рада у потпуној сигурности. Док је плод на њиви прети му опасност да га каква природна непогода или какав опасан штеточина не уништи, кад пак једном жито у амбарове смести онда се јављају поред многих опасности и опасност од једне врсте штеточина, која наноси осетне штете житу, нарочито стрнини, — и ако га сасвим не уништи а оно му знатно принос смањи. Тај штеточина то је *житни жижак, гагрица* (Calandra granaria L, такође Sitophilis granarius L.)

Житни жижак леже јаја на житном зрну. Изведена ларве (црвићи) ждеру унутрашњост зрна од пшенице, ражи, овса или кукуруза, и при том увек разоре и саму клицу тако, да таква

зрна посејана на њиви никад не могу да исклијају. — Посматрамо ли жижљиво жито, онда можемо видети на већем делу зрна по једну малу рупицу, унутрашњост шупљу а нека зрна и до половине поједена. Штета од овог жижка може по кадкад да буде огромна. Жижак се јавља једино по амбаровима а никад док је жито у пољу — на њиви или гувну. Овај штеточина воли загушљив и по мало влажан ваздух, који највише налазимо у затвореним и непромајним просторима — амбаровима, житницама и житним магацинима.

Житни жижак је врло чест и непозван гост наших амбарова и где се једном угнезди, лако га није истерати. То је једна врста рилаша од 4 мм. дужине, мрко црвене боје, ларве му немају ногу и по боји су беле. По свој прилици жижак је пренесен од некуда овамо, где је се и потпуно одомаћио.

Да се њега отресемо морамо пре свега *амбарове и кошеве марљиво проветравати и жито чешће лопатама преврташи при чему се жишци узнемире*, те не могу са оном пријежношћу свој, по пољопривредника штетан посао, радити, с каквом би радили кад би на миру били.

Проветравање и превртање мора се у сваком амбару вршити, па чак и тамо где жижака још нема, јер је најбоље опасност отклонити, пре но што наступи, дакле у почетку. Кад се једном овај штеточина угнезди, онда су ова проста средства потпуно безуспешна и у већини случајева је једини радикални лек да се опасност отклони чишћењем целе житнице. Прво се мора све жито из амбара или из магацина да исцрпе, и онда овај марљиво очистити. Све пукотине на даскама или зидовима изчачкати и по том блатом, балегом или кречом премазати, зидове окречити, при чему се кречу дода нешто карболне киселине. Али најбоље средство, које се у берлинској опитној житници за чишћење пукотина и рупа са успехом употребљава јесте *анилиново уље*, од кога се 1 литар са 1 литром воде помеша, а по том се цео простор сумпор-угљениковом паром дезинфицира. На овај начин се могу штеточине потпуно или приближно да уклоне. Треба пазити да поновним уношењем зараженог жита у амбар опет не унесемо те паразите.

Да се жито поједеног шупљег зрневља као и оног у коме има лутки од жишка, ослободи, покушавана су разна средства, која се досада нису бог зна како практична и сигурна показала. Предлагало се, да се жито у воду топи, при чему би се шупља и оштећена зрна, која по површини воде пливају, уклонила а потонула — здрава — задржала, и веровало се, да изгрижена зрна неће потонути, али и ова претпоставка није испадала свагда за руком. Даље покушавало се, да се једном врстом центрифуге здрава од оштећених зрна издвајају, где би лакша (шупља, нагризана) напоље излетала а здрава унутра остајала, односно кроз други отвор излазила, па и то није онакве резултате показало какви су се у ствари очекивали.

Једини начин, који се са сигурношћу може препоручити, нарочито онамо, где се има мала количина жита да очисти то је, да се жито у пећи неколико часова температури од 50—60°C изложи, услед чега жижци и њихове ларве угину а клијавост остане иста тј. без штете по клијавост загрејаваног семена. По себи се разуме да жито мора бити потпуно суво, дакле оно, које је дуже у амбару лежало, те имало времена да се довољно просуши, јер влажно жито толикој температури изложено не може никако клијавост да одржи. При загревању треба још пазити да температура не пређе поменути број степена. Ово је по себи самом веома практичан начин уништавања жижка, само је потребно више труда и пажње.

Овде је вредно поменути методу *Франкову*, која се са успехом примењује за уништавање грашковог жишка (Bruchus pisi L.), наиме дезинфекција жита сумпоругљеником. На 1 хектолитар жита узима се од прилике 50 см.³ сумпоругљеника, који се саспе у једно буре или у канту са сигурним затвором (поклопцем), која се претходно житом напуни. Жито се изложи дејству овог сумпоругљеника од прилике четврт часа — ни мање од 10 минута ни дуже од пола часа. За тим се семе изручи из суда и растрви на поље — на ваздуху, како би сумпоругљеник изветрио. При овом послу треба пазити, да се суду са овом течношћу никаква светлост не приноси нити у просторије где се дезинфекција врши.

Једном заражено жито жижком не треба више уносити у амбар или магацин, који смо великом муком очистили, такође пре но што се жито у амбар унесе треба остатак од старог жита исцрпити, дакле *никако не треба старо жито са новим мешати*. Па и онда, кад се ново жито саспе, треба га чешће надгледати, да се не би жижци опет појавили и да не би до тога дошло, *треба га чешће лопатама преврташи*.

Сем ових побројаних средстава за сузбијање житног жижка има још неких. Тако нпр. на неким местима премазују под ходника амбарског каквом лепљивом течношћу, где се жижци заглибе, те не могу прећи у одељке са житом. За тим простирање вунених крпа по поду у које се жижци завлаче и које се после скупљају и врелом водом паре; даље завлачење крпа, овлажене сумпоругљеником, у гомиле жита и. т. д.

Сва ова предохрана средства за сузбијање жижка, кад се благовремено употребе, могу бар помоћи, ако не да се штеточина сасвим уништи а оно бар да се сузбије и да га у мањој мери буде, те да се и штете које би он учинио, колико толико смање.

Још да поменемо да на неким местима употребљавају и свеже мирисно сено као средство за сузбијање жижка али се њему у последње време не поклања велика пажња.

Др. У. М. С.

КУКУРУЗОВИНА И КОЧАНИКА

— М. Ј. Бајић —

Шаша. Путујући ове јесени по Србији видео сам, да има крајева, где се о шаши не води готово никаквог рачуна. Она се оставља непосечена на њивама, те је ветар на све стране разноси. Истина на те се њиве изгони стока, али ова поједе само један део лишћа а стабљику и не окуси.

Уопште узев, а нарочито ове по сточну храну веома оскудне године, овакав начин газдовања неекономски је и скроз погрешан. Шаша представља хранљиво градиво од прилične вредности, те би било штета, да је ветар на све стране разноси и да се од ње има само у толико користи, што би се један њен незнатнији део заорао те да служи као ђубре. Из тога разлога, дакле, намера ми је да изнесем хранљиву вредност шаше и кукурузовине уопште.

Хемијски састав шаше (стабла с лишћем) овај је:

Воде	14·0	
Сувих материја	80·0	
Протеина	4.3	(3·5—5·7)
Масти	1·1	
Угљених хидрата	42·5	(37·9—47·1)
Целулозе	34·7	(29·5—40·5)
Пепела	3·4	(2·7— 4·0)

Према томе излази, да је шаша по хемијском саставу слична (па чак нешто и боља) пшеничној слами. Сварљивост је шаше исто тако слична сварљивости пшеничне сламе.

Шаша се може давати овцама и говедима до половине, па нешто и више, од целокупне хране.

Најбоље је шашу давати стоци исечену — *сечке*. У другом свету кукурузна се стабљика и меље и од ње гради нарочито брашно.

Кочанике. — И ако се кочанике обично употребљавају за гориво, оне могу да служе и за сточну храну, нарочито ове оскудне године, јер оне садрже:

Воде	12·8	(11·5—14·4)
Сувих материја	87·2	(85·6—88·5)
Протеина	2·9	(1·2— 4·3)
Масти	0·5	(0·1— 0·7)
Угљених хидрата	43·9	(36·4—47·6)
Целулозе	38·3	(35·1—43·8)
Пепела	1·6	

Према томе кочанике су по хемијском саставу сличне са лошијом сламом (јечменом, ржаном) а и по сварљивости не изостају од ове.

Стога је за препоруку давати кочанике стоци (овцама, говедима) али и то увек иситњене. Кочанике се ситне или на тај начин пошто се предходно покиселе 24—28 сати у сланој води или се суве кочанике измељу.

Није рђаво да се кочанике мељу измешане са једним делом кукуруза у клипу, јер се тада добива јарма много хранљивија.

Зелени кукуруз. — Свима је познато, да се зелени кукуруз даје врло радо говедима и да овима може да служи као глазна храна. Ја ћу пак на овом месту само изнети његов хемијски састав. Зелени кукуруз има:

Вода	84·0	(86·8—76·8)
Сувих материја	16·0	(13·2—23·2)
Беланчевине	1·5	(0·9— 2·7)
Масти	0·5	(0·2— 0·8)
Угљених хидрата	8·3	(5·6—15·3)
Целулозе	4·7	(3·0— 6·7)
Пепела	1·0	

Важно је, да зелени кукуруз као год и шаша и кочанике, садржи прилично шећера и декстрина. Али не само што се зелени кукуруз даје сиров стоци, већ се он кисели и гради кисео кукуруз, а од њега се гради и сено када се покоси и осуши.

Кукурузно сено садржи:

Воде	29·96%
Сувих материја	70·04 „
Протеина	5·68 „
Масти	1·63 „
Угљених хидрата	34·26 „
Целулозе	21·85 „
Пепела	6·59 „

Према томе врло је добро, да се од зеленог кукуруза гради сено, јер ово ништа не уступа осредњем и лошијем ливадском сену.

ПРОЛИВ КОД ПРАСАДИ

Од ове болести највише болују млада прасад; а по неки пут побољевају се и старија.

Кад је болест јака и узме већега маха, оболело грло за неколико дана угине. А кад болест није тако јака, боловање се продужи, за које време оболело грло омршави и много опадне у снази, да га је после тешко и најбољом храном убрзо опоравити. — Ова болест код прасади најчешће долази од назеба и нечистоће. Стога, ваља добро пазити да свињац, у коме се крмача са малим прасадима држи, буде топао. Топлота у њему зими не треба да буде мања од 12—14°C. Из истога тога разлога, и ако је за напредовање прасади веома потребно кретање, ипак их не треба пуштати на поље, кад е време хладно и мочарно, јер могу да назебу и добију не само пролив, него и друге болести. А зна се, да се прасад од ове болести и то баш зими више побољевају него лети.

Место, на коме крмача са малим прасадима лежи, треба да је топло и добро подастрто ситном сувом сламом.

У почетку, док су прасад још мала, треба за простирку употребити ситну сламу, јер се у крупну прасад увуку, те крмача, невидећи их, по неко пригњави.

И ако се зна, да свињче никада не балега и не мокри онде где лежи, ипак треба добро пазити да простирач буде сув и чист. А чим се примети да је загађен и слама толико иситњена, да прасад не могу имати у њему потребну топлоту, ваља га променити. Доцније, кад већ прасад мало одвркну, треба им подастирати крупнију сламу, јер ће им у њој бити топлије. Свиње обично балегају и мокре на једној страни у крају, па стога треба сваки пут нечистоћу уклањати да прасад не би по њој њушкала. То је потребно чинити већ и стога, што се често пута тим начином и шире разне заразе.

Ну сем тога, пролив код прасади јавља се и онда, кад се крмача храни сувише јаком храном или кад јој се ова даје кисела. Од јаке хране млеко је јако и са више масти, те код прасади изазива пролив. Кисела храна јако утиче на измену млека од кога прасад такође добијају пролив. Стога на храну крмача, које имају малу прасад, треба обратити што већу пажњу. Не треба им дакле давати јаку и киселу храну а нарочито их чувати да не једу џибру, сурутку и којекакве пресолце. — Тако исто и нагла промена хране којом се крмача храни, јако утиче на каквоћу млека, па и на стање здравља код прасади. Стога и на то ваља такође обратити што већу пажњу, па храну без нужде не мењати. Или, ако се то мора чинити, онда да то бива поступно, тако, да не утиче штетно на измену и каквоћу млека. — На храну којом се крмача храни, треба обратити пажњу још и зато, јер, кад јој се даје јака храна, пре ће јој се јавити жар за букарењем који штетно утиче на каквоћу млека, због чега прасад такође добијају пролив. Али, ако се жар већ појавио, треба прасад одвојити од ње и онда их хранити млеком и другим, јер ће бити мања штета него ако се оставе под крмачом да сишу и од њенога се млека поразбољевају.

Као што је и напред поменуто, пролив код прасади може се и доцније јавити, дакле и после кад већ буду одбивена. А то бива нарочито онда, кад им се даје више крављега млека, него што она могу поднети, или кад им се даје храна са покваренима сплачинама или прекиселом сурутком.

Како се, дакле, у највише случајева пролив код прасади јавља због неподесне хране којом се крмача храни, потребно је на то обратити што већу пажњу. И зато, најбоље ће бити, ако се крмача за време докле прасци сисају, храни мекињама и плевом попареном врућом водом или сплачинама. Само треба пазити да ове не буду киселе. Тако исто може јој се за храну давати заметена овсена или јечмена прекрупа. Оваква храна неће рђаво утицати на каквоћу млека, а и крмача се неће од ње гојити. Јер се зна, да она крмача добро подиже прасад и да су јој ова здрава и напредна, кад се за време сисања одржава у умерено уређеном стању.

За време докле крмача буде водила и дојила прасад, за напој треба јој давати само свежу и чисту воду.

Грло, које се од ове болести поболи познаје се по томе, што је невесело; што с вољом не сише; што радо лиже и смрче осоку — пиштевину, кад је нађе; што се махом завлачи у сламу, и напослетку што му је балега мрко жута, житка, леп-

љива и кисело-смрдљива. А сем тога, стомак кад се пипне осећа се под руком као отечен, а кад се притисне грло не осећа болове.

Чим се ови знаци примете, треба оболела грла од здравих одвојити у засебни, сув и топао простор. Али како ће она и њега балегањем загадити и ваздух покварити, треба га што чешће чистити, отварати и проветравати, но тако, да у њему не буде јаке промаје.

Ако оболело прасе не буде већ раније навикнуто на другу храну сем материног млека, треба га хранити крављим млеком, које ваља до потребне мере разблажити млаком водом. У ово млеко треба насути мало ситно утуцане креде или брашна од растова жира, који пре тога треба да је добро испржен или печен. А ако је пак навикнуто на коју другу храну сем мајчина млека, треба га њоме хранити, ако она нији узрок проливу. Али, ако се нађе, да пролив проузрокује храна којом се храни, треба је одмах променути. У том случају, најбоље је ако се замете овсена или јечмена прекрупа, па она даје. Ваља пазити да та мёћа буде млака. И у ову храну треба насути мало ситно утуцане креде или брашна од жира. Па ако и после тога болест не умине и не прође, треба узети једно-два жуманцета од јаја, добро их размутити па насути брашна од жира и опет добро измешати, па то давати. Ако и после тога болест не прође, већ и даље буде трајала, а нарочито ако се на више грла примети, ствар је озбиљнија и онда треба одмах звати сточног лекара, који ће наредити у том погледу што треба, да се болест пресече и оболела грла излече.

Кад се оболело грло издвоји у други простор и почне хранити како је напред речено, не треба га после хране никако узнемиравати, јер му је у овој болести веома потребан мир.

Кад се већ ова болест у свињац усели, треба га редовно чистити и свагда одржавати у нијчистијем стању. Ђубре треба најпажљивије счишћавати, скупљати и бацати онамо, куда свиње не иду, како не би по њему ришкале. Дуварове ваља кречити а под поливати карболном водом.

Судове из којих се свиње хране треба такође чисто држати. После свакога храњења, а нарочито ако се жићом мёћом хране, треба их пажљиво опрати, извртнути и оставити да се добро осуше. Не буде ли се на чистоћу судова пазило, већ се храна буде давала у нечистим судовима, толико ће се загадити, да ће се и најбоља храна у њима киселити и кварити, те у место да се болест спречи, могу се још и сасвим нове појавити. Јер на нечисте судове, а нарочито у лето, нападају читави ројеви мува и друге гамади; а зна се да оне могу бити узрок појави разних зараза и болештина.

Ово неколико напомена износимо у намери да се одгајивачи њима користе. Јер, одиста, биће им лакше отклањати све оно што изазива ову болест, него је после лечити.

Напослетку саветујемо им још и то, да пазе, па ако се од исте крмаче прасад редовно од пролива побољевају, да такву из приплода искључе, јер је то знак да су јој органи за варење неисправни.

И. К.

ДОПИСИ

Ниш, 16 септембра 1904 год.

Резултат овогодишњег откупа свилених мехурака у Нишу. — Акционарско Друштво за унапређење свиларства у Србији и ове, као и прошле године, раздавало је бесплатно народу семе свилених буба ради гајења.

Немамо при руци тачних података колико је оно раздало семена народу из округа нишког, да би према томе могли цењити колика је количина мехурака произведена. Али, судећи по свему, Друштво није добило толико мехурака колико би према раздатој количини семена требало да добије. То стога, што га је знатан део код одгајивача пропао. Јер многи одгајивачи нису знали кад треба да отпочне извођење и на којој се оно топлоти врши. Многи су пак одгајивачи држали кутије према ватри или на пећи, док су их други носили у недрима, те је семе услед излагања час већој, час опет нижој топлоти морало пропасти. Код многих пак одгајивача, мрави и мишеви су упропастили већ изведене гусенице, докле су код других због неподесности локала у којим су држате такође морале угинути.

Било је одгајивача који су у недостатку локала удобних за држање и гајење свилобубе, држали ове по одајама за становање, где нису могле имати потребне тишине, свежа ваздуха и чистоте.

Све ово, дакле, учинило је, те мехурака није произведено колико би према очекивању Друштва и пријатеља ове привредне гране, требало, па и ако су се економи, а и пријатељи свиларства, трудили и поучавали народ о томе како се свилобуба у опште гаји.

Није нам намера да овом приликом говоримо о томе: шта би гребала да ради држава и општина у интересу унапређења свиларства. Али држимо да неће бити на одмет Друштву и одгајивачима ако им учинимо једну скромну напомену, а то је: да се убудуће семе даје само оним одгајивачима који буду имали колико толико удобне локале за гајење свилобубе, те да не пропада. А одгајивачи опет ако немају таквих локала, да не узимају семе како им гусенице не би пропадале у половини свога живота или и при самом завијању, те да уштеде себи излишан труд и трошак.

Откуп мехурака отпочео је ове године у Нишу 31 маја а трајао је до 1 јула, кога је дана престао и закључен.

На овдашњу откупну, станицу сем одгајивача из округнишкога, доносили су мехурке на откуп из Беле Паланке, округа пиротског и из округа топличког.

Колико је било из кога места одгајивача ова три округа видиће се из прегледа који ће мало ниже бити стављен.

На нишкој станици откупљено је мехурака и то:

I кл. 1207·1, II кл. 316·25 и III кл. 25·7 килограма.

Ове количине мехурака по класама, донели су одгајивачи и продали Друштву, а сигурно је сваки од њих задржао и по неку количину за домаћу потребу, коју свакако ваља додати оној откупљеној, у коме је случају и зарада пољопривредникова у толико већа.

За горњу количину мехурака, Друштво је одгајивачима истило и то:

За прву класу	2.595·26
За другу класу	316·25
За трећу класу	6·42
Свега	2.917·93

Одгајивача свилених буба било је свега 184, којима је горња сума новаца исплаћена.

Желети би било да се број одгајивача свилених буба с године на годину множи, те да и оне нејаке руке било због старости или младости, нађу занимања у овом лаком а тако корисном послу.

Кад се горња сума новаца од 2.917·93 динара подели на број одгајивача, онда је сваки просечно зарадио по 15·85 дин.

На први поглед изгледа, да ова сума није бозна каква. Али кад се узме у вид да је то зарада старих, немоћних руку и деце, која се на друге тежачке послове не би могла корисније употребити, онда је ова сума и велика и од вредности. Јер многи сиромашак може њоме да плати, ако не целу, а оно бар полугодишњу порезу. А то је лепа вајдица, нарочито кад се не мора продавати што од стоке, којом се кућа мрси. А после ова сума није за потцењивање ни стога, што пада баш у оно доба кад је свака пара пољопривреднику потребна што но кажу као залогој хлеба.

Ових 184 одгајивача свилених буба по срезовима, градовима и селима овако су распоређени.

А. У срезу алексиначком и то:

У Алексинцу	30
У Бабови	8
У Бовану	2

У Бујимиру	1
У Глоговцу	1
Добрујевцу	1
Катуну	3
Краљеву	21
Мозгову	3
Пруговцу	1
Суботинцу	9
Свега	80

Б. У срезу моравском и то у

Вел. Дренови	7
Врћиловици	1
Грејачу	1
Јаковљу	1
Корману	3
Лоћици	1
Лужану	1
Љуптену	2
Прћиловици	2
Тешици	7
Трнану	1
Шуриђу	1
Свега	28

В. У граду Нишу	48

Г. У срезу нишком и то у:

Д. Матејевцу	6
Каменици	4
Магошнику	2
Првој Кутини	1
Курлини	4
Свега	17

2. Округ Топлички

У срезу добричком и то у:

Александровцу	3
Мрамору	2
и у граду Прокупљу	5
Свега	10

Ђ. округ Пиротски

У срезу белопаланачком и то у:

Белој Паланци	1
Укупно	**184**

Из напред наведенога прегледе види се, да бројна јачина одгајивача иде овим редом:

1. Срез алексиначки	80
2. Град Ниш	48
3. Срез моравски	28
4. Срез нишки	17
5. Округ топлички	10
6. Округ пиротски	1
Свега	184

По градовима, у које рачунамо и Белу Паланку, било је 84 одгајивача а осталих 100 одгајивача су сељаци, пољопривредници.

Као што смо напред поменули, желети би било да се број одгајивача што пре удесетостручи, јер то захтевају интереси самих одгајивача. Да то пак и буде, треба да окружни и срески економи, а и сви остали пријатељи ове пољопривредне гране, настану и делом и речима, да се што више сади дудова како по приватним имањима тако и по општинским утринама и испустима, са којих ће одгајивачи брати потребно дудово лишће за храну свилених буба.

У свима среским воћним расадницима има доста дудових садница, које ови бесплатно дају, те сваки може на свом имању засадити потребан број дудова за брање лишћа. Све, и да није ове користи коју од дуда имамо, његово је дрво добро за качарске а и друге послове, поред тога што му је плод врло добар за храну живине а и свиња, па би требало да његовом гајењу обратимо што већу пажњу.

Цена мехурцима одређена је у ценовнику Министарства Народне Привреде, и то за прву класу мехурака 2·15 динара, за другу класу један динар а за трећу 25 пара динарских, по килограму.

Мехурци су увек класирани, па тек онда плаћани. Класирање је вршено тачно, тако да је сваки одгајивач одлазио потпуно задовољан.

Мера је била увек исправна, а плаћање тачно и брзо, што Друштву може само за похвалу служити.

И. К.

БЕЛЕШКЕ

Козје млеко. — Лековитост козјег млека у нашој народној медицини ухватила је дубоког корена. Многобројни народни лекови праве се са њим, а тако исто се у много прилика употребљава и само. Нарочито се препоручује за децу. Што је главно код њега, то је: што се сматра да оно не преноси бакциле туберколозе. При кувању његовом треба пазити да не стоји дуго на ватри, јер се прекувано згусне. Пре кувања треба му додати неколико капи воде. Малокрвним се препоручује да га пију свеже.

Смрзнута јаја употребити. Зима се приближује и овај случај неће бити редак. Да би се избегле могуће штете, препоручује се овај начин: у бунарску воду метне се мало соли, и кад се она добро растопи, у тај раствор се потопе смрзнута јаја. После кратког времена, кад се из њега изваде, биће добра за употребу.

Поправити масло (бутер). Најлакши и најсигурнији начин за поправку покваренога масла (бутера) је: да се добро измеша, најпре у млеку, па затим у хладној водк. На овај начин, ма како да је покварено, поправља се.

Прање судова за млеко. При мужи је од велике важности *одржавање чистоте* и то: уколико треба да су чисте и здраве стаје у којима су краве, утолико треба да је чист онај који музе као и судови у које се млеко сипа. Као најбоље средство за прање судова сматра се: смеса соде и воде. Судови се оперу овим раствором и после тога добро исперу водом, осуше, и као такови употребе.

Пчелин убод. Један политички лист, донео је пре кратког времена белешку под горњим натписом, са намером да представи како пчелин убод може да буде опасан по живот људски. Поред осталих нетачности, прва и највећа је та: што се у поменутој белешци не прави никаква разлика између пчеле и зоље, јер писац оба ова инсекта сматра за једно исто, што није, јер док пчела игра важну улогу једне раднице, зоља је напротив великй штеточина и лопов њенога труда, што је свима пчеларима добро познато. Што се пак убода тиче, он никад не може бити смртоносан, чак шта више нема ни рђавих последица по здравље, већ напротив утврђен је факт, да је пчелин убод добар и сигуран лек од реуматизма. Деси ли се пак да некога, коме није до лечења, убоде пчела, најлакши је начин да се краткога бола ослободи да извади жаоку. Исто тако може да спречи бол лед или ладна вода.

Светлост и биљке. — *Фламарцијон* је својим опитима доказао да разна боја светлости има утицаја на развиће биљака. Сличне опите извршио је Др. *Siemens* и саопштио их у енглеском друштву: „Rayal Societe“. Он је испитивао дејство светлости и мрака на живот и развиће биља, при чему је ставио себи питање: је ли потребан мрак за њихов живот? Резултат његовог испитивања био је: да је мрак апсолутно

непотребан за биље, и да се оно, изложено непрестаној светлости брже и боље развија но обично. Опите је вршио помоћу електричног осветљења.

Какви треба да су запушачи? — Као год што се вино квари због рђавих буради, исто се тако квари и због рђавих запушача, на које се, најмање пажње обраћа. Често пута видимо да се по запушачима ухватила плесањ, коју обично скидају брисањем крпом. Ово је велика погрешка. Гљивице које проузрокују плесањ нису само на површини запушача, већ и у унутрашњости његовој, и на овај начин и даље остају унутра и временом мешају са вином. Чишћење запушача треба вршити потапањем његовим у млаку воду са неколико капи супорне киселине, и држати их у њој 24 часа. Овако се исчисти и унутрашњост његова. Важно је знати још и то: да запушач никад не сме бити сув, јер тада пропушта кроз себе ваздух, који је узрок многим болестима. Дужина његова треба да је 10—12 см., те да увек додирује течност. Разуме се да треба пазити и на дрво, од кога се праве. Најбоље дрво за њих је: храстово и липово, а најгоре од четинара.

Да кокоши и зими носе. — Да се постигне, да кокоши и зими добро носе зависи од хране, а повољан ће резултат бити, ако је она довољно масна. Најпростији начин за справљање исте је: кад се у брашно дода разних масних отпадака, па се то замеси и остави да осуши. Ово се пред храњење раскисели у води и даје преко целе зиме. Овако хранѣене кокоши носе преко целе зиме и могу се у свако доба да расквоцају, а колика је корист од овога за пољопривреднике, најбоље ће знати они, који живе у близини градова, где се увек траже свежа јаја и особито добро плаћају.

Растерати мишеве. — Велика је штета коју ове мале штеточине на свакој страни и у много прилика пољопривреднику чине, па стога и није чудо што се за њихово утамањивање употребљавају разна и многобројна средства, но већим делом без успеха. По препоруци једног пољопривредника, сигурно средство противу њих су: струкови *дивље ромашке* која их немилосрдно тамани. Узевши у обзир да не кошта ништа, вредно је да се проба.

Врло рана пролетња пиѣа за стоку. — У случају, да ко нема довољно хране за стоку, а ову жели с пролећа што раније да има, треба рано с пролећа да посеје *белу слачицу* (Sinapis alba). Она врло добро издржи и најјаче пролетње мразеве и слане. Расте врло брзо и бујно, така да најраније стигне за косидбу, па дакле и за употребу као зелена сточна пиѣа. Слама јој је врло добра храна за стоку, нарочито за говеда, која је, може се рећи, халапљиво једу. Исто је тако изврсна храна за краве музаре. Сетва и цео рад око слачице није скуп. На један хектар иде семена 25—35 килограма, које је доста јевтино. Сеје се обично омашке. Поред тога, што стигне најраније за косидбу за зелену пиѣу, важна је она и зато што на њиви, на којој је она, нестаје коровљивих трава, нарочито пиревине, стидка итд. јер она у почетку расте врло брзо и све друге биљке угуши, а усев који буде после ње посејан даје бољи принос.

Слачица се може гајити на истој њиви и више година, и успех ће бити несумњив, нарочито, ако после ње дође каква окопавина.

Да би слачица што боље успевала, и што пре стигла за косидбу, потребно је, да је земља што јача, а по могућству у јесен пођубрена. Пре сетве, треба земљу што боље припремити, а по сетви лаким ваљком прећи. Она се може сејати још крајем фебруара, или у почетку марта и стиже врло често за кошење за 5—6 недеља. У месецу мају може се сасвим покосити и на истом земљишту посејати други усев као: кромпир, пасуљ, репа, кукуруз, угарњача, хељда. А може се на истом земљишту и по други пут одмах посејати слачица, ако је потреба за зелену пиѣу, или за зелено ђубрење, које се такође јако цени.

Вредно би било да наши земљорадници опробају с пролећа засејавање слачице, јер ће им ове године рана зелена пиѣа бити потребна.

ГЛАСНИК

Издавање стоке за приплод. — Управа Државног Сточарског Завода, даваће од 1 до 28 новембра ове године појединим одгајивачима из својих запата стоку за приплод по утврђеној цени и то: у *Добричеву* сименталску телад и шумадиске свиње; у *Белој Реци* мађарске свиње, и хемширску јагњад и овце.

Скреће се пажња пољопривредницима и осталим одгајивачима да који жели шта од стоке купити, дође у означено место где се иста налази.

Извоз чешкога пива за Италију. — Производња пива у Италији, још је и данас сразмерно мала, јер се велике количине, како пива, тако и хмеља увозе са стране, и то: пиво у већини из Чешке, а хмељ из Немачке. Увоз из Чешке из дана у дан расте и, да би се боље представило освајање ове мале земљице на индустријским пијацама, навешћемо податке од неколико последњих година. Увоз из Чешке, 1899 године био је: 27·740; 1900 год. 29·358; 1901 год. 30·761; 1902 год. 34·090; и 1903 год. 37·468 хектолитара. Имамо ли у виду да цео увоз из Аустро-Угарске излази; 65·195 хл. онда ћемо видити, да се више од половине увози из саме Чешке, што свакојако служи на част и индустријалцима и привредницима њеним.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашао је из штампе:

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1905 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНИК

М. Ђ. Грковић

Са овом садржином:

I. Календарски део. — Владалачки Краљески Дом Српски. — Црквена Управа. — Државне светковине. — Календар по месецима са радовима. — Празнични дани сем недеље у које се радње и дућани затварају. — Пасхалија. — Покретни празници. — Столп Еванђеља. — Помрачење сунца и месеца.

II. Поучни део. — *Чланци*: Уређење малих и средњих сељачких имања. — Прибирање стајског ђубрета и разумно руковање њиме. — Гајење сточне репе. — О стратификовању зрелих калемова. — На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота — Избор подлоге за присађивање (каламљене) воћака. — Гајење дудова за храњење свилених буба. — Гајење лука увелико. — Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница. — Важност и употреба фабричког (вештачког) сиришта. — О потреби одржање шума. — Корисне и штетне птице у пољопривреди. — Велики кашаљ. — Јабучар (сличица из сеоског живота). *Белешке* (кратке поуке). — Ђубрење. — Заоравање стрњике. — Јесење орање. — Сејање. — Неговање усева. — Жетва жита. — Гајење биљака за храну стоке. — Детелина с травом. — Кошење и чување биљака за храну стоке. — Смеша трава за вештачке ливаде. — Храњење стоке преко зиме. — Правила при производњи коко-

шију. — Шта пчеларима доноси највише меда. — Огледи о најбољем начину чувања зимњег воћа. — Како се промрзле јабуке могу повратити. — Кад појити ваља пре или после храњења. — Чување масла преко лета. — Да не спада машински кајиш. — Поступање са знојавим коњима, — Одређивање тежине сена у снопу и пласту. — Лек од главнице. — Пламењача на виновој лози.

Пољопривредне установе. — Српско Пољопривредно Друштво. — Подружине Пољопривредног Друштва. — Министарство Народне Привреде. — Школа за Ратарство у Краљеву. — Школа за Винодеље и Воћарство у Буково. — Државни Сточарски Завод. — Топчидерска Економија. — Државни Лозни Расадници. — Пољопривредне Станице. — Срески расадници. — Државни економи. — Шумарство. — Државни шумски расадници. — Окружне шумарске управе. — Савез Земљорадничких Задруга у Београду. — Главна Управа свих Коло Јахача „Кнез Михајло“ у Београду. — Српско Пчеларско Друштво. — Пчеларско-Воћарска Задруга у Београду. — Друштво за унапређење Свиларства у Србији. — Савез Ловачких удружења. — Српско Акционарско Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке. — Извозна Банка. — Прва Београдска Млекарска Задруга. — Угледни млекар М. Драшковића у Смедереву. — Друштво за чување народног здравља.

IV Саобраћајне установе. — Државне железнице. — Бродарство. — Телеграфске таксе. — Поштанске таксе. — Општинске поште.

V. Додатак. — Панађури у Србији. — Стечај за награде Српског Пољопривредног Друштва за напредније начине рада — Стечај за практичне Пољопривредне Поуке. — Ценовник пољопривредних алата и машина. — Српске пољопривредне књиге и новине. — Шематизам Српског Пољопривредног Друштва.

Цена је календару 0·50 динара, а може се добити код Српског Пољопривредног Друштва у Београду, његових Подружина у унутрашњости, код свих државних среских и окружних економа и у свима књижарницама у земљи.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXI СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
држане 31 јула 1904 године у Београду

Присутни су били чланови Одбора: г.г. Александар Мијоковић, Пера Д. Тодоровић, Мирко Миљковић, Милош Н. Лукићевић, Др. Миливоје Васић, и благајник г. Јован Јекић.

Председавао члан Одбора г. Александар Мијоковић.

Бележио секретар Рад. К. Спасовић.

141. Изнесе се на решавање питање о држању изложаба, које је Друштво имало приредити у част овогодишње прославе стогодишњице устанка за ослобођење и независност Србије. После дужег саветовања Одбор решава: — Да се држање изложаба одложи за идућу годину а из разлога, што је услед овогодишње суше стока испуштена и омршавила, те се на тим изложбама не би могло представити право стање сточарства у Србији.

142. Изнесе се на решавање питање о спору Друштва с фирмом Милана Арсенијевића и Комп. за неиспуњење уговора од стране поменуте фирме. Одбор решава: — Да благајник друштвени поводом овога иде у првостепени суд и прибави потребна обавештења, а да Друштво одустаје од тражења накнадне штете у оноликој суми колико је друштвени адвокат тражио, већ да се из кауције која се налази код Друштва, тражи само онолика сума, колико је Друштво стварно више издало за набавку остале количине плавог камена.

ЗАПИСНИК XXII СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
држане 23 септембра 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Одбора: г.г. Др. Марко Леко. Пера Д. Тодоровић, Нинко Јовановић и Милош Н. Лукићевић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио економ Максим Т. Богавац.

159. Прочита се записник XXI седнице Управног Одбора — Одбор га прима.

160. Прочита се писмо команданта подофицирске школе, којим одобрава г. Радосаву Спасовићу, досадашњем секретару друштвеном, да може радити на друштвеним пословима у времену ван занимања, а то је од $10^1/_2$ часова пре да $2^1/_2$ часа по подне и од 6— 9 часова у вече.

Одбор налазећи да г. Спасовић у дозвољеном времену не би могао тачно отправљати дужност друштвеног секретара, тим пре, што ово пада скоро све ван канцелариског времена, те би од таковог рада друштвенн послови морали трпети уштрба — сматра да је ступањем г. Спасовића у стални кадар место дрштвеног секретара упражњено, па стога решава: — Да се умоли г. Др. Ђорђе Радић, редован члан друштвени, да прими отправљање дужности друштвеног секретара привремено до новог избора,који ће се извршити сообразно Дрштвеним правилима. На име плате одређује му се по 250 динара месечно, колико је и буџетом за ову годину предвиђено.

161. Председник саопштава да су се поједине привредне установе и државни економи обратили Друштву питањима: хоће ли се признати трошкови око набавке и пошиљке воћа и осталих предмета за поучну изложбу која ће се ове године приредити о слави друштвеној, као и предлози појединих, да се и на овој изложби најбољим излагачима издају награде — Решено: овлашћује се председништво да у споразуму са директором изложбе г. Грковићем у границама буџета расправља ова питања, и нареди да се уради све што је потребно, како би изложба могла бити што обилатије заступљена изложбеним предметима. У исто време Одбор одобрава и све издатке, који се имају учинити око припремања изложбе, у које спадају и трошкови око набавке и пошиљке изложбених предмета. На овој изложби да се најбољим излагачима изда у томе награда у разном ваћарском прибору, књигама и семену до 1000 динара из партије буџетом предвиђене на славу и изложбу, а колико ова не буде била довољна на рачун уштеда осталих партија.

162. Председник саопштава да се често седнице не могу држати због недоласка довољног броја чланова и предлаже, да се свака неодржана седница у књизи записника одборских седница наведе због чега се није могла држати. — Одбор усваја предлог као умесан.

163. Благајник чита реферат под Бр. 6457 о друштвеним дужницима и предлаже да се покуша наплата судским путем, где има изгледа и могућности, да се до наплате може доћи; а за оне дужнике, према којим су исцрпљена сва средства и тиме утврђено да је наплата немогућа предложити за расходовање. Решено: — Усваја се мишљење адвоката и благајника о наплатама и расходовању дужних сума. Уједно Одбор овлашћује г. Живадина Живадиновића, адвоката овд. да у име Друштва од дужника тражи судским путем дужне суме, где има изгледа, да се до наплате истих може доћи.

164. Прочита се реферат о награди „За правилно подигнут јабучар (вотњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најподесније за справљање јабуковаче, с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака, а на површини најмање од пола хактара. Могу се такмичити окрузи: подрински и ужички. Рок пријаве до 1 септембра 1904 године“, по којој су се пријавили тринаест такмичара и то: седморица из округа подринског и шесторица из округа ужичког. — Решено: Да се оцена јабучара пријављених такмичара одложи до идућег пролећа и о томе пријављени такмичари известе писмима ради знања.

165. Председник реферише о потреби, да се друштвена клишеа очисти и уреде, и од истих каталог направи, те како би се убудуће боље чувала и о истима тачан рачун могао водити. Одбор, саглашавајући се предлогом, решава: — Да се чишћење клишеа и израда каталога уступи штампарији „Доситије Обрадовић“ по цени понуђеној у 300 динара, коју суму платити из партије за набавку новина и дрвореза.

166. Председник саопштава да је према решењу Управног Одбора од 17 јуна 1902 године Бр 5386 г. Влад. Тителбах проф. овд. израдио нацрт медаље за одликовање лица за привредне заслуге, и пита хоће ли се приступити изради исте, и колико да се изда г. Тителбаху награде за израду нацрта, коју г. Тителбах није прецизирао, већ тражио да му се по нахођењу одреди, — Решено: Да се за сад не приступа изради ме-

даље, а председништво се овлашћује да питање о награди за израду нацрта од медаље само реши, пошто претходно сазна од г. Тителбаха колику суму за овај посао тражи.

167. Чита се молба Ужичке Пољопривредне Подружине, којом тражи план и новчану помоћ за подизање живинарника за пловуше. Решено: — Да се Подружини на име помоћи за подизање живинарника изда 100 динара по партији на помагање Подружина и упути да живинарник подигне по плану, који је прописан за среске расаднике,

168. Благајник реферише да је готова III Практична Пољопривредна Поука *о берби грожђа и справљању и неговању вина* од г. Благоја Д. Тодоровића, и моли да се одреди писцу награда за извршене поправке и коректуру и одобри исплату рачуна штампарији за штампање ове поуке у 446. 40 динара. Решено: Да се писцу на име хонорара плати по 70 динара од штампаног табака у онолико, у колико је дело веће од првог издања и по 10 динара од табака за коректуру, и да се штампарији исплати рачун за штампање исте у 446. 40 динара. г. Лукићевић по овоме изјављује одвојено своје мишљење.

169. Благајник реферише о изупотребљеној црној застави још у 1902 год. и моли да се одобри расходовање. Решено: Одобрава се да се изупотребљена застава расходује по инвентару друштвене имовине,

170. Чита се молба г. Радомира Јевђенијевића експедитора друштвеног и реферат благајника по истој, да г. Јевђенијевић према своме раду заслужује повишицу која може бити до 75 динара месечно. Решено: Да се г. Јевђенијевићу као добром раденику повећа плата на 75 динара месечно. Повишица ова важи од 1 октобра ове године.

471. Чита се реферат Уредника Пољопривредног Гласника Бр. 6740, којим враћа Друштру заостале радове којим нису штампани у III св. Пољопривредног Гласника, — Решено: да се сви именовани радови у реферату упуте Уреднику „Тежака," као референту друштвеном за књижевне послове на даљи рад и употребу.

172. Председник саопштава Одбору, да је Главна Контрола, услед некаквог доставе и напада који су изашли у неким листовима противу Друштва, одредила свога комесара, који је извршио ванредни преглед каса и ствари и овим констатовано исправно стање, као и да је он учинио извесне примедбе на непотпуно вођење мигацинске књиге, те да би убудуће у овоме требало увести двогубо књиговодство, ради лакшег контролисања улаза и излаза предмета по магацинима, — Одбор прима к знању и изјављује жељу, да се Главна Контрола умоли за извештај о нађеном стању, приликом извршеног овог ванредног прегледа, те како би се овај могао предати јавности преко друштвеног органа *Тежака* и једног озбиљнијег политичког листа, ради одбране угледа друштвеног од неоправданих напада, који су наперени на то, да ометају правилан рад Друштва,

173. Председник саопштава да је књига *Грађа за проучавање стоке у Србији* од Светозара Гавриловића готова и моли да се одреди продајна цена. Решено: Да се ова књига продаје по 3 динара комад, колико стварно и кошта.

174. Уредник *Тежака* чита реферат о штампаним радовима у бр. 25, 26 и 27 „Тежака," и предлаже да се хоноришу. Решено: Да се сви штампани радови награде по предлогу уредника и утврђеној норми. Књигу радова да овере чланови одбора г.г. Нинко Јовановић и Пера Д. Тодоровић.

ЗАПИСНИК XXIII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 11 октобра 1904 године у Београду

На седници су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Управе: г.г. Др. Марко Леко. Петар Д. Тодоровић, Нинко Јовановић, Мирко Миљковић и Милош Н. Лукићевић.

Председавао председник г. Милош Х. Поповић.

Бележио: секретар Др. Ђ. Радић.

177. Прочита се записник XXII седнице, који се прима.

178. Господин председник саопштава, да се је споразумео са г. Вл. Тителбахом односно награде за израђени нацрт за друштвену медаљу, и да је г. Тителбах пристао, да му се на име награде изда 50 динара — Прима се к знању и одобрава.

179. Поведе се реч о избору чланова за Оцењивички Суд за поједине групе изложених предмета приликом изложбе коју Друштво о својој слави 30 овог мес. приређује. На предлог господина председника, у споразуму са г.г. члановима Одбора, изабрани су:

1. *За сирово воће:* г.г. Др. Ђ. Радић, друштвени секретар, Светолик Петковић државни економ округа подринског, Антоније Мајеровић, државни економ среза јесеничког, и Војтех Бурјан, воћар Винодељско-Воћарске Школе.

2. *За прерађено воће:* г.г. Др. Марко Леко, проф. Велике Школе, Борисав Тодоровић, директор Трговачке Академије, Коста Ђурић трговац, и друштвени председник Милош Х. Поповић.

3. *За пшеницу, раж и њихове прерађевине:* г. г. Милан Грковић, секретар Министарства Нар. Привреде, Мирко Миљковић, управитељ Топчидерске Економије, Јарослав Бајлони, индустријалац, Др. Ђ. Радић, друштвени секретар, Милан Бајић, агрикултурни хемичар и Милош Н. Лукићевић, писар Министарства Народне Привреде.

4. *За семење од пићних биљака, кромпира, дувана идр.:* г.г. Милан Бајић, агрикултурни хемичар, Тоша Мраовић, произвођач и трговац семења. Мирко Миљковић, управитељ Топчидерске Економије и Нинко Јовановић, шеф за производњу дувана при Управи Државних Монопола.

Том је приликом и одобрено, да се поменутим члановима из унутрашњости, на име г.г. Петковићу, Мајеровићу и Бурјану призна по рачуну путни трошак за долазак и одлазак и по 10 динара дневнице — Прима се.

180. Поведе се реч о даљим потребама поводом изложбе. којом се приликом реши:

а) да председник г. Милош Х. Поповић са секретаром позову у име Друштва Његово Величанство Краља као свог Највишег Заштитника, да изволи најмилостивије посетити Славу и том приликом отворити и разгледати овогодишњу изложбу свежег и прерађеног воћа, пшенице, раж и њихове прерађевине; семење од пићних биљака, кромпира, дувана идр.

б) да домаћин Славе буде председник Друштва г. Милош Х. Поповић;

в) да се умоли Командант Дунавске Дивизије, да изволи одобрити једно одељење војне музике за време славске свечаности и отварања изложбе; и

г) да се умоли г. Ректор Богословије св. Саве, да изволи одобрити и упутити 10—12 богослова, који ће за време водоосвећења и сечење колача одговарати на јектенија.

181. Секретар подноси реферат о раду комисије за оцену такмичара „за модеран начин поткивања говеди." Према реферату пријавили су се 6 такмичара, од којих су само тројица узели удела у такмичењу и комисија је нашла, да од њих најбоље поткива Милован Бошњаковић поткивач из Шапца, па према томе њему и припада награда од 300 динара, која је за овај рад и расписана — Решено: да се према комисијском реферату расписана награда од 300 динара изда Милована Бошњаковићу, поткивачу из Шапца.

182. Износи се на решавање представка и молба „Прве Млавске Земљорадничке Задруге" у Вел. Селу, срезу и округу пожаревачком, која тражи, да јој се досуди расписана награда „за показан успех и резултат за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа." Но како је рок за пријаву продужен до конца 1905. године, то је решено — да се Задруга о томе извести и сачека одређен рок.

183. Секретар износи писмо г. Ивана Живковића члана постојавше фирме „Милан Арсенијевић и Комп." којим признаје Друштву оштету у 4139·40 дин. за нетачно лиферовање плавог камена, обвезујући се, да поменуту суму положи за 15 дана по скинућу стечаја. Међутим г. председник Друштва саопштава да је поводом тога потраживања био на одређеном рочишту и да ће се та ствар редовним путем решити у корист друштвену. — Прима се к знању.

184. Секретар подноси реферате умољених оцениоца за употребљивост ручне сејалице „Планет Јуниор," наводећи да исту сејалицу и Пољопривредна Станица у Шапцу и Управа Ратарске Школе у Краљеву, као по све употребљиву за по-

вртњаке препоручују — Решено: да се ручна сејалица „Планет Јуниор“ као добра и практична од стране Друштва препоручи а ради угледа и један комад за друштвен рачун набави.

185. Прочита се реферат друштвеног економа, да у магацину има 883 кгр. кукуруза секлерца, набављеног ранијих година, који је сад већ изгубио клијавост, те се не може употребити за семе, — решено: да се употреби за исхрану живине у друштвеном живинарнику у Роготу.

186. Прочита се молба настојника друштвеног живинарника у Роготу, који моли, да му се над кујном назида једна соба за становање — Одбор реши: да се зидање те собе остави до пролећа.

187. Прочита се мишљење референта за књижевне послове при овом Друштву г. М. Н. Лукићевића, по ком треба да се поруче нека, у засебном списку побројана новија дела из Винодеља, и да се уопште, уколико буџетска партија за ове набавке дозвољава, и из других струка друштвена библиотека комплетира најновијим издањима — Одобрава се.

188. Да би се друштвена библиотека могла средити, секретар, као чувар библиотеке, моли, да се по поднетим реверсима од досада умрлих друштвених чланова, који су из друштвене библиотеке изузели неке књиге, а не вратили их, те књиге расходују — Решено: да се породице тих умрлих чланова умоле, да те књиге, које су и друштвеним жигом обележене, пронађу и Друштву врате, па ако се и после тога не добију, онда да се расходују.

189. Прочита се реферат Пољопривредне Хемијске Огледне Станице о чистоти и клијавости семена луцерке које је произвео Милисав Ристић, тежак из Милошева, среза беличког. Према томе реферату, нађено је клијавих зрна 82%, тврдих 17% и трулих 1%, али је нађено и трагова од вилине косице — Решено: да се ово семе од Милисава откупи по дин. 1·50 од килограма, да се добро пречисти и прода, а Милисаву пише, да боље припази на вилину косицу у своме детелишту, и да ју ништи, чим се трагови од ње појаве, и тек ће онда имати право на такмичење, кад му произведено семе буде сасвим чисто.

190. Благајник предлаже, да се срески начелницима дају од сада повезани Календари за услугу, коју они чине Друштву при растуривању Календара у народ — Одобрава се.

191. Читају се реферати умољених референатā о рāду „Поука о гајењу пшенице,“ коју је написао г. Радосав Спасовић — Решено: да се тај рāд, према поднесеним рефератима, не може као друштвено издање штампати.

192. Чита се молба г. Пере Д. Тодоровића, марвеног лекара Управе граде Београда, којом моли, да му Друштво откупи известан број његових најновијих књижицā „Шап и Устобоља“ и „Прострел“; прву по 0·20 дин. а другу по 0·15 дин. од комада. — Имајући у виду важност ованких практичних поукā при неговању и чувању здраве и болесне стоке, Одбор решава: да се од сваког поменутог делца откупи по 600 комадā и да се од истих даје у име награде при изложбама. Сем тих књижицā, да се као награде дају и следеће књижице: „Луцерка“ од Лукићевића, „Повећавање народног богства наводњавањем од Милошевића, „Гајење пиħних биљака“ од Спасића, „Домаћа шљива“ од Керешкењија, као и све остале практичне поуке друштвеног издања.

193. Подносе се реферати умољених рецензенатā по делу г. Милана М. Јовановића „О подизању и гајењу шумā“. Но како се рецензенти у оценама својим у суштини знатно мимоилазе, — Одбор решава, да се као трећи рецензент умоли г. др. Миливоје С. Васић, писар Министарства Народне Привреде, да о поменутом делу своје мишљене дā, како би се могло донети коначно решење по овоме делу.

194. Уредник Пољопривредног Календара за 1905 годину реферише да је Календар готов, али да је, и поред све пажње да не пређе одређених 12 табака, испао са два и по табака више, за које моли Одбор, да му тај вишак одобри а не употребљене радове враћа на даљи поступак. Уједно подноси свој предлог о наградама за штампане чланке. — Одбор одобрава вишак од $2^1/_2$ табака, а награде, које су од стране Уредникове предложене по 80 динара, своди на 70 динара, осталу стопу предложених награда усваја; уједно решава, да се уреднику изда награда као и прошле године 250 дин., слагачима да се не даје никаква награда. Враћене радове Одбор предаје референту за књижевне послове, г. Милошу Н. Лукићевићу, на даљи поступак.

195. Прочита се молба Браниса Ва М. Браловића, бивш. званичника овога Друштва, којом моли да се у службу врати. — Како су сва места друштвеним званичника попуњена, Одбор решава, да му се по молби не може учинити.

ЗАПИСНИК XXIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 18 октобра 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, чланови Управе: гг. Др. Марко Леко, Пера Тодоровић, Нинко Јовановић, Милош Н. Лукићевић и Милан Јованић, и као гост г. Јоца Марковић државни економ окр. моравског.

Бележио: секретар Др. Ђ. Радић.

196. Прочита се записник XXIII седнице — који се прима.

197. Прочита се молба г. Паје Т. Тодоровића, управитеља Винодељско-Воћарске Школе и редовног члана друштвеног, којом моли, да му Друштво изда уверење по тачкама које у молби наводи, а које му је потребно за известан циљ. — Решено да му се изда.

198. Прочита се молба Српске Индустриске Банке, којом моли, да Друштво препоручи српским пољопривредницима Еберхардтов гвездан плуг „Сервус,“ с обзиром на солидну конструкцију и сразмерно ниску цену овога плуга. — Пре но што би Друштво по овој молби могло што учинити, решено је, да се Српска Индустриска Банка позове, да од сваког од понуђених плугова, али о свом трошку, пошље по један комад Пољопривредним Станицама у Ћуприји и Шабац, које ће их свестрано пробати; па тек пошто Друштво од тих Станица добије повољно извешће и оцену о ваљаности и употребљивости тих плугова, у сравњењу са плуговима Саковим, моћиће по молби Банчиној учинити даље шта треба.

199. Прочита се извештај настојника друштвеног живинарника у Роготу, којим изештава Друштво о стању живинарника и живине у истом. — Решено да му се пошље тражена дахпана за поправку крова на живинарнику; у исто време да му се пошље и тēр којим би пукотине на старом крову могао замазати да не прокисава. Што се пак болесних и угинулих пријављених грлā тиче, да се умоли г. Освалд Репић, марвени лекар у Вел. Плани, да оде у Рогот и да се на лицу места увери о стању живине у друштвеном живинарнику и да о томе поднесе Друштву потребно извешће.

200. Према захтеву г. Андре Глигоријевића, свршеног агронома, писца нāписа „О гајењу козе“, да се исти нāпис од умољених рецензенатā изузме и њему врати, — решено, да му се исти по жељи врати.

201. Благајник реферише, да је XI. свеска Практичних Пољопривредних Поукā, *О гајењу пиварског јечма*, штампана, коју је, према друштвеном распису за ове поуке, написао г. Др. Ђ. Радић, и моли Одбор, да се писцу одреди награда, као и хонорар умољеним рецензентима на основу 32 тачке друштвених правилā. — Одбор решава, да се писцу изда паграда по 70 динара од штапаног табака, а рецензентима одсеком по 40 динара.

202. Зāкупци друштвене њиве у Роготу моле, да Друштво од своје стране пошље неко лице, које ће присуствовати берби кукуруза на истој њиви и према уговору, закљученом између друштва и зāкупацā, поделити на две равне части. Уједно моле, да им се од њихове половине не узима 2500 килограмā рōда на име кирије, као што је то тач. 7 уговора уговорено, пошто је рōд због суше врло слаб. — Решено, да при брању кукуруза присуствују настојник друштвеног живинарника г. Пејчић, који ће прибран рōд на две равне части поделити, од којих једна припада Друштву, а друга закупцима, а уговорену кирију за ову годину Друштво изузетно не тражи од закупаца пошто је година за кукуруз била рђава.

203. Одбор општине ужичке моли, да му Друштво набави и пошље у акту побројаних врста рибā, које жели употребити за приплод у свом новоподигнутом рибњаку. — Решено да се овај предмет упути професору Велике Школе др-у Михајлу Петровићу, с молбом до о овоме, као стручњак, дā своје мишљење.

ПРИХОДИ и РАСХОДИ

Српског Пољопривредног Друштва по закључењу рачуна за месец јули 1904 године.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИМАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Остатак по дневнику касе 1903 год	11268	—
2	Државна помоћ за 1904 годину	7080	—
3	Остатак непримљене државне помоћи у 1903. години	6250	—
4	Од улога добротвора и утемељача	200	—
5	Од улога помагача	132	—
6	Камата на новац и хартије Пољопривредног Фонда	259	—
7	Претплата на Тежак за 1904 и наплата дуга за раније године	1762	90
8	Од Пољопривредног Календара за 1904 и наплате дуга за раније године	915	45
9	Од продаје књига	698	86
10	Од продаје семена и садница	23594	05
11	Од продаје справа, рафије и друго	34276	45
12	Од продаје прскалица и плавог камена	73037	80
13	Од продаје запрашивача и сумпора	419	90
14	Од наплате дуга за семе, справе и плави камен	2196	11
15	Ванредни приход	119	34
	Свега примљено	162.209	86
	По одбитку издавања у	159.459	38
	Остаје за 1 август	2750	48

РЕДНИ БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	ДИНАРА	ПАРА
1	Награде по расписаним стечајима за напредније радње	36	—
2	На приређивање обласне изложбе стоке. сточних производа и запрежног прибора	60	—
3	На проучавање пољске привреде и пољопривредних прилика у земљи и на страни, на штампање извештаја и трошкове изасланика друштвених по овим радовима	1131	85
4	На издржавање живинарника у Роготу, плата настојника и чувара	496	30
5	На набавку и експедицију семена и садница	29114	21
6	На набавку справа, рафије и др.	32797	91
7	На набавку и експедицију прскалица и плавог камена	78653	15
8	На набавку и експедицију запрашивача и сумпора	841	70
9	На набавку књига новина, дрвореза, повез календара и осталих издања	929	02
10	На штампање Практичних Пољопривредних Поука и награде писцима	204	—
11	На награде сарадницима Тежака, Пољопривредног Календара за 1904 и раније године	1368	90
12	На експедицију Тежака, Пољопривредног Календара и осталих књига	117	40
13	На електрично осветљење и телефон	287	65
14	На огрев, осигурања и канцеларијске потребе	467	30
15	На оправку друштвеног дома, препокривање павиљона и одржавање врта	2734	—
16	Плата секретара	1386	64
17	Хонорар благајнику	700	—
18	Хонорар уреднику „Тежака“	560	—
19	Плата економу	1166	62
20	Плата писару	875	—
21	Плата архивару	875	—
22	Плата експедитору	532	50
23	Плата послужитеља	1165	28
24	На ванредне издатке (евентуално штампање Пољ. Календ.)	2958	95
	Свега издавања	159.459	38

Бр. 6353
3 августа 1904 године
Београд.

Председник
Српског Пољопривредног Друштва
М. Х. Поповић с. р.

Благајник
Јован М. Јекић с. р.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 32 и 33 броја Тежака. *Чланци:* Лисник и његова хранљива вредност. — Нов начин сејања врстачном сејалицом (ради заштите озимих усева од зимских мразева) (свршетак). — Гајење ћурака. — Мацаликов ооденziметар за одређивање старости јаја. — Житни жижак или гагрица. — Кукурузовина и кочаника. — Пролив код прасади. — *Подлистак*: — Наши добротвори и штеточине. — *Дошис.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевни оглас.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнана.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАЋИ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ У. ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

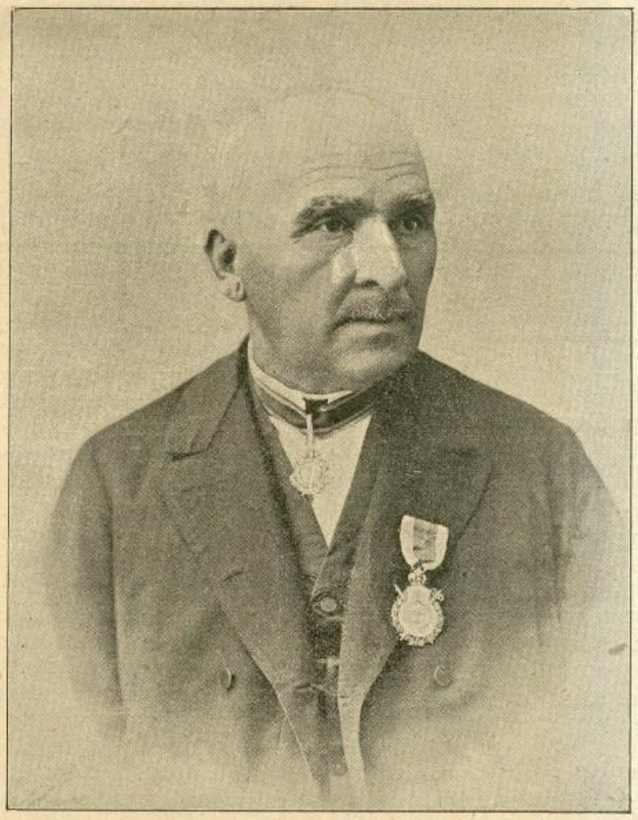
БРОЈ 34 — У БЕОГРАДУ, 1 ДЕЦЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ДОБРОТВОРИ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

„Старе пријатеље чувај, а нове тећи.“

Да се потпомогне унапређење пољске привреде и кућење земљорадника у Србији, потребно је Друштву које на томе ради, много материјалне и моралне потпоре, а нарочито доста новчаних средстава, јер је земљораднички свет многобројан и оскудан, а и много је оних који се без новчане потпоре ни на какав бољитак у привреди не могу покренути.

Од величине новчаних средстава, с којим Друштво располаже зависи јачина и плодност његова добротворног рада.

Пољопривредном Друштву пружала је држава помоћ и у најмучнијим данима својим. То су чиниле и поједине корпорације, али помоћ приватних људи, и ако је била вазда добродошла с моралног и материјалног гледишта, поретко је доспевала. Један такав добротвор који се сетио Друштва, и сем учињеног прилога, стављао у изглед још неку помоћ, био је покојни **Живко Давидовић**, пенс. државни саветник, чији лик овде приказујемо поред ових неколико бледих сличица из живота његова.

Млађим пољопривредницима није био познат, јер има повише година како је толико изнемогао да није на поље ни на улицу излазио, а и обневидио, те није ни он какво ново познанство правио, ни ко њега посећавао, сем старих зналанца које је већ по гласу распознавао. Но старији пољопривредници знају га врло добро. Није то било тако давно, кад је у кући пок. Давидовића било смештено Министарство Народне Привреде. Тада је он често долазио к њима, колико да обиђе своје имање и оправи што треба, толико да види и осоколи те трудбенике, који су позвани да непосредно раде на снажењу привреде. Тада се чула његова реч: „хоће ли што излетити из вашег рада, да се види,“ често с прекором, често са саучешћем, а понајчешће да послужи као увод у његова причања, како народ у Крајини лечи од уједа отровне змије и шкорпије, како је радио у Крајини ограничавајући државну домену Мајданпечку, како је у Дебелом Лугу год једног старца видео много кошница, но сазнао и о једном ужасном смуку који тамо долази итд. Његови доживљаји, лепо испричани, занимали су једне, а други, ловци, радо су слушали од овога некада страсног ловца, шта се све може у лову доживети, не само од пријатних но и од страшних и опасних успомена. О земљи и људима онога доба кад је пок. Давидовић дёлао, био је он жива историја. Тих старих дана и догађаја много се боље и сећао, но нових догађаја из последњих година дугог и доста спокојног живота његовог.

Неколико његових редовних посетилаца од пре 40 и више година, затим најмлађи од пре двеестину година, сваки пут су отишли од њега са понеким новим сазнањем. Разуме се да је погдекоју и чешће пута препричавао.

Суђење пок. Давидовића о догађајима и људма од угледа и вредности, било је за чудо и бистро и одлучно. То важи и за људе, с којима се није дружио. Имао је начина да сазна што треба и обично није се варао. И о опште корисним пословима, које је кад помагао, и за које му је кад тражена помоћ, имао је свој самосталан сўд, по коме се управљао, кад је једне потпомагао, а за друге или био равнодушан, или шта више — оштар критичар.

Има добротвора са разним наклоностима. И ми кад се сећамо добротвора Српског Пољопривредног Друштва не затварамо очи испред оних, који, место привреде помагаше школу, цркву, трговину, вештине итд. Све оно што отвара очи и ум људски, што челичи снагу и вољу за радом, све чиме се брани народност, снажи подмладак и осигурава будућност народа, све је то корисно и ко то чини, тај је до-

бротвор. И пок. Давидовић био је такав добротвор, који је својом уштедом помагао подмирење многих потреба народних. Са онолико са колико је хтео, он је учествовао, и ми само имамо да кажемо: Хвала!

У маленом и сиротном народу српском не може ни бити многих ни великих добротвора, али је наша дужност и најмањи дарак да не заборавимо, јер ће се само тако постићи да се они умноже. Ако их будемо помињали и уважавали, и њихове прилоге на добро земље употребљавали, све ће се више налазити поборника за опште добро, и све веће дарове намењивати општем напретку. Докле се год у народу буду поштовали добротвори његови, дотле ће их и бити.

За похвалу је сваки прилог пок. Давидовића за Светосавски и Официрски Дом, за Инвалидски Фонд, за цркву у Неготину и Вреоцима, за наше Друштво и многа друга. Све што је намењено општем добру, „Тежак“ се не устеже поменути, и ако то није непосредно намењено пољопривреди.

Но има добрих дела и без новчаних прилога. И у животу и раду овога човека радна, вредна и штедљива, могло би се много наћи похвалног и примерног, али чему пре „Тежак“ да посвети оно мало места што му остаје и за овакве предмете. Сем многих других, учешће пок. Давидовића у једноме важноме послу чини нам се да у ово доба заслужује више пажње и треба да се помене пре другог, то се налази забележено у једном извештају од 25 августа 1871 године. Тадашњи Министар Финансије, као надлежан са својим економским одељењем, претписом од 5 тога мес. ЕБр. 2691 наименује једну комисију у том циљу, да истражи узроке, због којих се појављују штетне поплаве код нас, и да одреди мере, које би требала влада да предузме, те да се те појаве отклоне или штете отуда ублаже. У тој комисији био је и пок. Давидовић. Извештај, који је поднела комисија, тако је исцрпно и прегледно обрадио ову тему, да се нарочити одбор Српског Пољопривредног Друштва, састављен прошле године да већа о сузбијању штета од поплава, са признањем и похвалом о томе изразио. Наше специјалисте, после 32 године, веле, да су у томе „веома поучном извештају изложене тако складно и исцрпно штете од поплаве, да немамо потребе то понављати“, само моле Управу Друштва да њихов извештај сматра као *допуну* тога. Даље се о томе вели: „само ћемо унеколико допунити то излагање (из 1871 год.) с обзиром на накнадно стечено искуство у другим државама, у погледу средстава за отклањање поплава“.

Живот тако дуг, испуњен радом, а проткан љубављу према земљи и народу, могао би нам дати и других сличних примера налик напред поменутом. Чиме би се иначе протумачиле успомене старијих људи из Крајине на рад овог заслужног Србина? Одкуда би народ онамошњи једном селу дао име „Давидовац“. Али није овај лист надлежан за то, нити његови оскудни ступци, ни ограничена читалачка публика, то допуштају. Ми верујемо да ће се наћи ко ће то учинити, онако како правда захтева, а ми да летимично бацимо поглед на главније појаве из његове каријере.

Није поуздано утврђено кад је рођен пок. Давидовић. Према једном исказу пок. Жујевића, који је био млађи 3 године од Давидовића, изгледа да се родио 1808 године у селу Вреоцима, ср. колубарског, округа београдског. Зна се да је 1830 године узет у Кнежеву гарду, 1833 послат у Русију, да се у војној струци усавршава, 1835 постао је официр, 1839 као војни капетан вршио је дужност помоћника окр. крајинског. Године 1840 постао је мајор и начелник окр. крајинског. Године 1844 потпуковник и начелник стајаће војске. Године 1855 постао је државни саветник а 28 окт. 1860 дошао у пензију.

Бистре памети, вредан и снажан, притом отворен и слободан умео се Давидовић наћи у свакој прилици и сваком послу који му је повераван. Он се богато оженио, а притом штедљив и умешан умножавао је своје имање паметном куповином непокретности. Много је пазио да не троши за оно што не мора бити. Ова му се страна у животу рђаво оцењивала, али кад се све узме у оцену код овога особењака, наћи ће се да је тој његовој штедњи, која је граничила на тврдичење, узрок његов велики страх од сиротиње у којој је поникао, те је умео ценити, и од ровитог и неизвесног стања, у коме се земља налазила. Кад је видео да Турци не могу више угрожавати спокојству народа ни личној тековини, онда је одрешио руке и чинио што је мислио да треба. Пошто је пажљиво саслушао предлоге своје околине на шта би требало и колико

ПОДЛИСТАК

ДЕЧИЈЕ МЛЕКО

Пише **Д-р. Доб. Гер. Поповић**

Срећно је оно одојче, које узима — сиса — храну са груди своје мајке. Оно је бујно, напредно и здраво. Оно је обезбеђено, да не добије многе болести, а нарочито болести желудца и црева.

Дакле, *мајчино је млеко најбоља храна за свако одојче.* Њему је сама природа наменила ту храну. Она треба да је за њега једина и искључива храна.

Та је природна храна незаменљива. Али, њој се мора донекле подражавати. А пронаћи начин, да се добије храна за одојчад, која је слична мајчином млеку, јесте једно, најважније животно питање! А то зато, што је већина одојчади те зле судбине, да се не могу да отхране мајчиним млеком. Нека од њих доје, само по неколико месеци; а друга, пак, још у почетку лишена су те природне благодети. Зато су та одојчад принуђена, да се хране другом каквом храном, која је слична мајчином млеку.

Досада, није пронађена ниједна храна, нити мешавина разне хране, која би била потпуно једнака мајчином млеку.

Употребљавано је млеко од разних домаћих животиња: од краве, овце, козе, кобиле, магарице и биволице. Али, сва се та млека умногоме разликују од мајчиног млека, и по своме саставу и по свима другим особинама. Код нас се највише употребљава млеко од крава, оваца и коза.

Па ипак, у тој великој невољи, морало се употребити једно као најсличније мајчином млеку. И, према дугогодишњем и многоструком искуству, нађено је: да је за исхрану одојчади, најприближније мајчином млеку — кравље млеко.

Познато је, да мајчино млеко садржи три главна састојка, који су преко потребни за напредак сваког одојчета. Та су три састојка: беланчевина (сиревина), маст и млечни шећер, не рачунајући ту воду и друге делове.

Сва та три састојка, налазе се у мајчином млеку, у извесној, мање више сталној количини. Према количини тих главних састојака, млеко од остале стоке, знатно се разликује од мајчиног млека.

Млеко од оваца, највише се разликује од мајчиног млека. Оно је јако и масно. Оно садржи скоро више од половине масти и беланчевине више, него мајчино млеко; а шећера има скоро исту количину.

Млеко од коза, приближније је мајчином млеку него овче. Али, ипак, има више беланчевине и масти него мајчино млеко. Најприближније је мајчином млеку — кравље млеко. И оно има више беланчевине и масти, али не у толикој количини, и у таквој размери, као прва два млека. У крављем млеку има мање шећера него у мајчином млеку.

Из тога излази: да, за исхрану одојчади, дакле, као дечије млеко, треба употребити кравље млеко. Али, то млеко не смемо употребити онако како га добијамо. Оно се мора тако справити, да бар приближно има све оне особине, које има мајчино млеко.

приложити, он је узео о томе сâм размишљати, и онда оно што је учинио, било је његова заслуга, ретко кад онога, што је предложио. Он је навикао да сâм просуди и о свачему донесе одлуке по својој памети. Саслушао је многога, али послушао свагда само себе. Не само људе са стране, ближе или даље рођаке и пријатеље што је на тај начин предусретао, но и најближу породицу, жену и једину ћер, послушао је само онда кад је сâм све просудио и нашао да треба учинити. Свагда је и свуда само он наређивао и заповедао, а сви остали само су слушати морали. Таква је то непопустљива природа била!

Војсци је необично одан био и њој је највећи део својих прилога одвојио; затим се сећао цркве, па привреде. Кад је ваљало благајни државној часком учинити, послали су за порез и у почетку године положена је одмах сума за целу годину. Требало је Управи Фондова пружити домаћих капитала на штедњу, то је он први који одмах, управо највећи део свога имања и поверава.

После себе оставио је супругу и једину ћер, а од рода има једнога синовца. И супруга и ћер настављају скроман живот и доброчина дела и задужују све више народ свој топлом захвалношћу и признањем. Нека би им Бог умножио дане и одржао их здраве на путу доброчинства своме народу.

Приказивање оваквих добротвора није само одуживање дуга према добротворима, но је уједно и наук подмладку нашем, јер и добра дела ничу и множе се угледањем.

Приказујући ове црте из живота пок. Давидовића желимо млађим привредницима да имају пред очима пример вредноће и издржљивости у раду, чиме се одликовао пок. Давидовић, јер без тога ни они не могу имати успеха; његову пажљивост у чувању здравља, нарочито умереност у јелу и пићу, што му је поглавито дочринело да толики век дочека; а изнад свега чување од свих непотребних издатака, — штедњу, која и ако се покашто погрешно разуме, те пређе у тврдичење, ипак добро упућена и мудро примењена једино може ујамчити да нам, ма колика била производња, ипак понешто претекне као квасац нове тековине. Тиме ће се ујамчити увећавање привреде и благостања за којим сви тежимо.

И старији привредници имају се отуда поучити доброме примеру, да своју тековину на добра дела намењују, али ни то да не забораве, да се поред тековине у новцу и имању разбира и о другим опште корисним пословима, које смо у своме краткоме животу предузимали.

М. С.

УПУТСТВО ЗА ГАЈЕЊЕ ДОБРЕ ПШЕНИЦЕ

— Д-р. Ђ. Радић —

Међу стрнинама, прво место заузима *пшеница. Пшенично је брашно најбеље, најбоље и најпитавије од брашна свију осталих наших стрних или белих жита.* — Од пшеничног брашна умешен хлеб најбоље храни, најздравији је и лако сварљив, а једина му је махна та, што се брзо суши, брже од хлеба, умешеног од ржаног брашна.

У пшеничном брашну има 18·9% *азотних* деловâ; у ржаном само 16·8%, а у кукурузном 16%.

Добро пшенично брашно састоји се просечно из 12—14% лепива, 65—70% скроба, 6—8% шећера и од прилике 10% воде.

Пшеничне мекиње (трице) садрже, од прилике, 45% најхранљивијих састојакâ и око 31% целулозе и дају врло гојазну храну за стоку.

Пшенична слама даје добру пићу, нарочито од пшенице „шишуље“ или „голије,“ која је без бôја. 300 килограма пшеничне сламе, дају толико хране, колико 100 килограма доброг ливадског сена. Она се употребљава и за крóвину, простирку и за плетиво, нарочито она слама од јаре пшенице, јер је она финија.

Уколико будемо обраћали више пажње на негу пшенице, утолико ћемо имати и бољу пшеницу: са више азотних деловâ; пшеницу која ће нам дати боље брашно, боље мекиње и бољу сламу, што све иде у нашу сопствену корист.

Циљ је ових редакâ, да у преднаведеном потпомогнемо наше пољопривреднике, да што бољу пшеницу однегују.

*

Цела је Србија врло подесна за производњу *одличне* пшенице. Код нас не треба ни говорити о подесном или не-

---

То се унеколико постиже, ако је млеко:

1. Чисто.
2. Добро.
3. Свеже (скорашње, тазе).
4. Ако има сва три главна састојка у сличној количини мајчином млеку.
5. Ако се дâ у потребној количини.
6. Ако се добро зготови и очува; и
7. Ако се узме на начин, који је најприближнији природноме давању — дојењу и његовим особинама.

Ако пак млеко, којим одојчад хранимо, нема све те услове — одојче ће одмах оболети. Изостанак, ма и једног од горњих услова у млеку, производи код одојчади: тешке поремећаје и запаљења у желудцу и цревима. А, кад то није у свом реду, онда и дете не напредује, већ нагло слаби и опада. Дакле, тако неудешено млеко ствара деци тешку болест, па и смрт.

Рђава храна, а нарочито неудешено и рђаво млеко, узрок је, те код нас умире годишње у својој првој години више од половине деце.

Што се томе поклања већа важња, утолико је број смртних случајева знатно мањи. Тако, код богатог сталежа, где се о исхрани одојчета води озбиљна брига, умире годишње деце, у својој првој години, пет од сто. А код сталежа, средњег имовног стања, где се унеколико пази на то, умире половина од сто. Деце пак сиротног сталежа, умиро годишње толико много — скоро осамдесет од сто, као да се о њима нико и не брине!

Ти бројеви, треба да нас нагоне, да сваки од нас поклони мало више пажње исхрани своје одојчади.

У страном свету, то питање, питање о дечијем млеку, заузима једно најглавније место на уређењу здравствених прилика. Тамо, а нарочито по великим варошима, жртвују се огромне суме новаца само да би се не богатима, већ сиротињи — целој маси, пружило чисто, здраво и добре млеко. Али, код њих су невина деца: жртва рђавог млека, у много већем броју него код нас.

Заиста, ми стојимо у том погледу много боље, него они на страни; а нарочито они, по већим варошима. Ми имамо за сада, још доста доброг и чистог млека, а нарочито на селу; ма да се по варошима осећа у томе велика оскудица и невоља. А то се најјасније види из процента умирања одојчади, који је огроман.

Па ипак, код нас се није ништа радило, на решењу тог животног питања.

Ми не смемо оклевати и остављати, да се сваки за се брине. Ми морамо сиротном сталежу — тој маси народа — пружити за њихову одојчад здраву храну — добро млеко. Не смемо то сматрати, као што се обично чини, да је то нешто мање важно, од чега се не умире одмах.

Сваки треба да зна, да, имати за своју одојчад здраво млеко, значи: решити једно врло важно, животно питање. Зато су пак потребне нарочите установе, уређења, које ми за сада, на жалост, немамо.

А, док се не добије то, на шта ће напослетку свакојако нагнати, општа бојазан за нестанак нашег подмлатка; дотле може се то унеколико постићи поукама, *о каквоћи млека и исхрани одојчади* њим, чега ради ми ово и пишемо.

подесном **поднебљу**; разуме се, да у плодним равницама бива зрно теже, тање љуске, брашњавије и да ту раније сазрева. И наши планински крајеви, узмимо за пример само неке крајеве ужичког округа, дају нам изврсну пшеницу. — Стйг, Мачва, Поморавље, Јадар, Топлица итд. јесу наши крајави, који могу да нам дају најодличнију пшеницу, али наш народ уопште не обраћа довољно потребне пажње при неговању пшенице; то кажем из сопственог уверења, које сам стекао лично баш у оним нашим крајевима, у којима се, поред осталих стрнинâ, и пшеница на већим и мањим њивама *сеје* али — *не негује*. Стога је баш и потребно, да се нашем народу дâ нарочито упутство, кога треба да се строго придржава при гајењу пшенице, па да дође до квалитета, до „рòбе“, која ће нам у трговини широм отворити врата и пу̀те у пространи свет изван границâ наше Краљевине, и онда — *коме боље, него нама*! Али то упутство треба, дакле, да буде: кратко, јасно и разговетно. Ево га! Ја овим дајем таково упутство нашим пољопривредницима, баш у оно време, кад наша повлашћена Извозна Банка намерава да унесе у нашу земљу већу количину најбоље мађарске (банатске) пшенице и да ју разда нашим пољопривредницима за сејање, у том племенитом и похвале достојном циљу, да се ова од најбољих врстâ пшенице и код нас распростре и одомаћи; али, све то неће моћи уродити жељеним рòдом, ако се за сејање не буде земља добро спремила, ђубрењем оснажила, ако се пшеница не буде у своје време и као што треба посејала, у своје време пожњела, за време порашћивања неговала, од болести и штеточинâ бранила итд.

*

Пшеницу сви добро познајемо и по клâсу и по зрну, а знамо и то шта је *јâра* а шта *озима* пшеница. Око тога се, дакле, у овој прилици, кад се искључиво за пољопривреднике пише, нећемо задржавати. И ако има силество разних врстâ и одликâ, и по класју и по зрневљу, које може бити бело и црвено[1]), ипак зато све те врсте и одлике захтевају, за добар прйрод уопште, једнообразне, истоветне услове, једнообразну, истоветну негу.

За добро успевање и обилато рађање доброг, *тешког* зрна, свака врста пшенице, без разлике, захтева, пре свега и добру *земљу*. Али, *која* је и *каква* треба да буде та „добра“ земља за пшеницу?

Свуд, где превлађује **црна иловача**, тамо рађа и *најбоља* пшеница. Најбоља мађарска пшеница рађа у банатском и бачком Потисју, Кикиндском дистрикту, око Бечеја, Жомбоља, Итебеја, Кларије, Црње итд. А какве су ту земље? Ту су **тешке**, али више мање *благе*, **црничаве глинуше** и **иловаче**, ту су, дакле, **црне смо̀нице**. Напред поменути наши крајеви, сасвим су слични овим банатским крајевима. Једино што би се овде могло напоменути, то је да и на *лакшем, песковитијим* земљишту може изврсно „жито“ да рађа, ако су у том крају влажни талози јачи, ако је ваздух хладнији, да земља има довољно везе (нпр. у Ку̀ншáгу у Мађарској), и према томе да има и пшеница довољно сталности и сигурности од исушивања. Осим поменуте мађарске области Ку̀ншáга, можемо за доказ томе узети банатско и бачко Потисје (Фелдварц, Бечеј Српски и Турски, Ада, Моле, Сента, Кањижа итд.) нашу Посавину и Поморавље, где су земље заиста много лакше, много песковитије, али и довољно влажне, влажније него у Мачви и Стигу идр. Песковито земљиште треба само да има довољно вèзе, а њу ће имати, ако буде довољно помешана с црном глином, која ће моћи да одржава пескуши потребну влагу и чврстину. Овде нису потребна теоријска разлагања; овде је *искуство* најбољи и најсигурнији наш учитељ; а све што је у том погледу напред речено, речено је из чистог искуства, и то је за нас свето, као — Св. Писмо.

По себи се разуме, да и ту има разлике, од које бйтно зависи и бољи прйнос с једне њиве. Тако на пример, увек ће *она* глина и иловача бити боља и подеснија за рађање *тежег, брашњавијег пшеничног зрна, која у себи буде имала довољно црнице, довољно, дакле, старе снаге и бар до 15% креча.*

Из искуства и то знамо, *да црње земље боље рађају*, поред осталог, *и затвореније, црвеније и светлије жито*; рађају рòбу *првог* квалитета.

На послетку, да овде напоменом још и то, да оне смо̀нице, које не пропуштају сувишну влагу, које, дакле, немају довољно пропустљиву здравицу (нпр. ритске земље), нису по-

[1]) Банатско је „жито“ црвено, а црвено је за трговину боље.

Дакле, да пређемо сада на поједине услове, или боље рећи особине, које мора имати свако млеко, да би могло послужити за исхрану одојчади.

1. Чистоћа млека јесте једна од најглавнијих особина. Нечисто млеко, т.ј. млеко, које је загађено разном нечистоћом — изметима стоке, прљавим рукама и судовима, мешавином воде или других каквих састојака, јако шкоди сваком одојчету.

Чисто млеко добићемо, ако обратимо велику пажњу: на мужу стоке, на судове и готовљење млека.

Познато је, да краве, као и друга стока упрљају своје виме — сисе — изметима својим. То се дешава при лежању стоке у стаји; или, при избацивању измета, а нарочито, кад је измет житак. Измет је житак код оне стоке, која се храни пашом — зеленом травом; док код оне, која се храни само сеном, чвршћи је. Ту долази, и један рђав обичај нашег света, што намажу сисе балегом, само да не би теле подојило!

При мужи та нечистоћа најлакше доспе у млеко, и то кад више, а кад мање. А да то не буде, стока се мора што је могуће чистије држати. Даље, да се при мужи, виме — сисе, добро оперу млаком водом, и да се пази, да случајно не падне нечистоћа у млеко од репа или ноге.

Код нас се на то не пази много. Нека бачица, планинка, само дохвати, или попрска виме водом, а врло ретко која, да га добро и неколико пута опере. Оне сматрају то као ситницу.

Вуна код оваца и коза не сме при мужи да дође у додир са млеком. Онај, који музе, увек пре муже добро да опере руке сапуном и млаком водом. Ко болује од јектике или друге које заразне болести, не сме мусти стоку.

Наш свет и на то мало пази. Врло често и не пере руке. А и кад то учини, опере их тек површно — да их боље раскаља.

Исто тако и судови који се употребљавају за мужу, кување и остављање млека, треба да су потпуно чисти.

Ведрица, која се употребљава за мужење млека, мора се сваког дана добро испрати врелом водом. Пре мужења, као и одмах, пошто се млеко изручи, нека се добро оперу. Ако се музе у бакрач, исти нека је увек добро калајисан.

Цедило увек опрати одмах у млакој води, и оставити на чисто место. Често се виђа, да се цедило остави по цео дан на пољу. Ту га бије киша, снег и прашина тако, да изгуби и своју праву боју!

Судове, у којима се млеко кува и оставља, одржавати у највећој чистоћи.

Све то, код нас са врши се мало пажње. Услед тога, млеко се врло често квари, а нарочито, кад су велике врућине.

И за те ствари наш лаковерни свет обраћа се врачарама. У мом крају има једна врачара, која од тога и живи. Код ње долазе жене и људи, разуме се, с пуном торбом, и из других срезова, да је упитају за савет. Она им даје доста поштене савете, које знају и они сами, али тек воле да чују из уста какве „признате“ врачаре.

Она им каже: да ведрицу попаре врелом водом неколико пута преко дан, и да у исту ставе један камен, белутак. Даље, да купе ново цедило. Да руке и судове тако и тако оперу и друго, томе слично.

(наставиће се)

десне за гајење пшенице, јер на таковим земљама пшеница полеже и измржњава.

*

Али није ни то довољно, имати подесну земљу, па да пшеница жељеним рòдом ўроди. Земљу треба сад и добро спремити. У томе баш и лежи главна основа за успешан рад. Свака културна биљка захтева добро урађену, дакле добро узорану земљу, а пшеница највише. За *добро* успевање пшенице није довољно само рâлицом земљу изрити, јер рâлица не „оре“, она само „рӣје“, него ју треба добрим плугом, добро преорати. За пшеницу треба и **дубоко** и **чисто** *орати*, јер у плитко узораној земљи пшеница лако измрзава, а ако би случајно добро и презимила, она ће у класању сигурно полећи, чим би у то доба наступили ветрови или плахе кише, док у дубље узораној земљи неће да полеже, јаче се бокори, тешко кад измрзава и крупније зрно рађа. После добро опрашеног и окопаваног кукуруза, кромпира и цвекле (репе), довољно ће бити, да за пшеницу одређену њиву само једанпут добро преоремо, и то пред само сејање. Што неки причају, да после кукуруза не треба сејати пшеницу зато, што кукуруз доцне сазрева па се, вели, њива не може на време да спреми,то не стоји; јер *код нас* кукуруз довољно рâно доспева, да се може и кукурузовина посећи, једанпут *добро* преорати и одмах пшеница посејати. — Али, ако је пре пшенице на тој њиви била детелина, или, ако је њива лежала под угаром, па се збила, или ако је била нека стрнина — онда треба земљу 2—3 пута преоравати, од ког орања да буде друго, односно треће, на 15—20 данâ пред само сејање, да се земља до сејања може довољно слéћи, а да семе опет зато у свежу земљу дође; а да-ли ће се морати 2 или 3 пута преоравати, то ће зависити од земље; лакше земље требаће 2 пута, а теже 3 пута преоравати. Просто и јасно речено: *уколико је земља чвршћа, збијенија и више затрављена, утолико ће ју требати чешће преоравати, да се што боље умекша и од травуљина очисти*; а све то иде само у прилог бољем прйносу. Кад се оре једанпут треба орати дубоко; кад се оре два пута, онда треба први пут плйће, а други пут дубље орати; кад се оре три пута, онда треба орати први пут плйће, други пут дубље, а трећи пут — пред само сејање — опет плйће. Од пшенице, која у такову земљу дође, можемо се увек насигурно — сачувај Боже каквих непогода! — надати доброј жетви, добром прйносу и у зрну и у слами.

*

За добро успевање пшенице, *треба у земљи да има и довољно готове већ хране*, дакле, *да има још довољно старе снаге*, па зато пшеница и успева боље и боље рађа на оним њивама, *које су добро ђубрење за претходни усев*, нпр. за кукуруз, ако се будемо решили, да ју сејемо после кукуруза.

Уопште се за пшеницу **ђубри** стајским ђубретом; али за тај циљ мора то ђубре бити и довољно сагарело, јер на њиви, која би била ђубрена несагорелим ђубретом, хоће пшеница да полеже, хоће да болује од сњёти ити.

Лакше, сувље њиве, одређене за пшеницу, треба ђубрити говеђим ђубретом, јер је ово жйткије, масније, па ће земљу боље да учврсти, да ју вёже, а теже, глинуше, треба ђубрити сувљим, коњским ђубретом или тòрином, која ће тежу земљу растрошити за лакше продирање оних танких и њежних пшеничних жилицâ.

На њиву изнесено ђубре, не треба оставити да у гомилицама на њиви лежи, него га, чим се на њиву изнесе, треба подједнако растурити, и, ако је икако могућно, одмах га и заорати. На тај ће начин највише користити, највише ће од своје снаге издржати, јер га неће сунце „испити“.

Још сам раније напоменуо, да њиву није потребно ђубрити, ако пшеница долази после добро ђубреног кукуруза, што је и најбоље; али, ако пшеница дође на угар, или после другог неког усева, за који претходно није било ђубрено, и после кога се њива морала 2—3 пута до сејања пшенице преоравати, онда треба ђубре пре првог орања изнети, па га одмах и заорати, да оног, било другог или трећег орања до сејања, унеколико сагоре, иструне. То је на искуству основано правило, од кога, нарочито код пшенице, не треба одступати.

(Свршиће се)

О ОДГАЈИВАЊУ ТЕЛАДИ С ОБЗИРОМ НА ХРАЊЕЊЕ ЊИХОВО

Сваки поле отреситији пољопривредник, који је пропутовао наше сточарске крајеве, био на вашарима и пазаришшима, уопште који познаје наше сточарске прилике, морао је доћи до једне истине: да сточарство код нас само стога не напредује, што наш пољопривредник не зна ни најосновнија правила одгајивања, храњења и неге стоке а особито подмлатка.

Подмладак стоке, који данас видимо код сељака, даје нам веома жалосну слику будућег нараштаја и верујемо, да ако се овако и даље продужи, никад нећемо постићи у сточарству оно, што друге културне земље већ имају. Може и држава и појединци доводити најбоља грла са стране, настојавати на све могуће начине да се облагороћавање наше стоке правилно врши, ипак то неће ништа помоћи, ако пољопривредник сам не поправи досадањи начин храњења и одгајивања подмлатка. Теле може донети на свет све лепе особине родитеља, али да их одржи и доцније пренесе на потомство може само, ако се буде добро хранило и неговало, нарочито у почешку док су те особине у развоју. Јер ма каква погрешка учињена у ово доба развића не дâ се доцније више поправити, па ма колики труд и знање уложили.

Знајући, да наш пољопривредник не пада у те погрешке због тога, што намерно хоће, већ стога што не зна, ми смо вољни овде изнети му најосновнија правила о храњењу и одгајивању телади, којих се треба увек да придржава.

1. Прво млеко, такозвано *сераво млеко*, које крава справља у вимену пред крај телења *мора да иосиса теле*. То млеко поред, велике количине азотних материја, садржи доста и кречног фосфата, који је за образовање и јачање костију код телета неопходно потребан. Сем овога има и ту добру страну, што телећа црева и желудац потпуно прочисти, те доцније омогућава правилно варење и образовање крви. Оно траје свега 8—10 дана, а по том постепено прелази у право или обично млеко.

2. Пошто запремина телећег сиришта не износи за прво време развитка више од 1145 куб. см, што значи, да теле у почешку на једно сисање не сме више да узме од 1 литра млека, то се препоручује да оно чешће обдојава мајку; чешћим сисањем теле не може никад да прегладни, нити да узме више млека него што може у сириште да стане. Само при рећем сисању код телета се јављају ненормално варење и пролив, јер онда теле услед глади халапљиво сише и узима већу количину млека, која не могав да стане сва у сириште, прелази несварена у црева, услед чега настају разне неправилности при варењу, пролив катар итд.

3. Теле треба с почешка — првих 8 дана — пуштати 5 пута дневно да сише, других 8 дана 4 пута, а после по 3 пута дневно, све док се не одбије од мајке.

Где на имању има повише стоке, телад треба држати одвојено, јер се може десити лако каква несрећа — да буду

уритана или убодена, и само за време сисања треба их пуштати мајкама. За тај циљ треба да има у свакој стаји по какво одељење за затварање, а ако је на пољу (лети) — одвојен испуст.

4. Телад, од којих хоћемо да постигнемо *рану зрелост*, морају се јаче хранити и дуже сисати: 3—6 месеци и да дневна количина млека не бубе мања од $^1/_6$—$^1/_5$ животне тежине телета. Одлучивање телета од мајке траје 6 недеља, а после овога престаје сасвим храњење млеком или мећом и даје му се само сува храна и вода. Ако је време паше, теле се истерује на пашу и уз то се прихрањује по мало овсеном јармом и мекињама. Нема ли пашњака, онда се храни само сувом храном, а никако окошеном травом или црвеном детелином.

Прелаз од летњег у зимско храњење мора бити постепен: уз сено треба давати увек и по мало мекиња и овсене јарме. Према томе у првој години мора се теле хранити искључиво јаком храном. Тек у другој години може му се додавати по мало плеве и сламе, али опет пажљиво.

5. Телад, коју гајимо за *мужу*, хране се мало друкчије. Признати сточар *Мартини* прописује оваква правила:

а). Најбоље је узимати за приплод (за мужу) телад, која су отељена почетком или крајем зиме;

б). Пустити их да сишу највише 3—4 недеље и дневна количина млека да не прелази више од $^1/_{10}$—$^1/_6$ животне тежине телета;

в). После овог рока давати им треба сена и по мало (изјутра и с вечера) млаке мећe (брашно размућено у млакој води) а после девете недеље само суву храну;

г). Пуштати их на пашу и настојавати да што више проводе на чистом ваздуху;

д). идуће зиме умерено их хранити, тако да младо грло од $1^1/_2$ године изнесе од прилике $^4/_{10}$—$^5/_{10}$ мајкине тежине;

ђ). Почетком друге године треба их већ пуштати да воде, тако да се крајем исте године почињу телити;

е). Хранити их и даље умерено, као и прве године, све до пред крај телења;

ж). Пре и после телења хранити их јаче и обилније.

То су углавном кратко изведена правила, којих се треба придржавати пру одгајивању телади за мужу.

Остаје нам још да мало ближе и подробније проговоримо о храњењу за време одлучивања и после њега.

6. Већ почетком треће недеље треба теладма давати по мало сена ради њушкања и навикавања на суву и чврсту храну, а уједно и ради одвикавања од нечисте хране, која се по поду стајском и у дворишту налази са којом се телад у први мах радо играју а после је и једу Овим систематским навикавањем на суву храну, телад постепено напуштају сисање и уопште мећу док се после 10-те недеље сасвим не одлуче од мајке и не приступе сувој храна. Дневни (порција) оброк за једно теле је од прилике овакав: 1—$1^1/_2$ кгр. сена (боље каквоће), $^1/_2$—$^3/_4$ кгр. овсене јарме и $^1/_2$ кгр. мекиња; преко зиме изјутра давати им још млаке мећe да пију (брашна од ланеног семена, овса, кукуруза, јечма, пшенице у млакој води размућена, чему се додаје и по мало соли). Са развијањем телета повећава се и количина овсене јарме до 1 кгр. такође сена (на крају прве године 4—5 кгр.); само количина мекиња остаје иста.

7. Свуда онамо, где има добрих пашњака, који нису бујни већ густом и добром травом обрасли, треба телад преко лета истеривати. Тим не само што се у храни уштеда прави, већ се и телад боље развија. Ако су пашњаци добри, онда није потребно прихрањивање, али опет им треба за сваки случај, кад се с паше врате, дати по неки прегрш мекиња. С јесени већ, кад хранљивост трава попусти, треба им давати мекиње и пре истеривања на пашу.

Обично се истерују телад на пашу у 6-ом месецу, а може у трећем или четвртом, нарочито ако су дани топли.

8. Друге зиме млада грла треба хранити само сувом храном. Водњикаста храна као: цибра, резанци, репа идр. утичу штетно на млад организам, због тога је боље њоме хранити само матора грла.

9. Другог лета истерују се млада грла опет на пашу, а где тога нема, у испусте.

На овај досад показани начин одгајивања и храњења, младо се грло може у 16 или 24 месецу без бојазни пуштати под бика.

Др. У. М. С.

ВРИСАК КАО СТОЧНА ХРАНА

По Др. Јулијусу Кину

Обични врисак (Calluna vilgaris Salisb.) може у неродним годинама сем за постељање стоци да послужи врло добро и као сточна храна. О вриску као сточној храни владају данас разна мишљења; због тога неће бити од штете, ако у прилог његов кажемо коју реч више, нарочито ако изнесемо резултате једног опита, који је у овом смислу чинио Др. *Курт Милер* са домаћим животињама — овцама и кравама.

У „башти домаћих животиња" Пољопривредног Института Универзитета у Халу до пре овог Милеровог опита, врисак је био потпуно непознат као сточна храна, те је утолико било интересантније докучити опитима какво ће држање бити домаћих животиња према тој врсти сточне хране.

Прва покушаје је учинио са кравама разних раса и сојева и добио је овакве резултате. Док је врисак давао у мањим порцијама, све су га краве без изузетка радо јеле; кад су порције постепеним повећавањем нарасле до извесне мере, онда краве холандске, истично-фризијске и англерске расе престале су даље јести, напротив код крава сименталске, хорцске и франачке расе није се опазила никаква одвратност према вриску, и оне су продужиле и даље да се хране њиме. При даљем сталном продуживању тог опита, придружиле су се овима постепено и оне прве и изједначиле се потпуно у узимању хране.

Постепеним повећавањем порција храњења, успело је се да се $^3/_4$ сламе у сечки замене вриском. Мањак у млеку при мужи био је веома незнатан, док каквоћа млека и количина масла у њему остала је иста као и пређе док су се краве обичном храном храниле. Сварљивост целокупне хране била је, и поред замењивања сламе вриском, иста; такође и у погледу здравственом није било неправилности.

Овим опитом је потпуно доказано, да врисак може у неродним годинама одлично да замени при исхрани стоке, а особито крава и оваца, један велики део сламе или које друге кабасте хране. Пошто се врисак на лакој земљи налази у великој количини, а такође се може и зими да добије, јер не страда много од мраза, то је свакојако и исход резултата овог опита од велике вредности.

Код оваца је Милер исто тако повољне резултате добио као и код крава.

Добивени резултати, који се односе на најважније хранљиве састојке — протеинске и безазотне материје — испали су врло повољно. Према тим опитима степен сварљивости код вриска већи је но код сламе, напротив коефицијенат сварљивости масти и влакнина је мањи. Такође суви врисак показао је мању сварљивост од свежег, а по хранљивој вредности заузео је место између озиме и јаре сламе, нагињући више овој другој.

Како со наш пољопривредник, услед овогодишње суше, јако осећа оскудан у храни, то не би било с горег, кад би се ова биљка, онамо где је има (на пескушама), покупила, још док снег није пао и употребила преко зиме за исхрану стоке.

Ми је с наше стране сваком оскудном пољопривреднику топло препоручујемо. С—ћ.

БЕЛЕШКЕ

Резултат ограничавања државних шума у овој години. — У току ове године радило је девет комисија за ограничавање државних шума и то:

1. на Церу;
2. на Гучеву, обе у окр. подринском;
3. на Јеловој Гори у окр. ужичком;
4. на Венчацу и Букуљи у окр. крагујевачком;
5. на Јестребцу у округу крушевачком, топличком и нишком;
6. на Котленику на међи окр. крагујевачког, рудничког и чачанског;
7. на Селичевици у окр. нишком;
8. на Доброј Глави у окр. врањском; и
9. на Јухору у окр. моравском;

Првих осам престале су да раде. Неке услед тога, што су довршиле одређени им задатак а неке стога, што услед хладноће, кратких дана и неподесног времена не могу у овој години више да раде, те су само за сада обустављене, с тим да идућег лета наставе посао онде где су га у овој години прекинуле. — Комисија на Јухору ради још стога што је скоро све теренске радове довршила, те сада довршава оне друге у канцеларији.

У овој години су сасвим досада ограничене државне шуме: Јелова Гора, Букуља, Венчац и Гучево, и на њих је држава добила тапије.

Око Јастребца је повучена гранична линија у дужини преко 94 километара, око Цера преко 17 километара, око Котленика и Селичевице преко 11 километара и најзад око Добре Главе преко 24 километра, али неке пресуде око ових граничних линија нису постале извршне.

То је резултат овогодишњег ограничавања државних шума.

Против јаловости код крава. — Јаловост код крава (као и код све друге крупне домаће стоке) била је од вајкада једна од врло великих незгода за напредно говедарство. Нарочито се је та незгода осећала код приплоднога говедарства, кад су у питању скупо плаћени бикови и ваљане краве, или бар скупо плаћено подвођење под каквом одличног бика. Штета је онда, у сваком таквом случају, била увек неизвежбана и често врло осетна.

Стога није никакво чудо, што се је од вајкада на све могуће начине покушавало и довијало, да се та сметња како год уклони и на тај начин изазове код вођене краве жељена стеоност, — али су сва употребљавана средства за то остајала махом узалудна и безкорисна, али ако се је њима по кад-кад и постигао какав успех, то је било, може се рећи, само случајно.

Међутим један пољопривредни лист, који излази у Виртембергу, јавио је ту скоро, да је неки *Шинхоф* још пре десетак година приметио, да су код крава, које су само због њихове јаловости заклате а код којих су полни органи иначе били потпуно нормални (правилни), уста материчина обично била испуњена — запушена неком жилавом слузном материјом, која је потпуно спречавала сваки нежнији приступ у унутрашњост материце. Стога је, вели, склопио (конструисао) једну нарочиту алатљику (инструменат), помоћу које се тај слузави запушач у устима материчиним може пробити, односно потпуно уклонити, и на тај начин отворити пут, којим би семе, убачено при вођењу (спаривању) краве са биком, могло слободно продрети у унутрашњост материце. Тај се посао мора до душе поверити марвеном лекару, јер је за правилно извршење његово неопходно потребно тачно познавање анатомскога склопа крављих полних органа, али се је бар употреба те алатљике ускоро показала као доста поуздана, јер се је у већини случајева жељени успех постигао на потпуно задовољство.

Кад се, дакле, код које краве, која је често водила па ипак није остала оплођена — стеона, примети опет полни нагон (жар, воља за спаривање), ваља је одвести марвеном лекару, да јој он том алатљиком прочисти — прошири уста материчина, па ју онда одмах, непосредно или по могућству најдаље у року од 24 часа пустити под бика. Лекар има том приликом, пре но што приступи употреби те алатљике, пажљиво да испита, да дотична крава није можда већ стеона. У случају да је крава већ бремена, онда је, разуме се, непотребно чишћење уста њене материце, — иначе, не испита ли се то претходно већ се она алатљика и без тога одмах употреби за поменуту сврху, неизбежна последица пренагљености биће побацивање.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 18 октобра 1904 године у Београду

Присутни су били: председник г. Милош Х. Поповић, благајник, г. Јов. Јекић, чланови Управе: гг. Др. Марко Леко, Нинко Јовановић, Пера Тодоровић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Бележио: секретар Др. Ђ. Радић.

204. Прочита се записник XXIV Одборске седнице. — Прима се.

205. Чита се извешће настојника друштвеног живинарника у Роготу о покрађи живине, које је извршена ноћу између 20 и 21 ов. месеца од непознатих лопова. У исто време се прочита и извешће друштвеног изасланика по тој ствари г. Максима Богавца, кога је Друштво изаслало, да се на лицу места увери о стању ствари. — Ову немилу појаву Одбор је примио к знању с тим, да Друштво подигне редовним путем тужбу против општине Брзањске, у чијем се рејону налази друштвен живинарник, од које ће се тражити, да покрадену живину накнади по купљеној цени, а не по процени општинских проценилаца. Даље је решено, да се г. Богавцу призна путни трошак по рачуну и по 10 динара дневнице.

205. Благајник реферише о старим друштвеним дужницима, — По овим рефератима Одбор се сагласио у томе: да се:

1. Предмети дуговања: Живка Анђелића, Косте Таушановића, Михајла Величковића, Јанка Јелића, и Милутина Радовановића изнесу Годишњем Збору на расходовање као пропали.

2. Да се дугујуће суме по предметима г. Ђорђа Петровића, Драгољуба Поповића и Светислава Стојановића траже од одговорног рачунополагача г. Милисава Миловановића, бив. благајника друштвеног.

3. Премдмет дуговања г. Виће Радовановића да се преда адвокату ради обезбеде дуга.

4. Предмети г. Косте Борисављевића и Градимира Ђуровића да се преда адвокату ради наплате; и

5. По предмету дуговања г. Алексе Живановића решено је, да се од њега прими натраг прскалица, коју он не пристаје да плати, ако је употребљива, иначе да се и од њега тражи наплата судским путем.

207. Благајник реферише о стање благајне за месец септембра о. г. — Прима се.

208. Мелихар и Бехер, фабриканти плугова и сејалица из Будимпеште, шаљу 3 своја разна плуга да их Друштво опроба

и моле, да се по учињеним пробама, ако повољно у нашим приликама испадну, нашим пољопривредницима препоруче, а на пролеће пошаље и једну од својих сејалица, у истом циљу. Решено: да се плугови пошљу Пољопривредним Станицама у Шабац и Ћуприју, на пробу, па према извештајима тих станица да се учини даље шта треба.

209. Др. Јосиф Маковски адвокат из Фридланда, тражи 796 к. 38 х за набављене пчеларских ствари од Јосифа Прокопа, фабриканта из истог места, које су ствари набављане за Пчеларско Удружење. — Како се из преписке види, да су те ствари набављане још од 1898 године; да је набавку вршило и Друштво за рачун Пчеларског Удружења и Пчеларско Удружење непосредно; да је за те набавке у више маха и отплаћивано, — то да се пише фабриканту Прокопу и од њега тражи извод свеколиких набавака и отплата од почетка па до времена кад се с набавкама престало, и тек ће се онда моћи даље учинити шта треба, да се потраживање Прокопово измири.

210. Уредник „Тежака“ чита реферат о штампаним радовима у 28 29 и 30 број „Тежака“ и предлаже хонорисање. — Решено: да се сви штампани радови награде по предлогу Уредникову и по утврђеној норми.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашао је из штампе:

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1905 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНИК

М. Т. Грковић

Са овом садржином:

I. Календарски део. — Владалачки Краљески Дом Српски. — Црквена Управа. — Државне светковине. — Календар по месецима са радовима. — Празнични дани сем недеље у које се радње и дућани затварају. — Пасхалија. — Покретни празници. — Стоп Еванђеља. — Помрачење сунца и месеца.

II. Поучни део. — *Чланци*: Уређење малих и средњих сељачких имања. — Прибирање стајског ђубрета и разумно руковање њиме. — Гајење сточне репе. — О стратификовању зрелих калемова. — На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота — Избор подлоге за присађивање (каламљење) воћака. — Гајење дудова за храњење свилених буба — Гајење лука увелико. — Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница. — Важност и употреба фабричког (вештачког) сиришта. — О потреби одржање шума. — Корисне и штетне птице у пољопривреди. — Велики кашаљ. — Јабучар (сличица из сеоског живота). *Белешке* (кратке поуке). — Ђубрење. — Заоравање стрњике. — Јесење орање. — Сејање. — Неговање усева. — Жетва жита. — Гајење биљака за храну стоке. — Детелина с травом. — Кошење и чување биљака за храну стоке. — Смеша трава за вештачке ливаде. — Храњење стоке преко зиме. — Правила при производњи кокошију. — Шта пчеларима доноси највише меда. — Огледи о најбољем начину чувања зимњег воћа. — Како се промрзле јабуке могу повратити. — Кад појити ваљаа пре или после храњења. — Чување масла преко лета. — Да не спада машински кајиш. — Поступање са знојавим коњима, — Одређивање тежине сена у снопу и пласту. — Лек од главнице. — Пламењача на виновој лози.

Пољопривредне установе. — Српско Пољопривредно Друштво. — Подружине Пољопривредног Друштва. — Министарство Народне Привреде. — Школа за Ратарство у Краљеву. — Школа за Винодеље и Воћарство у Буково. — Државни Сточарски Завод. — Топчидерска Економија. — Државни Лозни Расадници. — Пољопривредне Станице. — Срески расадници. — Државни економи. — Шумарство. — Државни шумски расадници. — Окружне шумарске управе. — Савез Земљорадничких Задруга у Београду. — Главна Управа свих Коло Јахача „Кнез Михајло“ у Београду. — Српско Пчеларско Друштво. — Пчеларско-Воћарска Задруга у Београду. — Друштво за унапређење Свиларства у Србији. — Савез Ловачких удружења. — Српско Акционарско Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке. — Извозна Банка. — Прва Београдска Млекарска Задруга. — Угледни млекар М. Драшковића у Смедереву. — Друштво за чување народног здравља.

IV Саобраћајне установе. — Државне железнице. — Бродарство. — Телеграфске таксе. — Поштанске таксе. — Општинске поште.

V. Додатак. — Панађури у Србији. — Стечај за награде Српског Пољопривредног Друштва за напредније начине рада — Стечај за практичне Пољопривредне Поуке. — Ценовник пољопривредних алата и машина. — Српске пољопривредне књиге и новине. — Шематизам Српског Пољопривредног Друштва.

Цена је календару 0·50 динара, а може се добити код Српског Пољопривредног Друштва у Београду, његових Подружина у унутрашњости, код свих државних среских и окружних економа и у свима књижарницама у земљи.

ОБЗНАНЕ

Пажња скупљачима претплатника на Тежак. — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је, да се свакоме скупљачу претплатника на *Тежак*, који прикупи претплату за *најмање* пет (5) примерака *Тежака* и ову унапред за годину дана положи Српском Пољопривредном Друштву, даје 20% од прикупљене претплате као награда за труд.

Према овоме надати се од свих пријатеља Српског Пољопривредног Друштва и пријатеља српске пољске привреде, да ће свим силама настати да што више прикупе претплатника на овај једини српски чисто практични пољопривредни лист.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 34 броја Тежака. *Чланци:* Добротвори Српског Пољопривредног Друштва. — Упутство за гајење добре пшенице (свршиће се). — О одгајивању телади с обзиром на њихово храњење. — Врисак као сточна храна. — *Подлистак*: — Дечије млеко (наставиће се). — *Белешке. — Друштвени и подружински послови — Књижевни оглас. — Обзнана. — Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, БАЊЕ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ НМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник **МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ**
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 35 — У БЕОГРАДУ, 10 ДЕЦЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ГАЈЕЊЕ ГУСАКА

Од сиве дивље гуске постала је наша домаћа гуска путем припитомљавања. А кад је оно извршено, тешко се може казати. На мисирским споменицима, који су стари по неколико хиљада година, виђају се урезане слике које представљају човека како кљука гуску. То најјасније доказује, да она спада у ред најраније припитомљених животиња. Јер, кад су стари Мисирци знали за вештину кљукања гусака, колико ли је тек могло проћи времена док је толико припитомљена и везана за обиталиште људско? На и стари Грци и Римљани јако су ценили гуску. Они су имали и нарочитих завода у којима су гајене и гојене гуске.

Домаћа гуска није у раније времена била оваква каква је данас. Као и остала стока, тако се и она мењала под упливом хране, него и укрштања са разним расама гусака, док није постала ово што је данас. И ако гуска спада у ред пловица, најрадије се храни сочном зеленом травом, семеном и зрном. А радо једе и понеко коренасто биље као: кромпир, репу, морску репу — чичоку — мркву итд. Гуска се може држати и онде где нема довољно текуће или стајаће воде, али никада не може бити добра и напредна као у местима где воде има у изобиљу. Зато се најбоље расе гусака и налазе по морским прибрежијама и око већих река.

У нашој земљи има доста река, потока и бара које ретко кад пресушују, те се гуске врло лако могу држати и гајити. За наше сиротније грађане и пољопривреднике, држање гусака била би права благодет. Јер, не само што би њима могли мрсити своју чељад, него би узимали и лепе суме новаца, пошто су гуске због свога укусног меса и доброга перја, увек на доброј цени. — Зато, што се домаћој гусци не поклања довољна пажња, не одликује се бозна каквим особинама, те је мисленији одгајивачи напуштају и траже боље расе гусака, које дају више меса и перја.

Од страних раса гусака најчувеније су: *поморанска, емденска и тулуска гуска.*

Поморанских гусака по боји перја има: белих и шарених. Оне са белим перјем више се због овога цене и траже него шарене, ма да су и ове тако исто крупне и меснате као и беле. Шарене гуске ретко су кад само сиве. Најчешће се виђају прошаране бело-сивим перјем. Поморанска гуска оваква каква је данас, резултат је уредне неге и хране. А чим јој се престане указивати потребна пажња, постаје сасвим обична гуска. У Поморанији јако је цене, више од свињчета, јер јој је месо веома укусно и може врло добро да се угоји, нарочито ако се млада грла редовно на пашу изгоне. Кад се добро развијена грла гоје, могу да се угоје од 10—12 килограма, па и више.

Емденске гуске у почетку су бело-сиве. У другој години, после другога митарења, добију чисто бело перје. Врат носе уздигнуто као лабуд. Кљун у гусана је затворено црвен. Дужица у очима је јасно плаветна, чиме се од осталих гусака разликују. Грађе су снажне и меснате, тако да неугојене теже 6—10 кила, а угојене могу да достигну тежину и од 10 килограма. Емденске гуске могу добро да се угоје; њени гушчићи лако се подижу; дају доста финога перја и паперја; носе доста и крупних јаја; за поправку простих гусака укрштањем понајбоље су, те их живинари и сматрају за сада као најбоље.

Тулуска гуска пореклом је из Француске вароши Тулузе. Тело јој је збијено, а ноге кратке. Бојом перја слична је дивљој гусци. Озго је затворено сива са нешто јаснијом бојом перја преко леђа. Доња страна јој је отворене боје а неки пут и сасвим бела. Основна боја перја је сива, те се врло ретко кад вића сасвим бела гуска. Окрајци пера на крилима су отвореније боје, а неки пут и чисто бели; због чега изгледају шарене. Кљун је затворено црвене боје, а ноге су жуте као кора у поморанце. Тулуска гуска обично је лакша од емденске, али је често достиже. Може и она да се добро угоји, али јој је месо тешко и отужно, јер је добро проткано машћу. Јаја носи више од поменутих гусака, само ова нису сва увек оплођена, те је доста ризично узимати их за насађивање. Гуска има на трбуху међу ногама као неку кесу, којом се разликује од гусана.

Сем ове три поменуте расе гусака, има их још, али су све од мање привредничке вредности, те их нећемо ни помињати. Тако исто нећемо говорити ни о оним гускама, које понеки одгајивачи у живинарницима држе ради луксуза, пошто је држање њихово скопчано са извесним тешкоћама и већим трошком. Пољопривредник треба да држи само ону живину од које ће несумњиво имати користи. Ко, дакле, има услова за држање гусака, тај треба да држи коју од поменутих раса.

Гуске не треба одмах, чим се изјутра пусте, гонити у воду, већ их ваља пре тога добро нахранити, па тек онда

пустити у воду. То стога, што у води не могу да нађу себи довољно хране, те гладују. Гуска није велика пробирачица хране. Њој је добродошла свака барица, па била чиста или не. У њој она брбоњући својим кљуном наће понешто за храну. Тако исто, она веома пажљиво побиште и сваку гомилицу ђубрета, где такође наће по што-шта, што је за њу. Али најрадије пасе кратку зељасту траву и једе семење које том приликом нађе. Зато у оним местима, у којима има довољно поред воде и паше, гуске и јесу најбоље.

Од зрнасте хране гуска најрадије једе овас и јечам. Тако исто радо једе кромпир и чичоку. — На храну гусака мора се пазити нарочито онде, где нема за њих довољно паше. Стога им треба изјутра, пре него се изгнају на пашу, дати по неку прегршт овса или јечма, па их тек онда пуштити да иду. — За време докле гуске носе, треба их хранити јаком храном. Храну им ваља овако справљати: Треба обарити кромпир и угњечити, па га замесити са трицама. За замешивање у место воде могу се употребити и млаке сплачине. Тако направљено тесто треба да је умерене чврстине, да се може дробити, како би га гуске што лакше узимале. Али овако спремљеном храном треба их свако јутро хранити. У вече, пак, треба замесити са кромпиром овсену или јечмену прекрупу, па њу давати. — У местима где има пивара, може се давати и слад помешан са којом врстом хране, која је горе поменута.

Гуске ретко кад леже једна до друге, те гускарник треба да је пространа. Узима се да је за једну гуску потребно до пола квадратнога метра простора. Према томе лако је срачунати колика ће површина за гускарник бити потребна, кад се зна и то, колико ће јато у њему боравити. Под у гускарнику треба да је сув и подастрт зими кратком сламом, лети песком или ситном сувом земљом. Гускарник не треба да је много светао, јер гуске радије леже и бораве преко ноћ у тамним и заклоњитим местима. Само при подизању истога ваља пазити, да на њему нема руна и отвора кроз које би могле улазити штеточине и штету чинити. Тако исто ваља и на то обратити пажњу, да у њему нема промаје, јер је ова гускама шкодљива. Гуска житко балега, па јако испогани под, који се тешко чисти. Стога треба под да је увек подастрт како је горе речено. Да се ваздух у гускарнику не би кварио а нарочито зими кад је велики снег и мећава, треба га свако јутро пажљиво чистити и балегу избацивати са упрљаним простирачем. Преко лета, а и онда, кад год се гуске налазе на пољу, треба гускарник држати отворен, те да се што више проветрава и само га увече затварати кад се гуске у њему налазе. — Гнезда за носење јаја треба градити у самоме гускарнику и то при земљи у ћошковима, пошто гуска не може да узлеће ако се ова високо дигну. Гнездо гускино просто је и прави се овако: Треба ископати рупу, па у њу свуда насути пепела, тако да се њиме земља покрије, и онда метнути сламе. Пепео се меће зато, да се у гнездо не увлачи гамад. Гнездо треба да је толико, да гуска у њему може комотно лежати. Како гуске не почну носити све једнога дана, нити носе сваки дан и кад пронесу, нема потребе правити много гнезда. Довољно ће бити ако на 3—4 гуске буде имало по једно гнездо.

И ако гуска својим кљуном брља свуд и у сваку воду иде, ипак она сваку воду не пије. Најрадије пије чисту, свежу воду, па зато треба увек да је имају довољно на расположењу. А нарочито се треба постарати за свежу воду онда, кад се хране јаком храном — зрном. У том случају треба им давати воде да и ноћу пију. Суд за воду треба да је тако направљен, да гуска може само врат провући кад воду пије, а да у њега не улази, јер ће је иначе загадити.

Код нас нису чињени опити о томе: колико гуска може да живи. Али из искуства живинара других народа, зна се, да може да доживи и 70-ту годину. А има случајева да је гуска и до 30 те године носила. По себи се већ разуме, да она ову старост може доживети само под веома повољним условима.

Гуске се не паре све у једно исто време. Да ли ће спаривање отпочети раније или доцније, зависи од времена. Ако је зима оштра и време хладно, нагон за парењем јавиће се доцније. А кад је време топло, онда раније. Али обично бива друге половине децембра или прве половине јануара. Код неких младих гусака, првенкиња, нагон за парењем јавља се крајем прве године, док код других доцније, после године и по дана. Кад наступи време да се гуске спарују, не само што им не треба спречавати да иду у воду, већ напротив, треба их

ПОДЛИСТАК

ДЕЧИЈЕ МЛЕКО

Пише Д-р. Доб. Гер. Поповић

(НАСТАВАК)

Наш свет то зна. Али он то врши тек тада, кад му се, услед нечистоће поквари велика количина млека.

Сем тога, вода се не сме сипати у млеко — „да се крсти“; не сме се скидати кајмак. У оба та случаја млеко много губи од своје хранљиве вредности, а нарочито за одојчад. Оно је мршаво, посно, воднкаво. Додавање других материја у млеко, да би се млеко дуже одржало, чини те се млеко пре поквари.

Пренос и продаја млека, треба да се врши у врло чистим судовима. Ти судови морају бити потпуно затворени, да спољна нечистоћа — прашина идр. — не доспе у млеко.

О продаји млека водити сталан и врло брижљив надзор. Где тога нема, млеко није ни чисто ни добро. Млеком се најлакше и врло често пренесу најопасније заразне болести.

Код нас у унутрашњости и не постоји надзор за то. А где га има, ту је тек само — на артији! Где се пак то врши тај је рад сасвим недовољан и површан!

Тога ради, неопходно је потребно, да се што пре приступи најозбиљнијем раду, да би добили довољно чистог и доброг млека.

Оснивање удружења, завода, увођење строгог надзора над продајом млека јесу: неизбежна и важна питања, чијем решењу треба што пре приступити.

Дужност је свију нас, да се постарамо да пружимо без разлике свакоме, богатом као и сиротом одојчету, добро и чисто млеко, па шта више и бесплатно!

Неће бити на одмет, да овде изнесемо, како се ради у том погледу у другим земљама. Тамо постоје у појединим великим варошима нарочити заводи, чији је задатак:

а. Да се у извесним часовима дају савети, упутства о исхрани одојчади без разлике сваком бесплатно и то, шта више, за сваког понаособ.

б. Да се бесплатно даје млеко у нарочитим флашицама, колико је потребно за један дан.

в. Млеко, односно мешавина за тај циљ, справља се у том заводу, одакле се свакоме носи кући...

Дакле, у тим се заводима добија све готово и удешено за свако дете понаособ. И мати треба само да узмлачи млеко и да дâ детету да пије. — Трошкове око тога сноси дотична општина.

2. Добро је оно млеко, које је добивено од потпуно здравих крава. Млеко је од болесних кравâ нездраво. Млеком од јектичавих крава преноси се та опасна зараза и на децу. Ако је крава или друга стока за мужу ма од чега болесна, или су јој само сисе или виме нешто рањаве, исуте, подадуле, тада се не сме употребити њено млеко, а најмање за исхрану одојчади. Исто тако и болести: шап и устобоља, преносе се на децу млеком.

у њу и гонити, јер гусан на води лакше и боље врши оплођавање.

Гусан за нарашћивање гусака треба да је у најбољој снази, а то је од 2—5 године старости. Сувише млад као и много стар гусан није за нарашћивање, јер је у оба случаја потомство рђаво. Колико ће гусана у једноме јату бити, зависи од броја гусака. Али, ако се жели, да гуске буду како ваља оплођене као и то, да подмладак буде снажан и напредан, не треба дозвољавати да један гусан оплоди више од 4—5 гусака. Да би се оплођавање што боље извело и пре свршило, треба, чим се примети да гусан почне газити гуске, разделити их у неколико јата, па сваком дати по једнога гусана, и кад се оплођавање сврши опет их саставити.

Кад ће гуске пронети, зависи од времена. Неке почну носити јануара, неке фебруара, а неки пут и марта месеца. Гуска не носи сваки дан, већ прескочи по 3—4 дана, па онда снесе. Младе гуске, првенкиње снесу прве године 10—12 јаја највише. Старије снесу и по 20—30 комада, а тулуске, као најноскије, и по 50 комада. Гушчија јаја разне су тежине. Обично теже са љуском 150—200 грама, а често и више. Рачуна се да гуска тежи 25—30 грама.

Јаја ваља чувати до употребе на каквом сувом али не и много хладном месту. Не буде ли се на то пазило, већ се ма где оставе, убрзо се покваре.

Да се гуска расквоцала и да хоће да леже, познаје се по томе што се одваја од осталих гусака и лежи на гнезду у коме је пре тога носила, и што прикупља перје а често га и из свога тела чупа, па намешта по гнезду. Зато, кад се то примети, треба је насадити, на 10—12 јаја. Већи број јаја не треба насађивати стога, што се од већега броја увек изведе мањи број гушчића, него кад се горњи број јаја насади. Ако се расквоче више гусака па све ваља насадити, онда треба пазити, да једна другој не буде близу, јер се не трпе. А ако нема другога подеснога локала, те се у једној стаји морају насадити, онда их треба оградити да се не виде и не узнемиравају. Гуска лежи на јајима веома брижљиво. Лежање траје 28—30 дана, а неки пут и по који дан више.

Кад се гушчићи изведу, живахни су, одмах устају на ноге и могу да иду. Али их не треба узимати испод гуске, док не наврше 24 часа од како су изведени, како би се за то време под њом добро осушили. После тога времена, треба узети гуску са гушчићима и однети је у коју другу суву и топлу одају. Ту, у тој одаји, треба их држати док мало не очврсну; а после се могу по мало пуштати и напоље кад је време благо и топло. Али, ако је напољу хладно и кишовито, не треба гушчиће пуштати, јер могу да назебу и пропадну. А тако исто, не треба их пуштати ни на росу, ако су још само папирјем заоденути, јер и тада могу да назебу.

Познато је, да су гуске мирне и да другу живину не нападају ни онда, кад се хране. Али за време докле воде мале гушчиће, љуте су. Тада и гуска и гусан нападају не само на осталу живину, која им се приближи, него и на децу па и на човека. Стога, у ово доба, ваља добро пазити на гушчиће од друге гуске, јер и на њих нападају, па често понеко и убију.

Гушчиће не треба одмах хранити чим се изведу, већ кад се добро осуше. Као прву храну треба им дати ситне мрвице добро испитьеногa хлеба међу прстима или наструганога на ренде. Ове мрвице треба да су што ситније, како би их гушчићи могли гутати, јер крупније могу да застану у гуши и изазову запаљење. После дан-два ваља са овим мрвицама мешати ситно исецкано кувано лишће од коприве, па их тиме хранити. Кад се после 3—4 дана примети да ову храну добро једу, може им се дати чврсто кувано јаје помешано са обареним крмпиром. А може се уместо јаја давати и млад, неслан сир. Храну за гушчиће треба спремати сваки дан. Бајатом и укисељеном храном не смеју се хранити, јер она може да проузрокује побољевање. А да би је што радије јели, треба је с времена на време мењати. Ну, било да се ма која врста хране даје, треба увек у њој да има и зелени, јер она потпомаже варење, а поред тога спречава затвор, који је по мале гушчиће опасан. На наведени начин ваља их хранити до четврте недеље, а после тога може им се давати покисељен овас и јечам. До овога времена гушчићи отпочну сами пасти траву, па је не треба нарочито у храни давати. Само при пуштању на траву, ваља пазити да се на пашу не изгоне докле роса или слана не спадне и трава се не осуши, јер им

Добро млеко не сме имати никакав непријатан укус и мирис. Не сме бити кисело. Добро је млеко боје бело-жуте и сладуњаво. Жута боја млека долази од количине масти, која је у њему. Маст у млеку плива на површини у ситним, многобројним капљицама.

Млеко не сме бити модро, горко и крваво. Горко и крваво млеко добија се од оних крава, које су узеле какву љуту или горку храну.

Познато је, да понека крава даје доста млека, али то млеко није добро, нити јако и укусно. Томе су разнолики узроци, а најчешће рђава храна, која се даје стоци.

Где има, најбоље је за одојчад употребити мешано млеко од више крава.

На каквоћу млека јако утиче и раса стоке. Раса наших крава добра је. И ако не даје много млека, оно је добро и јако; само им недостаје добра нега.

Доказано је, да краве по првом телету дају не само мање, већ и много лошије — слабије млеко. Највише млека дају краве, које су на четвртом и петом телењу. Исто тако у томе млеку има сразмерно највише беланчевине и масти. Боље је и јаче млеко, кад је теле веће. Краве, чим се отеле, дају слабо и неукусно млеко — „младо млеко“. То се млеко не сме давати одојчету бар за 15—30 дана. Наш свет даје то млеко телету. То млеко има више беланчевине, али мање шећера, него зрело млеко. „Оно је густо и жућкасто, отеже се и при кувању, згруша се“.

Сем тога, боље је и јаче млеко од оних крава, које се добро измузу. При рђавом и недовољном мужењу у млеко не доспе много масти и беланчевине — скоро једна трећина, која би се добила добром мужом. Исто тако, доброта млека зависи и од тога, колико се пута стока музе. Најбоље је мусти стоку три пут дневно.

Боље и јаче млеко добија се од оних крава, које су храњене сеном, него од оних, које пасу траву. Краве на слабој, рђавој паши, дају водњикаво млеко.

3. Млеко треба да буде свеже. Устојало је млеко врло нездраво и штетно за нежан желудац сваког одојчета.

У једном кубном сантилитру — хиљадитом делу литра — млека, и ако је свеже, има десет до двадесет хиљада кужних клица. А кад се то млеко остави да престоји неколико дана, па и два дана, тај би се број десетоструко повећао.

Дакле млеко, које се употребљава за исхрану одојчета, не сме бити раније помужено од двадест и четири часа.

Најбоље је за цео дан узети оно млеко које је помужено сваког јутра.

У устајалом млеку, не дуже већ један дан, а нарочито за време великих врућина, развијају се разне клице, које дају млеку другојачији укус, па и боју — кваре га. Те се клице размножавају врло брзо. Оне производе јака запаљења у дечијем желудцу и цревима.

Највећа оскудица у чистом и свежем млеку осећа се по варошима. По селима, пак, имамо га за сада. Али тамо недостају — не врше се — други важни захтеви!

4. Знамо, да је материно млеко за одојчад незаменљиво. Али ипак, у невољи, мора се тражити нешто, што је најприближније мајчином млеку. А то је кравље млеко.

Но, у крављем млеку има нечег — масти и беланчевине — више, него у мајчином млеку. Дакле, то млеко односно него-

шкоди. Кад се гушчићи потпуно заодену перјем и почну храну јести као старија грла, онда се могу с њима и држати.

Пошто се гуске не држе само ради меса и јаја, већ и ради перја, потребно је да кажемо коју и о чупању гусака.

Гушчије перје употребљава се за пуњење јастука, покривача, душека а и друге разне потребе и наките. Стога је његова тражња доста велика и скупо се плаћа. Гуске се могу чупати и младе и старе. Младе гуске могу се чупати само тако, ако су добро обрасле перјем, што се познаје по укрштеним крилима више тртице. Нису ли крила толико развијена, не треба их дирати. Чупање гусака не треба отпочињати пре, докле се не примети да то оне саме чине. Гуске се могу чупати по неколико пута преко године, што зависи од њиховога храњења и топлоте. Оне гуске које су намењене за запат не треба чупати после првог октобра. Јер, примећено је, да подмладак бива све слабији, што се гуске касније чупају и што се при том послу не пази, него се све перје почупа. Оне пак гуске, које нису за запат одређене, ако је време благо и топло, могу се чупати и до првога новембра. А од новембра па до априла не треба ни њих чупати. Гуске одређене за запат обично се изнесу до маја и онда се могу чупати. Пре тога не треба их дирати. Тако исто ни оне гуске које ће се ускоро кључати или метути на храну, не треба чупати. То стога, што се не могу угодити докле год им перје потпуно не нарасте, што ће бити тек после 5—6 недеља. Само пак чупање врши се разно. Неки одгајивачи чупају готово све перје, а неки пак само са извесних партија. Они, који све перје чупају, греше. За саме гуске, најбоље је ако им се перје почупа са прсију, испод крила, и са трбуха. Перје из крила може се само проредити али и то пажљиво. Све перје не треба чупати, јер се крила отпусте те их гуска често по земљи вуче, што врло ружно изгледа.

Да би се гуске што пре и што боље заоделе перјем, треба их после свакога чупања што обилније хранити.

И. К.

УПУТСТВО ЗА ГАЈЕЊЕ ДОБРЕ ПШЕНИЦЕ

— **Д-р. Ђ. Радић** —

(СВРШЕТАК)

Пшеница најбоље успева и најтеже зрно рађа на чистој, добро ореораној и обрађиваној земљи; зато и јесте најбоља пшеница после доброг угара, после добро пођубреног, у своје време прашеног и окопаваног кукуруза, после репице, јер она својим густим лишћем угушује травуљину, исто тако и после густе детелине, после ђубрене репе итд. Али треба имати у виду и ову, на искуству основану истину: да *добро* успевање пшенице и не зависи баш толико и искључиво од претходног рода усева, колико од доброте физичких и хемијских особина земљиних. Кад је земља јака и добро обрађивана, онда је и врло лако одредити и пшеници подесно место у **плодореду**. Али опет зато треба упамтити и то: *да пшеницу после пшенице не треба никад сејати*, и ако неки веле, „ да се и то може без штете и још с успехом (?!) учинити“, — ти људи говоре неоправдано, без свог искуства. Ја *наше* пољопривреднике од тога одсудно одвраћам и велим: *да пшеницу после пшенице никад не сеју, а да ју на исту њиву могу опет с успехом сејати тек после 3 године.* Пшеницу *не би требало сејати ни после других стрнина*, нарочито ју не треба сејати после озимог јечма, који земљу јако нъури, ни после озиме ражи итд. У врло подесним приликама пак, *могли* би сејати пшеницу после јарог јечма и после овса али, ако се и то може избећи да *не буде* — биће боље. *Оно* треба усвојити и као правило сматрати, што се у ствари, у истини само, као *боље показало*, и онда је успех сигуран.

*

Озиму пшеницу треба **сејати** почев од *Мале Госпође*, па докле се може, докле време дозволи. У хладнијим, планинским крајевима треба свакојако сејати раније, јер тамо и зима раније настаје, а у топлијим можемо и доцније, али никако доцније од Митровдана, ако мислимо да имамо *добру* пшеницу. Ја сам имао прилике да видим, где су озиму пшеницу сејали у очи самог Никољадне, али тако доцкан *не треба* никад одуговлачити; то је ризиковање, а земљорадник не сме

вих главних састојака треба изједначити по количини са мајчиним млеком.

То се постиже: ако се кравље млеко унеколико разблажи водом, а дода му се шећера. Сем тог узрока, то се чини и зато: што се неразблажено кравље млеко много теже вари у нежном желудцу одојчета, него мајчино млеко.

То је лако извршити, али је врло тешко да се тачно одреди и примени.

Немогуће је, да се уопште тачно одреди, у којој ћемо количини да разблажимо млеко и да му шећера додамо. То зависи: од јачине и каквоће (од које стоке) млека; од доба старости одојчета; о начину његове досадање исхране; о општем стању његовог здрвља, као и о каквоћи варења његовог желудца и црева.

Дакле, сви ти важни услови морају се имати у виду при справљању млека за одојчад. Према томе, та се мешавина не може одредити уопште за све. Ту је потребно одредити за свако дете понаособ. А, за тачно одређивање тога, потребно је стручно лице — лекар.

Али, док се не стигне код лекара, сваки треба да има о томе бар приближан појам.

Тако, код једног здравог одојчета, које мора да се храни крављим млеком, још одмах у почетку треба млеко овако удешавати — мешати:

У првом месецу: помешати две трећине воде и једну трећину млека.

У другом месецу: половину воде и половину млека.

У трећем месецу: једну трећину воде и две трећине млека.

У четвртом месецу: једну четвртину воде и три четвртине млека.

У петом месецу: чисто млеко без воде.

Ако је кравље млеко много јако, додавати му мало више воде.

Козјем млеку додавати бар једну четвртину више воде него код мешавине са крављим млеком.

У овче пак млеко, мора се додавати, једна трећина воде, при свакој мешавини више, него код крављег млека.

Али, и поред свег тог разблаживања, овчије је млеко неподесно за исхрану одојчета.

Мешавину од крављег и овчег млека тешко је удесити, а да не шкоди одојчету.

За ону пак одојчад, која су сисала мајчино млеко неко време — месец, два или три — па су приморани, да ма услед ког узрока, узму друго млеко, треба мало другојачије удешавати. И за њих треба узети исту мешавину млека са водом, као што смо напред казали, само да је прелаз од слабијег на јаче млеко што краћи.

И у једном и у другом случају пазити, да ли дечији желудац подноси ту мешавину или не.

Чим се примете први знаци нелагодности, мора се одмах прећи на стару, јачу мешавину воде са млеком. Слабом, неразвијеном одојчету; даље, одојчету, чији је желудац и црева ма услед чега оболео треба давати другојачију мешавину. А то може да одреди само лекар.

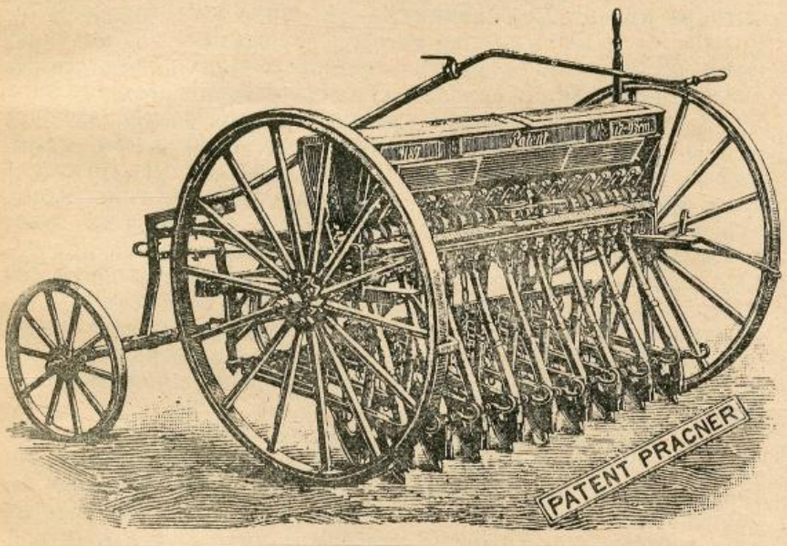
(Свршиће се)

никад да се ослања на ризик, него треба да ради оно што је сигурно, или бар сигурније. Што се пшеница раније посеје, тим је у сваком погледу сигурнија: до зиме ће лакше и сигурније прекужити и онда ће свакако и бољим и крупнијим рȍдом урȍдити.

За сејање је први услов *добро семе*. Спољни знаци доброг зрна за сејање јесу: свеже, светло лице, плиħа браздица на пљоснатој страни зрна, које треба да буде пуно, тешко, здраво и чисто од сваке уродице; да није при вршењу угњечено или преломљено, јер је у тако повређеном зрну повређена и оштећена и клица, па посејано не може да клија, него у земљи иструне. За сејање треба зрно на добром великом решету или на тријеру очистити и сортирати, па оно најкрупније, оно најтеже, оно најздравије треба узети за сејање.

Пре сејана треба семе и да исперемо у раствору од *плавог камена*, да будемо сигурнији од *сњȇти* или *гȁри*. На 1 хектолитар семена, треба узети 180—200 грамȁ плавог камена, који најпре у врелој води треба растопити и тај раствор са толико хладне воде рзблажити, колико ће требати, да се семе, не само овим раствором сасвим покрије, него и да са једно 10 сантиметара више над семеном буде. У том раствору треба семе да постоји једно 12 часова, и за то га време треба и једном или два пута промешати. После тога времена треба раствор одлити, а семе на пољаву сасути да се оцеди и мало просуши, па га онда, после 24 сата, можемо посејати.

Пшеницу сејемо на два начина: или руком ȍмашке, као што велимо „на сачму“, или машином на врсте. Оно има и машинȁ којима се сеје на сачму, али је боље узети оне, којима се сеје „на врсте“ (сл. 1). Машином, сад било једном или другом, сеје се једначије и мање се семена утроши. Рекох, да је боље сејати на врсте, јер усев има и више ваздуха и више простора око себе, па се тако боље и развија. Врста од врсте — за пшеницу — треба да буде најмање 12, а највише 16 сантиметарȁ раздалеко. Та је даљина, или рȁзмак, и за наше прилике најподеснија. Гушће не треба сејати, јер гушће

Слика 1.

посејана пшеница хоће рȁдо да полеже, не може да се бокори, па онда слабије и рађа. — Једнако посејано семе једначије ниче, једначије порашћује, једначије онда и сазрева, што иде све у прилог сопственику. На хектар добре и добро спремљене земље треба ће, кад се руком „на сачму“ сеје, 160—230 килограмȁ семена, а кад се сеје машином на врсте треба ће 120 до 170 килограма. А како се има разумети ова велика разлика у потрошњи семена? Ево како. Где су прилике подесније, где је земља боља, чистија и боље урађена и кад се буде раније сејало, онда ће требати *мање* семена, у противном случају треба ће више.

После сејања руком, морамо засејану њиву добром дрљачом предрљати, па онда добром тр̏новом брȁном превући, да се семе добро у земљу прикрије, или што-но реч „завуче“, а уједно и површина засејане њиве поравни; а после сејања машином на врсте, потребно ће бити само брȁном превући и ништа више, јер оно друго извршује машина сама. Но где је земља добро урађена и уситњена, није потребно ни то „влачење“.

*

За време порашћивања, треба и пшеници указати неку **негу**, која ће допринети, да нам жетва буде и сигурнија и обилатија. У главну негу спада на првом месу *плевљење*, а на другом *ȍбирање*, која није увек потребна. Осим тога, биће у неким годинама потребно и *ваљање*.

На многим и многим њивама жалосно је погледати, како пшеницу угушује аптовина (бурјан), паламида, горушица, кукољ и други коров. Добар домаћим не сме то гледати на својој њиви. Он мора предузети поништавање тога корова, он мора предузети — *плевљење*. Плевљење треба предузети одмах с пролећа, јер се поменути коров бȉтно од пшенице распознаје и по расту и по лишћу, па га је лако руком чупати — али из корена! — или ȍритком ископавати. Што се плевљење раније предузме, биће боље и сигурније, јер се гажењем млада пшеница толико не штети. За плевљење треба узети одраслију децу и жене, као најјевтиније за то раденике. Оплевљена и од траву̑ина добро очишћена пшеница, платиће сав труд и трошак обилатијим рȍдом.

Пшеница, која одмах у почетку пребујно порашћује, рађа обично више сламе, а мање и ситнијег зрна, у класању лако полеже и хоће лакше да болује. Да би се те неприлике, у колико је то могућно, одмах у почетку још отклониле, треба још пред саму зиму, прȇгоном претерати овце преко тако бујне пшенице, да ју овце површно само попȁсу, пȁ и то се може и сме учинити само онда, кад је време суво, и кад је земља површно у тој мери сува, да се не хвата, да се не лепи за ноге овцама које пасу. Крупнија пак стока, не сме се ни у ком случају за тај циљ употребити. Неки скрње кȍсом тако пребујну пшеницу (то сам виђао у Банату), али је то врло ризично; вешт косач мора бити, да то правилно изврши. Оно може и добром дрљачом да се пређе попреко и уздуж преко тако пребујне пшенице, да се оно пребујаво лишће раскида, али је и то за нас ризично, пошто су наши земљорадници у томе још невешти, па немају за то ни подесних дрљачȁ. Ливадске су дрљаче за тај посао врло подесне. Али свакако остаје као најсигурније — пȍпаша с овцама у брзом прȇгону.

Кад би сувомразица пониклу пшеницу издигла, па би јој услед тога жиле оголеле, онда ју треба *преваљати* и сабити натраг у земљу добрим, глатким ваљком, па и то треба чинити онда, кад се земља не може да хвати за ваљак. Кад се то не би у поменутом случају учинило, пшеница би или измрзла, или би се осушила.

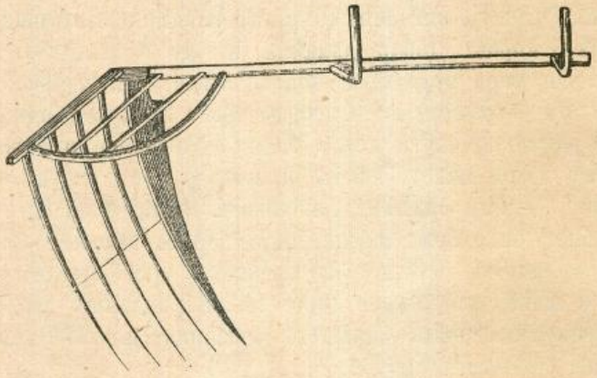
*

Кад будемо све онако урадили, као што је напред препоручено, онда можемо, с поуздањем у Бога, очекивати и добру **жетву**. Али и на жетву треба *добро* да припазимо, да оно, што нам је већ „до руку дошло“, као што треба и приберемо.

Дугогодишњим искуством и свестраним огледима утврђено је: да је за жетву пшенице најболе време онда, кад на њиви сва пшеница *потпуно пожути* и кад се у то доба зрно нок-

том преломити даје. У том ступњу зрелости пожњевена пшеница даје и највише, и најбољег, и најтежег зрна: у том добу пожњевена и најмање се при жетви просипа. Кад ће то време наступити, то зависи од времена кад је посејана и од времена за време порашћивања. Негде наступи то време раније, негде доцније. У погодним приликама отпочиње жетва у нашим крајевима у другој половини месеца јуна, али већим делом отпочне у јулу и траје до августа.

За жетву је, без *сумње* најбоље и најсигурније оруђе *добра кòса с наслоном*, (сл. 2) да пшеницу при обаљивању придржава и чува да се класје не лòмк и не круни. Машином жетелицом иде, истина, брже, али се пшеница много више лòми и круни, а те се машине и брзо кваре. На спахилуку грофа Чеконића у Жомбољу, где се прекрасна пшеница увелико производи, те су машине још пре 15—20 година сасвим напуштене као непрактичне. Где је њива чиста, онде је неоспорно најбоља кòса, а где је њива затрављена и коровита, онде ће боље послужити *ср̏и*, и ако је ср̏пом рад трудњији и спорији. Дакле, и сам начин жетве говори у прилог плевљењу.

Слика 2.

Изјутра рано, пре сунца, и у вече по заходу сунца, најбоље је време за жетву стога, што су у то доба класићи на класју више затворени, па при жетви зрно мање испада, док су за време, кад сунце опече, класићи више отворени, и онда се при раду зрно лакше круни, лакше испада.

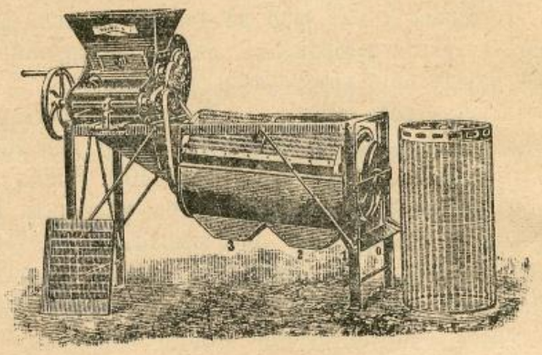
Пожњевену пшеницу треба повезати у снопове, а снопове постлагати у *крстине*, у којима не треба, као што је у нас обичај, да лежи дуго, него ју одмах, чим се довољно просуши, треба сложити у стòгове или камаре, па онда и гледати да се што пре и оврше; уколико се пре оврше, утолико ће бити мање квара од мишевā и других штеточинā, од влаге и проклијавања, па напослетку више очувана и од паљевине, о чему такође треба водити рачуна.

Најбоље, најчистије и најбрже се *врши* машинама. Ко нема, или не може да позајми машину, тај ће морати вршити на обичном гумну коњма или воловима; коњма иде брже и чистије. Може и да се мла̏ти мла̏тилама, у ком случају остаје слама најчитавија, те се и за разне направе: за столице, за шешире, за асуре, за покривање стајā итп. најбоље може употребити. Гумно треба добро уравнити, очистити и *добро* набити маљем, да вршидба испадне чистија.

Овршену пшеницу треба од плеве, ситне сламе, у̏родице и од оштећених и преломљених зрнā пречистити на добром великом решету или на тријеру, који данас нису ни код нас ретки (сл. 3), па од тако пречишћеног зрна одмах одвојити колико буде потребно за семе, оно што је најкрупније и најбоље, а остало сместити за продају или за домаћу употребу у добрим, сувим, чистим и промајним кошевима, хамбаровима, таванима, сандуцима, или иначе према имовном стању домаћиновом подесним, *али само сувим и чистим местима*, да пшеница буде и за семе, и за продају, и за домаћу употребу здрава, без икаквог страног мириса, без икакве „вòње“, која би јој на тржишту знатно оборила цену.

* * *

Све ово важи и за *јāру* пшеницу, која се сеје од *Младенаца*, па до половине месеца марта, али најдаље до *Благовести;* што раније, то боље. У јāре је пшеница зрно ситније и слама слабија. За сејање „на сачму“ треба и јāре пшенице за хектар простора 160—230 килограмā семена, а кад се машином на врсте сеје, треба ће 150—180 килограмā.

Слика 3.

Само ономе, коме не дозвољавају местне прилике, или ко је услед чега год био спречен да посеје озиму пшеницу, може се препоручити да сеје јāру; јер док *озима* пшеница, према приликама и околностима рађа на хектару *до* 4000 килограма крупнијег зрна и даје *до* 4800 килограмā сламе, дотле *јāра* пшеница у најбољим приликама не може да дā више од 2000 килограмā зрна и *до* 3000 килограма сламе.

ГЛАСНИК

II Међународни Конгрес за Млекарство у Паризу, октобра месеца 1905 године. — По свима изгледима овај ће Конгрес бити веома обилно посећен, јер питања која ће се на њему расправљати од врло су велике важности. Конгрес ће имати пет секција. Ми ћемо навести само главније предмете који ће се у појединим секцијама расправљати. Тако, у I. секцији — која се бави питањем о *производњи, добивању млека* — расправља ће се: О сто̀чним расама, о храњењу, о мужи. Нарочито ће се расправљати питање: о утицају хране на количину млека и његових појединих састојака; о употреби шећера за храњење; привредни значај отпадака из млекарства за отхрањивање телади и свиња; из *хигијине сточних стаја* расправља ће се питање: Која су најпрактичнија и у здравственом погледу најбоља средства за спречавање да се млеко не загади у стаји при мужи?; научно утврђење оних болести, зараза итд. односно болесног стања, при којима се млеко од таквих грла не сме употребљавати за храну.

У II секцији, која се бави питањем о *руковању, преради и продаји млека*, расправљаће се питање о конзервирању млека и трговини млеком; о *справљању масла* (бутера): о станицама за оплављање млека и преноса павлаке у централне станице за израду масла; о машинама за хлађење и њиховој употреби при прављењу и конзервирању масла; о справљању малса при ниској топлоти; о бактериолошким испитивањима у млекарницима а нарочито масларницама; о *справљању сира*: о практичним резултатима новијих испитивања о справљању тврдих и меких сирева; о специјалним мерама при производњи сира — дужем чувању на месту производње; о шиљању у места које леже на истој земљописној ширини и о шиљању у пределе са другом климом. — и *о различним млечним производима.*

У III секцији — која се бави *игијеном млека* — претресаће се ова питања: Из опште игијене млека: Игијески значај

филтрирања и хлађења млека; о храњењу млеком и о исхрани одојчади млеком.

У IV секцији — која се бави *општом науком о млеку* — претресаће се питање: о научним испитивањима; о методама за испитивање млека; о угодбама за једнаке методе за испитивање млека; о ознакама за распознавања маргарина; *о кварењу млекарских производа.*

У V. секцији — *законодавство, настава и задругарство* — претресаће се ова питања: Је ли правилно, да оне земље, које су прописале нарочите ознаке за производе који замењују масло, забране увоз масла из оних земаља, које такве прописе немају? (Ово је питање поставио I Конгрес); настава и књижевност о млеку; увођење једног централног места за целокупну млекарску књижевност; трговина и саобраћајна средства.

Овај Конгрес приређује у октобру 1905 године „Међународно Млекарско Удружење". Организационе радове узео је на себе Француски Народни Одбор (Comité français de la Fédération Internationale de Laiterie); почасни је председник француски министар земљорадње.

Ко хоће да учествује на овоме Конгресу јавља се Организационом Одбору и шаље 10 динара у злату. Карта за учешће на овом Конгресу даје права учеснику на спуштене цене за разне излете које ће Конгрес чинити и на француским железницама право на половину цене за вожњу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашао је из штампе:

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1905 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНИК

М. Т. Грковић

Са овом садржином:

I. Календарски део. — Владалачки Краљески Дом Српски. — Црквена Управа. — Државне светковине. — Календар по месецима са радовима. — Празнични дани сем недеље у које се радње и дућани затварају. — Пасхалија. — Покретни празници. — Стоји Еванђеља. — Помрачење сунца и месеца.

II. Поучни део. — *Чланци*: Уређење малих и средњих сељачких имања. — Прибирање стајског ђубрета и разумно руковање њиме. — Гајење сточне репе. — О стратификовању зрелих калемова. — На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота — Избор подлоге за присађивање (каламљење) воћака. — Гајење дудова за храњење свилених буба. — Гајење лука увелико. — Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница. — Важност и употреба фабричког (вештачког) сиришта. — О потреби одржање шума. — Корисне и штетне птице у пољопривреди. — Велики кашаљ. — Јабучар (сличица из сеоског живота). *Белешке* (кратке поуке). — Ђубрење. — Заоравање стрњике. — Јесење орање. — Сејање. — Неговање усева. — Жетва жита. — Гајење биљака за храну стоке. — Детелина с травом. — Кошење и чување биљака за храну стоке. — Смеша трава за вештачке ливаде. — Храњење стоке преко зиме. — Правила при производњи кокошију. — Шта пчеларима доноси највише меда. — Огледи о најбољем начину чувања зимњег воћа. — Како се промрзле јабуке могу повратити. — Кад појити ваља пре или после храњења. — Чување масла преко лета. — Да не спада машински кајиш. — Поступање са знојавим коњима, — Одређивање тежине сена у снопу и пласту. — Лек од главнице. — Пламењача на виновој лози.

Пољопривредне установе. — Српско Пољопривредно Друштво. — Подружине Пољопривредног Друштва. — Министарство Народне Привреде. — Школа за Ратарство у Краљеву. — Школа за Винодеље и Воћарство у Буково. — Државни Сточарски Завод. — Топчидерска Економија. — Државни Лозни Расадници. — Пољопривредне Станице. — Срески расадници. — Државни економи. — Шумарство. — Државни шумски расадници. — Окружне шумарске управе. — Савез Земљорадничких Задруга у Београду. — Главна Управа свих Коло Јахача „Кнез Михајло" у Београду. — Српско Пчеларско Друштво. — Пчеларско-Воћарска Задруга у Београду. — Друштво за унапређење Свиларства у Србији. — Савез Ловачких удружења — Српско Акционарско Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке. — Извозна Банка. — Прва Београдска Млекарска Задруга. — Угледни млекар М. Драшковића у Смедереву. — Друштво за чување народног здравља.

IV Саобраћајне установе. — Државне железнице. — Бродарство. — Телеграфске таксе. — Поштанске таксе. — Општинске поште.

V. Додатак. — Панађури у Србији. — Стечај за награде Српског Пољопривредног Друштва за напредније начине рада — Стечај за практичне Пољопривредне Науке. — Ценовник пољопривредних алата и машина. — Српске пољопривредне књиге и новине. — Шематизам Српског Пољопривредног Друштва.

Цена је календару 0·50 динара, а може се добити код Српског Пољопривредног Друштва у Београду, његових Подружина у унутрашњости, код свих државних среских и окружних економа и у свима књижарницама у земљи.

ДРУШТВЕНИ и ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVI СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 3 новембра 1904 године у Београду

На седници су били: Председник г. Милош Х. Поповић, благајник г. Јован Јекић, чланови Управе: г.г. Др. Марко Леко. Алекса Љ. Поповић. Мирко Миљковић, Петар Д. Тодоровић, Нинко Јовановић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић.

Бележио: секретар Др. Ђ. Радић.

211. Пошто је изложба затворена, председник ставља за решење; шта да се ради с изложеним предметима? — Одбор решава, да се, као и досада што је рађено, одабере извесна количина воћа да се пошље Његовом Величанству Краљу, као Највишем Друштвеном Заштитнику. Исто тако да се одабере и за господина Министра Народне Привреде. Даље: Сорте, које је издвојио Оцењивачки Одбор, да се пошљу Помолошком Заводу у Рајтлинген, ради утврђења помолошких назива који су у Немачкој и Француској литератури усвојени, како се у номенклатури не би могло грешити; исте те сорте да се и моделишу, за који циљ да се одаберу по 3 комада од сваке од тих сората, а ресто да се у гомилице групише и лицитацијом прода, што се има претходно означити преко новина.

За пшеницу, раж, брашно идр. да се позове Трговачка Академија којој би Друштво извесну количину од тих изложених предмета уступило за њену збирку, а остатак да се прода.

212. На предлог председника — Одбор решава, да се жандармима, који су изложбене предмете за цело време трајања изложбе чували, у име напојнице дâ сваком по 5 динара.

ЗАПИСНИК XXVII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 19 новембра 1904 године у Београду

Присутни су били: чланови Управе г.г. Др. Марко Леко. Пера Д. Тодоровић, Нинко Јовановић, Милош Н. Лукићевић и Др. Миливоје Васић,

Председавао члан Управе г. Др. Марко Леко.

Бележио секретар Др. Ђ. Радић.

213 Читају се записници XXV и XXVI одборске седнице. — Примају се.

214. Чита се молба среског економа г. Мил. Миленовића, да му Друштво повери продају семена од луцерке, па кад распрода, да Друштву плати. — Како је Друштво стекло уверење, да такове продаје по отвореним рачунима врло неправилно теку, и да се, поред свих датих обавеза од стране дотичних лица, врло тешко долази до наплате, па се у многим случајевима чак и

судским путем наплата тражити мора, што је врло непријатно и за обавезника и за Друштво — Одбор решава: Да се и према раније још донетој одборској одлуци, ни убудуће на отворен рачун ником ништа не даје, него само и искључиво по стварној ефективној поруџбини, по којој ће се поручен предмет или одмах готовим новцем, или доплатом наплаћивати.

Ово исто важи и за окр. економа г. Мил. Тодоровића, који тражи, да му се на распродају уступе неке справе и машине.

215. Чита се предлог државног економа г. Виће Радовановића, којим предлаже, да се награђивање винограда у његовом подручју одложи до идуће године, јер је за ову годину био спречен државним пословима, да као повереник овога Друштва дотичне винограде прегледа и оцени. — Са наведених разлога, Одбор усваја предлог г. Радовановића, да се оцењивање и награђивање винограда одложи за наступајућу годину, но с тим, да г. Радовановић преко среског начелника јави заинтересованим, да је оцењивање и награђивање њихових винограда *само одложено* за наступајућу годину, а да није и напуштено, а кад ће то оцењивање бити, они ће се благовремено о томе известити.

216. Чита се извештај начелника среза крагујевачког о покрађи друштвеног живинарника у Роготу. — Прима се к знању с тим, да се одмах редовним путем поднесе тужба против општине брзањске, у чијем се реону налази друштвени живинарник, да она Друштву оштету, учињену том покрађом, по закону плати, пошто се крадљивци нису могли пронаћи.

217. Чита се извештај настојника друштвеног живинарника о истој покрађи. — Одбор решава, да се тај извештај придода тужби, а доцније да се саопшти и господину Министру Народне Привреде.

118. Чита се претпис господина Министра Народне Привреде, којим тражи, да се са овогодишње изложбе издвоје неки предмети, који би се могли послати на изложбу у Лијеж. — Одбору је веома жао, што мора господину Министру саопштити, да се по овоме тражењу не може ништа учинити *једино стога*, што се излагачи *баш оних бољих предмета* при шиљању својих производа на овогодишњу друштвену изложбу, нису придржавали прописаних правила за шиљање, него су слали мале и врло мале количине, које се не би могле издвојити ни послати на једну светску изложбу.

219. Чита се претпис господина Министра Народне Привреде којим шаље примедбе, које је учинио комесар Главне Контроле при ванредном прегледу друштвене касе и имаовине, препоручујући, да се Друштво по тим примедбама у благајничким и магацинским пословима убудуће управља. — Прима се к знању с тим, да ће се Друштво убудуће по учињеним примедбама управљати, а о извршењу тога, да ће господина Министра известити. У исто време Одбор решава, да се ступи у преговоре са истим комесаром Главне Контроле, да по учињеним својим примедбама спреми и удеси за благајну и магацин потребне књиге, по којима би се убудуће могло даље и правилније радити.

220. Износе се оцене Оцењивачких Судова за изложено сирово и прерађено воће; за пшеницу, раж и од њих прерађе вине; за семење пићних биљака и за дуван. — Решено; да се према предлозима Оцењивачких Судова за поједине групе изложених предмета поступи, и да се побројаним излагачима одреде и издаду награде у воћарским справама, књигама друштвеног издања и похвалницама.

221. Прочита се извешће г. проф. Ранојевића о извршеним огледима са „инсектицидом“ на *крвавој ваши*, који су испали врло повољно. — Прима се к знању с тим, да се госп. Димитрије Кирковић, овд. трговац, као заступник фабрике „инсектицида“ умоли, да пошље Друштву већу количину овога, који ће се ради даљих и свестранијих испитивања и на другим пољским и воћарским штеточинама опробати и тога ради послати државним привредним установама, па према добивеним извештајима Друштво ће даље учинити шта треба, да се „инсектицид“ и нашим пољопривредницима препоручи.

222. Чита се акт Државне Штампарије, којим извештава Друштво, да је са штампањем 31 броја „Тежака“ исцрпљен кредит одобрен за његово штампање. — Решено, да се умоли Управа Државне Штампарије, да и даље штампа „Тежак“ до краја године, што ће Друштво по рачуну платити, из партије на ванредне издатке.

223. Износи се молба Павла С. Петковића, бив. друштвеног званичника, којом моли, да се у друштвену службу по врати. — Пошто су сва места потребних друштвених званичника попуњена, то му се по молби не може учинити.

224. Чита се извештај настојника друштвеног живинарника о стању истога. — Како се из досада поднесених извештаја види, да је липсавање кокошака у том живинарнику учестало, решено је, да се умоли г. Освалд Репић, марвени лекар у Вел. Плани, да, као редован члан овога Друштва, оде до Рогота да прегледа живинарник и да пронађе узроке том учестаном липсавању живине, па према томе да нађе средства и начина, да се том липсавању стане на пут и да о свему поднесе Друштву тачан извештај, по коме би се Друштво имало управљати. Путни трошкови да му се по рачуну признају.

225 Прочита се изјава г. Милутина Савића, да не може да се прими избора за члана у одбор за уређење друштвеног живинарника у Роготу. — Прима се к знању.

226. Секретар тражи потребан кредит за израду слика, које су му потребне за извештај о овогодишњој изложби. — Одобрава се.

227. Секретар пита: шта да се ради с предметима са изложбе који нису продати, као компоти итп., а који се већином и не могу продавати стога, што излагачи траже да им се врате флаше. — Решено, да им се врати све онако, као што су и послали.

228. Званичници друштвени моле, да им се бесплатно изда по 1 примерак књиге друштвеног издања „О гајењу пиварског јечма“. — Одобрава се.

229. Чита се писмо госп. Милутина Савић, којим извештава Друштво, да је прерадио друштвена Правила и да их шаље Друштву на даљи поступак. — Прима се к знању а г. Савићу изјављује благодарност на уложеном труду.

230. Чита се мишљење проф. Вел. Школе г. Д-ра Михајла Петровића о набавци риба за рибњак општине ужичке. — Прима се к знању, с тим, да се ово мишљење г. Петровића, као стручњака, пошље у препису општини ужичкој, ради знања и њеног даљег управљања.

231. Чита се реферат г. Алексе Љ. Поповића о делу „Гајење живине“, које је према распису друштвеном за „Практичне Пољопривредне Поуке“ написао др. *Ђ. Радић*, а које је г. Поповићу дато на оцену. — Решено, да се ово дело према препоруци рецензента прими и штампа као „Практична Пољопривредна Поука“, пошто писац изврши оне допуне и поправке, које је рецензенат у свом спроводном писму означио.

232. Чита се реферат г. Алексе Љ. Поповића о делу „Храњење стоке“, које су написали г.г. Пера Д. Тодоровић и Паја Тодоровић — Ђаковчић. Решено, да се и ово дело, пошто га писци по примедбама поправе, штампа као „Практична Пољопривредна Поука“.

Да се рецензентима према Правилима изда за свако дело по 40 динара, а писцима, уз хонорар, још и по 30 комади дела.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).
За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 35 броја Тежака. *Чланци:* Гајење гусака. — Упутство за гајење добре пшенице (свршетак). — *Подлистка*: Дечије млеко (свршиће се). — Гласник. — *Књижевни оглас.* — *Друштвени и подружински послови — Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије

ИЗЛАЗИ ДЕСЕТОДНЕВНО
1, 10 и 20 СВАКОГ МЕСЕЦА

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈЕ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОДИНЕ № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
Њ. В. КРАЉА ПЕТРА I.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 6 ДИН НА ПОЛА ГОДИНЕ 3 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАПЦ, МАНАСТИРИ, ЦРКВЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ У. ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 8 ФРАН. ИЛИ 4 ФОР. А. ВР. НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ЦРКВЕ, ШКОЛЕ И МАНАСТИРИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФРАН. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

За Српско Пољопривредно Друштво *власник* његов
Председник МИЛОШ Х. ПОПОВИЋ
ХИЛЕНДАРСКА УЛ. БР. 21.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
МИЛОШ Н. ЛУКИЋЕВИЋ
САРАЈЕВСКА УЛ. БР. 25.

БРОЈ 36 — У БЕОГРАДУ, 20 ДЕЦЕМБРА 1904 ГОДИНЕ. — ГОДИНА XXXV.

ОВОГОДИШЊА СЛАВА И ИЗЛОЖБА

Као сваке године досада, Српско Пољопривредно Друштво и ове је године на најсвечанији начин прославило своју Славу св. Краља Милутина 30 октобра о. г. у своме дому, а уз Славу приредило је и VIII по реду Изложбу у свом, за тај циљ подигнутом павиљону. Према раније утврђеном и објављеном програму, овогодишња Изложба састојала се из *свежег и прерађеног воћа*; *пшенице, ражи и њихових прерађевина*; *семења од пчелиних биљака и српског дувана.*

Око 8 часова пре подне, поменутог дана, објавила је пред домом друштвеним војна музика друштвено славље и весеље. Међутим су у укусно окићену друштвену дворану дошли: Његово Високопреосвештенство Архијепископ и Митрополит господин *Инокентије* са отачаственим епископима Њ. П. г.г. *Савом*, жичким — *Димитријем*, шабачким и *Мелентијем*, тимочким. У исто време дошли су и Председник Министарског Савета, ђенерал г. *Сава Грујић*, Министар Народне Привреде г. Др. *Свет. Радовановић*, и многа друга виђенија господа грађанског и војног реда, међу којима опазисмо Управника Војне Академије пуковника г. Л. Соларевића; Председника Савеза Српских Земљорадничких Задругâ г. Симу Лозанића; Председницу Женског Друштва са управним чланицама; Директора Трговачке Академије г. Борисава Тодоровића; г. Ђ. Генчића, Министра Народне Привреде на расположењу; г. Рашу Милошевића, Управника Државних Монополâ; г. Лазу Јовановића, Управника Државних Монополâ у пенсији; представнике привредних, хуманих и трговинских корпорацијâ, изасланике подружинâ, као и многе друге одличне госте са стране и из унутрашњости.[1])

Точно у $8^1/_2$ часовâ отпоче Његово Високопреосвештенство господин Митрополит, уз асистенцију парохијалног свештеника и ђакона, свечано водоосвећење. Мало затим засвира музика „поздрав“, као знак, да долази и *Највиши Заштитник овога Друштва*, *Његово Величанство Краљ* **Петар I.** Чланови друштвене Управе са Председником на челу, одоше пред *Његово Величанство* и допратише Га, уз бурне поздраве од стране присутних, у дворану, где је под укусно направљеним балдахином благоизволео одстојати, док се водоосвећење и сечење славског колача није свршило. По свршеном светом црквеном обреду, друштвени је Председник, г. *Милош Х. Поповић*, поздравио *Његово Величанство* овим говором:

„Ваше Величанство!

Српско Пољопривредно Друштво прославља данас своју Славу св. Краља Милутина, а уз Славу оно приређује сваке године и поучне Изложбе из разних гранâ пољске привреде. Ове године приређена је Изложба *свежег и прерађеног воћа*, *пшенице*, *ражи и њихових прерађевинâ*, *семењâ од пчелиних биљакâ и дувана.*

Циљ ових Изложабâ тај је, да се даје могућност нашим стручњацима да продуже проучавање наших производâ из пољске привреде, а за сада првенствено *воћа*, ради утврђења основице: које би од изложених сортâ и одликâ воћа могли препоручивати нашем народу да их у већој количини гаји, а које би требало замењивати бољим, које би и ван границâ наше отаџбине нашло купацâ и сигурну проходњу.

Друштво има потпуног уверења, да су ове и овакове изложбе знатно утицале на повећање извоза нашег свежег и прерађеног воћа. Исто су тако добротворно утицале и расписане награде за што већу производњу онога воћа, које се на страним трговима тражи, о чему Друштво нарочито води озбиљног рачуна.

Друштво се, *Ваше Величанство*, нада, да ће и убудуће, и поред овако скромне помоћи коју од државе добија, истрајати у свом тешком, али за унапређење наше пољске привреде корисном и племенитом рâду, и одржати се на оној висини, на којој је и до данас увек било, гледајући са задовољством на успехе, које са великим трудом и напорима ипак постизава. Друштво се нада, да ће помоћ државна убудуће бити повећана, бар у оноликој мери, у колико се очекује и успех од радовâ друштвених.

Највиша посета *Вашег Величанства*, под чијом је моћном заштитом ово Друштао, охрабриће и одушевиће не само нас другове и чланове овога Друштва, него и све пријатеље наше пољске привреде, да сви као један удруженим силама истрајемо у овом племенитом и корисном рâду, на част и славу *Вашег Величанства*, као Највишег и Најмоћнијег свог Заштитника, а у корист наше миле отаџбине.

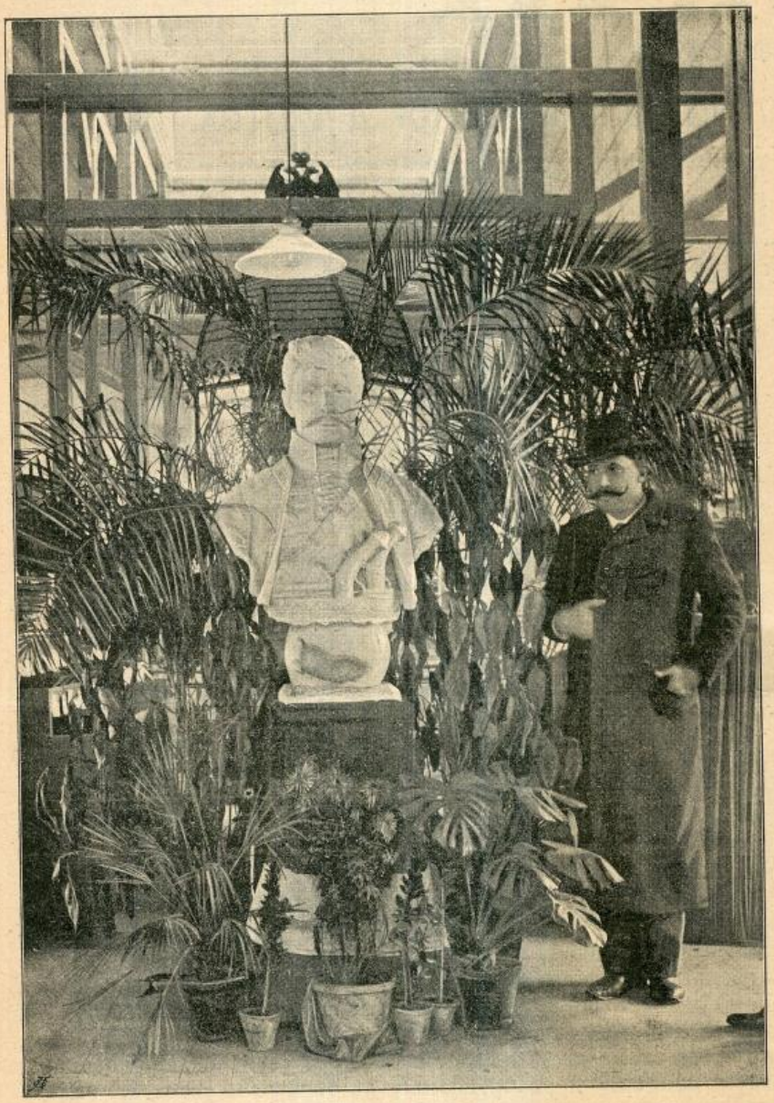
Живео наш Узвишени Заштитник *Његово Величанство Краљ* **Петар I.** *и Његов Пресветли Дом!*

Друштво моли *Ваше Величанство*, да изволи премилостиво отворити Изложбу у друштвеном павиљону“.

Кад се стишало бурно клицање: „Живио!“, Његово Величанство Краљ изволео је најмилостије честитати Славу, па је уједно и овом приликом у кратком, али врло значајном говору изволео дати израза Свог Владалачког признања Српском Пољопривредном Друштву, „које ради за благостање наше пољске привреде као главног занимања народа нашег“, обећавши, „да ће и убудуће уложити Највише старање за унапређење пољске привреде, као најглавније основице народног благостања и да ће код надлежних фактора порадити, да се Друштву новчана помоћ повиси, како ће оно моћи успешније порадити на постигнућу својих корисних циљева“.

[1]) Што је овако велики број гостију дошао из унутрашњости, има се на првом месту захвалити: господину *Министру Грађевина*, који је посетиоцима Славе и Изложбе изволео одобрити подвоз железницом у *половину цене*; у истој мери захвално је Друштво и *Српском Бродарском Друштву*; *Мађарском Речном и Поморском Друштву* и *Ц. Кр. Дунавском Паробродском Друштву*, који су такође изволели одобрити посетиоцима Славе и Изложбе подвоз у *половину цене* на својим лађама.

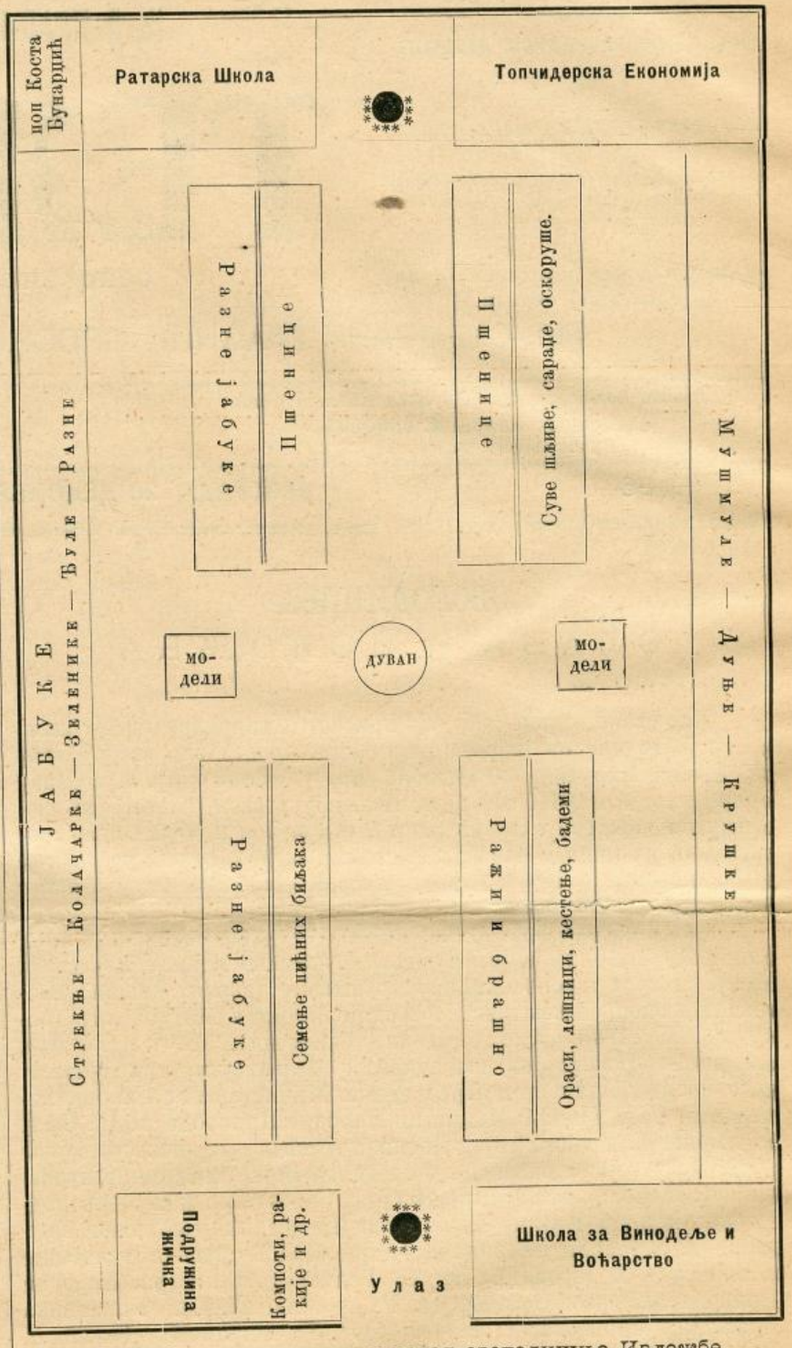
Затим је Његово Величанство било послужено житом и другим понудама, па се онда упутило, у пратњи друштвене Управе и напред именованих великодостојникâ и осталих гостију у павиљон, да отвори и разгледа Изложбу, која Му се ванредно допала и по количини и по квалитету изложених предметâ, о којима је тражио и добио детаљна обавештења од дотичних друштвених фактора, са којима је потпуно задовољан отишао са Изложбе уз бурно клицање многобројних посетилаца. Улаз у Изложбу красила је бйста **Карађорђева**, коју је израдио наш пријатељ г. *Петар Убавкић*, који нам је за ову нашу свечаност ову бйсту уступио, да се с њом дичимо и поносимо.

С. 1. На улазу у Изложбу

Следећег дана, у недељу 31 октобра по подне, изволели су посетити и прегледати Изложбу и Њихова Краљевска Височанства Престолонаследник *Ђорђе* у пратњи Свога гувернера госп. Лавасера и Принц *Александар* у пратњи артиљеријског капетана госп. Аћима Аћимовића. Обоје су били са лепотом изложених предметâ и датих Им објашњењима потпуно задовољни.

Изложба је била подељена овако, као што приложени основни план показује, из кога се јасно види, да су сви предмети били по рòдовима распоређени, тако, да је сваки посматрач могао врло лако упоређивати поједине плодове једнога истога рòда воћа, пшенице идр. и видити разлику у развијању тих појединих плодовâ, која је разлика поглавито произишла од подеснијег места и од неге, коју је дотични предмет добијао од сопственика за време вегетације. Кад се тој правилној подели дода још и стручно објашњење, које су заинтеровани за поједине изложене предмете добијали, онда се може слободно рећи, да је *ова* Изложба била за сваког посетиоца, у пуном смислу *поучна* — инструктивна, и Друштво је на тај начин потпуне постигло свој циљ и са овом Изложбом. Сваки, који *хоће* да види, може „слободним“ оком и видити, да се и у овом друштвеном подузећу знатно напредује, што Друштву само у похвалу послужити може.

Сл. 2. Основни план и преглед овогодишње Изложбе.

Излагача је било свега **924**, са **1728** *изложених предметâ*, од којих долази на

I Сирово (свеже) воће:

Јабукâ	783	пошиљке
Крушакâ	126	пошиљакâ
Дуњâ	78	„
Мушмулâ	53	пошиљке
Оскорушâ	4	„
Орахâ	90	пошиљакâ
Лешњикâ	14	„
Бадемâ	7	„
Кестенâ	2	„

II Прерађено воће:

Сувих шљивâ	49	пошиљакâ
„ трешањâ	3	пошиљке
„ вишањâ	4	„
„ крушакâ	1	пошиљка
„ јабукâ	8	пошиљакâ

Сувих шљивâ „сарацâ“	7	пошиљакâ
Пекмеза обичног и „рецеља“	18	„
Мацуна	5	„
Укуваног воћа (компота)	16	„
„Слатког“	6	„
Сира од дуњâ	3	пошиљке
Ликера	4	„
Ракије (шљивовице, комовице и друге)	28	пошиљакâ
Сока од малинâ	2	пошиљке
„ „ вишањâ	2	„
„ „ јагодâ	1	пошиљка
Јабуковаче	2	пошиљке
Вино од рибизлâ	1	пошиљка
Вино од грожђа	10	пошиљакâ
Суџука	1	пошиљка
Сувог грожђа	1	„

III Пшенице, ражи и брашно.

а) *Пшенице.*

Црвене, ози̇ме, домаће	177	пошиљакâ
Белије, „	11	„
„Рапсалије“ „	3	пошиљке
„Мурејке“ „	6	пошиљакâ
„Вардарке“ „	1	пошиљка
Црвене јâре „	4	пошиљке
Стране разне сорте	31	пошиљка
Пољске	3	пошиљке

б) *Ражи.*

Домаће, јâре и озиме	52	пошиљке
Стране сорте	20	пошиљакâ

в) *Брашна.*

Белог	6	пошиљакâ
Црног	4	пошиљке

Сопственици наших парних млиновâ, којих имамо приличан број у земљи, *не беху* **ничим баш,** на овој изложби заступљени, што је само за осуду! и ако их међу њима и друштвених чланова има.

IV Семење пићних биљака.

Семе од луцерке детелине	9	пошиљакâ
„ „ мухара	3	пошиљке
„ „ грахорице	7	пошиљакâ
„ „ сточне цвекле (репе)	15	„
„ „ сирка	2	пошиљке
„ „ сунцокрета	3	„
„ „ разних пићних биљакâ	10	пошиљакâ
Кромпира	13	„
Сточне цвекле	9	„
Чичоке (свињске репе)	5	„
Наута	1	пошиљка

V Дуван.

Управа Српских Државних Монополâ, изложила је *српски* дуван из Сићева и Јелашнице, у листу и крижан.

*

Осим напред побројаних предметâ, били су још и следећи предмети изложени изван конкуренције:

1 стакло *уља од сунцокрета*
1 струк памука
2 струка „кикирики“
3 лимуна
3 струка зелене слачице и
2 врло богате колекције одсечених цветовâ од *Хрисантемума*, које су изложили г.г. Др. Ђорђе Гонсиоровски и Тодор Мраовић, а које су сваког посетиоца задивиле.

*

На овом месту биће најпогодније да напоменемо, да би на овој Изложби било и више излагачâ, са више предметâ, нарочито пшенице и ражи, да су се пошиљаоци тачније придржавали прописаног рȍка за пошиљање предметâ, него су са пошиљкама у тој мери одуговлачили, да су многе пошиљке стизале и *после самог отварања изложбе*, те се услед тога нису могли тако доцкан послати предмети ни испаковати, а још мање изложити, као што је био случај из крагујевачке Јасенице и других местâ. Ово нека сужи пошиљаоцима, нарочито среским економима, за наук за убудуће, да се са пошиљањем прикупљених предметâ за Изложбу пожуре и не остављају баш за последњи час, јер треба имати у виду још и то, да се такове пошиљке задржавају и на поштама, и на железници и на паробродским станицама, док се по књигама не разведу итп.

*

И ако је ове године била велика суша, која није могла благотворно упливисати на воће, пољске усеве итп., показало се је ипак, да су извесне сорте **јабука,** и тој великој суши потпуно одољевале и у пуној се крупноћи, лепоти и красоти својој развиле, као *Колачарке*, *Стрекње*, *Ђулабије*, *Зеленике*, *Попадије*, *Јабланке* идр. О томе смо се уверили и код **крушака,** јер су: *Арапке*, *Зејтунлије*, *Калуђерке* идр. биле у пуној мери развијене. А **дуње?** Е, оне су свакога задивиле својом крупноћом и лепотом, нарочито „Врањанке,“ од којих је и преко једног килограма тешких било. — Исто је тако било и лепо развијених **мушмула.** — И **ораха** је било крупних и мекокорих, само што већином нису били добро сушени; били су услед тога много кварни. То нам даје повода, да дотичне домаћине опоменемо, да на сушење орахâ обраћају већњу пажњу.— **Кестени** су били ситни; њих је суша, у развијању плода, јако омела. — Исто је тако и на већи број изложених **шљива** летошња суша учинила своје, и јако је упливисала, те се шљиве нису могле боље развити. — И **бедеми,** као и **лешњици** нису били лȍши, тако да су неки излагачи за њих и награђени.

*

Из напред изложеног основног плана целокупне Изложбе види се, да су **јабуке** главнијих соратâ, *које су и најподобније за извоз*, од наших домаћих соратâ, биле смештене на левом крилу од главног улаза у Изложбу. Остале јабуке разних домаћих соратâ, које су у мањим количинама изложене, биле су смештене, што се такође из истог основног плана види, с леве стране на средњим полицама.

Перспективу тога *главног* левог крила, са главнијим сортама *домаћих јабукâ* показује приложена слика 3. То су сорте, које су по својој лепоти задовољиле не само нас, него су у потпуном смислу задовољиле и странце, који су их посматрали као производ ове, за развијње плодовâ неповољне, сушне године, а који су вични, да у својој домовини, где је воћарство далеко развијеније и напредније но у нас, гледају на изложбама њиховим само *најбоље* сорте.

У истој мери морамо похвалити добро и стручњачки одабране сорте *јабукâ* и *крушакâ* које се гаје у *Топчидерској Економији*, чији су производи били засебно и укусно распоређени на засебним полицама *десно*, *горе;* па онда сорте које гаји *Ратарска Школа* у Краљеву, *Школа за Виноделье и Воћарство* у Букову; сорте које гаји *поп-Коста Бунарџић* и *Стеван Марковић*, земљоделац из Дедојевацâ, *прота Вића Поповаћ* из Јежевице, среза трнавског, *Пољопривредна Подружина Крушевачка*, *Пољопривредна Станица Шабачка* идр. Поглед на целокупно одељење Школе за Виноделье и Воћарство, показује приложена 4 слика.

Као што смо већ раније напоменули, као што се и на основном плану види, смештене су *крушке, дуње* и *мушмуле* на десном крилу од главног улаза, а изглед тога крила у перспктиви, предсказује приложена 5 слика.

Оцењивачки Суд за изложено **свеже воће,** поднео је Друштву следећи извештај, односно предлог: *који* излагачи, *зашта* и *којим наградама* да се награде:

Српском Пољопривредном Друштву,

Потписати чланови Оцењивачког Суда за оцењивање **свежег воћа,** које је на овогодишњој Изложби изложено било, свршили су рȃд на дан 2 новембра ов. год. и нашли су, по свестраном испитивању и упоређењу, да у под . приложеном списку именована лица треба наградити за изврсно воће које су изложили. Потписати чланови још су и тога скромног мишљења и убеђења, да треба замолити господина Министра Народне Привреде, да он изволи предложити Његовом Величанству Краљу за одликовање *„Медаљом за грађанске зȃслуге“* следећа лица:

Златном Медаљом:

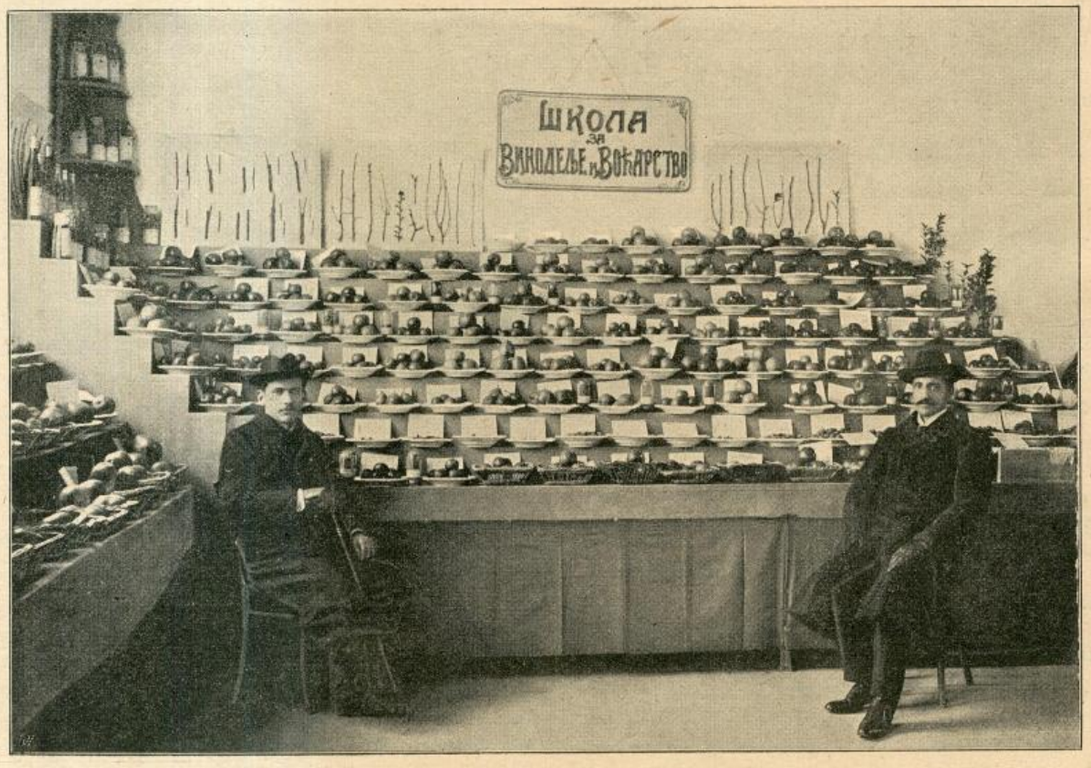
г. *Косту Бунарџића*, свештеника из Дедојеваца, среза жичког, округа чачанског, као приватног излагача, за најлепшу и најбогатију колекцију најизврснијих сората домаћих и страних јабука. „Поп Коста“ је у целој околини познат као највреднији воћар, који је у своме крају врло много допринео за унапређење воћарства, а који је и досада на *свакој* изложби, на којима је своје воће излагао, увек награђиван *првим* наградама.

Веселина Јанковића, економа из Јеловика, среза јасеничког, округа крагујевачког за *јабуке Колачарке*, којима је ретко наћи равних. а које су се само пажљивом негом у овако сушној години могле овако лепо развити.

Сл. 3. Перспектива главног левог крила, са домаћим сортама јабука.

Саву Буровића, економа из Чукујевца, ср. гружанског, окр. крагујевачког, такође за изванредно лепе *јабуке Колачарке*; и *Ивка Стојића*, земљоделца из Толића, среза колубарског, округа ваљевског, за *јабуке Стрекње и Колачарке*.

Сл. 4. Поглед на изложене предмете школе за Виноделье и Воћарство.

Сребрном Медаљом:

Милорада Прокића, економа из Варварина, ср. темнићског, окр. моравског, а на име за дуње „Врањанке“ и „Лесковачке,“ какве се ретко где на европском континенту могу наћи.

Остале пак излагаче, које у ниже стављеном списку истичемо, треба наградити разним *воћарским и виноградарским справама и књигама*, а по квалификацији, коју смо поделили у четири класе.

Тако треба наградити:

А. За јабуке.

I наградом.

Радојицу Јеремића из Ивањице, за јабуке „Будимке“ (Ђуле).

Миливоја Симончевића из Сађевца, срез. моравичког, окр. чачанског, за јабуке „Ђуле“.

Јеремију Шолајића из Ивањице, за јабуке „Ђуле“.

Ђорђа Војновића из Атенице, ср. трнавског, окр. чачанског, за јабуке „Сенабије“.

Марка Ковачевића из Медвеђе, ср. трстеничког, окр. крушевачког, за јабуке „Зеленике“.

Добривоја Средојевића из Атенице, за јабуке „Зеленике“.

Јакшу Божовића из Бадњевца, ср. и окр. крагујевачког, за јабуке „Дуге“.

Спасоја Филиповића из Стрмне Горе, ср. подгорског, окр. ваљевског , за јабуке „Јабланке“.

Станишу Јововића из Врбице, ср. заглавског окр. тимочког, за јабуке „Зајечарке“.

Јована Ристића из Врбнице за јабуке „Тимочанке“.

Петра Хаџи-Манића из Прокупља, за јабуке „Шаренике“.

Кристу Краинчанића из Власотинаца за јабуке „Зимоваче“.

Аранђела Максића из Александровца, ср. жупског, окр. крушевачког, за јабуке „Перше“

Косту Јелића из Баничине, ср. јасеничког, окр. смедеревског, за јабуке „Киселаче“.

Милана Калуђеровића из Краљева, за јабуке „Колачарке“.

Адама Јовановића из Милочаја, ср. жичког, окр. чачанског, за јабуке „Попадије“.

Милана Стојановића из Блаца, ср. прокупачког окр. топличког, за јабубуке „Пећанке“,

Петра Петровића из Читлука, ср. бањског, окр. нишког, за јабуке „Зеленике“.

II наградом.

Живка Милојевића из Грошнице, ср. гружанског, окр. крагујевачког, за јабуке „Колачарке“.

Јована Стојановића из Дубља, ср. ресавског, окр. моравског, за јабуке „Колачарке“

Михајла Костића из Стубља, ср. жупског, окр крушевачког, за јабуке „Колачарке“.

Николу Јеличића из Кобиља, ср. копаоничког, окр. крушевачког, за јабуке „Ђуле“.

Цвэтка Илијића из Шума, ср. моравичког, окр. чачанског, за јабуке „Ђуле“.

Јеремију Мајановића из Сађевца, ср. моравичког, окр. чачанског, за јабуке „Ђуле“.

Милутина Миловановића из Санковића, ср. колубарског, окр. ваљевског, за јабуке „Сенабије“.

Димитрија Грујића из Тричара, ср. расинског, окр. крушевачког, за јабуке „Дуге“,

Вујицу Зарића из Мијајловца, ср. трстеничког, окр. крушевачког, за јабуке „Јабланке“.

Трифуна Павковића из Врбице, ср. заглавског, окр, тимочког, за јабуке „Зајечарке“.

Тодора Првуловића из Прокупља, за јабуке „Шаренике“.

Милана Ђорђевића из Липовца, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, за јабуке „Краљице“.

Јеленка Златковића из Пирота, за јабуке „Јеловаче“

Јевтимија Влајковића из Новог Села, ср. трстеничког, окр. крушевачког за јабуке „Келијаче“ — „Тврдаје“.

Милосава Михајловића из Здравиња, ср. расинског, окр. крушевачког, за јабуке „Јабланке“.

Симу Миленковића из Пирота, за јабуке „Колачарке“

Здравка Петровића из Рогодеша, ср. нишавског, окр. пиротског, за јабуке „Шаренике“.

Марка Јанића из Висибабе, ср. пожешког, окр. ужичког, за јабуке „Великаче„.

Филипа Јосиповића из Мрчајевацâ, ср. љубићског, окр. чачанског, за јабуке „Илињаче“.

Стевана Николића из Крвавице, ср. расинског, окр. крушевачког, за јабуке „Прошјанке“,

Добросава Ивановића из Адрана, ср. жичког, окр. чачанског, за јабуке „Ђуле“.

Драг. Новаковића из Милочаја, ср. жичког, окр. чачанског, за јабуке „Попадије.“

Милоша Потронијевића из Атенице, ср. трнавског, окр. чачанског, за јабуке „Бедрике“.

Милана Јоксића из Злодо-а, ср. рачанског, окр. ужичког, за јабуке „Авајлије“.

Милана Илића из Књажевца, за јабуке „Шаренике“.

Драг. Лукића из Јежевице, ср. трнавског, окр. чачанског, за јабуке „Краљице“.

Војислава Тодоровића из Врбице, ср. заглавског, окр. тимочког, за јабуке „Зимоваче“ (Стрекње).

Тошу Ђирића из Блата, ср. нишавског, окр. пиротског, за јабуке „Стрекње“ — погрешно зване „Јабланке“.

Живка Обрадовића из Вел. Крчмара, ср. лепеничког, окр. крагујевачког, за јабуке „Стрекње“.

Гају Веселиновића из Јежевице, ср. трнавског, окр. чачанског за јабуке „Краљице“.

Глигорија Паруновића из Власотинаца, за јабуке „Стрекње“.

Николу Голубовића из Ваљевца, ср. заглавског, окр. тимочког, за јабуке „Зимоваче“ — „Стрекње“.

III наградом.

Василија Ђонлића из Богатића, ср. мачванског, окр. подринског, за јабуке „Колачарке“.

Љубомира Ђујића из Богатића, за јабуке „Колачарке“.

Владимира Давидовића из Вишесаве, ср. рачанског, окр. ужичког, за јабуке „Колачарке“.

Ивана Ђурђића из Бајине Баште, за јабуке „Колачарке“.

Миливоја Палавестрића из Паштрића, ср. колубарског, окр. ваљевског, за јабуке „Колачарке“.

Радоњу Матовића из Годачице, ср. гружанског, округа крагујевачког, за јабуке „Колачарке“.

Ничу Милосављевића из Ласова, ср. бољевачког, округа тимочког, за јабуке „Стрекње“ („зимске“).

Бојана Ђокића из Бољевца, за јабуке „Стрекње“ („зимске“).

IV наградом.

Душана Берића из Богатића, ср. мачванског, окр. подринског, за јабуке „Колачарке“.

Б. За крушке.

I наградом.

Петра Дидића из Соко-Бање, за крушке „Лончаре“.

Станимира Јанковића из Црквенца, ср. ресавског, окр. моравског, за крушке „Зимске Караманке“.

II наградом.

Мирка Спасића из М. Врбице, ср. копаоничког, округа крушевачког, за крушке „Арапке“.

Радована Милојевића из Грошнице, ср. гружанског, окр. крагујевачког, за крушке „Арапке“.

Ђорђа Петровића из Мионице, ср. колубарског, округа ваљевског, за крушке „Дугуље“.

Љубу Марића из Мионице, за крушке „Зимске Караманке“.

Васу Митровића из Алексинца, за крушке „Зимњаче“.

III наградом.

Михајла Борковића из Лознице, за крушке „Арапке“.

В. За дуње.

I наградом.

Тодосија Лазаревића из Александровца, за дуње „Лесковачке“.

II наградом.

Михајла Протића из Крушевца, за дуње „Крушевачке“.

Дим. Димитријевића из Алексинца, за дуње „Врањске“.

III наградом.

Анђу Ђорђевића из Књажевца, за дуње „Лесковачке“.

Чедомира Рацића из Доњ. Ступња, ср. расинског, окр. крушевачког, за дуње „Врањске“.

Г. За мушмуле.

I наградом.

Мих. Л. Ђурића, трг. из Београда, за мушмуле „Холандске“.

Добр. Стевановића, учитеља из Ораовице, ср. лесковачког, окр. врањског, за мушмуле „Крупне“.

Аксентија Милутиновића, учитеља из Падежа, ср. расинског, окр. крушевачког, за мушмуле „Крупне“.

II наградом.

Ђорђа Димитријевића из Ражња, за мушмуле „Крупне“.

III наградом.

Димитрија Стојиљковића из Ниша, за мушмуле „Нишке“.
Драг. Миниића из Мијајловца, ср. трстеничког, округа крушевачког, за мушмуле „Крупне“.

Д. За оскоруше.

III наградом.

Алексу Ћирића из Обреновца ср. нишавског, окр. пиротског, за оскоруше „Крушчаре“.
Станчу Виденовића из Чиниглавацâ, ср. нишавског, окр. пиротског, за оскоруше „Крушкаре“.

Е. За орахе.

I наградом.

Ђорђа Гроздановића из Јелашнице, ср. нишког, за орахе „Мекокоре“.
Љубу Прибака из Попова, ср. прокупачки, окр. топлички, за орахе „Јајчаре“ — „Бабци“.

II наградом.

Цветка Гмитровића из Раснице, ср. нишавског, округа пиротског, за орахе „Мекокоре“.
Ал. Богићевића из Дренче, ср. жупског, окр. крушевачког, за орахе „Мекушце“.
Милана Милошевића из Равни, ср. заглавски, окр. тимочки, за орахе „Мекушце“.

Ж. За лешњике.

I наградом.

Др-а Стевана Марковића из Београда, за округле, крупне лешњике.

II наградом.

Добр. Средојевића из Атенице, ср. трнавског, окр. чачанског, за крупне лешњике.

III наградом.

Пиротску Подружину.

З. За бадем.

I наградом.

Расадник парадински.

II наградом.

Петра Хаџи-Манића из Прокупља.

III наградом.

Миту Мишића из Књажевца.

И. За изложене колекције.

Похвалницом.

Г. проту *Виђент. Поповића* из Јежевице, ср. трнавског, окр. чачанског.
Милисава Милошевића из Грдице, ср. жичког, округа чачанског.
Стевана Марковића из Дедојеваца, ср. жичког, округ чачанског.
Школу за Виноделе и Воћарство у Букову.
Ратарску Школу у Краљеву.
Крушевачку Пољопривредну Подружину.
Подринску (Шабачку) Пољопривредну Станицу.

Напослетку да напоменемо и ово: да би било још и више награђених излагача за *поједине сорте*, да су се ови при шиљању својих предмета придржавали тачно прописа за шиљање. Стога Оцењивачки Суд није ни могао за награду предлагати оне излагаче, који се при пошиљкама *нису хтели* придржавати прописаних услова, који одређују, „*да се пошље по* 2 *килограма од сваке сорте воћа*,“ док је међутим било излагача, који су нпр. послали само *једну* јабуку, или *једну* крушку, *две* мушмуле, *10—12 комада* сувих шљива итд. Такове пошиљке сматрао је Оцењивачки Суд *као и да не постоје*, и ако би се, да су у прописаној количини биле послате, могле и наградити.

Много воће опет, није се могло наградити стога, што је у тој мери било угрувано, угњечено, покварено и труло, да се морало бацити, а томе је био најглавнији узрок *рђаво, неиажљиво паковање* од стране пошиљалаца. Дакле, убудуће треба обраћати пажњу *и на паковање*, и онда ће сваки излагач моћи очекивати заслужену награду.

2 новембра 1904.
у Београду.

Чланови Оцењивачког Суда за свеже воће:
Др. Ђорђе Радић с. р., управитељ Ратарске Школе у пенсији; **Војтех Бурјан** с. р., воћар Винодељско-Воћарске Школе; **Јосиф Сточес** с. р. воћар Ратарске Школе.

*

Да би се наши пољопривредници јаче подстицали на бољу и рационалнију радњу при производњи својих разноврсних производа, да им ови буду све бољи, и бољи, Друштво је решило, да од сада на изложбама изложене најбоље производе награђује, не, као досада, само похвалницама, *него и разним воћарским и виноградарским алаткама и књигама свога издања.* Тако је, према томе решењу, а споразумно са Оцењивачким Судовима, за изложене најбоље предмете на овогодишњој Изложби одредило следеће награде:

I награда: састоји се из 3 воћарско-виноградаске алатке и 2 књиге.
II награда: 2 воћарско-виноградарске алатке и 2 књиге.
III награда: 1 воћарско-виноградарска алатка и 1 књига.
IV награда: Похвалница и Календар за 1905 годину.

* * *

Суве шљиве, као главни предмет *прерђеног воћа*, биле су смештене, са **сарацама** заједно, на горњим средњим полицама с десне стране, а **укувано воће** (компоти), **пекмез, мацун, сокови, ракије** и остало, прегледно је смештено на полицама одмах с леве стране до самог улаза.

За све, у ово одељење уврштене и изложене предмете, Оцењивачки Суд поднео је Друштву следеће извешће:

Српском Пољопривредном Друштву,

Према решењу Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 11 октобра ове године, прегледали смо на овогодишњој Изложби изложено **прерађено воће**, и мишљења смо, да треба наградити следеће излагаче:

1. Школу за Виноделе и Воћарство у Букову — за изложене суве шљиве, сушене на Главинићевој и Казниловој сушници; за суве вишње, мареле, беле и црне трешње, јабуке љуштене и нељуштене у кришкама и котурајкама, суве крушке, као и разне компоте, вина и ликере.

2. Ратарску Школу у Краљеву — за изложене суве шљиве, разне компоте, вина од рибизле, ракије и ликере.

3. Топчидерску Економију — за изложене суве шљиве, вино и ракију.

Ове три државне установе да се награде *похвалницама*.

Од *приватних* излагача, пак, да се награде:

I наградом.

Милорад Милићевић из Лознице, за суве шљиве.
Младен Петровић из Трбушнице, среза јадранског, окр. подринског.
Благоје Божић из Бадњевца, ср. и окр. крагујевачког, за изложену ракију шљивовицу од 1864 године.
Тодор Божић, свештеник из Бадњевца, за изложену ракију шљивовицу звану, „Владичица“ од 1864 године и комовицу од 1884 године.
Ђорђе Томић из Кладова, за изложену ракију „препеченицу“.

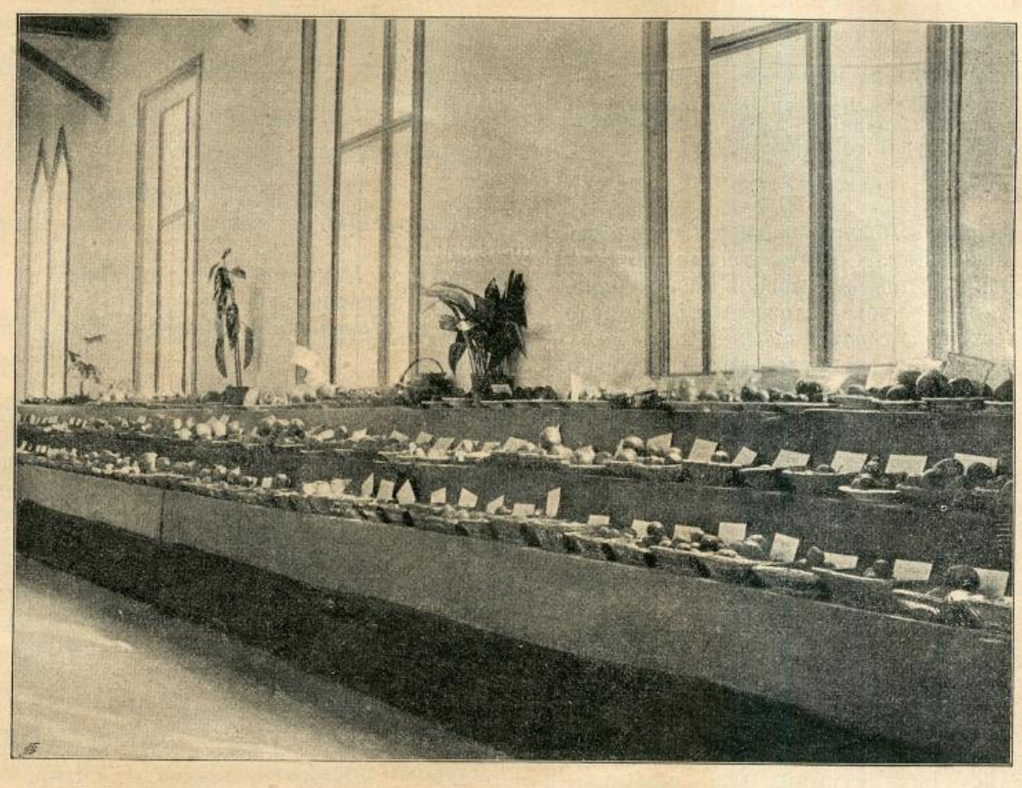
Алекса Оцевић из Битоља (Маћедонија), свршен ђак Ратарске Школе у Краљеву, за изложену медовину.

Василије Стевановић из Пирота, за изложен суџук од вина, питије од воћа и разно укувано воће,

Милутин В. Молововић из Санковића, ср. колубарског, окр. ваљевског, за изложено укувано воће, пекмез и рецељ,

Јелена Пелнаржка из Пирота, за изложена разна слатка.

Љубица В. Ћирковићка из Пирота, за изложен сулц од дуња.

Сл. 5. Перспектива главног десног крила са крушкама, дуњама и мушмулама.

II наградом.

Васа Милекић из Чачка, за пекмез.

Панта Драгачевић из Бање, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, за изложене суве шљиве.

Роса А. Жарковића из Пирота, за изложен сулц од јабука и разна слатка.

III наградом.

Тихомир Николић из Паковраће, ср. трнавског окр. чачанског за изложене суве шљиве.

Сл. 6. Лево је одељење Ратарске Школе.

Стојан Перић из Рековца. ср. левачког, окр. моравског, за изложене суве шљиве.

Никола Вељковић из Страгара, ср. јасеничког, окр. крагујевачког, за изложене суве шљиве.

Живко Јосиповић из Гор. Бадање, ср. јадранског, окр. подринског, за изложене суве шљиве.

IV наградом.

Иван Драгићевић из Мионице, ср. колубарског, окр. ваљевског, за изложене суве шљиве.

Матија Николић из Рудника, ср. качерског, окр. рудничког, за изложене суве шљиве.

5 новембра 1904.

Београд.

Чланови Оцењивачког Суда за прерађено воће:

Д-р. Марко Леко с. р. проф. Велике Школе; **Борисав Б. Тодоровић** с. р. директор Тргов. Академије; **Милош Х. Поповић** с. р. председник Срп. Пољ. Друштва; **Коста М. Ђурић** с. р. трговац.

* * *

Пшенице *приватних* излагача, *Пољопривредних Станица* из Ћуприје и Шапца, као и неколицине Среских Расадника, беху смештене на горњим, средњим полицама с леве и десне стране. Осим тога, *Ратарска Школа* из Краљева изложила је једну врло лепу колекцију одабраних *страних сората ишенице и ражи*, у зрну и класовима, које је ове године, огледа ради, на свом имању произвела. Све је то било укусно смештено у нарочитим боцама, у одељењу Ратарске Школе (горе, с леве стране), као што и приложена слика у перспективи показује.

(На доњим полицама одељења Ратарске Школе, пак, било је смештено њено свеже и прерађено воће, а с леве стране у ћошку, при дну, види се стелаж са изложеним свежим воћем поп-Косте Бунарџића из Д[illegible]дојеваца).

Раж и **брашно** беху смештени на доњим средњим полицама — *десно*.

За пшеницу, раж и брашно, Оцењивачки је Суд поднео Друштву следеће извешће:

Среском Пољопривредном Друштву,

Као умољени чланови за оцену на овогодишњој Изложби изложене *ишенице*, *ражи* и *њихових производа*, част нам је учтиво поднети Друштву списак оних излагача, који су појмили циљ излагања својих производа и послали на Изложбу своје најбоље производе, па зато смо тога мишљења, да те излагаче треба и наградити. По нашем убеђењу, част нам је предложити Друштву, да поради код господина Министра Народне Привреде, да он изволи предложити Његовом Величанству Краљу, да се одликују:

Сребрном медаљом за грађанске заслуге

Милош Лакетић, земљорадник из Обајгоре, среза рачанског, окр. ужичког, за најлепшу црвену планинску пшеницу.

Сима Радосављевић, земљорадник из Каменице, ср. гружанског, окр. крагујевачког, за црвену озиму пшеницу.

Ниже именоване пак излагаче, да Друштво награди својим наградама, и то:

а) За пшеницу.

I наградом.

Милисава Милошевића, земљорадника из Грдице, среза жичког, округа чачанског, за изложену банатску и бугарску пшеницу.

Милорада Прокића, земљорадника из Варварина, за пшеницу белију.

Матију Николићу, земљорадника из Рудника, ср. качерског, окр. рудничког, за црвену озиму пшеницу.

II наградом.

Димитрија Попадића, земљорадника из Дољ. Милановц за црвену пшеницу.

Николу В. Ђорђевића земљорадника из Ракинца, ср. моравског, окр. пожаревачког, за црвену пшеницу.

Матију Максимовића, земљорадника из Церовца, ср. јасеничког, окр. смедеревског, за црвену пшеницу.

Стевана Пешића, земљорадника из Јелашнице, ср. заглавског, окр. тимочког, за пшеницу „Рапсалију".

Живадина Стојановића, земљорадника из Мађарâ, ср. ражањског, окр. крушевачког, за црвену пшеницу.

Здравка Ђокића, земљорадника из Бучја, ср. заглавског, окр. тимочког, за црвену пшеницу.

III наградом.

Јована Павловића, земљорадника из Ресника, ср. бањског, окр. нишког, за црвену пшеницу.

б) За раж.

I наградом.

Николу Чингалаша, земљорадника из Кладова.

II наградом.

Петра Тодоровића, земљорадника из Доње Гламе, среза белопаланачког, окр. пиротског.

Живојина Росића, земљорадника из Ртâ, ср. драгачевског, окр. чачанског.

Аранђела Маринковића, земљорадника из Грделице, среза власотиначког, окр. врањског.

III наградом.

Живана Анђића, земљорадника из Трговишта, ср. бањског, окр. нишког.

Стевана Пантелића, земљорадника из Трновче, ср. млавског, окр. пожаревачког.

Косту Николића из Царевца, среза рамског, округа пожаревачког.

*

Од пшеничних и ражних производа, није било изложених предмета, који би били за награду.

Уједно нам је част известити Друштво, да је, и осим напред наведених, за награду предложених излагача, било још и других, који су изложили пшеницу и раж, али су ти предмети били тако *нечисти и пуни земље и разних уродица*, да их потписати нису могли ни за најмању награду предложити, што треба дотичним излагачима да служи убудуће на знање: да на изложбу треба слати само оно што је најбоље и најчистије, — иначе се ни у ком случају неће и не може подвргавати оцени, нити ће се награђивати.

2 новембра 1904.

Београд.

Чланови Оцењивачког Суда за пшеницу, раж и њихове прерађевине:

Др. Ђорђе Радић с. р. управник Ратарске Школе у пенсији; **Мирко Миљковић** с. р. управник Топчидерске Економије; **Милан Грковић** с. р. секретар Министарства Народне Привреде; **Милош Н. Лукићевић** с. р. писар Министарства Нар. Привреде.

* * *

Изложено **семење од разних пићних биљака** било је смештено на доњим средњим стелажима, с леве стране од улаза. Предмети тога одељења били су врло слабо заступљени, јер осим државних установа, од приватних пољопривредника нијâ нико изложио семења од пићних биљака, сем *детелине*, што је за наше прилике једна важна новина. *И за ову новину, има на првом месту да се да признање Среском Пољопривредном Друштву.* Досада су наши пољопривредници сејали детелину на врло малим просторима, на којима се није могло ни помишљати *на производњу семена*, него се детелина само у зелен косила, — а од како је Друштво *расписало награде* за сејање детелине на већим просторима, од најмање једног хектара, па онда и за производњу семена од најмање 200 килограма, од тога доба, ево, појављује се на нашој изложби и семе од детелине, и то врло добро, које смо ми до сада, и у најмањим количинама, морали са стране добављати. Од сада ће, у име Бога, и та производња напредовати и у току извесног времена, престаће потреба да га са стране набављамо, јер га *већ данас* и у више стотина килограма можемо и код нас набавити, а то је тек почетак. Изведено и изложено семе добро је и *врло добро*, само најозбиљније препоручујемо нашим произвођачима, да га чувају и чисте од „вилине косице," тога најжешћег непријатеља и сатирача детелине.

И Оцењивачки Суд за ову групу изложених предмета дао је своје меродавно мишљење: да се *сви* излагачи, који су изложили семе од детелине луцерке, награде. Предлог о томе гласи:

Среском Пољопривредном Друштву,

Према решењу Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 11 октобра о. г., прегледали смо све изложено семење од пићних биљака, кога је мало и било.

Најразноврснија пошиљка била је *Пољопривредне Станице из Ћуприје*, која је послала врло чисто семе од мухара, сôје, угарњаче, пољског (сточног) грашка, дúре, грахорице, сточне цвекле (репе), боба, црног и црвеног сирка и сунцокрета.

Расадник среза рсавског послао је, поред семена од сточне цвекле и грахорице, још и врло лепог семена од луцерке.

Расадници срезова: белопаланачког, жупског, трстеничког, јадранског, нишког и крагујевачког, послали су по више сорти семена од сточне цвекле.

Најлепше семе од *детелине луцерке* послао је и изложио:

Стеван Сретеновић из Крушевца, па онда по реду:

Димитрије Ивановић из Башине, среза јасеничког, округа смедеревског.

Јевта Ивановић из Башине.

Милосав Ристић из Милошева, среза беличког, округа моравског.

Милан Радовановић из Богатића, ср. мачванског, округа подринског.

Петар Милојевић из Бадњевца, ср. лепеничког, округа крагујевачког.

Панта Драгићевић из Бање, ср. јасеничког, округа крагујевачког.

Мишљења смо, да треба наградити Стевана Сретеновића *првом* наградом, а све остале *другом* наградом; државне пак установе са *похвалницама*.

5 новембра 1904.

Београд.

Чланови Оцењивачког Суда за семење пићних биљака:

Нинко Јовановић с. р. шеф одељења при Управи Држ. Монопола; **Мирко Миљковић** с. р. управник Топчидерске Економије; **Тодор Мраовић** с. р. трговац и произвођач семења.

* * *

Српски дуван, који је изложила Управа Државних Монопола, а који је пореклом из *Јелашнице* и *Сићева* у срезу нишком, био је смештен у свом засебном орману на средини изложбеног павиљона. Био је изложен и у листу и крижан, од кога је, пробе ради, и Његово Величанство Краљ изволео својеручно направити цигарету и попушити је, *давши томе дувану и од Своје стране најповољнију оцену*. Оцењивачки Суд пак, састављен из „старих дуванџија", поднео је Друштву о томе дувану овако извешће:

Српском Пољопривредном Друштву,

Потписати чланови Оцењивачког Суда за изложен *српски дуван*, произведен у Јелашници и Сићеву, који је био на овогодишњој Изложби, коју је приредило Српско Пољопривредно Друштво, изложен у листу и крижан, оценили смо свестрано и пушењем га опробали, за који смо циљ и сами неколико листова исекли и попушили, па као стари стручњаци сложили смо се у томе и изјављујемо:

Да **прва** врста од тог изложеног дувана, који је био смештен у дуванском орману — вреди *20 динара*, **друга** врста *16 динара*, а **трећа** врста *12 динара*, од килограма.

У исто време изјављујемо и то: да оно лице, које је пронашло земљиште за сађење овог дувана, *треба обилато наградити*, а уједно треба и даље озбиљно порадити на томе, да се пронађу и друга тако подесна места за производњу овог дувана, јер је овај дуван изврсне каквоће тако, да по свима својим особинама потпуно *одговара најбољем турском дувану*.

Са свију напред наведених разлога, држава треба и у интересу свом, као и у интересу домаће привреде, сва могућа средства да употреби, да се овакав дуван у што већој размери производи, како би се и у листу и у прерађеном стању могао што више и у стране државе извозити.

Напослетку уверавамо Друштво и свакога кога се тиче, да је с овим дуваном потпуно постигнут циљ у овој грани домаће привреде.

3 новембра 1904.

Чланови Оцењивачког Суда за изложен српски дуван:

Ваљел Тома с. р.; **Ђорђе Митић** с. р.; **С. Тодоровић** с. р., бив. дуванџије.

* * *

Целог дана стизале су честитке од пријатеља и поштовалаца Српског Пољопривредног Друштва, честитајући му Славу и изјављујући му признање на великом труду који полаже за унапређење домаће пољске привреде.

Честитали су:

Г. Д-р Милован Спасић.

Крушевачка Подружина.

Г. Душан М. Спасић, економ.

Г. Др. Мих. Вујић, ванредни посланик Србије на аустријскоме двору.

Г. Чеда Мијатовић, министар у пенсији из Лондона.

Г. Милош М. Миленовић учитељ, из Зајечара.

Г. г. Благ. Д. Тодоровић, управник, Милисав Ковачевић економ, Борисав Милутиновић, економ, и Милорад Тодоровић — сви из Краљева.

Г. г. Никола Белобрк, економ, Рашковић, порезник и Сладаковић — из Неготина.

Пољопривредна Подружина Крајинска.

Г. Миленовић, економ из Орашја.

Г. Јов. Алексић из Митровице.

Г. Игуман Методије из Аранђеловца.

Г. Стојан А. Петковић из Свилајнца.

Г. Савко Кучпарић из Ужице.

Г. Стева Радивојевић из Дубравице.

Г. Милослав Куртовић из Шапца.

Г. г. Милош Ћосић, Милошевић, капетан, Протић, економ и Радисављевић, помоћник — из Чачка.

Г. Марко Тодоровић, помоћник — из Аранђеловца.

Г. Милован К. Трифуновић из Пожаревца.

Питомци Пољопривредне Станице из Ћуприје.

Г. Бранко Јовковић из Удовица.

Г. Здравко Петровић, срески економ из Кладова.

Г. г. Николић, ветеринар и Мајеровић, комесар из Ваљева.

Г. г. Паја Тодоровић, В. Валента, Д. Николић и Ј. Александровић из Букова.

Г. Ристо Пешић из Ужице.

Г. Д-р Јовановић, шумар из Краљева.

Г. г Малиша Атанацковић и пон Кречковић из Ужица.

Г. Миљко Савић из Ивањица.

Пољопривредна Подружина — Ивањице.

Г. г. Милош Коларевић. Чича Лука, Теован Карапанџић, Милош Чкуљевић, Радован Коларевић, Миленко Митровић, књижар, Станиша Богавац, Драгутин К. Петровић, Васа Плавшић, Ананија Милутиновић и Савко Белопавлић — из Краљева и околних села.

Г. Гођевац из Ваљева.

Г. Живадин Живадиновић, адвокат из Београда.

Г. Игњат Мирковић, окр. шумар из Крагујевца.

Пољопривредна Подружина Стишка.

* * *

У среду, 3 новембра у 4 часа поподне, дошао је начелник одељења за Пољску Привреду и Ветеринарство Министарства Народне Привреде, господин Вучко С. Богдановић, да као изасланик господина Министра, затвори изложбу. У присуству целог Управног Одбора и присутних гостију, поздравио је председних г. Милош Х. Поповић г. изасланика овим речима:

„Господине изасланиче,

Српско Пољопривредно Друштво трудило се је да ова VIII поучна Изложба испадне ове године боља но досадашње. Уколико је то постигнуто показаће оцене наших стручњака, као и оцена многобројних посетилаца одавде, са стране и из унутрашњости. Господин секретар друштвени прочитаће списак, из кога ће се видити: колико је излагача и са колико и каквих предмета суделовало на овој изложби.

Српско Пољопривредно Друштво трудиће се, да и убудуће приређује што обилатије овакове изложбе, нарочито по струци воћарства, јер је стварно доказано, да су досадашње изложбе, које је Друштво по разним гранама пољске привреде приређивало, много користиле нашем народу и подстицале га на бољи, рационалнији рад.

У име Друштва, молим Вас, господине изасланиче, да изволите затворити ову VIII поучну Изложбу".

На ову председникову реч, господин изасланик је одговорио: да је он од господина Министра овлашћен, да само присуствује затварању изложбе, али да се и он са своје стране радује, што је видео овако обилату овогодишњу изложбу и на њој ванредно лепе изложене предмете, што служи на част нашим вредним пољопривредницима и нашој домаћој привреди, надајући се, да ће убудуће бити и боље.

Затим је Председник објавио присутнима, да је ова VIII поучна Изложба затворена и тиме је ова свечаност завршена.

Известилац

Д-р. Ђ. Радић.

О КАЛЕМЛЕЊУ КОШТИЧАВОГ ВОЋА

О калемлењу *коштичавог* воћа, писато је код нас врло мало. Међутим многи се жале, да им калеми коштичавог воћа слабо срашћују, и ако их на исти начин и у исто време калеме као и јабучасто воће. Калем-гранчице се у исто време секу кад и оне од јабучастог воћа, па се на исти начин и чувају до самог калемлења. И онда, шта може да буде том неуспеху узрок? Узрок том неуспеху може да лежи пре свега, у рђавом избору калем-гранчице, па онда у времену кад се те калем-гранчице секу и у времену *кад* се калеме, и начину *како* се калеме.

Многи узимају слабије калем-гранчице и веле, да се оне боље примају, да боље срашћују. То сам виђао и код старијих, тобож искуснијих воћарâ. Међутим није тако; јер слабе калем-гранчице код коштичавог воћа – ништа не вреде, ма се оне како чувале, јер слабе гранчице имају сразмерно више сржи, и стога теже срашћавају. *Што су калем-гранчице код коштичавог воћа јаче, утолико ће пре и сигурније срастити.*

Што се пак времена тиче, *кад* да се ове калем-гранчице секу, о томе су мишљења подвојена. Неки препоручују месец октобар и веле, да се у октобру сечене и негде у хладовину (у земљу) утрапљене калем-гранчице до пролећа, дакле до времена калемлења, најбоље одрже. У своје време, ја сам доста шљивâ и кајсијâ накалемио, али сам калем-гранчице *увек само у месецу јануару секао*, па кад сам их добро утрапио, никад ме нису омâнуле; до времена калемлења увек су биле свеже и здраве, тако, да сам их с поуздањем и насигурно калемио и могу слободно рећи, да ни 5 од сто нису промашиле.

Код коштичавог воћа довољно је, кад се калем-гранчице само са својих 4—5 најдоњих окацâ у земљу забоду. Овако — али на подесном, не одвећ сунцу изложеном месту — „утрапљене“ калем-гранчице, држе се од јануара до јуна сасвим добро, и накалемљене добро, сигурно срашћавају. Бивало је случајевâ, да сам и већ смежуране гранчице употребљавао — и опет су срасле, „примиле“ су се. Али то су бивали ванредни случајеви, јер је у природи коштичавог воћа, да му калем-гранчице, чим мало увену и кора им се смежура, неће да срашћују кад се накалеме; а да су се калем-гранчице коштичавог воћа сасушиле и за калемлење неупотребљиве постале, лако их је познати по ситним мехурићима, који на површину избију, а који се лако збрисати даду. За остављање калем-гранчицâ ипак остаје *најбољи* начин, *кад их до половине њихове дужине* (дакле не само са 4—5 окацâ, као што мало пре рекосмо) *у земљу забодемо и дугачком сламом овлаш покријемо, да их сунце не загрева по цео дан. Тако* остављене калем-гранчице од тургуње, кајсије, шљиве и трешње, одрже се потпуно здраве и употребљиве до самог калемлења, као и оне од јабучастог воћа.

Слушао сам од старијих воћарâ, да коштичаво воће треба калемити кад је у цвету, и веле, да се онда најбоље прима. Баш напротив. У цвету калемљена кајсија, или шљива, или трешња, неће никад да срасти, да се „прими“. Но како коштичаво воће у месецу априлу, па према околностима већ и у другој половини месеца марта цвета, онда је већ први сок у подлози пројурио, а у другом соку је порашћивање већ слабије, па онда ни срашћивање калема с подлогом не може бити сигурно. *А кад би калемили још у другој половини фебруара, онда би накалемљени калеми потерали са првим соком заједно, онда брзо порашћују, а спојена места до јесени потпуно срасте и добро очврсну, да без штете могу да презиме.*

Имао сам прилике да видим у воћарском завòду у Рајтлингену, да су само 2% калемâ, промашила од 300 у другој половини месеца фебруара накалемљених калемâ, с гранчицама, које су сечене у месецу јануару. Неке су гранчице, што више, баш онда и сечене, кад су и калемљене, у време, дакле, кад су пупољци већ подобро и напупили, па су се ипак врло добро попримали. Па не само у Рајтлингену, него и на другим местима испало је калемлење врло сјајно, кад је у фебруару извршавано, што и ја из искуства могу потврдити, не само из виђења или читања.

Да се тако рâно с пролећа не може калемити *„под кору“*, по себи се разуме; за то ми није потребно никакво објашњавање на овом месту. Свима и свакоме, који имају да калеме коју сорту коштичавог воћа, нарочито трешњу, не препоручујем поменути начин калемлења — „под кору“, јер су врло ретки случајеви, да се на тај начин калемлења мâ које коштичаво воће, прими; већином се калеми сасуше, неће да прирасте. Код дебљих подлогâ, најподеснији је начин да се калеми *„на исечак“*. Ако је подлогâ јака, а на калем-гранчици оставимо по 4—5 окацâ, добићемо још прве године врло лепу круну, ако „на исечак“ будемо калемили. У винограду пок. ђенерала Хорватовића, на Топчидерском Брду, ја сам у фебруару месецу 1890 године накалемио неких 30 кајсијâ, и *све* су се без разлике попримале. Овај начин калемљења употребљавао сам ја врло радо и код јабучастог воћа. Ено, *све* крушке и јабуке покрај путевâ у башти Ратарске Школе, калемио сам „на исечак“, па *ни једна* није оманула. Тај начин калемлења има уопште ту добру страну, што калем за подлогу добро прирашћује, и што се прирастао тешко лòми; док „под кору“ калемљену калем-гранчицу морамо одмах за један згодно утврђен чвр̀т привезати, јер кад калем с пролећа бòлиста, те и најмање ветрић буде добио маха да га превија — он би се, кад га не би привезали, врло лако преломио.

Овом приликом ћу да кажем нешто *о прекалемљивању старијих шљивâ кајсијом*, као што се то већином у Елзасу ради. На 12—15-то годишње шљиве, тамо се још *„очењем“* калеми кајсија. То они, некако, силом раде, јер се ретко кад који калем прими, пошто су гране у шљиве, као подлоге, одвише дебеле за очење. Кад их човек запита: за што то раде, кад виде да немају успеха? они просто одговарају; „Тако нам је у обичај остало а кад нам то неиспадне, *онда* калемимо на исечак“. Дакле има особењакâ и у другим свету, не само у нас! Али ко хоће кајсију на тако дебеле шљивове гране да калеми, тај треба то да уради у месецу јуну, а калем-гранчице треба за тај посао да узме од истогодишњих летораста — прутовâ, т.ј. оне прутове, који су истога лета порасли, само треба изабрати *оне*, који су већ мало тврђи, који су, што-но реч, „зрелији“. И *сад* т.ј. у јуну, и таковим прутовима — калем-гранчицама, може се, већ с већом сигурношћу на успех, калемити *под кору*. При калемлењу треба са тих калем-гранчицâ сваки лист исто онако скратити, као и кад се калеми очењем, т.ј. лист треба до саме петељке одсећи, а петељке на пруту оставити. У то доба и на тај начин прекалемљавају старије шљиве кајсијама и Гоше, и Гресент, и Лукас и други признати воћари и увек са добрим успесима. Ово, дакле, треба и наши воћари да имају на уму, па у даној се прилици користе.

Д-р. Ђ. Радић.

БЕЛЕШКЕ

Чување црног лука. — И црни лук подлежи квару, стога је потребно знати како се он најлакше може очувати, па да не буде скоро никаквих губитака. Пре свега треба вадити потпуно зрео црни лук. Извађене зреле главице треба да се добро исуше. Ово исушивање може бити у пољу, на њиви, ако

је време лепо, али је најбоље да се донесе у какав сув, промајан и од кише потпуно заклоњен простор и ту да се по даскама разастре како би потпуно дозрео. Кад се лишће и корени сасвим осуше, онда лук ваља пренети у какав промајан простор, рецимо у житницу амбар и ту га оставити, па с времена на време пажљиво претрести са дрвеним грабуљама, јер ће се на тај начин потпомоћи брже и потпуно исушивање. Ака наступи хладноћа, онда ваља црни лук скупити у гомиле до 70 сантиметра високе и ове покрити сламом или вуненим покровцима, да би се од измрзнавања заштитио. На овај лак начин може се црни лук потпуно добро очувати.

Ђубрење воћака. — На силно растење воћака и образовање плода дјествује добро: ђубрење са пиштевином с пролећа и лети. Ово ђубре спрема се овако: пиштевина се разблажи с равном количином воде и на сваких 20 литара насипе се пре гршт (око 60 грама) пепела од дрвета, и пошто тако постоји 10—15 дана, заливају се тиме воћке. За време стајања треба свакодневно мешати. Младом дрвећу треба сипати 1—2 канте баштен. горње пиштевине, ниском 3—4 канте, великом дрвећу 5—8 канти. Што је старије дрво, то дубље мора да сиђе ђубриво. На пешчаној земљи дејствује боље и силније, но на глинастој.

ПОДЛИСТАК

ДЕЧИЈЕ МЛЕКО[1])

Пише Д-р. Доб. Гер. Поповић

(свршетак)

5. Количина млека, која је потребна за одојче, различита је: према јачини и каквоћи млека и према старости и стању здравља одојчета. Према томе, скоро за свако одојче понаособ, потребна је извесна количина млека.

Тако, здравом одојчету може се дати да попије крављег млека без мешавине са водом, у року од двадесет и четири сата:

У првом месецу три стотине грама.

У сваком идућем месецу, по сто грама више тако, да у деветом месецу дете попије један килограм и двеста грама млека. Разуме се, козјег и овчег млека даће се много мања количина — скоро за половину мање.

Најбоље је заслади млеко млечним шећером. Млечни шећер даје хране и сласти, али је доста скуп. Млечног шећера треба додати у млеко, које је потребно за двадесет четири часа, од двадесет до четрдесет грама. Од обичног пак шећера додавати по неколико (пет до шест) комада — да млеко буде обично слатко.

Млеко се не сме пресладити. Пресладко млеко јако квари желудац и црева. Оно производи пролив и другу неправилну радњу желудца и црева.

6. Од начина справљања — зготовљавања млека умногоме зависи и каквоћа млека.

Досада је рађено на много начина, употребљавано много справа, само да би се млеко добро зготовило.

Свима тим начинима и справама за зготовљавање млека, тежи се, да се постигне:

а. Да се у млеку униште све кужне клице.

б. Да се главни састојци не измене у свом саставу и облику, и да не изгубе од своје хранљиве вредности.

То је постигнуто извесним справама. Али те су справе за наш још сиротни свет много скупе. За њих (сиротињу) биће довољно, да оно што могу, што имају, употребе онако као што би требало.

Некувано је млеко нездраво за одојчад. Њим се преносе на децу многе кужне клице.

Према томе, млеко би требало овако зготовити:

Помеша се одређена количина доброг, свежег и чистог млека са одређеном количином воде и шећера. Суд за кување млека пре тога испрати неколико пута топлом водом. Затим, метути млеко да се кува најмање десет минута. То не мора бити баш тако тачно; али боље је неколико минута дуже кувати, него мање.

Сад би требало усути млеко у нарочите флашице и то у онолико флаша, колико треба да буде оброка. Али наш сељак често то нема, нити може да набави. У том случају, место тих флашица узети један суд — најбоље стаклену флашу са добрим затварачем и у њу усути искувано млеко.

Ту флашу или све оне флашице *добро затворити*, да, што је могуће мање, улази ваздух унутра. Затим, ставити их *одмах* у хладну воду. Ту воду променити један пут, два пут — да се млеко што пре и што боље расхлади.

Тако добивено млеко оставити на какво *хладно место*. Кад потреба захте, узети једну флашицу, или обазриво сипати из велике флаше одређену количину млека.

Пре употребе, млеко се мора загрејати. То се постиже: ако се суд са млеком стави у млаку воду. И тек пошто се загреје, млеко се сме дати детету да пије.

Остатак употребљеног млека не сме се понова враћати у флашу; нити пак, да се исто неколико пута понова даје.

При целој тој радњи мора се највише пазити на чистоћу. Само на тај начин сачуваћемо да се млеко не поквари. Млеко, које је остављено на великој или обичној — свакодневној топлоти, било на пољу или у соби, поквари се врло брзо.

Све то, што напред рекосмо, може да има и свака наша сељачка кућа. Али они то сматрају као ситницу — „зар и то може, да што шкоди“!

Заиста, то су све ситнице. Али, те су ситнице тако важне, да, кад се и најмање не изврше, најлакше проузреду оболење дечијег желудца и црева, па и смрт.

Немамо речи колпко би пута треба *поменути*: *да се на све те ситнице пази.*

Чистоћа је један од најглавнијих услова. Чисто млеко, чисти судови, чиста вода, чисте руке, све су та важни и судбоносни захтеви за исхрану одојчета.

Краткоћа времена, велики посао или друго што, не сме да буде узрок, те да се занемаре те круцне ситнице. То сваки може — само ако хоће!

Брисати суд, кашу, кашичицу и друго, чиме се млеко даје, нечистом руком, марамом или чим се стигне, млеко се загади на најнаивнији начин.

То, и још много друго шта томе слично, јесу ружне навике нашег света, а нарочито сиротног сталежа. Од тога зла треба да се отресемо! Ту не сме бити изговора: „не можемо да купимо толики измет,“ и „ништа му неће бити од тога“!

Узалуд је, чудити се доцније — „та од чега се оно разболе, кад смо га добро пазили“ — јер је тада често доцкан.

Овде је место, да споменемо што, и о много хваљеним „брашнима,“ која наш свет радо узима за исхрану своје одојчади.

Тих „брашана за децу“ има врло много. Она ничу сваког дана, све под новим именима. Сваки хвали свој проналазак — ради користи! Та се брашна употребљавају или сама за се, или се мешају у млеко.

Сва та брашна по својој каквоћи далеко, далеко изостају од млека, справљеног на напред описани начин. Употребом тих брашна, најлакше се поремети варење код одојчади а често произведу и опасне последице. Стога треба избацити из употребе сва та брашна; сем у случају ако би лекар наредио.

Мешање гриза или другог чега у млеко нездраво је. То производи неправилну радњу желудца и црева. Сем чистог млека, као што описасмо напред, друго се ништа не сме мешати и давати одојчету, без савета лекара.

7. Кад је млеко спремљено тако, као што напред изнесмо, треба дати одојчету на онај начин, који би бар унеколико подражавао природноме дојењу.

То грубо подражавање постиже се: једном бочицом (флашицом) и сисаљком (цуцлом) на истој.

То не кошта Бог зна шта! Ако се не може имати онолико флашица, колико оброка треба, а оно, једна се може и **мора** имати. *Трошак око тога много и много је мањи. него што се утроши, кад се дете разболи!*

[1]) Види *Подлистак* „Тежака“ бр. 34 и 35 од ове године.

Стакло — бочицу — пре употребе испрати неколико пута топлом водом. Сисаљку (цуцлу) сваког дана искувати најмање пет минути у води, и оставити је у затворени суд, пун чисте, прокуване воде. После сваке употребе, да се одмах опере.

Давање млека кашичицом — непрактично је. Прво, што дете не може да узме лако и брзо довољну количину млека. Друго, што се тим начином, не одржава довољна чистоћа.

Пре него што се млеко да детету, треба да се загреје да би одговарало топлоти мајчиног млека. Како се то ради казали смо напред.

Да ли је млеко довољно топло, уверићемо се: ако се њим дохвати беоњача ока. Па, ако оно не причињава никакво непријатно осећање — онда се сме дати.

Пробање топлоте млека руком, језиком — непрактично је. Тиме не може да се одреди права, потребна топлота млека

Из свега досада наведеног видимо с једне стране: неоцењиву и недогледну корист од доброг млека. С друге пак стране: огромне штете, које нас не само стају много материјалних жртава, већ нам прете развићу и опстанку подмлатка.

Од нас самих зависи хоћемо ли да избегнемо то зло или не! Ми смо у много повољнијим приликама него они, који живе по варошима, где има толико становника, колико у целој нашој земљи.

Па зато баш лакше можемо да то што пре и што боље уредимо. Али, недостаје довољно воље, пожртвовања и појма о том великом злу!

Дакле, отресимо се свега тога, што нас спречава. Пођимо напред, удружимо се, створимо могућност: *да свако одојче добије добро и чисто млеко.* То нам налажу осећаји: родитељски, народни и човечански!

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Изашао је из штампе:

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1905 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНИК

М. Т. Грковић

Са овом садржином:

I Календарски део. — Владалачки Краљески Дом Српски. — Црквена Управа. — Државне светковине. — Календар по месецима са радовима. — Празнични дани сем недеље у које се радње и дућани затварају. — Пасхалија. — Покретни празници. — Столп Еванђеља. — Помрачење сунца и месеца.

II Поучни део. — *Чланци*: Уређење малих и средњих сељачких имања. — Прибирање стајског ђубрета и разумно руковање њиме. — Гајење сточне репе. — О стратификовању зрелих калемова. — На шта ваља обратити пажњу при резидби чокота — Избор подлоге за присађивање (каламљене) воћака. — Гајење дудова за храњење свилених буба. — Гајење лука увелико. — Јесењи послови око пчела и зазимљивање кошница. — Важност и употреба фабричког (вештачког) сириштa. — О потреби одржање шума. — Корисне и штетне птице у пољопривреди. — Велики кашаљ. — Јабучар (сличица из сеоског живота). *Белешке* (кратке поуке). — Ђубрење. — Заоравање стрњике. — Јесење орање. — Сејање. — Неговање усева. — Жетва жита. — Гајење биљака за храну стоке. — Детелина с травом. — Кошење и чување биљака за храну стоке. — Смеша трава за вештачке ливаде. — Храњење стоке преко зиме. — Правила при производњи кокошију. — Шта пчеларима доноси највише меда. — Огледи о најбољем начину чувања зимњег воћа. — Како се промрзле јабуке могу повратити. — Кад појити ваља пре или после храњења. — Чување масла преко лета. — Да не спада машински кајиш. — Поступање са знојавим коњима, — Одређивање тежине сена у снопу и пласту. — Лек од главнице. — Пламењача на виновој лози.

III Пољопривредне установе. — Српско Пољопривредно Друштво. — Подружине Пољопривредног Друштва. — Министарство Народне Привреде. — Школа за Ратарство у Краљеву. — Школа за Винодеље и Воћарство у Буково. — Државни Сточарски Завод. — Топчидерска Економија. — Државни Лозни Расадници. — Пољопривредне Станице. — Срески расадници. — Државни економи. — Шумарство. — Државни шумски расадници. — Окружне шумарске управе. — Савез Земљорадничких Задруга у Београду. — Главна Управа свих Коло Јахача „Кнез Михајло“ у Београду. — Српско Пчеларско Друштво. — Пчеларско-Воћарска Задруга у Београду. — Друштво за унапређење Свиларства у Србији. — Савез Ловачких удружења. — Српско Акционарско Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке. — Извозна Банка. — Прва Београдска Млекарска Задруга. — Угледни млекар М. Драшковића у Смедереву. — Друштво за чување народног здравља.

IV Саобраћајне установе. — Државне железнице. — Бродарство. — Телеграфске таксе. — Поштанске таксе. — Општинске поште.

V Додатак. — Панађури у Србији. — Стечај за награде Српског Пољопривредног Друштва за напредније начине рада — Стечај за практичне Пољопривредне Поуке. — Ценовник пољопривредних алата и машина. — Српске пољопривредне књиге и новине. — Шематизам Српског Пољопривредног Друштва.

Цена је календару 0·50 динара, а може се добити код Српског Пољопривредног Друштва у Београду, његових Подружина у унутрашњости, код свих државних среских и окружних економа и у свима књижарницама у земљи.

НОВЕ КЊИГЕ

О гајењу пиварског јечма *од Д-ра Ђорђа Радића.* XI Практична Пољопривредна Поука са сликама у слогу. Издање Српског Пољопривредног Друштва. Штампарија „Доситије Обрадовић“ 1904. Београд, 8°, страна 77. Цена 0·60 дин.

О берби грожђа, прављењу и неговању вина са упутством о набавци и руковању справа за то, са 47 слика у тексту. По разним изворима написао *Благ. Д. Тодоровић*, управитељ Ратарске Школе. *Друго* допуњено и поправљено издање. Београд Штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. 8°, стр 153. Цена 0·60 динара.

Ливадарство за Ниже Пољопривредне Школе и окружне Пољопривредне Станице, са 87 слика у тексту. Израдио *Јоца Марковић*, управник Пољопривредне Станице округа моравског. *Издање Министарства Народне Привреде.* Београд, 1904 године 8°, стране 76. Штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије, цена 1·50 дин.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима: *Цела страна* 10 динара (10 круна аустр. вредности), *пола стране* 5 динара (5 круна аустријске вред.), *четврт стране* 2·50 динара (2·50 круна).

За оглашавање више пута, 10 од сто јефтиније.

Преглед 36 броја Тежака. *Чланци:* Овогодишња слава и изложба. — О каламљењу коштичавог воћа. — *Подлистак* Дечије млеко (свршетак). — *Белешке.* — *Књижевни оглас.* — *Нове књиге.* — *Цена огласима.*

Државна Штампарија Краљевине Србије